

A'dan Z'ye
MISIR

Ali Narçın

OZAN YAYINCILIK

Ali Narçın

A'dan Z'ye
MISIR

Ozan Yayıncılık Ltd.
İstanbul 2013

Bu kitabın tüm yayın hakları *Ozan Yayıncılık*'a aittir. Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar, Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

A'dan Z'ye MISIR / Ali Narçın

Yayın Yönetmeni: Mustafa Demir
Editör: Orhan Suveren
Kapak tasarımı: Ozan Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt: Ozan Matbaacılık
Davutpaşa Caddesi Güven Sanayi Sitesi B blok Kat: 2 No: 352
Topkapı - İSTANBUL

Kütüphane Bilgi Kartı (CIP):
A'dan Z'ye Mısır
Mısır, Uygarlıklar Tarihi, Tarih, Tarih Sözlüğü
Ozan Yayıncılık Ltd. Ekim 2013, Türkiye, İstanbul, 496 sayfa

1. Baskı 2008

ISBN: 978-9944-143-06-6

Dağıtım:
İstanbul: 2A, Alfa, Alkım, Artı, Bilgi, Çıra,
Derya, Final, İmge, NT, Remzi, Say, Totem, Yelpaze, Yeni Çizgi
Ankara: Işık Eğitim, İmge, Sandal, Özgür İletim
İzmir: Erdoğanlar, Gema Gelişim

İnternet satış:
www.kitapyurdu.com, www.yenisayfa.com, www.kitapnet.com,
www.iskenderiye.com, www.weblebi.com, www.dharma.com.tr,
www.ideefixe.com,

Ozan Yayıncılık Ltd.
Alemdar Caddesi Güzel Sanatlar Sk. No: 13 Cağaloğlu İstanbul
Tel: 212.511 93 95 - 520 43 90 Faks: 212.527 98 47
Email: info@ozanyayincilik.com Web: www.ozanyayincilik.com

Önsöz

Mitoloji üzerine bir araştırma yapıyordum. Araştırmalarım sırasında son derece ilginç notlar çıktı karşıma. İnsanın dışa yansıyan hayal dünyasının birer izdüşümü olan Mitolojik kahramanlar, tanrılar, cinler, şeytanlar, insan-hayvan karışımı canavarlar, tanrısal tapınaklar, mezarlar, tören alanları, semboller, inanç uğruna yaptırılmış adak ve kurban rampaları, geleceğe gönderme şeklinde değerlendirdiğim yazı tabletleri, tanrısal ilişkiler, ölümden sonraki yaşam halleri ve tanrısal elçiler üzerine araştırma yapıyordum. Araştırma yaparak yeni bir eser hazırlığı içinde olduğum sıralarda dikkatimi çeken bir sorunla karşılaştım. Mısır tarihinin renkli simalarından olan firavunlar arasında "tek tanrıcılık" (Mısır Firavunu Amenofis III'ün Amon rahiplerinin irticai baskılarından kurtulmak için bir dizi önlem ve ilke oluşturma çabasında olduğu dönemde ölünce, uygulamak istediği çalışmalar da askıda kalmıştı. Ancak başa geçen oğlu Akhenaton /Amenofis IV, babasının irticai baskılarla uğraştığına prenslik çağında tanık olduğu için ilk işi Amon rahiplerine darbe vurmak olmuştu.Böylece onların Mısır üzerindeki baskılarını önlemiş ve Aton dinin zoraki bir şekilde uygulanmasını dayatarak tek tanrıcılık açısından bir ilki gerçekleştirmişti. Kısacası Mısır firavunu Akhenaton IV, Musa'dan çok önceleri tek tanrıcılığa inanmanın zorunlu olduğunu açıklayan ilk kral olma ünvanına sahip olmuştu. Din devrimi yapmayı başaran Amenofis IV (Akhenaton)'un hayatını araştırırken birbirlerinin çok zıddı olan tarihler ve isimler çıktı ortaya. Bu tarihlerin hiçbirinin sağlıklı olamayacağını düşünerek başka bir kralın hayatını da araştırdım. O da Akhenaton'un damadı ve aynı zamanda üvey oğlu olabileceği tartışılan Tutankhamon'un hayatıydı. İnanılır gibi değildi. Önemli bir uygarlık tarihi olan Mısır tarihi, ülkemiz diliyle yazılan kitapların tü-

münde (çeviriler dahil) Hanedan dönemleriyle kralların tarihlerinin farklı olduğu görülmekteydi. Bunlarla ilgili yazılanlar, arkeologların tuttukları notlardan doğabilecek yanlışlar olabilir düşüncesiyle değerlendirdim. Ancak isimler de inanılmaz derecede çelişkilerle doluydu. Hiç bir kralın, döneminde hiyerogliflerle yazılan isimleri orijinal isimler olarak yazılmamış. Hepsi sanki öylesine sayfalar dolsun diye ele alınmış gibi geldi bana. Çeviri yapanlar (Sadece Türkçe'ye yapılan çeviriler değil; İngilizce, Fransızca, Almanca, Yunanca dillerinde de bu hataların ilk prototipleri deforme edilmişti.) özel ismin orijinalini yazacaklarına o ismin fonetik olarak sesleniş karşılığını sayfalara geçirerek tahribatlar yaptıklarının belki de farkında değillerdi. Bir hata vardı. Bu hatayı gizleyen tek şey Mısır tarihini süsleyen inanılmaz bir kültürün izleriydi. Kralların Horus adlarıyla, Yunanca adlar birbirlerine karışmıştı. Günümüzdeki dillerden çeviriler de inanılmaz şekilde karışıktı. Sonuçta hangi adı koyarsanız koyun; Mısır'da firavun dediniz mi günümüz insanı tek bir firavunun varlığından haberdarmış gibi bir kaygıyı ortaya çıkarır. Bunun en açık örneği Musa'nın öyküsünde kahramanlaşan Ramses II'nin tüm davranışları diğer firavunlara mal edilmiş gibi görülür. (En yakın ayrıntı, Yahudi ve İslam dininde benzer suçlamalar görülür.) Ramses II'nin bu tarihsel dönemi çoğu dinlerde bütün firavunlara karşı lanetle bakılmasına neden olmuştur. Unutulmamalıdır ki Ramses II, Musa'nın üvey babası rolündeydi. Bu nedenle 25'er bin kişilik dört Mısır ordusunun Musa'nın etrafındaki 100 civarında sempatizanıyla baş edememiş olması, onun üvey oğluna karşı olan sevgisinden kaynaklanmış olamaz mıydı? Mısır hiyeroglif kaynaklarında Musa'nın diğer üvey kardeşlerinin kendisiyle savaş yapmak istemedikleri gösterilir. Üstelik Mısır'da bir firavun gibi yetiştirilen Musa'nın yaşam mitolojisi Mezopotamya'da Akkad krallığını kurmayı başarmış Sargon I'in yaşamıyla örtüşmektedir. Amon-Ra Tapınağı'nın baş ra-

hibi olan Musa'nın,Thot tarafından Nil Deltası'na getirilen Osiris'in 42 babını on emir adı altında yeniden birleştirdiğini artık çoğu okur biliyor, ancak,neden Mezopotamya bölgesinde Akkad İmparatorluğu'nun kurucu kralı olan Sargon I'in yaşam öyküsünden faydalanmış olduğu ise henüz ezoterik varlığını korumaktadır.

Tapınak duvarlarında alçak kabartmalar

Uzun bir süre düşündüm. Bu çalışma Sanat Tarihi bölümünde okuyan öğrenciler için "Eski Mısır Tarihi" üzerine doktora tezi olabilir düşüncesiyle yoğunlaştım. Tez olacak onlarca konu başlığı vardı. Ne yazık ki bazı başlıklarla tez üzerine çalışanlar Mısır tarihi ile ilgili aynı yanılgılara girerek tarihler ve isimler hakkında değişik sesler çıkardılar. Doğrusu "Mısırbilim" üzerine yazılan hiç bir belgeye rastlayamadım. Ancak Mısır'daki uygarlıklarla ilgili sayısız eser yayınlandı. Bu eserlerden; Antik çağda hiyerogliflerin çözülmesine kadar tarih öncesi "The Mayth of Egypt, Kopengag-1961" E. İversen tarafından ele alındı. Arkeolojik alanlarla ilgili önemli bir araştırma da 5 ciltten oluşup "Funde in Agyptten. Gschichte Ihrer Entdeckung (Sternstunden d. Archaologie)" W. Wolf tarafından yazılmıştı. Adını yazamayacağım binlerce yazar Mısır ile ilgili araştırmalar yaptılar. Bu eser uzun bir zaman içindeki yorucu bir çalışmamın ürünü olarak ortaya çıktı. Ulaşabildiğim konuları, eserin daha kolay ve anlaşılır bir şe-

kilde okunabilmesi açısında özellikle özet halinde gösterdim. Ülkemizde elimden geldiğince kütüphanelerin çoğunu taradım. Gazetelerden, dergilerden, CD'lerden ve özellikle kaynak kitaplara yönelten İnternet sitelerinden yararlandım. Buna rağmen aradığım sonuçlara zor da olsa kısmen ulaşabildim. Çünkü yanlışlar ilk başlardan başlamıştı. Yani taban hep yanlışlarla dolu olduğu için miras sistemiyle devam etmişti. Ancak bu yanlışların asgariye indirilmesine katkım isimler ve tarihlerin ortak yanlarından faydalanıp birbirlerine anlam ya da tarihsel yönden yakın olanları alarak oldu. İnanıyorum ki Eskiçağ Mısır Hanedanlar listesini hazırlamak isteyenler için çok daha verimli bir kaynak olacak. Bu eserde yer alan isimler, mekânlar, tapınaklar, krallar, tanrı ve tanrıçalar, tanrısal sözcükler Eskiçağ Mısır Kültürüyle ilgili olarak ele alınmamıştır. Bunlardan ülkemiz diline geçmiş olanlar öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Kitabın hazırlanması sırasında Mısır Kültürü ile Maya Kültürü arasında bazı ince ayrıntılar gördüm. Bunların bir kısmını ele alarak özellikle "sözcük"lerin karşılıklı anlamsal benzerliklerini açıklamalı bir şekilde gösterdim.

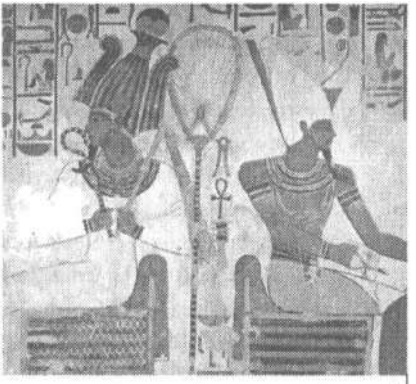
"A'dan Z'ye Mısır" adlı çalışmamın birinci baskısında düşünemediğim, hesaplayamadığım bir tabloyla karşılaştım. Mısır ile ilgili bu çalışmanın içeriğindeki bilgilerden yararlanan okurlardan olumlu yaklaşımlar geldi. Bu sayede ikinci baskıya ilave olacak yeni bilgileri gözden geçirip ekledim.

Ali Narçın-İstanbul

Nil'in Ezoterik Ülkesi Mısır

Günümüzdeki resmi adı Mısır Arap Cumhuriyeti olan Eski Mısır'ın Nil Deltası'na, Mu kıtası ya da Atlantis'te meydana gelen doğal felaketlerden kaçarak gelip yerleşen insanların gösterdiği olağanüstü çabalarla bugün inanılmaz dev eserlerin yaratılabileceğini kuşkusuz hiç kimse düşünemezdi.

Thot adında Atlantis kökenli bir bilgenin, Mu kıtasının doğal felaketler sonucu sulara gömülmesiyle, bölgeden göç edip, beraberinde getirdiği adamlarıyla Nil Deltası'ndaki ıssız çöllerde konakladığı ve burayı zenginleştirdiği arkeolojik buluntular ve jeolojik katmanlar sonucuortaya çıkmıştır. Mısır'ın krallık olmadan önceki ıssız yaşamında, yani Nil Deltası'na Thot ve adamları gelmeden önce hiçbir ezoterik yelpazenin bulunmadığı belgelerle kanıtlanmıştır. Yaşamın son derece zor koşullar altında başladığı Nil Deltası'nın ata insanları geldikleri platodan beraberinde getirdikleri ezoterik bilgileri de Nil Deltası'na yükleyerek Mısır kumlarını bugün ezoterik bir haritaya taşımayı başarmışlardır.

Thot, Nil Deltası'na göç ettiği zaman kolonisinden "Osiris" adlı bir bilgenin düşüncelerini de beraberinde getirmişti. Bir taraftan bölge yaşanacak duruma getirilmeye çalışılıyor, diğer taraftan da tanrısal inancın sembolü olan ezoterik yaratılışı yerleştirmeye çalışıyordu. Her şey tamamlanmış evler kurulmuş, ortam yaşanacak duruma gelmişti. Thot'un düşüncelerine inandığı Osiris kültünün yaygınlaşması, ilk pramidin temellerinin atılmasıyla başlar.

Bu inanç sonraki krallar tarafından yeryüzünün en kutsal inancı haline getirilmiş ve adına devasa tapınaklar yaptırılmıştır. Bu tapınaklara da arkeolojik kazılar yapanlar "Piramit" adını vermişlerdi. Yunanlılar bu kente "kara toprak" adını takmışlardı. Hiyerogliflerde de "ta-mera" olarak anılmıştır.

Giritte Schliman tarafından bulunan bir tablette "... Mısırlılar 'Misar'ın soyundan gelmektedirler. Misar tarih tanrısı Thot'un çocuğuydu. Thot ise Atlantisli bir rahibin göçmen oğluydu. İlk tapınağını Sait'e kurdu. Ve orada anavatan'ın bilgeliğini öğretmeye başladı..." şeklinde notlar yazılıydı. Bu notlara bakıldığında acaba Mısırlıların soyu Atlantis kıtasındaki felaketlerden kaçan bir halka dayanıyor olabilirmiydi?

Mısır'ın dünya literatüründe de adı iki anlamda kullanılmaktadır. Eski Mısır dilindeki adı Kopt (Bu sözcüğün "Kemet" sözcüğünün kökünden türetilmiş olduğu belirtiliyor) ve İbranilerin "Mizraim" sözcüğünden türetilmiş olduğu öne sürülen "Mısır"dır. Hititler metinlerinde Mısır için "Miziri" adını kullanmışlardı. Avrupa dillerine de El-Kopt sözcüğü kök alınarak sözcükler arasına geçtiği ifade ediliyor.

Türk diline Mısır adının geçmesi de "Mısır buğdayı" olarak bilinen tahılın daha sonraki yıllarda "Mısr" sözcüğüne ses uyumu nedeniyle sadece "Mısır" adı uygun görülerek kullanılmıştır. Nil Nehri'nin her iki yakasını içeren, Akdeniz ve Kızıldeniz yakınında Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan bir devlettir. 1 milyon metrekarelik alana sahip olan bu ülkenin başkenti Kahire, resmi dili ise Arapçadır. Mısır topraklarının çoğu kurak ve kayalıklardan oluşur. Kışın yağışlı bir iklime sahip olan bölgenin güneyine doğru gidildikçe sıcaklık oranı artar. Bu kentin uygarlık tarihi ancak yakın dönemlerde incelendi. Dönemin başkentleri ise Hierakonpolis ile Neheb'di. Bu kent devletinde Neheb (Nehetti) adında bir de tanrıça vardı. İ.Ö. 3200 yıllarında Hierakonpolis'li olduğu tahmin edilen Narmer, Nil Deltası'ndaki iki krallığı birleştirdi. Bu krallıklar yukarı ve aşağı Mısır olarak bilinirdi. Yukarı Mısır'ın başkenti Hierakonpolis'ti. Kentte yaşayanlar "akbaba-tanrıça" olarak betimlenen Tanrıça

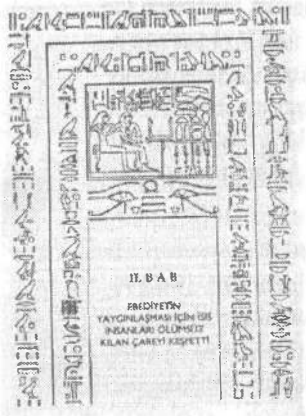
Nehetti'ye taparlardı. Nehetti beyaz bir taç takardı. Aşağı Mısır'ın başkenti ise Buto olarak bilinirdi. Buto kentinde yaşayanlar"yılan-tanrıça" olarak betimlenen Uto'ya taparlardı. Uto kırmızı bir taç takarak tanınırdı. Yunan dilinde "pskhent" olarak geçen iki taç için Mısırlılar "iki güçlü" diyorlardı. Narmer, Manheton'un çizdiği şemaya göre 30 Hanedanlı olan ve İ.Ö. 330 yılında Büyük İskender Mısır'a girmeden üç bin yıllık firavunların ilk kralıydı. Narmer iki Mısır'ı birleştirdikten sonra başkent olan Tis'i, Abydos yakınlarında kurdu. Bu Hanedanlar hakkındaki bilgiler; Abydos, Sakkara ve Hilvan'daki (Aşağı Mısır) buluntulardan dolayı öğrenilmiştir.

Narmer'in delta kıyısında yeni Memfis kentini kurduğu tahmin edilmektedir. Tinit dönemi olan İ.Ö. 3200-2778 arasında tarım ve hayvancılığın ilerlemesiyle beraber tanrısal nitelikli monarşik düzenin de ilkeleri yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. III. Hanedanın ilk kıralı (İ.Ö. 2778-2420) Coser'di. Kral Coser'in mimarı ise İmhotep'tir. Memfis'i başkent olarak seçti. III. ve IV. Hanedanlardan günümüze Sakkara'da, Gize'de, Meydum, Abusir dışında görkemli Keops, Kefren ve Mikerınus yapılarının adları ve o adların ait olduğu mezarlar sıralandı. IV.-V. Hanedanlar döneminde firavunların kurduğu monarşik sistem, Mısır topraklarına tam olarak yerleşti.

Kral Snefru, güvendiği ve kral adına adaletli kararlar veren bir vezir atadı. Güneş Tanrısı Ra'ya inanıyor ve onu devlet dini olarak görüyorlardı. VI. Hanedan döneminin firavunlarından Teti, Pepi I ve Pepi II yönetimlerinde nedimeler ve gözdelere ayrılan verimsiz zamanı fırsat bilen halk ayaklanarak uyarı sinyali verdi. Bu da hanedanların yavaş yavaş güçlerinden yoksun olabileceğini hatırlattı. VII. ve VIII. hanedanlar döneminde ayaklanmalar daha da çoğaldı. Ülke istilalar ve bir nevi anarşik ayaklanmalarla karşı karşıya kaldı. El-feyyum'daki (Heraklepolis) IX. ve X. Hanedanlar döneminde oligarşik sistemdeki kralların pekişmesi yüzünden ayaklanmalar bu hanedanda da devam etti. XI. Hanedan döneminde, Teb prensleri ülkenin birliğini korudular. Hanedanın kralları Antefler ve Montuhotepler Amon'a

öncelik tanıyan Mısır tarihinin ilk hanedanları oldular. XII Hanedan kralları Amenehmatlar, Sesostristler bunlar başkentlerini Lişt'e taşıdılar. Onlar da Amon'u benimsediler.

Firavunlar artık Tanrı ile insan arasında arabuluculuk yapan biri olarak görüldü. XIII. ve XIV. Hanedanlar döneminde firavunların zayıflığı istilacıların işine yaramıştı. Hayksoslar yavaş yavaş krallığı ele geçiriyorlardı. İstilacılar XV. ve XVI. Hanedanlar döneminde de baskılarını sürdürdüler ancak yukarı Mısır'a dokunamadılar. Ara dönemde Kames, Ahmosis Hayksosları Mısır topraklarından kovdu. Avaris'i ele geçirdiler. XVIII..-XX Hanedanların krallık sarayları Luksor'daydı. Başkent olarak Teb'i seçtiler. Adı geçen hanedanlar döneminde yönetimdeki firavunlar monarşinin altın çağını yaşadılar. Amenofisler, Totmosisler, Seti, Mineptah ve Ramsesler ülkesi için çok çalıştılar. XXI. Hanedanın kurucusu Smender'di.

Aynı dönemde Teb'de bir yönetim daha ortaya çıktı. İstilacılar ve birçok yabancı hanedan yüzünden gerileme dönemi başladı. XXII. Hanedanı Libya kökenli olduğu söylenen Seşonk (Ya da Şoşenk) kurdu. Şeşonklar, Osorkonlar, Takelotlar Bubastis'te hüküm sürdüler. XXIII. Pedubastis Tanis'i kurdu. XXIV. Şabaka, XXVI. Psamatik I, XXVII. Ahemeni, XXVIII. Sais Kralı Amyrtoios ve XXIX. Hanedan ile XXX. Hanedan bir türlü ayaklanmaları önleyemeyince firavunluk Büyük İskender'in Mısır'a girmesiyle sona erdi. Mısır'da din yerel bir dindi. Halk önce bulundukları kentin tanrısına daha sona ise bağlı bulundukları eyaletinin tanrısına taparlardı. Bu tanrılar hayvan sembolleri, bitkilerden yapılmış süsler ya da anıt heykeller şeklindeki yapılardı.

Eski Mısır'da konuşulan "Hami-Sami" dili, Mısır ve Sudan'da konuşulan Arapça lehçe, Sami ailesinin bağımsız bir dilidir. Bu dilde üç şekilde yazı yazıldı. Anıtsal yazılarda Hiyeroglifler,

papirüslere işlenmiş yalınlaştırılmış hiyeroglifler ve daha da yalınlaşmış "Demotike" yazısıydı. Bu dil günümüzde dinsel tören dili olan "Kıptıce" olarak bilinmektedir. Yazıların farklı semboller kullanılarak tapınak duvarlarına yazıldığı ve bu sembollerle yazılan yazıların da zamanla çeşitli değişimler içinde olduğu görülmektedir.

Hiyeroglif adıyla kullanılan resimli yazı Eski Mısır kültüründe İdeogram sisteminin temel birimi, resim simgelerinin kullanıldığı bir yazı biçimidir. Belirtilen resimler, motifler bir karakteri temsil ederek guruplaşır. Bu guruplandırmayı ilk defa 1797 yılında "de origine et usu Obeliscorum" adlı eseriyle Zoega gerçekleştirmiştir. (Maya-Hitit hiyeroglifleri birer örnektir.)Yazı, İ.Ö. 3200-İ. S 394 yılına kadar etkisini gösterdi. Bu yazı sistemi uzun bir süre çözülemedi.

İlk defa Champollion 1822'de kullanılan yazı sisteminin her harfin anlamını verecek fonogram ve ideogramlardan oluştuğunu ortaya koydu. Champollion 1824 yılında " Precis du systeme hierogliphique" (hiyeroglif sisteminin özeti) adlı eserinde bu yazının son derece karmaşık bir yazı sistemi olduğunu açıkladı. Bu yazının da diğer ilkel yazılarda olduğu gibi kökleri resimde aranır. Hiyeroglif yazı dili "Hami-sami" dillerindendir. Yazı biçiminde ünlü harfler olmadığı gibi her sözcüğün anlamını veren ünsüz bir yapıyı taşır. İlk dönemlerde sözün yerini imge aldığı için simge (piktogram) kullanmadan doğrudan gösterme eğilimi vardı.

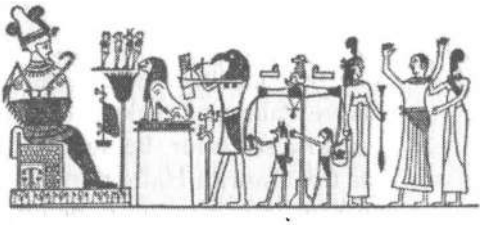
Tek ünsüz yazının temelini oluşturan 24 fonogramın varlığı vardı. Yazının okunuşunda 3 zorluk göze çarpar " 1-Birçok söyleyiş aynı gerçeği gösterirdi. 2-Aynı ideogram birçok gerçekliği gösterirdi. 3-Düşünsel özellik taşıyan birçok kavram aynı imgeye bağlı kalmaktaydı". Her üç durumda ideogram önünde ses-

sel bir okunuş tarzı belirdi. Yazı sözcüklerinin çoğu ses işaretlerinden ve görüntü işaretlerinden oluşur.

Mısırlılar hiyeroglifleri basit durağan resimler gibi görmüşlerdi. İnançlara göre büyülü bir yol izlenmişti. Üzerinde hiyeroglif yazısı bulunan bir dikilitaş (Stele with hieroglyphic) İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde koruma altına alınmştır. Daha sonra kullanmış oldukları Hiyeratik yazı, Yunan dilinde "kutsal" sözcüğünden gelir. Papirüs üzerine yazılan yazıyı belirler. Bu yazı şekli Mısır tarihinde uzun yıllar kullanıldı. Adını geç dönemde alan bu yazı şekli daha çok uzun dinsel metinlerde kullanıldı. Hiyerogliflerdeki resimlerin basite indirgenmiş şekliyle yazılırdı. Kolay bir yazı sistemi olduğu için Mısırlılar bu yazıyı benimsemişlerdi.

Tarımın ilk başlama dönemi Mısır'da sulu tarım kültürüşeklindeydi. Bu dönem sanatı tarih öncesi "neolitik çağ" taş ve bakır çağı İ.Ö. 5000-3000 dönemi olarak belirtilmektedir. Mısır sanatı tarihsel dönemlere göre üç aşamada incelendi. Ancak bazı bilim adamları bu döneme ek olarak kayıp olan bir dönemden de söz ederler. Bu dönem; Negade I (İ.Ö. 3400-3100) ile Negade II (3100-2800) çağlarını kapsayan dönemlerdir. Bu dönemde Mısır anıtsal mezarların ilk denemelerinin izlerine rastlandı. Ayrıca seramik eşyalar, bıçak sapları da buluntular arasındadır. Dönemler; a) Eski İmparatorluk Dönemi: (İ.Ö. 2800-2190"başka bir kaynakta da İ.Ö. 3. 000-2100/1-10 hanedanlar") I. Hanedandan'dan 10. Hanedan'a kadar olan sanat. Sanatın merkezi ise Memfis'ti. Bu dönemde ilk anıtsal mastabalar yaptırıldı. Bunlar dikdörtgen planlı olarak yapılırdı. Taşları birleştiren ilk kirişler icat edildi. Ayrıca bu dönemde kum ve kireç karıştırılıp harç olarak kullanıldı. Nil kenarında yaptırılan ve tapınak görünümünde olan her piramit tünellerle birbirine bağlanmıştı. Bu yapıların içindeki mezarlar ölü gömüldükten sonra özel eşyasıyla bir daha açılmamak üzere kapatılırdı. IV. Hanedan döneminde Keops, Kefren, Mikerinos piramitleri yaptırıldı. Bu piramitler mimarlık örnekleriydi.

Kefren'i simgeleyen Sfenks de bu önemli mimari gelişmenin içinde yer almaktadır. Bu dönemde basamaklı piramit deneyleri yapıldı. Firavun Diyozer'in (İ.Ö. 2650) Sakkara'daki piramidi buna örnektir. Davşur'da bitirilmemiş bir piramit ile firavun Snofro'nun Meydum'da yaptırdığı bir piramit daha vardır. b) Orta İmparatorluk Dönemi; (11. Hanedandan'dan 17. Hanedan'a kadar "bazı kaynaklarda da 11-17 hanedan olarak") Sanat merkezi Teb kentidir. (İ.Ö. 2190-2052"bazı kaynaklarda da İ.Ö. 2100-1560") Bu dönemde merkezi sistem de zayıflama başlamıştır. Bu zayıflama XII. Hanedan'a kadar devam eder. Bu hanedandan sonra yapılar yeniden gözden geçirilir. Çizimler yapılır. Kayalık bir vadi olan Der el-Bahri'de çeşitli mimari yapılar yaptırılır. Burada Montuhotep III'ün (Mentuhotep) mezarı bulunur. Katlı bir mezardır. Dağın içine oyulan mezar odaları bulundu. Bunlarla ilgili Beni-Hasan'da çok örnekler vardır. c) Yeni İmparatorluk Dönemi: (17 hanedandan 26 hanedana "bazı kaynaklarda İ.Ö. 1560-715/17-24 hanedan") kadar olan dönemlerdir. Bu dönemlerden sonra "Geç Dönem İ.Ö. 715-332/25-31 Hanedanlar" gelir. Yunan dönemi olan Ptolemaioslar dönemini de geçiştirmemek gerekiyor. Sanat merkezi aşağı Mısır'daki bazı kentlerdir. En önemli kent ise Sais'tir. Bu dönemin sanatı da genel olarak Der el-bahri'de göze çarpmaktadır. Buradaki Montuhotep III'ün mezarının yanında Kraliçe Hacepsut'un mezarı kaya içine oyularak yaptırıldı. Bu dönemde dikili taşlar, büyük heykeller de göze çarpmaktadır.

Mısır sanatında kral mezarlarını süsleyen resimlerden çoğunlukta olan dört ırkın yaşadığı tahmin edildi. Bunlardan Mısır'ın yerlilerini kırmızı "Rot-en-ne-roma" renkte, Asyalılar ya da Samileri sarı "Namu" renkte, Güneyliler ya da zencileri siyah "Nahsi" renkte, Libyalıları, batılı ve kuzeylileri mavi gözlü, sarı sakallı "Tamhu" olarak belirttiler.

Tanrıların onurlandırılıp, hizmetine dayanan Mısır sanatının mimari gelişmesi krallar için yapılan mezarlar, tanrılar için yapılan tapınaklar ve törenlerle başlar. Yapılan yapılar olabildiğince süslü ve duvarlar sembolik yazılarla kaplıydı. Dinsel yöndeki mimaride ilk örnek pavyon biçiminde çamur ve şeker kamışından yapılan mezarlıklardı. İlk mimari gelişmeler Eski İmparatorluk döneminde ölüler için yapılan yapılar olmuştur. Mastaba olarak isimlendirilen piramitler tipik örneklerdir. Bu tip yapılar dikdörtgen şeklinde planlanmıştı. Mastabaların ortasında bir kuyu vardır. Bu kuyu ölünün sakofajının indirildiği ve daha sonra taşlarla kapatılan bir hücre koridoruna açılır. Cenazeye sunulan armağanlar burada saklanır. Duvarlarda Osiris yazgısına boyun eğen ölüleri gösteren kabartmalar yer alır. Bazı mastabalar çok odalı olur. Giriş odasının önüne konulan bir masada armağanlar teşhir edilirdi. Eski imparatorluğun en iyi mimari buluşu piramitlerin yapılmasıydı. Bunlar Mısır'ı dünyaya tanıttılar. Yüzlerce yazar araştırmacı bilim adamının dikkati Mısır'a çevrildi. Her ne kadar firavunların mezarı olarak bilinmişse de ölüye ait bir anıt mezar olarak ortaya çıkıyor. Bu yapıların mimarları da yetenekliydiler. Bunlar arasında III. Hanedan Kralı Zoser'in mimarı İmhotep'i gösterebiliriz. Piramitler ölüye ait bir yapı olmakla tanındı. Bu piramitlerde giriş holü sütunlu bir veya birkaç salon "hipostil salonlar" heykeller avlusu bir veya birkaç şapel ve gerçek mezarın bulunduğu oda. En ünlüleri Gize yakınında bulunan Keops, Kefren ve Mikerinos'tur. IV. Hanedan döneminde yapılan yapıların konumları biraz daha farklıdır.

V. Hanedan döneminde süsleme sanatı başlar. Bu dönemde Lotüs ve Palmiye başlıklı sütünlar görülür. Bunlar semboller ve yazılarla süslüdür. Bu sütunlar Palmiye türü, Lotus türü, Papirüs tipi, Tanrıça Hathor'un yüzünü gösteren Hathorik tip. Orta ve Yeni İmparatorluk döneminde daha farklı bir mimarı gelişme görüldü. Bazıları yeni yapıldı. Eski ve döküntü olanlar da onarıldı. Bunlardan birkaçı Hıristiyanlık döneminde kilise olarak kullanıldı. Amenemhat III'ün Medinet-Madi'deki "Rene-

nuet" bu sonuca uğrayan yapılardandı. Bunlardan günümüze sağlam olarak ulaşan XII. Hanedan dönemindeki Sesostris Köşkü'dür. Bu köşk Karnak'ta İ.Ö. 1970 civarında yapıldı. Yeni İmparatorluk döneminde çoğu yapılar dinsel amaçlı olarak kullanıldı. Çevreleri sefenkslerle kapandı. XII.-XVIII. dönemde de çeşitli tapınaklar yaptırıldı.

En önemlileri Karnak'taki Amon Tapınağı'ydı. Seti I ile Ramses II'nin yaptırdıkları 300 hipostil salonlu yapılar da gözde olanlardır. Ayrıca Teb'de Tanrı Amon, Mut ve Konsu için yaptırılan Luksor Tapınağı önemli bir yer tutar. Bu tapınağın iç mimarisi ve dış ilaveleri Amenofis III tarafından yeniden elden geçirildi. Orta İmparatorluk döneminde Deyr-ül Bahri'de Mentuhotep'e adanan bir tapınak daha öne çıkmaktadır. Ayrıca kayaya oyularak yaptırılan Hacepsut'un tapınağı da bu dönemin mimari özelliklerinden biriydi. Dikilitaşlar ve büyük memnon heykelleri devam etti. Orta İmparatorluk döneminde Sesostris II'nin yaptırdığı sosyal kent ilgi çekicidir.

Tüm uygarlıklarda heykelcilik, sanat dalları arasında başlıbaşına bir emek ürünü olarak tanımlanır. Mısır'da üç bin yıl boyunca bugün bile adından heyecanla söz edilen bir heykelcilik çalışması yapılmıştır. Hanedanlar değiştikçe heykelcilik sanatındaki çizgiler de değişime uğramıştır. Bu gün de öyle. Sert yüzlü insan figürlerinin yer aldığı heykelcikler Mısır hanedanlarının son dönemlerinde daha yumuşak çizgilere yerini bıraktı. Eski çağlarda yapılan heykellerin çoğunda sanatçının adı yazılmadığı için çoğu heykelin hangi sanatçı tarafından yapıldığı bilinmiyor. Ancak Amarna sanatçıları olarak Thutmosis ile Juty'ın adları geçmektedir. Thutmosis, Amenofis IV (Akhenaton) 'un mimarı, Juty ise Ana Kraliçe Tiye (Taya) adındaki Akhenaton'un dul eşinin emrinde çalışan bir sanatçıydı.

Heykelcilik Eski İmparatorluk döneminde cenaze mimarisini hızlandıran bir şekilde ortaya çıktı. Yapılanlar ölüyü temsil etmek üzere ceset ile beraber mezara konuldu. Bu heykellerde ölünün adı, ne iş yaptığı ve önemli sözleri kazılırdı. Bu da ölünün "Ka"sının, mezar soyguncuları, mezarı yağmalasalar da

öbür dünyada huzurunu garanti etmiş sayılırdı. Anıtsal heykelciliğin prototipi III. Hanedan Kralı Zoser'in heykeliydi. Bu heykel Sakkara'daki basamaklı piramitte bulundu. Gize'deki yüzü Kefren'e benzeyen sfenks ilgi çekici bir sanatın zirvesi gibiydi. IV. Hanedan kralları Snefru ile Keops'un birkaç heykeli dışında diğer eşyaları ve onlarla ilgili belgeler soyguncular tarafından çalınmıştı. Ancak Kefren ile Mikerinos'un portreleri önemli buluntular arasındaydı. Bunların yapımları çok daha değişik birer örnekle Yeni İmparatorluğun kültürel yansıması oldu. IV. Hanedan döneminde Prens Rahotep ile karısı Nofret'in heykelleri bu dönemin önemli çalışmaları arasında gösterildi. V. Hanedan döneminin sanatçıları nedeni belli olmayan bir şekilde genellikle halktan bazı bireylerin heykellerini de yaptılar.

Bunlardan "Ka-aper" adındaki köyün yöneticisini temsil eden heykelle "oturan katip" heykeli de bu çalışmanın içinde yer aldı. Heykel, Louvre Müzesi'nde sergilenmektedirler. VI. Hanedan döneminde Pepi I'in Hierakanpolis'te bulunan heykelciği Eski İmparatorluk dönemi sanatçılarının yaptıkları çalışmanın ötesinde olan bakırdan bir çalışmaydı. Mısır'daki heykelcilikte insan figürleri çizilirken son dönemlerde yüz hatları daha da belirgin olarak ele alındı. Ancak karanlık dönem olarak bilinen (İlorta dönem) 'de sanatın durduğu ortaya çıkıyor. X. Hanedan döneminde heykel yapımı son derece az yapıldı. Bunun nedenleri belge eksikliği yüzünden tam olarak bilinmiyor. XII. Hanedan dönemindeki çizgiler daha az farklıydı. Orta İmparatorluk döneminde eski arayışlara dönüldü. Ancak başarılamadı. XII. Hanedan döneminde yavaş yavaş yeni ürünlerin yapımı ortaya çıktı. Örnek olarak Amenemhat III ile Sesostris III'ün portreleri gösterilebilir. Onların minyatür heykelcikleri Deyr-ül-Bahri'deki Meketra Mezarlığı'nda bulundu. XVIII. Hanedan döneminde ülkeden kovulan istilacı Hyksoslardan sonra gelen firavunlar ülkeyi hızla geliştirdiler. Bulunan çeşitli heykeller dışında Mimar Senenmut'un Deyr-ül-Bahri'deki Hacepsut Tapınağı gelişmenin örneği olarak bilindi. Tutankhamon ve Horembeb'lerden sonra bu çalışma yavaşladı.

Mısır'da da yapılan ilk resim seramik üzerine işlenen süslemelerdi. Yani ilk seramik süslemesi Mısır'da resim sanatının temellerini attı. Topraktan çıkan doğal boyaları, taşlarla ezerek bir kamışın ucuyla bu sanata başlayan Mısırlılar tarihte kendilerinden oldukça fazla söz edileceğini bilmiyorlardı. Halkı yöneten firavunlar resim sanatında işlenen boyaları daha görsel hale getirmenin yollarını aramaları için sanatçılara özel mekanlar yaptırdılar. Eski İmparatorluk'ta resim yapmanın yasaları, dinsel mitolojilere dayanıyordu. Yani tanrısal yasaların koyduğu çizgilerin dışına çıkılmıyordu. Kadın gövdesi devamlı sarı ya da pembe renkte, erkek gövdesi ise kırmızı ve kahverengi olarak belirtildi. Çünkü tanrıların yasalarında bu renklerin kadın ve erkeği temsil edeceği yazılıydı.

Ancak Tanrıça Hathor'un resmi çizilirken cildinin neden koyu renkte belirtildiği ise bilinmiyor. Yeni İmparatorluk döneminde ise bazı fonlarda sarı renk hakim olmaya başladı. Fonlar genellikle beyaz boya ve yapılacak konunun durumuna bağlıydı. Eski İmparatorluk döneminde sanatçılar eserlerini rölyeflere ve kireç ile boyanmış düz duvarlara yaparlardı. Hierakanopolis'te bulunan bir resim Mısır için eski resim sanatına iyi bir örnektir. Bu resimde temel renkler sarı beyaz ve siyahtır. Mezar duvarında işlenen resimler genellikle günlük yaşamdan kesitleri içerir. Resimde gösterilen bitki ve hayvanların da isimleri yazılırdı. Orta İmparatorluk döneminde değişiklikler olmuşsa da sanatta bir duraklama oldu. Ancak renk kullanım biraz görselleşti. Bu görsellik Yeni İmparatorluk mezarlarındaki duvar resimlerinde görülür. İ.Ö. 1100-1500 arasında olduğu tahmin edilen bu değişim 400 yıl sürdü. XVIII. Hanedan dönemi biterken Tutankhamon dönemiyle Ramses mezar duvarlarında köle resimlerinin belgesel türü gösterilir. XIX.-XX. yüzyıllarda resimde yetenek başlamışsa da durgunluk vardı.

Mısırlılar öteki dünyada yeniden yaşayacaklarına o kadar çok inanmışlar ki; mezarlarını bile tanrılara adanan birer tapınak şeklinde yaparlardı. Bu nedenle eski Mısırlılar ile ilgili izler; onların mezar odalarına bıraktıkları eşyalarda bulunuyor. Mezar-

larına koydukları çeşitli süs eşyalarının anlamı, ölüler ülkesi kralı Osiris'in ülkesine yapacakları yolculukta rahat etmeleri içindi. Bu nesneler seramik eşyalar, takılar ve ev eşyalarıdır. Bunlar doğaüstü güzellikte yapılırdı. Sert taşlardan yapılmış vazo ve benzeri eşyalar da özenle işlenirdi. Özellikle Eski İmparatorluk döneminde yapılan ve kumlarla silinip parlatılan taş vazolar ilgi çekicidir. Mermerden ve bakırdan da süs eşyaları yapıldı. "Albtr mermer"in yontulması kolay olduğu için çeşitleri olan süs eşyaları yapıldı.

Eski İmparatorluk döneminde Kral Keops'un annesi Hetephenes'in mezarında bulunan süs eşyaları inanılmaz derecede özenerek yapılmışlardı. Mezarında, koltuk sandalye, yatak odası takımı ve kelebek işlemeli bilezikler bulundu. Başka eşyalara işlenmiş altın işlemeler de vardı. Kraliçe Hacepsut'un mezarında bulunan mobilya süslemeleri de ilginçtir. Süsleme sanatı Mısır'da IV. Hanedan döneminden sonra doruk noktaya ulaştı. XII. Hanedan dönemindeki süsleme sanatına komşu ülkelerin uygarlıklarından da esintiler ilave edildi. Girit ve Yakın Doğu sanatı Mısır süsleme sanatının içine girdi. Bunlardan parlak bronz aynalar, papirüs yaprağından ayna sapları, altın kolyeler, iğneler metal işleme sanatındaki süslemelerle bir hayli ilerledi. Bununla ilgili Dahsur'da bulunan Kraliçe Khnumet'in taçları süsleme sanatının zirvesine tanıklık etti. İlgi çekici taçlar arasında Prenses Sit, Hathor ve Yunut'unkiler de vardır. Orta İmparatorluk döneminde bir başka süsleme sanatı daha görüldü. Seramikler mavi-turkuaz işlemelerle süslendi. Tanrıça Thueris'in hipopotamındaki süslemeler bunlara örnektir. Yeni İmparatorluk döneminde süsleme sanatı en yüksek zirvesine ulaştı. Tutankhamon'un mezarında bulunan buluntular bu sanatın hanedan döneminde ne kadar ilerlediğini gösterir.

Günümüzdeki dinlerin kaynağının Mısır'ın dinsel metinlerinden kaynaklandığı açıkça ortadadır. Musevi dininin yayılma ve gelişmesini en iyi örnek olarak gösterebiliriz. Bu örneğin nedeni Hz. Musa'nın Ramses II döneminde kralın oğulluğu olarak Amon Tapınağı'nda baş rahip olarak görev yapıp, Osiris kültü-

nü savunmasına bağlanıyor. Listede yer alan çoğu tanrıyla ilgili semboller birbirinin benzeri şeklinde göze çarpar. Bunun iki nedeni var. Birincisi iki Mısır'ın birleşmesinden kaynaklanan çizimler. İkincisi de kendisinden önce tapınılan tanrı ya da tanrıçasının sembolünü örnek alan çizimler. Bu benzerliklerin ince ayrıntılarla kime ait olduğu gösterilmiştir. Örneğin ayrıntı ya asa şeklinin öne çıkması ya da çizilen sembolün hiyeroglif tanımıydı. En çok bilinen Tanrılar; Amon (Amen) Kneph, Sati, Khem, Pah, Neith, Maat (Maut) Ra, Khefra, Shu, Mentu, Osiris, Hathor, İsis, Seb, Khons, Thoth; Anubis, Nut, Bast, Anuka ve Seth. Bu tanrılar ve burada yer almayan diğer tanrılarla ilgili bilgiler alfabetik sıralamada kısa bir şekilde anlatılmıştır.

Mısır'da söz edilen dinsel mitoloji ve yaratılış mitolojisi yaklaşık 5 bin yıldan fazladır varlığını günümüze kadar taşımıştır. Günümüz dinlerinden İslam dini dahil diğer dinler var olmadan önce Mısır'da dinsel hortlamanın mitolojileri görülür. Araştırmacılar dinsel mitolojinin "Politeistik-henoteistlik" bir yapılanmanın dışında "Monotesitik" bir yapıya da sahip olduğunu ileri sürerler. Mısır'ın erken dönemindeki mitolojik dinler şimdilik beş farklı gurup halinde ele alınarak inceleniyor. Bu guruplar: Baş tanrının Atum olarak bilindiği Heliopolis'teki 9 tanrının birleştiği "Enneada" gurubu, Ra'nin baş tanrı olarak ifade edildiği Hermopolis'teki sekiz tanrının birleştiği "Ogdoad" gurubu, baş tanrı Chnum'un olduğu belirtilen Elefantine'deki üçlü tanrılar birleşmesi "Chunum-Satet-Anuket", baş tanrının Amun olduğu belirtilen Teb kentinin üç tanrı koalisyonu olan "Amun-Mut-Chons (Khons)", ayrıca baş tanrının Ptah olduğu ileri sürülen Memfis'in üç tanrı koalisyonu "Ptah-Sekhmet-Nefertem" olarak ifade ediliyor. İnançları farklı bölge ve ırklardan oluşmuş kralların zaman içinde belli değişiklikler yaparak süreçi değiştirmiş olabileceği de belirtiliyor. Değişime uğrayan bu sürecin Mısır'ın eski yönetiminin çöküşünden sonra da devam ettiği belirtilir.

A

Aa: Sözcük anlamı eski Mısır dilinde "su, yıkamak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "su, yıkamak" anlamına gelen "Ha" sözcüğüdür.

Aa: "Aa" ya da "Aah" adıyla da anıldığı belirtilmektedir. Mısır'da önceleri halk arasında yaşlı ay tanrısı konumunda tapınıldı. Aa'nın gizlice bazı işleri yapan biri şeklinde anlatıldığı da ifade ediliyor. Khonsu, Osiris ve Thoth ile arkadaş olduğu belirtilerek kendini onlardan üstün tutan biri şeklinde tanıtmaya çalışırdı. Mısır mitolojisinde "Aa" için "ay ışığının beş değeriyle" kumar oynayıp, kazandığı belirtilir. Ancak diğer tanrıların emriyle Thoth ile yeniden oynayınca kaybeder. Mitolojilerde genelde ön sıralarda yer alan kişiler ve tanrılar yenilmez kahraman olarak tanıtılırlar. Thoth'a karşı yenilgi, tanrı Ra'nın emriyle olmuştur. Temmuz ayında geliştiği anlatılan böyle bir günde önemli tanrıların yaratılması da anlatılır. Bu tanrılar Isis, Osiris, Horus ve Nephtys'dir. Buna benzer doğum olayları bugün günümüzde ünlü sanatçılar arasında uygulanmaktadır. (Bak Aah, Ah.)

Aapep: Aapep; Apep, Apepı ve Apophıs adlarıyla da tapınıldığı belirtilmektedir. "Karanlık ve kargaşanın kötü ruhlu yılanı" şeklinde tanımlandı. Yılan gibi yutmayı seven bir tanrı olduğu şeklinde ifadeler var. Özellikle büyük yılan canavar şeklinde tanımlanır. Yeraltı dünyasında yaşar ve Ra'ya her akşam üstü tekmil vermesi için güneş tanrısına yalan söylediği ifade edilmektedir. Mitolojilerde, yazmanların üstün imge yeteneklerini kullanarak bu tür varlıkların konumlarını son derece ölçülü ele aldıkları görülür. Bu varlıklar zamanla tanrılaşmışlardır.

Aatlar: "bölümler" anlamındadır. 15 bölümden oluşur.

Aah: "Aa" ya da "Aah" adıyla da anıldı. Mısır'da önceleri halk arasında yaşlı ay tanrısı konumunda tapınıldı. Aa-'nın gizlice bazı işleri yapan biri şeklinde anlatıldığı da ifade edildi. Khonsu, Osiris ve Thoth ile arkadaş olduğu belirtilerek kendini onlardan üstün tutan biri şeklinde tanıtmaya çalışırdı. Mısır mitolojisinde "Aa" için "ay ışığının beş değeriyle" kumar oynayıp, kazandığı belirtilir. Ancak diğer tanrıların emriyle Thoth ile yeniden oynayınca kaybeder. Mitolojilerde genelde ön sıralarda yer alan kişiler ve tanrılar, yenilmez kahramanlar olarak tanıtılırlar. Thoth'a karşı yenilgi, tanrı Ra'nın emriyle olmuştur. Temmuz ayında geliştiği anlatılan böyle bir günde önemli tanrıların yaratılması da anlatılır. Bu tanrılar Isis, Osiris, Horus ve Nephtys'dir. Buna benzer doğum olayları bugün günümüzde ünlü sanatçılar arasında uygulanmaktadır. (Bak Aa.)

Aa (Amsah): Sözcük karşılığı eski Mısır dilinde "Timsah" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise" timsah" anlamına gelen "Ain" sözcüğüdür.

Aak: Sözcük anlamı eski Mısır dilinde "Saz, kamış" şeklinde tanımlandı. Maya dilinde karşılığı "saz, kamış" anlamına gelen "Ak" sözcüğüdür.

Aakb: Sözcük anlamı eski Mısır dilinde "Acıyla inlemek, matem" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Acıyla inlemek, ağlamak, matem" anlamına gelen "Aacan" sözcüğüdür.

Aamu: Eski Mısır tarihinde halkın Asya topraklarında yaşadıkları belirtilen "Sami Kavimlerine" verdikleri isim. Mısır halkı komşu ülkelerde yaşayan diğer halklara da buna benzer isimler takmışlardı. Hatta istilacı olarak ün yapmış olan Hyksos'lar için de bu adı kullanıyorlardı. Günümüzdeki teknolojik çağda bile bazı ülkelerde yaşayan halklar arasında komşularına verdikleri takma isimler vardır. Örneğin; "Göçmen, Göçebe, Rum, Çingene, Kıptı, Macar "vs gibi...

Aaalu: (Bak Aaaru.)

Aaaru: (Aaalu ya da Amenti olarak yazıldığı da görülür.) Mısır inançlarına göre ölenlerin ruhlarının gittiği yer. Cennet. İnançlara göre ruh batıya yani okyanusun ortasına giderdi. Okyanus dedikleri cennet, Babillerin "Aralu" diye adlandırdıkları cennetti. Kısacası Atlantis'e verilen bir yakıştırmaydı. Ancak son dönemlerde araştırmacı yazarların öne sürdükleri en ilgi çekici çalışma, Atlantis'in Mu kıtasının bir kolonisi olduğunun açıklanmasıdır. Hatta Mısır uygarlığının temellerini Nil deltasında atan, Mu kıtasından göç eden bilge Thot olduğu ifade edilmektedir.

Aaheperkare: (İ.Ö. 1493-1482) XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Tuthmosis I'in Mısır dilindeki Horus adı. Bu adlar genellikle hiyeroglif çevirilerinde dilbilimciler tarafından verilmiştir. (Bak Tuthmosis I)

Aaheperre setepenre: (İ.Ö.767-730) Tarihleri arasında XXII. Hanedan dönemi Mısır kralı Şeşonk IV'ün Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Şeşonk IV)

Aaheperre seepenamun: (İ.Ö. 1040-990) Tarihleri arasında XXI. Hanedan dönemi Mısır kralı Psusennes I'in Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Psusennes I)

Aaheperenre: (İ.Ö. 1482-1479) Tarihleri arasında XVIII. Hanedan döneminde Mısır kralı Tuthmosis II'nin Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Tuthmosis II)

Aaheperre setepenamun: (İ.Ö. 730-715) arasında XXII. Hanedan döneminde Mısır'da hüküm süren Osorkon IV'ün Manhetona göre Mısır dilindeki adı. (Bak Osorkon IV)

Aaheprure: (İ.Ö. 1426-1400) Tarihleri arasında XVIII. Hanedan döneminde Mısır kralı Amenofis II'nin Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Amenofis II)

Aau: Eski Mısır dilinde "Ünvan, itibar, paye, şeref derecesi" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise; "Kral, hükümdar" anlamına gelen "Ahau" sözcüğüdür.

Ab: Mısır dilinde "yürek" anlamında tanımlanmıştır. Eskiden mısır geleneği yüreği canlılığın merkezi olarak görmüşler ve aklın bulunduğu beynin merkezini de yüreğin konumundan ayırmışlardı. Mezopotamya'da yaşayan Sümerlerin evrensel yaratılışın kaynağı olduğundan suyun onlarda da yaratılış için önemli bir yer tuttuğu açıklanır. Tevrat'ta bile başlangıçta her yerin sular tarafından kaplandığı belirtilmektedir.

Abaton: Biga adasında Osiris onuruna yaptırılan tapınağın Helen dilindeki adı."erişilmez" anlamında tanımlanmıştır.

Abakus: Bir tapınak ya da yapılardaki sütunların üstüne yatay olarak konulan ve taşları desteklemek amacıyla birleştirici bir şekilde yapılmış dört köşe biçimindeki taş blok.

Abbase: Mısır'da birçok yere verilen ad. Bunların önemlileri aynı adı taşıyan Mısır'ın ilk kenti olan "El-abbase" dir. Tolunoğulları tarafından kuruldu. El-abbase Ortaçağ'da Suriye ile Mısır arasında yer alır.

Abarım: Mısır'da sıradağlar. Moab yaylasıyla Lut gölü arasında yer alırlar. Sıradağların bulunduğu topraklardan Musa'nın ölmeden önce son olarak seyrettiği bir yer olarak söz edilir. Tevratta/Lut'un öyküsünde; Lut'un iki kızıyla dağda cinsel ilişkide bulunduğu belirtilmektedir. Kızlarından doğan iki erkek çocuktan birinin Moabilerin atası olduğu yazılmaktadır.

Abçin: Özellikle Mısır ve Asya ülkelerinin bazı bölgelerinde halk arasında kullanılan yerel bir sözcük olduğu ortaya çıkıyor. Belli bir bölgedeki bir diyalektik dilin içinden gelişmiştir. Ayrıca eski Mısır tarihinde ölüleri kurulamak için yıkayıcı tarafından kullanılan beze verilen bir addır (günümüzdeki adı peştamal). Mumyalama işleminden önce ölüyü yıkadıktan sonra kurulamada kullanılırdı.

Abd'n Nala: Teb prenslerine ait özel mezar alanı. İstilacı Hyksosları kovmayı başaran Teb prenslerinin mezarları bu alanda yapılırdı. Bu prensler Mısır topraklarının bü-

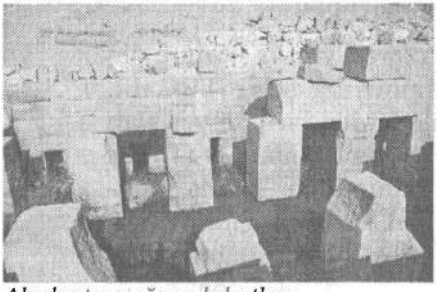
tünlüğü için oldukça çaba gösterdiler. Hayksoslarla inanılmaz mücadeleler yaptılar. Onların savaşçı kimliklerini ölümsüzleştirmek için firavunlar özel bir mezar alanı yaptırarak gerçekleştirmişlerdi.

Abidos: Çanakkale'ye 8 kilometre uzak bir mesafede Miletoslar tarafından kurulmuş eski bir Anadolu şehri. Nağra burnunun doğusunda Sestos'un karşısında kurulmuştur. Pers hükümdarı Serkeskses, Yunanistan seferini yaparken buradan geçmiş ve askerleri ile konaklamıştı. Bu şehir dara ve Makedonya kralı Philippos tarafından tahrip edildi. Kahire'nin güneyinde bulunan Abiydos ile ilişkili olup olmadığı yazılı belge yetersizliğinden bilinmiyor.

Abidos: Yunan dilinde "Abydos" olarak yazılır. Kahire'nin güneyinde tarihi eserleriyle tanınmış bir şehir. Bu kent, VII. Hanedan dönemindeki eyaletlerden birinde yer alan kentlerden biriydi. Bu eyaletin başkenti Thinis'di (Tinis). Eski Mısır kral mezarlarının bulunduğu Thinis, Abidos'tan (Abydos) fazla uzakta olan bir yer değildir. Krallar Mısır'ın başkenti Memfis'e yerleşmelerine rağmen mezar taşlarını Thinis'e diktirirlerdi. Burada kral gömme törenleri Mısır Tanrısı Osiris'in dinsel programına göre yapılırdı. Yani Osiris'in buradaki tapınma şekli töreleşmişti. Ölüler Osiris'in huzuruna getirilip, yargılandıktan sonra dirilmek üzere gömülüyorlardı. Yargılama anı mezar duvarlarında oldukça görsel olarak belirtildi. Abidos, Osiris'in kutsal kenti olmuştu. Herkes ölmeden önce vasiyet eder ve Osiris'in mahkemesinde yargılandıktan sonra yeniden dirileceğine inanırdı. Böylece Abidos önemli bir ziyaret yeri olmuştu. O dönemin "hac" merkezi gibi bir konumda görülüyordu. Roma ve Yunan devrine kadar Mısır'ın en büyük dini merkezlerinden biriydi. Seth I tarafından bu kentte yapılan tapınak Mısır mimarlık ve süsleme sanatının en iyi örneklerini sergilemektedir. Menes'ten Seth'e kadar hükümdarlık yapan kralların listeleri bu kentte bulundu. Listelerin bulunduğu levhaya "Abi-

dos levhası" adını verdiler. Seth I'in tapınağının yanında ona ait olabileceği düşünülen "Osireion" denilen boş bir lahit vardır. Bu lahit Osiris mezarı tarzındadır. Tünellerle birbirlerine bağlı bir yer altı mezarı gibidir. Burada ayrıca Ramses II'nin tapınağı, Osiris'in tapınak harabeleri ve Thinis krallarının mezarları vardır.

Abidos levhası: Kral listelerinin yer aldığı bir levha. Bu levha Abydos'ta bulundu. Levhada Kral Menes'ten Kral Seth'e kadar hüküm sürmüş kralların isimleri yer alır. Hiyeroglifle yazılmış olan kral adları Mısır dilbilimcileri tarafından ustaca çevrilmesine rağmen hala aynı isimler hatalı olarak yazılmaktalar. Yani orijinal adlar nedense önemsenmemektedir. Bu durumda tarihçiler eski Mısır uygarlığı üzerinde çalışmalar yaparken kendi ana dillerindeki adları orijinal adlar olarak göstermiş, Mısır hiyeroglif yazılarıyla yazılmış olan kral adlarını da asimile etmişlerdir.

Abydos tapınağının kalıntıları

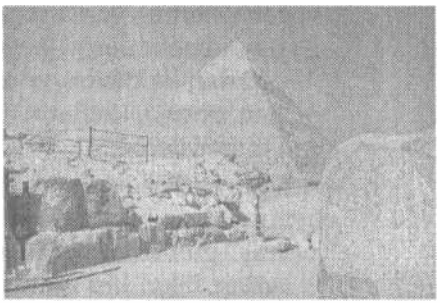
Aboott Papirüsü: Antik Mısır'da bir papirüs yazması. Bu papirüste 6 firavun mezarının soyguncular tarafından nasıl soyulduğu yazılmaktadır. Gelenek ve ölü gömme biçimlerine göre Mısırlılar, ölüyü en değerli eşyalarıyla birlikte gömerlerdi. Değerli eşyaların mezara gömüldüğü kokusunu alan mezar soyguncuları bu gün olduğu gibi firavunlar döneminde de rahat durmamışlardır. Mezarların soyguncular dan korunması için soygunları önlemek için firavunlar bir dizi önlem alırlardı. Arkeolojik kazılar sırasında bulunan bu papirüs, Mısır'da hırsızlığın oldukça yaygınlaştığını belirtilmektedir. Papirüs'te yer alan metinde firavunların devamlı mezarlarının hırsızlar tarafından yağmalanmasını önlemek için bir dizi önlemler de ele alınarak belirtilmiştir.

Abtu: Mısır mitolojisinde tapınılan bir varlık. Abtu ve Anet, Güneş Tanrısı Ra'nın kayığının önünde yüzen iki balıktır. Bu balığın "Ölüler Kitabın" da yer alan açıklamalara göre kayığın önünde bir rehber gibi yüzdüğü ve kayığa yol açtığı anlatılır. İlginç imgelerin yer aldığı ölüler kitabında gökyüzünde dolaştığına inanılan Ra'nın kayığının önünde adı geçen balıklar, rehber görevini üstlenmişlerdi. Mısır mitolojisindeki ezoterik ritüeller, günümüz araştırmacıları, din bilginlerini hala kuşku içinde bırakmaktadır. (Bak Anet)

Abu: Eski Mısır'ın Güneyinde Nomos'lardan birinin merkezi. Yunanlılar buraya "Elefantine" adını verdiler. Mısır halkı çömlekçileri koruyan ve yaratıcı bir Tanrı olarak bilinen Hanum'a burada tapardı.

Abu Gurab: Mısır'da arkeolojik bir yer. Kral Neuserre tarafından burada bir güneş tapınağı yaptırıldı. Mısır metinlerinde geçen 6 tapınaktan söz edilir. Ancak, henüz bunlar hakkında yeterli belge bulunamamıştır. Neuserre'nın tapınağında Mısır'ın hasat "Şemu" ile su baskınları-taşkın, "Ahet" le ilgili sahneler sergilenmiştir. Bu tapınağın güneyinde Güneş Tanrısı'nın teknesi için 30 metre uzunluğunda tuğladan yapılmış gerçek tapınağın bir taklidi yer alır.

Abu Ravvaş: Mısır'da bir arkeolojik buluntu yeri. Yapılan arkeolojik kazılarda burada I. Hanedan döneminin izlerini taşıyan çeşitli süs eşyaları ve bazı önemli buluntular elde edildi.

Piramitler ve taş kalıntılardan görünüm

Abusir: Mısır'da arkeolojik bir alan. Burada Saure, Neferirkare, Neuserre'nin piramitleri vardır. Kral Userkaf tarafından yaptırılan güneş tapınağı yer alır. Son derece iyi korunmuş bir tapınaktır. Tapına-

ğının yeri belli olmayan ve Mısırlılar tarafından kendisine atfedilen "Duvarın kuzeyi" ya da "yolların açıcısı" şeklindeki benzetmelerle Tanrıça Neith'in kültünden söz edilmektedir. Ancak Burada Neith ile ilgili belge bulunamamıştır. Ayrıca sözü edilen kral Şepseskare'nin Piramidi henüz bulunamadı. Ra'neferef'e ait olabileceği tartışılan bir başka piramidin varlığı da henüz bulunamadı. Piramit ve tapınak yapımları için Avsan taş ocağından kırmızı granit getirtilmiş. Kabartmalar için ise Tura'daki kireç taşı ocakları kullanılmış. Abusir, aynı zamanda Ptolemaioslar döneminin önemli kentlerinden biri konumunda da değerlendiriliyor. İskenderiye'nin 45 kilometre kuzeybatısında yer alır. Eski Taposiris kentinin yerinde bulunur. Kentte bitmemiş basit bir piramidin varlığı bulundu. Yazılı bir belge bulunamadığı için bu piramit ile ilgili bilgi verilemiyor. Kentin yakınında Mısır inançlarının hayvanlarla ilgili tapınma özelliklerini belirten bir hayvan Nekropolis'i yer almaktadır.

Acı göller: Mısır'da İsmailiye'nin güneyinde bir yerleşim yerinden geçen Süveyş Kanalı'ndaki tuzlu göllerin adıdır.

Acip: I. Hanedan dönemi firavunudur. Hiyeroglif belge yetersizliği nedeniyle hakkında yeterli bilgi verilemiyor. Genellikle savaşlar yüzünden çoğu krallar ile ilgili belgeler yakılmış ya da ortadan kaldırılmıştır. Hatta birbirlerinin yönetimlerini beğenmeyen krallar belgesel kanıtları ortadan kaldırmış ve kıskançlık krizine kapılarak kendinden önceki kralların bıraktıkları izleri de silmeyi ihmal etmemişlerdir...

Adept: Türkçede edebe uygun davranan "edep" anlamındadır. Mısır inisyasonunda kullanılan bir deyimdir. "El almış" gibi sırlar öğretisiyle ilgili çalışmalar yapan ve çeşitli sırları bilen kişi olarak bilinir. "El almak" ruhsal iletişim kurmak anlamındadır.

Aditon: Dar pencereli ya da penceresiz odalar. Eski çağlarda Tanrıça ve Tanrı heykel kültünün yer aldığı tapınak için-

deki gizli oda. Bu odaya ancak görevliler girebilirlerdi. Odaların bakımlarını da kendileri üstlenirdi. İçindeki tanrısal eşyaları korumakla görevliydiler. Tanrılara sunulan armağanlar bu odalarda saklanırdı. Mısır, Hitit ve Mezopotamya aditonları daha da ilginçtir. Aditonlar Yunan ve Roma dönemlerinde penceresiz yapıldıkları için odaların içerisi karanlıktı.

Adopis: (Lat. 'Apis) Boğa olarak tanımlandı. Fosili bulunduğu zaman, geviş getiren bir hayvan olabileceği düşüncesiyle Cuvier tarafından bu adın verilmesi hala tartışılıyor. "Adapis" fosilinin katmanlarında rastlandığı açıklanıyor. Mısır'da tapınılan Apis boğasıyla özdeşleşmiş olabileceği belge yetersizliği nedeniyle bilinmiyor. "Adapidea familyası" gurubunda örnek bir model olarak tanımlanıyor.

Aeskhrion: Tarihçi Heredotos'un kitabında adı geçen bir halk. Oasis kentinde Aeskhrion(Aiskhrion) budunlarından olduğu ifade ediliyor.

Agathodaemon: (Ya da Agathodaimon) Elefantine'de eski dilde "şelalenin hakimi" olarak bilinen ve halk arasında tapınılan Tanrı Khnum'un Yunan dilindeki adı. Bu Tanrı halk tarafından Nil suyuna benzetildi. Bereket tanrısı olarak Nil'de yaşayan bu Tanrı aynı zamanda da bir yılana benzetildi. Ancak Yunan inançlarında bağ, bahçe, tarla ve sitelerin koruyucusu olan bir başka Tanrıyla da özdeşleştirildi. Bazen yılan, bazen elinde bir bereket boynuzu, bazen de bir genç delikanlı olarak tanımlandı.

Agathokleia: İ.Ö. 204 yılında yaşadığı söylenen İskender'in gözde kadınlarından biri olduğu söylenir. Erkek kardeşi Agathokles gibi o da Ptolemaios IV Philipator'un sempatisini kazandı. Kralın ani bir şekilde ölümünden sonra Agathokles yönetimi ele geçirmek istedi. Ancak ayaklanan halk tarafından kendisi gibi kız kardeşi Agathokleis de öldürüldü.

Agenor: Yunan mitolojisinde Poseidon ile adının bugün Libya devletine verildiği Libye'nin oğlu. Kardeşi Mısır'a yer-

leşirken o Suriye Kralı oldu. Oğullarını batıda şehirler kurmaya gönderdi. Agenon ile ilgili mitolojik öyküler bulunmaktadır.

Agep: Mısır mitolojisinde adı geçen bir Tanrı. Yılan şeklinde betimlendi. Günlük deneyler yapardı. Bu deneylerle güneşi yok etmek için uğraştığı söylenir.

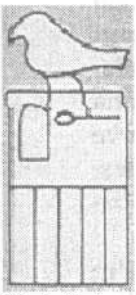
Ah: (Bak Aa, Aah)

Ah: Eski Mısır dilinde sözcük karşılığı "bataklık" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Bir bataklık, havuz" anlamına gelen "Aakal" sözcüğüdür.

Ahenre setepenre: (İ.Ö. 1196-1190) Tarihleri arasında XIX. Hanedan döneminde hüküm sürmüş Siptah'ın Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Siptah)

Aha: (Athothis) I Hanedan (İ.Ö. 3000-2800) Dönemi firavunu. Mezarı Sakkara'da bulundu. Kral Menes ile aynı kişi olduğu tartışılıyor. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kimliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Aha: Sais kentinin tanrıçasıdır. Neithhotep'in de eşidir. Adına Sais'te bir tapınak yaptırıldı. Mısır mitolojisinde adı geçen bu tanrıça ile ilgili kaynak yetersizliği nedeniyle kültü ve kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Kral Aha'nın hiyeroglif yazısıyla adı.

Ahasverus: Dara'nın babasıdır. Pers Kralı Keserkses'in yazdığı kutsal kitaptaki adı. Kitaptaki bilgilere göre Ahasverus, Esther adında Yahudi bir kızla evlenmiştir.

Ahemaıt: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. Am-mam, Amemaıt, Amut ve Ahemaıt adlarıyla da tapınıldı. Su aygırı şeklinde betimlenen kurnaz ruh yiyici bir tanrı olarak bilinir. Bu tanrıça yargılama sırasında ruhları yemek için hazır beklerdi. Ruh, günah işleyip bu tanrıça tarafından yenildiği zaman bir daha da doğmazdı. Bu işlem ruhun maat'ı salonunda yargılanması sırasında yapılırdı. (Bak Ammam, Ammıt, Amut ve Amemaıt)

Ahi: Eski Mısır dilinde "Şahin, doğan, atmaca" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise; "Şahin,

doğan, atmaca" anlamına gelen "Ahi" sözcüğüdür. Bilindiği gibi Mısır uygarlığında kral Narmer'in sembolü şahin adlı kuştu. Bu kuş, Osiris ile İsis'in oğlu Horus'un da sembolüydü.

Ahi: Mısır'ın Ölüler Kitabında ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsünde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Nu'dan geleni selamlarım, Tanrıya lanet okumadım (sövüp saymadım)..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Ahhotep: "Ay hoşnut olsun" anlamında da kullanılmaktadır. XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Ahmose'nin annesidir. Mısır tarihinde çeşitli planlarla firavunları her defasında yönlendirmeyi başarmış kraliçelerden ikisi bu adı kullandı. Tarih boyunca sessiz durmuş gibi yapan kadınlar, erkeklerini başka erkekler karşısında kullanmayı ve onlara ihanet etmeyi nedense başardılar. Kadınlara düşkünlükleriyle anlatılan firavunlar uyanık kraliçe ve tanrıçalar karşısında son derece sıkıntılı günler yaşamışlardır. Arkeologlar tarafından 1859 yılında yapılan kazılar sonucu Kraliçe Ahhotep I'in mezarı bulunduğu zaman mezar odalarının içindeki süs eşyalarından dolayı bir kraliçe olarak tanındığı açıklanmıştı. Ahhotep I, başarılı krallar olan Kames ile Ahmosis'in annesidir. Diğer kraliçe Ahhotep II ise bilindiği gibi Firavun Amenhotep'in eşlerinden birinin adıdır. Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi kadınlar Mısırda özgürdü. Yani demokratik haklardan yararlanmışlardı.

Ahmes: (İ.Ö. XVI-XV) Yüzyılda yaşadı. Mısır dilindeki Horus adı "Onu ay yarattı" anlamında kullanılmaktadır. Mısır tarihinde bu ad halk arasında ünlü olduğu için birçok Mısır Kraliçesi bu adı kullanmaktan vazgeçemedi. Ahmes

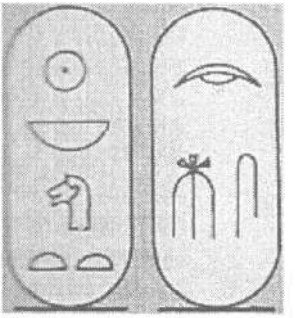
Nefertari, Kral Ahmes I'in eşi ve Kraliçe Ahhotep I'in de gelinidir. Başkent olarak bilinen Teb kentinin yeraltı mezarlığından sorumlu ve koruyucu bir tanrıça olduğu söylenir. Kişiliğine karşılık Teb'de kendisine tapınanların çoğunlukta olduğu mezar duvarlarına kazılan yazılardan anlaşılmıştır. Diğer kraliçe Ahmes, Tuthmes I (Tuthmosis I) eşi ve kraliçe Hacepsut'un da annesidir. (İ.Ö. XVI. Hanedan) Mısır'da bir başka moda ise; firavunlarla evlenen kadınlar hemen kocasının adını ilave ad olarak sembolleştirirlerdi. Bu da kadının sahibinin firavun olduğu anlamını taşırdı.

Ahmes: İki Mısır kralına verilen ad. (Bak Ahmosis)

Ahmim: Eski Mısır dilinde "İpu" ya da "Hent-mim", Kıpti dilinde; "Hmin" ya da "Şmin", Yunancadaki adı ise; Hem-mis olarak bilinir. Ayrıca eski Mısır dilinde Horus adı "Khemmin" olarak anıldı. Yerleşim alanıdır. Burada Tanrı Min'e ait bir kaya mezarı vardır. Tutmosis III döneminde bu mezarın kayadan oydurularak yapıldığı belgelendi. Aya zamanında ise Min'in peygamberi olarak bilinen Nahtmin tarafından mezarda süslemeler yapıldı. Ptole-maios Philadelpus döneminde Min'in başrahibi Herma-heru da benzer süslemeler ilave etti. Tanrı Min'in tapınağının adıyla eş anlamlı olduğu söylendi. Yukarı Mısır'da IX. eyaletin merkezidir. Firavunlar ve Yunanlılar döneminde göçebeler burada bir Boğa Tanrısı'na taparlardı. Burada ayrıca Tanrıça Repit için yaptırılan bir tapınak var. İki tapınak da Yunan-Roma döneminden kalmadır. İnce keten bezi üretimiyle ünlü bir yerdir. Mısırlılar tapındıkları tanrılarına ezoterik bir yaklaşım yaratmak için onlara bir de peygamber türetirlerdi.Yakın tarihte mitolojik üstü gelişmeler sergileyen peygamberlik sıfatının da Mısır inancında kullanılmış olduğu dikkat çekicidir.

Ahmose I: (İ.Ö. 1539-1514) (Ahmosis, Ahmes ya da Mısır dilinde "Nebpehtire" olarak bilindi.) XVIII'nci Hanedanın başarılarıyla beraber hanedanın ilk ve kurucu bir kralı

olarak biliniyor. Mısır halkı tarafından sevilip, imparatorluğun kurtarıcısı gözüyle bakıldı. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1580-1558 tarihlerinde hüküm sürmüş olduğu ele alınmış). "Avaris" ve "Saharuen" zaferleriyle Teb'in Mısır'da üstünlüğünü kazandırdı. Kardeşi Kames (Kamose) ile beraber daha sonra da tek başına istilacı Hyksosları Mısır'dan kovarak onları Filistin'e (Kenan Diyarı) kadar takip etti. Aslında Hayksoslar Hitit kralı Hatuşili II ile Murşili I karşısında zayıflamıştı. Başarılı kralları Apep'i de ölmüştü. Ahmose bu zayıflıktan faydalanıp zaferleri kazanır. Zaten giderek güçsüz durumda olan Hayksoslar İ.Ö. 1927 yılında tamamen dağılmışlardı. Tüm deltayı kuşatır. Bakır madenlerinin bulunduğu Sina'ya girmek için Güney Filistin'e doğru ilerler. Aşağı Nübye (vavat) üzerindeki egemenliğini korur. Güneydeki yabancı ülkeleri de denetimi altına almak için bir vali tayın eder. Bu vali kendi aile soyundan gelen Ahmose Zatayat'tır. Zatayat'iden sonra oğlu Turi valilik görevini üstlenir. Onun döneminde Teb'de din ve siyasal olayların geliştiği anlatılıyor. İnançlı ve tuttuğunu koparmak isteyen cinsten biriydi. Yeniden iki ülkenin bütünlüğünü sağladı. Bu ad Mısır'da ilk hanedanı kuran firavunlara verilmişti. İnanılmaz bir egemenlik kurarak Mısır'ı işgal etmek isteyen her türlü saldırılara karşı önlem alan bir firavun olduğu da belgelenmiştir. Ahmes olarak da anılmıştır. Dini inancı yüksek olan bu firavun tanrılar için birçok tapınak yaptırmıştır. Kendisi ve ailesi için bir mezar kompleksi yaptırdı. Ramsesler döneminde kehanetleri doğrulanan bir tanrı gibi tapınıldı. Ölümünden sora oğlu Amenofis I yönetime geçti.

Kral Ahmose I'in hiyeroglif yazısıyla adı.

Ahmosis II: (Ahmose, Ahmes) (Bak Amasis)

Ahtı (2): Mısır tanrılar listesinde tapınılan bir tanrıçadır. Bu

tanrıçanın betimleme şekli oldukça ilginçti. Vücudu su aygırı kafası da yaban arısının kafası şeklinde betimlenmişti. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve kişiliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Ahthoes: IX. ya da X. Hanedanlar döneminde Mısır'da bir kral. Heti III'ün Mısır dilindeki adı. (Bak Heti III)

Ahwere: Merneptah'ın kızı olduğu söylenir. (Ancak bazı kaynaklarda iki Mısır'ı birleştiren bir kralın kızı olarak da söz edilir. Doğruluk derecesi hakkında kaynak eksikliği nedeniyle bilgi verilemiyor.) Kendi isteğiyle erkek kardeşi Neferkaptah ile evlendi. Mrib adında bir erkek çocukları olur. Kocasının büyülere meraklı olması nedeniyle uzun süre arayıp bulduğu Thot'un büyülü olduğu söylenen kitabı yüzünden oğlu Nil sularında boğularak ölür. Kocası da aynı şekilde suda boğularak ölür. Mısır halkı arasında Thot tarafından sırlarla dolu olan kitabın uğursuzluk getirdiği inancı vardı. Ahwere, çocuğunun ve kocasının aynı şekildeki ölümünü bu uğursuzluğa bağlar. Thot'un Nil deltasına kendisiyle beraber getirmiş olduğu ve kozmik bilgilerle donatılmış kitabının kayıp olduğu hiyeroglif metinlerden de anlaşılmaktadır. Araştırmacılar Hiyeroglif metinlerde adı geçen Thot'un bilgilerle dolu olduğu tahmin edilen kitabı için özenle kazılar yaptıkları halde henüz bir sonuca ulaşamamışlardır. Thot'un kayıp olduğu ifade edilen bilgelik kitabı bulunduğunda yakın dinler arasında bir çözünürlüğün olacağı da kaçınılmaz olacak.

Aianteion: Çanakkale Boğazı yakınında günümüzdeki adı "İntepe" olan yerde Aias'ın mezarının bulunduğu söylenen yer. Bu mezarda bulunan bazı heykeller Mısır'a gönderilmişse de daha sonra Augustus tarafından tekrar iade edildi.

Aida: Mısır konulu bir Operadır. Süveyş Kanalı'nın açılışı nedeniyle hazırlanmıştır. Don Carlos'u yaratan Verdi, bu operada senfonik unsura çok önem vermiş. (Verdi'nin operası da denir.) Bu operanın ana konusunu Mısır tarih

uzmanı Mariette'nin verdiği söyleniyor. Daha sonra bu konuyu "Camille du locle"nin yazdığı söylenir. Opera halinde tasarlanan bu eserin opera librettosunu ise; "A. Ghislanzoni" yazdı. Operanın konusu ise şöyle; Firavun'nun kızı Amneris orduda görevli olan genç general Radames'e aşık olur. Radames'in gönlü ise savaşta esir düşen Habeşistan kralı Amonasro'nun kızı Aida'dadır. İhanetle suçlanan Radames ile Aida diri diri mezara gömülerek öldürülür.

Aigypto: Belos ile Ankhinoe'nin oğlu. Anne tarafı Mısır'ın Nil deltasına dayanır. Mısır'a batı dillerindeki adını verdi. Aigyptos Melampousların "Kara Ayaklılar" ı fethederek "Aıgypte" Mısır olarak değiştirdi. Bir nişan gecesi öldürülen çocuklarından yoksun kalınca Aroe'ye çekilip, orada öldü.

Ailuros: Mısır mitolojisinde kedi Tanrıça Bastet olarak bilindi. Bastet'e verilen bir başka isimdi. Bastet İsis ile Ra'nın kızı olarak bilinir. Önce cinsellik ve doğurgan kadınların tanrıçası olarak tapınıldı. Ancak iyilik ve yardımsever olduğu için güneş, ay, analık ve aşk tanrıçası olarak da tapınıldı. (Bak Bastet)

Ak: Eski Mısır dilinde "Karanlık" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise; "Akşam karanlığının çökmesi" anlamına gelen "Akabchahal" sözcüğüdür.

Aka: Mısır'da önemli bir liman kenti olan Aka'nın tarihi İ.Ö. 2000 yıllarına dayanmaktadır. O tarihlerde Mısır'a bağlı bir derebeylik merkeziydi. İ.Ö. 700 yılında Ptolemaioslar Filistin üzerinde egemenliklerini devam ettirebilmek için bu kenti güvenilir bir üs olarak kullandılar. Daha sonraki yıllarda Asurluların eline geçti.

Ak duvar: Kral Narmer tarafından Memphis kentine verilen ad.

Aken: Ra'nın kayığını süren bir tanrıdır. Amenti'nin kocasıdır. Ölünün ruhunu kayıkla taşıdığı ifade edilir. Ölüm kapısının koruyucusu olarak dünyanın tanrısı şeklinde

tapınıldı. Bu tanrının ölümü koruduğunu ve güneş tanrısı Re'ye izin verdiği şeklinde anlatılır. Aken, aynı zamanda gökyüzündeki güneşi korur ve yılan Apapı'dan sakınmasını sağlar.

Aker: Mısır mitolojisinde güneşi yükselten ve ayar veren bir Tanrı olarak tapınıldı. Ona yardımcı olan Tanrılar gurubuna da "Akeru" denildi. Gurup halinde çalışan tanrılarla ilgili diğer uygarlıkların mitolojilerinde de rastlar. Fransız yazar Voltaire'nin; " Tanrı olmasaydı bile, insanlar bir tanrı yaratmak zorunda kalacaklardı." ifadesine karşılık Mısır inancında adım başı yaratılan tanrı sıfatlarının bu sözle örtüştüğü ortadadır. Çünkü insanlar zorda kaldıkları durumlarda kendileri için bir sığınak olabilecek manevi bir enerjiye yaslanmak zorundaydılar.

Akert: Ölüler kitabında "alt dünya" şeklinde tanıtılmaktadır.

Akhenaton: (İ.Ö. 1353-1336/Mısır dilindeki Horus adı "Neferheprure" (Önceki adı Amenofis IV) Amenofis sözcüğünün karşılığı; "Amon bağışlayıcıdır", Akhenaton sözcüğü ise; "Aton'u memnun eden" anlamını taşır. XVIII. Hanedan döneminin firavunu. İlk işi akrabası olan vezir Ramose'yi görevden almak oldu. Firavun olmadan önce halk arasındaki adı; "Amenhotep", (Yunan dilinde Amenofis), firavun olduktan sonra ise Aton'a olan bağlılığını sonsuzlaştırmak için adını "Akhenaton" olarak değiştirdi. Akhenaton' un Mısır dilindeki sözcük anlamı ise; "Güneş tekerinin hoşuna giden" ya da "küre'nin eğlendiği /Aton'u memnun eden" anlamlarını taşır. İ.Ö. 1353-1336 tarihleri arasında Mısır'ı egemenliği altında tuttu. (Bazı kaynaklarda ise bu tarih İ.Ö. 1372-1354 ya da İ.Ö. 1354-1314 olarak ele alınmıştır.) Son derece mistik ve geleceği görebilen bir düşünceye sahipti. Mısır'da ilk defa in-

Akhenaton (Amenofis IV)

sanlık tarihinde halkı tek Tanrıya inanmaları için ikna edip, çok yönlü dinsel reformlar yaptı. Şahin başlı olarak betimlenen Ra-Harahatı yerine; "Atonra'yı benimseyerek" tapınma sembolüne "ışınlı güneş diski" adını koyar. Krallığın gücünü kullanıp, tek tanrıcılığa yeni bir adım atarak, Mısır tarihinde ilk dinsel devrimi başlattı. Krallığından önceki dönem olan babası Amenofis III'ün işlerini sürekli engelleyen Amon rahiplerinin cemaat kurarak krallığı yıpratmasına Amenofis III, razı olmadığı için bir dizi önlemler alıyordu. Yani dönemin irticai çalışması firavunu tedirgin etmişti. O krallık döneminde irticai büyümeyi önlemek istiyordu ama ömrü yetmemişti. Ondan sonra kral olan Amenofis IV(Akhenaton) babasının bu projesini hemen uygulamaya koymuştu... Akhenaton, Amenofis III ile Kraliçe Tiye'in oğludur. Babası Amenofis III (Amenhotep, ya da Amenofis III) yerine tahta geçip firavun olan Akhenaton'un gerçekleştirdiği dinsel reformlar uzun sürmedi. Sanata ve yazınsal gelişmeye büyük destek vererek yenilikler yarattı. Tek Tanrıya inanmada çeşitli reformların yanı sıra halkı sanata yönlendiren çalışmalar yürüttü. Akhenaton "Güneş Kursu Ufku" adlı tavansız bir tapınak yaptırdı. Amon-ra'nın bütün heykellerini yıktırdı. Tek tanrıcılığa inanma (Monoteist) sistemini yerleştirmeye çalıştı. Tell el Amarna'da Aton için yaptırdığı tapınak, tek Tanrıya inanmanın bir sembolü olarak düşünüldü. Teb'deki Amon-ra'ya tapınmayı yasakladı. Bir tek Tanrının evrenin sahibi olduğunu açıklayan belki de insanlık tarihinde ilk insan unvanını aldı. Onun için yüce Tanrı Aton'du. Hollanda Eski Eserler Ulusal Müzesi Mısır koleksiyonu sorumlusu Maarten Raven, Akhenaton için; "...çağdaşları neye uğradığını şaşırmıştı.. "şeklinde bir ifade kullanmıştı. Eşi Nefertiti ile birlikte eserler yaratan sanatçıları korudu. Çok sevdiği karısı Nefertiti'nin adını da "Nefer-Nefru-Aton" olarak değiştirdi. Mitanni ülkesindeki adı Taduk-

hepa olan Nefertiti'nin Mısır dilindeki anlamı da "güzel geldi" şeklindeydi. Aton-Ra'yı tek Tanrı olarak kabullendirmeye çalıştı. Yazınsal sanata yeni bir üslubun kazandırılmasında önemli bir rol oynadı. Ancak Mitanni prensesi olan eşi Nefertiti, Aton-Ra'nın Amon'dan daha üstün olamayacağını her defasında savundu. Nedeni de saraydan sık sık sokaklara inerek halkı dinlemesine bağlandı. Ancak Akhenaton karısının bu gizli çalışmasını beğenmiyordu. Sonunda korkulan olmuştu. Amon Rahipleri pusu kurarak vezir Ay'ın katkılarıyla Akhenaton'u zehirleyip öldürdüler. (Ancak kesinleşmiş olan kaynaklarda Akhenaton (Amenofis IV); "marfan sendromu" hastalığından ölmüş olduğu açıklandı. Bu hastalık nedeniyle vücuttaki kemikler uzayarak yüz ve bacaklarda anormallikler görülür.) Akhenaton'un ölümünden sonra Amon rahipleri yönetime egemen oldular. Mısır'ı yöneten sonraki firavunlar da Amon rahiplerine boyun eğmek zorunda kaldılar. Amon-Ra rahipleri eski güçlerine kavuştuktan sonra bu defa da kendilerine karşı gelen Nefertiti'nin sanatsal gelişmelerini engellediler. Böylece Akhenaton'un ölümünden sonra yeniden çok Tanrılı dönem de başlamış oldu. Ölümünden kısa bir süre sonra kızı Meritaton'un kocası Semenkhare yönetime geçmişse de başarılı olamamış ve genç yaşta Akhenaton'un oğlu Tutankhamon (aynı zamanda da damadı) firavun koltuğuna oturtulmuştu. Bunların da sergilediği kötü yönetime fazla dayanamayan General Horembeb'in yaptığı askeri darbe ile Mısır'da yeni bir dönemin kapıları aralanmıştı... Bazı kaynaklarda Nefertiti ile ilgili öyküler yazılmaktadır. Tanrılar tarafından lanetlendiğine kendisini inandırmaya çalışan Nefertiti 6 kız çocuk ve 1 erkek çocuk dünyaya getirdi. 6 kızı bilinmeyen nedenlerle öldü. Lanetlenme nedeni Akhenaton'un davranışlarına bağlandı. Çünkü Akhenaton Amon-Ra'ya ait putların çoğunu yıktırmıştı.

Akhetaton: "Güneş tekerleği ufku" anlamında betimlendi. Tel-el Amarna'nın Mısır dilindeki adıdır. Firavun Akhenaton'un başkent olarak tanıdığı Teb'in 320 kilometre kuzeydoğusunda kurduğu yeni kentin adı. Bu kenti tek tanrıcılıkta yaptığı devrimle devlet dini olarak kurduğu Aton'un onuruna yaptırmıştı... Kent yapıldığı dönemlerde Amon rahiplerini de çok kızdırmıştı...

Akhillas: Ptolemaios XIII'ün bir bakanı. Pompeis'un katledilmesini isteyen biriydi. Sonuçta kaynak kitaplardaki açıklamalara göre Pompeius katledildiği zaman o da olay yerinde hazır bulunmuştu. Daha sonra İ.Ö. 48 yılında Sezar tarafından idam edilir.

Akhkh: Eski Mısır dilinde "Akşam" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Akşam" anlamına gelen "Akab" sözcüğüdür.

Akhoris: Arkeolojik kazılardaki buluntulara göre XXIX Mısır Hanedanın 4'ncü kralı olarak biliniyor. Hüküm sürdüğü tarih İ.Ö. 390-370 yılları arasındadır. Bu tarihler genellikle arkeologlar tarafından bulunan yeni belgelerle değişikliğe uğruyor. Arkeologların bu konuda birbirini tutmayan tarihler vermeleri buluntuların tarihlerinde çelişkilere neden oluyor. Akhoris, Pers ordusunun tehditleriyle başa çıkmak için Atina ve Kıbrıs ile ittifak kurdu. Savaşçı Artakserkses II'ye karşı direndi. Ancak kötü yönetimi yüzünden ülke içinde çekişmeler başlamıştı. İç ayaklanmalara daha fazla dayanamayıp, güçsüz bir duruma düşerek tahtını terk etmek zorunda kaldı.

Akrep Kral: (İ.Ö. 3050 civarı) Hanedanlar döneminden önce Yukarı Mısır'ın kralı olduğu söylenir. Aşağı Mısır'la birleşmek istedi. Yönetim merkezi tam olarak bilinmiyor. Halk onu bir akreple özdeşleştirdi. Bu nedenle adı Akrep-Kral olarak tarihe geçti. Aşağı Mısır'la Yukarı Mısır'ın birleştiğine dair bir taç kullandı. Ancak bu tacı kullanamadığı belirtildi. Kendisinden sonra Narmer kral oldu. Belge

yetersizliği nedeniyle bu kralın kişiliği ve siyasal kimliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Akropolis: (Yunanca akros sözcüğünden gelir. Akros "yüksek"; polis ise "şehir" anlamındadır.) Birleşmelerinden "Yüksek şehir" anlamı ortaya çıkar. Eski Yunan sitelerinde yükseklerde inşa edilen ve içinde saray ve tapınaklar bulunan yerleşme yeri. Bu şekildeki yerleşim alanları firavunlar döneminde de vardı.

Aksak: Eski Mısır dilinde "Ağlamak" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Buyurmak, söylemek" anlamına gelen "Alak" sözcüğüdür.

Aksiothea: İ.Ö. IV yüzyılda Kıbrıs'ta Paphos kralı Nikokles'in karısının adı. Ptolemaios Soter'in emriyle kocası kendisini öldürünce o da iki kızıyla birlikte intihar etti. Aksiothera ile ilgili bazı anlatımlarda öyküsü dramatizeli olarak gösterilir. Eşinin kral tarafından suçsuz olarak öldürülmesine dayanamayarak çocuklarıyla birlikte kocası için intihar eder.

Aktos: Mentuhotepler döneminin bir bakanı. Mezarı Teb'in Gurna köyündeki mezarlıkta bulundu. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Alabarkhes: Yunan dilinden Mısır diline geçmiş olabileceği tahmin edilen bir sözcüktür. Eski Mısır tarihine bakıldığında anlamının bulunmadığı görülüyor. Özel bir addır. I. Logos döneminde Mısır'da resmi yazıcı ve tahsildarlık yapan birinin adıdır. İskenderiye'de yaşayan Yahudiler yüksek yargıçlarına "Alabarkhes" adıyla seslenirler.

Aleksandreia: (Aleksandria "İskenderiye") Büyük İskender tarafından kurulan Mısır'ın Akdeniz'deki en büyük limanı.

Alu: Eski Mısır dilinde "Oğlan, kız" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde benzerliği de "Oğlan, kız" anlamına gelen "Al" olarak incelendi.

Am: Eski Mısır dilinde "İnek memesi, süt" anlamında tanım-

landı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Meme, emzik" anlamına gelen "Im" sözcüğüdür.

Am'a: Eski Mısır dilinde "Yemek yeme" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Yemek yemek" anlamına gelen "Hanal" sözcüğüdür.

Amada tapınağı: Tanrı Amon ve Re-Harahtı için Tuthmosis III ile Amenofis II tarafından yaptırılan bir tapınak. XIX. Hanedan krallarından Sesostris I ile Ramses II bu tapınağa bazı ilaveler yaptılar. Bu tapınakta iki yazıt vardır. Biri tapınağın doğu duvarına Amenofis II'nin yazdırdığı yazıt, diğeri de tapınağın giriş kapısının sol tarafında Merneptah tarafından yazılan yazıt. 1964-1975 yılları arasında yerinden sökülerek yaklaşık 2. 5 kilometre uzağında 65 metre yükseklikte kurulmuştur.

Ammam: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. Ammam, Amemaıt, Amut ve Ahemaıt adlarıyla da tapınıldı. Su aygırı şeklinde betimlenen kurnaz ruh yiyici bir tanrı olarak bilinir. Bu tanrıça yargılama sırasında ruhları yemek için hazır beklerdi. Ruh, günah işleyip bu tanrıça tarafından yenildiği zaman bir daha da doğmazdı. Bu işlem ruhun Maat'ın salonunda yargılanması sırasında yapılırdı. (Bak, Ammıt, Amemaıt, Amut ve Ahemaıt)

Amarna: (Tel el Amarna "Asyüt Eyaleti") Nil nehri kıyısında kurulan firavunlar döneminin önemli yerleşim yeri ve günümüz arkeolojik kazıların da en görkemli eski kentidir. "Aton ufku" adıyla anılan firavun Akhenaton dönemine ait harabelerin bulunduğu bu kentin tarihsel yapısı zengin eserlerle doludur. Arkeologların burada zevkle araştırma yaptıkları bir yer. Akhenaton tanrı Aton sevdasına yeni bir kent kurmak için başkent olarak bilinen Teb'den ayrılır. Öylesine zor bir yerde bu kenti kurdu ki ancak nehir yoluyla ulaşılırdı. Çılgınlığı yüzünden bir kentin intiharını sağladı. Öldürülünce de orada yaşayanlar ulaşım sıkıntısı yüzünden kenti terk ettiler. Bu kent bu

gün harabe halindedir. Kalıntılar arasındaki tapınaklar, heykeller, alçak kabarmalar ilginç tasarımlarıyla günümüze göre mimari bir örnek olarak düşünülüyor. Krallık arşivinde Akhenaton'un Akad diliyle yazılmış 300'ü aşkın kil tablette bazı ülkelerle yaptığı diplomatik ilişkiler ele alınmıştır. Heykel sanatıyla uğraşan Tutmosis'in çok sayıda taslak çalışmaları ve tamamlanmış portreleri bu kentte bulundu. Bunların arasında Nefertiti'nin çok renkli portresi Berlin'de bir müzede korunuyor. Aton'un bulunduğu toprakların sınırını belirleyen çok sayıda "sınır işaretlerini" dikili taş da bulundu. Bu sınır taşları büyük rahip Merrire (ya da Huia)'nın mezarlığına kadar devam etti. Mezara bağlantılı olan birkaç yoldan ulaşmasını sağladı. İngiliz eski Mısır Bilim Okulu ve Almanlar (1913 yılında savaş olmasına rağmen) burada kazılar yaptı. Amarna'daki kazılarda Mısır Krallarıyla, Doğu hükümdarları (Suriye, Babil, Mitanni, Kıbrıs vb.) arasında çivi yazısıyla yazılmış belgeler bulundu.

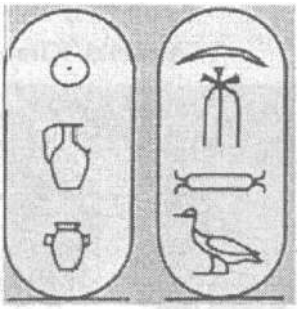
Amarru: İnkalarda Gökkuşağı tanrısı olarak tapınılmış ve adına da bir tapınak yaptırılmıştır. Bazı kaynaklarda Mısırlılar ile Hititler arasında yapılmış olan Kadeş savaşında Hitit Devleti'ne ihanet ettiği öne sürülen bir kent krallığının adı şeklinde ifadeler görülmektedir. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Amathaunta: Mısır mitolojisinde deniz tanrıçası olarak tapınıldığı belirtiliyor. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Amaunet: Mısır'da kuzey rüzgarların tanrıçası olarak tapınıldı. Bereket tanrıçasıydı. O, sembol olarak yılan başlı bir taç kullanırdı. Bilgi ve akıl yönüden insanların gereksinimlerine açıklık verir. Firavunlara yönetim hakkında iyi fikirler verir. Amun'un da karısıdır. İkisinin son derece dürüst tanrılar olduğu ifade edilir.

Amathaunta: Mısır mitolojisinde deniz tanrıçası olarak tapınıldı. Belge yetersizliği yüzünden hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Amasis: (Ahmosis II, Ahmose, Ahmes) İ.Ö. 570-526 Tarihleri arasında hüküm sürmüş XXVI. Hanedan kralıdır. (Bazı kaynaklarda hanedanlık tarihi İ.Ö. 578-526 tarihleri olarak ele alınmış.) Mısır dilindeki Horus adı "Hnumibre" dir. Apries'in bir generaliydi. Halk aklanmasıyla Apires'i yendiği söylenir. (Ahmose, Ahmes) XXVI. Sais Hanedanı'nın sondan ikinci firavunuydu. Son derece güvendiği birliklerden Libyalı askerlerle Yunanlı paralı askerler arasında güvenli bir denge kurmayı başardı. Son yıllarda Kroisos ile ittifak yaptı. Güçlenmiş İranlıların baskısından dolayı iş yapamaz duruma geldi. Onların baskıları karşısında güçsüzlüğünü de birleştirerek yenilgiyi kabullendi. Öldükten sonra Mısır üzerinde ezici bir baskı kuran İranlılar çok geçmeden bölgeyi egemenliği altına aldılar.

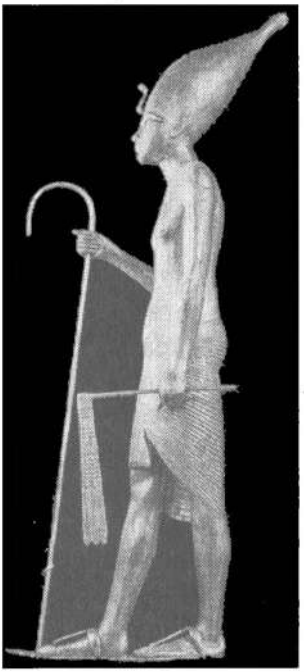
Kral Amasis'in Hiyeroglif yazısıyla adı.

Amastris: Dara III Kodaman'ın kardeşidir. Oksyathresin kızı Dionysios ile evlendi (İ.Ö. IV yy.) Oğlu Amastris'i pusu kurarak öldürdüler. Onun adına bir kent kurdu. Kentin adı ise Türkiye sınırları içinde yer alan Amasra kentidir.

Am-besek: "İç Organları Yiyen" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabında ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Bazı yerlerde de cehennem zebanisi olarak ele alınır. Yargılama sırasında ayrı "kanobos"lara konulan iç organlar bile koruma altına alınırdı.Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste

"...Mabet'ten geleni selamlarım, sürülü olan toprakları tahrip etmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Amduat Kitabı: XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Amenofis I tarafından ("Öbür dünyadaki varlıklar kitabı") anlamında ele alınarak yazılan ve kitap şeklinde bir bütünlük kazanmış olabileceği tahmin edilen belgeler toplamıdır. Arkeologlar belgelerin bir bütünlük içindeki uyumundan yola çıkarak tümüne "Amduat kitabı" adını verdiler. Kitabın özeti, daha sonra ölülerin mezarlarına katipler tarafından yazılarak bırakılırdı. Katipler tarafından kil tabletlere yazılan bu metinler Yeni İmparatorluk dönemindeki firavunların mezarları üzerinde de bulundu. Daha sonraki tarihlerde yazının da gelişmesiyle bu metinler papirüslerin üzerine işlenerek mezar odalarına konuldu. Arkeologlar tarafından adlandırılan krallar vadisindeki mezarların duvarları metin ile ilgili alçak kabartmalarla süslüdür. Bu Papirüslerde "Güneş tanrısının geceleyin 12 saatte öbür dünyanın 12 bölgesini" nasıl geçtiği anlatılıyor. Metinlerin ana kaynağının ölüler kitabındaki paragraflara dayandırılarak dinsel nitelik taşıdığı da ileri sürülür.

Bir tanrı görünümü

Amemaıt: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. Ammam, Ame-maıt, Amut ve Ahemaıt adlarıyla da tapınıldı. Su aygırı şeklinde betimlenen kurnaz ruh yiyici bir tanrı olarak bilinir. Bu tanrıça yargılama sırasında ruhları yemek için hazır beklerdi. Ruh, günah işleyip bu tanrıça tarafından yenildiği zaman bir daha doğamazdı. Bu işlem

ruhun Maat'ı salonunda yargılanması sırasında yapılırdı. (Bak Ammam, Amut, Ammıt ve Ahemait)

Amenardis: (Amenirdis) Mısır'ın gerileme döneminde Tanrı Amon'a inanan ve tapan üç kraliçeye verilen ad. Mısır halkının Amon'a inanmalarının tek nedeni onun varlıklı ve güçlü bir şekilde örgütlenmesine bağlandı. Bunlardan biri Piye'nin kız kardeşidir. "Tanrıların zevcesi" Şepenupet'in evlat edindiği bir genç kızdır. Şepenupet Osorkon III'ün kızıdır. Amenirdis, Şepenupet'in halefi olur. Kendilerini "Tanrıların zevcesi" olarak adayan bu kadınlar dünya nimetlerinden el çekerler. Krallar ile eşit haklara sahip olurlar. Görevlerini evlatlıklarına devrederken "şed" şenlikleri yaparlar. Çoğu zaman kralın işine de karışırlardı. Mısır inançlarına göre tanrısal iletişimden yoksun kalmamak için firavunlar dinsel yönden bu kadınların lanetinden çekinirlerdi.

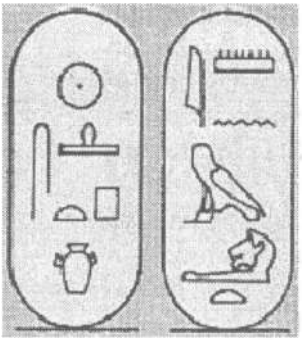
Amenardis I: Sudan'lı olduğu tartışılan Firavun Kaşta'nın kızıdır. "Tanrıların zevcesi" olarak bilinir. Kendisinden sonra sarayda onu temsil edecek birini bulamadığı için yeğeni Sepenupe II'yi evlat edinerek mutlu sona ulaştı.

Amenardis II: Şatafatlı bir dönemden sonra sanki modaymış gibi Sepenupet II de Amenardis I'in kendisini evlat edindiği gibi o da kendisini sarayda temsil etmesi için Taharka'nın genç kızı Amenardis II'yi (Amenirdis şeklinde yazıldığı da görülür.) evlat edindi. Anlaşılacağı gibi biri saraydan diğerinin nereden geldiği bilinmeyen iki Amonlu prenses kendilerini temsil etmenin yollarını bu şekilde bulmuşlar. Daha sonraki yıllarda Sais hanedanlarından Kral Psammetik I'in kızı olan Nitokris'i de evlat edindi.

Amenemmes I: İ.Ö. 2000-1970 Hükümdarlığı döneminde Asyalıların Mısır'a girmesini önlemek için bir duvar yaptırma girişiminde bulundu. Ancak Sesostris III (İ.Ö. 1887-1850) onun bu girişimine engel oldu. Mısır'ın büyümesi için çalışan bu Kral Koroska'ya kadar ilerledi. Kurduğu

hanedan sıradan kralların yönetimiyle İ.Ö. 1785 yılında dağıldı.

Amenemhat: (İ.Ö. 1938-1759) Tarihlerinde XII. Hanedan döneminden bazı Mısır krallarına verilen ad. Bunlardan dördü bilinmektedir. (Bak Amenemhat I, Amenemhat II, Amenemhat III, Amenemat IV)

Kral Amenemhat I'in hiyeroglif yazısıyla adı.

Amenemhat I: (İ.Ö. 1938-1909) Tarihlerinde XII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Hanedanın kurucusu olarak bilinen ilk kraldır. (Bazı kaynaklarda da dönemindeki tarihler İ.Ö. 1991-1962/İ.Ö. 2000-1970 olarak yer alıyor.) Horus adı "Sehetepibre"dir. "Tanrının babası" Sen-suret ile Elephantineli bir kadının çocuğu olduğu söylenir. Günümüzde el-lişt köyünün yakınlarında bir başkent kurdu. Adına da "İki ülkeye sahip olan Amenemhat" dedi. Geleneksel kral mezar yapımlarına dönüş yaparak ikametgahının yakınlarında bir piramit yaptırdı. Karnak'ta bir Amon tapınağı yaptırır. Bu tapınağa çeşitli heykeller ve granit bir sunak bağışlar. Döneminde Tanrı Ptah'ın etkisi artar. Kendisine bağlı bulunan eyalet yöneticilerinin ailelerine ve mallarına dokunmaz. Krallığı oğlu Sensuret I ile birlikte yönetti. Mütevazı kişiliğiyle Mısır'da parlak bir dönem başlamıştı. Nomarkları krallığa bağlayan işleri gevşettiği için zor günler yaşadı. Öldürüldüğü tahmin ediliyor.

Amenemhat II: İ.Ö. 1877-1843 tarihlerinde hüküm süren bir kral. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1938-1904/İ.Ö. 1877-1843 olarak geçer.) Horus adı "Nubkaure" olarak geçer. XII'ci Hanedan döneminin firavunlarından biridir. Sensuret I'in ölümünden sonra tahta geçti. Adaşı olan Antilop Eyalet'nin sorumlusu Ameni ile birlikte Nübye'ye yapılan bir sefere katıldı. Yarım asırlık iktidarında Mısır huzur içinde yaşadı. Barış ortamını da Sensuret I nin çabaları sağlamış-

tı. Döneminde ticaret gelişti. Mezar kompleksini, Dahsur'da bulunan Snefru piramidinin doğusunda yaptırdı. Sağlığında tahtı birlikte kullandığı oğlu olan Sensuret II'yi varisi yaptı. Öldükten sora da Sensuret II tahta geçti.

Amenemhat III: (İ.Ö. 1818-1773) Tarihlerinde hüküm sürdüğü ileri sürülen XII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. (Bazı kaynaklarda da İ.Ö. 1844-1797/1850-1800 olarak ele alınmıştır.) Sensuret III'ün oğludur. Horus adı "Haheperre" şeklindeydi. Ancak bazı kaynaklarda "Nima'atre" olarak da geçer. Babasının iç ve diş politikasını devam ettirdi. Babasının çizdiği sınırları dikkatlice denetler ve onun döneminde alınan toprakları korur. Sınırlarındaki giriş ve çıkışların kaydını tutturdu. "Semna Kayıtları" olarak arşivledi. Sina'daki bakır ve turkuaz ocaklarında rahat çalıştı. Bu ocakların yöneticisi olan Horverre mezar tapınağında kavurucu sıcaklıkların olmasına rağmen hiç kayıp vermediğini cesurca anlatır. Bugün Medinet el-Fay-yum'un bulunduğu Krokodilopolis (Şeddet)'te yeni eyaletin baş tanrısı Sobek'e; granitten bir kült salonu, bereket getiren yılan tanrıça Renenuhet için ise; Medinet-Madi'de küçük bir piramit yaptırdı. Yaptığı çalışmalar ve yeniliklerle El-Fayyum'u zenginleştirdi. Onun Havara'daki saray niteliğindeki mezar tapınağının yapılış şekli Yunan dilinde kullanılan labirent ile aynı değerde görüldü.

Amenemhat IV: İ.Ö. 1773-1763 tarihleri arasında XII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Horus adı "Maaherure" şeklindedir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1800-1792/İ.Ö. 1773-1763 olarak ele alınmıştır.) İktidarı döneminde oldukça vasat bir karakter çizer. Bu nedenle yönetimi kısa sürdü. Döneminde gerileme başladığı halde krallığın var olan konumunu korumayı başardı. Turkuaz ve bakır madenlerini çalıştırdı. Beyrut'ta kendisine ait bir diyorit heykel yaptırır. Muhtemelen erkek çocukları yoktu. Bu nedenle ölümünden sonra kısa bir süre krallık koltuğuna kız kardeşi Sobeknofru oturdu.

Amenemope: (Bak Pinedcem ya da Pinudcem)

Amenemope: (İ.Ö. 993-984.) Tarihleri arasında XXI. Hanedan (İ.Ö. 1075-945) Mısır kralı. Horus adı "Usermaatre setepenamun". Ramseslerin fırtınalı döneminde Mısır'da görev yapan biriydi. Yazdığı bir kitapla bilgelik konusunda Tanrılaştı. Papirüs üzerinde yazdığı bu kitap, "10474" sıra numarasıyla Britiş Museum'da koruma altına alındı. Ahlakçı bir yapıya sahip bilge bir kişiliği olduğu söyleniyor. Ona göre bilgelik; "Tanrıya boyun eğme, dünya nimetlerinden uzaklaşma, kendi durumunu kabullenme, kötülükten kaçma ve iyilik yapmadır." biçimindedir. Bu düşünceler dönemin insanları tarafından benzer biçimde dile getirilmiş öykülerle süslüdür.

Amenhotep: Yunan dilinde "Tanrı Amon hoşnut olsun" anlamında kullanılan eski Mısır'ca bir sözcüktür. Eski Mısır geleneğinde yazı yazma işi ile sorumlu tutulan katipler tarafından bulunup, krallara uygun görülmesi açısından özel adlar için kullandıkları sözcüktür. Genellikle "Amenofis" şeklinde yazıldığını savunanlar da var.

Amenhotep: Hapu'nun oğludur. Firavun Amenofis III'ün yönetimi ele aldıktan sonra yanına aldığı ve yetiştirdiği baş mimarıdır. Yapıtları başkent Teb'in kuzeybatısındaki Luxor tapınağı ve Malgatta'ki Sarayıdır. İyi niyetli, dürüst ve yetenekli bir sanatçı olduğu için daha sonra halk tarafından tanrılaştırıldı. Yerel bir Tanrı olarak tapınıldı. Araştırmacı arkeologların buldukları belgeler Amenhotep'in döneminde kralın baş mimarı, baş danışmanı olduğu şeklinde ifadeler öne sürerler. Yetenekli bir mimar olan Amenhotep tıpkı İmhotep gibi Mısır halkı tarafından ölümünden yıllar sonra tanrılaştırılmıştır. Onun adına törenler yapılırdı. Her evde Amenhotep'in bir resmi vardı. Mısır halkı onun büyüklüğünü kanıtlamak için çok çırpındılar.

Amenhotep'in heykeli

Amenmesse: (Mısır dilindeki Horus adı "Menmire" dir.) XIX. Hanedan dönemi (İ.Ö. 1292-1188) Mısır kralıdır. Kral Merneptah döneminde görevlendirilen Nübye genel valisi Messuni'nin kendisidir. Merneptah'ın oğlu ve halefi Seti II'ye baş kaldırır. Uzun bir süre Yukarı Mısır'ı işgal eder. "Amenmesse" adını alarak geçici bir iktidar kurmayı başarır. Ancak daha sonra kuzeye doğru ilerlemek isteyince yenilir. Seti II, onun Krallar Vadisi'nde yaptırdığı mezarındaki yazıtları tamamen sildirir. Seti II'nin Amenmesse'ye ait bazı belgeleri, bazı yazıları silmesinin kesin nedeni bilinmiyor. Ancak araştırmacıların ileri sürdükleri yaklaşık olan ihtimal; kıskançlık nedeniyle böyle bir girişimi başlattığıdır.

Amenikemau: VIII. Hanedan döneminde yaşadığı tahmin edilen bir prens. Mezarı Amenemhat II'nin piramidinin yakınında bulundu. Belge yetersizliği nedeniyle kişiliği ve saray içindeki konumu hakkında bilgi verilemiyor.

Amenemnisu: İ.Ö. 1044-1040 tarihlerinde hüküm sürmüş olabileceği ileri sürülen, XXI. Hanedan dönemi (İ.Ö. 1075-945) Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı; "Neferkare" şeklindeydi. XXI. Hanedan kurucusu Smendes döneminde TED de kurumlaşmış bir Amon baskısı vardı. Bu Amon baskısına Teb'de "Tanrı Devleti" adı verilmişti. Onlara göre kral atamaları, memur atamaları ve suçlular Amon tarafından yönlendirilecekti. Bu gelişme bir kralın adıyla ifade edildi. Bu kral Amenemnisu'ydu. İsim anlamı ise "Kral Amon" dur. Görüleceği gibi son Ramseslerden sonra krallık tanrılara devredilmiştir.

Ameni: XI. hanedan (İ.Ö. 2081-1938) döneminin kargaşa içinde olduğu bir durumda yönetime geçici olarak el koyan ve "Neferti"nin kehanetlerinde belirtilen bir kraldır. Nübyeli bir kadının oğlu olduğu söylenir. Bir kurtarıcı gibi ülkede düzeni sağladı. Bu kral ile ilgili hiçbir buluntu yoktur. Krallar listesinde de adı yoktur. Ancak adı geçen Ameni, XII. Hanedandan Sensuret I döneminde Antilop

eyaletinin sorumlusuydu. Merkezi krallıkta firavunların otoritelerini iyi kullanmadığı dönemde, görevli olduğu eyaletinde bir kral gibi karşılanmıştı. Sensuret I döneminde yanı, İ.Ö. 1882 tarihinde kralın yaptırdığı tapınaklara 60 sfenks ile 150 heykel temin etmek için yaklaşık 17 bin kişiyle doğu çölüne sefer düzenledi.

Amenirdis: (Bak Amenardis)

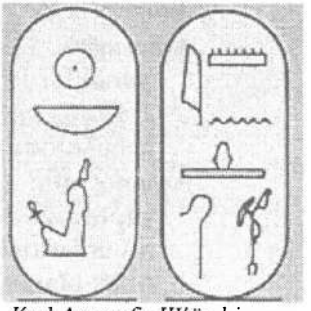
Amenofis: (Amenotes) Öldürmek, ihanet etmek, baskı kurup büyük görünmek ve pusu kurup zehirlemek Mısır ülkesinin krallık adayları arasında bir moda gibi yaygındı. "Tanrı Amon'a hoşnut olan" anlamında Amenofis (ya da Amenontes) XVIII. sülaleden 4 firavuna verilen bir addır. Mısırlılar ise Amenhotep olarak kullanıyorlardı.

Amenofis: XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Amenofis III'ün en bilge mimarı. Hapu'nun oğludur. Acemi bir yazıcıyken bilgeliğini kullanarak Amenofis III'ün eşi ve aynı zamanda kız kardeşi olan Satamon'un vekilliğine kadar yükseldi. Ptolemaioslar döneminde mimar İmhotep gibi şifa Tanrısı ve Apis boğasının oğlu olarak tapınıldı. Amenofis'in saray içinde aynı zamanda eğitmen olarak çalıştığı da belirtiliyor. Mısır firavunlarından dört firavuna da verilen ortak bir ad olarak bilinir.

Amenofis I: (İ.Ö. 1514-1493) Tarihlerinde hüküm süren XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. (Mısır dilinde Horus adı "Zoserkare" olarak da bilindi.). Hanedanın kurucusu kral Ahmose ile kraliçe Nefertari'nin oğludur. (Bazı kaynaklarda dönemi İ.Ö. 1580-1558 olarak ele alınmıştır.) Yetenekli ve kurnaz biri olduğu tartışılıyor. Savaşçı bir kişiliğe sahipti. Babası Kral Ahmosis'in Asya ve Afrika toprakları üzerinde geliştirdiği Mısır'ın egemenliği düşüncesini daha bilinçli bir şekilde ele aldı. Sanatçıları etrafına toplamayı başardı. Etrafına topladığı sanatçıların isim listesini bir taşa kazıttı. Mimar İnene ile Amenemhat I bu nedenle bulundu. İnene efsanevi kraliyet mezarlığını "Krallar Vadisi'ne" dönüştüren adamdı. Saygın bir firavun olduğu düşünülüyor. Saygınlığını ve savaşçı kimliği-

ni iyi kullanarak bazı ülkeler üzerinde etkinliğini gösterdi. Ölümünden sonra tapınakların ve mezar odalarının duvarlarında kendisi hakkında yazılanlara bakıldığında onun Teb Nekropolis'inde bir bilge olduğunudüşündürüyor. Mezarı krallar vadisindeki kral mezarlarının en eski mezarıdır. Mezarı Dra-abu-el-Nagada'da üstü kiremitlerle kapalı bir şekilde bulundu. Annesi Nefertari ile birlikte Teb ölüler kentinin koruyucusu olarak tapınıldı.

Amenofis II: (İ.Ö. 1426-1400) Tarihlerinde hüküm sürmüş, XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. (Mısır dilindeki Horus adı "Aaheprure" dir.) (Bazı kaynaklarda egemenlik tarihleri İ.Ö. 1450-1425 olarak gösteriliyor.) Mısır'ı yönetti. Başarılı çıkışlara imza atan Tutmosis III'ün (Tutmes) oğludur. Babasını Krallar Vadisi'ndeki mezarına defnettirdikten sonra işe başladı. Zor bir dönem geçirdikten sonra Mısır İmparatorluğu'nun bütünlüğünü korumayı başardı. Mitannilere karşı baskı yaparak ittifak kurdu. Mısır tarihinde yaptığı zulümlerle övünen tek firavun olarak ün yaptı. Mezarı 1898 yılında Krallar Vadisi'nde Amdut'ta bulundu. Arkeologlar tarafından yapılan kazılarda bulunan mezarı son derece itinalı ve hassas çizgilerle yapılmış renkli duvar süsleri ve metinlerle doludur. Hırsızların yağmalamalarından bıkan Mısır yetkilileri M.Ö. IX yüzyılda çoğu firavunların mumyası ve süs eşyalarını onun mezarında saklamışlardı. Onun döneminde, bir Asya seferi dönüşünde getirilen esirler arasında İbrani'nin (Apiru) de bulunması tarihte ilk kez İbranilerden söz edilmesine neden oldu.

Kral Amenofis III'ün hiyeroglif yazısıyla adı.

Amenofis III: (İ.Ö. 1390-1353) Tarihinde hüküm sürmüş, XVIII. Hanedan döneminin Mısır kralı. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. M.Ö. 1408-1372 olarak da ele alınmış).

Tutmosis IV (Tutmes) ile Mutemiya'nın oğludur. Mısır dilindeki Horus adı ise;

"Nebmaatre"dir. Yunanlılar onunla Memnon'u aynı kategoride gösterdiler. Kesin olmamakla beraber annesinin Mitannilli bir prenses olduğu tartışılıyor. Bir değişiklik yaparak Taşralı bir ailenin kızı olan Teye ile evlendi. Evlendikten sonra Teye son derece başarılı bir çizgi çizer. Mısırlılar arasında "Halk kızı" olarak tanınır. Gösteriş yapmayı seven bir kraldı. Güneş tanrısı Aton'a tapınmayı o yaygınlaştırdı. Onun döneminde klasik Mısır sanatı en yüksek doruğa ulaştı. İmar planı içinde Luksor tapınağının en güzel kısımları, Nil'in sol kıyısında bulunan bir alana yaptırdığı cenaze tapınağı Amenofıum'u süsleyen Memnon dev heykelleriyle ve Ramos Teb mezarıydı. Barışçıl bir firavun olduğu için döneminde Mısır'ın egemenliği altında bulunan çoğu yerleri kaybetti. Babil kralı Kadaşman Enlil'in kızı Telika ile evlendi. Bu evliliğin doğruluğunu onun Babil kralıyla yaptığı mektuplaşmalar gösteriyor. Telika Mısır'da "ventiu" olarak anıldı. Eşlerinden birinin Amenofis tarafından öldürülmüş olabileceği tahmin ediliyor. Diğer eşinin adı ise Teye idi. Mitanni kralı Şuttarna'nın kızı Gilukhepa'yı İ.Ö. 1382 de haremine aldı. Sonraki yıllarda Mittanilerin yeni kralı Tuşrata'nın kızı Tadukhepa ile de bir evlilik yaptı. Bulunan belgelerden dolayı zengin bir hareminin olduğu söylenir. İ.Ö. 1353'te de öldü.

Amenofis IV: (Bak Akhenaton)

Amenoftis: İ.Ö. 1075-945 tarihlerinde XXI. Hanedan döneminin bir kralı olduğu söyleniyor. İ.Ö. 1009-1000 tarihleri arasında egemenlik yapmıştır. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Amenofıum: Amenofis III'ün Teb'de Nil'in sol kıyısında yaptırdığı cenaze tapınağı. Genellikle Mısır'ı yöneten firavunlar daha hayattayken kendileri için en güvenilir barınak olarak görmek istedikleri mezar tapınaklarını yaptırırlardı. Amenofis III aynı modaya uyarak o da kendisine tapınak şeklinde bir mezar yaptırdı. Bu mezar Nil nehrinin sol kıyısındadır. Zaman aşımına uğrayan mezar bu-

gün harabe halinde olup sadece "memnon kolosları" kalmıştır.

Amen: (Bak Amun)

Amen-re: (Bak Amun-Ra)

Amen-Ra: (Bak Amun-Ra)

Amentıt: (Bak Ament)

Amentet: (Bak Ament)

Ament: Mısır Tarıçası olarak bilinir. Yeraltı dünyasının tanrıçası olarak tapınıldı. Horus ve Hathor'un kızıdır. Yeraltı dünyasında ruhları karşılar. Kocasının adı da Aken'di. Amentıt, Amentet adlarıyla da anıldı. Bu tanrıça Ramses II'nin gözleri arasına üstü delikli bir haç koyarak, onun gerçek sırlarının açık görünümüne (vision clairvoyante) olmasını amaçlamıştı. IV. Ramses bu Tanrıçanın etkisinde kalarak onu onurlandırmak için Tanrı Amon'la birlikte oturan dişi bir Tanrıça olarak betimlenmiş bir heykelcik yaptırdı.

Amenti: Cehenneme verilen ad. Eski Mısır inançlarında tanrıların inisiyeleri olan "ölüler kitabında" yargılama sırasında suçlu bulunan ruhun gönderildiği yer. Bazı kaynaklarda da "cennet" olarak işlenmiştir. (Bak Aaaru)

Amen-tet: "saklı yer" anlamında bir sözcüktür. Eski Mısır tarihinde "batıdaki dağ" olarak da bilindi. Özellikle Osiris'in ölüler kitabında yer alan bu sözcüğün Atlantis'i ifade ettiği söylenir.

Amheh: Mısır mitolojisinde karma bir Tanrı olarak tapınılan ve yer altı Tanrısı olarak bilinen bir ilah. Belge yetersizliği nedeniyle kültü, törenleri ve kişiliği hakkında bilgi verilemiyor.

Amin: (Bak Amun)

Amirtaios: XXVI. Hanedan soyundan gelen Sais prensidir. Perslere karşı mücadele etti. Hakkında belge yetersizliği nedeniyle daha fazla bilgi verilemiyor.

Amn: Mısır mitolojisinde yeraltı dünyasında adından iyi konuşulan görünmez tanrıçadır. Bu tanrıçanın tanrıça Ament olabileceği ihtimalinin yüksek olduğu söylenir.

Amofis: Yukarı Mısır'da Ölüler Tanrısı olarak tapınıldı. Yerel bir Tanrı olduğu söyleniyor. Tapınma şekli, dinsel kültü ve kişiliği hakkında hiyeroglif belgeler bulunmadığından daha ayrıntılı bilgi verilemiyor.

Amon: (Bak Amun)

Ammon: (Bak Amun)

Amon-Ra: (Bak Amun-Ra)

Amon-Re: (Bak Amun-Ra)

Ammon-ra: (Bak Amun-Ra)

Ammon Re: (Bak Amun-Ra)

Amosis: XXVI. Mısır Hanedanının 5'nci kralı olarak Mısır tarihine geçti. İ.Ö. 568-526 yılları arasında egemenlik sürdürdü. Bazı kaynaklarda ise bu tarih İ.Ö. 568-525 olarak ele alınmıştır. Yunanlılara karşı son derece zorba davranışlar sergileyen Amosis, Apries ve Yunanlı paralı askerlere karşı ulusal bir halk ayaklanmasıyla darbe yaparak iktidara geldi. Nebukadnezar'a karşı başarısız bir savaş girişiminde bulundu. Mısır'da geleceğe yönelik son derece önemli toplumsal reformlar yaptı. Denizlerden gelen tehlikeleri önleyerek Mısır'ın dıştan gelebilecek tehditlere karşı üstünlüğünü gösterdi. Fenike ile Yunanistan'ı birbirlerine bağlayan ve bir köprü konumunda olan Kıbrıs'ı işgal etti. Lidya Kralı Karun ile birleşti. Delta'ya yayılmış tüm Yunanlı ticaret adamlarının iş konusundaki etkinliklerini "Naukrotis" kentinde toplamayı başardı. Perslerin gücüne karşı dayanabilmek için Lidya Kralı Krezüs, Sparta ve Babil'le de bir ittifak kurdu. Ancak daha sonraları Persler karşısında dayanamadı.

Amigdolyen: Eski tarihlere ait Yukarı Mısır'da Sibilyen civarında bulunan bir çakmaktaşı. Bulunan bu çakmaktaşının izlerinden yola çıkarak, Yukarı Mısır'daki son paleolitik

(paleolithique) uygarlığın siyah ırklar tarafından yapıldığı kanıtlanıyor.

Am-khaibitu: "Gölgeleri yiyen" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabında ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsünde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste; "...Qereret'ten (Nilin doğduğu Mağara) geleni selamlarım, ben hiç hırsızlık yapmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Amonherheşep: XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Ramses III'ün çocuk yaşta ölen oğlu. Mezarı krallar vadisinde bulundu.

Ammon: Arabistan'da bir kentin adıdır. Eski Mısır Tanrısı Amon'un adından ilham aldığı söyleniyor. Yani kentin kökü yine Mısır kültürüne dayanmaktadır. Arabistan'da hüküm sürmüş olan Ammonoğulları'nın başkentidir. (Ammonoğullarıyla ilgili Tevrat I. Kitap'ta Lut ile tarihsel bilgiler verilirken, Ammonoğullarının başına geçenin; Lut'un kızlarından birini hamile bırakarak doğan oğlu olduğu belirtilmektedir. Bakınız Tevrat Musa'nın birinci kitabı.) Ptolemıos II Philadelphos döneminde bu yere "Philadelphia" adı verildi. Kent bugün Ürdün'ün başkenti Amman'dır. Amman modern binalarla tarihsel kimliğinden uzaklaşmış bulunuyor.

Ammon: (Bak Mısır Tanrısı "Amon")

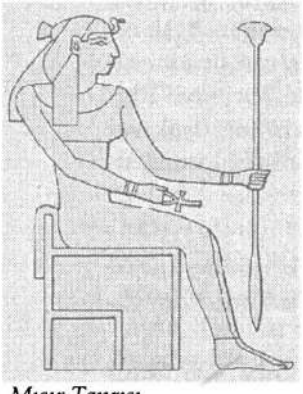
Ammonit: (Fr. Ammonite) Eski Mısır'da Teb kentinde kutsal olarak tapınılan bir yerdir. Tanrı Ammon'un adından türetildiği tartışılıyor.

Am-mit: (Mısır mit.) Üç bölümlü bir hayvan türü. Ön tarafı timsah, vücudunun orta kısmı bir aslan ve arka butları da gergedan biçiminde mitolojik bir hayvan. Neb-ket papirüsünde her köşesinde köpek başlı maymunların bulun-

duğu "ateş gölü" nün kenarında uzanmış yatan bir yaratık olarak anlatılır. Ayrıca "Mısır'ın Ölüler Kitabında" tanrıça Maat'ın saç tüyünün bulunduğu terazinin yanında suçlu bulunan ruhları yemek için hazır bekler.

Ammıt: (Çeviri hatalarından Am-mit'in yanlış yazılmasından kaynaklanan bir başka ad gibi karşımıza çıkar. Bak Am-mit) Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. Ammam, Ememait, Amut ve Ahemait adlarıyla da tapınıldı. Su aygırı şeklinde betimlenen kurnaz ruh yiyici bir tanrı olarak bilinir. Bu tanrıça yargılama sırasında ruhları yemek için hazır beklerdi. Ruh, günah işleyip bu tanrıça tarafından yenildiği zaman bir daha doğamazdı. Bu işlem ruhun Maat'ın salonunda yargılanması sırasında yapılırdı. (Bak Ammam, Ememait, Amut ve Ahemait)

Ammut: (Çeviri hatalarından Am-mit'in yanlış yazılmasından kaynaklanan bir başka ad gibi karşımıza çıkar. Bak Am-mit) Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır Ammam, Ememait, Amut ve Ahemait adlarıyla da tapınıldı. Su aygırı şeklinde betimlenen kurnaz ruh yiyici bir tanrı olarak bilinir. Bu tanrıça yargılama sırasında ruhları yemek için hazır beklerdi. Ruh, günah işleyip bu tanrıça tarafından yenildiği zaman bir daha doğamazdı. Bu işlem ruhun Maat'ın salonunda yargılanması sırasında yapılırdı. (Bak Ammam, Ememait, ve Ahemait)

Mısır Tanrısı Amon'un bir glifi

Amon: Mısır'da bir vahanın adıdır. Bu vahada yaşayan bir Amon kahini Büyük İskender'in tanrısal kökenli biri olduğunu söylemiş ve onun söylediği kehanet doğrulanmıştır. İskender'in Mısır'ı kuşatacak bir tanrısal kişi olduğunu belirtmiştir. Tarihsel izlerden kalıntıların bulunduğu bu yer günümüzde "Sıva" olarak biliniyor.

Amon: İlkel toplumların inançlarının bir benzeriyle donatılarak başlangıç dönemlerinde hava, rüzgar ve gemiciler tanrısı olarak bilinen Mısır tanrısıdır. Onun yaşadığı yaşamsal dönemi hiç bir Tanrı yaşayamadı dersek yanılmamış oluruz. XII'nci Mısır hanedanları döneminde devlet Tanrısı olarak tanındı. Erişilmez, ulu ve bilge bir Tanrı olarak gösterildi. Daha sonra kendisine ait olduğu söylenen Teb'in dinsel ve siyasal yönden tarihini etkileyerek yeni gelişmeler gösterdi. Dinsel ve siyasal açıdan hareketli bir dönem içinde önemli bir rol oynadı. Başında bir güneş tekerini sıkıca saran iki büyük tüy taşırdı. İnsan şeklinde koç ya da boynuzları olan bir yaratık olarak gösterilirdi. Zaman zaman Nil deltasının simgesi haline gelen Amon, Mısır'ın Orta İmparatorluğu'ndan başlayarak siyasal gelişmelerle Amon-ra biçiminde gösterilip, evrenin diğer yaratıcı gücü olarak bilinen Heliopolis'teki Güneş Tanrısı'na benzetildi. Halkın gözleminde yaratıcı bir Tanrı oldu. Savaş yapmayı seven ve zaferlerin kazanıldığında mutlu olan krallar (firavunlar) Amon kültünü Afrika'ya yayarken (Napata Amon olarak) yeni İmparatorluğun savaşçı kralları da onun adını bütün yakın doğuya yaydılar. Savaş çıkartmayı seven, kışkırtıcı bir Tanrı olduğu söyleniyor. Savaşlardan getirilen ganimetlerle zengin olan Amon rahipleri adeta devlet içinde devlet olma durumuna geldiler. Çoğu zaman da örgütlenerek firavunları etkilemeye çalıştılar. Firavun Akhenaton'un dışında diğer rahip firavunlar, (ya da rahip krallar) yerin ve göğün sahibi Amon'un Karnak'taki tapınaklarında büyüklüğünü bin yıla yakın bir süreç içinde kanıtlamaya çalıştılar. Akhenaton Amon-ra'ya ait bütün heykelleri yıktırırken Aton'un ondan daha güçlü olduğunu halka kanıtlamaya çalıştı. Kısa süreli de olmuş olsa tarihte ilk defa din devrimi yapılmıştı. İ.Ö. 664 yılında Asur ordularının Teb'i kuşatmasıyla Amon kültü de ortadan kalktı. İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde Mısır tanrısı olan Amon'un eşi tanrı-

ça Mut'a bir tarlayı adak olarak sunduğu bir tasviri gösteren kabartma yazılı taş koruma altına alınmıştır. Leyden'de bulunan bir papirüste tanrı Amen'in(Amon) gücü ve görkemiyle ilgili; "...O, Amen kötülükleri kovar ve hastalıkları yok eder. O, ilaçları kullanmaksızın gözü tedavi eden bir hekimdir. O, gözleri açar, iltihapları(?) yok eder. O, arzu ettiğini Duat'dan(Ötekidünya) kurtarır. O, insanı kalbinin arzu etiklerine karşı korur. Hem gözler ve hem de kulaklar ona aittir. O, sevdiği kişinin bütün yolları üzerindedir. O, bir saniye geçmeden önce onu çağıranın yanına oldukça uzak bir mesafeden gelir. O, insan hayatını yüksek(uzun)kılar. O, insan hayatını kısaltır. O, kendisini sevene kaderinin biçmiş olduğundan daha fazlasını verir. Amen su üzerine büyülü bir söz söylediği ve adı suların üstünde olduğu zaman eğer ismi söylenirse, timsah(?)güçsüzleşir, rüzgarlar geri gönderilir, kasırgalar geri püskürtülür..."şeklinde bilgiler yer almaktadır.

Amre kültürü: Orta Mısır'da "Bakırtaş Kültür Evresi".

Am-senef: "Kan Yiyen" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabında ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsünde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Duvarlarında silahlar olan evden geleni selamlarım, tanrının mülkiyetinde olan hayvanları katletmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Amset: Mısır mitolojisinde Horos'un 4 erkek çocuğundan başka da çocuğu olabilir düşüncesi yaygındır. Ancak mitolojik öykülere aldırış etmeyenler Horos'un sadece 4 çocuğunun olabileceğini savunurlar. Horos'un insan başı biçimindeki kapakların süslediği ve ölülerin iç organlarının konulduğu dört "kanobos"*un* kutsallığından söz edilir. Amset'in figürü bu kaplardan birinin kapağını süsler.

Amsit: Mısır tanrısıdır. Imset, Imsety adlarıyla da anılır. Horus'un oğullarından biridir. Ölünün karaciğerinde saklanır. Mumyalanan karaciğerlerin insan başlı bakıcısıdır.

Amsu: Mısır ölüler kitabında adı geçen bir Tanrı. Muhtemelen Maat'in salonunda görev yapan 42 tanrıdan biri olduğu söylenir.

Amular: Eski Mısır metinlerinde Suriyeli "Sami kavimlerine" verilen ad olarak geçiyor. Zalim ve gaddar oldukları tartışılıyor. Bunlar Mısır'a düzenledikleri kanlı istilalar yüzünden nefretle kınandılar. Hiçbir zaman sevilmediler. İ.Ö. XVII. yüzyılda yaşadığı söylenen Tanrılar ve Nil nehri boyunca bölgedeki bütün halkların düşmanı sayıldılar.

Amun: Ammon, Amen, Amon adlarıyla da tapınılan mısır tanrısıdır. Bir başka isim olan "Amin "olarak da bilinir. Karısının adı Amaunet'tir. Güneş tanrısı Ra ile birleşerek Amon Ra oldu.

Amun-Re: (Bak Amun-Ra)

Amun-Ra: İki tanrının birleşmesiyle meydana gelen tanrısal birlik. Anlamı da "görkemli güneş "şeklinde tanımlandı. Amen-Ra, Amen-re, Amon-Ra, Amon-Re, Ammon-ra, Ammon Re adlarıyla da anılan güneş tanrısıdır.

Amun adası: Nil nehrinin ortasında yer alır. Elephantine Adası'na da yakındır. Burada ağaçlar ve tropik bitkiler yetiştirilmektedir.

Amurtaios: (İ.Ö. 404-398) Eski Mısır'da hiyeroglif yazısıyla yazılış biçimi "Amunertaıus" şeklindedir. "Amon verdi" anlamındadır. Manhethon'nun açıklamalarına göre tek başına XXVIII. Hanedanı yöneten Mısır kralı. Sais kral ailesinin bireylerinden biri olduğu söylenir. Dara II ile 6 yıl savaştı. 6 yıl yönetiminde hiç muhalefet görmedi.

Amut: (Msr. Mit) "ölü yutan" anlamında kullanıldı. Yaşama uygun olmayan, dürüst olmadığı kararına varılan ölünün kalbini yutan bir Mısır tanrısıdır. Cehennem zebanisi görevi yapar. Amut adı muhtemelen Am-mit ya da Amit

olarak da bilinen zebaninin adının çeviriler sırasında bozulmuş şeklidir. (Bak Am-mit)

Amyntas: Makedonya kökenli maceracı biri olduğu anlatılır. Antiokhos'un oğludur. Uzun süre Dara'nın hizmetinde çalıştı. İ.Ö. 333 yılında İssos savaşında Perslerin yanında yer aldı. İ.Ö. 330'da ise Mısır'da öldü.

Amyrtaios: Amurtaios "Amunertaıus" ile ayni kişi olduğu söylenir(!) Sais kentinin Mısır'daki prensi. (İ.Ö. 404-398) tarihlerinde hüküm sürdüğü kanıtlandı. Asya'da fırtınalar estiren Artakserkses yönetimindeki Perslerin baskısından kurtulmak için çok çabaladı. İ.Ö. 460'da Yunanlı paralı askerlerin desteğiyle halkın başlattığı kurtuluş hareketinin önderi oldu. Halkın özgürlüğünü İ.Ö. 449 yılına kadar korudu. Ancak İ.Ö. 410 yılında yeniden bir iç çatışmaya tanık oldu. İsyanın tehdidi altında kaldı. İ.Ö. 404 yılında Dara II tarafından Mısır'ın bağımsızlığı kabul edildi. Amyrataios XXVIII. hanedanını tek başına kurdu ve Mısır'ı temsil etti.

Anat: Mısır'da savaşçı bir tanrıça olarak tapınıldı. Mezopotamya'da tapınılan tanrıça Baal onunla özdeşleştirildi. Mezopotamya'da ayrıca "Anath" adı da kullanılmıştı. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında bilgi verilemiyor.

Anaglif: Firavunu takdis etmek üzere tapınak duvarlarına kazınan hiyeroglif. Genelde Amon rahipleri tarafından uygulanan bu işlem daha sonraki rahipler tarafından da devam etmiştir. Amaçları takdis edilen firavunun tanrılar tarafından görülmesi olarak değerlendirilir.

Anana papirüsü: Mısır hiyeroglif metinlerinin en güzel örneği bu papirüste yer almaktadır. Papirüsün adı Seti II'nin başkatibi ve kraliyet danışmanı olan Anana'dan gelir. Çünkü papirüs onun tarafından yazılmıştır. Katiplik görevini İ.Ö. 1320 civarında yürütüyordu. Papirüste ilginç notların yanı sıra geçmişin sırlarından da söz edilmektedir. Amenti'nin en güzel girişi bu papirüste ele alınmıştır.

Anana olarak adlandırılan papirüs'ün gerçek adı ise hala bilinmemektedir.

Ancti: Antik Mısır uygarlığına imza atan Tanrılardan biridir. Busiris kentinin eski koruyucusu. Halkın gözünde her geçen gün büyüyen (Tanrı-kral) Ancti, başında iki büyük tüy, sırtında bir şerit, sakallı, ellerinde krallık asası "heka ve kama" tutan bir kişi olarak tanımlanmıştır. Erken dönemden başlayarak, Busiris'te yerini Tanrı Osiris'e bırakmak zorunda kaldı. Osiris ise ona ait bazı kişisel özellikleri koruma altına alarak benimsedi. Onun bilge düşüncelerini en iyi şekilde değerlendirdi.

Anecib: (Eski Mısır dilinde Miebis olarak yer aldı.) I. Hanedan (İ.Ö. 3000-2800) Mısır kralı. Hakkında yeterli belge bulunamadığından krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Ançes-en-paton: (Ankkhsenamon olarak bilinir.) Akhenaton'un kızlarından biri. Tutankhamon'un üvey kızkardeşi olduğu anlatılır. Kraliyetteki veraset nedeniyle üvey kardeşi Tutankhamon ile evlendirildi. Evlendikten sonra Amon başrahibi Ay tarafından adı "Ançes-en-Amon (Ankesenamon)" olarak değiştirildi. (Bak Ankesenamon)

Anedjtı: (Bak Andjet)

Andjety: Mısır'da tapınılan bir tanrıdır. Aneztı ve Anedjtı adlarıyla da anıldı. Yeraltı dünyasının tanrısıdır. "yeniden doğuşun" tanrısı şeklinde saygı gördü. Karısının adı ise Anıt'tı. Beraber yeraltı dünyasının "yeniden doğuş" tanrıları şeklinde de tapınıldı. Önce çiftlik hayvanlarıyla evcil hayvanların tanrısı olarak tapınıldı. Başında bir ineğin bağırsağıyla tasvir edildiği belirtiliyor.

Anet: Mısır mitolojisinde tapınılan bir varlık. Abtu ve Anet, Güneş Tanrısı Ra'nın kayığının önünde yüzen iki balıktır. Bunlara kutsal balıklar olarak tapınılırlar. Kayığın önünde yol açıcı oldukları ifade edilir. (Bak Abtu)

Aneztı: (Bak Andjety)

Anhheprure: İ.Ö. 1336-1333 tarihleri arasında XVIII. hanedan döneminde Mısır kralı Semenhkare'nin Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Semenhkare)

Anhneseferibre: XXVI. Hanedan dönemi Mısır kralı Apries'in kız kardeşidir. Teb kentinde "Tanrıların zevcesi" olarak Amon başrahipliğine getirildi.

Anhur: Mısır tanrısıdır. Inher, Onuris adlarıyla da anılır. Özellikleri Savaşçı Tanrılar olan Tra, Shu ve Horus ile karıştırıldığı da ifade ediliyor. Tanrıça Hathor'un oğludur. Düşmanlarını katleden biri olarak tapınıldığı için "katil tanrı" şeklinde de betimlendiği görülür. Seksi bir erkek olmakla birlikte, oldukça eski bir şapka ve şapkada dört tüy taşırdı. Yaratıcı tanrılardan biridir.

An-a-f: "Kolunu getiren" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabında ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsünde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Aukert'ten geleni selamlarım, şehrin tanrısını küçümsemeyi düşünmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Anıt: Mısır tanrısı Andjety'ın dünyevi eşi olduğu söylenir. Eşiyle beraber yeraltı dünyasının tanrıları olarak tapınıldı.

Ani: Osiris dininde ölüler kitabının katiplerinden birinin adı. Yazılarında "Osiris ani der ki" diye başlar. Maat'i salonundaki yargılama metinleri ilgi çekici olarak bilinir. Hatta Maat'i salonunda katip Ani'nın yargılanmasını uzunca anlatılır.

Aniba: Eski adı "Milam"dır. Vavat'ın idari merkezi olarak Yeni Krallık Dönemi'nde önem kazandı. Orta Krallık Dönemi'nde yapıldığı tahmin edilen bir kale ve Milamlı Horus'un bir tapınağı vardır. Senvosret I tarafından yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Ancak kalıntıların çoğu

XVIII. hanedan dönemine attir. Ramses IV döneminde Vavat Krallığı'nın varisi Peniut'un mezarı burada bulundu. Ancak bu mezar Amada yakınlarında bir yere taşınmıştır.

Aniu: Ölüler kitabında adı geçen bir Tanrı. Kaynak yetersizliğinden dinsel kimliği hakkında bilgi verilemiyor.

Anget: Mısır'da bir Tanrı. Elephantine'nin Su Tanrısı olarak bilinir. Mısır dilindeki adı "kucaklama" anlamındadır.

An-hetep-f: "Armağanın-adağını getiren" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste, "...Sau'dan geleni selamlarım, şiddet içeren davranışlarda bulunmadım...." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Anhurerau: Ramses II'nin çocuklarından biri olduğu söylenir. Cesaretli biriydi. Kardeşi prens Setna-Khaemwese ile birlikte Thot'un büyülerle dolu olduğu söylenen kitabını bulmak için Ölüler kentinde gömülü olan prens Neferkaptah'ın mezarında kazı yapmaya gitti.

Ani Papirüsü: Mısır'ın ölüler Kitabında Maat'ın salonunda yargılanan katip Ani ile ilgili bir metindir. Bu metindeki yargılanma sahnesi ezoterik yapısını hala korumaktadır. Katip Ani'nin yargılanma sırasında suçsuz olduğunu belirtmek için sergilediği enerji, bilgi, hazırcevap oluşu ve 42 tanrı huzurundaki yargılanışı en ince ayrıntısıyla belirtilir.

Anka: Kaf Dağı'nda yaşadığına inanılan ve Mısır mitolojisinde adı sıkça geçen bir kuş türü. Bu kuş kartal büyüklüğünde kızıl ve yıldız kanatlı efsane kuş olarak tanımlanır. Mitolojideki öyküsünün özeti ise; kuş kendini çalılıkların üzerinde yakar ve daha sonra yeni baştan doğururdu.

Ankh: (Pi-Ankh adında bir firavun'un varlığından da söz edilmektedir). (Bak Pi-Ankh) Mısır'da dinsel yaşamda hala sırı çözülmemiş bir simgedir. Betimleme çizimi de büyük "T" harfi şekli üzerine yerleştirilmiş dairesel bir şekille çizilir. Ankh, en yaygın eski Mısır sembollerinden biridir. Bu simgenin sadece varlığı temsil etmediği, yaşamdaki enerjinin gerçekleşmesi ve ilerlemesi biçiminde de değerlendirildiği söylenir. Öldükten sonraki yaşamın enerjisinin devamını sağlayan bir dinsel simge olarak anlatılır. Ankh'ın izole edilmiş sırları hala çözülmediği gibi bazı araştırmacılar bu simge için gökyüzü kayığının çekici kayışı (halatı) olabileceğini ileri sürerler. "kalk ve git" anlamında simgesel bir düğüm, anahtar, bir insan figürü ya da gökyüzünde güneşin yoluna devam etmesini belirleyen bir simge olup olmadığı hala tartışılıyor. Simgenin gerçek anlamının da "senin arzuladığın her şey" anlamında olduğu açıklandı. Belge yetersizliği nedeniyle sırları henüz çözülemedi. Ancak Mısırlıların inandıkları bir dinsel simgedir. James Churchward'un araştırmalarında Ankh, Mu kıtasında "T" şeklinde bir sembolle belirtilmiş ve "Tau" şeklinde gösterildiği söylenmektedir. Teu'nun ise "Ta-ha" şekliyle okunduğunu ifade etmektedir. Taha'nın anlamı da " yıldızlardan gelen sular" şeklindeydi. Ejiptologlar, "T"nin üstündeki dairesel şeklin Mısır tanrısı Ra'yı temsil ettiği inancında birleşirler.

Ankhet: Anuket, Ankt adlarıyla da anılır. Mısır tanrılar panteonunda Nil tanrıçası olarak tapınıldı. Bu tanrıçanın görevi Nil suyunu temiz tutmak ve korumaktı. Önemli bir tanrıça olduğu ifade edilir. Babası Khnum ve kızkardeşi Satet ile Elefantine'nin üçlü tanrısal ilişkisini sembolize ederdi.

Ankhor: Teb kentinin soylu ailelerinden. Amon rahibidir. Krallar vadisinin güneyindeki mezarında duvar süslemeleri silindiği için nasıl betimlendiği bilinmiyor.

Anouke: Mısır'da savaş tanrıçası şeklinde tapınıldı. Bir yay ve okla dolaştığı ifade edilen bu tanrıçanın bazen tanrıça

Neith gibi adaletli olduğu anlatılır. Anouke hakkında ne yazık ki yeterli kaynak bulunamamıştır.

Anktifi: Yaklaşık İ.Ö. 2180 yıllarında Teb'i Elephantine'den ayıran Hierankopolis ile Edfu eyaletlerinin sorumlu valisi ve yöneticisidir. Bağımsız hareket etti. Mezarı Moalla'da bulundu. Mezar yazıtında o dönemin yüksek olarak bilinen firavunlar politikasının dar bir çerçevede yürüdüğünü belirtir. Ekonomik sıkıntılardan yakınarak tebaasının en önemli ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağı kaygısını yazar. Halkına, sorunları çözdüğü için kendini bir Tanrı gibi gösterir.

Annu: Heliopolis'in hiyerogliflerdeki adı. Mısır'ın ölüler kitabında sıkça kullanılmıştır.

Anpu: (Bak Anubis.)

Anru-tef: Ölüler kitabında mutluluk bölgesi şeklinde tanıtılır. Ruhlar kapısı anlamındadır.

Antef: (İ.Ö. XXII-XXI) XI Sülaleden Orta İmparatorluğun kurucuları olan 6 firavuna verilen ortak ad. İ.Ö. 2130-2069 yıllarında egemenlik sürdürdüler. Antef I, Antef II Ouahankh ve Antef III olarak. Antef adıyla anılan bu ilk 3 firavun Herakleopolis sülalelerinin (X. Sülale) iktidarına son vererek Mısır'da devam eden merkezi Monarşik yönetimin saygınlığını yeniden sağlamaya çalıştılar. Antef II Ouahankh'ın Teb devletinin gerçek kurucusu olduğu sanılır. Zor durumda bulunan krallığı huzura kavuşturdular. Monarşik düzenin dağılan birliğini yeniden kurdular. Teb kentini ilk defa başkent yaptılar. Kendileri de Teb şehrinin yerlileriydiler. XVII. Hanedan tarafından İ.Ö. 1600 yılına doğru aynı ortak adla hüküm süren üç hükümdarın daha yaşadığı tartışılıyor. Bunlar hakkında yeterli derecede belge bulunmadığı için kesin bir şey söylenemiyor.

Anti: Mısır'da gemi ve gemicilerin tanrısı olarak tapınıldı. İyi bir deniz yolculuğu yapılmak istenirse onu dinlemek zorunluluğu vardı. Anti adlı bir tanrının da Mısır Ölüler

kitabında ruhun yargılaması sırasında "Maat" adlı salonda hazır bekleyen 42 tanrıdan biri olarak belirtildiği görülmektedir. (Bak Anti.)

Anti: Mısır'ın Ölüler Kitabında ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsünde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste, "...Annu'dan (Heliopolis) geleni selamlarım, haksız yere gazaba yol açmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Antiemsaf: Mısır dilindeki adı "Ne fer ka re". (İ.Ö. 2348-2320) (bazı kaynaklarda İ.Ö. 2348-2198 olarak ele alınmış) VI. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Pepi II "Ne fer ka re" adındaki oğludur. İktidara geldiği zaman son derece yaşlıydı. Bu nedenle ancak 13 ay krallık koltuğunda oturabildi.

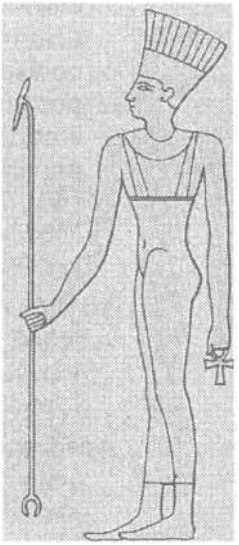
Mısır tanrısı Anubis

Anubis: Kaynaklarda Anpu, Imeut, Ienpw, Inpu, Lenpw ve Yınepu adlarıyla da tanımlamalar yapıldığı görülür. Başlangıçta Nephthys ve Ra'nın oğlu olduğu söylenir. Bazı kaynaklarda Seth'in yeğeni olarak belirtilince Horus'un kardeşi, Osiris ile İsis'in de çocuğu olacağı tahmin ediliyor. Ölüm lordu olarak da anılır. Bazı kaynaklarda tanrıça Hesa'nın oğlu olduğu şeklinde anlatımlar var. Ona "kemikleri yeniden toplayan" aşağı alemin "kapı açıcısı" da denir. Ayrıca ölenlerin ruhlarının yargılandığı tanrılar mahkemesinin başta gelen kişisidir. Mısır dilindeki adı "İnpu" dur. Çakal olarak bilinen Mısır Tanrısı. Köpek olarak da tanıtılıyor. Çakal başlı bir insan görünümünde tanımlanır. Anubis, kardeşi tarafından öldürülen ve daha sonra da tanrılaştırılan Osiris'in mumyalanmasında İsis'e yardım etti. Ölüler Tanrısı ve ruhların kılavuzu olarak gösterildi. Mısır'da ölüler kenti olarak görülen mezarların Tanrısı oldu. Maat'i salonunda ruhun tartılması, törenle-

rin tamamlanması için ölüyü karşılayıp, elinden tutarak Osiris'in huzuruna götürür. İskenderiye'nin Serapis ve İsis tapınmasında (yani mezheplerinde) yer aldı. Hermes ile özdeşleştirilerek Hermanubis adını aldı. Doğmamış olan firavunların isimlerini Heliopolis'in kutsal ağacına yazardı. Ölülere söz verilen ölümden sonraki yaşamın simgesi olan bir asanın da sahibiydi. Mısır tarihinde dinsel alanda önemli bir konumunun olduğu kanıtlanmıştır. Bununla ilgili en görkemli tapınak Orta Mısır'da Yunanlıların Kynopolis olarak adlandırdığı ve "köpekler şehri" anlamını taşıdığı kenttir. Güzel tapınaklarından biri de büyük köpek heykellerinin yer aldığı Deyr-ül Bahri'deki tapınağıdır. Daha sonraki hanedanların yönetim şekillerinin değişmesiyle onun kültü yerine Osiris kültü hakim oldu.

Anuket: (Anget) Mısır mitolojisinde Soğuk su dağıtıcısı olarak da biliniyor. Yukarı Mısır, Elefantine çevresinde tapınıldı. Khunum ve Seti'nin kızları olarak tapınılmıştır. Sembol olarak kullandığı hayvan Gazel'di. Başına tüylü bir taç takarak betimlenir. Teb'deki üçlü tanrılardan üçüncü üye olarak ele alınıyor. Anuka adıyla da bilinir.

Anukis: Hakkında yeterli derecede kaynak bulunmayan Mısır tanrıçasıdır. Elephan-tine yakınlarındaki "sehel" adasında kadın görünümünde betimlenen bir tanrıça olduğu anlatılıyor. Hanum ve Satis'le bir üçlü oluşturmuştu. Ancak yaşamları hakkında bulunan bulgular henüz yeterli değildir. Her iki yanında gazel bulunan beyaz bir taç takardı.

Mısır tanrıçası Anukis'in bir glifi

Anusir: Tarihsel yapısıyla firavunlar kenti olarak bilinen ünlü Memfis kentinin çok yakınında hanedanlar döneminde yaptırılan çeşitli tapınak, saray ve mezarların bulunduğu sit alanı. Ancak Nil

deltasında bulunan Abusir Busiris'ten ayrı tutulması gerekiyor. Çünkü sadece isim benzerliği vardır. Nekropolis'te yapılan kazılar sonucu 14 tapınak şeklinde piramit harabesi bulundu. Bunların Mısır hanedanlarından V. sülaleye ait olduğu söylenmektedir. Yönetime geçen krallar tarafından yaptırılmışlardır. O çağda krallar ölmeden önce kendilerine tapınak şeklinde mezarlar yaptırırlardı.

Antinoupolis: (ya da Antinoe) Eski Mısır hükümdarlığında Teb'de bir kent adı. Yunan İmparatoru Hadrianus tarafından gözdesi Antinoos adına yaptırdığı söylenen bir kenttir. Bu kentte İmparatorun sevgilisi olan Antinos'un mezar kalıntıları bulundu. Kentin bu günkü adı ise "Şeyh Abadah" tır.

Antinoos: İmparator Hadrianus'un güzelliğiyle adından söz ettiren gözdesidir. Mitolojilerde imparatorun yaşamını uzatmak için kendini Nil'in sularına attığı söylenir. Kral onu tanrılığa kadar yüceltti. Onun için en iyi ressamlara portresini çizdirdi. Adına bir kent kurdu. Kentin adı ise Antinoupolis (ya da Antinoe). Bir çok eski heykel tasarımına konu olan Antinoos, Bacchus ve Apollon ile karıştırıldı. Yapılan heykellerin güzel olanları Roma'da, Napoli Müzesinde (Vatikan, capitolino) ve Atina Milli Müzesi'ndedir.

Any: Yeni İmparatorluk döneminde yazdığı yazılarla "ahlakçı" bir yazar olduğu anlaşıldı. Papirüslere yazdıkları yazıları günümüze kadar ulaştı. Bu yazılarda aile ve toplum davranışlarını dinsel bir ahlak içinde belirtir.

Apademak: İ.Ö. III. yüzyılda yaşamış olabileceği düşünülen "Aslan Tanrı" olarak açıklanan bir Mısır Tanrısıdır. Apedemak adıyla da anıldı. Görünmez bir ruh şeklinde tanımlayan araştırmacılar da var. Zaferi getiren bir tanrı olarak ilgi gördü. Bu tanrının ışık gibi bir görüntüsünün olabileceği tahmin ediliyor. Hakkında, belge yetersizliği nedeniyle daha fazla bilgi verilemiyor.

Apedemak: (Bak Apademak.)

Apep: Bu tanrı Aapep, Apepı ve Apophıs adlarıyla da tapınıldı. "Karanlık ve kargaşanın kötü ruhlu yılanı" şeklinde tanımlandı. Güneşi yok etmek için günlük deneyler yapar. Yutmayı seven bir tanrı olduğu şeklinde ifadeler var. Özellikle büyük yılan canavar şeklinde tanımlanır. Yeraltı dünyasında yaşar ve Ra'ya her akşam üstü tekmil vermesi için güneş tanrısına yalan söylediği açıklanır. (Bak Aapep, Apepı, Apophıs.)

Apepi: (Bazı kaynaklarda Apoprı "Aakenenre" olarak geçer.) Bu tanrıya Aapep, Apep ve Apophıs adlarıyla da tapınıldı. Horus adı "Auserre" dir. XV-XVI. Hanedan olan Hyksoslar dönemindeki (İ.Ö. 1573-1533) Mısır kralıdır. Hakkında yeterli belge bulunmamaktadır. Ancak 40 yıl gibi uzun bir süre krallık koltuğunda oturmuş olduğundan sözedilmektedir. (Bak Apep, Apepı, Apophis.)

Apet: Kafası dişi bir aslan, iki memesi sarkık bir şekilde görünen, analığı ve emzirmeyi temsil eden bir tanrıça olarak tapınıldı. (Bak Taweret.)

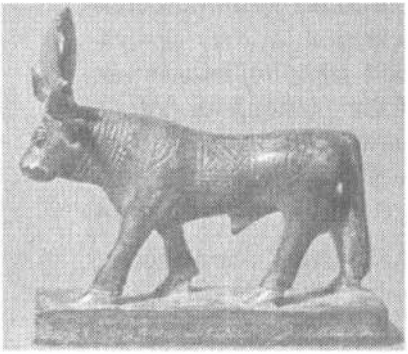
Aph: Eski Mısır dilinde "Yabani domuz" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde benzerliği de "Yabani domuz" anlamına gelen "Aac" sözcüğü olarak incelendi.

Api: Eski Mısır dilinde "Baş, reis" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde benzerliği de "Baş, reis" anlamına gelen "Apu" sözcüğü olarak incelendi.

Apiganı: Tanrının bir anlık görünümü. Bazı tapınaklarda yapılan pencereler bununla ilgili olarak düşünüldü. Mısırlılar bazı tapınaklarda pencere şeklinde aralıklar bırakarak tanrıların bir gün orada belireceklerine inanırlardı.

Apiru: Mısır'daki tapınak ve mezar odalarında yazılan "duvar metinlerinde" anlatıldığına göre büyük bir ihtimalle İbranilere verilen ad. Bu ad ilk kez Amenofis II döneminde kullanıldı.

Apis: Kutsal Mısır boğası. Mısırlılar Apis boğasının su ihtiyacını özel su kaynaklarında giderir onu Nil Nehrinin suyundan uzaklaştırırlardı. Memfis'teki halk bu boğayı kutsal gördüğü için taparlardı. Öküz şeklinde bir Tanrı olarak betimlendi. Haap, Hap, Hep, Hepı adlarıyla da tanındı. Alnında bir hilal, sırtında akbabayı andıran lekelerin bulunması halkı şaşırttı. Kısa süre içinde Tanrı Ptah ile özdeşleşerek onun bedensel görünümüne büründü. Eski İmparatorlukta güneş Tanrısı Ra'ya tapınma önem kazanınca, Apis bu defa da kendisini onunla özdeşleştirmek istedi. "Güneş kursu" duvar kabartmalarında boğanın iki boynuzu arasında gösterildiği için Apis'in Ra'ya yönelmesinin en iyi yolu olduğu anlaşılmıştır. Sonunda Osiris ile birleşen kişiliği cenazelerde yapılan törenlerle ilgili nitelik aldı. Hayatta iken bir tapınakta beslenmişti. Ölünce "Osiris-Apis" olarak tanımlandı. ("Osar-api" "Serapis" adı da buradan gelir.) Sakkara'da Apis'e tapınmanın önemi de yükselmişti. Mumyalanarak özel bir mezara gömüldü. Kutsal Apis boğası Nazım Hikmet Ran'ın şiirlerine de konu oldu. "Cevap" adlı şiirinde Nazım Hikmet şöyle seslenir "...Behey!/Kara boynuz gibi kaşlı / Mukaddes Apis başlı adam." Apis mezarlarına "Serapeum" denir.

Mısır'da tapınılan Apis boğasının heykeli

Apries: (İ.Ö. 589-570) Tarihlerinde XXVI. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Haaibre" dir. (Bazı tarihlerde İ.Ö. 589-570/İ.Ö. 588-568 olarak ele alındı.). Hiyerogliflerde "ha-ıb-re", "Re'nin yüreğini sevindiren" anlamında belirtildi. Psamtik II (Psammetikus II) yerine tahta geçti. Sur kentini koruması altına alıp, 13 yıl

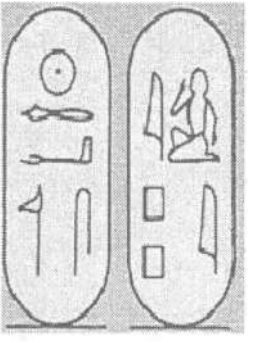
boyunca abluka altında tuttu. Nabukadnezar II'nin baskılarına ve dayatmalarına rağmen Mısır'ı ele geçirmesine engel oldu. Kendi döneminde güçlenerek Babil Krallığı'na baş kaldırdı. Yahudilerin yurtlarından ayrılmaya başlamalarıyla Kudüs'te onları kabul etti. Bunların arasında Yeremya peygamber de vardı. Onlara krallığın desteğini gösterdi. Teb'e "Tanrıların zevcesi" olarak kızkardeşi Ahnesneferibre'yi Amon başrahibi olarak gönderdi. Libya saldırısı onun saltanatının sonunu hazırladı. Yunanlı paralı askerlerin de yer aldığı ordusunu Memfis önünde yenen Amosis tarafından tahttan indirildi. 60 yıl hüküm sürdürmüş olduğu söyleniyor.

Apoheosis: Yunanca dilinde tanrılaştırma anlamında bir sözcüktür. Tereddütsüz bir şekilde firavunlar yerine İskender Mısır'da tanrılaşmıştır. Tanrılaştırma ile ilgili törenler Mısır'da da yapılmıştır.

Apollinopolis: Mısır'da üç Yunan ve Roma karışımı birleşik bir şehir adı. Bunlardan Mısır dilindeki "Ha-hor" "Tanrı Horus'un şehri" dedikleri yer, Apollinopolis Magna'dır. Potelemioslar burada büyük bir tapınak yapmışlardı.

Apofis: Hayksoslar Mısır'ı işgal ettikten sonra XV ve XVI. hanedanları kurdular. Bu hanedanlar sırasında "Apofis" adında iki kral Mısır'da egemenlik sürdürdü.

Apofis I: XV-XVI. hanedanlar döneminde Hayksos kökenli olan ve Mısır'da egemenlik sürdüren bir kral. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor. Tarihsel kaynakların ifadelerine göre altı Hyksos kralından biri olduğu belirtiliyor.

Kral Apofis I'in hiyeroglif yazısıyla adı.

Apofis II: XV-XVI. hanedanlar döneminde Hyksos kökenli olan ve Mısır'da egemenlik sürdüren bir kral.

Apophıs: Bu tanrıya Aapep, Apepı ve Apep adlarıyla da tapınıldı. "Karanlık ve kargaşanın kötü ruhlu yılanı" şeklinde tanımlandı. Yutmayı seven bir tanrı olduğu şeklinde anlatımlar var. Özellikle büyük yılan canavar şeklinde tanımlanır. Yeraltı dünyasında yaşar ve Ra'ya her akşamüstü tekmil vermesi için güneş tanrısına yalan söylediği açıklanır. (Bak Apepı, Aapep, Apep.)

Aptet: (Bak Taweret.)

Apx: Eski Mısır dilinde "Kaplumbağa" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde benzerliği de "Kaplumbağa" anlamına gelen "Aac" sözcüğü olarak incelendi.

Arensnufis: Nubye'de tanrılaştırılmış yerel birisiydi. Yerel Tanrı Mandulis'in kardeşidir. Dendur tapınağının duvarlarında iki kardeşin tanrılaştığı belirtilmektedir. Mısır dinsel geleneklerinde merkez tanrı dışında yerel tanrılara da önem verilmiş ve tapınılmıştır.

Ara dönem: Birinci ara dönemin İ.Ö. 2134-2040 tarihleri arasında oluşmuş olabileceği tahmin ediliyor. Bu dönem tarihçilerin anlatımlarıyla Mısır'ın bölündüğü dönem olarak kayıtlara geçti. IX ve X. Hanedanlar tarafından yönetilen bölümlerden biri Herakleopolis (İh-nasya-el-medine); diğeri de Teb kentini başkent yapan XI. hanedan kralları-dır. Bu bölünmelere rağmen Herakleopolis bölgeye hakim durumdaydı. Burada yeni hanedanlar, eyaletlerde görevli valilerin kendilerini kral ilan etmeleriyle başlar. İkinci ara dönemde istilacı Hyksosların egemenlik sürdürdükleri anlatılır. Bu halktan gelen krallara "yabancı ülkelerin kralları" adı verildi. Bunların nasıl egemenliği ele geçirdikleri tam olarak açıklanamıyor. Üçüncü ara dönemde ise XI Ramses'ten sonra XXI. hanedanın ilk kralı Smendes (İ.Ö. 1070-1040) ve onu Piankhi ile Pinucem takip etti. Bu krallar Mısır'ı Tanis'ten yönettiler. "El-hiba" daki topraklar denetimlerindeydi. XX. hanedan kral aileleriyle akraba

oldukları anlatılır. İlgili bilgiler kaynak kitaplarda daha kapsamlı anlatılmaktadır. (Bakınız kaynaklar.)

Arensnuphıs: Mısır'da Nübye tanrısı olarak tapınıldı. Arı-Hes-Nefer, Arsnuphıs, Harensnuphıs, adlarıyla da tanındı. Bu tanrı tüylerle süslenmiş bir taç takıp aslan şeklinde betimlendi. Isıs'ın gurubunu temsil eden iyiliksever bir tanrı olduğu şeklinde ifadeler var.

Arkaplana: Mısır'da göksel ölüler dünyasının Tanrısı.

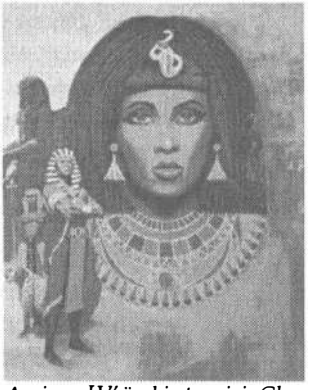
Arkitrav: Yapıların Tavan taşlarını tutmak amacıyla sütunlar arasına konulan yatay taş kiriş. Bazen sütunlarla duvar arasına da konur.

Ari-em-ab-f: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Teb'den geleni selamlarım, sesimi yükseltmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Arı-Hes-Nefer: (Bak Arensnuphıs.)

Arsione: Ptolemaioslar döneminde dört Mısır Kraliçesi'ne verilen ortak ad. Ayrıca (Yunan dilinde "therom" olarak geçen vahşi hayvan) anlamında bir sözcük.

Arsinoe: Makedonya'lı Phillippos II'nin nikahsız olarak yaşadığı bir kadın. Karılarından biri olduğu düşünülüyor. Daha sonraki yıllarda ise Lagos' un eşi oldu. Ptolemaios I'in de annesidir. Ancak bazı kaynaklarda Ptolemaios I Lysımakhos-'un kızı ve karısı olarak ele alınmıştır.

Arsione IV'ün bir tasviri. Cleopatra VII.'nin kız kardeşi

Arsione I: Mısır kraliçesi. Ptolemaios III Euergetes'in annesi. Trakyalı Lysimakhos'un kızıdır. M.Ö. 281 yılında daha çocuk yaşlarındayken Ptolemaios II

Philadelphos ile evlendirildi. Rakibi olarak düşünülen üvey annesi Arsinoe II'nin tutarsız davranışları ve kıskançlığı yüzünden adı bir komploya karıştı. Ölünceye kadar Koptos'ta kalmak üzere sürgüne gönderildi.

Arsione II Philadelphos: Pthole-maios Soterin kızı olan Mısır prensesidir. İlk kocası Trakyalı Lysimakhos'tu. Daha sonra üvey kardeşi Ptolemaios Keraunos ile evlendi. Üvey kızı olan Arsinoe I'i bir komployla sürgüne göndererek öz kardeşi Ptolemaios II Philadelphos ile evlendi. Bir çok kente kendi adını vererek "Aphrodite Zephyritis" adıyla tanrılar katına yükseldi.

Arsione III: Ptolemaios III Euergetes'in kızı. Kardeşi Ptolemaios IV Philopator ile evlendi. Kocasıyla beraber Raphia Savaşı'na katılarak Antiokhos'un yenilmesinde büyük rol oynadı. Saraydaki diğer gözdelerden biri olan Agathokleia'ya aşık olan kocası tarafından çeşitli entrikalardan sonra öldürüldü.

Arsione IV: Ptolemaios XII Auletes'in kızıdır. Mısır kraliçesi. Kleopatra VII'nin kız kardeşidir. Sezar Mısır'ı Kleopatra VII'ye, Kıbrıs'ı da Arsione'ye verdi. Kıbrıs'ın verilmesini hoş görmeyen Arsione askerleriyle kız kardeşine karşı saldırdı. Ancak başarılı olamadı. Yenildi ve doğuya sürüldükten sonra Antonius tarafından öldürüldü. Mısır'da genellikle aile içi ayaklanmalar ön sıralardaydı. Krallar kentlerdeki iç ayaklanmalardan değil de aile içi ayaklanmalardan korkardı. Zaten tarihsel belgelerin çoğunda Mısır firavunlarının aile içi ayaklanmalardan dolayı öldürülmüş oldukları belirtiliyor.

Arsinoıteryum: Çok değişik bir türde memeli hayvan fosili. Fayyum'da bulunmuştur. Büyük bir gergedan şeklinde düşünüldü.

Arsinoites Nomos: (Arsinoe eyaleti) Roma-Yunan döneminde Mısır kraliçesi Arsione II'yi onore etmek için Fayyum eyaletine verilen ad. Yunan ve Latin papirüslerin çoğu bu eyalette bulundu.

Arsnuphıs: (Bak Arensnuphıs.)

Arkaik: Bir sanatın ya da üslubun başlangıçtaki evreni.

Arkeoloji: (Fr. Archeoloıque Yunan dilinde Arkhaios) Eski eserleri, tarih ve sanatı inceleyen bilim. Eski kültürlere ait maddi buluntuların yapı ve sanat dallarını inceler. Roma ve Yunanlıları inceleyen klasik arkeolojinin yanısıra yakın ve Uzakdoğu kültürlerini inceleyen doğu Arkeolojisiyle Ortaçağ ile Hıristiyanlık çağını araştıran Hıristiyanlık arkeolojisi de vardır. Arkeolojinin babasının Homeros olduğuna tüm araştırmacılar inanıyor. Yapılan araştırmalarda bile arkeolojiyle ilgilenen insanlık tarihi onbeşbin yıla dayanıyor. O dönemlerde bile arkeolojik eğitimlerin olduğu anlatılır. Özel okullar yapılırdı.

Artakserkses: XXVII. Hanedan döneminin Pers krallarına verilen ad.

Artakserkses I: İ.Ö. 465-424 tarihleri arasında hüküm sürmüş olduğu belirtiliyor. Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 464-424 olarak ele alınmıştır. Ahemi hanedanından Pers Kralı. Kserkses I'in oğlu. Babasının halefi olarak tahta geçti. İ.Ö. 459 yılında Mısır ayaklanmasında onları destekleyen Kıbrıs'a saldıran Atinalılara karşı güç birliği kurdu. Atinalılara ait bir orduyu deltada yok etti. Savaşa son veren Kallias'ın barış önerisini kabul etti. Bu arada barıştan dolayı oluşan bir boşluğu değerlendirmek isteyen Satraplar, Lykia ve Karia kentlerine saldırı düzenlediler.

Artakserkses II: İ.Ö. 404-358 tarihleri arasında hüküm sürmüş olduğu belirtiliyor. Ahemi hanedanından Pers Kralı. Dara II'nin büyük oğludur. Egemenlik döneminde Mısır'da ayaklanmalar oldu. İ.Ö. 401 yılında Kunaksa'da öldürülen kardeşi Keyhüsrev'in başkaldırısı bu ayaklanmalar içindeydi. Mısırlılar tarafından desteklenen Satraplar, Evagros krallığı ayaklanmaları başlatanlardı. Bütün bu ayaklanmalardan bıkmayan Artakserkses II, İ.Ö. 386'da Asya'daki Yunan sitelerini geri alarak Ege sitelerine kendi barış koşullarını kabul ettirdi.

Artakserkses III okhus: Ahemi hanedanından ikinci Pers egemenliği dönemindeki Pers kralı. İ.Ö. 358-338 tarihleri arasında hüküm sürmüş olduğu belirtiliyor. Bazı kaynaklarda İ.Ö. 341-338 tarihleri arasında hüküm sürmüş olduğu ele alınmıştır. Artakserkses II'nin oğludur. Batı Asya ve Satraplar üzerinde krallık otoritesini kurdu. Mısırlıları egemenliği altına aldı. Makedon'lu Perinthos'a baskı kurdu. Bagoas tarafından zehirlenerek öldürüldü.

Artakserkses Artavasdes III: Tigranes'in oğludur. Antonius'u İ.Ö. 50 yılları civarında siyası anlamda aldattı. Yani ihanet etti. (Araştırmalar ihanetin nedenlerini oldukça karmaşık gösteriyor.) Bu da onun Parthlar ile yaptığı savaşta başarısızlığa uğratılmasını sağladı. Savaşı kaybederek esir düştü. Mısır'a götürüldü ve Jull Cezar'ın sevgilisi Kleopatra tarafından öldürüldü.

Artatama: Mitannili bir kralın kızı olduğu söylenir. XVIII. Hanedan dönemi kralı Tuthmosis IV'ün haremine girdiği belirtilmektedir.

Arses: İkinci Pers egemenliği sırasında Mısır'da hüküm sürmüş bir Pers kral. İ.Ö. 338-335/336 tarihleri arasında hüküm sürmüş olduğu tahmin ediliyor. Artakserkses III'ün oğlu. Babasının yerine tahta çıkmasını sağlayan Khiliarkhas Bagoas tarafından zehirlenerek öldürüldü.

Artes: Mısır dilinde Merih gezegenine verilen bir ad.

Asa: Asa, İlk önceleri Mısır'ın ezoterik geleneklerine uygun kullanıldı. Kralların ellerindeki asa, genel görünümüyle otorite ve kudreti temsil etmekteydi. Mısır topraklarına Atlantis'ten gelen Thot (Hermes), sonraları da Musa'nın kullandığı asaların sıradan asalar değil de enerji çeken, toplayan, dönüşüm sağlayan özel madenler olduğu belirtilmektedir. Mısır'dan sonra asa, diğer kültürlere sıçradı. Mısır'da güç ve kudret sembolü olarak bilindi. Mısır'ın asasını kaybetmesi demek, sahip olduğu bilgeliği ve kariyerini kaybetmesi anlamında düşünüldü. Tanrılar, krallar ve rahipler düşüncelerine özgü asa kullanırlardı. Mısır

halkı bu asalardan tılısımlı olabilir düşüncesiyle korkarlardı. Musevilerin kutsal peygamberi Musa da Ramses II döneminde Tanrı Osiris'in rahibiyken bir asa kullandı ve bu asayla Kızıldeniz'i yararak İbranileri kurtardı. Harun ile Süleyman'ın asalarının da tılısımlı olduğu söylenir.

Aset: (Bak Isıs.)

Ash: Eski Mısır dilinde "Islak" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "havuz, su deposu, bataklık" anlamına gelen "Akal" sözcüğüdür.

A-t: Eski Mısır dilinde "Ev" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Ev" anlamına gelen "Otok" sözcüğüdür.

Asosi: İ.Ö. 2411-2378 tarihleri arasında hüküm sürmüş I. hanedanın Mısır kralı Cedkare'nin Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Cedkare.)

Asuan: Mısır'da Nil civarında bir kent. Önemli demir kaynakları olan bir yer. Granit ocakları ilk çağlardan bu yana kullanılmaktadır. 1902 yılında burada bir baraj yapıldı. Barajın topladığı sular Halfa kentine kadar ulaşmıştır. Daha sonraları ise "sad-al Ali" adlı bir baraj daha yapıldı. Asuan eyaletinin merkezi konumundadır.

Asyüt: Yukarı Mısır'da il merkezi konumunu koruyan bir kenttir. Nil Nehri'nin sol kıyısında yer alır. 13 Nomosun'un başkentidir. Burada küçük bir baraj yapıldı, ancak 1938 yılında yükseltildi. Kentin koruyucu Tanrısı'nın "Kurt-vep-Vavet" adında biri olduğu söyleniyor. Bunun Mısır dilindeki anlamı da "yolları açan" demektir. Yunanlıların "Lykopolis" adını verdikleri Asyüt' ün güneybatısında Eski İmparatorluk döneminin sonu ile Orta İmparatorluk döneminden kalma büyük bir Nekropolis vardır. Orada bulunan mezarlar arasında en önemli mezar, arkeologların açıklamalarına göre "Habicefa" nın mezarıdır. Uzun süre Mısır'ın başkenti oldu. Ortaçağda Farafra, Dahle ve Khagla vahalarına ticaret yapmak için giden

kervanlar transit olarak buradan geçerlerdi. Plotinos bu kentte doğdu.

Aten: (Bak Aton.)

Aten-Ra: Mısır tanrısı olarak tapınıldı. Aton-Ra, Aton-Re, Aten-Re adlarıyla da anıldı. Bu tanrıya, Mısır dinsel inancında nitelikleri sınırsız olarak ifade edilen bir tanrısal güç olarak tapınıldı. Aten-ra, Akhenaton'un tek tanrıcılık üzerinde yaptığı dinsel devrimle Aten ile birleşmenin sonucunda yaratıldı.

Aten-Re: (Bak Aten-Ra.)

Atum-Re: (Bak Atum.)

Athiribis: Eski Mısır dilinde "Het-ta-heret-ib" şeklinde yazılan bir sözcük. Anlamı ise "ülkenin ortasındaki yer" şeklindedir. Aşağı Mısır'da 10 Nomos'un merkezidir. Bu kentte doğan insanlara tapınılırdı. Çünkü kentin tılısımlı olup tanrıların yeri olduğu savunuldu. Günümüzdeki adı ise "Kom-el Atrib"dir.

Athotsiz: İ.Ö. 3000-2800 tarihleri arasında hüküm sürmüş I. Hanedan kralı Aha'nın Horus dilindeki adı.

Atmu: (Bak Temu.)

Aton: (Ya da Atum/aten) Tanrılaştırılmış güneş kursunun Mısır'daki adı. Piramit yazmalarında ismi geçen Aton; XVII. Hanedanlar döneminde yeniden saygınlık kazandı. Amon-Ra'nın manevi ve maddi yöndeki baskılarına tepki olarak Tutmosis IV ile Amenofis III Aton'a tapındılar. Bu davranışlar, Teblilerin yaptıkları ayrıcalıklara karşılık Heliopolisliler için "güneşe tapma" inançlarını desteklendi. Amenofis IV işi daha da ileri götürerek unutulmuş olan Aton'u en yüce tanrı olarak ilan etti. 14 yıl boyunca halka Aton'a tapınma geleneğini kabul ettirmeye çalıştı. Tek tanrı olarak yaptığı reformlarla Aton adı diğer özel adların üstünde yer aldı. Amenofis IV Aton'a olan bağlılığını kanıtlamak için adını da Akhenaton olarak değiştirdi. Amenofis III kayıklarından birine, askeri birliğine ve bir kente ona olan sevgisinden dolayı adını verdi. Bu ad "Kava" olarak da bilinen "gem-Aton" du. Amenofis IV Aton

için Amarna'da üzerinde daire biçiminde geometrik şekiller bulunan 5 tapınak yaptırdı. Bu tapınaklarda heykeller olmadığı gibi dikilitaşlara da yer vermedi. Tek tanrıcılığa inanan tek kral ünvanını aldı. Hatta Shu ve Tefnet'i yarattığına inanılır. Mısırlılar onu bir süre Re ile bir tuttular. Duvar tasvirlerinde güneş kursunun uç kısımları el parmakları biçiminde tamamlanmış ışınlarını insanlara doğru uzatarak yaşam belirtilerini sunar bir çift el konumundadır. Bu eller kral ve eşine (Akhenaton ve Nefertiti) bir hayat sembolü sunuyor. Bu da iyilik ve yardım seven cömert bir Tanrıyı simgeler. Akhenaton'un yaptığı reform uzun sürmedi. Parasal yönden ve cemaat yönünden güçlü olan Amon rahipleri baş vezir Ay ile birlikte komplo kurarak darbe yaptılar. Aton'un dönemine son verdikleri gibi Akhenaton'u da zehirleyerek öldürdüler.

Aton-Ra: (Bak Aten-Ra.)

Aton-Re: (Bak Aten-Ra.)

Atrıbu: Antik heykel sanatında, heykelin hangi tanrı ya da tanrıçaya ait olduğunu belirten ayrıntı. Giysi ya da aksesuarlara verilen genel ad.

Atum: Çok eski bir Mısır Tanrısı. Atum-Re, Tem, Temu, Tum adlarıyla da tanındı. Sözcük anlamı "Atum'un eli" şeklinde tanımlandı. Mısır mitolojisinde ilk yaratıcı tanrı olarak ortaya çıktığı şeklinde ifadeler var. Heliopolis kökenli biri olduğu söyleniyor. Bu kentteki bilim adamları Atum'u benzersiz, evrenin yaratıcısı olan tek kaynak olarak gösterdiler. Hava tanrısı "Su" ile nem Tanrısı "Tefnu" nun Tanrı Atum'dan doğan ilk çift olduğu tartışılıyor. Sonra bunlar da çoğaldılar. Duvar tasvirlerinde genellikle insan şeklinde betimlenen güneş tanrısı "Ra" ile eşleştirildi. Ancak Mısır tarihini ele alan tarihçiler bu tanrının Aton'un diğer bir adı olduğunu savundular. Doğrusu da öyledir. Akhenaton dönemindeki tek tanrıcılığın sembolü olan Aton; Atun olarak da bilinmekteydi. Dünyada her şeyin onun tarafından yapıldığı da anlatılır. İkiz tanrılar olan Shu ve Tefnut'la ilişkilerinin yüksek olduğu şeklinde

Ra ile birleştirilerek Atum-Re olarak da tapınıldı. Gün batımından hoşlanan biri şeklinde görüş ileri sürenler de vardır. Khepri olarak doğuşu gerçekleştirdiği de söylenir.

Aua-en-keb: Ölüler kitabında ölünün yargılanmak üzere girdiği Maat'i salonunun giriş kapısının tabanına verilen ad.

Auibre: İ.Ö. 1759-1630 tarihleri arasındaki XIII. hanedan dönemindeki Mısır kralı. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Augustus Henry Julius Le Plongeon: 4 Mayıs 1826 yılında Jersey adasında doğdu. Fransız donanmasında görevli Komodor François Guillaume Le Plongeon'un oğludur. Paris'te Polytechnic Enstitüsü'nde eğitim gördü. Serüvenli bir yaşamı oldu. 19 yaşlarında seyahat yaptığı gemi Şili kıyılarında batınca büyük tehlike atlattı. Aynı okuldan pratisyen doktor olarak mezun olup on yıl boyunca Peru, Lima'da mesleğini başarılı bir şekilde yürüttü. 1868 yılında California Bilim Akademisi tarafından Peru'nun yerli halklarının yaşamlarını incelemekle görevlendirildi. California Bilim Akademisi'nde konferanslar verdi. Yaşamının on dört yılını Yukatan'da geçirdi. Orta ve Güney Amerika ile Mısır'ın eski uygarlıklarını kaleme aldı. "Mısırlıların Kökeni" adlı eserini ölmeden önce tamamladı. 13 Aralık 1908 yılında öldü. Bu eser Türkçeye çevrildi.

Aukert: Mısır'ın Ölüler Kitabı'ndaki yargılama ritüelini canlandırmış gibi kaleme alan katip Ani'nin, "Ani Papirüs III" adlı metininde "alt dünya" anlamında belirtilmektedir. Metinde "...Selam sana Ra, sen ki Ra-harmachis'sin, sen ilahi insan-çocuk, ebediyetin varisi, kendinden doğan, yeryüzünün kralı, alt dünyanın prensi, Aukert (yani alt dünya) bölgelerinin hakimi! Sen sudan ortaya çıktın, seni bağrına basan ve organlarını (member) düzene koyan tanrı Nu'dan filiz verdin..." şeklinde ifadeler yer alır.

Ausim: Kahre'nin kuzeybatısında yer alan bir arkeolojik alan. Mısır'daki eski adi "Hem" olarak bilinir. Aşağı Mısır

2 Nomos'un başkentiydi. Horus'un biçimlerinden biri olduğu düşünülen eyaletin Tanrısı "Henti-irti" ye tapınılırdı. Bu Tanrı şahin başlı olarak betimlendi. "Hem'in önde geleni" anlamını taşıyan "Henti-hem" olarak da bilindi. Şahin başlı bir insan şeklinde betimlendi. Geç dönem kralları Neho II, Psammetikus II, Hakoris ve Nektanebo I'in adlarına yapılmış anıtlar yer alır.

Au-taui: Mısır tanrısı Thot'a Ölüler Kitabı'nda verilen adı.

Avaris: Eski Mısır dilinde "Het-uaret" ya da "Hu[t] -uarı" olarak isimlendirilen bu yer. Nil Deltası'nın kuzeydoğusunda XII. hanedandan 58 yıl sonra Hyksoslar tarafından kuruldu ve başkent yapıldı. (İ.Ö. 1730 civarı) Bugünkü adı "Sen ül Hager" ya da "Sen-ül-Hacer" şeklindedir. Canet "Sanis" adını taşır. Bu kent eskiden Tanrı Seth'e tapınılan bir kentti. Seth kültünün merkeziydi. Ramses II. hanedanının sonuna kadar Mısır'da askeri ve siyasal yönden büyük rol oynadı. Ahmosis'in bu kenti yeniden ele geçirmesine kadar İ.Ö. 1580'e doğru istilacı olarak ün yapmış Hyksos (XV-XVII) Hanedanları tarafından yönetilen krallığa başkent oldu.

Avibre'hor: XIII. Hanedan döneminde kısa bir süre hükümdarlık yapmış olabileceği tahmin edilen bir Mısır kralı. Mezarı Amenemhat II'nin piramidinin yakınında bulundu. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Auuserre: (Ya da Avoserre) Apepi'nin Mısır dilindeki Horus adı. İ.Ö. 1573-1533 tarihleri arasında hüküm sürdüğü belirtiliyor. İ.Ö. 1730-1580 tarihleri arasında Mısır'da Hyksosların kurduğu XV-XVI. hanedanlar döneminde egemenlik sürdüren bir kral. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Ax: Eski Mısır dilinde "Ağlamak" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "İnlemek, figan et-

mek, acıyla yakınmak" anlamına gelen "Aacan" sözcüğüdür.

Ay: (İ.Ö. 1323-1319) (Aya olarak da bilinir. Mısır dilindeki Horus adı "Heperheprure" idi.) Amarna'da firavunlar döneminde memurdu. Akhenaton'un karısı Tiye'nin bir akrabası olup, subay olarak görev yaptı. Kral Akhenaton'un yandaşı olan Ay, daha sonra başdanışman olarak kralın yanında en yakın adamı olarak yer aldı. Amon rahiplerinin düzenledikleri gizli bir darbeye adı karışınca kral oldu. Kendisine "Tanrının babası" lakabını taktırdı. İlk işi Akhenaton'un yaptığı dini reformları tasfiye etmek oldu. Akhenaton'un dul karısı olan Nefertiti ile ilişkisi olduğu söylendi. Zaten Nefertiti'nin süt annesinin (dadısı) kocasıydı. İ.Ö. 1320'de tahta geçen Ay, daha sonra General Horembeb'in yaptığı askeri darbe ile 3 yıl kaldığı tahttan indirildi. Mezarı krallar vadisindedir. Krallar vadisinde kendisi için yaptırdığı mezarına Tutankhamon'u gömdürdü. Onun bu davranışının nedeni belge yetersizliği nedeniyle bilinmiyor. Tutankhamon'un mezarını sahiplendi. Krallık koltuğunu garanti altına almak için de zorla onun karısı Ankhsenamon'la evlendi.

Aye: (Mısır dilindeki Horus adı "Merneferre" idi. XIII. hanedan dönemindeki Mısır kralı. Horembab tarafından tahttan indirilen Mısır kralı "Ay"ın adı olduğu ifade ediliyor.

B

Ba: Kutsallık ve güçle ilgili olan "ruh" ile ilişkilidir. Eski Mısır tarihinde halkın dinsel inançlarına göre bireyin varlığını oluşturan ilkelerden biri olarak değerlendiriliyor. "Jaburi" adında hece değerindeki kökü de "Ba" olan büyük leylek (ya da İnsan başlı, ayakları el biçiminde bir kuş) ile simgelenen varlık olarak betimlendi. Ölümden sonra bedenden ayrılır. Beden bozulmamışsa, mumya

dağılmamışsa "Ba" etkin kalmışsa herhangi bir şekle girerek yeniden canlanır. Bununla ilgili Mısır mezar duvarlarında semboller bulunur. Ba'nın barındığı mezarlar sayesinde ölü günlük yaşamının tüm etkinliklerini yaşardı. Ölülerin "Ba" ları yeraltında özgürce dolaştıkları gibi bazen yeryüzüne çıkarak dolaşabilirlerdi. Eski Yunanlılar Ba'nın özelliklerini bilemediklerinden bedenin enerjisi olan ruh ile Ba'yı aynı şey sandılar. Ruhun ferahlığını veren bir "ney" sesinin getirdiği şekilde mısırlı kadınlar çocuklarına uyuması için kullanırlardı. Çeşitli görüşlerde de, kadınların çocuklarını uyuturken "baaaa..-baaa!" demelerinin bu tanrının adına duyulan saygıdan geldiği ileri sürülmektedir.

Baah: Eski Mısır dilinde "penis" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Penis" anlamına gelen "Bak" sözcüğüdür.

Baba: Eski Mısır dilinde "Akmak, nehir" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Yüzmek, kürek çekmek" anlamına gelen "bab" sözcüğüdür.

Babı: Mısır tanrısıdır. Bab, Babay adında da tapınıldı. Yeraltı dünyasının tanrısı olarak tapınıldı. Bu tanrının kan emici babunalar gibi saldırgan biri olduğu düşünüldü. İnsanların iç organlarından beslendiği anlatılan bu tanrı ayrıca erkek yumurtalıklarındaki düzeni de temsil eder.

Bab: (Bak Babı.)

Babay: (Bak Babı.)

Babylon: Genç Mısır döneminde kurulmuş, kökü Yunanlılara dayanan bir kenttir. Memfis'in kuzeyinde yer alır. Hıristiyan dininin başladığı dönemlerde bir piskoposluk merkezi durumundaydı. Bugün bu kentin bulunduğu yer Kahire'de varoşların barındığı bir mahalle şeklindedir.

Badarı Uygarlığı: Orta Mısır'da Badari'de (gau) çevresinde ortaya çıkarılan uygarlık. Mısır kültüründe bakırtaş, uygarlıkların en eskisidir. Bu dönem ayrıca madenin işlenmesinin varlığını somut olarak belirtir. Belirgin ürünler

arasında paralel çizgilerle süslenmiş el yapısı çanak çömlekler vardır. Renkli vazolar siyah çizgilerle desenliydi. Aynı dönemde boncuklar, sürmelikler, fildişinden vazolar ve kuş desenleriyle süslü fildişi kaşıklar görülür. O dönemde kadın heykelcikleri bile fil dişinden yapılırdı.

Baenre merinetyeru: (İ.Ö. 399-393) tarihleri arasında XIX. Hanedan dönemi Mısır kralı Neferites I'in Mısır dilindeki adı. (Bak Nefertes I.)

Baeure meriamun: (İ.Ö. 1213-1203) Tarihleri arasında XIX. Hanedanlar dönemi Mısır kralı Merneptah'ın Manheton listesinde Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Merneptah.)

Bah: Eski Mısır dilinde "Sel basmak, suyla kaplanmak, taşmak" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Sel basmak, suyla kaplanmak, taşmak" anlamına gelen "Bulah" sözcüğüdür.

Bahrl-el Abvad: (Ya da beyaz Nil) Hartum'da, Nil'in mavi Nil'e karıştığı yerle "No" gölü arasındaki yer.

Bahrl-el Arab: (Arapların nehri) Sudan'ın güneybatısında bir ırmak. Jur ile birleşerek Nil'in kollarından 800 km uzunlukta olan Bahrl-el Gazal'ı meydana getirir.

Bahrl-el Azrak: (Ya da mavi Nil) Tana gölünden doğan bir ırmaktır. 1600 km uzunlukta. Hartum'daki Bahrl-el Abyad'a karışarak asıl Nil Nehri'ni meydana getirir.

Bahrl-el Cebel: Albert gölüyle Bahrl-el Gazal arasındaki Nil'e verilen ad.

Bahrl-el Zeraf: Bahrl-el Cebel'den ayrılan bir koldur. Bahrl-el Gazal'a katılır. No gölüyle Malakal arasında beyaz Nil'i meydana getirir.

Bahr-ül Gazal: "Ceylanlar Irmağı" olarak da bilinir. Kongo ve Nil'in küçük akarsularından beslenerek 2300 kilometreye ulaşan Nil Nehri'nin büyük kollarından biri. Bu nehir Bahr-ül Cebel ile birleşerek Nil'i oluşturur. Bu nehirin adıyla bir de eyalet var. Bu eyalet Bahr-ül Gazal'dır. Tarihsel kaynaklarda Mısırlılar 1881 yılında Bahr-ül-gazal eyaletine girdiklerinde Darfur'a bağlı bir yerdi.

Bahr Yusuf: "Yusuf'un nehri" adıyla da bilinir. Orta Mısır'da sayılı sulama kanalların arasında önemli bir yeri vardı. Nil ile beslenir. Fayyum'a kadar devam eder.

Bai: (Ya da Biya) Kraliçe Tausret'in başbakanıydı. Suriye kökenli olduğu söylenen bu kişi daha sonra kendini kral olarak ilan etti. Küçük mezarı kraliçe Tausret'in mezarının yanında bulundu.

Balantines: Mısır'da yetişen ve bir adı da "çöl hurması" olarak bilinen ve tatlı meyveler veren dikenli bir ağaçtır. Son derece faydalı bir besin olduğu da söylenir. Yabani kimyoginler familyasındandır.

Bak: Eski Mısır dilinde "Çalışmak, işlemek" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Ağır ve devamlı ilerlemek, çekiçle dövmek" anlamına gelen "Bax" sözcüğüdür.

Bak: Eski Mısır dilinde "Bir keski, çalışmak" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Balta" anlamına gelen "baat" sözcüğüdür.

Baka: Eski Mısır dilinde "Hurma ağacı" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Palmiye yaprağı" anlamına gelen "Baab" sözcüğüdür.

Bakare: (İ.Ö. 664-656) Tarihleri arasında XXV. Hanedan döneminde Mısır kral Tanutamon'un Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Tanutamon.) (İlgi çekici bir benzetme, İslam dininin kitabında yer alan ayetlerden Bakara adının "bakare" ye benzerliği dikkat çekicidir.)

Bakhau efendisi: Ölüler kitabında "Maat'ı salonun" giriş kapısındaki "kapı kancasının deliği" nin hiyerogliflerdeki adı. Sebek'in yaşam gözü olarak da söylenir.

Bakenrenef: İ.Ö. 718-712 tarihleri arasında hüküm sürmüştür. XXIV. Hanedan (bazı kaynaklarda egemenlik tarihleri İ.Ö. 725-712 olarak ele alınmış) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki adı "Uahkare" olarak bilindi. Manheton'a göre 24 Hanedanın kurucu kralı olarak biliniyor. Diaodoros'a göre de son derece titiz kanunlar koyan bir kral

olarak anlatılır. Döneminde Memfis'i denetimi altına aldı. Ancak Piye'nin kardeşi Şabaka karşı saldırıya geçerek Sais hanedanlığına son verdi..

Bakenptah: Yaklaşık İ.Ö. 846 yılında yaşadığı anlatılan yüksek rahip Osorkon'un kardeşidir. Osorkon tarafından Heraklepolis prensliğine getirilir.

Ban: Eski Mısır dilinde "Yok etmek, ortadan kaldırmak" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Yıkmak, devirmek" anlamına gelen "Ban" sözcüğüdür.

Banebdjetet: Mısır'da tapınılan bir tanrıdır. Ba-Neb-Tetet, Banebdedet, Baneb-djedet, Banebdjedet, Banephthysdjedet adlarıyla da tapınıldığı belirtiliyor. Koçbaşlı bir şekilde betimlenen ve genç Horusun eğittiği bir tanrı olduğu şeklinde görüş ileri süren araştırmacılar var. Bu tanrının "Har-baba-Khered" olduğu şeklinde ifadeler var. Nehitle de ilişkisinin olduğu belirtilir. Ancak bazı kaynaklarda bu tanrının Hatmehit ile Har-baba-Khered'in babası olduğunu iddia edenler de var.

Ba-Neb-Tetet: (Bak Banebdjetet.)

Banebdedet: (Bak Banebdjetet)

Baneb-djedet: (Bak Banebdjetet.)

Banebdjedet: (Bak Banebdjetet.)

Banephthysdjedet: (Bak Banebdjetet.)

Ba-Pef: MePef şeklinde de yazıldığı görülür. Mısır'da keder ve korkunun tanrısı şeklinde tapınıldı. Piramit duvarlarında bu tanrı ve kültüyle ilgili kabartma hiyeroglifler var. Bu yazılarda onun keder tanrısı şeklinde biri olduğu ifade edilir. Adının anlamını da "o ruh" şeklinde açıklayanlar var.

Bat: Mısır tanrıçasıdır. Bata adıyla da tapınıldı. Bata yarasası şeklinde betimlendiği söylenir. Mısır inancında verimliliğin inek tanrıçası olarak bilinir. Araştırmacılar bu tanrıçayı "deli inek" hastalığının başlangıcı şeklinde değerlendiriyorlar.

Bast: (Bak Bastet.)

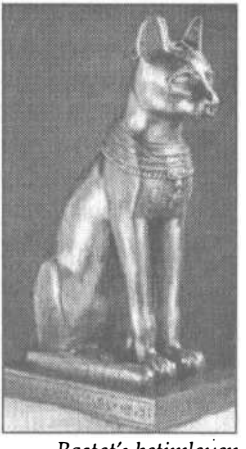
Bata: (Bak Bat.)

Bari: (Heredots'un deyimiyle "baris") nakliye sandalı anlamındadır. Eski Mısır'da deniz taşımacılığında kullanılan bir tür "çektiri". Yunanlılar aynı adla kullandıkları "çektiri" için "baris" adını kullanırlardı. Halat yerine kullanıldı.

Bas: Eski Mısır dilinde "Erginlik" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "erginlik" anlamına gelen "Bak" sözcüğüdür.

Bast: Eski Mısır dilinde Bubastis kentine tanrılar tarafından verilen ad. (Bak Bubastis.)

Bastet: Ailuros, Bastet, Ubastet adlarıyla da tanınan bir mısır tanrıçasıdır. Tanrı Ra'nın kızıdır. Kedi ya da kedi görünümünde bir kadın olarak betimlenir. Bubastis kentinde ona taparlardı. Sevimli bir tanrıçaya benzetildiği için neşe ile birleştirildi. Bazen de aslan biçimindeki savaş tanrıçası Sekhmet'in diri görünümü olarak değerlendirildi. Bastet XXII. sülale döneminde seçkin bir rol oynadı. (Bu sülaleden gelen firavunların çoğu Bubastis kökenliydi.) Ayrıca eski Mısır'da bir kent adı. Tanrıça Mut ile de ilişkili olduğu söylenir. Nefsini koruyan ve ateşi önleyen kedi başlı bir tanrıça şeklinde betimlendi. Yunanlılar bu tanrıçayla Artemis'i özdeşleştirirlerdi. Yanlışların karşısında adaletini korumaya çalışan ve yanlış yapanların da önüne set getiren bir tanrıçaydı. Bubastis kentinde onun adına törenler yapılırdı. Bu tanrıça ayrıca sex ve lezbiyenlerin de tanrıçası olarak ifade edilmiştir. Kedi başıyla betimlendiği için kedilerin ona hizmet eden yaratıklar olduğu düşünülerek Mısır'da kutsal görünmüşler ve mumyalanmışlardır. (Bak Kedi.)

Bastet'ı betimleyen bir kedi heykeli

Beb: Osiris'in ilk doğan çocuğunun adı. (Baba olarak da bilinir.)

Beca'lar: Doğu Afrika, Nil, Atbara Irmağı ve Kızıldeniz civarında dağınık halde yaşayan "hamı-samı" ırkından olan bir halk. Mısırlılarla kaynaşmış durumdalar. Bu halktan bu gün yaklaşık bir milyon civarında bulunmakta.

Behbit-ül-Hacer: (Ya da Bihbit ül-Hicariye) Mısır Deltası'nda araştırmacılar tarafından bulunan ve tarihsel yönden önemli bulgular elde edilen arkeolojik bir sittir. Yapımına XXX. Hanedan döneminde başlandı. İsis'in tapınağı burada bulundu. Bu tapınağın kalıntılarında dinsel ayinleri gösteren sahnelerin süslediği gri ve pembe renkli çok sayıda granit blok tarihten önemli rüzgarlar estiriyor.

Behbeyt: Behbeyt, tanrıça İsis'in Mısır'daki en önemli tapınağının bulunduğu bir yer olarak Mısır tarihinde yer aldı. XXX. Hanedan krallarının en önemli kenti olan Samannud'a (Sebennytos) yakındır. Burada bir tapınak bulundu. Tapınaktaki kabartmalar, Nektanebo I, Nekta-nebo II, Ptolemaios II Philadelphos ve Ptolemaios III Euergetes I tarafından yaptırıldı.

Behutu-Tcheser: Mısır Mitolojisinde Osiris'in iki adet olduğu bilinen kayıklarından birinin adı.

Beit-al Wali: Mısır'da bir tapınak. Ramses II tarafından yaptırıldı. Daha sonraki Koptik devrinde kilise olarak kullanılmıştır.

Belos: Mısır'ın efsanevi kralı. Poseidon'un oğlu ve Danaos ile Aigyptos'un babasıdır. Belos adı bölgede önemli bir yer edindiği için Asur ve Babil halkları kahramanlık yapan savaşçılarına bu adı takarlardı. Yani Asur ve Babil halkların çoğunluğu çocuklarına kahraman olarak saygı gördükleri için Belos adını verirlerdi.

Beni Hasan: Aşağı Mısır'da, Nil'in sağ kıyısında küçük bir köy. Arkeolojik buluntular konusunda zengin bir yer olmasına rağmen adı az duyulan bir bölgedir. Ancak daha sonraları yapılan kazılarda Orta İmparatorluk döneminden kalma mezarlar bulununca son derece önemli bir yer olduğu saptandı. XI-XII. hanedan döneminde hüküm

sürmüş olan Hypogeumların hanedanları buraya gömüldü. Çok odalı mezarların bulunduğu bir yerdir. Kazıları yapılmış 12 mezar duvarında çeşitli sanat kesimlerinden yaşam belirtilerini anlatan duvar süsleri bulunur. Ünlü "Asyalılar kervanı" yazıtı ile Hnumhopet III'ün soy ağacını veren yazıtlar bu köyde bulundu. Kraliçe Hacepsut döneminden kalma Aslan-Tanrıça Pakhet'e adanan küçük bir mağara tapınak görümündeki "Artemidos" da bu köyde yer alır.

Benu: Mısır'da dinsel açıdan kutsal olarak bilinen bir kuş. Buna Nil'in dinsel kuşu adı verildi.

Bes: Mısır tanrısıdır. Evcil koruma tanrısı olarak tapınıldı. Aldatıcı bir dış görünümü vardı. Cüce ve çarpık bacaklı birisi olmasına rağmen son derece alçak gönüllü ve temiz kalpli biri olduğu anlatılır. Kötü ruhlara karşı ev koruyuculuğu dışında çocukları koruyarak onlara eğlence kaynağı olur. Bu tanrıdan yardım dilemek muska şeklinde yapılırdı. Bazı kaynaklarda Beset olarak da bilinir. Ancak Beset'i bir tanrıça kategorisine koyarak Bastet'e benzeten araştırmacılar da vardır.

Berenike II: Magas'ın kızı. Ptolemaios III Euergetesle babası tarafından evlendirildi.

Berse: Nil'in doğu yakasında bulunan Mallavi kentinin yakınlarındaki eski Mısır uygarlığına ait arkeolojik alan. Orta İmparatorluktan kalma 10 hypogeum'dan sadece bir tanesi toplu yıkımdan kurtulmuştu. Arkeolojik kazılar esnasında bulunan bu Hypogeum'un duvarlarının birinde "Bir insanın oturuş şeklini andıran bir kolos heykelin" taşınmasını gösteren bir kabartma ile olayı açıklayan yazıt vardır. Toplu yıkımın nasıl yapıldığı anlatılmaktadır.

Bes'e ait olduğu ileri sürülen bir heykel

Bes: Mısır mitolojisinde lohusaları ve doğan çocukları koruduğuna inanılan bir tanrı

olarak bilindi. Mısır inançlarında uyku hali; "ölüm" gibi düşünüldüğü için bu Tanrı ayrıca yatakların koruyucusu olarak da bilindi. Koruyucu sıfatıyla isim yapmış eski bir Mısır tanrısı. Cüce ve çok çirkin bir Tanrı olduğu söyleniyor. Sarkık göğüslü, kirpi sakallı, arkasında bir leopar kuyruğuna benzeyen bir kuyruk taşır. Çarpık bir şekilde yürüyen cüce bir tanrıdır. Onun bu korkunç görünümünün kötü cinleri evlerden kovmaya yaradığını söyleyen yazıtlar var. Çirkin görünmek için bir sürü hırdavatın yanısıra bıçak ve kılıç taşıdığı söylenir. Uyuyanı yatağının başucunda oturarak ve doğum sırasında kadınların başucunda bekleyerek sözde onları kötü cinlerden korurdu. Gülünç bir tanrı sıfatıyla da anıldığı için gülme ve dans tanrısıydı. Dansözler genellikle kalçalarında onun varlığını belirten bir dövme taşırlardı. Lir ya da davul sesine uyarak o da dans ederdi. Özellikle Mısır'ın gerileme döneminde tapınılan bir tanrıydı. Bu ad daha sonraları çeşitli Asya ülkelerinde de varlığını hissettirdi. Çok uzak değil Türkiye'nin doğu bölgelerinde hala doğum yapan kadınların başında cinler kadını ve çocuğunu çalmasın diye doğum esnasında biri bulunur. Kürtler arasında bu cine "elk" adı verilmiştir. Bu davranış muhtemelen cüce tanrı "Bes" in davranışlarından esinlenmiştir.Tanrı ile ilgili en iyi bilgiyi Mariette'nin Menfis Serapium yakınlarında bulduğu heykelin üzerinde yazılı metinler vermiştir. İki bin yıl önceki fildişleri üzerine "Bes"e benzeyen bir tanrı göze çarpar. Ancak bu Tanrı şeklinde görüntünün I. hanedan firavunu "Aha" olduğunu savunanlar çıktı. "Bes" hayvan ile insan arası bir şekille betimlenmiştir.

Beyt-el-Vali: Arkeolojik bir alan. Burada Ramses II tarafından Amon-re ve diğer Tanrılar için bir tapınak kayaya oyularak yaptırıldı. Ancak sökülerek (Yeni Kalabşa) 'ya taşındı.

Besu-ahu: Ölüler kitabında yargılanmak üzere "Maat'i salonunun" zeminine dokunan ölünün sağ ayağına verilen ad.

Beyt Hallaf: Abidos'un 20 kilometre kuzeybatısında bir arkeolojik alan. Zanath ve Neçerieht (Coser) in adlarını taşıyan mühürlü ve tuğla yapımlı 5 mastaba bulundu. Bu mastabaların III. Hanedan dönemindeki Thimite bölgesinde görev yapan idareciler için yapılmış olabileceği düşünülyor.

Bibanülmülk: Nil Nehri batısında, Luksor tapınağına yakın bir yer. Bibanülmülk, "krallar kapısı" anlamına gelir. XVIII-XX. hanedanlar döneminde kral mezarlarına verilen ad.

Bhn: Eski Mısır dilinde "Kesmek" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Çivilemek, çakmak" anlamına gelen "Bah" sözcüğüdür.

Biggeh: Mısır'da bir ada. Philae'nin batısında yer alır. Abaton bu adadaydı. 365 adak çizelgesi yapılarak her gün süte saygı törenleri yapılırdı. Bu törenleri anlatan en eski yazıt XII. sülale döneminden kalmadır. Arkeologlar tarafından yapılan kazılarda Ptolemaios dönemine ait bir tapınağın kalıntıları arasında bulundu. Ancak törenlerin neden yapıldığını belirten bulgular henüz bulunamadı.

Bilbis: (Ya da Bilbeis) Mısır'da bir kent. Kahire'nin kuzeydoğusunda kurulan bu kentin dokuma sanayisi gelişmiştir. Dokuma sanayi evlere bile girmiştir. Şarkiye eyaleti sınırları içindedir.

Bintanat: İsisnofrit ile Ramses II'nin kızıdır. Aile bireyleriyle evlilikten o da nasibini aldı. Çünkü babası Ramses II ile evlenmiştir.

Bka: Eski Mısır dilinde "Bükmek, eğmek" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Bükmek, çevirmek, çevrelemek" anlamına gelen "Bakah" sözcüğüdür.

Blokheykel: (Küpheykel de denir.) Eski Mısır'da yapıldığı öne sürülen ve tartışmalara neden olan "çömelmiş bir Mısırlının" arkeologlar tarafından bulunan heykeli. Heykelde konu edinilen kişi dizleri çenesine yakın ve kolları diz-

lerinin üstüne kavuşmuş durumdadır. Bu durumun bedenin ayrıntılarını gizlediği tartışılır. Heykeldeki kompozisyon, esere küpü andıran bir blok görünümünü verir. Bu sanat ile ilgili çalışmanın ilk örnekleri Orta İmparatorluk döneminde görüldü. Yeni imparatorlukta da varlığını sürdürdü. Sanatın devamı geç dönemlere kadar sürdü.

Bleymmyler: Pliale'nin güney kısımlarına yerleşmiş eski bir kavim. Nil Nehri ile Kızıldeniz arasında yaşadılar. Bu halk, II. yüzyıldan başlayarak kervanları soymaya başladılar. Thebai'ye kadar birçok saldırı düzenlediler. Habeşliler onların yüzünden ticaretlerini başka yerde yapmak zoruna kaldılar. Bugünkü "Beca" ların ataları olabileceği tartışılıyor.

Boğa: (Latincede toros boğa anlamındadır.) Bütün mitolojilerde ve yaratılış öykülerinde boğa, değişmez bir erkeklik simgesi olarak belirtilmiştir. Eski tarihi dönem olan cilalı taş devrinde Anadolu insanı, sığır kültü olarak boğaya hem tapınıyor ve hem de etini yiyorlardı. İlginçtir ki tapındıkları boğanın etini yediklerinde ise tanrısal huzuru bulduklarına inanmışlardı. Boğanın kanını da tanrılarına sunuyorlardı. Kan sunma işini Mayalarda da görebiliriz. Onlar da farklı bir gelenek getirerek insanı keser, etini yer ve kanını da tanrılarına sunarlardı. Boğa betimlemesinin bronzdan yapılmış heykeli İ.Ö.3000 civarında Anadolu'da bulunmuştur. Anadolu'da fırtına gibi esen Hititlerin yaşadıkları Boğazköy'de bulunan boğa heykellerinin başları Toros Dağları'na bakacak şekilde dizilmişlerdi. Hatta Hititlerin inancında boğa boynuzu arasında güneş kursu betimlemesinde evren yer almıştır. Boğanın boynuzunu ay şeklinde algılayan eski uygarlıklar da "ana tanrıça" tapınmasını oluşturur. Sonuçta Mezopotamya tanrıçası Kubabba, Kigele/Kybele ay tanrıçası Artemis'e dönüşerek mitolojide yerini alacaktır. Artemis'in şenliklerinde "boğa güreşi"nin başlaması bunun bir örneğidir. Hatta Sümerlerin ay tanrısı Sin'in betimlendiği hayvan boğaydı. Mısır'da da ay tanrıçası yıldızların boğası şeklinde belirtil-

miştir. İ.S.II yüzyıl civarında Roma geleneklerinde boğa kanıyla vaftiz edilen çocuğa bu moda Kibele/Kybele'nin kültünden doğar. Mısırlıların da boğaya tapınarak "Apis" adını verdiklerini ve boğanın Osiris kültüyle ilişkilendirildiği ifade edilir. Hititlerin kutsal olarak gördüğü bir hayvandır. Nedeni de Fırtına tanrısı Teşup'un simgesinin boğa olmasındandır. Boğa ayrıca orta tunç çağında Anadolu inancında gök tanrısının adı olarak belirtiliyor. Anadolu'daki yerleşim yerlerinde yapılan arkeolojik kazılarda Hititlere ait olan belgelerde boğa ile fırtına tanrısının ilişkilerini belirten tasvirler görülür. İlginçtir ki Hititlere ait olan bir tablette yazılan kral Muvatallı II'nin yazıtlarında "...Hatti'nin Fırtına Tanrısının önünde yürüyen boğa Şefi, efendim, benim dua olarak bu sözlerimi tanrılara bildir! Efendiler, göğün ve yerin efendileri tanrılar bu sözlerimi ve duamı işitsinler..." şeklinde ifadeler geçer. Bu metine bakıldığında Fırtına tanrısına eşlik eden boğa tanrısından söz edilmektedir.

Bokkhoris: (Yunan dilindeki adı. Mısır dilinde ise Bokenranef) XXIV. Hanedanın çekingen olan ikinci firavunu olarak bilinmekteydi. İ.Ö. 720-715 yıllarında egemenlik sürdürdü. Tefnakth'ın oğlu ve aynı zamanda halefiydi. Hanedanlığın Başkenti "Sais" olan aşağı Mısır'da hüküm sürdü. Fenike'de güçlenmiş Asur kralı Sargon II'nin ezici ve yıpratıcı baskısına karşı koyamayıp, "Raphıa" yenilgisiyle karşılaşınca tereddüt etmeden onunla uzlaşabilmenin yollarını aradı. Diodoros'un anlattığına bakılırsa yasa koyucu bir firavun olarak içerde terör estirdi.

Uyguladığı yargılamaların tasvirleri pompei frenkslerinde yer aldı. Bu konu ile ilgili Mısır belgeleri yetersizdir. 715 yılında Amon rahiplerinin firavunu savaşa doğru kışkırtmasıyla Şabaka, yukarı Mısır'ı yeniden ele geçirdi. Bakkhoris tutsak alınıp ateşte yakıldı. Onun ölümünden sonra Mısır'ın siyasal birliği XXV. Hanedan dönemindeki Etyopyalı kralların egemenliğinde yeniden kuruldu.

Borollos: (Ya da Burullus) Nil'in aşağı Mısır'a yakın olan iki küçük ırmağın arasında bir yer. Akdeniz ile bağlantılıdır.

Bousiris: (Yun. Mit.) Bir Mısır kralı. Posiedonla Lsianasa'nın oğludur. Bu kralın adına hiçbir hanedan döneminde rastlanmaz. Belki de Osiris adının tarihsel dönemlerde değişikliğe uğramasıdır. Çok acımasız bir kral olduğu anlatılır. Proteus onun zorbalığı karşısında Mısır'dan kaçtı. Bousiris Hesperisleri ortadan kaldırmak için bir haydut çetesini gönderdi. Heraklis'i tutukladı, ancak kurtulunca da onun tarafından öldürüldü.

Bö: Eski Mısır dilinde "Ağaç, bitkiler" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise, "Maguey çiçeğinin gövdesi" anlamına gelen "Bob" sözcüğüdür.

Bronz: Orta İmparatorluktan sonra Mısır sanatında bakır yerine bronz işlendi. Heykeller ve süs eşyaları yapıldı. Özellikle Horus'u emziren Osiris, Apis öküzü, Bastet'in bronz heykeli bilinenlerdir.

Bs: Eski Mısır dilinde "Bir hayvan" anlamında tanımlandı.

Bubastis: Eski adı "bast" olarak da bilinir. Nil Nehri'nin doğu tarafında bulunan bir kenttir. Kentin eski Mısır dilindeki adı "Bastet'in yeri" anlamı ise, "Bastet kentini koruyan kedi tanrıçadır". Hayksosların başkentlerinden biriydi. Adını Tanrıça Bastet'ten alır. Kentin adı çok fazla deforme olmadan bu gün aynı adı taşımaktadır. Bu günkü adı "Tel Basta'dır". Nil Nehri'nin kenarında kurulan bu kent liman kenti olarak belleklerde yer aldı. Bubastis'te İlk Hanedan döneminden kalma mezarlık kolonlarına rastlandı. Yeni krallık döneminde özellikle Ramses II döneminde kent iktisadı bir gelişme gösterdi. XXII. Bubastis hanedanının kurulduğu yer olarak bilinen kentin önemi liman özelliği olmasına bağlandı. Büyük Bastet tapınağında yapılan kutsal konuşmalar, ayın toplu ayinleri ve Osiris'in oluşturduğu tüm işleri canlandıran oyunlar burada organize edildi. Neho ve daha sonra da Dara I, Süveyş'te bir kanal yapımının işini ele aldılar. Kızıldeniz ile

aralarında 4 günlük yol olan bu yer Süveyş Kanalı nedeniyle kısaldı ve kentin önemi biraz daha arttı. Bugünkü adı "Tell-basta"dır.

Bubastis Kolu: Nil Nehri'nin küçük kollarından birinin adı.

Budge: (Sir Ernest Alfred Wallis) (1857-1934) İngiliz Mısır bilimci. British Museum'da Mısır ve Asur esrelerinin sorumlusuydu. Müze koleksiyonuna birçok eski metin kazandırdı. Çivi yazısı tabletleri, Süryani, Arap, Habeş ve Yunan elyazmalarını kazandırdı. Mısır üstüne eserler yazdı.

Buhayre: Mısır'ın kuzeybatısında yer alan bir kent. Bu kentin, Fatihi hükümdarı Mustansır'dan beri var olduğu bilinir. Eski bir kent olan "Havf-Garbi" nin yerindedir. Kentin merkezi Damanhur'dur.

Buhis: (Bak Bukhis.)

Bukhis: Mısır'da Erment'te bir tanrı olarak tapınıldı. Siyah başlı, beyaz kutsal boğa şeklinde gösterildi. Kısa sürede kentin tanrısı "şahin-tanrı Montu" ile birleştirildi. Ortak tapınmaları Thebaise (Teb) dışına da yayılarak genişledi. Tod, Medamud, daha sonra da Karnak'ta yayıldı. Dölleyici bir tanrı olduğu söyleniyor. Boynuzlarının arasında bir güneş kursu taşır. Yapılan kazılarda Erment'te geç döneme ait bir kutsal boğa Nekropolisi ortaya çıktı. Bu Nekropolisi İngiliz araştırmacı Sir Robert Mond, Hermontis (Güney on) da harabelerin altına buldu. Burada heybetli sandukalar vardı. Bu sandukalarda Hermontis'te tapınılan Buhis adlı kutsal boğaların olabileceği tartışıldı. Ancak doğrulayıcı bilgiler için henüz belgelerin yetersizliği devam ediyor.

Bukranion: Eski Mısır'da öküz başı iskeletinden oluştuğunu gösteren bir tür motif. İ.S. V. bin yıl civarında Irak'taki kazılarda bulundu. Boyalı çanak-çömlek üzerinde bulunan bu motifin Mısır ve Mezopotamya mühürlerinde kullanılmış olduğu kanıtlandı. Roma ve Yunan sanatında da

bu motifler kullanıldı. Daha sonraki dönemlerde Avrupa'daki Ronesans mimarlığına da sıçramıştır.

Burullus: (Ya da Borollos) Mısır'da deniz kulağı denilen bir bölge. Nil'in iki kolu arasında yer alıp Akdeniz'e bağlantılıdır.

Busiris: Mısırlılar "Dedu" olarak bilirdi. Eski Mısır'da birkaç kentin adıydı. Biri Teb'de Koptos yakınlarında yer aldı. 292 yılında Diocletianus tarafından yıkıldı. İkincisi Fayyum'un girişinde yer alıdı. Bu gün o kentin yerinde "Abusir el-Melek" adında bir kent var. Üçüncüsü Cize yaylası eteğindeki Letopolis vilayetinde yer aldı. Dördüncüsü Nil'in orta kolu civarındaki Busiris'in merkezidir. Bu kentte Osiris'in mezarıyla İsis'in tapınağı vardı. Günümüzde "Abusir-Nama" nın bulunduğu yer. Bu dört şehirden üçünün adı Busiris'ten gelmektedir. Bu ad eski Mısır dilinde Osiris anlamındaki "per-usire" nin Yunancadaki anlamıdır. Bunlardan biri 9. Nomos'un merkezi konumundaydı. Başlangıçta bu kentte yaşayan insanlar Tanrı olarak betimledikleri "Andjty" e taparlardı. Daha sonraki yıllarda Tanrı Andjty'in yerini Osiris aldı.

Busiris: Her zaman olduğu gibi diğer kral tanrılar gibi o da kente kendi adını verdi. Mısır dilinde (Per-usire), "Osiris'in evi" olarak kullanıldı. Osiris, bu kentte koç biçiminde tasfir edilirdi. Busiris Mısır tarihi boyunca diriliş tanrısının iki kutsal yerinden birini temsil etti. Osiris'in mezarı ile İsis'in dirilişini temsil etti. Kent halkı iki Tanrı adına müthiş şenlikler yapıyordu. Mısır'ın gerileme döneminde kent sadece siyasal ve ticaret merkezi olarak kaldı.

Busiris: Yunan Mitolojisinde Poseidon'un oğlu olarak geçer. Efsaneye göre dünya çevresinde yolculuğa çıktığı zaman Osiris onu Mısır krallığına getirmişti. Acımasız bir kral olarak bilindi. Mısır'ı refaha kavuşturmak uğruna Kıbrıs'lı kahin Phrasios'un öğütlerine uyarak Zeus'a her yıl yabancı tutsaklar arasından birini kurban ederdi. Bu amaçla yakalattığı Herakles, sunağın önüne götürüldüğü zaman iplerinden kurtularak Busiris'i, oğlunu ve koruma-

larının hepsini öldürdü. Bir başka Yunan mitolojisinde ise, Kıbrıs kahini Phrasios, Mısır kralı Busiris'e kıtlığa karşı her yıl Tanrı Zeus'a bir yabancının kurban edilmesini ister. Ancak kral Busiris tarafından ilk kurban Kıbrıs Kralı Phrasios olur. Bu da geleneğin başlangıcı oldu.

Buto: Delta'daki bataklıkların çevresinde kurulan eski bir kent. Adı tanrıça "Uto'nun evi" anlamına gelen "per-uto"dan kaynaklanıyor. Buto Mısır mitolojisinde Aşağı Mısır'ın koruyucu tanrıçası olarak belirtildi. Kobra yılan şeklinde betimlendi. Yunanlıların Buto yerine "Uto" adını kullanmışlardı. Mısırlılar Uto'yu kırmızı bir taç takmış yılan şeklinde Horus'un süt anası olarak görürlerdi. Buto kenti Osiris efsanelerinin kentlerinden biriydi. Osiris'in ölümünden sonra İsis oğlu Horus ile birlikte Seth'in teröründen kaçarak burada oturmuştu. Burada İsis ile Horus'un adını taşıyan tapınaklar oldukça ünlüdür. "Tel el-fara" olarak da bilinir.

Tanrıça Buto'yu betimleyen bir heykelcik

Buto: Mısır'da bir tanrıça. Buto kentinde tapınılan yerel bir tanrıça olduğu saptandı. Mısır dilinde "Uto" olarak bilindi. Yunanlılar ise "Buto" adını verdiler. Kırmızı bir taç takan bu tanrıça Horus'un süt anası olarak bilinerek yılan şeklinde betimlenirdi. Aşağı Mısır'da 6 hanedan döneminde tanrıça "Buto" onuruna yaptırılan bir tapınak arkeologlar tarafından ortaya çıktı. Tapınağın adına "Buto Tapınağı" denildi. (Bak Buto.)

Byssos: Bir tür keten dokuma. Hafif oluşu nedeniyle değerliydi. Mısırlılar bu bezi mumyalama işinde kullanıyorlardı. Hiyeroglif yazılarında bu dokuma kumaşa ayrıca "kral keteni" de deniliyordu. Byssos, Asya ve doğu halkları tarafından bilinen bir bezdi.

C

Campi Elysii: Mısır uygarlığındaki mitolojik anlatımlar imgelerle doludur. Bu öyküler, insanı çok daha yoğun bir ortama iterek düşündürür. Campi Elysii, kahraman ve erdemli insanların öldükten sonra yeniden dirileceği inancıyla ölüler ülkesinde kaldıkları bir bölüm. Bazı mitolojik yazarlara göre bu ülkeler çok uzaklarda bazılarına göre de yeraltında olabilir düşüncesi yaygındır.

Canet: Yunanca Tanis; bugün San-el-Hagar. XXI ve XXII. hanedan krallarının hem ikametgahaları ve hem de gömülme yerleriydi. Geç dönemde Aşağı Mısır'da 19 Nomos'un başkenti oldu. Burası en önemli arkeolojik yerlerden biridir. Burada Psusennes I dönemine ait izler var. Ayrıca Kufu, Kefren, Tat. Pepi II ve Senvosret II'ye ait yüzlerce heykel bulundu. Ancak yazılı anıtlar Ramses II dönemine aittir. Bu nedenle buranın Ramseslerin başkenti olan "Pi-Ramses" olabileceğine inanalar var. (Bak Tanis.)

Cangil Kedisi: Mısır, Türkiye ve Güney Asya'da yaşadığı öne sürülen yabani bir kedidir. Evcil kedilere benzerliğiyle tanınır. Kuşlar ve kemirgenlerle beslenir. Türkiye'deki eş anlamı "bataklık kedisi" olarak bilinir.

Carter Howard: (1873 Swaffham-1939 Londra) İngiliz kökenli araştırmacı arkeolog ve Mısır bilimcidir. 1892 yılında F. Petrie'nin Tell-el Amarna'daki arkeolojik kazılarına katılarak destek verdi. Sonraki yıllarda Mısır yönetimi tarafından Eski Eserler Müzesi Genel Müdürlüğü'ne atandı. 1910 yılında Teb'de yapılan kazılar sonucu Kraliçe Hacepsut'un mezarının bulunmasında önemli rol oynadı. Lord Carnawon ile bir araya gelerek krallar vadisinde araştırmalar yaptı. 1922 yılında Firavun Tutankhamon'un mezarını ortaya çıkardı. Bazı eserleri: Tutmosis IV'ün mezarı (1904-The Tomb of Thoutmosis IV) Ayrıca "Tutankhamon'un Mezarı" (The Tomb of Tuth-ankh-Amon) Bu

eser üç cilt halinde hazırlandı. 1 ve 2 ciltleri 1923 yılında, 3'ncü cildi ise 1933 yılında tamamlandı.

Cau: VI. Hanedan dönemi kral Pepi I "merire" zamanında Kuzey Mısır'da eyalet sorumlusu olan Kuri'nin oğludur. Pepi I'in de kayınbiraderidir. Soylu kral ailesinden olmadığı halde vezirliğe kadar yükseldi.

Cebel-ül-Erek: Denderah ile aynı eylemi paylaştığı söylenen arkeolojik bulguların kazı yeridir. Yapılan kazılarda bir mezarda bulunan ve mezar adağı olarak adlandırılan "Cebel-ül-Erek" olarak Mısır'da öyküleştirilen, fildişinden oyma bir sapı olan kama. Laouvre Müzesi'nde koruma altına alınmıştır. Kamanın bir yüzünde ırmak savaşı, diğer yüzünde ise sakallı bir adamın figürü yer alır. Bazıları bu sakallı figürü Gılgamış'a benzetmektedirler. Kamanın alt bölümlerinde çöl hayvanlarının motifleri yer alır. Sümerlere özgü bir süsleme sanatı olduğu düşünülse de Mısırlıların bu sanatla Mezopotamya'nın etkisinden kalmış olabileceği tahmin ediliyor.

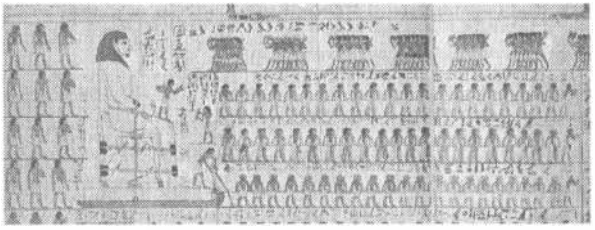
Ced: (Mısır Mitolojisinde Tad ve Dad olarak geçer.) Eski Mısır'da dört katlı, kurbanlık yeri olarak düşünülmüş basamaklı bir sunak. Mısırlılara ait bir tılsım. Yeryüzünü koruduğuna inanılan ve gökyüzünü taşıdığına inanılan bir estetikle dalları budanmış bir ağaca benzetilen Mısır Fetişi... Eski metinlerdeki anlatımlara göre İbadet ve kurbanlık yeri olarak kullanılıyordu. Bu ibadet şekli çok eski dönemlerde Memfis'te gelişti. Ptah ya da Sokaris yararına kral tarafından ağaç şeklinde dikilen sunaklardı. Bir gelenek haline dönüşen bu tapınma işi geç dönemlere kadar devam etti. Sokaris, Ptah ve Osiris'in birleşmesiyle adeta Osiris'in de ibadet yeri oldu. Sözcük, "süre ya da istikrar" adlı sözcüklerle anlam bakımından öte, fonetik olarak da benzer olabileceği de düşünüldü. Çok sayıda nazarlığa ad olarak konuldu.

Cedefhor: Kral Keops'un yetenekli oğlu. Mimar İmhotep gi-

bi ona da bilgelik öğretisi verildi. Mısır halkı daha sonra Cedefhor'a bir tanrı gibi tapıp onu kutsal yaptı.

Cedhor: (Teos) Mısır dilinde "Irmaatenre" olarak da bilinir. (İ.Ö. 362-360) tarihleri arasında XXX. Hanedandan Mısır kralı. Yeterli belge bulunamadığı için krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Cedkare izezi: "Asosi" olarak anıldı. İ.Ö. 2465-2323 (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 2411-2378 olarak ele alınmış.) tarihleri arasında Mısır'da Hüküm sürmüş V. Hanedan kralı. İ.Ö. 2388-2356 tarihlerinde Mısır'ı yönetti. Eski Mısır'da I. hanedanın VIII. kralı olarak bilinir. Döneminde "güzel piramit" olarak isimlendirilen 52, 5 metre yükseklikte bir piramit yaptırdı. Bu piramidin bu günkü adı "el-şavvaf"dır.

Piramit duvarında bir alçak kabartma

Cedkaure: İ.Ö. 698-690 tarihleri arasında XXV. Hanedan Mısır kralı Şebitku'nun Manheton listesinde Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Şebitku.)

Cehutihotep: (İ.Ö. 1870 civarı) Piramit inşası sırasında işçilerin bulunduğu yerde eyalet amirliği yaptı. Mezarının duvarına alçak kabartmalarla 170 işçinin dev halatlar bağlanarak çölde kayaları nasıl taşıdıklarını belirtti. Yapılan araştırmalarda piramitlerin yapımı sırasında binlerce işçinin öldüğü yazılır. Ancak bu inşaat yöneticisi mezar duvarlarında büyük kayıplar vermediklerini anlatır.

Cehuti-mu: XVIII. Hanedan dönemindeki Amon rahibi. Teb'in soylu ailelerindendir. Mezarı krallar vadisinin güneyinde bulundu.

Cer: I. Mısır hanedanının 3 hükümdarı. "Kenkenes" olarak da anıldı. Yapılan arkeolojik kazılarda mezarı Abydos'ta

bulundu. Mezardaki incelemeler sonucunda üzerinde çeşitli süslemelerle donatılmış bilezikler bulunan bir insan kolunun bulunması şaşırtıcı bir gelişmenin anahtarı oldu. İ.Ö. 2900/2800'a doğru bulunan mezarın "kenotaphion" olduğu söylense de "Cer" hakkında Nübye'ye, Vadi Halfa'ya bir sefer yapan güçlü bir kral olduğuna dair bilgiler var. Bununla ilgili Nil şelalelerinin birinde kayalıklar arasında bir askeri seferin yapıldığını kanıtlayan "graffitolar" bulundu. Ancak yeterli belgeler henüz gün yüzüne çıkmış değil.

Cet: (Ya da Uaci/Uenephes) I. Hanedanının 4. kralı İ.Ö. 2890'a doğru yönetimde olduğu kanıtlanmaya çalışılıyor. Khent'ten sonra kral oldu. Yılan kral olarak betimlendi. Yapılan araştırmalarda adının Kızıldeniz'e giden bir yolun kayalıklarında yazılı olduğu görüldüğünde varlığı saptandı. Bulunan mezarının taşı Laouvre Müzesi'nde koruma altına alındı. Mezar taşını süsleyen çizgilerle hacimler bir uyum içinde gösterilmiş. Bu da onun bulunduğu dönemdeki sanatçıların teknik bir çalışma sergilediğini göstermekte. Uaci'nin (Cet) maden ve taş ocaklarını işletmek için Arabistan'a bir askeri sefer yaptığı anlatılıyor. Ancak arkeolojik buluntular yeterli olmadığı için hayatı hakkında Mısır'da yeterli açıklamalar henüz bulunmamıştır.

Cha-emhet: XXIII. Hanedan döneminde (İ.Ö. 950 civarı) Amenhotep III'ün mimarı. Teb'in batı yakasında kendisine bir mezar yaptırmak istedi. Bekar biriydi. Notlarında olmamış bir eşi için "sevgili eşim ya da evin sahibesi" gibi açıklamalar var.

Chaeromon: İ.S. 1. yüzyılda yaşamış olan Naukratis'lı bir yazar. Mısır hiyeroglifleri üzerine bir kitap yazdı. Günümüze ulaşamayan bu kitaptan ancak yazarlar ve araştırmacılar yüzeysel olarak değinmektedirler.

Cha-muese: (Ya da Cha'emvese) XX. hanedanlar döneminde vali ya da vezir. Mezar soyguncularını yargılayan 6 mah-

kemeden sorumlu kişi. Suçluları firavuna bildirmekle görevliydi. Suç işleyen ise ölümle yargılanırdı.

Chenosiris: Eski Mısır dilinde "Sarmaşık, Osiris'in bitkisi" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise, "Ağaç" anlamına gelen "Che" "sözcüğüdür.

Chentı-Chetı: Mısır tanrılar panteonunda tapınılan bir tanrı. Araştırmacılar tarafından henüz kimliği bulunamadığı için belirsizliğini koruyan bir tanrıdır. Bazen bir doğan bazen de timsah ile tasvir edildiği görülür. Dinsel kültü hakkında belge yetersizliği nedeniyle bilgi verilemiyor.

Chentı-Irtı: Mısır tanrılar panteonunda büyük bir olasılıkla Chentı-Cheti adlı tanrıyla karıştırıldığı tahmin ediliyor. Eğer Chentı-Chetı "doğan" şeklinde tasvir edilmişse Chentı-Irtı ise doğal olarak timsah ile tasvir edilen bir tanrı olarak karşımıza çıkar.

Chepri: (Bak Khepri.)

Chertı: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Kherty olarak da yazılır. Koçbaşlı biri şeklide betimlenen gemicilerin tanrısı şeklinde tapınıldı.

Cherheb: Eski Mısır'da metinleri ezbere okuyanlara verilen bir ad. Rahip ile eş anlamlı olarak kullanıldı.

Chnemu: (Bak Khnum.)

Chnoumıs: (Bak Khnum.)

Chontamentı: Mısır'da bir başka ölüler tanrısı olarak tapınıldı. Boynuzlu bir köpek başıyla betimlendiği söylenir. Bu tür betimlemeler ile ilgili resimli imgeler Mısır dinsel inancında oldukça fazla olarak görülür. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma şekli ve kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi verilemiyor.

Chnum: (Bak Khnum.)

Chons: (Bak Khonsu.)

Chnuphıs: (Bak Khnum.)

Chutimes: (Bak Tutmosis.)

Cit. V: (Ya da Cint) Mısır'da bir tanrıça. İmet bölgesinin tanrıçasıydı. Adına tuğladan bir tapınak yaptırıldı. İmet böl-

gesi ikiye bölünmüş bir yerdi. Bunlardan biri Bubastis, ikincisi ise Tanis'di. İspanyolların Aztek topraklarını kuşattığı sıralarda kaçmaya çalışan kralları Motecuhzoma için danışmanları Tanrıça Cintli'nin tapınağında saklanmasını söylemişlerdi. Büyük ihtimalle Aztek Tanrısı Cintli'nin Mısır'daki adıdır.

Cneph: (Bak Kneph.)

Coser: (Ya da Zoser, Zeser) (İ.Ö. 2630-2611) Firavun Zanath'tan (Nebka) sonra kral oldu. İ.Ö. 2800-2600 yılları arasında hüküm sürmüş II.I Hanedanın iki kralına verilen ad. Coser, yapılan kazılar sonucunda bulunan çoğu belgelerde de Horus adı olan "Neterirkhet ya da Neçerihet" adıyla tanındı. Sakkara'daki Mimar İmhotep'in görkemli ve ünlü yapıtı olan kademeli piramidi (Ehramı) ve etrafını çevreleyen mezarları o yaptırmıştır. Başkentleri de Memfis olarak biliniyor. Nübye'nin bir bölümünü işgal edip, Sina yarımadasına da birkaç askeri sefer yaptığı kanıtlanmıştır. Coser-teti ise (Manheton'un açıklamalarına göre) adı Toser-tasis olarak açıklanmış. Ancak bu güne kadar bulunan bulgular bu kral hakkında yeterli bir bilgi veremiyor. Onun gerçek adı belki de Horus dilinde "Sek-hemket"tir. Bu krala ait tamamlanmamış piramit 1951-55 tarihlerinde Sakkara'da yapılan arkeolojik kazılarda bulunmuştur.

Kral Coser'in hiyeroglif yazıyla adı.

Coser-teti: (Bak Coser.)

Cubb-i Yusuf: Yusuf peygamberin içine atıldığı kuyu. Bu kuyunun bulunduğu yer, bazı öykülere göre Ürdün, bazılarına ise Mısır ile Medeyan arasındaydı. Kardeşleri tarafından bir kuyuda ölüme terk edilen Yusuf'u bir kervancı kurtardı. Daha sonra köle olarak Mısır'da sattı.

Ç

Çakal: Kurt cinsinden bir hayvan olarak tanımlanmıştır. Bu hayvanın mezarlarda dolaşıp, üstü toprakla az örtünen ölüyü çıkarıp, yiyerek yaşadığı belirtilir. Kadavranın başında ulumayla kendini ispat ettirir. Çakal Hitit metinlerinde çok daha farklı belirtilir. Bu metinlerde çakalın, şiddet, arzu, şehvet, açlık ve merhametsizliği simgelediği görülür. Mısır tanrısı Anubis' e sembol olarak gösterilmiştir. (Bak Anubis.) Mısır'da tapınılan Anubis'in çakal ile betimlenmesi arkeologların bu hayvana "mezarların senyoru" lakabını takmasına yol açmıştır. Kadavra başında ulumaları ve köpek benzeri bir hayvan oluşlarıyla Anubis'in de öte dünyada aynı işlemi yapıp, sadece ölüyü korumasıyla sınırlı tutulduğu dikkat çekecektir.

Çebnu-çer: (Bak Sebennytos.)

Çeku: Çıkış kitabının Pithomu (Muhtemelen bir tanrıdan söz ediliyor.). Şimdiki adı "Tel-el-Mashuta". Mısr dilinde "Atum'un toprakları" anlamına gelen "per-atum" olarak ele alanlar da var. Burası Aşağı Mısır'da 8 Nomos'un başkentiyle özdeşleştirilmek istendi.

D

Dabod: Mısır'da arkeolojik bir alan. Erken dönemde bir tapınak yer aldı. Bu tapınağın Meroeli kralı Adihalamani tarafından İ.Ö. III. yüzyılda yapıldığı ve son derece iyi süslemelerle donatıldığı söylenir. Ptolemaios.VI Philometor, Ptolemaios. VIII Euergetes II ve Ptolemaios XII Auletes bu tapınağı genişleterek Tanrıça İsis'e adadılar. 1960/61 yıllarından yerinden sökülüp İspanya'ya hediye

edilmiştir. Bugün Madrid'de bir parkın içinde bulunmaktadır.

Dahile: Mısır'da tarihi bir vaha. Nil'e 300 kilometre uzaklıkta olup çölün doğusunda yer alır. Harge'nin de 150 kilometre batısındadır. Fosfat yatakları konusunda zengin bir vaha olduğu söyleniyor.

Dahşur: (Daşhur olarak da söylenir.) Sakkara yakınlarında bulunan arkeolojik yönden zengin bir sit alanıdır. 5 piramit vardır. Bu piramitlerden ikisi II. hanedandan firavun Snefru tarafından yaptırılmıştır. Bu kralın "kırık piramit" dışında "pembe ve kırmızı piramit" olarak bilinen bir başka piramit daha yaptırdığı tartışılıyor. Diğer üç piramit ise Orta İmparatorluk döneminden kalmadır. Sit alanında II. hanedan dönemine ait "masta-ba"lar ve XII. Hanedan dönemine ait mezarlar da bulunuyor. Bu piramitler Amenemhat II'nin "Beyaz Piramidi", Senvosret III ile Amenemhat III'e ait "siyah piramit"tir. Bunlar XII. Hanedan dönemine aittir. Burada Kufu'nun teknesinin dışında 6 tekne daha bulunmuştur. Amenem-hat III'ün piramidinin yanında XIII. Hanedan döneminin kısa ömürlü kralı olan Avibre'hor'a ait bir mezar yer alır. Aynı döneme ait Amenikemau'ya ait küçük bir piramit daha yer alır. Amenemhat II ile Senvosret III'ün piramitlerinin surlarının içinde prenseslerin mastabaları yer alır. Bu prensesler Amenemhat II'nin kızları olan İti, Hnemt, İtivert ve Sitmerhut ile Senvosret III'ün kızları olan Ment ile Sentsenebtis'dir.

Damanhur: (Yunanca'da Hierakonpolis) Eski adı Behedet olan bu yer "Damanhar" olarak da bilinir. Mısır'da bir kent. El-Buhariye ilinin merkezi durumundadır. Tekstil sanayinde kullanılan yün ve pamuk deposu gibi bir yerdir. Halkın çoğu pamukçulukla uğraşır.

Dandara: Yukarı Mısır'da bir köy. Yunan kenti Tentyris ile Mısır'daki Lunit Tentore kalıntılarının yakınında bir arkeolojik yer. Burada Ptolemaioslar ve Roma devrinden

kalma tapınak harabeleri var. Tiberius devrinden kalma bir kemeraltı bulunur. Ayrıca İ.S. II. yüzyılda Augustos döneminden kalma olduğu söylenen bir kilise ile "altın tapınak" vardır.

Dandara Zodyakı: Mısır Tanrısı Osiris ile ilgili alçak kabartmalarla kralların ölümsüzlüğüne dair bilgi verilen yazıların bulunduğu ve Yunan-Roma dönemine ait kilise duvarlarını süsleyen burçlar kabartması şeklinde incelendi. Bu kabartmalarda ölüler kitabında bazı sahneler yer alır. Bu sahneler Osiris kültünün Mısır'daki geleneklerini hatırlatır. Kralların ölümsüzlüğüne tanıklık edercesine betimlenmiştir.

Danunalar: (Ya da Dananeliler) Danaos soyundan gelen mitoljideki Danao'lardan olabilecekleri hala tartışılıyor. İ.Ö. XII. yüzyıl sonlarında "Ege" göçlerine katılan kavimlerden biri olduğu tahmin ediliyor. Bunlar Mısır'ı istila etmeğe kalkışmışlarsa da Ramses III tarafından püskürtülmüşlerdir. Mısır firavunlarından Ramses III (İ.Ö. 1190) hükümdarlığı sırasında hiyerogliflerle yazdırdığı yazıtında çok anlamlı bir dil kullanarak bunlardan başka "ege" göçlerine katılan Peiestler, Turşalar, Şerdanalar, Şekeleşler, Zakkariler ve Vavaşlar'dan uzunca söz etmektedir. O dönemlerde Mısır'daki yaşam göçerler için iyi sonuçlar verdiği için bu göçler toplu halde yapılmıştır.

Daphnae: Eski Mısır'da bir kent. Suriye ile Mısır'ın arasında kervanlarla orduların kullandıkları "Pelusium"un yakınındadır. XXVI. Hanedanın ilk dönemlerinde Psamtik I, (İ.Ö. 165'ye doğru) Nil deltasını Asurluların inanılmaz baskılarına karşı savunmak için İonialı ve Karıalılı paralı askerleri bu kentte barındırdı. İ.Ö. 587 yılında Nebukodnosor'un (Nebukadnezar) Kudüs'ü işgal etmesiyle yerlerini terkeden Yahudilerin çoğu bu kente sığındı. İ.Ö. 565 yılında ise Amasis paralı askerlerin ordusunu dağıttı. Halkı Memfis'e yerleştirmek için baskı yaptı. Günümüzdeki adı "Tel-Ül-Daffane" dir.

Dara: Pers kralı. Artakserkses II Mnemon ve Kraliçe Stateira'nın oğludur. Babaannesi (Artakserkses'in annesi) öz annesini bir komplo sonucu zehirleyip öldürdükten sonra babasının halefliğini askıya alınınca ona karşı suikast girişiminde bulundu, ancak babası tarafından öldürüldü.

Dara I: (Darios I) XXVII. yüzyılda birinci Pers egemenliği sırasında hanedanın ikinci kralı. (İ.Ö. 522-485) Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 521-485 olarak ele alınmıştır. Hystaspes'in oğlu. Maceralı bir dönemde tahta geçti. Tahta geçmeden önce Kambies'in ölümünden sonra da iç isyanlar ve suikastler devam etti. Mısır tarihinde nedense bütün dönemlerde suikastler ve komplolar yaşandı. Kambies'in ölümünden sonra en yakın adamları bile sahte kimlikli olanları tahta oturtmak için çeşitli kışkırtmalar yaptı. Gaumata adlı bir rahip Bardia adında birini Kambies'ın kardeşidir gerekçesiyle tahta oturtmak istedi. Dara I, bunlara komplo kurarak öldürdü. İsyanların tümünü bastırdı. Onun tahta geçmesiyle Akamanışlar Hanedanı tahta egemen oldu. Daha önceki dönemlerde kaybettikleri Susiana, Babil ve diğer eyaletleri yeniden geri aldı. Mısır'da Sais'li bir rahibi sürgünden aldı. Teb vahasında da Amon adına bir tapınak yaptırdı.

Dara II Ohos: (Vahuka Darios II) XXVII birinci Pers egemenliği sırasında hanedanın Mısır'daki 5'nci kralı. (İ.Ö. 424-404) Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 423-405 olarak ele alınmıştır. Yunanlılar bu krala piç anlamına gelen "Notho" adını koydular. Artakserkses I'in evlilik dışı oğludur. Artakserkses I' ile Darmaspino'nun öz oğlu. Haremindeki resmi olmayan karısı Alogune ve oğlu Sogdianus tarafından 45 günlük kralken öldürüldü. Sogdianus ise Dara II tarafından öldürüldü. Dara II bununla yetinmedi. Krallığı sırasında kendisine meydan okuyan kardeşi Arsites ve kardeşinin oğlu Pissouthnes'i öldürdü. İ.Ö. 408 yılında Medlerin ayaklanmasını önlemeyi başardı. Dönemindeki suikastlerin kışkırtıcısı olarak bilinen teyzesi (üvey kızkardeşi olabilir) ile evlendi.

Dara III Kodoman: İ.Ö. 341-333 dönemlerindeki Mısır'da egemenlik sürdüren ikinci pers egemenliğinin 3'ncü kralı Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 335-330 olarak ele alınmıştır. Akamanışlar sülalesinin son kralı olarak bilinir. Artakserkses III ve oğlu Arsies'in zehirlenerek ölmesinde adı geçen Bagoas tarafından tahta geçti. Artakserkses II'nin yeğeninin çocuğu olduğu tahmin ediliyor. Göreve başlar başlamaz önce en güçlü adamı olan Bagoas'ı zehirleyerek ortadan kaldırır. İssos'ta kendisi, damadı Mitha-dathes da büyük İskender'in saldırıları karşısında krallığı kaybetti. Makedonlar tarafından kendisi karısı oğlu ve iki kızıyla esir alındı. Bir yolunu bulup kaçtıktan sona bıçaklanarak öldürüldü. Büyük İskender de onun kızı Stateira ile evlenerek hükümdarlık sözü verdi.

Deben: Eski Mısır'da kullanılan bir ağırlık ölçüsü birimi. İ.Ö. 1580 yıllarındaki Yeni İmparatorluğun ilk günlerinden bu yana kullanıldı. Bütün Asya ve Mezopotamya'daki halklar bu ağırlık birimini kullanarak yaygınlaştırdı. Ağırlığı ise (91 gr) olarak tanındı.

Dedkere: İ.Ö. 2480-2350 civarında Mısır'da V. Hanedanın dördüncü firavunu. Nübye'ye sefer yaptı. Hakkında yeterli belge bulunamadığı için krallığı ve siyasal kişiliği hakkında bilgi verilemiyor.

Dedun: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrı. Dedwen adıyla da tapınıldı. Tapınaklarda ya da cenaze törenlerinde, ayinlerde yakılan tütsünün tanrısı olduğu anlatılır. Bu tanrı bazen insan bazen de aslan şeklinde tasvir edilmiştir. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

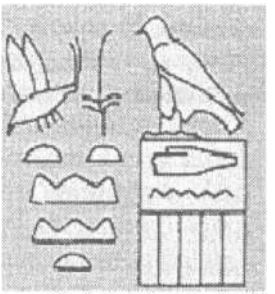
Dedwen: (Bak Dedun.)

Dekkahliye: (Dakahliya olarak da söylenir.) Eski Mısır'da bir kent. Nil deltasının doğu kısmıyla Şarkiye arasındadır. Mansure'nin merkezidir.

Demotike: Hiyeroglif resimli yazı sisteminden doğan "demotike" yazı sistemi, Psamtik I döneminde yaygınlaşarak biraz daha kolay anlaşılır gerekçesiyle hiyeroglifin yerini

aldı. Mısırlılar çivi yazısı sistemiyle yazılan bu yazıya demotikos adını verdiler. Bu dil yeni imparatorluk diliyle kopt dili arasında yer almış bir konuşma dili oldu. Ticaret ve edebiyat konularında kullanılarak halk arasında benimsendi. Ptolemaios döneminde yunanca dili karşısında geriledi. Son yazıtın İ.S. 452 olduğu tahmin ediliyor. Yunanca'da demotike, kentlerde konuşulan ortak bir dil şeklindedir. Katharevusanınsa yazılı devletin resmi dili olduğu söyleniyor. Daha sonra demotike edebiyatta kullanılmak üzere kendini kabul ettirdi. Özellikle de Peloponisos'un kullandığı dil olduğu söyleniyor.

Den: "Usaphais" olarak Manheton listesinde yer aldı. İ.Ö. 2800 civarında yaşadığı tahmin ediliyor. Usaphais "kanat geren" anlamında tanımlanarak Mısır dilindeki Horus'tan gelen bir ad oldu. Mısır'ın hanedanlık öncesi (İ.Ö. 3100-2780) 5'nci kralı. Bedevilerle uzun süre savaştı. Abydos'ta bulunan mezarı diyorit anıttaşlarla donatılmıştı.

Kral Den'in hiyeroglif yazıyla adı.

Denderah: Mısır'da Horus Edfu'nun karısı ve müzisyen olarak halka lanse edilip yüceltilen İhi'nin annesi tanrıça Hathor'a adanan Denderah, Ptolemaios dönemine ait arkeolojik bulgulardan dolayı oldukça zengin bir köy. Kardeşi tarafından öldürülüp, parçalara bölünen Osiris'in bedeninin bir parçasının saklandığı yer olarak da bilinir. 6 No-mos'un başkenti olarak bilinen en eski bir yerdir. Efsanelere göre tapınağın temellerinin planı kral Keops döneminde yapıldı. Ancak bu tapınakla ilgili çok daha değişik öykülerin olduğu söyleniyor. Eski imparatorluktan kalan bir Nekropolis bu bölgedeki tarihin daha eskilere dayandığını hatırlatır. Sit üzerindeki bazı anıt mezarların yapımlarının son Ptolemaioslar döneminde başladığı tahmin ediliyor. Yarım kalan bu anıtlar

Roma döneminde tamamlanmıştı. İ.Ö. V. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Hathor tapınağı çok özenle korunmuştur. Sütun başlıkları (Başında bir Tanrıçanın yüzünü) taşıyan 24 sütunlu hypostylos salonu, özellikle toplu ayinler için yaptırılan uzun odalardan meydana gelen 12 süslü yer altı tapınma yeri, set üzerinde kurulan yani yılın ilk günü "güneş kursuyla" birleşme dualarının yapıldığı açık hava capellası ve ünlü burçlar kuşağı. Burçların özelliklerini belirten zodyak kuşağı Laouvre Müzesi'nde koruma altına alınmıştır. Tapınağın duvarlarını süsleyen kabartma resimler ve yazılar çok ilginç öykülerle süslenmiştir. Bu metinlerde astronomik figürler, mitolojik öyküler, kutsama törenlerini belirten kabartma resimler, İsis'in doğuşunu anlatan yazılar vardır. Uzunca bir yazıtın konusu olan Osiris'in misterleri her yıl tapınağın önüne yeni gelenlere temsil edilirdi. Sit alanındaki diğer ilginç yapıtlar ise, çocuk tanrısının doğuşu için yapılan tapınak, Neron ile Antoninus dönemleri arasında Nektanebo mammisi, İ.S. II. yüzyılda Roma döneminde hastaların iyileştirilmesi için yaptırılan sanatoryum hala ilgi çekmektedir.

Dendur: Adını Dendur köyünden alan bir tapınak. Bu tapınak Nasır gölünün kabaran sularından korunması için 1963 yılında yerinden sökülerek Mısır hükümeti tarafından ABD'ye hediye edilmiştir. Tapınak gemiyle Newyork'a gönderilmiştir. Tapınak duvarlarında Augustus ve tanrılaştırılmış iki kardeşiyle birlikte Nubya Tanrıları Arensnufis ve Mandulis önünde tasvir edilmiştir.

Deniz Halkları: İ.Ö. XIII. yüzyıl civarında Asya tarafından ve Ege'den gelmiş olabileceği tahmin edilen kavimlerdir. Anadolu'dan gelen kavimler de aralarında bulunmaktadır. Mısırılar tarafından Nil Deltası'na birkaç defa saldırı düzenleyen ve istilacı, yeri yurdu belli olmayan toplama kişilerin oluşturduğu halklara verilen bir ad. Bunlardan Akaivasalar (Akhanlar), Turşalar (Tyrsen), Lukalar (Lykialılar), Şerdanalılar ve Şekeleşler Libyalıları desteklemeğe

yöneldiler. Ancak İ.Ö. 1230 yılında firavun Mineptah (Merneptah) tarafından bozguna uğratıldılar. Ramses III tarafından durdurulabilen Pelesetler (Filistinliler) Zekkerier, Şekeleşler Hitit İmparatorluğu'nu ve Anadoluyla Suriye Devletleri'ni yıktılar. İstila mı yoksa bir savaşın içinde mi oldukları henüz bilinmeyen bu halkların, XIII. yüzyılda doğu devletlerindeki istikrarın bitmesiyle saldırılarına başladıkları tahmin ediliyor. Bunların Ege göçleriyle Mısır'a geldikleri kanıtlanmıştır. İ.Ö. 1230 civarında Mısırlılar tarafından bozguna uğratılan bu halklardan Akayıvaşaların Rodos ve Kıbrıs adalarıyla Güney Anadolu'da yaşayan Ahiyavalar (Akalar) olabilecekleri tahmin ediliyor. Lukaların daha sonraki yıllarda Lykialar, Turşaların da bölgeden ayrılarak İtalya'ya geçen Tirsenler (ya da Etrüskler) aynı halk oldukları kabul ediliyor. Şekeleşlerin ise Sicilya'ya göçen Sikuller olduğu kesinleşmiştir.

Deşaşe: Fayyum'un güneyinde arkeolojik bir sit. Alanda 159 mezar bulundu. Araştırmacılar burayı "Mezar tarlası" olarak adlandırarak yazılarında yer verdiler. Eski krallık dönemi sonunda V-VI. sülale dönemine ait mezarlardan ikisinin süslemeleri günümüze kadar ulaşmıştır.

Dev-el-Medine: Mezarlık alanı. Buraya gömülmesi gereken kral, saray memurları ve zenginler yerine krallar vadisiyle Biban el-Meduk'taki yapıları yapmış olan heykeltraşların gömüldüğü bir alandır. Firavunlar tarafından "Hakikatın Hizmetkarları" şeklinde ödüllendirilmişlerdir.

Deyr: (Ark. deyr) Eski manastır ve kilise anlamında kullanıldı. Hıristiyanlık dininde rahiplerin topluca yaşadıkları bina ya da toplu binalara verilen bir ad. Mısır'da, Anadolu ve Suriye'de eskiden yapılmış bu tür binaların kalıntılarına rastlamak ve hatta aktif olanını görmek mümkündür. Genellikle V. yüzyıldan itibaren yapıldılar. Mısır'da bu yapılar en çok Kıptiler tarafından yapıldı. Bunlara örnek Deyrl ül Ebyad'ı gösterebiliriz.

Deyr-ül-Ahmer: Mısır'da bulunan bir kıpti manastırı. Aynı

dönemlerde kurulduğu söylenen Deyr-ül-Abyad manastırının yakınlarındadır. Sohag yakınında yer alır. Manastır pişmiş tuğlalardan inşa edilmiştir.

Deyr-ül-Bahri: (Ya da Deyr-ül-Baharı) Karnak tapınağının bulunduğu yerin karşı taraflarında yer alan arkeolojik kazı alanı. Burada firavunlar mimarisinin en görkemli yapıtlarından biri olan XVIII. Hanedandan'dan Kraliçe Hacepsut'un mezar tapınağı bulunur. Mezar tapınağını yapan Senmut, tapınağın planını XI. Hanedan'da yaşamış olan Mentuhotep I'den ilham alarak yapmış olabileceği düşündürüyor. Bir kısmı kaya içine oyularak yapılmıştır. Deyr-ül-Bahri'nin dikkat çeken süslemeleri var. Bu site 1881'de yapılan bir kazıda bulunmuştu. Amon'un dünyaya getirdiği Hacepsut'un saltanatını iki tema ile betimler.

Deyr-el-Berşa: Nil'in doğu yakasında Mallavı kentinin karşısında yer alır. Arkeologlar tarafından kireçtaşı ocaklarının yanısıra XII. hanedan döneminden kalma mezarlar da bulundu. Önemli mezarlardan biri de Cehutihotep'in mezarıydı. Cehutihotep Amenemhat II, Senvosret II ve Senvoset III döneminde görev yapmıştı (Bak Cehuti-hotep). Bu mezarlar, 1891 ve 1893 yılları arasında Mısır Araştırma Fonu ile Harward Üniversitesi ve Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nin ortaklaşma çalışmaları sonucunda bulundu. P. E. Newbery ve arkadaşlarıyla G. A. Reisner ile arkadaşları kazı ekibinde görev yaptılar.

Deyr-ül-Cebravi: (Ya da deyr ül-gabravı) Nil'in doğu yakasındaki Amarna ile Asyüt arasında bulunan bir yer. Burası bir anlamda 2. yüzyıldan kalma 12 Nomos'un Nekropolisidir. VI. hanedan dönemindeki önemli ve güçlü valiler buraya gömülmüşlerdi. Bu valilerin bir kısmına ise, "Abiden eyaletinin büyük efendisi" diye hitap edilirdi. Bu valilerden biri olan İbi'nin mezarı da bu bölgededir. Kayalardan oyulmuş mezarların eski krallık dönemi sonunu paylaşan krallara ya da valilere ait olduğu söyleniyor.

Deyr-ül Ebyad: Şenude tarafından 440 yılında Sohag yakın-

larında kurulan bir kıpti manastırı. Manastırın yakınında bulunan Athribis kentinden getirtilen kireçli büyük taş bloklar yapımda kullanıldı. Çoğu kıpti el yazması bu manastırda bulunmuştur.

Deyr-ül-Medine: Nil'in batı yakasında bulunan arkeolojik sit. M.Ö 2000-1900 yıllarında yaşayan firavunların eşlerine ait mezarların süslemelerini yapan sanatçıların toplu mezarları burada bulundu. Bu sanatçılar mezarlarını da kendileri yaparlardı. Süslemeler arasında Anibüs'ün yaptığı dinsel çalışma sahnelerini gösteren gravürler ve daha başka tanrıların da bazı öyküleri görüntülü bir şekilde ele alınmıştır. Bu sit alanında sanatçılarla ilgili önemli bulgular elde edildi.

Dijet: İ.Ö. 3000-2800 tarihleri arasında hüküm sürmüş I. hanedan Mısır Kralı. Kral Cer'in halefiydi. Döneminde kraliçe Meritneit adının geçmesi araştırmacıları hareketlendirdi. Yapılan araştırmalarda Meritneit'in Kral Cer'in karısı olduğu ve halefi olarak bilinen Dijet'in ise oğlu olduğu sonucuna varıldı. Yani Dijet, Kral Cer ile Meritneit'in oğludur.

Diktaş: (Dikili taş da denir.) Mısır mimarisinde tabanı dört köşe, gövdesi yukarı doğru uzayıp ve uç kısmında daralan küçük bir piramit görüntüsüyle biten dikili taş. Bunlar özellikle eski Mısır, Roma ve Yunanistan'da dikine toprağa konulmuş taşlardan yapıldı. Bu taşların üzerinde ölüler için yazılar yazılırdı. Mısır'ın en eski dikili taşların "Ebu Gurb" güneş tapınağındaki dikili taşlar gibi alçak olduğu sanılıyor. Mısır'daki dikili taşlar genellikle Asuan'daki taş ocaklarında üretilirdi. Bu taşlarda ayrıca resimli adak sahneleri de yer alırdı. Taşlar adak ya da anma "prosky-nesis" şeklinde iki gurupta toplandı. Mısır'ın en büyük ölüler tanrısı Osiris'in tapınağına adanan "adak dikilitaşları" günümüze kadar ulaşabilmiştir. Adak gurubunun göstermelik kapısından sonraki gerçek kapısının önünde bir masa ve çeşitli süs eşyalarıyla makyaj malze-

meleri bulundu. Bu sahne genellikle ölünün "ka" sının doğal kapıda belirip geçmesi şeklinde tasarlandı. Hatta masadaki yiyecekler de ailenin ölümden sonraki yaşamda birlikte yaşamı devam etmelerini sağlamak adına organize edildi. Karnak'ta Kraliçe Hacepsut'a ait dikili taşlar ile Tutmosis III'ün dikili taşları örnek olarak gösterilebilir.

Dimyat: (Ya da Dumyat) Mısır'da bir liman kenti. Akdeniz'e 10 kilometre uzaklıkta bulunur. Nil ile Menzaleh gölü arasında yer alır. Saint Louis 1249 yılında burayı işgal etti. Fidye olarak da Müslümanlara geri verdi. 1251'de Sultan Baybars tarafından yıkıldı. 1798 yılında Napoleon'un Mısır seferi sırasında kent Fransızların eline geçti. Osmanlılar kenti geri almak istediler ancak 1799'da Kleber tarafından yenilgiye uğradılar. Bu kent daha sonraları İngilizler tarafından işgal edildi. İngilizler kısa bir süre sonra da burayı Osmanlılara geri verdi.

Distatiron: Mısır'da Büyük İskender tarafında ilk Lagideler devrinde bastırılan 4 altın drahmi değerinde para.

Disuk: Aşağı Mısır'da bir kent. Nil'in batı kısmında yer alır.

Dişaşa: Yukarı Mısır eyaletinde görevli vali ve krallıkta önemli görevlerde bulunanların mezar yeri. İnti'nin kayaya oyularak yapılan mezarı dönemin ne kadar organizeli olduğunu gösterir.

Diwou: Hiyerogliflerde beş sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıpti dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Diyaden Papirüsü: İ.Ö. 1700 yıllarında yazıldığı tahmin ediliyor. 15 tek parçadan oluşan ve bir yüzünde yazıların bulunduğu papirüstür. 5.71 cm uzunluğundadır. Metinler timsah tanrısı olarak bilinen Sobr (sobek) 'ın rahibi tarafından yazılmıştır. Papirüs uzmanı Adolf Erman "Sobr" sözcüğü ile firavun sözcüğünün aynı anlamda olduğunu yazar. Yaklaşık 6 metre uzunluğunda yazılan bu papirüste tanrılarla ilgili notlar bulunmuyor. Sihirli olabilme ih-

timali yüzünden Mısırlılar bu papirüse saygı duymuşlardı.

Diyou: Hiyerogliflerde 50 sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıpti dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Dodekarkhia: (Yunan dilinde yer edinmiş bir sözcük.) Heredots'un 12 prens olarak nitelendirdiği hanedana verdiği bir ad. Heredot'tan daha önceleri başka bir ad ile anılan bu hanedanın belgesel kanıtı olmadığı için bu adın verilmiş olabileceği tartışılıyor. İ.Ö. VII. yüzyılda aşağı Mısır'ı kuşatarak bölüşen bu prenslerin aralarında Asur Kralları Asarhaddon ile Asurbanıpal da bulunuyordu.

Dohen: İ.Ö. 2500 döneminde bir saray memurunun adı.

Dua: Mısır mitolojisinde tuvaletlerin tanrısı şeklinde tapınıldı. Genel sağlık için mikroplardan insanları koruyan bir tanrı şeklinde ifade edildi. Mısır'daki anlamsal betimlemesinde "kutsal kase" olarak tasvir edilir. Ellerin temizliği ön planda tutularak tuvaletten kaynaklanan mikropları yok edici olduğu şeklinde tapınıldı.

Duamutef: (Tuamutef, Thmoomathpf) Eski Mısır dilinde köpek başlı olduğu iddia edilen dört cinden biri. Tanrıça Neith tarafından korunur. Bu cinlerin Mısır geleneğine göre yakılan ölülerin küllerinin konulduğu vazoyu korudukları söyleniyor. Ancak mitolojik öykülerde yaşam geleneği içinde mistik düşünceyi süsleyen bu cinlerle ilgili dünyanın başka yerlerinde yaşayan uygarlıklar olan Mayalar, İnkalar, Aztekler, Asurlar, Urartular vs. gibi yerlerde bu adlara benzer mitolojik cin isimleri halk arasında yaygınlaşmıştır.

Duat: Duat'ın karşılığını araştırmacılar"Yıldızlara yükselme evi" şeklinde bir betimleme getirirler. Çoğu belgelerde "öteki alem" şeklinde belirtilir ve Osiris gibi önemli kişiliklerin gidecekleri bir yer şeklinde düşünülmektedir. Bazı kaynaklarda ise "yeraltı dünyası" şeklinde tanımlandı-

ğı görülmektedir. Ezoterik bir yer olarak belgelerde adı geçen Duat'ın kapılarını koruyan kuşlar, tanrıların bulunduğu ileri sürülen mağaralar, tüneller, kendi kendilerine açılan kapılar ve kuşlar tarafından korunan odalardan söz edilmektedir. Tamamen büyülü bir ifadeyle anlatılan bu yer, on iki bölümden oluşmaktadır ve on iki saatte dolaşılabileceği belirtilmektedir. Duat'ın dünyasal yapısına kayalıklarla kaplı bir dağ geçidinden geçilediği söylenir. Duat sembolize edildiğ metinlerde dairesel, yıldız ve uçan bir şahinle de belirtilmektedir. İnanılması zor olan bazı düşünsel metinlerde "İnsanlar ölür, tanrılar göklere uçar." tanımlaması bu ezoterik metinlerin anlaşılmazlığını da ortaya koymaktadır. Firavun Teti'nin mezar duvarında yazılanlar belki de bu tanımlanmaya bir örnek olarak gösterilir. Teti'nin mezarında yer alan metin: "...İnsanlar düşer, adları yoktur, siz Kral Teti'yi kolundan tutun, siz Kral Teti'yi göğe alın ki dünyada insanlar arasında ölmesin.." şeklinde bilgileri içermektedir. Araştırmacı yazar Zecharıa Sıtchın, "Gökyüzüne Merdiven"adlı eserinde, yeraltı dünyası ya da öte alem şeklinde belirtilen Duat için, "....lahitler ve tabutlar ve de papirüsler (bunlara resimlemeler de eşlik ediyordu) üstündeki daha sonraki yazılar gerçekten de dizelerin, söylemler ve "Yükselenlerin Bölümü" gibi adlar taşıyan bölümlerin "Ölüler Kitabı"ndan kopya edildiğini göstermektedir. Bu kitap "Duat'ta olan", "kapılar kitabı", "iki yol kitabı" gibi adlar da taşıyordu. Araştırmacılar bu kitapların da aslında daha önceye ait iki temel eserin versiyonları olduğunu inanmaktalar. Ra'nın göksel yolculuğuyla ilgili eski yazılar ve dirilen Osiris'e katılanların mutluluk dolu sonraki yaşamını göksel bir evdeki içkiler, yiyecekler ve zevkler şeklinde vurgulayan daha sonraki bir kaynakta (Hatta bu versiyondan dizeler, takan kişiye "gece gündüz kadınlarla olma" ve "kadın arzusu" sağladığına inanılan tılısımları bile yazılmıştır....) şeklinde bir açıklama da bulunur.

Duat tanrıça Nut ile sembolize edilip, söndürülmeyen bir yıldıza ulaşılabilen tanrılar çemberi şeklinde gösterilir. Çoğu tartışma da, Mısır'ın ölüler kitabındaki bilgilerin tapınak duvarları üzerinde yazılan metinlerden elde edildiği ve bu metinlerden dolayı anlamların çıkarılabileceği hakkındadır.

Dum: Mısır ve Arabistan'da yetiştirilen bir tür palmiye ağacının adı.

Duşratta: Mitannı Kralıdır. Kızkardeşi ve kızı, Amenofis III'ün haremine girdi. Bu da Hyksosların saldırılarına karşı Mitanillerle bir anlaşmanın sağlanmasına yol açtı.

Düldül: Tarih araştırıldıkça insanın önüne son derece ilginç notlar düşer. Bu notlar arasında İslam dünyasında kutsal at olarak duyulan Düldül adlı atın varlığıdır. Düldül, Mısır Kralı Mukavkis tarafından Hz. Muhamed'e hediye olarak gönderilen katırın (Soy olarak katır olduğu kaynaklarda ifade edilmiştir.) adı. Hz. Muhammed bu katırı daha sonra damadı Hz. Ali'ye hediye olarak verdi.

Dwetye: Hiyerogliflerde 20 sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

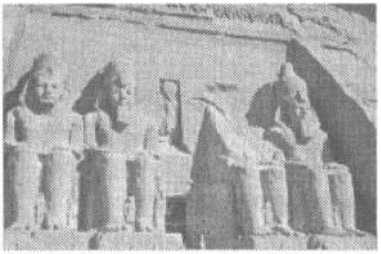
E

Ebukir: (Ya da Abukir) Mısır'da bir yerleşim yeri. İskenderiye'nin kuzeydoğusunda yer alır. Ebukir yarımadasında kendi adını taşıyan bir liman kentidir.

Ebu Muharik: Mısır'da çok uzun ve geniş bir alanı kapsayan kumlar dizini. Bahariye vahasından Harge vahasına kadar devam eder. Kumlar dizinin kapladığı alanın uzunluğu yaklaşık 600 kilometredir. Bu mesafe içinde oluşan

kum fırtınaları çoğunlukla bölgedeki ulaşımı etkilemektedir.

Ebu Ravaş: Mısır tarihinin başlangıçlarında önemli rol oynayan bir yer. Adını bulunduğu köyden alır. Krallığa hizmet vermiş iyi bir nekropolis olarak bilinir. Burada I. Hanedan dönemi kralları olan Aha ile Den'in adlarının yazılı olduğu belgeler bulundu. Kral Ra'cedef'e ait bir piramit bulunmaktadır. Bu kraldan sonraki krallar buranın önemini unutarak başka yönlere bakmışlardır. Ancak geç döneme ait bu bölgede yapılan arkeolojik kazılarda Ptolemaios Philadelphos'un kızkardeşi ve karısı Kraliçe Arsınoe'nin bir heykelciği bulunmuştur.

Ebu-Simbel tapınağından bir görünüm

Ebu Simbel: Aşağı Nubye'ye yakın Asuan'ın 280 kilometre güneyindeki arkeolojik sit. Ramses II tarafından kumtaşı içine oyulmuş iki tapınak en ünlü olanlardır. Ön yüzünde 4 kolosun yer aldığı köpek başlı 22 yaratığın oturuş vaziyette süslediği büyük bir tapınak vardır. Bu tapınağın içi Ramses II'nin kazandığı askeri zaferleri belirten resimlerle süslenmiştir. Önünde 6 kolosun (heykel) yer aldığı tanrıça Hathor tapınağı (Küçük tapınak) Ramses II'nin eşi Kraliçe Nefertari adına yaptırıldı. Nefertari için yapılan tapınak Asuan(Avsan) barajının yapımı nedeniyle yerinden sökülerek başka bir yerde yeniden restore edilerek yapılmıştır. Büyük kaya parçaları özenle kesilip yeniden birleştirilmek suretiyle tapınak yeni baştan yapılmıştır. Barajın yapımı sırasında tapınağın taşınmasına yardımcı olan ülkelere Mısır hükümeti çeşitli tarihi eserleri hediye olarak vermiştir. Bu ülkelerin arasında Türkiye de var. Mısır'ın üç büyük tanrısı olarak tapınılan Ra, Amon ve Harakhes'a (Hermakis) adanan büyük tapınak 55 metre kayanın derinliklerine kadar iner. Yani kaya yontularak tapınak

haline dönüştürülmüştür. Giriş kapısının sağında ve solunda yükseklikleri 20 metre olan dört heykel yer alır. Heykellerin üstünde bulundukları kaideleriyle birlikte yaklaşık 33 metre olduğu belirtilir. Heykeller kral, kralın annesi ve eşi Nefertari'yi temsil etmektedir. Ayrıca tapınağın giriş bölümünde 18 metre genişliğinde bir yer altı salonu bulunmaktadır. Salonun tavan kısmını tutmuş gibi gösterilen ve sekiz adet olduğu bilinen heykellerin Osiris'e benzetilmiş olarak yapılması da Ramses'i temsil etmek için düşünülmüştür. Büyük salondan sonra göze çarpan küçük salonun dip tarafında Mısırlıların en büyük tanrısının heykeli yer alır. Adı geçen küçük tapınak ise Tanrıça Hathor ve Kraliçe Nefertari'ye adanmıştır. Tapınağın ön kısmında 6 büyük heykel dışında Ramses II'nin at üstünde gösterildiği on metre yüksekliğindeki heykeli yer almaktadır. İki tapınağın da duvarlarında Ramses II'nin yaptığı savaşlar ve elde ettiği başarılar gösterilmiştir.

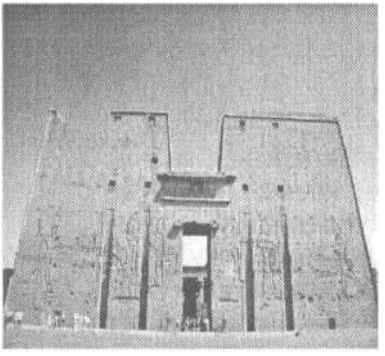
Ebu Zuneyme: (Ebu Zenime) Mısır'ın Süveyş Körfezi kıyısında önemli bir liman. Bölgede denizden petrol çıkarma çalışmaları da yapılıyor.

Ebülhevl: Arapçada, eb ve hebi "korkudur", ebü-ı-hevi ise "korku babası" olarak yer edinmiş. Eski Mısır'ın piramitler (Ehramlar) civarında insan başı biçimindeki kayadan oyulmuş taş figür. Sfenks.

Ed-Dakka tapınağı: Ed-Dakka tapınağı, eski Mısır dilinde "pselket" adıyla, klasik söyleniş şeklinde ise "Pselkhis" olarak bilinen bir tapınaktır. Tapınak Aynı adı taşımaktadır. Tapınağın yapım işleri ve süslemelerinde Ptolemaios IV Philopator, Ptolemaios. VIII Euergetes II, Meroe Kralı Arkamanı Roma İmparatorları Augustus ile Tiberus çaba göstererek burayı daha da güzelleştirmeye çalıştılar. 1962 ile 1968 yılları arasında bu tapınak yerinden sökülerek "Es-sebu" köyünün yakınlarında bir yere taşınmıştır. Taşınma sırasında bu yapıyla ilgisi olmayan bazı sütunlar

bulundu. Bunların Kraliçe Hatsepsut ile Tuthmosis III'ün Horus için yaptırılan bir tapınaktan, Ed-Dakka tapınağına getirilmiş olduğu tahmin edilmektedir.

Edfu: Yukarı Mısır'da (Asuan ili) 2 Nomos'un başkenti oldu. Yunanlıların Apollinopolos Magnası. Eski imparatorluk döneminden bu yana önemli bir kent. Gökyüzü Tanrısı Horus'a ithaf edilen 137 metre genişliğinde ve 79 metre uzunluğundaki büyük tapınağın kuruluş törenleri İ.Ö. 237 yılına dayanıyor. Bu tapınak Mısır'da korunan en iyi tapınaktır. Kumlarla örtünüp kaybolan bu tapınağı Fransız kökenli Mısırbilimci Mariette buldu. Onun yurttaşı Chassinat ise tapınakta bulunan metinlerin çevirisini yaparak önemli bulgular elde etti. Bu tercümeleri 15 ciltlik bir kitap halinde toparladı. Horus'ın kültü, Horus'un Seth'e karşı savaşı, dinsel ve mitolojik önemi büyük olan yazılarda ana konular olarak işlendi. Sit yerinin ayrıca 5 kilometre batısında Edfu prenslerine ait bir Nekropolis'in varlığı bulundu. Ramses III'ün dikilitaş temeli de buradadır.

Edfu tapınağının kalıntıları

Edjo: (Mısır mit) Aşağı Mısır'ın sembolü durumundaki koruyucu tanrıçası. Yılan şeklinde bir kadın olarak tanımlanır. Nekhbet'in tamamlayıcısı olarak tapınılan Edjo, kral tacının da yarısını sembolize ederdi.

Eje: Akhenaton'un Tell el Amarna'daki tapınağının baş rahibi. Teje ile evliydi. Teje Akhenaton'un karısı Nofrete'nin (Nefertiti) ebeliğini yaptı.

Edku: (Adku ya da İdku) Nil Deltası'nda deniz kulağı olarak adlandırılan bir yer. İskenderiye'nin doğu tarafındadır. Deniz kulağını Akdeniz'den ayıran sahil şeridi üzerinde aynı adı taşıyan bir kent kurulmuş. Burada yaşayanlar

geçimlerini sağlamak için tekstil ve balıkçılıkla uğraşıyorlar.

Egyptolog: Mısır uygarlığını araştıran bir bilim dalı vardır. Bu bilim ile uğraşanlara Egyptolog denir. Bunlar Mısır uygarlığıyla ilgili yeterli bilgi veremeyince 1900 civarında James Churchward'ın eleştirisine uğradılar. Doğrusu da öyle. Çünkü yüzlerce yazar ve araştırmacı Mısır uygarlığı hakkında kitaplar yazdılar. Hepsi de kendisine Mısırolog yakıştırmasını verdiler. Ancak ne yazıktır ki bu güne kadar Mısır tarihinin temelini net olarak hiç bir Mısırolog verememiştir. Durum böyleyken James Churchward'ın Mısırologlara yönelik yaptığı eleştiri tamamen somut gerçeklere dayanmaktadır.

Ehi: (Bak Ihu.)

Ehramlar: (Bak Piramit.)

El-Aşmuneyn: (Bak Hermopolis.)

El-Hiba: Mısır'da arkeolojik bir alan. Burada Şeşonk I tarafından yaptırılan bir tapınak var, ancak harabe halindedir. Eski Mısır'da adı "Teucoi"ydi. XXI ile XXI. hanedanlar döneminde Teb bölgesinde sınır alanıydı.

El-Bahnasa: XIX. Hanedan döneminde Yukarı Mısır'da bir eyaletin başkenti olarak bilinir. Eski Mısır dilinde adı "per-meced" Kıptı dilinde ise "pemce" olarak bilinen bu arkeolojik alanda firavunlarla ilgili nedense izlere rastlanamamış. Burada binlerce Yunan papirüsü bulunmuştur.

El-Baklıya: Eski Mısır'daki "Bah" ile Hermopolis'in yerini belirten El-Baklıya köyünün bulunduğu yer. Üç tepe üzerinde kurulmuş bir konumdadır. Burada "Tell-el-Nakus" un taptığı yerel Tanrı Tot'a tapınılırdı. Eski tarihten kalma harabe halindeki bir sur ve içinde bazı kalıntılar vardır. Ayrıca çan başlıklı bir papirüs sütunu bulundu. Bu nedenle buraya "Çan tepesi" adı verildi. Nektanebo I'in gövdesini gösteren bir heykel ile XXVI. Hanedan Kralı Ahmose'nin mezar parçaları da bulunanlar arasındadır.

Elephantine: (Elefantine olarak da söylenir.) Eski Mısır'da bir kent. Nil'de bir ada üzerinde kurulmuş. Asuan'ın karşı tarafında yer almaktadır. Antik tarihte yukarı Mısır'da birinci Nomos'un merkeziydi. Stratejik önemi yüksek olan bu antik kentteki insanlar şelale ve sel tanrısı (koçtanrı) Hnum'a taparlardı. Nübye için bir anlamda ticaret kavşağı, bir anlamda da koruma kalesi konumundaydı. Eski İmparatorluk döneminde Nomarkhes Hekeryib'in yaptırdığı tanrıça Sapis tapınağı. Yeni İmparatorluk döneminde ise Hnum tapınağı önem taşıyor. 1898-1908 yılları arasında arkeolojik kazılar sırasında bulunan papirüslerdeki metinlerden öğrenildiğine göre Yahudi kolonilerinden biri (İ.Ö. 498-399) tarihlerinde Perslerin güçlü olduğu dönemde bir Yehova tapınağı inşa etmişlerdi. Bu kenti yöneten krallar öldükten sonra mezarlarını Nil'in dağ yamaçlarındaki eski yer altı mezarlığına gömmelerini isterlerdi. Bunlar eski imparatorluk döneminin krallarıydı.

El-Kab: Arkeolojik buluntu alanı. Burada XVIII. Hanedandan kalma kayadan oyma mezarlar dikkat çekicidir. Nekhbet'n tapınağı dışında Sesmetet ve Hathor'un "çil tapınak" diye bilinen tapınakları burada yer aldı.

El-Kasrve'l Seyyad: Yukarı Mısır'ın 7 Nomosunda, Hiv kentinin de kuzeydoğu'sunda yer alan arkeolojik buluntu alanı. I. Ara dönemde yapılan kaya mezarları dikat çekicidir. Kabartmaları ilginç süslemelerle bezenmiş bu mezarlardan "eyaletin büyük efendileri" olarak bilinen İdu seneni ile Çauti'nin mezarındaki kabartmalar oldukça ilginçtir.

El-Lahun: Senvosret II tarafından yaptırılmış olan "el-lahun" piramidinden adını alan arkeolojik bir alandır. XII. Hanedan krallarının önemli gördükleri bir bölgeye yakın olan yerleşim alanıdır. Prenses Sitatoriunet adına bir piramit daha yaptırıldı. Piramit mezarında değerli eşyalar bu-

lunmuştur. Piramidin yakınlarında bütün dönemlere ait mastabalar yer alır.

El-Lessiya: Nil'in doğu yakasında yer alan arkeolojik bir alan. Burada Tutmosis III tarafından yaptırılan bir mezar tapınağı var. Ramses II tarafından tamir edildi. 1966 yılında İtalya'ya armağan edilmiştir. Egizio Müzesi'nde sergilenmektedir.

Elyakim: İ.Ö. 609-598 yılları arasında egemenlik sürdüren 18 Yahuda kralı Yoşıya'nın oğludur. Göreve başladıktan sonra çalışmalarıyla civarda ün yaratan firavun Nero II tarafından halkı nasıl yöneteceği hakkında eğitildi. Mısır'ın İ.Ö. 605 yılında Kargamış'ta bozguna uğratılmasından sonra Babil krallığına bağlandı. Asurluların Kudüs'ü işgalinden sonra ise öldü. Yerine oğlu Yoakin geçti.

Emeni: Yukarı Mısır'da sayılı on kişiden biri olduğu söylenir. Nebet ve Henut adında iki kadınla evliydi. Nebet'in iki erkek ve 5 kız çocuğu; Henut'un ise 1 erkek 3 kız çocuğu var. İki kadın arasında büyük bir çekişme vardı. Birbirlerine karşı sevgilerini belirtmek için de kız çocuklarına kendi isimlerini verdiler. Henut 3 kızına Nebet, Nebet ise 1 kızına Henut adını koydu.

Enneadlar: Eski Mısır'da din kenti olarak bilinen Heliopolis'i araştıran tanrıbilimcilere göre; evrenin yaratılması sırasında gelişmesi, maddenin biçimlenmesi sonucu hizmette bulunan 9 Tanrının ortak adı olarak geçiyor. Güneş Tanrısı Atum-Ra, kendi istemiyle sıvıdan, hava Tanrısı (Nun) - Şu'yu atmosferdeki Nem Tanrısı Tefnut'u doğurur. Bunlar da yeryüzü Tanrısı Geb ile gökyüzü tanrıçası Nut'u yaratırlar. (Nun) -Şu, Geb ile Nut arasına girerek yeryüzü üstündeki gökyüzünün dengesini korumayı sağlar. Geb ile Nut ise eski Mısır halkı arasında yeryüzünün en iyi "kral-tanrı" sı olarak bilinen Osiris'i, İsis'i (Osiris'in eşi) Seth'i (Osiris'in kötülük güçlerini simgeleyen kardeşi) Nephtys'yi (Seth'in kısır eşi) doğurur. Böylece güneş ek-

seni etrafında toplanan evrenin ve yeryüzünün ana unsurları ortaya çıkar.

Epaphos: (Yun. Mit) Zeus ile İo'nun oğlu. Nil'in kızı Memfis ile evlenen Mısır kralıydı. Bu evlilikten Libya adlı bir kız çocuğu doğdu. Ve adı komşu ülkeye verildi. Bugünkü Libya'nın adı buradan kaynaklanıyor.

Epigoni: Helenistik dönemde Mısır'da doğan ve yetiştirilen yabancı askerlerin çocuklarına verilen ad. Bu askerler paralı askerlerdi.

Epistrategos: (Yunanca sözcük) Bir tür genel vali. Eski Mısır'da yönetim bölümlerinden herhangi birini yönetenlere bu ad verilirdi.

Epistrategosluk: Roma döneminde, Romalılar tarafından Mısır'daki yönetim bölümlerine verilen ad. Epistrategosluğun bulunduğu yerler; Delta, Thebais, Heptanomis'ti.

Eratoster: Yunanlı coğrafyacı ve araştırmacı. İ.Ö. 275-194 tarihleri arasında yaşadı. Teb arşivlerinden yararlanarak eski Mısır hanedanlarından 38 kralın adını Mısır dilinden Yunancaya çevirdi.

Erik Hornung: 1933 yılında Riga'da doğdu. Tubingen Üniversitesi'nde doktorasını yaptıktan sonra, 1960/67 tarihlerinde Vestfalya Üniversitesi'nde asistan ve doçent olarak göreve başladı. Daha sonra da Basel Üniversitesi'nde Mısırbilim kürsüsünde profesör oldu. 1998 yılındaki emekliliğine kadar bu Üniversite'de çalıştı. Mısır üzerine yoğunlaştırdığı çalışmalarını kitaplar halinde yayınladı. 1963 yılında "Amduat" araştırmasını kitaplaştırdı. Çeşitli makalelerin yanısıra "Ana Hatlarıyla Mısır Tarihi" ve "Eski Mısır Öte Dünya "kitapları dilimize çevrilen eserleridir. Bu kitaplar Kabalcı Yayınevi tarafından yayınlandı.

Erken hanedan dönemi: Bu hanedandaki ilk değişim yazı kullanımının çok seri bir şekilde yayılması oldu. Diğer bir değişim ise Memfis'in firavunların başkenti olmasıdır. Bu dönemde krallara verilen adların getirdiği düşünce eski hükümdarlarla bu hanedandaki hükümdar ailelerinin de-

ğişime girmesi demekti. Yani hanedanlar öncesi kral aileleri yerini yeni kral ailelerine bırakmıştı I ve II. hanedan arası dönemde yılın en önemli olayı yılın başlangıcı olarak ele alındı. Kurucu kişi olarak efsaneleştirilmiş Menes'le başlar. Krallar Horus adını kullanmayı dinsel açıdan güç vereceğine inanarak kullandılar. IV. Hanedana kadar olan çarpıcı fikirler ve düşünceler kitabın sonundaki kaynaklarda daha detaylı anlatılmıştır. (Bakınız kaynaklar.)

Erment: (Keneh ili) Nil Nehri'nin sol tarafında yer alan bir kent. IV. Monos'un merkeziydi. Kutsal olarak bilinen Heliopolis için "Kuzey on", Erment için ise "Güney On" deniliyordu. Burasının savaş tanrısı olarak bilinen Montu'nun en iyi mekânı olduğu söyleniyor. Bu tanrı, şahin başlı bir insan gibi gösterildiği için Yunanlılar ona "Hermonthis" adını takmışlardı. Kent Orta İmparatorluk döneminde önemini yitirmiş yerini Teb'e kaptırmıştı. 1927 yılında burada yapılan arkeolojik kazılarda yeraltı mezarları bulunmuştu. Bu mezarlarda bulunan Bukhis boğalarının heykelleri kutsal olarak tanıtıldı. Bukhis eski Mısır'da bereket tanrısı olarak kutsal sayılırdı.

Ernutet: (Bak Renenet.)

Eski Mısır yazısı: Eski Mısırlılar ses ile beraber sembollerle kullandıkları bir yazı türüne sahiptiler. Bazı semboller fonetik ve ideografik şekilde anlam bakımından benzer konumlara sahiptiler. Bunlardan Atmaca sembolü ile "A"nın, Bıçak sembolüyle "A"nın ve ayak sembolüyle "B"nin benzerliklerinin paralelinde diğer bazı semboller de aynı konumda yerini aldı. Ancak bunların arasında bile bir ayrım olduğu gösterilmiştir. Hiyeroglif yazının biraz daha farklı şekli olan Hiyeratik hiyerogliften sonra Demo-tike adlı bir halk yazısına boyun eğdiler. Demotike yazısı ilk defa İ.Ö. VIII. yüzyılda kullanılmaya başlandı. Kitabın sonunda bu yazılarla ilgili bazı tablolar eklenmiştir.

Es-Sebua: Nil'in batı yakasında yer alır. Arkeolojik bir alandır. Burada yeni krallık döneminde yaptırılmış iki tapınak vardır. Bunlardan biri Amenofis III tarafından yaptırılmıştır. Önceleri Horus adına çizdirdiği sahneler duvarı süsler, ancak daha sonra tapınak duvarlarında Amon için de bazı sahnelerin yer aldığı görülür. Tapınağın yaklaşık 150 metre uzağında kuş eyaleti valisi Setau tarafından yaptırılan ve Ramses II'ye adanan büyük tapınak yer alır. Unesco'nun aracılığı ve yardımıyla bu tapınak yerinden sökülerek başka bir yere taşınmıştır.

Esneh: (Ya da isna) Yukarı Mısır'daki Luksor tapınağının güneyinde yer alan bir kent. Eski adı "Senet" olarak kayıtlarda gözüküyor. Önemli bir tarım yeri olan bir kent. Yeni İmparatorluk döneminde Nomos'un merkezi konumundaydı. Yunanlılar bu kente "Latopolis" adını takmışlardı. XVIII. Hanedan döneminde yapıldığı söylenen tapınak Ptolemaios döneminde yeniden onarılarak yapıldı. Bugün tapınaktan sadece 24 sütunlu güzel bir salonun harabesi kalmıştır. Tapınağın duvarlarını süsleyen kabartma yazılar bir dönemdeki yaratılış efsanesinin dinsel yönden izlerini taşırcasına durmaktadır.

F

Fallus: Genellikle tüm uygarlıklarda doğurgan bir organ olarak belirtilen fallusa mitolojide son derece önem verilmiş ve zamanla doğurganlık organı olan fallus doğurganlık sembolü şekline dönüştürülerek tapınılmıştır. Arkeolojik araştırma yapanların buldukları belgelerde insanlar durmadan kendi cinsel organlarına benzer nesneler bulmuş ya da nesneler yaratmışlardı. Yahudiler bu organı bir sütun şeklinde yer ile gök arasında tutuculuk, denge sağlayan bir organ şeklinde belirtmektedirler. Hatta adalet ve

doğruluğu simgeleyen bir obje olarak da bakmışlardı. Tüm yaratılış öykülerinde olduğu gibi Tevrat'taki yaratılışta 6 iş günü çalışma ve üretime ayrılmış, yedinci gün olan pazar günleri de dinlenme olarak belirlenmiştir. Günümüz modern yaşamında çiftler birleşme günlerini çoğunlukla dinlenmeye çekildikleri gün olan pazar günleri yaparlar. Anadolu'da İ.Ö.X-XII. yüzyılda İyonya ve Frigya bölgesinde Fallus saygın bir konumda görülmekteydi. Fallus'un tapınmada yüksek değeri olan bir obje şeklinde belirtilmesi her zaman görülmüştür. Mısır tapınak duvarlarında, Hint tapınaklarında, Pompei duvarlar kalıntılarında, Yunan, Hitit, Roma, Bizans uygarlıklarında da tapınma belgeleri elde edilmiştir. Mısır'da tapınılan tanrı Bes'in parçalanarak öldürülen ve cinsel organı bir balık tarafından yutulan Osiris'in cinsel organı olduğu şeklinde tanımlanmalar görülür. Mezopotamya bölgesindeki mitolojik öykülerde Enki'nin fallus'unu Fırat'ın diğer tarafına uzatarak cinsel ilişkiye geçtiği yazılmaktadır.

Farafıra: (El-farafira) Mısır'ın batı yakasında çökmüş durumda olan bir vaha adıdır. Bu vahada bugün tek bir köy bulunmaktadır.

Fauna: (Ya da Favna: eş anlamı Direy) (Mit. faunustan lat. söz.) Bir bölge içinde ya da belirli bir alan içinde yaşayan hayvan türlerinin tümüne verilen ad. Ör. Afrika faunası, Toroslar faunası, Deniz faunası, mağara faunası gibi... Bu türlerin tanımını ve belirlemelerini yapan yapıtlara da fauna denir. Fauna kuşağı olarak yerbilimcilerin ele aldığı karalarda ya da sulu ortamlarda sabit yaşama koşulları içinde yaşamış, ayrıcalığı olan fosillerin tümü... Fauna nazik, kararsız ve değişken bir yaşam çevresini belirtir. İklim değişiklikleri buralarda yaşayan hayvanların renk ve biçim değişikliklerine neden olur. İkonografide, mağara duvarlarına işlenmiş sığır ve geyik resimleri büyük bir ihtimalle betimlenenlerin büyü yöntemiyle onları koruma altına almak için yapılmıştır. Mısırlıların düş gücü, insan ve hayvan bedenlerini mitolojik bileşimlerle ustaca bir

araya getirmeyi başarmışlardır. Horus, Hathor ve Anubis gibi... Mitolojik öykülerin ele aldığı Mezopotamya ve Asurlularda "kanatlı boğalar, aslan başlı insanlar" Çin mitolojisinde "dev atlar, ejderhalar ve kuşlar" Giritte "Minosun canavarı ve boğaları" Yunan mitolojisindeki "dev atlar" Myron'daki "dev inekler" ve Roma'daki "Roma kurdu" gibi betimlemeler değişkenliği gösteren örneklerdir.

Fayyum: (Kıpti dilinde Peyom'dur) Eski adı "Ta-she ya da "Güney gölü" anlamına gelen "Şe-resi" olarak bilinir. Daha sonraki yıllarda "Büyük Göl" anlamına gelen "merver" olarak da anıldı. Mısır'da arkeolojik bir alandır. Bir göl vahası olan Fayyum, Memfis'in güneyinde yer alır. Bahr-ı Yusuf Nehri bu kenti sulayarak Karun (eskiden Moeris) gölüne dökülür. Bu eski gölün tarihi İ.Ö. 7000 yılından daha eskilere dayanır. Burada çok timsah olduğu için, "timsahlar" kutsal sayıldı. Yunanca "Suhos" olan Tanrı Sobek'e burada tapınıldı. XII. Hanedan kralları bu vahadaki toprakları son derece iyi kullandılar. Burada Ptolemaioslar dönemini anlatan çok sayıda papirüs bulunmuştur. XII. Hanedan döneminde başkent "El-lişt"e taşınınca, göl suyunun azalmaması için Mısır kralları büyük önlemler aldılar.

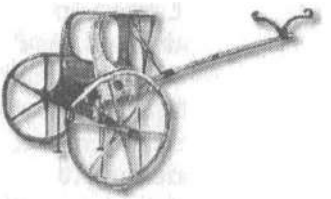
Feaine: Ar. Fir'avn'dan fera'ine. Firavunlar anlamındadır. Cenap Şahabettin'in bu sözcükle ilgili bir çalışması vardır.

Fedou: Hiyerogliflerde dört sayısının adıdır. S.A. Gardiner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıpti dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Fenti: "burun" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsünde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Khemennu'dan (Hermopolis) geleni selamlarım, hiç bir kişiye şiddet göstermedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh,

salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Ferafire: Mısır'da Libya çölünde bir vaha adı. Mısır'daki vahaların en yoksuludur. Burada yerleşim olarak bir köy bulunur.

Firavunlara ait bir araba modeli

Firavun: Yunanca; "Pharao", latince, "Pharon", Arapça, Fır'avn. Eski Mısır dilinde yönetimin ana merkezi ile krallığın bulunduğu yer; büyük ev anlamına gelen "Peraa" olarak kullanıldı. XXIII. Hanedanla başlayan krallara halk arasında verilen bir unvandı. Günümüzde oynanan bir iskambil oyununun adıdır. Bazı dillerde aşırı derecede inat anlamında da kullanılıyor. Özellikle Mısır'da kralı betimleyen bu sözcüğün varlığı ilk defa yapılan kazılarda bulunan ve Amenofis IV (Akhenaton) gönderilen bir mektupta ortaya çıktı. Bu sözcük Mısır tarihinde resmi bir sözcük olarak kullanılmadı. Firavunlar kendilerini birer Tanrı gibi gördüler. Halka uyguladıkları baskılarla halk da firavunlara birer tanrı gibi tapardı. İ.Ö. 3500 yılından İsa'nın doğumuna kadar 32 (Belki de kayda geçmemiş yüzlerce firavun) firavun Mısır'da terör estirdi. Firavunların ilki güneş Tanrısı Ra'nın oğlu biçiminde tanımlandı. İçerdeki olaylarla dışarıdaki olayların dışında ülke güvenliği ve askerlerin durumlarıyla bizzat ilgilenirlerdi. İslam dini kitabı Kur-an'da, Yahudilerin din kitabı Tevrat'ta bu firavunlar sert bir dille eleştirilmiştir. Kur-an birçok ayette bu firavunlardan (Sadece Ramses II'nin zalimliğinden söz ettiğini hatırlatmak isterim.) Zülevded (kazıklı) olarak söz eder.

Firavuninciri: (Ad olarak kullanılır. Frenkinciri) Geniş tepeleriyle bir alan kaplayan Mısır ve yakın doğu ülkelerinde yetiştirilen bir tür incir ağacı.

Firavunlaşmak: Zalim, kötü yürekli, acımasız bir insan durumuna gelmek.

Firavunluk: Firavun olma hali. Görevleri arasında inatçılık, acımasızlık ve kibirlilik geliyor.

Firavunların laneti: Eski Mısır'da firavunların dışında lanet yapan, büyü yapanlar ölüm cezalarıyla yargılanırlardı. Lanet yapmak firavunlara mahsustu. Onların lanet yağdırması yasalara uygun olarak görüldü. Bu büyüler Musa'dan çok daha eski dönemlerden kaynaklanıyordu. Kraliçe Haçsepsut "Lanet olsun kraliçeye" gibi kötü sözler söyleyen ölecektir şeklinde tapınak duvarlarına bir not düşmüştü. Ramses III'ün suikastinde davalılara, davadan önce lanet şeklinde isimler verilmişti. Mezarının bulunması çeşitli sansasyonlara neden olan Tutankhamon'un mezarındaki büyülü belgelerin kaybolmuş olabileceği açıklandı. Mısır Eski Eserler Dairesi Genel Müfetişi Engelbach, Mediun piramidinde "... Ölünün ruhu, mezar soyguncusunun boynunu bir kazın boynunu burar gibi buracaktır." şeklinde yazılmış bir tablet buldu. Aynı piramitte iki mumyanın bulunduğu mezar odasını soymaya çalışan bir mezar hırsızının başına tavandan düşen bir taş parçası sonucu ölmüş olduğu bulundu. Eski İmparatorluk döneminde Kral Keops ile Tet'in insanüstü varlıklar olduğu anlatılır. Lord Carnavon ile Howard Carter Firavun Tutankhamon'un mezarını buldukları zaman mezarın üstünde "... Firavunun rahatını bozanları ölümün kanatları ezecektir. "şeklinde bir not düşmüşlerdi. Mezarının bulunmasında hazır bulunanlarla kazıya katılanların çoğu bilinmeyen nedenlerle hayatlarını kaybettiler. Lord Carnavon sinek sokması sonucu, ABD'li arkeolog Arthur C Mace bilinmeyen bir hastalık yüzünden, Lord Carnavon'un öldüğü otelde Finansçılardan ABD'li George Jay-Gould bilinmeyen bir hastalık ve İngiliz Joel Woolf öldüler. 1924 yılında kazı sırasında firavunun mumyasını açan röntgen uzmanı Archibald Douglas Reed de öldü. Prof. Alan Gardiner, Prof dr. Breasted, Prof. Winlock, Prof Fou-

cart, Prof Derry ölenler listesindeydier. Lord Carnavon'un eşi Lady Almına'yı da bir sinek ısırdı ve öldü. Howard Carter'in sekreteri Richard Bethell de öldü. Tüm bunları mezarlardaki lanetli büyülere bağlayanlar çoğunluktadırlar.

Firavunsıçanı: (Ya da firavun faresi) Geceleri dolaşarak toplu halde yaşayan "mangust" olarak adlandırılan bu hayvanlar küçük omurgalılar ve zehirli yılanlarla beslenirler. Muhtemelen firavun sözcüğünden isim alan bu hayvanlara Mısırlılar saygı gösteriyorlardı. Miskedisigiller familyasındandır. (Herpestes icheneumon).

Flagellum: (Fr. sözcük) Mısır arkeolojisinde birbirine bağlı üç deri kayışla belirlenmiş krallık asası olarak geçiyor. Bu asa duvar ve mezar kabartmalarındaki betimlemelerde Osiris'in elinde bulunur. Krallığı temsil ettiği söyleniyor.

Fonogram: Yazıda sesi belirten işaret olarak bilinir. Bir fonogramda bir ile dört sessiz harf açık olarak bilinir. Zaten sessiz harfler belirgin olarak yazıya dökülür.

Fustat: 641 yılında Araplar tarafından Mısır'da kurulan bir kenttir. Çok zengin kalıntılarla dolu bu kent Kahire'nin bir bölümünü oluşturur. Mezar kazılarındaki buluntuların XII. yüzyıldan kalma olabileceği tartışılıyor. Çinicilikte önemli bir konumu var. Bulunduğu yere çok yakın ve birkaç defa değişikliğe uğrayan "Amrcamisi" burada bulunuyor.

G

Ganymedes: İ.Ö. 48 yılında Mısır ordusunun başına geçerek Sezar'a karşı savaştı. Haremağa olduğu söylenen Ganymedes bu savaşı başarısız bir şekilde yönettiği için Roma askerleri tarafından yenilgiye uğratılarak tutsak edildi.

Garbia: (Ya da Garbiye-"Al-Garbiyya") İdare merkezi Tanta olan aşağı Mısır'da bir il.

Gazal: (Ya da gazel) Ceylanın eşanlamlısıdır. Gazella cinsinden 12 tür ceylanın var olduğu söyleniyor. Bu türün en küçüğü Kuzey Afrika ve Mısır'da yaşar. En büyüğü ise Doğu Afrika'da yaşar.

Gaziye: "Baramika" olarak da söyleniyor. Mısır'da salon ve sokaklarda dans eden kadınlara verilen ad. Bunlar dans ederken Gazavatı olarak adlandırılan kocaları onlara eşlik ederdi. Karısı gaziye olanlar ona dansta eşlik etmek istemeyince uşak olarak çalıştırılırlardı. Gaziye ve Gazavatiler kendi aralarında evlenirlerdi. 1834 yılında Mısır'da gaziyelerin sokaklarda dansetmeleri yasaklandı.

Geb: (Keb şeklinde de yazıldığı görülmektedir) Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Sembol olarak kümes hayvanlarından kaz ile tasvir edilir. Bazı kaynaklarda Seb olarak da belirtilmiştir. "Ennead"lardan biri olduğu söylenen bir Mısır tanrıçasıdır. Dünyayı simgeler. Hava tanrısı "Şu" gök tanrısı "Nut"tan ayrılınca ona yeniden kavuşmak için uğraşır. Düzensiz ve disiplinsiz davranışları yüzünden dağların ve tepelerin oluştuğuna inanılır. Hareketli zikzaklar çizerek dolaşması yüzünden derelerin, tepelerin ve dağların yaratıldığına inanılır. Hiçbir özel sembolü olmayan erkek tanrıdır. Bazen başının üzerinde bir kaz resmi taşıdığı kabartmalarda görülmüştür.

Gebel-el bsilsile: Arkeolojik buluntu yeri. Burada XVIII. Hanedan döneminden Yunan-Roma dönemine kadar bazı kralların yaptırdığı mezarlar ve heykeller bulundu. Kumtaşı ocaklarının bulunduğu bir yer. Haremhap (Horemheb)'ın kayadan oyma tapınağı "Büyük Speos" ile kral ve devlet adamlarının kayadan oyma mezar modelleri yer aldı.

Gerf Hüssein: Ramses II döneminde Kuş genel valisi Setau tarafından Ptah'in toprakları olarak söz edilen yerde Ri'amsese meryamun (Ramses'in Mısır dilindeki söyleniş biçimi) tapınağını yaptırdı. Dört büyük heykelle donatılan bu dinsel tapınağın tanrılaşmış Ramses II için yaptırılmış

olabileceği anlatılır. Ramses II'nin heykelinin başında bir şahinle betimlenen Ptah-Hathor yer alır. Bu tapınak yeni yapılan Nasır gölünün suları altına gömülmüş.

Gerileme Dönemi: (Geç dönem) Mısır'ın XXI-XXX. Hanedanlarının yaşadıkları dönem. Bu tarihsel dönem İ.Ö. 1085-333 tarihleri arasında ikinci Pers egemenliğine kadar devam etti. İş bilmeyen, güçsüz ve yabancı kökenli olduğu söylenen firavunlar yüzünden Monarşinin çöküşüyle "gerileme dönemi" olarak belirlendi. Ramseslerin saltanatından sonra Tanis'e yerleşen XXI. hanedan hükümdarları Smendeler ve Psusennesler kral olmak için mücadele veren Herihor, Amon kehanetlerine ve yukarı Mısır'ı keyiflerince yöneten Thebais rahiplerinin güçlerine rağmen monarşiyi koruyabildiler. Ancak batıda güçlenen Libyalı askerler Mısır'daki bu boşluğu değerlendirerek yavaş yavaş Teb Bubastis'e yayıldılar. Psusennes II'nin ölümünden sonra Nemrud I'in oğlu Libyalı Şeşonk İ.Ö. 950'ye doğru güçlenerek firavunların tahtını ele geçirdi. Ve Libyalı olarak anılan XXII. Hanedanı kurdu. Filistin "İsrail ve Yahuda" olarak ikiye bölününce Nemrud'un oğlu Şeşonk Filistin'e saldırdı. Büyük bir zafer elde ederek Kudüs Tapınağı'nın bütün hazinelerini Mısır'a getirdi. Böylece Şeşonk Asyalıların güvenini aldı. İ.Ö. 730'a doğru Sais kenti prensi Tefnakht bir maceraya atılarak kendini firavun ilan etti ve XXII. hanedanı kurdu. Aşağı ve orta Mısır'ı kuşattı. Mirasçısı Bakkhoris gibi reformcuydu. Şeşonk'a başkaldıran halkın güney Sudan'a yerleşmesinden sonra Napata Krallığı'ndan gelen Piankhi (İ.Ö. 715'e doğru) düzenlediği bir kaç seferle Mısır'ı fethedip XXV. Hanedanı kurdu. Onun yerine krallığa geçen Şabaka, deltayı ele geçirmesine rağmen prensler arasındaki çekişmeler yüzünden aşağı Mısır'da pek etkili olamadı. Sapenupet II ile Amenardis II Kuşi'de (eski Mısır'da Sudan'ın adı) ilahi bir tapınmacılığın koruyuculuğuna giren Teb ve Memfis'e öncelikle Amon'a olan tutkusuyla (Karnak Ta-

pınağı'nın yapımcısı) Taharka'nın hükümdarlığıyla güç kazandı. Aynı dönemde Asurlular güçlenmiş, tehlike saçmaya başlamışlardı. İ.Ö. 671'e doğru Asarhadon deltayı işgal etti. Memfis'i alarak kendini Mısır ve Sudan kralı olarak ilan etti. Taharka Memfis'i geri alınca Asurbanıpal bu defa Teb'e kadar yürüdü. Taharka'nın yeğeni Tanutamon'un kısa süren hükümdarlığında ikinci kez saldırıya geçerek kenti yıktı ve yağmaladı. Mısır üzerindeki egemenliğini sürdürdü. Bunun üzerine Etyopyalı krallar Sudan'a çekilerek Nübye ile Mısır'ı birbirlerinden ayırdılar. İ.Ö. 663'e doğru Sais prensi Psamatik "Aşdad" kuşatmasıyla Asurluların tümünü kovarak Filistin'e kadar sürdü. Delta ve Orta Mısır'ın hakimi oldu. Teb'de Amon'a tapan kızı Nitokrisi kabul ederek Teb prensi Mentuemhat'ın yetkilerini elinden alıp yukarı Mısır'la uzlaşma içine girdi. Sais olarak XXVI. hanedanı kurdu. (İ.Ö. 594'e doğru) Neho, Asya imparatorluğunu ele geçirmeyi amaçladı. Megiddo önlerinde Yahuda kralı Yoşiya'yı bozguna uğrattı. Suriye'yi ele geçirerek Fırat'a doğru ilerledi. Ancak Kargamış'ta Nebukodnosor Ne-ho'yu yenilgiye uğrattı. Yerine geçen Psamatik II Sudan saldırılarına karşı güney Mısır'ı koruma altına aldı. Amasis ile Yunanlı paralı askerlerin lideri Patasimto komutasıyla Mısır ordusu Nil'e doğru yürüdü. Nebukodnosor tarafından Kudüs'ten sürülen Yahudilere kucak açan Apries, Amasis ve Psamatik III'ün saltanatı son buldu. (İ.Ö. 525'e doğru) Persler Mısır'ı işgal ettiler. İ.Ö. 401 yılına kadar hüküm sürdüler. Ahemeniler (Persli oldukları tartışılıyor.) XXVII.Hanedanından Dara I Mısır yasalarına saygı göstererek satraplığı örgütledi. Marathan'da Dara I yenilgisini öğrenen halk ayaklandı. Ancak Kserkses tarafından durduruldular. Artık Pers ayaklanması Mısır'a yerleşmişti. Libyalı kral İnaros ve Amyratios Sais'li bir Yunan donanmasıyla Papremis'te İ.Ö. 410 yılında geçici bir zafer kazandı. Amyrtaios yönetiminde işgalcilere karşı yeni bir ayaklanma başladı. İ.Ö. 404'te

Mısır'ın bağımsızlığı ilan edildi ve Amyrtaios firavun monarşisini yeniden başlatarak XXVIII. Hanedanı kurdu. Dengesizlikler yüzünden Mısır iç çatışmalara sahne oldu. İç çatışmalar olmasına rağmen kurulan XXIX. Hanedan buluntu yetersizliği nedeniyle tanınmıyor. Sebennytos'tan gelen Nektanebo I, ruhban sınıfının desteğiyle XXX. hanedanını başlattı. İ.Ö. 378 Artakserkses II Asur ordusunu Memfis önlerinde bozguna uğrattı. Bir çok tapınak yaptırdı. Teos ile Nektanebo II döneminde Yunan etkisi arttı. Artakserkses III İ.Ö. 341 yılında kısa bir süre Mısır'ı işgal etti. İ.Ö. 333 yılında Büyük İskender İssos'ta Dara III'ü yenilgiye uğratarak Mısır'ı eline geçirdi. Amon'un Sıva'daki tapınağında kendini firavun ilan etti. Böylece üç bin yıllık firavunlar dönemi de sona erdi.

G.Herwart von Hohenburg: Mısır tarihiyle yakından ilgilenerek 1620 tarihinde "Thesaurus Hieroglypicorum" adlı eseri, ilk hiyeroglif denemesi olarak kayıtlara geçti.

Ger-kheru: "ekonomik konuşan" anlamında kullanıldı. Maat'i salonunda görevli 42 Tanrıdan biri olduğu söylenir.

Gerze: Orta Mısır'da Fayyum yakınlarında bir höyük. Burası II'nci Nagata kültürüne ait bir arkeolojik alandır. Nagata kültüründe mezarlar şehir dışındadır.

Giheina: Asyüt ile Cohat arasında bir il (girga ili). Nil Vadisi'nin batısında yer alır.

Gilukhepa: Mitannı Kralı Şuttara'nın kızıdır. XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Amenofis III'ün haremine İ.Ö. 1382 yılında barışın sembolü olarak girer.

Giovani Belzoni: Arkeolog. Johann Ludving Burchardt aracılığıyla İngiltere'deki Mısır başkonsolosluğuna baş vurarak Luksor'daki Memnon heykellerin taşınması için başvuruda bulundu. İskenderiye Limanı'ndan İngiltere'ye bir büst ve sütunlar gönderdi. Önemli bulgular elde etti. Teb'deki kazılarını ve olaylı maceralarının Türkçedeki çevirisi "Mısır ve Nubye'deki çalışmalar ve yeni buluşlar" anlamına gelen "Narrative of the Operations and Recen

Discoveries" adında bir kitap yazdı. 117 yılında da Ramses I'in oğlu Sethos'un mezarını buldu.

Girge: (Ya da Girga) Eski Abydos'un kuzeyinde, yukarı Mısır'da bir kent. Halkın çoğunluğu çömlekçilikle uğraşır. Mısır'ın kalabalık illerinden biridir.

Gize: (Ya da Cize) Tarihte Memlukların eğlence merkezi olarak bilinen ve Nil'in batı yakasında yer alan bir kenttir. Eski Kahire'nin karşısındadır. XIX. yüzyılda iç olaylar nedeniyle önem verilmeyen kent köy haline dönüşür. Bugün Kahire'de konutu en çok olan bir yerleşim alanıdır. Bu kent ünlü Gize Piramitleri'ne giden yolun üzerindedir. Bu piramitlerden Büyük Keops, Kefren, Mikerinos ve Büyük Sfenks, IV. Sülale döneminde yapıldı. Burası tapınaklar, mezarlar, mabetler ve firavunların ölümsüzlüğüne inanan soyluların mezarlarıyla doludur.

Gize Sfenksi: Gize Piramitleri'nin önünde doğuya doğru bakan ve bir koruyucu gibi güneş Tanrısını beklediği düşünülen bir Sfenks'in heykelidir.

Goşen: Nil'in doğu yamacında kurulmuş bir kenttir. Tanis'e yakındır. Muhtemelen İ.Ö. XVII. yüzyılda baskılardan kaçan Musevilerin konakladığı bir yer olarak biliniyor. Yusuf'un da ailesi bunların arasındaydı. Mısır hükümetinin yabancı kolonileri Goşen Bölgesi'ne yerleştirme görevini Yusuf'a verdiği söyleniyor.

Grapow: (Hermann Grapow) Alman Mısır bilimci. 1885 Rostock-1967 Berlin'de yaşadı. Prusya Akademisi üyesi olan Grapow Berlin Üniversitesi'nin profesörüydü. Uzun süre uğraştığı 500 bin araştırma belgesiyle 12 ciltlik Mısır dili sözlüğünün hazırlanmasında yoğun olarak çalıştı. Tıp alanında çok sayıda makale yazdı. Bu makalelerin çoğu eski Mısır hekimlerinin anatomi hakkındaki bilgileri üzerineydi.

Güneş kayığı: Neter-Khert katında sorgulandıktan sonra günahlarından arınan ölünün ruhunun Tanrı Ra'ya ulaşmadan önce Osiris ile yaptığı son gezi. Nu papirüslerinde bu gezi, ölü güneş kayığında diğer tanrılarla beraber

ayakta ve yüzü tanrılara dönük bir şekilde kayıkta seyahat eder diye yazılır.

H

Ha: Mısır'da tapınılan bir tanrıdır. Boğa biçiminde tasvir edildiği anlatılır. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Hah: (Bak Huh.)

Haaibre: İ.Ö. 589-570 tarihlerinde XXVI. Hanedan dönemi Mısır kralı Apries'in Manheton listesinde Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Apries.)

Haanhre: XIII. Hanedan döneminde Mısır kralı Sobekhotep I'in Manheton listesinde Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Sobekhotep I.)

Ha'ba: Eski Mısır'da İ.Ö. 2780-2400 tarihleri arasındaki "Eski Krallık" döneminde III. Hanedanın İ.Ö. 2778-2723 tarihleri arasında hüküm sürmüş olabileceği düşünülen Mısır Kralı.

Habbaş: İ.Ö. V. yüzyılda ülkesini Pers askerlerinin acımasız istilasından korumak için çok direnen bir Mısır prensi.

Habcefay: İ.Ö. 1919-1875 Tarihlerinde Mısır Kralı Sensuret I döneminde Siutlu eyaletinden sorumlu bir prensti. Ölülerden sorumlu rahiplerle hukuksal değeri yüksek anlaşmalar yaptı.

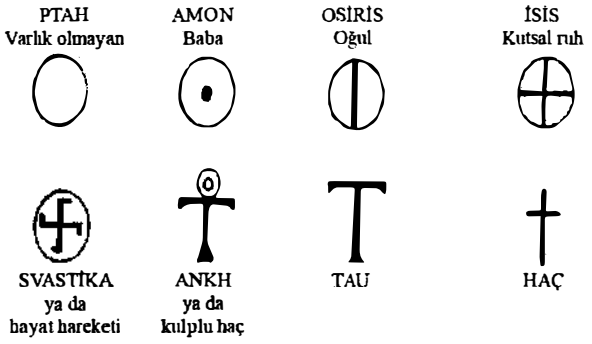
Habicefa: İ.Ö. 2000'e doğru XI.I Mısır Hanedanlar döneminde Asyüt Nomos'unun valisi. Kendi mezarının duvarında mezar ile ilgili yapılan çalışmalarla ölümünden sonra mezarının korunması için hazırlattığı sözleşmelerin tamamını kazdırdı. Mezarı Nil'in çavlan bölgesindedir.

Hacepsut: (Bak Hatşepşut.)

Hacepsut Tapınağı: Arkeologlar tarafından krallar vadisi olarak adlandırılan bölgenin "Deyr-ül Bahri" denilen bölgesinde yapılan bir tapınaktır. Nil'e yakın bir tepenin ya-

macında Kraliçe Hacepsut onuruna yaptırıldı. Tapınağın mimari özelliği son derece ilginçtir. Sütunlar üzerinde basamaklı teraslar, kayalara oyularak yapılmış birçok tapınma odası bulunmuştur. Mimari özelliğinin yanısıra tapınak duvarlarına işlenmiş alçak kabartmalar da dikkat çekiyor. Bu kabartmalarda prenses (Hatsepsut) Hacepsut yaşamından yönetimine kadar bazı sahnelerle anlatılıyor. Punt ülkesine yapılan ticaret bile anlatılmaktadır.

Haç: Eski çağlarda tanrı ya da tanrıçaların asalarının yanında kutsal obje olarak kullandıkları dinsel bir sembol. Ptah, Amon, Osiris, İsis gibi tanrı ve tanrıçalar değişik şekillerde kullandılar. En son şekli Hıristiyanların kullandıkları şekil olarak görülür. Genellikle çoğu eski uygarlıklarda ezoterik davranışların en yakın desteği çeşitli semboller olmuştur. Bu sembollere dönemin insanları tarafından tanrısal şekiller olarak bakıldığından hacın ortaya çıkışının da bu tür tapınma şekillerine bağlanarak ortaya çıktığı görülmektedir. Hacın kutsal olarak görülen asaların yerini aldığı düşünüldüğünde dinsel hortlamanın her geçen gün uygulamaya koyduğu sembolleri nasıl da tanrıya mal ettikleri görülür.

Hacın evrim geçiren şekilleri.

Hadit: Mısır'da Behedet kentinde tapınılan bir tanrıdır. Horus ile eş değerde tutuldu. Tapınak duvarlarındaki resimli sahnelerden manzaraların üstünde uçan bir kuş görünümünde betimlendi. Crowley "Magıc ın Theory and Practıc" adlı kitabında bu tanrı, son derece küçük ve atomik

bir halde her yerde hazır olabilen bir parçaya benzetildi. Atom karıncaya benzetenler de var.

Haje: Afrika'nın genelinde kobra türü bir yılan (Naja haje). Eski Mısır'da hokkabazların sokaklarda oynattıkları bu kobra yılanın şekli firavunların taçlarında sembol olarak yer aldı.

Haha: Eski Mısır dilinde "Kızartma, kebap" anlamında bir sözcük olarak tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Çabucak yakma, kebap" anlamına gelen "Bac" sözcüğüdür.

Hakheru: Aritler ve Pironlar katında görevli habercilere verilen ad.

Hakarios: XXIX. Hanedanın ikinci kralı olarak biliniyor. (İ.Ö. 392-380) Neferites'in halefi olarak bilinir. Hakkında belge eksikliği nedeniyle bilgi verilemiyor.

Hakahure: İ.Ö. 1818-1773 tarihleri arasında XII. Hanedan dönemi Mısır kralı Sensuret III'ün Manheton listesinde Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Sensuret III.)

Hakor: Horus adı "Hnemmaatre" olarak bilindi. İ.Ö. 393-380 tarihlerinde Amiretus dönemindeki XIX. Hanedan Mısır kralı. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Hamudi: (İ.Ö. 1630-1522) XV-XVI. Hayksos Hanedanları döneminde Mısır'da bir kral. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Hamursuz: Yahudilerin Mısır'dan göç ettikleri dönemin anısını yaşatmak ve yeniden canlandırmak için düzenledikleri "hamursuz bayramı"nda yedikleri mayasız ekmek.

Hanedan: (Farsça, Hanedan) Devlet ve hükümet büyüklerinin ahlaksal yönden ve manevi yönden eriştikleri saygın soy. Büyük aile. Eli açık, konuksever belli ve büyük soydan gelenlere verilen bir ünvan. Mısır'daki hanedanlar; Erken hanedan (Arkaik), Eski krallık, Birinci ara dönem, Orta krallık, İkinci ara dönem, Yeni krallık, Üçüncü ara

dönem, Son dönem, geç dönem, Ptolemaioslar dönemi olarak bilinir.

Hanedan öncesi Mısır: Yaklaşık İ.Ö. 10.000 yıl önce son buzul çağın bitmesiyle Kuzey Afrika'nın kültürü anlatılmaz bir görünüm sergiliyordu. İklimsel değişimler nedeniyle Mısır halkının bu bölgeden koparak yeni bir yaşam araması hala araştırmacıları düşündürüyor. II. Hanedan öncesi kültürde olan değişim bu farklılığı gözler önüne serer. Bazı kaynaklarda ise bunun biraz daha değişik versiyonu anlatılır. Atlantis Kıtası'nın doğa felaketleri karşısında sulara gömülmeden önce bir gurup halkın Mısır topraklarına gelerek yerleşmiş olabileceği anlatılır. Hatta gelenler kozmik zeka oluşturup, daha doğrusu öğreticiler tarafından hazırlanmış kozmik dini de beraberlerinde getirdiler.

Hanhan: Eski Mısır dilinde "Emretme" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Hemen" anlamına gelen "Hanhan" sözcüğüdür.

Haheperre: İ.Ö. 1845-1837 tarihleri arasında XII. Hanedan dönemi kral Sensuret II'nin Manheton listesinde Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Sensuret II.)

Haneferre: İ.Ö. 1694 -1685 tarihlerinde XIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Sobekhotep IV'ün Manheton listesinde Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Sobekhotep IV.)

Haap: (Bak Apis.)

Hap: (Bak Apis.)

Hapı(1): Mısır'da Nil tanrısı şeklinde tapınıldı. Şişman bir tanrı biçiminde anlatılan Hapı'nin Nil'in kıyısında bir mağarada yaşadığı anlatılır. Burada Nil suyunu koruduğu söylenir. Üç "Hapı"adının da tanrıyı temsil ettiği görülmektedir. Yazıtların kopyaları birkaç yazıtbilimcinin çevirilerine hedef olduğu için anlam kaymaları ya da benzer özellikler ayrı ayrı yazılmalardan kaynaklanmaktadır. Nil tanrısı Hapi için söylenen bir ilahi de "...Biatım (bağlılığım, sadakatım) sanadır, ey Hapi! Sen bu toprak-

larda belirir ve Mısır'a hayat vermek için barışla gelirsin, ey sen gizli olan, sen dilediğin her zaman karanlığa rehberlik eden. Ra'nın yarattığı tarlaları sen sularsın, sensin hayvanları yaşatan, sensin bu toprakları yorulmadan suya doyuran; sen cennetten çıkan yolun (dünyadaki) uzantısısın, etin (yiyecek) ve içeceğin dostusun, sensin taneleri-tahılları veren, iş yapılan her şeyin gelişip serpilmesini sen sağlarsın, ey Ptah!...Eğer gökte (heaven) senin başına bir iş gelseydi, bütün tanrılar baş aşağı gider ve insanın sonu gelirdi. Sensin sürülerin yayılmasını (veya toprağın sürülmesini) ve prenslerin ve köylülerin huzur içinde uyumasını sağlayan...Onun düzeni (veya formu) Khemnu'nun düzenidir. (veya formudur); dünyanın üzerinde parladığı zaman sevinç vardır, çünkü bütün insanlar memnundur, güçlü adam (?) etini alır ve her dişin öğütecek besini vardır..."şeklindedir. (Bak Hapı (2)ve Hapı (3))

Hapi(2): (Hapy) Mısır'da Tanrı olarak kabul edilen "Hapı" ayrıca Mısır dilinde Nil'in diğer bir adıdır. Göbekli, iri sarkık göğüslü bir varlık olarak betimlenir. Başında Papirüs çalısından yapılmış bir taç. Geniş omuzlu kollarında taşıdığı balıklar ve Lotus çiçekleri bulunur. Kullandığı bu imgeler Nil suyunun verimliliğini simgeler. Athanasius Kircher'in 1650 yılında yayımladığı "Obeliscus Pamphilius" adlı kitabında altında "Ptahirdis'in oğlu Pahapi'ye adanır" şeklinde bir yazı bulunan heykelinin resmi bu kitapta yer almasına rağmen heykeli bulunamadı. (Bakınız Hapi (1).)

Hapi(3): Mısır mitolojisinde Tanrı Horus'un dört çocuğundan birinin adı. Görevleri arasında en önemlisi ölülerin iç organlarını korumaktır. Başı köpek kafası biçiminde olup bir koruyucu olduğu için ölenlerin küllerinin saklandığı söylenen 4 kanobos küpünden birinin kapağını süsler.

Hap: Mısır tanrısıdır. Hapy, Hep adlarıyla da tanınır. Horus'un dört çocuğundan biridir.

Hapy: (Bak Hap.)

Harfe: İ.Ö. 2540-2514 tarihleri arasında IV. Hanedandan Kral Kefren'in Manheton listesinde Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Kefren.)

Har-Nedj-Hef: Mısır tanrısı Horus'un adlarından biri olduğu şeklinde ifadeler vardır. Yeraltı dünyasında babası Osiris'i koruduğu anlatılır.

Har-Pa-Khered: Mısır tanrısı Horus'un adlarından biri olduğu şeklinde ifadeler var. Harpakhered, Har-Pa-Khurtı ve Harpakhrutı şeklinde de yazıldığı görülür. Har-baba-khurtı adıyla da anılır. Yunanlıların dinsel anlayışında Harpocrates'le özdeşleştirildi.

Har-baba- khurtı: (Bak Har-Pa-Khered.)

Harpakhered: (Bak Har-Pa-Khered.)

Har-Pa-Khurtı: (Bak Har-Pa-Khered.)

Harpakhrutı: (Bak Har-Pa-Khered.)

Harmakhıs: Mısır tanrısıdır. Adının Harmatchıs olarak yazıldığı da görülür. Mısır'da güneş tanrısı olarak tapınıldı. Büyük bir ihtimalle Yunan dilinde güneş tanrısına verilen bir addır.

Haroerıs: Horus'un bir başka uyarlaması şeklinde Mısır'da eski ışığın tanrısı olarak tapınıldı. Başlangıç dönemlerinde Ra'nın oğlu olduğu anlatılır. İsis ile Osiris'in bitmeyen aşklarının meyvesi olan Horus olarak yeniden doğduğu şeklinde ifadeler var. Bir doğanla betimlendi.

Hapiru: (Ya da Apiru) Kralların paralı olarak aldıkları savaşçı guruplardı. Bunlar; komplocular, sürgüncüler, topraklarını terk eden çiftçiler, kaçak köleler kategorisinde gösteriliyor. XXI-XIII. yılları arasında ortaya çıktılar. Bunlar XIV. yüzyılda Kenan diyarındaki Mısır egemenliğinin zayıflığından çok yararlandılar. Hapiru sözcüğü kutsal kitapta İbrani dilinde kullanılan "ipri"ye benzerliğiyle tartışılıyor. Ancak bu tür bir anlam Hapirular arasında yer almışsa da İsrail oğullarını temsil edebilecek bir sözcük olmadığı açıklanıyor.

Hapuseneb: XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Hacsepsut'un en yakın adamı olarak Amon başrahibi.

Harensnuphıs: (Bak Arensnuphis.)

Harris Papirüsü: Punt ülkesinden getirildiği sanılan "ölüler kitabı"ndaki bilgileri içeren bir papirüstür. Punt ülkesinde yaşayanların kısa boylu insan yiyen "pigmeler" olduğu tartışılmışsa da oradan gelen gizli bir uygarlık insanlık tarihini hala etkilemektedir. Bu papirüste Heliopolis tapınaklarıyla ilgili önemli bilgiler yer alır.

Harahbit: XXVI. Hanedan dönemi Mısır kralı Psamtek I zamanında Teb kralı Sapenupet II'nin bir memuru. Beş yıl görev yaptığı yazılır.

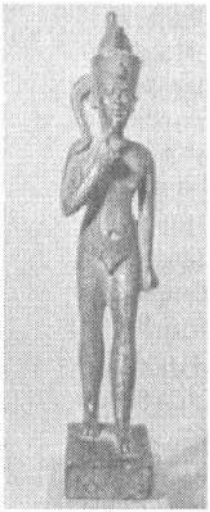
Harge: (El-harice) Batı Mısır'da yer alan bir vaha adı. 180 km. uzunluğunda 300 metre derinliğinde 15 ile 30 km. genişliğinde olan bir çöküntü alanıdır. Yönetim merkezi Harge'dir. Arpa, sebze ve hurma yetiştirilir. Bu vahada Amon adına bir tapınak yaptırıldı. Yunanlılar bu tapınaktan dolayı buraya "hibis" adını verdiler. Dara I tarafından yaptırıldığı öne sürülen bu tapınakta Tanrı Seth'e verilen önemi belirten kabartma semboller ve resimli yazmalar bozulmadan günümüze dek ulaşmıştır. Vaha taş endüstrisi kapsamında "Harge evreni" adıyla da anıldı. Bu çalışmalar "Levallıos" tekniğiyle elde edildi.

Harnahte: İ.Ö. 874-850 tarihlerinde Osorkon II döneminde Tanis prensidir. Aynı zamanda Amon yüksek rahibidir.

Harkuf: İ.Ö. 2270-2205 tarihlerinde Mısır kralı Pepi II'nin keşif seferlerinin deneyimli bir lideri. Merenre'nin deneyimli veziri olarak da bilinir. Elephantinelidir. Döneminde Nübye'ye önemli bir sefer yaptı.

Harris Papirüsü: Bu papirüsün adı araştırmalar sonucunda bulan kişinin adıyla anıldı. Mısır kültüründe matematiksel sayıların yer aldığı bir yazmadır. Bu yazmada katiplerin sayıları ele alıp duvarlara nasıl kazıdığı yazılmaktadır.

Harmakhis: (Hof-em-Ahet) Mısır tanrısıdır. Yunanca'da anlamı "Ufukta beliren Horus" olarak bilindi. Gize'deki Sfenks imgesinde güneş tanrısı olarak çıkarıldı. Adına birçok tapınaklar yaptırıldı. Abydos-kalabaşh'ta Derr ve Nübiye' de Ebu Simbel tapınakları gözde olanlardır. Ölüler kitabında "Heru-Khuti" olarak bilindi.

Harpokrates'i (Küçük Horus) belirten bir heykelcik.

Har-nedi-itef: (Mısır mit.) Ölümün koruyucusu olan Horus'un değişik görünümlerinden birine verilen ad.

Harpokrates: (Hor-pa-kraat;Golden Dawn,Hoor-par-kraat adlarıyla da bilinir.) Mistik filozoflarla övülen Yunan ve Romalıların benimsediği Horus şeklinde betimlenmek istenen bir Mısır tanrısıdır. Osiris'in karısı olan İsis'in kocasının ölümünden sonra doğurduğu ve zor şartlar altında büyüttüğü oğlu. Yani Osiris ile İsis'in oğludur. Babasının yerine geçen önemli bir Mısır tanrısı. "Hor-pa-hered" olarak Mısır dilinde kullanılan bu ad Yunancada "çocuk Horus" olarak bilinir. Yapılan heykelciklerde genellikle onu çıplak ve sağ omuzu ile parmaklarının üzerinde bir çocuk görüntüsü biçiminde gösterilir. Çoğu zaman parmağını emen bir çocuk olarak gösterilir. Onun bu çocukça davranışlarını Yunanlılar yanlış anladı ve ona "sessizlik tanrısı" adını verdiler.

Harsafes: Mısır'da bir tanrı. Kuzeyde Herakleo-polis'in başkent olduğu dönemlerde kültü önem kazanmıştır. Re, Osiris ve Amon ile yakından ilişkili olduğu belgelendi. Koç başlı ya da koç olarak betimlendi. Mısır mitolojisinde tanrıların çokluğu göze çarpan bir gerçektir. Ancak bu kadar çok tanrı arasında yaygınlaşmak da zordu. Halk kendi isteklerini en iyi şekilde betimleyen tanrıya yönelir ve onun kültünü uzak yerlere dağıtmaya çalışırdı.

Harsiesse: XXII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Takelot II'nin tahtına göz koyan akrabası.. Osorkon I'in oğlu. Bir süre

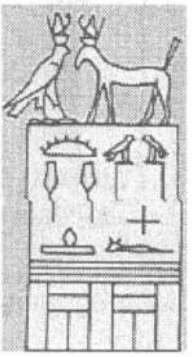
babasının yerine tahta geçip bağımsız bir konum elde etti. Yukarı Mısır'ın askeri yönetimini Herakleopolis prensiyle paylaştı.

Harut ve Marut: Eski Mısır kaynaklarında Avesta'da kapalı bir biçimde ele alındı. İslam'ın dini kitabı Kur-an'daki ayetlerde geçen iki meleğin adı. Bu iki melek büyücülük ve sihirbazlık suçlarından Babil'de yargılanıp sonsuza dek işkence görmek üzere zindana atıldılar. Kur-an'ın Bakara suresinde çok daha farklı olarak işlenir. Bu iki meleğin kendilerini tanrı tarafından gönderilen melekler olarak gösterip, sihir ve büyünün yapılmamasını dile getirdikleri söyleniyor.

Ha'sehem: Sözcük anlamı "güç" (sehem) sözcüğüyle eş değerdedir. Ha'sehemvi ise "güç "anlamına gelen Horus ile Seth'i temsil eder. Peribsen'den sonra kral oldu. Eski Mısır'da II. hanedanın 7'nci kralı. Peribsen'in kendisiyle ilgili bazı sözlerine tepki göstererek gücünü gösterdi.

Ha'sehemvi: Eski Mısır'da II. Hanedanın 8'nci kralı. Ancak Ha'sehem ile aynı kişi olduklarına inan araştırmacılar da var. Yukarı Mısır'da birçok bina yaptırdı.

Hasehemre: İ.Ö. 1705-1694 tarihlerinde XIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Neferhotep I'in Manheton'un listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Neferhotep I.)

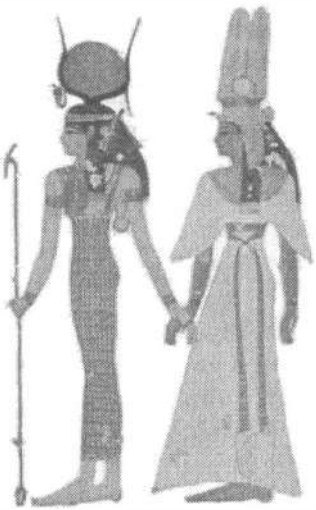

Kral Ha'sehem'in hiyeroglif yazıyla adı.

Hast: Mısırın ölüler kitabında ruhun yargılanması sırasında "Sekhet-Aaru"nun üçüncü bölgesinde adı geçen kutsal bir göl.

Hathor: (Het-heru/het-hert) Yukarı Mısır'da Atfih'lidir. Atfih'te ona "ilk inek" adıyla tapınıldı. Heret adıyla da tapınıldı. Anhur'un annesidir. Eski Mısır dilinde "güneş" anlamını içeren bir tanrıça adı. (Yunancada, Athyr yani "Horus'un evi") Kadın ya da inek şeklinde sembolize edilir. Mısır metinlerindeki açıklamalara göre Hathor aynı zamanda batının da tanrıçasıdır. Güneşi doğurduğu söy-

lenir. Güneşi doğurur ve güneş öğleye yakın erkek boğaya dönüşür ve onunla birleşerek döllendiği söylenir. Güneş akşam batarken de ağzında kaybolur. Gece onun gebe kalmasına yol açardı. Hem eş ve hem de anne olan bir dişiyi anımsatır. Çölleri, yabancı ülkeleri ve gezintilerinde ölüyü korur. Sina kentinde tapınılan bu tanrıçaya İ.Ö. 2500 yılında Byblos'ta da tapınıldı. Ayrıca değerli süs eşyaları ve zümrüt madenini koruduğu yazılır. "punt" Somali ülkelerinin de Tanrısıdır. Başında iki lir aleti arasında konulan bir güneş diskiyle betimlenir. Bu da onun aynı zamanda müzik ve dans tanrıçası olduğunu simgeliyor. Onunla ilgili birçok efsane vardır. Denderah'taki tapınağı son derece görkemli yapıldı. Bugün kalıntıları bile ilk bakışta insana heyecan vermektedir. Edfu'da Tanrı Horus'un dostu, arkadaşı olarak bilinirdi. Memfis, Teb, Heliopolis, Atfih, El-Kusiya, Dendara, Gebelein, Abu Simbel ve Sina'da tapınıldı.

Hathor'u belirten bir görüntü

Hatmeit: (Bazı kaynaklarda Hatmeit olarak da yazılmıştır) Mısır tanrıçasıdır. Bu tanrıçaya, Hat-Mehıt, Het-Mehıt, Hetmehıt ve Hatmehyt şeklinde tapınıldığı da görülür. Koçbaşlı tanrı olarak tapınılan Banebdjetet'in eşidir. Bu tanrıça başında balık sembolü bulunan bir şapka ile sembolize edildi. Tel-el-Rub'a'da tapınılan yerel bir tanrıçaydı. Ancak döneminde Mendes (Cedet) in dinsel kültü hakimdi. Balık şeklinde bir kadın olarak betimlendi.

Hat-Mehıt: (Bak Hatmehıt.)

Hatmehyt: (Bak Hatmehıt.)

Hatşepsut: (İ.Ö. 1479-1458) (Ya da Hacep-sut) "Maatkare" olarak da bilindi. Mısır Kraliçesidir. Bazı kaynaklarda bu

tarih İ.Ö. 1505-1484 ya da İ.Ö. 1520-1484 olarak ele alınmıştır. XVIII. Hanedanlar döneminde yaşadı. Tutmosis I'in kızıydı. Tutmosos I'in bir başka kadından edindiği üvey kardeşi Tutmosis II ile (Dza-hutmesı) evlendi. Thutmosis II'nin ölümünden sonra tahtı ele geçirdi. Kocası olan Tutmosis II'nin kardeşi Tutmosis III ile evlenerek dışa karşı onu formalite olarak kral ilan etti. Ancak içerdeki hakimiyetten el çektirdi. Erkek çocuğu olmayan Hatsepsut'un büyük kızı Tutmosis II'nin de evlilik dışı olan oğlu Tutmosis III ile evlendirildi. 23 yıl egemenlik sürdürdü. Egemenliği sırasında babasının anısını yaşatmak için 95 metre yüksekliğinde yaklaşık 350 ton ağırlıkta iki dikilitaş yaptırdı. Bu taşları 7 ayda tamamlayıp, kızaklar vasıtasıyla 250 km yoldan Karnak'a getirip diktirdi. Kendisini Amon'un yeryüzündeki kızı olarak yasallaştırdı. Amon onun kraliçe olan annesiyle evliydi. Bazı yetenekli insanlarla krallığı yönetti. Bunlardan vezir ve başrahip olan Amon (Hapuseneb) krallık için tehdit edici bir duruma geldi. Punt kentine ticari seferler yaptı. Bu kent ile Kızıldeniz'e yaptığı ticari gezilerini tapınak duvarlarında yazdırdı. Kraliçe askeri seferleri yönetemeyince zayıf düştü. Ölmeden önce mimar Senmut'a "Deyr-ül Bahri"de anıt mezarını yaptırdı. Mezarı oldukça zor bulundu. Ona yapılan heykeller diğer kralların heykellerinden daha farklıydı. Senmut (Muhetmelen mimarı) adında birini kızına öğretmen yaptı. Ona özel bir ilgi göstererek adına gizli bir tapınak yaptırdı. Deyr ül-Bahri'de kendi adına da kaya içini oyarak bir tapınak yaptırdı. Ancak daha sonra kocası Tutmosis III tarafından öldürüldü.... Yaklaşık 103 yıl önce krallar vadisinde mumyası bulunduğu halde kuşku bıraktığı için

Kral/Kraliçe Hatşepsut'un hiyeroglif yazıyla adı.

kime ait olduğu bilinmeyen cesedin sahibinin Mısır firavunu Hatşepsut olduğu belgelendi. Mısırolog Zahi Havas mumya üzerinde yaptığı DNA testinde ve diğer mikrobiyoloji testlerinden yola çıkarak kuşkusuz cesedin Hatsesut'a ait olduğunu dünyaya duyurdu. Hatşepsut'a ait olduğu ileri sürülen mumya yaklaşık 103 yıl önce krallar vadisinde bulunmuştu.

Hauhet: Bitmeyen sonsuzluğun Tanrıçası şeklinde tapınıldığı ifade edilmektedir. Kurbağa ya da kurbağa başlı bir kadın şeklinde betimlendi. Hehet adıyla da tapınıldı. Yılanbaşlı bir şekilde tanımlanan sonsuzluğun tanrıçası şeklinde saygı gördü. Mısır mitolojisi ilginç varlıkların yaratılmasına sahne olmaktadır. Mutlaka bir tanrı ve tanrıçanın adı belirtildiği zaman onun fiziksel yönü de son derece ezoterik bir biçimde betimlenmektedir.

Hawars piramidi: Amenemhat III (İ.Ö. 1844-1797) tarafından tamamen kerpiçten yaptırıldı. Arkeologlar tarafından önemsenmeyen bu piramidin yüksekliği 58 metredir.

Hav: Mısır'ın yukarı kısmında eski kentlerden Hait'in yerinde kurulan bir kent. Arkeolojik bir alandır. Burada eski dönemlere ait mezarlar ve mezarlıklar bulundu.

Havae: Yunanlıların labirent olarak dünyaya tanıtmak istediği geniş ölüm tapınağının yapıldığı "Havaret ül makta" köyünün yakınında Fayyum'a bağlı arkeolojik bir sit. Burası XII. sülale döneminden kalma kral Amenemhat III'ün piramidinin kalıntılarının bulunduğu yer. Antik çağda taş ocağı olarak kullanıldığı için harabeler incelenemez durumdadır. Burada 1500 odalı 12 büyük salonun bulunduğu bir yapı ortaya çıktı. Bu yapının ne amaçla yapıldığı araştırılıyor.

Hayan seuserense: İ.Ö. 1630-1522 tarihlerinde XV ya da XVI. Hanedanlar dönemi Mısır Kralı Hian'ın Mısır dilindeki diğer adı.

Hbennu: Ölen firavunların mezar odasının giriş bölümündeki kısmına diğer dünyada aç kalmaması için bırakılan bir çeşit ekmek.

He: Eski Mısır dilinde "Dövmek, dayak" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde "Dövmek, dayak" anlamına gelen "Hac" olarak incelendi.

Hecheperre setepenre: İ.Ö. 945-924 tarihleri arasında XXII. Hanedan döneminde Mısır Kralı Şeşonk I'in Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Şeşonk I.)

Hechheperre setepenre: İ.Ö. 850-825 tarihlerinde XXII. Hanedan döneminde Mısır kralı Takolet II'nin Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Takelot II.)

Hedetet: Mısır'da bir tanrıça. Akrep başlı bir tanrıça olarak tasvir edildi. Mısır mitolojisi ilginç varlıkların yaratılmasına sahne olmaktadır. Mutlaka bir tanrı ve tanrıçanın adı belirtildiği zaman onun fiziksel yönü de son derece ezoterik bir biçimde betimlenmektedir.

Heget: (Bak Heket.)

Hegat: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda adından sözedilen bir göl.

Heh: (Mısır mit.) Sonsuzluğun Tanrısı olarak tapınılan bir Mısır tanrısıdır. Kurbağa görünümünde bir insan olarak betimlendi. (Bak Huh.)

Hehet: (Bak Hauhet.)

Hehepere setepenenre: İ.Ö. 1075-1044 tarihlerinde XXI. Hanedanlar dönemi Mısır Kralı Smendes'in Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Smendes.)

Heka: Mısır'da sihir tanrıçası olarak bilinir. Genelde Mısır halkı dinsel inanç gereği sihirlere inanır ve sihir yapanlara da taparlardı. Heka büyük bir olasılıkla sihirleri ve sihir yapanların koruyucu tanrıçasıydı. Belge yetersizliğinden dinsel kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Hekaib: VI. Hanedan Mısır Kralı Teti zamanında Elefantiyeli olduğu söylenir. Döneminde taşradaki bir eyaletin sorumlusuydu. Daha sonra olumlu çalışmaları nedeniyle tanrı-

laştı. Orta krallık dönemine kadar yerel bir Tanrı olarak tapınıldı.

Hekaamatre setepenamun: İ.Ö. 1155-1148 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Ramses IV'ün Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Ramses IV.)

Hekanakte: XI. Hanedan dönemi Mentuhtep II'nin tapınak rahibiydi. Döneminde yazdığı mektuplarla edebi sanatın başlangıcını oluşturdu.

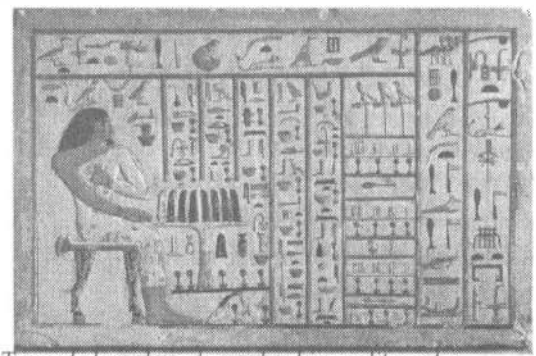
Heket: Eski Mısır tanrıçasıdır. Kurbağa başlı bir kadın görünümünde tanımlanarak tapınak duvarlarını süsledi. Doğuran kadınların koruyucusuydu. Antinoupolis'teki Tanrı Hnum'un eşlerinden biridir. Bu tanrıça. Heget, Hek, Hektet ve Heqet adlarıyla da tanındı. Khunum ile Ra'nın kızı ve aynı zamanda da eşi oldu şeklinde ifadeler var. Yunanlılar bu tanrıçayı Hecate ile özdeşleştirdiler.

Hek: (Bak Heket.)

Hektet: (Bak Heket.)

Heleferes Snefru: Mısır kralı Huni'nin kızı ve aynı zamanda da karısıdır.

Heliak: Bir gökcisminin güneşle aynı anda doğuşu ya da batışı. Yıldız; Mısırlılar ve Kaldeliler "helia-kın" doğuşuna ve batışına büyük önem verirlerdi. Bu olayı tanrılara ait kutsal bir olay gibi düşünüyorlardı. Kozmoloji eski uygarlıklarda son derece önem verilen bir tapınma şekline dönüşmüştü. İnsanlar gökcisimlerinin tümünden korktukları için tapınma alanlarına onların sembolik görüntülerini taşımışlardı.

Tapınak duvarlarında yazılan hiyeroglif yazılar

Heliopolis: Eski Mısır dilindeki adı "Annu"; ölüler kitabında ise "Ptah-Seker-tem" olarak kullanıldı. "Iuni-ya" adıyla da anılan bu yerin kutsal kitaptaki adı "On" du. Yunanlılar Heliopolis adını taktılar. Harabeler arasında hala ayakta bulunan Sestos I adına yaptırılan dikilitaş kentin varlığını belirtir. Kenti koruduğuna inanılan Ra için büyük bir tapınak yapılmıştır. Tanrı Ra sayesinde kent siyasal ve dinsel yönden önemli bir rol oynadı. Özellikle Eski İmparatorluk döneminde Mısır'dan kaçtıkları söylenen kutsal aile Heliopolis yakınındaki El-matariye'de bir süre kaldı. 1517 yılında Yavuz Sultan Selim Memlukları, 1800 yılında ise Kleber'de İbrahim Bey komutasındaki Türk ordusu yendi. 1905'ten sonra Mısır'lı bir toprak sahibi "Aynu şems" denilen yerde yeni Heliopolis kentini kurdu. Senvosret I, Amenofis III, Ramses II, Sethos I, Sethos II, Ramses IX ve Merneptah'a ait tarihsel kalıntılar elde edilmiştir.

Heleferes Snefru: İ.Ö. 2625-2600 tarihlerinde III. Hanedan dönemi Mısır Kralı Huni'nin eşi ve aynı zamanda da kız kardeşidir. Hiyeroglif belge eksikliği nedeniyle kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi verilemiyor.

Helvan: Mısır'da bir arkeolojik buluntu alanı. Burada I. Hanedandan kalma bazı belgelerle süs eşyaları bulundu.

Hem: (Bak Ausim.)

Hemset:(Mısır Mit.) Kader tanrıçası olarak tapınıldı. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Hemiun: Kral Keops'un yeğeni olduğu söyleniyor. Keops Piramidi onun denetimi altında yaptırıldı.

Hemiun: Piramit inşaat sorumlusu. Ekibiyle beraber Keops Piramidi'nin batısında bir mezar alanı verildi. Bu mezar alanı daha sonraki tarihlerde önem kazandı. Belgelerde Hemienu şeklinde gösterilmektedir. İ.Ö.2547-2524 tarihleri arasında egemenlik sürdürmüş Firavun Khufu'nun er-

kek kardeşi olduğu belirtilmektedir. Hemienu Büyük Piramidi tasarlayıp,yapımında bizzat bulunur.

Hemen: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrı. Doğan şeklinde betimlendiği anlatılır. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Hemsut: Mısır'da tapınılan bir tanrıça. Hemuset adıyla da tapınıldığı anlatılır. Kader Tanrıçası olarak ifade edildi.

Hemuset: (Bak Hemsut.)

Henet: Mısır'da tapınılan bir tanrıçadır. Pelikan kuşu şeklinde tasvir edildiği ifade ediliyor. Kaynak eksikliği nedeniyle daha fazla bilgi verilemiyor.

Hencer: "Userkare" olarak da bilinir. Eski Mısır tarihinde İ.Ö. 1785-1580 tarihleri arasındaki "ikinci ara dönem" de XIII. Hanedanın (İ.Ö. 1759-1630) 3'ncü kralı.

Henenu: XI. Hanedan dönemi Mısır Kralı Mentuhotep II döneminde saray nazırı (müsteşar ya da bakan) olarak kayıtlarda görülür. Mezarı Teb'in Gurna Köyü'ndeki mezarlıkta bulundu. Uzun bir aradan sonra Punt ülkesine bir sefer yaptı.

Henku-en arp: Ölüler kitabında Maat'i salonunun giriş kapısının sol köşesine verilen ad.

Henku-en-fat-maat: Ölüler kitabında Maat'i salonunun giriş kapsının sağ köşesine verilen ad.

Henoteist: (Yun; "monolatry" /"mono": tek, "latreia": tapınma) Tek tapınma anlamındadır. Tek bir tanrıya tapınmanın yanında, yerel tanrı dahil tek tapınma şeklidir.

Hentehtay: Eski Mısır kenti Huh-er-ib (Tel-atrib) kentinin yerel tanrısı olarak Aşağı Mısır'da tapınıldı. Mısır dilinde "büyük siyah olan" anlamında bilindi.

Henti-irti: Mısır'da tapınılan bir tanrı. Ausim (Hem) 'de tapınıldı. "Hem'in önde geleni" anlamına gelen bu tanrıya Mısırlılar "Henti-Hem" olarak da taparlardı. Horus'un bir

başka biçimi gibi düşünülüp, şahin başlı bir insan şeklinde betimlenirdi.

Hep: (Bak Apis.)

Hepı: (Bak Apis.)

Heperheprure: İ.Ö. 1323-1319 tarihlerinde XVIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Aya'nın Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Aya ya da Ay.)

Heperkare: İ.Ö. 1919-1875 tarihleri arasında XII. Hanedandan Mısır Kralı Sensuret I'in Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Sensuret I.)

Hepermatre setepenenre: İ.Ö. 1108-1104 tarihlerinde XX. Hanedanlar dönemi Mısır Kralı Ramses X'un Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Ramses X.)

Hept-seshet: "Alevlerle çevrili olan "anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsünde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Kher-aba'dan geleni selamlarım, kimsenin zorla malını gasp etmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Hep: (Bak Hap.)

Heredotos: (İ.Ö. 490-425) Yaşamı geziler, araştırmalar ve yazmakla geçti. Bodrum'da (Halikarnassos) doğdu. Burada ona kentin babası lakabı takıldı. Tarihçi ve felsefeci Sofokles'in en yakın dostuydu. Karadeniz bölgesinin batı sahillerini, İtalya'nın güneyini, Mısır'ı gezdi. Tyre, Babylon, Ninove ve Susa kentlerindeki gezisinden sonra Atina'ya gitti. Bu gezilerdeki araştırmalarını son derece titiz bir şekilde yazdı. Dünyaca ünlü tarihi 9 kitaptan oluşmuş. Bunları günümüze şiirsel bir dille aktarmayı başarmış.

Heret: (Bak Hathor.)

Herihor: XXI.Mısır Hanedanının rahip kralı. İ.Ö. 1085-1054 hüküm sürdü. Amon başrahibiyken Ramses XI kendisini Nübye veziri ve kral yardımcısı olarak atadı. Sonra da kendini kral olarak ilan etti. Herihor Yukarı Mısır'da hüküm sürerken gerçek hükümdar olan Smendos ancak Delta'da egemen oldu.

Herıshep: Mısır'da bir tanrı. Geyik boynuzlu şeklinde betimlendi.

Her-seru: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Nehatu'dan geleni selamlarım, hiçbir insanı korkutmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Heru-Behudtı: Mısır'da tapınılan bir tanrı. Güneş tanrısıyla özdeşleştirilen bir tanrı şeklinde tapınıldı.

Hermann Grapow: (Bak Grapow.)

Hermanubis: Anubis ve Thot'un özelliklerini taşıdığı söylenen bir Mısır tanrısının Yunan dilindeki adı. Köpek başlı olarak betimlendi.

Hermakis: Mısır halkı, Gize sfenksine, "Ufuktaki Horus" anlamını taşıyan tanrı "Hermakis" olarak taparlardı. Bu nedenle sfenksin pençeleri arasında bir kült tapınağı yaptırmışlardı.

Hermetika: Eski Mısır'da bilge Thot'un (Hermes-Thot) Yunanca ve Latince dilinden yazılmış bütün metinlerine verilen bir addır. Çoğu araştırmacılar bu metinlerin Mu kıtasından gelen ezoterik siriusyen öğretisi olarak Thot tarafından Mısır'a getirilmiş olduğunu öne sürerler. Bilge Thot'un henüz bulunmamış kitabındaki metinlere "zümrüt tabletler" ya da "zümrüt dizeler" adı verilmektedir.

Hermetizm: Mısır'ın bilge adamı Thot'un öğretisine verilen bir ad şeklinde belirtilmektedir. Günümüzde temsilcisinin olmadığı bu öğreti Yunanlı araştırmacılara göre Eski Mısır'ın önemli kentleri olan Teb ve Memfhis'te öğretiliyordu. Bilgileri öğrenmek isteyenler tapınaklarda buluşuyorlardı. Bu öğretinin önemli bölümleri tanrısal inanca ayrılmıştır. Thot'un Mısır'a getirdiği bu öğretilerde tanrının düşüncelerle anlaşılmayan ebedi ve ezeli olduğu, ruhun ilahi bir ışık, dünyaya sınav vermek için gönderildiği şeklinde bilgiler yer almıştır. Bu bilgilere baktığımızda yakın tarihin dinlerini anlatan Tevrat, Incil ve Kuran'da da benzer ifadelerin olduğu görülmektedir.

Hermes: (Bak Thot.)

Hermopolis: (Bugünkü adı el-Aşmunyen) Mısır'da hiyeroglif karşılığı adı "8 kent" anlamına gelen "Khemennu" olarak geçer. Arkeolojik bir buluntu yeridir. Mısır Tanrısı Thotla eş değerle anılan Hermes adından dolayı Hermopolis adını da alır. Yukarı Mısır 15 Nomos'un 8 eyaletin başkentiydi. Burada Mısır hanedan krallarının yaptırdıkları mezarlar ve tapınaklar yer alır. Yunan-Roma döneminin mimarı zenginliği harabe halindeki yapılara yeni biçim verdi.

Hernahte: XXII. Hanedan dönemi Kral Osorkon zamanında Tanis kentinde Amon yüksek rahibi.

Heru-Behutet: (Bak Horus.)

Heru-Hekennu: (Bak Horus.)

Heru-khuti: (Bak Horus (Harmachis).)

Heru-Khert-Khat: (Bak Horus.)

Heru-Khert-an-maa: (Bak Horus.)

Heru-Merti: (Bak Horus.)

Heru-Nub: (Bak Horus.)

Heru-ra-ha: (Mısır Mit.) Karma bir Tanrı olarak tapınıldı. Ra-Hoor-Khuit ve Hoor-Par-Kraat'tan oluştuğu ileri sürülen karma bir tanrı olarak belirtilir.

Heru-Sam Fauli: (Bak Horus.)

Herutataf: Ölüler kitabında adı geçen bir prenstir. Kitaplarından söz edildiğine bakılırsa o dönemde bilge biri olmalıdır.

Heru ur: (Bak Horus.)

Hesa: Mısır tanrıçasıdır. Hesat adıyla da tapınıldı. Süt tanrıçası olarak tapınıldı.

Hesat: (Bak Hesa.)

Heteferes: Mısır Kralı Huni'nin kızlarından biri. Snefru ile evlidir. İ.Ö. 2600-2571 tarihleri arasında eşiyle birlikte önemli çalışmalar yaptı. Kral Keops'un da annesi olan bu kraliçenin mezar hazineleri bulunarak Kahire Müzesi'nde koruma altına alındılar.

Het-Mehıt: (Bak Hatmehıt.)

Hetmehıt: Bak (Hatmehıt.)

Hetephenes: İ.Ö. 2600-2487 hanedanlar dönemi Mısır Kralı Keops'un annesidir.

Hetep sehemvi: Eski Mısır'da II. hanedanın (İ.Ö. 2770-2649) birinci kralı.

Hetep-sekhus: Osiris'i koruduğu söylenen güneş alevinin kadın şekli.

Hetch-abehu: "Parıldayan dişler" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Ta-she'den (Fayyum) geleni selamlarım, hiç kimsenin toprağına el koymadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Heti III: Ahthoes olarak da bilindi. İ.Ö. 2160-1980 tarihleri arasında hüküm süren IX ya da X. Hanedan dönemi Mısır Kralı.

Het-ka-ptah: Memfis'in Mısır dilindeki hiyeroglif yazısıyla adı.

Heqet: (Bak Heket.)

Heptet: Mısır'da tapınılan bir tanrıça. Barış ve yeniden dinlendirme tanrıçası olarak tapınıldı. Siyah bir hançer ve değişik bir renkle tasvir edilir.

Herapollon: (Horapollon) (öl. İ.S. IV civarı) Mısır'lı bir yazar. Mısır hiyeroglifleriyle igili "Hiyeroglyphika" adlı yapıtında o dönemde unutulmuş olan hiyeroglif yazı sistemini açıklamaya çalıştı. Kıptı dilinden Philippos tarafından Yunancaya çevrilen bu kitapta yazar çoğu işaretlerin doğru anlamını verir.

Heyrib İerıos: Eski Mısır'da piramit işçilerinin şeflerine verilen ad. Bunlar müdür görevini yürütüyorlardı. Bunların da mezarları özel bir şekilde yapılır ve mezar girişlerine işaretler konurdu.

Hez-ur: Mısır tanrısıdır. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Hezire: III. Hanedan dönemi Kral Zoser'in memurlarından biri. Mezarında ahşap tabletler bulundu ve Kahire Müzesi'nde koruma altına alındılar.

Hibis: Tanrı Amon adına yapılan bir tapınak. Bu tapınak İ.Ö. 522-486 tarihlerinde Darius I tarafından El-karha vahasında yaptırıldı.

Hian: (Ya da hayan) Horus adı "Seuserense"dir. (İ.Ö. 1630-1522) XV-XVI. Hyksos Hanedanlar döneminde (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1730-1580 olarak ele alınmıştır.) Hanedanlığın Mısır Kralı. Döneminin en büyük hükümdarı olarak kayıtlara geçti. Bu kralla ilgili Girit'teki "Knossos", Bağdat ve Hititlerin başkenti Boğazkesen'de adının geçtiği belgeler bulundu.

Hierakonpolis: "Nuhen" olarak bilinen yukarı Nomos'un önemli metropollerinden biri. Yunanlıların şahin tanrı olarak betimledikleri Horus'a tapınılan iki kente verdikle-

ri ad. Yukarı Mısır'ın güneyinde yer alan bu kentlerden birinin günümüzdeki adı "Kom-ül Anmer" ya da "Kom el-Ahmer" dir. Burada şahin başlı bir varlık olarak betimlenen Horus'a tapınılır. Damanhur olarak bilinen aşağı Mısır'daki Manahur ise, Kral Narmer tarafından yönetilmiş olabileceği düşünülen tarih öncesi bir başkenti. İ.Ö. 3200'e doğru bu kral aşağı Mısır'ı kuşatarak birleşik Mısır'ın ilk kralı oldu. Şahin başlı Horus da krallığın birinci derecede tanrısı oldu.

Hieratikos: Eski Mısır yazı sistemlerinden birine Yunanlıların verdikleri bir ad. En eski yazı biçimi olan bu yazı, hiyeroglif resimleri değişik bir şekilde yazıp aralarına da çizgisel bağlar çizilerek kullanılırdı. Bu yazı genellikle papirüs, kil tabakalar ve Ostraka adı verilen kireç taşı parçalarının üzerine boyaya batırılan bir fırça ile yazılırdı. Sağdan sola doğru yazılan bu yazı sistemi Mısır' da çok sık kullanıldı.

Hike: Mısır doğaüstü güçlerin tanrısıdır. Büyü ve tıbbı ilaç tanrısı şeklinde tapınıldı. Atum'un oğlu olarak ifade edilir.

Hilvan: Mısır'da bir kent. Tarih öncesine ait bir sit alanı. Aynı zamanda bir su kentidir. İkliminin sağlığa yararlı olduğu söyleniyor. Kahire'nin güneydoğusunda yer alır. Bu şehir bugün sanayi merkezi konumundadır.

Hin: Mısırlılarda 0, 48 lt, Yahudilerde ise 3, 83 litre değerinde olarak kullanılan eski bir hacim ölçüsüdür.

Hipoje: Yeraltı mezarı. Mısır, Yunan, Etrüskler ve Romalılarda yaygındı.

Hiposefal: (Fr. hypocephale) Mısır'da mumyalama işlemi yapılırken mumyanın başının altına konulan bir karton. Bez ya da bakır madenden yapılmış yuvarlak, yassı bir şekildedir. Hiposefalın orta kısmında genellikle insan gövdeli ve dört "cynocephale" tarafından tapınılan dört

koç başlı bir Amon tasfiri yer alır. Bu da yeniden dirilmeyle ilgili bir hareketi sergilemektedir.

Hipostil salon: Yunancada "taşıyıcı sütun" anlamında bir sözcük. "Arkitrav" tavanlı salon. Mısır'da genellikle tapınaklar, saraylar ve evlere özgü bir sanattı. Bunlar genellikle ana yapıların dış ve en görkemli bölümleridir. Tapınaklar bittikten sonra ek olarak yapılırdı. Bazı tapınaklarda birçok Hipostil salon vardı.

Hiram: Eski Mısır da piramit anlamındadır.

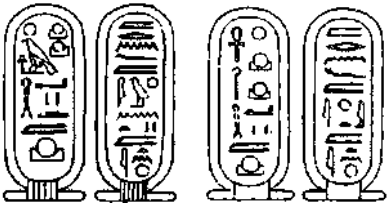
Hirhuf: Asuan Prensi olduğu söylenen Hirhuf İ.Ö. 2300'e doğru Merenre ve Pepi II döneminde Mısır valisiydi. Mısır adına çevre ülkelere dört askeri sefer düzenleyerek oldukça yüklü ganimetlerle geri döndü. Bir pigmeyi bile yakalayarak krala getirdi. Yaptığı askeri seferleriyle ilgili zaferlerini ve gezilerini mezar duvarına kazıttı.

Hiv: Burada Mısır dilindeki adı "Heperkare" olarak bilinen ve "Güçlüler haklıdır" anlamına gelen kral Senvosret I'in malikanesi vardı. Daha sonra bir başkent gibi değer kazandı. Mısır'daki adı "Hut-sehem" olan bu yerleşim yeri "Hut" olarak kısaltıldı. "Hut-Sehem" in anlamı ise "sistrum malikanesi" biçiminde değerlendirildi. İnek başlı bir kadın olarak betimlenen yerel tanrıça Bat'a adanmış bir kent olarak bilinir. Çünkü Tanrıça Bat'a burada tapınıldı. Bu tanrıça Hathor ile özdeşleştirilmişti. Yunan-Roma dönemleriyle, Ptolemaioslar döneminde buraya önem verildi. Burada ilk hanedanlar döneminden yakın tarihlere kadar ayrıca "batılıların en önde gelenleri" ya da "ölülerin yöneticisi" anlamına gelen Tanrı Hentamentu'ya tapınılırdı. Bu Tanrı Osiris ile özdeşleştirilmiştir. Hanedanların tümü için önemli bir yerleşim alanı olarak bilinir.

Hiyeratik yazı: Yunan dilinde "kutsal" sözcüğünden gelir. Papirüs üzerine yazılan yazıyı belirler. Bu yazı şekli Mısır tarihinde uzun yıllar kullanıldı. Adını geç dönemde alan bu yazı şekli daha çok uzun dinsel metinlerde kullanıldı.

Hiyerogliflerdeki resimlerin basite indirilmiş şekliyle yazılırdı. Kolay bir yazı sistemi olduğu için Mısırlılar bu yazıyı benimsemişlerdi.

Hiyeroglif yazı: (Fr. hıeroglyphe) Eski Mısır kültüründe İdeogram sisteminin temel birimi. Resim simgelerinin kullanıldığı bir yazı biçimidir. Belirtilen resimler, motifler bir karakteri temsil ederek guruplaşır. Bu gruplandırmayı ilk defa 1797 yılında "de origine et usu Obeliscorum" adlı eseriyle Zoega gerçekleştirmiştir. (Örneğin Maya-Hitit hiyeroglifleri) İ.Ö. 3200-İ.S. 394 yılına kadar etkisini gösterdi. Bu yazı sistemi uzun bir süre çözülemedi. İlk defa Champollion 1822'de bu yazı sisteminin her harfin anlamını verecek fonogram ve ideogramlardan oluştuğunu ortaya koydu. Champollion 1824 yılında "Precis du systeme hierogliphique" (hiyeroglif sistemi özeti) adlı eserinde bu yazının son derece karmaşık bir yazı sistemi olduğunu açıkladı. Bu yazının da diğer ilkel yazılar gibi kökleri resimde aranır. Hiyeroglif yazı dili "Hami-Sami" dillerindendir. Yazı biçiminde ünlü harfler olmadığı gibi her sözcüğün anlamını veren ünsüz bir yapıyı da taşır. İlk dönemlerde sözün yerini imge aldığı için simge (piktogram) kullanmadan doğrudan gösterme eğilimi vardı. Tek ünsüz yazının temelini oluşturan 24 fonogramın varlığı vardı. Yazının okunuşunda 3 zorluk göze çarpar "1-Birçok söyleyiş aynı gerçeği gösterirdi. 2-Aynı ideogram birçok gerçekliği gösterirdi. 3-Düşünsel özellik taşıyan birçok kavram aynı imgeye bağlı kaldı". Her üç durumda ideogram önünde sessel bir okunuş tarzı belirdi. Yazı sözcüklerinin çoğu ses işaretlerinden ve görüntü işaretlerinden oluşur. Mısırlılar hi-

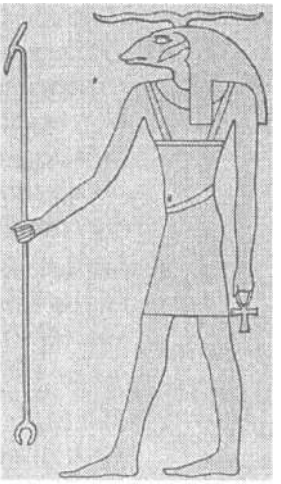
Hiyerogli flerle yazılmış bazı kralların adları.

yeroglifleri basit durağan resimler gibi görmüşlerdi. İnançlarına göre büyülü bir yol izlenmişti. Üzerinde hiyeroglif yazısı bulunan bir dikilitaş (Stele with hieroglyphic) İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde koruma altına alınmıştır.

Hnemmatre: İ.Ö. 393-380 tarihlerinde XXIX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Hakor'un Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Hakor.)

Hnemt: Amenemhat II'nin kızlarından biridir. Mastabası Dahsur'da babasıyla Senvosret III'ün yaptırdığı piramidin bahçesindedir.

Hnum: Koç başlı bir insan gibi gösterilmiş bir Mısır tanrısı. Yaşamın evrelerini yarattığı söylenen bu tanrının Mısır'ın her tarafında kültü vardı. Elephantine'de tanrıça Satis ve Anukis ile birlikte Nil sularını yükselten tanrı olarak bilindi. Mısır'ın her tarafında ona kurbanlar, adaklar sunulurdu. Antinoupolis'te tanrıça Heket ile özdeşleştirildi. Kendi tapınağı olan büyük tapınak İ.S. I. yüzyılda Esneh'te yapıldı.

Hnum'u belirten bir glif

Hnumibre: İ.Ö. 570-526 tarihlerinde XXVI. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amasis'in Manheton listesinde Mısır dilindeki adı.

Hons: Mısır'da bir tanrı. Mumya biçiminde, yarım ay ve çocuk saçının yan perçemi olarak betimlendi. Mut ve Amon-re ile ilişkili olarak bir üçlü şeklinde tapınıldı. Teb üçlüsü olarak bilindi. Tanis ve Memfis'te Amon'un kültü nedeniyle önemi büyüktü.

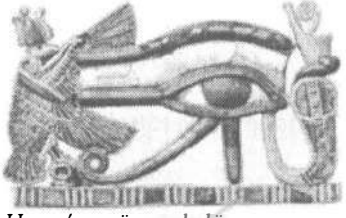
Hor: (Bak Horus.)

Horembeb: (İ.Ö. 1319-1292) (Ya da Haremheb, Harmhabi Yun. Armais) "Zoserheprure" olarak da bilindi. Akhenaton döneminde ise "Paaton-em-heb" olarak bilinirdi.

XVIII. Mısır hanedanının son kralı. İ.Ö. 1340-1214 (Bazı kaynaklarda da İ.Ö. 1345-İ.Ö. 1318 olarak geçer.) Nomark ailelerinin birinin soyundan geldiği söyleniyor. Tutankhamon ve onun ardılı ülkeyi kötü yönettiği için Amonra'nın rahiplerinin büyük desteğiyle darbe yapıp krallığı ele geçirdi. Firavunluğu resmileştirerek, mirasının devamı için Nefertiti'nin kızkardeşi Mutnedgemet ile evlendi. Çok tanrılı eski dinsel inançlara bağlı bir yönetim şekli uygulamak istedi. Akhenaton (Amenofis IV) ün devletleştirmek istediği Aton dinini yasakladı. Yaptığı darbenin ilk yıllarında "Bubiah"larla savaştı. Asya'daki Bedeviler ve Hititlerle de savaştı. Mısır ve Mısır dışında krallık otoritesini koydu. Çıkardığı bir yasa ile istilacı, talancı ve kışkırtmacıları ortadan kaldırdı ve yoksullar için bir dizi yasa getirdi. Kendine halef olarak Ramses I'i seçti. Ramses I, hem onun evlat edindiği ve hem de bir generaliydi. Mezar duvarında ölümünden sonraki yaşamında Osiris'e şarap sunma törenlerini çizdirdi.

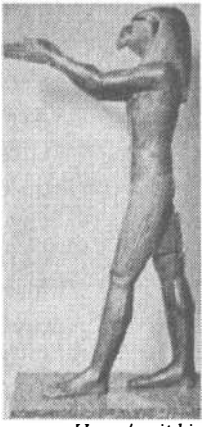
Horus adı: Mısır krallarının isim listesindeki ilk isimleridir. Horus ismi olarak bilinen bu isimler özel olarak tasarlanmış bir çerçeve içine yazılırdı. Bu da kralın Tanrı Horus'un özelliklerinden birini betimlediği anlamına gelirdi.

Horus: Mısır tanrısıdır. Horus, eski Yunan dilindeki adıdır. Mısır dilindeki adı ise "Hor"dur. Osiris ve İsis'in oğludur. Eski Mısır'ın şahin tanrısı. Genellikle şahin başlı ya da atmaca kanatlı bir yıldız diskiyle betimlenir. Araştırma metinlerinde Horus'tan "Sirius içindeki Horus" şeklinde de söz edilir. Kaynağını gökyüzündeki Osiris'ten alan ve sirius enerjili bir tanrı şeklinde de belirtilmektedir. Ra'nın oğlu olarak kabul edilen Horus, zorba ve zalim olarak tanıtılan Seth'i tahtından indiren kişi olarak bilinir. Haroeris olarak da

Horus'un göz sembolü

tanınır. Babasının intikamını alan ve Seth'i yenilgiye uğratan Horus aynı zamanda firavunların atası olarak da anılır. Birçok tapınma yeri ve görevi var. Eski düşünce sisteminde Horus "süzülebilen bir kuşun gökyüzü ile özdeşleşmesine" benzetilir. Göksel bir tanrıdır. Bir gözü güneş bir gözü aydır. Letopolis'te bu inançla tapınıldı. Özellikle Edfu'da iki yanına iki kuş kanadı takılmış bir güneş diskiyle betimlenmiştir. Bu imge daha sonra Mısır'daki tapınak kapılarında yer almış ve tanrının koruyuculuğunun simgesi olmuştur. Heliopolis'te tapınılan Horus monarşinin de koruyucusuydu. İ.Ö. 3200'e doğru Mısır birliğini ilk defa kuran Hıerakonpolis prenslerini kutsadı. Horus 3000 yıl boyunca krallık ünvanının başta gelen adı oldu. Osiris efsanesinde bile tanrının ve İsis'in oğlu bir Horus'tur. Çocuk Horus adını taşır. (Yunanlılara göre Harpokrates) Eski Mısır'da birçok çocuğun adının Horus olduğu anlaşılmaktadır. Mitolojide Horus şahin gibi bir yırtıcı kuşun bedeninde cisimleşerek Firavun Kefren'in omuzlarına konar. Hükümdarın ensesini korur. Bununla ilgili tasvirler Orta İmparatorluk döneminde (XII. Hanedan) yapılan tapınakların duvarlarındaki kabartmalarda gösterildi. Gerileme döneminde bronz heykelciklerde şahin başlı bir insan gibi gösterildi. Ra gibi güneş tanrısı olarak tapınılan Horus'un metinlerde yer alan adları "...Heru-Ur (Aroueris), Heru-Merti, Heru-Nub, Heru-Khent-Khat, Heru-Khent-An-Maa, Heru-Khuti, Heru-Sam Taui, Heru-Hekennu, Heru-Behutet..." şeklindedir.

Horus'a ait bir heykelcik

Horverre: XII. Hanedan dönemi krallarından Amenemhat III'ün turkuaz ve bakır ocaklarında görevlendirdiği bir memuru. Mezarındaki duvar kabartmalarında kavurucu sıcaklara rağmen hiç kayıp vermediğini belirtir.

Hotepsehemvi: İ.Ö. 2800-2670 tarihlerinde II. Hanedan Mısır kralıdır. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Hovard Carter: İngiliz arkeolog. Yaklaşık 30 yıl Mısır'ın gizemli tarihini araştırmak için Teb'de bulundu. ABD'li Theodore Davis adına Luksor'da kazı ekibini yönetiyordu. 1907 yılında arkeolog ve bilim adamı Lord Carnavon ile tanıştı. Theodore Davis'in 1914 yılında kazılardan elini çekmesiyle Lord Carnavon devreye girdi. Kazının ekonomik yönünü finanse etmeye başladı. Tutankhamon'un mezarının bulunması için yaklaşık 5 yıl boyunca masrafları Lord Carnavon üstlendi. Bu kralın mezarı 1922 yılında bulundu. Mezarın açılması sırasında Lord Carnavon dahil fotoğraf uzmanı Harry Burton, Hall ve Houser adında iki ressam, Newyork Metropolitan Müzesi'nden Arthur C. Mace, yazı uzmanı Prof. Dr. Breasted ve Kahire Ulusal Müzesi kimya bölümü müdürü Alfred Lucas'ın da bulunduğu saatlerde Tutankhamon'un mezarı yavaş yavaş açılmaya başlandı. Mezarı bulunduğu zaman Lord Carnavon Londra'daydı. Telgrafla haberi alır almaz hemen Mısır'a gitti. Mezarın içindekiler basına ve devlet görevlilerine anlatıldığı zaman hazır bulunanlar ise; Lord Carnavon, Lady Evelyn Herbert, Çalışma Bakanı Süleyman Abdül Halim Paşa, Eski Eserler Dairesi Genel Müdürü Lacau, Sir William Garstin, Sir Charles Tust, Newyork Metropolitan Müzesi Mısır Bölümü başkanı, Lytgoe, Prof. Breasted, Dr. Alan Gardiner, Winlock, Mervin Herbert, Richard Bethell ve Eski Eserler Dairesi Başkanlığı Müfettişi Engel Bach'tı. Ancak bunların çoğu bilinmeyen nedenlerle aralıklarla hayatlarını kaybettiler. Ölüm nedenleri Tutankhamon'un mezarının lanetli olmasına bağlandı.

Hpt: Eski Mısır dilinde "Birleştirmek, birleşmek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Sıkıca bağlamak" anlamına gelen "Hekah" sözcüğüdür.

Hra-f-ha-f: "Yüzü arkasında olan" anlamında betimlendi.

Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Mağaradan ve derinden geleni selamlarım, kimsenin yiyeceğini zorla elinden almadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Hska: Eski Mısır dilinde "Kesmek, parçalarına ayırmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Birleşmiş bir şeyi bölmek" anlamına gelen "Hekah" sözcüğüdür.

Ht: Eski Mısır dilinde "Şu an, şimdi" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Şu an, şimdi" anlamına gelen "Het" sözcüğüdür.

Hu: Eski Mısır dilinde "Vurmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Yok etmek, ortadan kaldırmak, yıkılmak" anlamına gelen "Hub" sözcüğüdür.

Hu: Eski Mısır dilinde "Kötü, günah" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Yıkım" anlamına gelen "Huü" sözcüğüdür.

Hu: Eski Mısır dilinde "Mağara, in" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Mağara, delik" anlamına gelen "Homlil" sözcüğüdür.

Hu: (Bak Huh.)

Huh: Mısır'da tapınılan bir tanrıdır. Hah, Hu, heh adlarıyla da tanınır. Gökyüzü ve sonsuzluğun tanrısı olarak bilinir. Kurbağa şeklinde betimlendi.

Hu-t: Eski Mısır dilinde "İyi bir cin" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Katırcıların iyi cini" anlamına gelen "Huantun" sözcüğüdür.

Hunefertemre: İ.Ö. 690-664 tarihlerinde XXV. Hanedan dönemi Mısır Kralı Taharka'nın Manheton listesindeki adı. (Bak Taharka.)

Hunefer Papirüsü: Mısır'ın ölüler Kitabı'nda Maat'ın salonunda yargılanan ruh ile ilgili bir belgedir. Bu metindeki yargılanma sahnesi ezoterik yapısını hala korumaktadır. Ruhun yargılanma sırasında suçsuz olduğunu belirtmek için sergilediği enerji, bilgi, hazırcevap oluşu ve 42 tanrı huzurundaki yargılanışı en ince ayrıntısıyla belirtilir.

Hüteym: Arabistan, özellikle Mısır'da dağınık halde yaşayan ve soyları bilinmeyen bir halk. Bedevilerden olmadıkları için Araplarca küçük göründüler. Vurdulu, kırdılı olan ve yaptıkları gasplar nedeniyle kötü imaj bırakan "Seraratlar"la akraba oldukları tahmin ediliyor. Konakladıkları yerler ise Cidde, Lis ve Vach dolaylarıdır. Bunlardan kopan bazı küçük guruplar ise, El-hicr, el-ula, Hübeyr, Harrat el-esnan, Vadi rumma ve Mekke yakınlarında otururlar. Mısır'da ise bunlar Halvan'ın güneyinde, Zakazik yakınında güney deltada yerleştiler. Bunlar genellikle yoksuldurlar.

Hu: Erkek başlı insan olarak bilinen Mısır'da bir tanrı. Ra'nın kayığında ölünün ruhuyla beraber gezintiye çıkan bir tanrı olarak bilinir.

Hufu: İ.Ö. 2571-2548 tarihleri arasında II. hanedanın Mısır Kralı Keops'un bir diğer adı. (Bak Keops.)

Huni: İ.Ö. 2625-2600 tarihleri arasında III. Hanedan dönemi Mısır Kralıdır. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2780-2400 ya da İ.Ö. 2778-2723 olarak gösterilmiştir. Bu tarihler hakkında somut bir bilgi yoktur.). Sakara'nın 50 kilometre güneyinde bir piramit yapma girişiminde bulundu, ancak tamamlayamadı. Ayrıca Nil Nehri'nin Elephantine (fil adası) adasında güvenlik için bir kale yaptırdı. Kızı Heleferes Snefruyla evliydi.

Hurgada: Mısır'da Kızıldeniz kıyısında yer alan bir liman adı. Bu limanın yakınında petrol yataklarının olduğu söyleniyor.

Hut-her-ib: (Ya da Hut-ta-heri-ibt). (Bak Tel-Atrib.)

Huya: Teb'de XVIII. Hanedan dönemi Kralı Tutankhamon döneminde Teb genel valisi.

Hydreuma: Eskiden Mısır'da kervanlar için suyu bol olan yerlerde kurulan dinlenme merkezleri. Myos Hormos kıyısında kurulan "Trajanı Hydrauma" buna bir örnektir. Bu merkezlerdeki eski kalıntılar arasında firavunlar ile Roma dönemine ait belgeler bulundu.

Hyksoslar: Mısır dilinde "Heka-Hasut" ya da "heka-khasout" olarak bilinir. Birleşik bir terimden türetildiği düşünülüyor. Anlamı ise "yabancı ülkelerin önderleri"dir. İ.Ö. II. yüzyılda Hint-Avrupa istilalarıyla Anadolu'ya süzülen kimileri de Mısır'a kadar giren Asya halklarına verilen ad. Birçokları yukarı Suriye'den geldi. Firavunların güçsüzlüğünden faydalanan Hyksos'lar XVIII. yüzyılda delta'nın doğu kısmına yerleştiler. Burada bir başkent kurdular. Bu başkentin adı ise Avaris'ti. Mısır geleneklerini beğenerek kral bile oldular. Bunlar daha sonra ülkenin bütününü fethettiler (Yukarı Mısır dışında). İ.Ö. 1730-1580 tarihleri arasında XV ve XVI. hanedanları kurdular. İ.Ö. 1580'e doğru Teb prensleri Hyksos'ları Avaris önünde bozguna uğratarak, Mısır'dan kovdu, Saruhene'ye (Güney Filistin) kadar sürdü. Ancak geride çeşitli süs eşyaları bıraktılar. Onlar Sami dilinde hiyeroglifferle kral isimleri yazılı gülçe, grift ve helezoni süslerle sayısız süs eşyaları yaptılar. Manheton'un açıklamalarından bilindiği gibi Hyksoslar döneminde altı kral egemenlik sürdürdü. Bunlar Hian, Apofis I, Apofis II, Avosereve ve son kral ise Apofis III olarak bilindi. Beş kralın adı biliniyor ancak altıncı kralın adı bilinmemektedir.

Hypostylos: Mısır tapınaklarındaki sütunlu büyük salon. En ünlüsü Karnak'taki sütünlardır.

I

Iat: Mısır'da tapınılan bir tanrıça. Süt tanrıçası olduğu anlatılır. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Ienpw: (Bak Anubis.)

Ih: Eski Mısır dilinde "Bir bitki" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Cabsicum (kırmızı biber)" anlamına gelen "Ie" sözcüğüdür.

Ihnasya el-Medine: Beni Suef'in 15 kilometre batısında yer alan modern bir köydür. Adını yukarı Mısır'ın eyalet başkentlerinden "Henennesut" tan alır. Kıptı dilinde, "Hnes" olarak bilinir. Buranın tanrısı olan Harsafes, Yunanlı Herakles ile özdeşleştirildi. Koç başlı olarak betimlendi. Bu köy daha sonraları ise klasik Herakleopolis Magna adını aldı. Tanrı Harsafes'in tapınağı köyün güneybatısında yer alır. Tapınak XVIII. Hanedan döneminde özellikle Ramses II tarafından genişletildi. Bu tapınağın güneydoğusunda Kom-el Akarib'de de Ramses II tarafından yapılan başka bir tapınak yer alır.

Ihu: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Ehi olarak da bilinir. Bu tanrıçanın çıngıraklı yılanları temsil ettiği şeklinde ifadeler var.

Imset: (Bak Amsit.)

Imeut: (Bak Anubis.)

Imsety: (Bak Amsit.)

Inpu: (Bak Anubis.)

Inher: (Bak Anhur.)

Inmutef: Mısırlılar genellikle bu tanrının bilgeliğini İmhotep'in bilgeliğine benzetirlerdi. Sertliğiyle tanınan gökler tanrısı olduğu anlatılır.

Inmutef: Iunmutef şeklinde de tanınan Mısır tanrısıdır.

Ipy: (Bak Taweret.)

Ipet: (Bak Taweret.)

Iunmutef: (Bak Inmutef.)

İ

İalou: (Ya da Iaru/Ialu) Mısır'da ölüler ülkesine verilen ad. Temize çıkmış ölünün öteki dünyada rahat yiyecek bulabileceği bir yer olarak "yiyecek tarlaları/kamış tarlaları" anlamında bilindi. Eski Mısır geleneğine göre öldükten sonra Tanrı Osiris'in mahkemesinde yargılanıp, aklandıktan sonra öteki dünyada kendilerine ayrılan topraklarda canlı yaşamı devam ettireceklerine inanılırdı. Ölüler kitabında anlatıldığı gibi o topraklarda tekrar çiftçilikle uğraşacakları inancı yaygındı. Mısır inançlarına göre cennet olarak bilindi.

İbi: İbi piramidi olarak bilinir. Yüksekliği tam olarak hesaplanamıyor. Harabe halindedir. VIII. Hanedan döneminde yapılan bu piramidin adı belge eksikliği nedeniyle tam olarak bilinmiyor.

İbis: (Latincede Yunibis) Uzun eğri gagalı, orta boy bacaklı güçlü bir kuştur. Kanat uzunluğu yaklaşık 1. 40 metre, boy uzunluğu ise 60-75 cm arasındadır. Değişik renklerde karşımıza çıkar. Ancak çoğunlukla kırmızı renklidirler. İbisgiller familyasından olan bu kuş tropikal ve ılıman iklimlerin olduğu açık havalarda yaşar. Etçil bir hayvan olduğu için buldukları küçük hayvanlarla beslenirler. En çok çekirge tükettikleri için de Mısırlılar tarafından sevilirlerdi. En iyi bilinen türü "Threskiornis Aethio-pica" adlı kuştur. Tunç renginde olan bir de kel ibis "Comaitbis eremita" türü vardır. Bunlar Alpler'de ve Afrika'nın bir bölümünde yaşarlar. Bu kuş Mısır tanrılarından Thot'u temsil ederdi. Hiyerogliflerde bile yer alan bu kuşun sembolü Mısır tanrısı Thot'u betimlerdi. Yapılan araştırmalarda Mısır'da mumyalanmış ibislerin mezarları bulundu.

İdfu tapınağı: İ.Ö. 200-201 tarihlerinde yaşayan İdfu adına yaptırıldı. İdfu'nun kimliği hakkında yeterli bilgi bulu-

namadı. Tapınak şeklindeki mezarın duvarlarında tanrısal betimlemeler yer aldı. Tapınağın giriş bölümündeki heykelin kutsal olduğunu düşünülerek tanrıların ruhu heykelin içinden çıkmasın diye her gün hediyeler bırakılırdı.

İdol: Eski tarihsel dönemlerde tanrılara adak olarak sunulan taştan ya da pişmiş topraktan yapılmış küçük heykelciklere verilen bir ad. Ana tanrıça ve bereket tanrıçası olarak betimlenen heykelcikler kalçalı ve iri göğüslü olarak yapılırdı. Bu örnekler Kültepe ve Beycesultan'da görüldü.

İdut: (Öl. İ.Ö. 2330 civarında yaşadığı tahmin ediliyor.) Kral Unas'ın torunu ve Teti'nin de oğludur. Arkeologlar genç Prens İdut'un mezarını buldukları zaman şaşırmışlardı. Çünkü mezar duvarlarında balıklar, su kuşları, su aygırı yavrusunu kapmak üzere olan bir timsah, buzağılarıyla inekler ve çeşitli doğa motifleri genç prensin mezarını süslüyordu. Mezar duvarlarında ayrıca çeşitli konuları içeren yazılar bulunuyordu. İdut'un İ.Ö. 2330 civarında ölmüş olabileceği üzerinde arkeologlar sözbirliği yaptılar. Ancak Avustralya Sydney'deki Macquarıe Üniversitesi'nden Mısır bilimci Profesör Necip Kanavatı "... O başkasının yerini almış." şeklinde bir ifade kullanarak İdut'un mezarında daha önce başka birinin bulunduğunu anlatmak istiyordu. Doğrusu da öyleydi. İdut'un bulunan mezar duvarında rölyeflerdeki hiyeroglif yazılar açıklanınca mezarın Unas'ın baş veziri İhi'ye ait olduğu saptandı. İdut'un mumyasının mezara nasıl girdiği henüz bilinmiyor. Sakkara'da Nil Nehri boyunca 70 kilometre uzanan mezarlar kuzeyde Abu Revaş'ta başlayıp Gize, Abusir, Sakkara, Dahaşur ve Maydum boyunca devam eder. İdut'un mezarı da bu vadide yer almıştı. Dedesi Kral Unas ile babası Kral Teti'nin mezarlarının bulundukları piramidin yanındaki tapınağın altında gömülü olduğu bulundu. Bu kazılar 1920 yılında yapıldı. Kral Unas'ın kızlarından biriyle evli olduğu düşünülen İdut'un babası

Teti'nin nereden geldiği bilinmiyor. Kral Teti'nin İput ve Huit adında iki eşinin olduğu saptandı. Ancak kaç eşinin olduğu bilinmiyor. İput ile Huit Kral Teti'nin eşleri olduğu halde kraliyet için çarpışmak isteyen iki kadındı. Bunlardan İput adına yaptırılan piramit 1890 yılında arkeolojik kazılar sonucunda bulundu. Bir komplo sonucu öldürülen oğlu Pepi'nin mezarında bulunan metinler için Fransız arkeolog Audran Labrousse "... Bunlar ölüler alemine geçişi kolaylaştıran sihirlerle doluydu." diyor. Hezi Teti'nin veziri Pepiya ile birlikte Userkare'nin komplonun bir parçasını oluşturduğu düşünülüyor. Fransız arkeolog tarafından bulduğu üç piramidin Anhesenpepi II ile diğer iki piramidin eşlerine ait olduğu söyleniyor. Anhesenpepi, Pepi I'nin eşiydi. Anhesenpepi'nin sözcük anlamı ise "Pepi için yaşayan "anlamındadır. Kraliçe Huıt'in oğlu olduğu bilinen ve Teti'nin veliahtı olarak metinlerde yer alan Prens Tetianh-Kem'in de komplo sonucu öldürülmüş olabileceği tahmin ediliyor. Çünkü Tetianh-Kem yirmi beş yaşlarındayken ölmüştü. II. Anhesenpepi Abidosluydu. Kleopatra gibi kurnaz bir kadın olduğu düşünülüyor. Çünkü eşi Pepi öldüğü zaman onun hareme girmesi gerekirken kurnazlığını ve dişiliğini kullanarak yeğeni Merenne'yi baştan çıkarıp tahtı ele geçirdiği söyleniyor. Ancak Merenne'nin hükümdarlığı kısa sürdü. Bu kısa süreli yönetimin başarısızlığında da yine Anhesenpepi rol oynadı. Amacı oğlu II Pepi'yi tahta oturtmaktı. Nitekim Merenne'nin yerine oğlu II Pepi'yi tahta oturttu. II Pepi tahta geçtiğinde 6 yaşındaydı. Firavunların Mısır'daki saltanatına Büyük İskender son vermişti. İ.Ö. 332 yılında Mısır'ı kuşattıktan sonra kente giren yabancı kültür bölgede yeni bir yaşam çizgisi yaratmıştı.

İher-Nofret: Firavun Sensuret III'ün (Yunanca dilinde Sesostris III) döneminde bir rahip. Tanrı Osiris'in önemli gizemlerini Abydos'taki mezar duvarında yaşam öyküsüyle beraber kazıttı.

İhi: Tanrıça Hathor'un kızıdır. Bazı yazıtlarda da İhi, Kral Unas'ın baş veziri olarak geçiyor. Ancak kişilikleri hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Mezarı Teb kentinin "el-cocha" mezar alanında bulundu.

İkhneutai: (Av köpekleri) Sophokles'in tiyatro oyunu. Bu oyunun sadece Mısır papirüslerinde yazılmış birinci bölümü biliniyor. Oyunda "Hermes daha bebekken Apollon'un ineklerini çalar ve rubabı keşfeder" gibi fantastik imgeler yer alıyor.

İlahı Tapınıcılar: Mısır'da firavunların resmi tanrısı olarak yer edinmiş Amon'a tapan prenseslere verilen bir ad. Önemli üyelerden Şapenupet ile Amenardis göze çarpar. Bunlar XI ile VI. yüzyıllar arasındaki hanedanlar döneminde etkin rol oynadılar.. Bu evlat edinme yoluyla kurulan hanedandı. Tanrıların eşleri olarak kendilerini gören bu fanatik prensesler insanlarla cinsel ilişkiye girmezlerdi. Firavunların bütün yetkilerine sahip oldukları için onların yasalarından faydalanıyorlardı. Tek amaçları Amon kültünü korumak ve daha uzun yıllar yaşatmaktı.

Imentet: Batının ölüler tanrıçası olarak tapınıldı. Saçını Tanrıça Hathor gibi bağlardı. Bu tanrıçayla ilgili olarak çeşitli kaynaklarda sadece adının geçtiği görülür. Tanrıçanın kişiliği hakkında belge yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor.

İmhotep: İ.Ö. 2718-2600 III. Hanedanın firavunu olan Coser'in başbakanı konumunda bir mimardı. Sakkara'daki basamaklı piramit ile çevresini saran mezarları tahta ve tuğla yerine ilk defa taş mimarlığını başlatarak yaptı. İ.Ö. VI. yüzyılda Mısır geleneklerinde ustaların piri olarak anıldı. Aynı zamanda kutsal kitapların yazarıydı. Yazıcılar (hattatlar) yazı yazmaya başlamadan önce yerlere onun anısını yaşatmak için su serperlerdi. Mısır'ın gerileme döneminde Yunanlılar İmhotep'i Asklepios (Asclepius) ile özdeşleştirilen bir tanrı durumuna getirdiler. Sakkara'daki tapınağı bir sanatoryum gibiydi. Oraya ge-

len hastalar mücizevi bir şekilde iyileşiyorlardı. Ülkede birçok tapınak onun adına açıldı. İmhotep gibi bilge bir adamın mezarı hala bulunamadı. 1964 yılında İngiliz arkeolog Walter Bryan Emery Sakkara'da onun mezarını ararken bir tünel ortaya çıkardı. Bu tünelde hattat ve bilgelerin tanrısı Thot'un kutsal hayvanı olan kara leyleğin birçok mumyası bulundu. Ancak birden bire asistanı Ali el-kuli'nin gözleri önünde fenalaşan Emery yüksek ateşle yoğun bakıma alındıktan 12 gün sonra ölünce İmhotep'in mezar arama işlemleri de sona erdi. Yunanlılar ise mimar ve doktor olan İmhotep'i tanrılaştırdılar.

Mimar İmhotep'in bir heykelciği

İmsety: Mısır Tanrısı Horos'un oğullarından birinin adı. Ölünün karaciğerinde korunduğu söylenir.

İngiliz-Nübye Keçisi: İngiliz keçisiyle Nübye keçisinin (Yada Mısır ile Abisinya) melezi. Uzun ve sarkık kulaklı, kısa kıllı bir keçi ırkıdır. Boynuzları aşağı doğru kıvrıktır. Sütü bol olduğu söylenen bu keçi ırkı ABD ve Hindistan dışında diğer bazı ülkelerde de yetiştiriliyor.

İnherkau: XIX. Hanedan döneminde "iki diyarın yöneticisinin ustabaşı" olarak bilinen bir görevli. Hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

İnhagi: Mısır'da bir kraliçe. Hakkında yeterli belge bulunmamaktadır.

İnisye: (İnisyasyon) Öğretici demektir. İnsanın yaşam tarihi sürecinde fikirsel geleneklerinin devamını sağlamak için (gizli gelenek) bilginin yayılmasında rol alan öğreticilere inisyeci denir. İnisyason bilgisinde üç ana tema işlenmiştir. Allah, insan ve tabiat. Bu üç tema arasındaki ilişkilerin nitelikleri ve dereceleri konu edinilir. Mısır ölüler kitabında yer alan tanrıların inisyeleri günümüze kadar ulaşmıştır. Aynı şekilde Maya-Kiçelerin el kitabı olan "Popol-Vuh" 'ta da tanrısal inisyeler vardır.

İnyotef: (İ.Ö. 1630 civarı) XVII. Hanedan (İ.Ö. 1640-1539) dönemi Mısır Kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Nubheperre" dir.

İnyotef I:(İ.Ö. 2081-2065 XI. Hanedan dönemi Mısır Kralı olarak egemenlik sürdürdü. (İntef ya da Antef olarak da bilinir.) XI. hanedanın birinci kralıdır. Horus adı "iki ülkeyi de yatıştıran" anlamında "Sehertauı" dir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2130-2120/İ.Ö. 2100-2000 olarak ele alınmıştır) Ülke üzerinde hak iddia ettiyse de yarım asırlık Teb yönetimindeki kardeşi Inyotef II ile sürtüşmeye girdi. Abydos'a yapılan bir saldırıya misilleme yapmak isteyen Inyotef II, Siut "Asyüt" eyaletinin bölgesinde bozguna uğratıldı.

İnyotef II: (İntef ya da Antef olarak da bilinir.) Horus adı "Vah'anh" şeklindeydi. İ.Ö. 2120-2070 tarihlerinde XI. hanedanın ikinci kralı olarak biliniyor. İ.Ö. 2065-2016 tarihleri arasında egemenlik yaptığı tahmin ediiyor.

İnyotef III: (İntef ya da Antef olarak da bilinir.) Horus adı "Nahtnebtepnufer" şeklindeydi. XI. hanedanın üçüncü kralı olarak egemenlik sürdürdü. Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2016-2008 tarihleri arasında egemenlik yaptığıileri sürülmüştür. Sakin bir dönem geçirdi. Önemli memurlarından biri olan ve "Amon en önde" anlamında bilinen Amenemhat, daha sonraki dönemlerde dört kralın adı oldu.

İnsinger Papirüsü: Eski Mısır metni. Demotike yazı sistemiyle yazılmış olduğu belgelendi. Metni ilk defa bulan araştırmacı her kimse onun adı verildi. İ.Ö. IV. yüzyıldan kalmadır. Bu metinde bir babanın oğluna verdiği öğütler yazılıdır. Ailesel yapıda yüce bir ahlaksal durum dile getirilir.

İnstitut d'Egypt: Napoleon'un 1798 yılında Mısır'dan getirdiği "bilim ve sanat" komisyonu üyelerinin kurmuş olduğu bir dernek. Son derece önemli kolleksiyonları olan derneğin üyeleri arasında; Berthollet, Denon, Geoffroy Saint-Hilarie, Say, Dolomieu yer almaktadır. Mısır üzerine

çeşitli eserler derlediler. Bu eserlerden "Mısır üstüne inceleme" (Memorires sur I'Egypt) ve "Mısır'ın betimlenmesi" (Des-criptıon de Egypt) Paris'te yayımlandı.

İpet-Usut: "En mükemmel yapı" anlamına gelen Karnak'taki yapılar topluluğuna Mısırlılarca verilen ad.

İpi: Montuhotepler döneminde bir vezir. Mezarı Teb'in Gurna köyündeki mezarlıkta bulundu.

Iptet: Mısır'da doğum tanrıçası olarak tapınıldı. Su aygırı biçiminde tasvir edilen bu tanrıçanın "iki karanın annesi" şeklinde tanımlandığı ifade ediliyor.

İpu-ur: İ.Ö. 2200 yılına doğru VI. Hanedan döneminde krallık haznedarı. Arkeologlar tarafından bulunan papirüslerdeki metinlerde İpu-ur'un ekonomiyle ilgili yakınmalarından dolayı varlığı bilindi. İlginç imgeler kullanılarak şiirsel bir dille yazılan metinde zenginlerin soyulduğu, fakirlerin malları nasıl talan ettiği anlatılıyor.

İri: Eski Mısır dilinde "Göz" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Bakmak, görmek" anlamına gelen "Ilah" sözcüğüdür.

İri: Eski Mısır dilinde "Oğul, er" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Meni, adet görme" anlamına gelen "Ilmeh" sözcüğüdür.

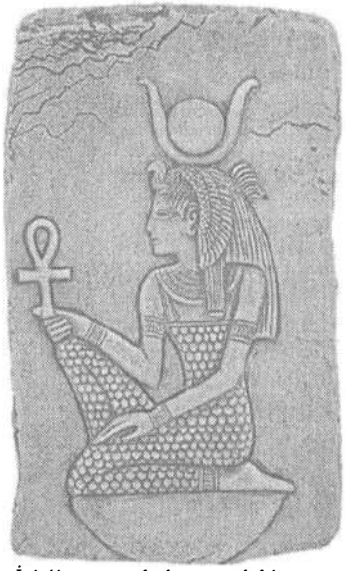
İseon: (Yunanca bir sözcük) Tanrıça İsis adına yaptırılmış bir tapınak. "Yunan - Mısır" ya da "Yunan-Roma" tapınağı olarak da bilinir. Latincede adı "İsaeum" dur.

İsi: Edfulu olduğu söylenir. VI. Hanedan Kralı Teti zamanında taşradaki bir eyaletin sorumlusuydu. Başarılı çalışması sonrası Mısır halkı tarafından tanrılaştırılarak yerel bir tanrı olarak tapınıldı.

İsisnofret: (Ya da İsisnorit) Ramses II'nin karısının adı. Mezarı krallar vadisinde sıradan bir mezardır. Oğulları veliaht olarak seçildi. Khamusat'ın annesidir.

İsitnorit: (Bak İsisnofret.)

İsis: Mısır dilinde "Esi" olarak bilinen Mısır tanrıçasıdır. Bazı kaynaklarda adı "Mut ya da T-mau" olarak geçer. Bu ke-

İsis'in tapınak duvarındaki kabartma resmi

lime "Kral tahtı" ya da "Tanrı tahtı" anlamında kullanıldı. Seth tarafından öldürülen Osiris'in eşidir. (Bazı ifadelerde İsisi'in Thot(hermes) ve Promete'nin kızı olduğu belirtilmiştir!) Kökeni henüz bilinmiyor (Ancak Atantis kökenli olma ihtimali yüksektir.). Ailesinin bekçisi ve koruyucusu olarak bilindi. Kardeşi tarafından zalim bir şekilde öldürülen eşi ve kardeşi Osiris'i yeniden hayata dönüştürerek ondan bir erkek çocuk doğurdu. İsis'le ilgili öyküler son derece dramatize edilerek yazıldı. Büyük bir büyücü olduğu söylenen bu tanrıçanın Buto, Koptos, Philale dışında birçok tapınakta Hathor ile tek bir tanrıda birleştiği söylendi. Ancak her zaman birinci sırada o yer aldı. İsis'in kültü ticaret gemileri vasıtasıyla Mısır'ın dışına da yayıldı. İsis'in Maya kökenli prenses Moo'nun kendisi olabileceğini savunan araştırmacılar da vardır. Helenistik dönemde Ege Adaları'na, Yunanistan, Küçük Asya ve Batı'da da benimsendi. Tanrıça Demeter ile birleştirilmiş gibi bakılarak Zeus-Serapis ile de özdeşleştirildi. Roma döneminde inananların ilk tanrıçası oldu. Hadrıanu döneminde ise zirveye ulaştı. Galya, İspanya, Ren ve Tuna Nehri boyunca onun adına yapılan tapınaklar bulundu. Bu tapınaklarda İsis'e inananların çoğu lejyonerlerdi. Kleopatra ile Antony öyküsünde Kleopatra'nın kendini Isıs gibi gösterdiği de söylenir. Yapılan incelemelerde Hz.İsa'nın annesini de Isıs'e benzetenler çoğunluktadırlar. Bazı ikonalarda İsa'nın annesinin kucağında gösterilmesinde de İsis'in tapınak duvarlarındaki çizimlerinden esinlenilmiş olduğu görülüyor. En eski tapınağı

"Nau-esi" (İsis kasabası) olarak isimlendirilen "Neteru" tapınağıdır. İsis ile oğlu, tanrıça Maat ve Ptah'ın tunçtan yapılmış küçük heykelleri İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde koruma altına alınmıştır. Araştırmacılar İsis'in binlerce adının olduğunu belirtirler. Mısır halkı İsis'in "eankarnasyon" yoluyla Kleopatra VII'nin bedenine geçtiğine inanıyorlardı.

İsis Düğümü: (Ya da İsis halkası) Bitkisel maddelerden yapıldığı öne sürülen Mısır muskası. Bu muskanın "Ankh" haçı gibi anlamlı olduğu sanılmaktadır. İsis'in düğümü olarak bilinen büyü eski metinlerde "İsis'in kanı" olarak bilinir. Bu muska XVII. dönemden itibaren tanrıların kemerini süslemiş.

İsis Levhası: İsis ve diğer tanrıları temsil ettiği söylenen kabartmalar ve hiyerogliflerle süslenmiş bronz bir levhadır. Kare şeklinde olan bu levha 1525 yılında Roma'da ele geçirildikten sonra Torino Müzesi'nde koruma altına alındı. Levhanın üzerinde İsis kültünün törenlerini gösteren sahneler yer alır.

İsis ve Osiris üzerine inceleme: İsis'in dini rahibesi olan Klea'ya hitaben yazılmış felsefi düşünce. Bu eser Plutarkhos tarafından yazıldı. Osiris'in dini konusunda geniş kapsamlı bilgi hazinesi gibidir.

İsis Masası: Hadrianus devrinden kaldığı düşünülen ve 1525 yılında Roma'da ortaya çıkarılan eskiçağ anıtı. Bronzdan yapılmış kare biçiminde bir masadır. Üzerinde hiyeroglifler gümüşten kabartmalarla süslenmiştir. İsis ve diğer tanrılara ait adakları temsil eden motiflerle süslüdür.

İsis ve Osiris: Plutarkhos'un eseridir. İsis kültünü yayan dindar ve bilgili Klea adındaki rahibe için yazılan felsefi bir eser. Bu eser hiyerogliflerin çözülmesinde Osiris dini hakkında bilgi veren bir kaynaktır. İsis ve Osiris, "İzis ve Oziris" şeklinde yazılan eski Mısır tanrı ve tanrıçasıdır. İsis, Osiris'in kız kardeşi olduğu gibi aynı zamanda da karısıdır. Kardeşi Seth tarafından öldürülen eşi Osiris'in

parçalarını birleştiren sirius gibi verici özelliğiyle tanıtılan bir tanrıça şeklinde ifade edildi. Osiris dirildikten sonra onunla birleşir ve "Hor"(Horus) adında bir çocuk tanrı dünyaya getirir. Osiris'e öte dünyada yargılama ve yeni doğuşun tanrısı şeklinde tapınıldı. Yüce tanrıça olarak belirtilen İsis ise Horus'un bakire olan annesi şeklinde tanıtılmaktadır. Bunun nedeni de Osiris'in ruhunu gökten İsisin rahmine düşürmesine bağlanmaktadır. 1790-1832 tarihleri arasında yaşamış olan Jean-Francois Champollion tarafından çevirisi yapılmış bir Mısır yazıtında, Osiris için "...Osiris gerek yerdeki gerek gökteki evrensel yaşam etkinliğidir. O, makamından ölüler dünyasına onları canlandırmak üzere iner. Her ölü, kosmosun derinliklerinde bir yaşam oğulcuğudur, tıpkı dünyanın rahmindeki bir buğday tohumu gibi..."şeklinde bilgiler görülür.

İskenderiye: (El-İskenderiye) (Adının Büyük İskender'den geldiği tartışılıyor.) Önemli ticaret ve turizm limanlarına sahip olan Mısır'ın büyük kentlerinden biridir. Tarihi devamlı savaşlarla içiçe olan eski bir kenttir. "Pharos" üzerinde kurulmuştur. Burada İmparator Dicletianus onuruna dikilen "Pompeius" sütunu, yer altı mezarları (1. yy'dan kalma) İ.Ö. 200 yıllarına ait olan Anfuşi Mezarlığı, camiler ve kalelerden az miktarda harabe kalmıştır. Çoğu müzelerde bulunan uygarlık izleri İskenderiye'nin tarihsel önemine tanıklık etmektedir. İ.Ö. 1-2. yüzyıllara ait "Kumu'ş-Sugafa" adlı yeraltı mezarlıklarıyla, İ.Ö. 3-2. yüzyıla ait Anfuşi Mezarlığı ise Mısır sanatının özelliklerini açığa çıkarır. Bu kent modern bir kenttir. Geleneksel İslam kentleri dışında marjinal özelliği olan bir yapıya sahiptir. Bu kent Mısır'da küçük ve yoksul bir balıkçı kasabasının bulunduğu yerde kuruldu. İ.Ö. 322 yılında Büyük İskender, Deinokrates Rhakoti'den böyle bir kentin yapılmasını ister. Sezar bu kentte ölüm tehlikesi atlatır. Ptolemaioslar ve Romalılar kentte anıtlar, saraylar ve tapınaklar yaptılar. Antonius da sarayını burada yaptırdı. Knidoslu Sostratos'un 280 yılına doğru bitirdiği İskende-

riye Feneri de buradadır. Bu fener 1340 yılına doğru yıkıldı. Ptolemaioslar bu kenti başkentleri olarak gördüler. İ.Ö. 30 yılında Octavianus Kleopatra VII ile yaptığı savaşta kenti kuşatarak özel mülkü haline getirdi. Kent son derece önemli savaşlara sahne oldu. 1914 yılında Mısır ile birlikte Osmanlı imparatorluğundan ayrılarak İngilizlerin egemenliği altına girdi.

İskenderiye: Büyük İskender'in adının verildiği 16 yerin adı. Bunların arasında İskenderiye kentiyle Belh kentleri de var.

İskenderiye Etkinliği: "tamlayan olarak" tanımlandı. Ptolemaioslar döneminde Mısır'da merkezi İskenderiye olan edebiyat ve sanat etkinliği. "İskenderiye edebiyatı-İskenderiye sanatı" olarak bilinir.

İskenderiye Sanatı: Ptolemaioslar döneminde natüralist ve Ekspresiyonist heykelciliğin doğduğu Helenistik çağın Yunan heykelcilik sanatı. Bu sanatçılar halktan ilham alarak eserlerini yaparlardı. Kuyumculuk işleri, toprak kaplar, küçük bronz heykeller ve süs eşyaları, kral portreleri ve mezar taşları üzerindeki büstler ilgi çekici olan sanat çalışmalarıydı.

İskenderiye Eebiyatı: İ.Ö. III. yüzyıda Ptolemaiosların sarayında Yunan şiir sanatının geliştiği görülür. Rodos Apollonios'un destanı, Kalimarkos'un ilahisi ve anıt yazıları, Mimos (Herondas)'ın halkçı ve gerçekçi şiirleri, Theokritos'un aşk konusunu işleyen deyişleri ve Aratos'un didaktik şiiri göze çarpar. Bu çalışmalar her ne kadar anlaşılması zor çalışmalar ise de İskenderiye dönemi ile Agustus dönemi arasında geliştiği bilinir.

İskenderiye Feneri: Mısır'da Pharos Adası üzerinde Ptolemaios Devleti'nin iki kralı tarafından yaptırıldı. Adına da o dönemde "Pharos" denildi. Eski yazarlar bu feneri dünyanın yedi harikasından biri olarak gördü. Yapımına İ.Ö. 247 yılında başladığı söylenir. Bu fener mimar Sostratos (Sostratus) tarafından yaptırıldı. Fenerin tepesinde ışığı 100 kilometre uzaklara yansıtacak bir bronz disk ile deniz Tanrısı Poseidon'un bir heykelinin bulunduğu söyleniyor.

440 fit yükseklikteki fenerin 955 yılında bir deprem sonucu üst kısmı yıkıldı. 1500 yılına kadar da tamamen yıkıldı.

İskenderiye Kitaplığı: İskenderiye kentinde kurulan antik çağın en eski ve önemli kütüphanesidir. İ.Ö. 360-283 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Ptolemaios Soter I (İ.Ö. 323-285) tarafından kuruldu. Tarih devam ederken diğer krallardan Ptolemaios Philadelphos (İ.Ö. 285-246) ile büyük oğlu Ptolemaios Euergetes (İ.Ö. 246-221) tarafından da bu kütüphane her geçen gün zenginleştirildi. Müze konumunda değer verilen kütüphaneye emeği geçen ve yöneten önemli kişiler arasında Demetrios, Zenodothos, Kallimakhos, Erastosthenes ve Aristophanes vardı. Aynı zamanda bir araştırma merkezi ve müze gibi kullanılıdı. Dünya kütüphaneler tarihinde önemli bir konumu vardır. Bu kütüphanenin İ.S.4. yüzyıl civarında Hırıstiyanlar tarafından yakıldığına yönelik genel bir kanı bulunmaktadır.

İskenderiye Müzesi: İskenderiye'nin kütüphanesi gibi müzesi de Ptolemaioslar döneminde yapıldı. Burada bilginler bir rahibin yönetiminde sadece inceleme yapmak üzere bulunurlardı.

İtet: Mısır kraliçesidir. Mezarı Maydum'da bulundu. Mezar duvarlarında bazı evcil hayvanların resimleri bulunuyordu.

İti: IX ve X. Hanedanlar döneminde birkaç kralın adı olduğu söylenir.

İti: Amenemhat II'nin kızlarından biridir. Mastabası Dahsur'da babasıyla Senvosret III'ün yaptırdığı piramidin bahçesindedir.

İtivert: Amenemhat II'nin kızlarından biridir. Mastabası Dahsur'da babasıyla Senvosret III'ün yaptırdığı piramidin bahçesindedir.

İzezi piramidi: Çağdaş adı "el-Şavvaf" olan bu piramit için Mısırlılar "güzel piramit" adını takmışlardı. 52.5 metre yüksekliğindedir. Kraliçe adına yapıldığı söylenmektedir.

J

Jaspe: İnce keten sargılarla sarmalanmış ve göğüste taşınan Osiris'e ulaşmayı betimleyen bir altın takısı. Buna bağlı kırmızı donuk akikten yapılmış bir düğüm. Bu düğüm İsis'in kanını temsil eder.

Joh: Mısır'da tapınılan bir tanrıdır. Ay tanrısı olarak belirtilen bu tanrıya ay ışığını verdiği düşünülerek tapınıldı.

Jurai: Amon tapınağının kurban amiri. Mezarı Mısır dilindeki adı "Nubcheper-re" piramidinde bulundu.

Juja: Amenofis III'ün babası. Annesinin adı ise Tuju olarak bilinir.

Juty: Amenofis IV (Akhenaton) un baş mimariydi.

K

Ka: Mısır dilinde "çift" anlamında tanımlandı. Döllenme yoluyla yaratıcı ve koruyucu işlevleriyle yaşamsal enerjinin bütününü belirttiği ifade ediliyor. Mısır'daki öykülerle diğer ülkelerdeki öykülerde (Özellikle mitolojik anlatımlarda) "Ka" nın tanrılar ve insanlara can verdiği şeklinde ele alındığı belirtiliyor. Eski yazı sisteminde iki ünsüz ve kalkık kol biçiminde fonetik bir işaretle sembolize edilir. Thot'un (Hermes-Thot=Hermetizm) Mu kıtasından Mısır topraklarına getirdiği bilge Osiris'in öğretilerinde insan varlığının üç aşamadan oluştuğunu belirtmektedir. Bu aşamalar "Aufu, Ka ve Shu"adlarını taşımaktadır. Bu aşamadaki üç gücün fiziksel bedenden ayrı yaşayan varlıklar şeklinde olduğu nitelendirilir. Mısırlılar ölen insandan ruhun ayrılmasının, cansız kalan bedenden insan başlı bir kuşun uçmasıyla olduğuna inanırardı ve onu tapınak duvarlarında resmetmişlerdi.

Ka: (İ.Ö. 3050 civarı) Hanedanlar öncesi dönemde Mısır'ı yö-

neten bir kral adı. Krallığı ve siyasal kimliği hakkında belge yetersizliği nedeniyle daha fazla bilgi verilemiyor. (Bak Ka'a.)

Ka: Eski Mısır dilinde "Sunmak, almak, maruz kalmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "İstemek, rica etmek" anlamına gelen "Kaat" sözcüğüdür.

Ka: Eski Mısır dilinde "penis" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Penis" anlamına gelen "Kazal" "sözcüğüdür.

Ka: Bireyin tanrısal açıdan koruyucu ruhu.

Ka'a: (İ.Ö. 3000-2800) Mısır'ın eski tarihinde I. hanedanın son kralı olarak tahmin ediliyor. Manheton listesindeki Yunanca adı "Ubienthes" dir. Hakkında belge bulunmadığı için krallığı ve siyasal kimliği hakkında bilgi verilemiyor. Ka adlı kralla aynı olduğu tahmin edilmektedir.

Kaa: Eski Mısır dilinde "Toprak, kara, yer" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Yer, toprak" anlamına gelen "Cab" sözcüğüdür.

Ka'amenemhet: XIII. Hanedan (İ.Ö. 1785-1680) döneminin 6. kralı olduğu tahmin ediliyor.Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Kaa: Mısır ve Suriye'de taştan yapılmış ahşap tavanlı bir mekan, barınma yeri. Genellikle yazın kullanıldığı için yazlık ev diyenler daha çoğunlukta. Yüksek bölümleri sedirlerle çevrili kare ya da kare biçimindeki dikdörtgen planlı bir yapı.

Kabi: Eski Mısır dilinde "Bal kovanı" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Bal, kovan" anlamına gelen "Cab" sözcüğüdür.

Kab (-el): Luksor Tapınağı'nın 85 kilometre güneyinde yer alan arkeolojik bir alan. Nil Nehri'nin sağ kıyısında bulunur. 3 Nomos'un başkenti olan Neheb; koruyucu "akbaba-tanrıça" olarak betimlenen Nehbet'in tapınıldığı bir kentti. Nehbet kentin sahibiydi. Bu arkeolojik alanda tarih öncesi tüm dönemlere ait izler bulunuyor. Tinit dönemi

siloları, Eski İmparatorluk yazıtları, Orta ve Yeni İmparatorluk mezarları, Ayrıca Abana'nın oğlu Kral Ahmes'in Hyksoslara karşı savaş öykülerini anlatan yazıtlar ve mezarlardaki Paheri'nin dekorları dikkat çekicidir. Büyük Nehbet Tapınağı, Yeni İmparatorluk döneminde (XXVI-XXX) kurulup, yeniden yapıldı. Bu sit alanında ayrıca XXX. hanedandan kalma bir çevre duvarı, Ptolamaios IV'ün kaya tapınağı, Amenofis III'ün yaptırdığı bir başka tapınak da dikkat çekicidir.

Kabartma: Rölyef de denir. Taş, alçı, kil ve ahşap benzeri işlenebilir yüzeylerde oyuk ve kabartma betimler oluşturularak meydana getirilen yapıt. Alçak ve yüksek kabartmalar olmak üzere iki şekilde işlenirlerdi.

Kabu: Eski Mısır dilinde "Kol" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kol" anlamına gelen "Kab" sözcüğüdür.

Kadeş: (Ya da Kinza) Tennur ve Asi nehirlerinin birleştiği yerde kurulan eski bir krallığın başkenti olduğu söyleniyor. Bu kent Mitannilere bağlıydı. Tutmosis III (Tutmes III) saldırılarına karşı çok direndi. İ.Ö. 1473 yılında daha fazla dayanamayarak teslim olmak zorunda kaldı. Firavunlara bağlıyken Hitit Kralı Şuppiluliuma I tarafından İ.Ö. 1365' te işgal edildi. İ.Ö. 1316 yılında Seti I bu kenti geri aldıysa da kısa bir süre daha Hititlerin egemenliğinde kaldı. Bu kentte tarihin tanıklık yaptığı en büyük savaş Ramses II ile Hitit Kralı Muvatalli arasında Kadeş önlerinde yapıldı. Karnak Tapınağı'ndaki kabartma yazılarda kentin değişik tarihlerde firavunlardan Tutmosos III, Seti I ve Ramses II tarafından nasıl geri alındığını belirten öyküler yazılıdır. Eski Kadeş kentinin yerinde bulunan "Tel Nebi Mend" de yapılmış bir sur bulundu. Arkeologlar tarafından yapılan kazılarda Seti I döneminde bu kentin nasıl alındığını belirten duvar yazmaları bulundu.

Kadeş: (Ya da Kedeş) Adı Azize anlamına gelen Kenanlı bir tanrıça. Mısır'da yaygın bir kültü vardı. Bu tanrıça hareket halinde olan bir aslan üzerinde çıplak olarak betimlenir. Sağ elinde bir çiçek buketi, sol elinde bir yılan tutar. Çıplak bir kadın olarak betimlenirdi.

Kadeş savaşı: İ.Ö. 1296'da (İ.Ö. 1299 diyenler de var.) Hititlerle Mısırlılar arasında Suriye'nin Kinza (Kadeş) kenti yakınlarında yapılan kanlı bir savaş. İ.Ö. 1299 yılında Ramses II, Filistin'e ve Suriye'ye kadar yayılmış olan Hititleri geri püskürtmek ve Mısır topraklarını tekrar geri alabilmek için savaşa hazırlanıyordu. Önce Suriye'ye saldırdı. Bu başarısıyla Amurru Kralı Hititlerle yaptığı ittifakı bozarak Mısır'ın yanında yer aldı. Ramses II yönetimindeki savaşçı Mısır askerleri taktik gereği 4 koldan yürüyüşünü sürdürdü. Hititlerle Halep yakınlarında karşılaşacağını düşünüyordu. Ancak Hitit Kralı Muvatalli, Kadeş yakınlarında Ramses II'nin ordularını bekliyordu. Mısırlılar tam tuzağa düşüp yenilecekleri sırada yakaladıkları 2 Hititli esirin itiraflarıyla yeni savaş düzeni uygulamaya geçtiler. Ancak savaş düzenine geçmeden atlı Hitit askerleri tarafından kuşatıldılar. Onların baskısı karşısında Mısır ordusu dağıldı. Hitit ordusundaki paralı askerler savaşı bırakıp bölgeyi yağmalamaya başlayınca Ramses II toparlanarak Hititleri bozguna uğrattı. Kadeş Savaşı için elde edilen arkeolojik bulgular ve belgeler yeterli değildir. Çelişkilerle dolu belgeler savaşın gerçek kaderini açıklamaktan zorlanıyor. Ebu Simbel ve Karnak tapınağındaki kabartmalarda bu savaş anlatılırken, Hitit ülkesinde savaş ile ilgili belirtilerin olmaması çelişkileri çoğaltıyor. Ramses II'nin kesin olabilecek zaferinden söz ediliyor. Ancak bu savaştan sonra Hititlerin her tarafı yakıp yıkıp Şam'a doğru ilerledikleri yazılıyor. Ramses II ile ittifak kuran Amurra krallığını yeniden kendilerine bağladılar. İ.Ö. 1295'te Muvatalli'nin ölümünden sonra Hatu-

şilli III ile Ramses II arasında tarihin ilk "savaşkes" antlaşması imzalandı. Yapılan bu antlaşmanın bir tarafında Hatuşilli III'ün diğer tarafında ise Kraliçe Puduhepa'nın mühürü bulunuyor. Akad diliyle yazılmış bu antlaşma daha sonra Mısır'a gönderildi. Kil tablet üzerindeki kopyası ise Boğazköy kazılarında bulundu. Bu antlaşmaya göre iki ülke kralının kardeş oldukları yazılıyor.

Kagemni: Teti zamanında İ.Ö. 2400'e doğru olduğu tahmin edilen bir tarihte Güney Mısır veziri ve yöneticisi. Babasının onu anlatan bilge kişiliğiyle tanınır. Sakkara'daki mastabasının yanında bir kült odası ile tapınanların stelleri (dikilitaş) bulundu. Eski Mısır geleneklerine uyan halk, ölümden sonra dirilişe inanırdı.

Kah: Eski Mısır dilinde "Dokunmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Uzun şeyleri kırmak" anlamına gelen "Kah" sözcüğüdür.

Kahin: Eski Mısır, Hint, Mecusiler ve Arapların gizli bilgi ve mesaj veren ruhani liderleri.

Kahire: (Mısır el-Kahire) Mısır'ın başkentidir. X. yüzyılda kurulan Kahire'nin yerinde askeri kamp anlamına gelen "fustat" kenti vardı. Bu kent eski Mısır'ın kalesi olan Babil'in 641 yılında ele geçirilmesinden sonra Amr ibnül as tarafından Babil'in yakınında ordugah şeklinde kuruldu. Abbasiler 751 yılında "el-askeri", Tolunoğulları 870'te "Ktai" yi kurdular. Emevilerin 750 yılındaki yıkılışından sonra Mısır'a kaçan Mervan II "Camii-kebir" den başka bütün Fustat'ı yıktırdı. 969 yılında Mısır'ı fetheden Fatimilerin komutanı Cevher (969-972) arasında Fustat'ın (lat. fossatum'dan "askeri üs") kuzeyinde bir kent kurdular. El Muizzi'nin gelişinden sonra 972'de bu kente Kahire adı verildi. Fatimiler zamanında kentin güvenliğini sağlamak için etrafı surlarla çevrildi. Bedrül Cemali zamanında ise bu surlar büyük kapılarla donatıldı. Eyyübilerin ilk hükümdarı olan Selahattin (Salahattin) Kahire ve Fustat'ı tek

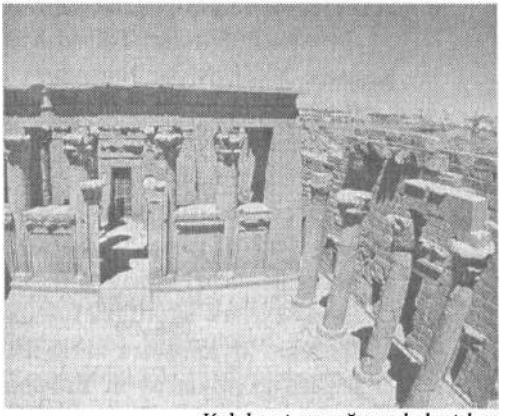
bir sur içine alarak hisar yaptırdı. Önemli bir iktisat merkezi olan kent, memluklar döneminde daha da gelişti. Napoleon Bonapartea 22. 07. 1798 yılında burayı işgal etti. Bir yıl sonra işgalcilere karşı halk ayaklanması başladı. Ve kent boşaltıldı. Mehmet Ali Paşa döneminde askeri ayaklanmalara sahne oldu. Bağımsızlığını elde ettikten sonra konumlarına göre bölgelere ayrıldı.

Kahire: Sözcük adı Kahire kentinden gelir. Anlamı "tamlayan olarak" Kahireyle ilgili anlamında da kullanıldı. Kahire adlı bir de çorba vardır. Mısır posta güvercinine de "Kahire güvercini" adı verilir. Bu güvercinin anavatanı Mısır'dır. İlk çağlardan bu yana posta işlemlerinde kullanıldı.

Kahire müzesi: 1857 yılında Fransız kökenli Mısır bilimci Auguste Mariette tarafından Bulak bölgesinde kurulan müze. Bu müze 1901 yılında Gize'ye taşındı. 1902 yılında Fransız mimar Dourgnon'un çizdiği plana göre yapıldı. Kurulacağı yer ise "Midan-ül tahrir" meydanı olarak kararlaştırıldı. Bu müze Mısır'ın dünyadaki en büyük müzesidir. 100 bin kadar tarihi buluntu sergilenmektedir. Diğer buluntular da kodlanarak müzenin depolarında saklanmaktadır. Mısır sanatının bütün dönemleri çok sayıda örnek eserle temsil ediliyor. Sergilenenler arasında Kefren'in diyorit heykeli, Rahotep ve Nofrit grubu, Mikerinos üçlüleri, Şeyh-ül Beled'in ahşap heykeli ve Tutankhamon'un hazineleri en önemlilerindendir. Müzede ayrıca eski Mısır'ın görkemli panoramisi sunuluyor.

Kahl: Eski Mısır dilinde "Yer, yeryüzü" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Köy, kasaba" anlamına gelen "Cahil" sözcüğüdür.

Kalabşa: (Ya da Kalabşah) Eski adı firavunlar tarafından "Tarmis" Romallar tarafından ise "Talmis" olarak bilinen yukarı Mısır'da bir köy. Dodekaskhoinos'un başkenti olarak biliniyor. Burada Madunya adına inşa edilen 36 metre

Kalabşa tapınağının kalıntıları

genişlik, 72 metre yükseklikte "büyük tapınak" yer alır. Bu tapınak Osiris ve İsis ile birlikte Nübye Tanrısı Mandulis adına inşa edilmesi için Ptolemaios Tapınağı'nın döküntü taşlarıyla yapılmıştır. Asuan Barajı'ndaki suyun yükselmesi yüzünden bu tapınak yerinden sökülerek barajdan 1 km. uzaklıkta Nil'in sol kıyısında yeniden kuruldu. Tapınak Amenofis III tarafından yapılmış Roma döneminde de genişletilmiştir. Tapınağın duvarında "Merce" yazısıyla yazılan Nobades Kralı Silko'nun fermanı Yunanca olarak gösteriliyor. Burada ayrıca Tanrı Seth'in yaratmış olduğu söylenen domuzlarla ilgili bölümler de vardır.

Kakemna ilkeleri: Mısır inancında dinsel metinlerde, kişilik ve ahlak ilkelerini belirten çalışmalar sayesinde tanrı fikrinin aydınlık bir hale getirildiği görüşü ortaya çıkar. Bu çalışma İ.Ö.3000 yıllarına dayanır ve ilkelerin Kakemna ve Ptahhetep adlarını taşıdığı belgelenmektedir. İki ilkenin de gençleri yaşadığı toplumun içinde tanrıya karşı görevleri konusunda aydınlattığı belirtilir.

Kalb: Eski Mısır dilinde "İçkinin bir kısmının mabutlar tarafından yere dökülmesi" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "İçki, içecek" anlamına gelen "Kab" sözcüğüdür.

Kalibi: Eski Mısır dilinde "Duvarlarla çevrili yer, kulübe" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Etrafını çevirme" anlamına gelen "Kal" sözcüğüdür.

Kamanama: Mısır kraliçesidir. Mısır Kralı Osorkon IV'ün annesidir. Mezarı Tell-el-Mukadam'da bulundu.

Kames: XVII. Mısır hanedanı. Teb kökenli son hanedan olduğu kanıtlandı. İ.Ö. 1590 yılında Hermepolis önlerinde istilacı Hyksoslara karşı büyük bir zafer kazanarak onları bölge dışına sürdü.

Kamose: Mısır dilindeki Horus adı "Sekenenre" ' olarak bilinen Ta'o II'nin oğludur. XVII. Hanedan (İ.Ö. 16401539) Mısır kralıdır. Horus adı "Uacheperre"dir. Babasının inatla savaşmak istediği Hyksoslara karşı canla başla savaştı. İstilacı Hayksoslara karşı ilk önemli saldırıyı onun gerçekleştirdiği söyleniyor. Babasının ardılıydı. Hayksosları kuzey Mısır'daki Hermopolis'te bozguna uğrattı. Neferusi'yi fethetti. Kazandığı zaferlerini hazinedarı Neşi vasıtasıyla iki dikili taşa kazıtarak belgeledi. Bunları daha sonra Karnak'taki Amon Tapınağı'na diktirdi. Bu taşlardan biri Ramses II'nin heykelinin temelinde bulundu.

Kamsisen: (Ya da Kambises) İ.Ö. 525-522 tarihleri arasında Mısır'da hüküm sürmüş XXVII. dönem birinci Pers egemenliği döneminde bir Pers kralı.

Kamutef: (Yunan'ca Kamephis) Eski Mısır dilinde "anasının boğası" anlamına gelir. Bu adın mitolojik öykülerden elde edinilmiş olabileceği kaçınılmazlığını koruyor. Mısır'ın güney mitolojisiyle ilgili bir sözcüktür. Mitolojiye göre her sabah bedeni bütün gökyüzünü saran "gökyüzü ineği" altın renginde bir dana doğurur (Gökyüzü ineğinin Hathor ya da Nut olduğu söylenir.), öğlene doğru boğa haline dönüşüp annesini döller. Akşama doğru ise onun ağzından kaybolur gider. Bu sözcük daha sonraki yıllarda birkaç tanrının sıfatı oldu. Luksorlu Amon ya da Koptoslu Min. Yeni İmparatorluk döneminde Kamutef'ye dölleme gücüyle bağımsız bir tanrı olarak tapınıldılar. Teb'de Kamutef onuruna bir tapınak yaptırıldı.

Kan: Eski Mısır dilinde "Zafer" anlamında tanımlandı. Maya

dilinde karşılığı ise "Savaş, mücadele" anlamına gelen "Katun" sözcüğüdür.

Kanatlı kurs: İki tarafında da bir çift kanat bulunan güneş kursu. Kanatların pozisyonu açık bir şekilde gösterildi. Bu sembol ilk defa I. Hanedan döneminde görüldü. Güneşi simgelediği için Bahdet (Edfu) da tavanlara stellerde çizildi. Horus ile ilişkisinin olduğu anlatıldı. Bu sembolün kopyaları Mısır'ın dışına taşınmıştır.

Kanofer: Mısır prensi. Snefru'nun oğullarından biridir.

Kanopos: Firavunlar döneminde kapalı mezar urnası. Seramik ya da taştan yapılan bu urnalarda ölümden sonra yeniden hayata dönüleceğine inanıldığı için ölünün iç organlarının saklandığı yer. Kanoposlar dörtlü diziler halindeydi. Kapakları Horus'un dört çocuğunun kafalarının biçimleri gibi düşünüldü. İnsan başlı Amset, şebek başlı Hapi, köpek başlı Duamutef ve şahin başlı Kebehsenuf. XIX. yüzyıl başlarında Chiusi'nin (İ.Ö. VII-V) küllük urnalarına da kanopos denildi. Bu kanoposlardan "bir set" İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde koruma altında tutuluyor.

Kanopos: (Kanobos, kanope) Eski Mısır'da bir kent adı. Helenistik dönemde değer kazandı. Günümüzdeki adı Ebukir'dir. İskenderiye yakınında kuruldu. Yunan döneminde önemi büyüktü. Adını Menelos ile Helene'yi Mısır'a getiren ve yılan tarafından sokularak ölen Menelos'un klavuzu Kanopos'tan alır. Burada Osiris adına yaptırılan Serapis Tapınağı ve kültü Mısırlıların dışında Yunanlılara da hitap etti. Osiris genellikle kapağında insan şekli bulunan bir vazoyla temsil edilirdi.

Kanopos: Yakışıklı bir genç olduğu için Menelos'un kızı Theonoe ona aşık oldu. Karşılığını göremedi. Yunan mitolojisine göre Amyklai kökenli olduğu söyleniyor. Kral Menelos'a klavuzluk etti. Truva dönüşü kral ile birlikte Mısır'a gitti. Yolda bir yılan tarafından sokularak öldü. Menelos

ile Helene onu Kanope Adası'na gömdüler. Kahraman ilan edilerek adı Mısır'da kanopos olarak bir kente verildi.

Kantara: (Ya da Kantara-el) Mısır'da yer. Port-Said'in güneyi ile Süveyş kanalının sağında yer alır.

Kap: Eski Mısır dilinde "Bir uzunluk ölçü birimi" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "On iki kulaç uzunluğunda bir ölçü birimi" anlamına gelen "Kan" sözcüğüdür.

Kar: Eski Mısır dilinde "Altında" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Alçak, altında" anlamına gelen "Cabal" sözcüğüdür.

Kar: VI. Hanedan Kralı Teti zamanında taşradaki bir eyalet sorumlusu olan İsi'nin oğluydu. Babasının olumlu çalışmaları sonrası yerine geçerek eyalet sorumlusu oldu.

Kara: Eski Mısır dilinde "Bir lahit" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Etrafını çevirmek, hapsetmek" anlamına gelen "Kal" sözcüğüdür.

Karin: Eski Mısır dilinde "Bir anahtar" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Bir anahtar" anlamına gelen "Kalab" sözcüğüdür.

Karnak: Yukarı Mısır'da arkeolojik bir alan. Firavunların başkenti olan Teb'de yer alır. Burası Mısır'ın dinsel alanındaki yapıların en zengin yeridir. XVIII. Hanedandan Romalılara kadar Mısır firavunları bu kentin büyümesi için çok uğraştılar. Firavunlar buranın kutsal bir yer olduğuna inanarak hep güzelleştirdiler. Tanrı Amon kültünün uzun süre hüküm sürdüğü bir yerdi. Orta İmparatorlukta Sesostris I döneminden kalma bir köşk günümüze kadar kaldı. Karnak, Yeni İmparatorluk döneminde en parlak dönemini yaşadı. Yapılar toplu-

Karnak tapınağından bir görünüm

luğu buranın önemini arttırır. Burası Amon, Mut ve Montu duvarları olarak bilinen üç çevre duvarı; Tutmosos I, Hatsepsut ve Tutmosos III'ün yaptırdığı dikili taşlarıyla uyumlu bir biçim sergiler. Belirli yapılar Amon'un çevre duvarının içinde yer alır. Büyük Amon tapınağı Amenofis III döneminde yaptırılmış. Ramses IV tarafından da süslemeleri tamamlanmıştır. Bu tapınak salonun ötesinde kutsal kayıklar için granit tapınak ve Tutmosis III'e ait olduğu ileri sürülen tören salonu yer alır. Amon tapınağının kuzeyindeki Ptah Tapınağı'nın kabartmaları Ptolemaios devrinde yeniden yapıldı. Ayrıca Amenofis III'ün yaptırdığı güneş tanrısı simgesi durumunda olan anıt, granitten yapılmış scarabeus; oğlu Tanrı Honsu ve Ana Tanrıça Opet'in tapınağı bulunur. Bu tapınak ayrıca Osiris'in doğduğu yer olarak da bilinir. Mut çevre duvarı Amenofis III, Ramses III ve Tanrıça Mut'un tapınağını kuşatır. Mut Tapınağı'nda kazılar başlamadan önce aslan tanrıça Sekhmet'in çok sayıda heykeli bulunduğu kanıtlandı. Bu tapınakta ayrıca çok sayıda resimlerle anlatılan kabartma öyküler, metinler, dinsel sahneler, heykeller, küçük tapınaklar, Tutankhamon döneminden kalma Amon heykeli gibi sayısız taş bloklar bulunur. Ayrıca iyi korunduğu gözlenen Honsu Tapınağı'nın Ramses III tarafından yapımına başlanmış ve Ramses XI ile Rahip-krallardan Pinacem I ile Pinacem II tarafından tamamlanmıştır. Arkeologlar için her zaman aktif bir araştırma yeri oldu. Fransız-Mısır araştırma merkezi 1968 de burada kuruldu. Ayrıca Amenofis IV (Akhenaton) döneminden kalma çok sayıda süslü bloklar çıkarıldı.

Kartal: Kartal, çoğu uygarlkların mitolojilerinde kullanılmş ve daha sonraları "güç ve enerji" karşılığında kullanılan bir sembol durumuna getirilmiştir. Bu sembol Türk, Yakut, Selçuklu, Hitit, Aztek, Gazne, Japon, Sümer, Zuni ve Amerika'da yaşayan çoğu Kızılderili kabileleri tarafından

kullanılan bir sembol şeklinde belirtilmektedir. Kartal sembolünun başta Şamanizm dini olmak üzere en çok Orta Asya ve Sibirya mitolojisinde kullanılmış olduğu görülmektedir. Çift başlı kartal sembolu Hititler tarafından kullanıldığı gibi Selçuklular tarafından da kullanılmıştır. Aztek ve Japon mitolojilerinde kartal haberci bir kuş şeklinde sembolize edilir. Mısır'da ise Thot'un getirdiği ezoterik öğretilerde tanrısal düşüncenin karadaki sembolü aslan, denizdeki sembolü yunus ve havadaki sembolu kartal olarak belirtir. Sembol olarak kartalın kullanılmasının baş nedeni kartalın göklerdeki kuşların kralı olması ve gök ile yer arasında hızla hareket ettiği için göklerin gücü şeklinde belirtildiğinden dolayıdır.

Kartonaj: Keten, papirüs lifi ve alçı sıvanın karışımında elde edilen bir tür karton.

Kartüş: Mısır'da eski imparatorluk döneminde kralların ad ve soyadlarının yatay bir çubuk üzerine yazıldığı bir çeşit halka. Daha sonraki yıllarda oval şeklini alan bu motife kartüş adını taktılar. Kral ünvanlarını taşıyan ilk kartuşların üzerine "Güney on" ya da "Kuzey on" olarak kazılırdı. İkinci bir kartüş çalışması da prensler için yapılırdı. Burada doğum anında ana tanrıçanın söylediği dinsel terimler başlarına "güneşin oğlu" deyimi kullanılarak hazırlanırdı. Bu sanat çalışmasını Mısırlılardan kopya eden Hititler de hiyeroglif işaretlerle mühürlerinde kullanıldılar.

Kas: Eski Mısır dilinde "Kesmek, dilimlemek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise"Bölmek, kesmek, parçalara ayırmak" anlamına gelen "Kaz" sözcüğüdür.

Kaşta: İ.Ö. 74O civarlarında XXV. Hanedan (İ.Ö. 712-664) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki adı "Maatre" olarak bilinir. Etyopyalı Elephantinede hükümdar olarak bilinir. Oğlu Piye'nin birlikleri Osorkon III'ün ölümü üzerine

Teb'i işgal eder. Ancak Kaşta'nın birkaç dönem öncesinden hüküm süren Nübyelilerden olduğu da sanılıyor.

Kat: Eski Mısır dilinde "İnşa etmek, kurmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Engellemek, yolu tıkamak" anlamına gelen "Kat" sözcüğüdür.

Kati: Eski Mısır dilinde "Mantık, içgörü" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Dilemek, istemek" anlamına gelen "Kati" sözcüğüdür.

Kattara çöküntüsü: Akarsu ve rüzgar aşındırmasıyla yeniden kazılmış geniş bölge. Mısır'ın batı çölü, Libya çölünün kuzeyinde kışın bataklık bölgesindeki su tuz kabuğuyla örtülür.

Kau: Eski Mısır dilinde "Öküz ya da geyik cinsinden bir hayvan" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Bir cins karga" anlamına gelen "Kau" sözcüğüdür.

Kauket: Mısır'da tapınılan bir tanrıça. "Keket" şeklindeki bir adla da bilinir. Kendisine göre kurallar koyarak "kuralların hanımı" şeklinde de betimlenen karanlığın tanrıçası şeklinde tapınıldı.

Kav-el-Kebir: XII. Hanedan döneminde 10 Nomos'un bölgesinde bulunan bir arkeolojik alandır. Esk adı" çebu" ya da "çev-ka" olan bu yer için Yunanlılar "Antaipolis" adını verdier. Burası Orta krallık döneminde devlet görevlileri ve memur sınıfları için yaptırılmış mezarların mimarisi açısından doruk nokta olarak bilindi. Burada diğer hanedanlara ait izler de var. Ptolemaios IV Philopator'a ait bir tapınak yer almaktadır.

Kaya mezarı: Kayaların oyularak içinde bir veya birkaç odanın bulunduğu mezar. Anadolu'da yaygın olarak kullanıldı. Lykia bölgesinde önemli örnekleri bulundu.

Kayık: İnsanın öldükten sonra ruhunun kayıkla dünya üzerinde dolaşması sağlanırdı. Kayıkla gezintiyi hak etmek için yargılama sırasında ruha sorulan bütün soruların ce-

vaplaması gerekirdi. Bu nedenle kayık dinsel yönde önemli bir yer tuttu.

Kedi: Araştırmacılar kedilerin yaşamlarını mercek altına alarak onların yaklaşık yirmi milyon yıllık uzun ömürlerinin olduğunu belirtiyorlar. İlk kedi ailesinin Afrika bölgesinde "Oligance" döneminde ortaya çıkmış olduğu elde edilen katmanlardan elde edilmiştir. Bunlar zoologların raporlarına göre iki tür olarak incelendiler.1-Yırtıcı, keskin dişleri olan kaplan (Halaphoneus), 2-günümüzde evcilleşmiş (Dimictisti) kedilerdir. Evcil olan kedilerin ise beşbin yıllık oldukları ve Mısır'dan yayıldıkları ifade edilmektedir. Mısır'da kedilerin evcilleşmesinin nedeni tahıl depolarına zarar veren fareler yüzünden gerçekleşmiştir. Kedilerin fareleri yakaladıklarını bilen firavunlar onları evcilleştirip, daha sonra da kutsal hale getirmişlerdir. Artık kediler Mısır'da kutsal sayılmıştı. Kedileri öldürenler idamla yargılanır, yangınlarda insandan önce kedilerin kurtarılması emredilerek kutsal duruma getirilmişlerdi. Hatta kedilerin firavunlar gibi yarı tanrı bir varlık oldukları düşünülerek mumyalanması da yapıldı. Mumyalanmalarının nedeni de öteki dünyada kedilerle karşılaşmaları olarak belirtilmiştir. İşte Mısırlıların dünyasına çok kolay giren kedi daha sonraları kedi başlı tanrıça olan Bastet tarafından yüceltilmişti. Mitolojide kediler evlerde miyavladıkça kedi tanrıça Bastet'in o eve neşe ve huzur getirmiş olacağı anlamında düşünülmüştür. Mitolojik öyküye göre Bastet'in tanrı Ra'nin kızı olduğu belirtiliyor. Birgün babası olan Ra'ya kızıp Nübye Çölü'ne giderek orada yaşamaya başlamış. Çölde bir aslana dönüşür, bir zaman sonra Ra Bastet'i afederek onu Mısır'a geri çağırır. Bastet Asuan bölgesindeki Nil

Bir kedi heykeli

suyuna girer ancak kedi olarak geri çıkar. Kayıkla beraber Bubastis Kenti'ne gider ve orada tapınılır. Bir başka öyküde de Pers Kralı Kambiz Mısır topraklarını işgal etmek için Mısır sınırına dayanır. Ancak Mısır ordusunun güçlü olduğunu görünce askerlerine bölgedeki kedileri toplama emri verir. Kambiz Mısırlıların kedileri kutsal saydıklarını biliyordu. Kedileri daha sonra kalkan olarak Mısırlılara karşı kullanınca Mısır askerleri savaşmadan silahlarını bırakır ve Kambiez'e teslim olurlar.

Kefren: (Kephren) Mısır dilinde Hafre (ya da Rahaef) olarak da bilindi. İ.Ö. 2540-2514 tarihlerinde IV. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2723-2563 ya da İ.Ö. 2520-2494 olarak ele alınmıştır.) Kral Keops (Hufu)'un oğludur. 18 yıl hükümdarlık yaptığı söyleniyor. Babası adına yaptırılan piramidin yanında bir piramit daha yaptırdı. Hükümdarlık dönemini anlatabilecek yeterli belge bulunamadı. Onun döneminde güneş dini büyük bir gelişme gösterdi. Kral artık "Ra'nın oğlu" ünvanını taşıdı. Şahin başlı Horus tarafından korunduğu öne sürülen ve yüzü kral Kefren'i canlandıran Nekropolisin bekçisi durumundaki büyük Sfenks hayranlık verecek kadar görkemlidir.

Kehperı: (Bak Khepri.)

Keleh: Mısır'da kullanılan 15 litre civarında bir ölçü birimi.

Keli: Eski Mısır dilinde "Kilit dili, sürgü demiri" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise"Asma kilit, anahtar" anlamına gelen "Kaleb" sözcüğüdür.

Kematre: Mısır kraliçesi olarak bilinir. Erkek elbisesi giymiş bir kadın kral. Kendisini erkek göstermek için takma sakal bile kullandığı belirtiliyor. Bu kraliçenin Hacepsut olma ihtimali üzerinde tartışan arkeologlar vardır.

Kemu: (Bak Khnum.)

Kemur: (Bak Kemwer.)

Kemwer: Mısır'da tapınılan bir tanrı. Kemur olarak da bilinir.

Ken: Eski Mısır dilinde "Rahip" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Rahip" anlamına gelen "Kin" sözcüğüdür.

Ken: Mısır tanrıçasıdır. Venüs gezegeninin Mısır'daki tanrısal uyarlaması. Bir elinde iki yılan, diğer elinde ise çiçek tutan bir aslan şeklinde tasvir edilir.

Kena: (Ya da kene) Mısır'da kent. Yukarı Mısır'ın il merkezi. Denderah'ın karşısında bulunur. Kızıldeniz kıyısında bir liman kentidir.

Kenkenes: İ.Ö. 3000-2800 tarihlerinde I. Hanedan Mısır Kralı Çer'in Manheton listesindeki adı. (Bak Çer.)

Kenemti: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Kenemet'ten geleni selamlarım, kimseye küfretmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Kenkentet: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda "Sekhet-Aaru" bölgesinin birinci bölümünde adı geçen kutsal bir göl.

Kentkaus: V. Hanedan Mısır Kralı Şepeskaf'ın annesi ve aynı zamanda kız kardeşidir.

Kek: (Bak Kuk.)

Keku: (Bak Kuk.)

Keket: (Bak Kauket.)

Keb: Mısır'da tapınılan bir tanrı. Qeb olarak da yazılır.

Kebechet: Mısır tanrıçasıdır. Anubis'in yılan tanrıçası olduğu anlatılır.

Kebechsenef: Mısır'da tapınılan Horus'un oğullarından biridir. Doğan başlı olarak tasvir edildi.

Keops: İ.Ö. 2571-2548 tarihlerinde (İ.Ö. 2600-2487) IV. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Snefru'nun oğludur. Memfisli Kemnis olarak da bilinirdi.

Keops piramidi: Bu piramit kral Keops tarafından yaptırıldı. Gize yaylasında bulunuyor. Adına yaptırdığı piramit, piramitlerin en büyüğüdür. Kenarı 231 m, yüksekliği 146. 60 metredir. Temelin her bir köşesi 51 derece 5, dakika 14 saniyedir. "Pi" sayısının iki katıdır (ör. 2x3. 1415). Dünyanın merkezinden kutuplar arası uzaklığın yarıçapı 6357 km'dir. Bu oran "Piramit Kubiti" nin on milyon katına eşittir. Ayrıca bir yılın oluşturduğu gün sayısına denk düşen temel kenar uzunluğu ise 365, 25 piramit kubitidir (bak Kübit). Zaman aşımı ve rüzgarların aşındırmasıyla yüksekliğinde anormal düşüş vardır. Mısır kaynaklarına göre Heliopolis üzerinde büyük etkisi oldu. Her biri 2, 5 ton ağırlığında ve 2 milyon 300 bin taş bloktan oluşan bu piramidin yapımı Heredot'un anlattığı doğruysa 30 yılda tamamlandı. Arap tarihçi Abu Zeyd el Balkhy bu piramit için "Çalgı takım yıldızı yengeç burcundayken yani hicretten iki defa otuzaltı bin yıl önce yaptırıldı." ifadesinin yanında yine Arap tarihçi İbn-i Abd-Hükm de "... Piramitler tufan döneminden 300 yıl önce inşa edilmiştir." şeklinde ifadeleye yer vermiştir. Bu piramit yaklaşık 4400 yıl önce yapılmış olup, bugün de dünyanın en görkemli ve muhteşem anıt-mezarı özelliğini korumaktadır. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan Grand Coulee barajı bugünkü tarihte bu görselliği yakalamış durumda.

Kerti: Nil Nehri'nin iki kaynağına verilen ad.

Kerti. "Nilin iki kaynağı" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Alt dünyadan geleni selamlarım, kimseyi dolandırmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Ketes: (Yun. Mit) Bir Mısır kralı olduğu söyleniyor. Çeşitli varlıklara dönüşebilme yeteneğine sahip bir kraldı. Bu değişimi yüzünden çoğunlukla büyücü olarak anılırdı. Büyük bir ihtimalle mitolojide belirtilen ve abartılarla anlatılan imgesel bir varlıktır.

Keti I: Sensuret I döneminde bir yazıcı. Sensuret I için kaleme aldığı bir öğretisi var.

Keti II: Mentuhotep I döneminde Kuzey hükümdarı Merikare'nin en çok güvendiği Tinit eyaletinin sorumlusu. Ancak daha sonra Tinit (siut) eyaletinin el değişmesiyle yerini kaybetti.

Khabbas: İ.Ö. V-VI. yüzyılda hüküm sürmüş olabileceği tartışılıyor. Hükümdarlığı döneminde Mısır'ı geçici de olsa Perslerin hakimiyetinden kurtardı. Yaklaşık iki yıl hüküm sürdüğü biliniyor.

Khaemvese: Ramses II'nin oğludur. Mısır'da bilgeliğiyle büyücü olarak tanındı. Memfis'teki Ptah Tapınağı'nda yüksek rahiplik yaptı. Babasının kanalıyla eski tarihi eserlerin restorasyon çalışmalarını yürüttü. Ptah Tapınağı'nın önüne diktirdiği dev kral heykeli bu gün "mit rahina palmiye" parkında bulunuyor.

Khamuast: Ramses II ile İsitnorit'in gözde çocuklarından biri. Babası tarafından Ptah Tapınağı'nın başrahipliğine getirildi. Eski tarihi kalıntılara ilgisi büyük olan bir kişi olarak bilindiği için arkeologlar tarafından en eski arkeolog olarak tanındı. Hakkında yazılan "Satni-Khamuast" adlı bir roman onun kahramanlıklarını ele almıştır. Kraliçeler vadisinde bulunan mezarının Ramses II'ün oğlu Khamuast'a ait olduğu saptandı.

Khasekhem: (İ.Ö. 2700 civarı) II. Hanedandan (Tinit) Mısır kralı. Güney krallığında Hiyerankopolis, Tinis ve Abydos ona bağlıydı. Setli olduğu söylenen Kral Peribsen'in yerine geçti. Horus'un kültünü kabullenerek Nübyelileri yendi. Mısır'da birliği sağlayarak deltanın prenslerini kendine bağlamayı başardı.

Khaemveret: Ramses III'ün genç yaşta ölen çocuğu. Mezar duvarında Tanrıça İsis, Neftis, Neith ve Selket; Osiris'e "çocuk prens"in ölümü için ilahi okurken betimlendiler.

Khutauire: İ.Ö. 1759-1757 tarihlerinde XII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenemhat IV'ün Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Amenehmat IV.)

Khebis: Mısır dilinde kullanılan "Akhebbia"nın Yunanlılar tarafından "Tanrılar gölü" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Aşağı Mısır'ın 6 eyaletinde Buto Tapınağı'nın sınırlarında bulanan bu göl, Nil ile beslenir. Yerel tanrıça olarak bilinen Utco, oğlu Horus'u burada dünyaya getirdi. Bu tanrıça İsis ile aynı özeliklerde tutuldu.

Khem: Mısır tanrısıdır. Bu tanrının Khunum'un ruhunun bir diğer versiyonu olduğu şeklinde açıklama yapanlar da vardır. Verimliliğin sembolü şeklinde anlatılır.

Khem: Hiyerogliflerde 40 sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Khema: Eski Mısır dilinde "Ölü" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "ölü" anlamına gelen "Cimen" sözcüğüdür.

Khemet: Hiyerogliflerde üç sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Khemen: Hiyerogliflerde sekiz sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı. 80 sayısının adı olarak da kullanılmış.

Khemennu: Eski Mısır'da hiyerogliflerle belirtilen Hermopolis kentinin adı.

Khemi: "Yıkan ve deviren" anlamında kullanıldı. Maat'ın salonunda görevli 42 Tanrıdan biri olduğu söylenir. Tapınılan resmi yeri Chemmo'ydu (Panopolis). Mavi renkle sembolize edilir ve başında ikiyüzden fazla tüy taşırdı. Bazı kaynaklarda "khem" olarak belirtilen tanrı olabilir düşüncesi yaygındır. Başlıklara tüy takma modeli Azteklerde oldukça fazlaydı. Bunlar Quetzal adını verdikleri bir dağ kuşunun renkli tüylerini kullanmışlardı.

Khencer: XIII. Hanedanın yönetim boşluğundan yararlanıp göçler halinde Mısır'a giren Sami kavimlerinden "Erkek domuz" lakaplı bir kral. Kendisini kral ilan etti. Dahşur ve Sakkara'da Mısır kralları gibi mezarlar ve piramitler yaptırdı. Aynı hanedan döneminde "Asyalı" lakaplı bir başka kral daha türemişti. O da Khencer gibi kendini firavunların statüsünde değerlendirip işler yaptı.

Khenfu: Ölen firavunların mezar odalarının giriş bölümünde diğer dünyada aç kalmaması için bırakılan bir çeşit ekmek.

Khenoboskion: Mısır'da Luksor Tapınağı'nın kuzeyinde bir arkeolojik alan. 1945 yılında burada 13 adet papirüs tomarı halinde çoğu İ.Ö. IV. yüzyıldan kalma 49 "gnosis" incelemesini içeren bir küp bulundu. Bugünkü adı "Kosr üssayad"dır.

Khentkavas: Mikerinos'un kızıdır. Abu-sir'de yeni bir dönem başlattığı söylenir. Mezarı Gize'de bulundu.

Khnemu: (Bak Khnum.)

Khensu: (Bak Khonsu.)

Khensu-hetep: Tanrı fikri üzerine yapılan bir derleme çalışmasıdır. Araştırmacılar bu derlemenin XVIII. Hanedan döneminde hazırlandığını belirtirler. Ejiptologlar bu eser üzerinde Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda belirtilen tanrının sıfatlarından "neter" sözcüğünün karşılığını bulabilmek için özel ve ayrıntılı çalışırlar. Eserde neter sözcüğünü belirten bazı ayrıntılar da göze çarpmaktadır.

Khonsu: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Chons, Khons ve Khensu adıyla da anılır.

Khnum: Mitolojide Chnum, Chnoumıs, Chnuphıs, Chnemu, Kemu, Khnemu, Knouphıs, Knum adlarıyla tapınılan mısır tanrısıdır. Koçbaşlı bir şekilde betimlenen çömlekçilerin tanrısı olduğu anlatılır. Çömlekçileri onun yarattığı ve yapılan çömleklere de onun şekil verdiği anlatılır. Çömlekçileri koruyan bir tanrıdır. Karısı da doğum tanrıçası Heket'tir. Heket çömlekçi olacak olanların ana rahminde kararını verir. Yani kadınlar hamile olduklarında eğer çocukları çömlekçi olacaksa ana rahmindeyken Heket karar verir ve çocuk doğduğunda çömlekçi olurdu.

Khons: (Bak Khonsu.)

Khemi: "Yıkan ve deviren" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Shetait'ten (saklı yerden) geleni selamlarım, kimsenin malını zorla götürmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Kheper: (Bak Khepri.)

Khepera: (Bak Khepri.)

Kherty: (Bak Chertı.)

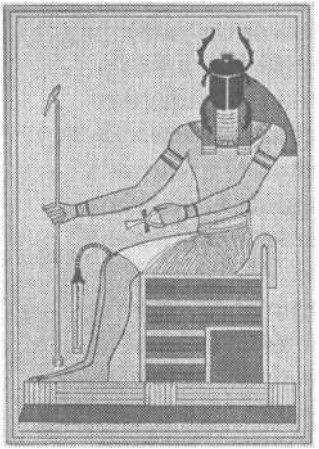
Khepere: (Bak kepri.)

Khepni: (Bak khepri.)

Khepri: (Ya da Chepri, Kheper, Khepera ve kehperı) Mısır'ın skarabeus "dışkıböceği" Tanrısı Heliopolis'te "doğan güneş" biçiminde tapınıldı. Adı "doğmaktan olan" anlamını taşır. Gökyüzüne yükselen Ra'nın simgesidir. Ra'nın güneşi itip yükseltmesi böceğin gübreyi yuvarlatıp yürütmesiyle eş değerde görüldüğü için bir adı da "böcek tan-

rı" olarak anılmıştır. Simgesi skarabeus böceğiydi. Bu nedenle adı geçen böcek Mısır'da dinsel alanda önemli bir yer tutardı.

Kher-Aoua: Ölüler kitabında ölünün yargılanması sırasında adına yemin etiği "alev taşıyıcısı" olarak betimlenen bir tanrının adı. Yargılama sırasında ölünün ruhuna tüm tanrıların adları teker teker sorulurdu.

Çoğu zaman Ra ile de özdeşleştirilen Khepri

Kher-Heb: Ölüler kitabında adı geçen bir rahip.

Kher-abadan: Mısır ölüler kitabında Memfis yakınlarında adı geçen bir kent.

Kher-aha: (Ya da Kher-aba.) Osiris'in ölüler kitabında adı geçen bir kent. Memfis yakınında bulunur.

Kheruef: Teb'in soylu ailelerinden. Mezarı krallar vadisinin güneyinde bulundu. Kraliçe Tiy'in kâhyasıdır. Mezar duvarında Amenofis III'ün onuruna dans gösterileri çizildi.

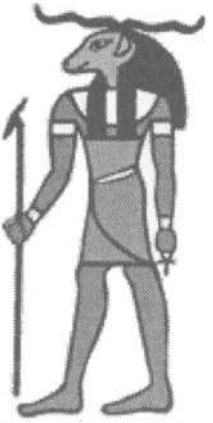
Khnemu: (Mısır Mit) Sel baskını ve Nil suyu koruyucusu olarak tapınılan bir tanrı.

Khu: Mısır dilinde kişinin ruhsal zeka ve özüne "Khu" denilir. Günümüzde "Spirit" karşılığı şeklinde kullanılmıştır. Khu'nun parlak, ışıklı olduğu ve bedenin şeklini aldığı belirtilir. Khu'lar tanrılarla yaşayan göksel varlıklar şeklinde de tanıtılır. "Ka" gibi mezarlarda tutsak olabiliyorlardı.

Khunum: (Kneph şeklinde de tanınır.) Sözcük anlamı "biçim verici" olarak tanımlanmıştır. Tanrılar panteonun en eski tanrılarından biri şeklinde gösterilir. Antınoe ve Elefantine'de tapınıldı. Koçbaşlı bir insan biçiminde bilindi. Heget, Neith ve Sati ile üçlü diyalogu olan bir tanrıydı. He-

get ile özel bir ilişkisi olduğu anlatılır. Sati ise onun gerçek eşiydi. Bu tanrıdan "Evrenin ruhu" ya da "yaratıcı" diye metinlerde söz edilir. Yunanlılar onu "Knonphis" adında bir tanrı şeklinde biliyorlardı.

Kneph: Mısır tanrılar panteonunda tapınılan bir tanrıdır. Khnum ile özdeşleşmiş olduğu anlatılır. Cneph adıyla da tapınıldı. Bazı kaynaklarda Ptah'ın oğlu olduğu şeklinde ifadeler de var. Nil Nehri'ni koruyan bir tanrıydı.

Kneph (ya da Khunum)'a ait bir görüntü

Knouphıs: (Bak Khnum.)

Knum: Bir Mısır tanrısıdır. (Khunum ile aynı tanrı olabildiği belirtilen ifadeler var.) (Bak khunum.)

Khonos: (Chonos, khonsu) Adına Karnak'ta bir tapınak yaptırılıp, ayın tanrısı olarak tapınıldı. Thot ile olan hikayesiyle adı duyuldu.

Khol: Eski Mısır dilinde "Delik, kapı" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Delik, kapı" anlamına gelen "Hol" sözcüğüdür.

Khu: Eski Mısır dilinde "Ruh" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "İlahi öz, tanrı" anlamına gelen "Ku" sözcüğüdür.

Kıft: Gebtu adlı bir kent olarak bilinen bu yer Kıptı dilinde "Kebto" ya da "Keft" Yunanca dilinde ise Koptos olarak bilinir. Yerel tanrısı olan Min'in adı çöl bölgesinde de geçerliliğini koruyarak tapınıldı. İsis ile Horus burada önemli tanrılar konumuna geldiler. 1893/94'te W. M. Flinders Petrie ve 1910/11'de R. Weil ile A. J. Reinach'ın yaptığı kazılar sonucu üç tapınak kompleksinin varlığı tespit etildi. Bu tapınaklardan Min ve İsis'e ait olanlar kuzeyde tamamen harabe halinde bulundu. Senvosret I, Tutmosis III ve Osorkon bu tapınaklarda tadilat yaparak eklemeler yaptırdılar. Yukarı Mısır Eyaletinin başkenti olarak bilinen bir yer. Eskiden Hindistan üzerinden gelen

mallar buradan Kuzey bölgelere gönderilirdi. Günümüzde ticari özelliğini yitiren bu kentte yaşayanların çoğu şii mezhebindendir.

Kızıldeniz: Hint Okyanusu'nun kuzeybatısında bulunan kıtalar arası bir deniz. Babülmendeb Boğazıyla Umman Körfezi'ne bağlanır. Batı dillerinde "Erythraeum mare" ya da "Mare remrum" gibi kırmızı renkler içeren adlarla sınırlı kaldı. Ramses II'nin vahşetinden kaçan İbraniler önderleri Osiris'in rahibi olarak bilinen Musa ile birlikte denizi yürüyerek geçmek isterler. (Tarihsel anlatımlarda Musa'nın asasıyla denizi yarıp patika bir yoldan İbrani halkını kurtardığı yazılıyor.) Bu denizden gemiciler çok fazla dalgalı olduğu için korkarlar. Mısır ile Hindistan arasında önemli bir ticaret köprüsü olarak varlığını korudu. İ.Ö. XIV-XI. Hanedanlar döneminde İbranilerin denizden kaçıp kurtuluşunu eski Ahit Kitabı (Tevrat) tüm incelikleri ve ayrıntılarıyla anlatır.

Kinokefal: (Sinosefal) Mısır inançlarında köpek kafalı maymun sembolüne verilen ad. Bu sembol Mısır'da önemi bir yer tutardı. İnsanın hayvansal özelliğinin ırkını temsil ettiğine inanılırdı.

Kite: Mısır'da kullanılan 9, 1 gram değerindeki eski bir ağırlık ölçüsü birimi.

Kleomenes: Naukratislidir. Büyük İskender tarafından Mısır'ın mali işleriyle görevlendirildi. Daha sonraki yıllarda Mısır'a egemen oldu. Buğday siloları kurarak çok zengin oldu. İskender'in ölümünden sonra Lagos'un oğlu Ptolemaios tarafından öldürüldü. Ve servetine el konuldu. Lagos Mısır'ın yönetimiyle görevlendirilmişti.

Kleopatra I: (Öl. İ.Ö. 173) Mısır kraliçesidir. Antiokhos III ile Megas'ın kızıdır. İ.Ö. 193'te Ptolemaios V Epiphanes ile evlendi. "Kaile Syria" bölgesini çeyiz olarak aldı. İ.Ö. 181 yılında dul kaldı. Genç oğlu (ya da kardeşi) Ptolemaios VI Philometora yerine Mısır'ı yönetti. Tamamen barıştan ya-

na tavır aldı. Mısır halkının saygı duyduğu kraliçeler arasında yer aldı.

Kleopatra II: Mısır kraliçesi. (Ö. İ.Ö. 115) Kleopatra I ile Ptolemaios V'in kızı. İ.Ö. 173 yılında öz kardeşi (ya da oğlu) Ptolemaios VI Philometora ile evlendi. İ.Ö. 145 yılında dul kalınca diğer kardeşi Ptolemaios VIII Euergetes ile evlendi. Kardeşi olan kocası onu boşayınca o da damadı Selefki" Seleukeia" kralı Demetrios Nikator'un yanına taşındı. Daha sonraki dönemlerde kardeşiyle yeniden barışarak İ.Ö. 124 yılında İskenderiye'ye geri döndü.

Kleopatra III Evergetis: Mısır kraliçesi. (Ö. İ.Ö. 101) Kleopatra II'nin kızıdır. Kleopatra Theai'nin de kardeşidir. Kleopatra IV, Kleopatra Tryphaina ve Kleopatra Selene adlarını taşıyan üç kızı vardı. Dayısı Ptolemaios VIII Euergetes II ile evlendi. Kocasının ölümünden sonra İskenderiye halkını büyük oğlu Ptolemaios Lathyros'a karşı kışkırtarak küçük oğlu Ptolemaios X Aleksandros'u tahta davet etti. Bu oğlu tarafından öldürülmüş olabileceği tahmin edilmektedir.

Kleopatra Thea: (öl. İ.Ö. 121'e doğru) Selefki kraliçesidir. Kleopatra III ile Ptolemaios VIII Euergetes'in kızkardeşidir. Önce Suriye tahtını ele geçiren Aleksandros Balas daha sonra da Demetrios II Nikator ile evlendi. Demetrios II Parthlara karşı yaptığı savaşta yenilince Parth Prensesi Rodogune ile evlendi. Kleopatra öç almak için kayınbiraderi Antiokhos VII ile yeni bir evlilik yaptı. Öz oğlu Seleukos'u öldürttü. Diğer oğlu Antiokhos VIII Grypos ile işbirliği yaptı. Daha sonra da taht için oğlunu zehirlemeye kalktı. Oğlu durumu öğrenince aynı yoldan annesinin öldürülmesini istedi.

Kleopatra IV: Mısır kraliçesidir. (Ö. İ.Ö. 116) Kleopatra III ile Ptolemaios VIII'ın kızı. Önce kardeşi Ptolemaios IX Lathyros ile, boşandıktan sonra ise Antiokhos IX Kyzikenos ile evlendi. Kocası İ.Ö. 117 yılında Suriye'yi kuşat-

mak için kardeşi Antiokhos VIII Grypos ile mücadele etti. Aile içi kavgaların tek nedeni tahta kimin geçip oturacağıydı. Bu kavgalar da genellikle ölümle sonuçlanırdı. Kleopatra Antiokhos IX Grypos'un karısı olan ve aynı zamanda kızkardeşi olan Kleopatra Tryphaia tarafından Apollon Tapınağı'nda öldürüldü.

Kleopatra Tryphaina: Selefki kraliçesidir. (Ö. İ.Ö. 115) Kleopatra IV'ün kızkardeşi. Antiokos VIII Gryphos ile evlendi. Anlaşmazlıklar yaşayarak kız kardeşi Kleopatra IV'ü öldürtü. Daha sonra Kleopatra IV'ün kocası olan Antiokos IX Kleopatra Tryphaina'yı ele geçirerek onu da öldürttü.

Kleopatra V Selene: (İ.Ö. 69 civarı) Mısır'dan sonra Suriye'nin de kraliçesi olarak bilinir. Kleopatra IV ile Kleopatra Tryphaina'nın kızkardeşidir. Annesinin isteği üzerine kardeşi Ptolamaios IX Lathyros, Antiokhos VIII Grypos, Antiokhos IX Kyzikenos ve Antiokhos X Eusebes ile evlilikler yaptı. Uzun süre Lagosların temsilcisi olarak kaldı. Suriye'yi kuşatıp ele geçiren Ermeni Kralı Tigranes (Tigran) tarafından hapse atıldı. Mezopotamya'ya sürgüne gönderilip orada öldürüldü.

Kleopatra'yı belirten bir büst. Büst Roma döneminde yapılmıştır.

Kleopatra VI: Ptolemaios XII Dionysos I Auletes'in kız kardeşi ve karısı. Hakkında yeterli belge bulunmadığı için tarihi ile ilgili ancak kısa değinmeler bulunmuştur.

Kleopatra VII: (İskenderiye İ.Ö. 69-İ.Ö. 30) Mısır tarihinde adından sözettiren kurnaz ve akıllı bir kraliçe olarak tanımlanır. Ptolemaios XII Auletes'in kızıdır. Babasının vasiyeti üzerine kardeşi Ptolemaios XIII evlenerek tahtının varisi yaptı. Lagos hanedanının önemli bir üyesiydi. Kurnazlığını ve aklını Ptolemaiosların

kalkınmaları ve Mısır'ın çok daha güçlü olabilmesi için kullandı. Ülkesini Roma'yı korkutacak kadar güçlendirdi. Kocasının yakın dostları olarak bilinen hadim Potheinos, eğitmen Theodotos ve General Akhillas'a karşı mücadele etti. Bunlar Kleopatra'ya kardeşi tarafından suikast girişimi yapan kişilerdi. Ve suikast suçluları olarak İskenderiye'den ayrılmak zorunda bırakıldılar. Kleopatra İskenderiye'ye sefer hazırlığı yaparken; Forsala Savaşı'nı kazanan Sezar İ.Ö. 48 yılında kente girdi ve kente yerleşti. Bu öyküyü Plutarkhos mistik bir şekilde anlatır. Sezar kentte iki hükümdar görevlendirdi. Kleopatra'nın kardeşi ve aynı zamanda eşi olan Ptolemaios XII'ye karşı savaş hazırlığı yaptı. Savaşta kocasının öldürülmesinden sonra gizlice bir halıya sarılıp Sezar'ın odasına kadar giren Kleopatra onunla duygusal bir ilişkiye girdi ve Etyopya'ya Sezar'la beraber eşlik etti. Küçük kardeşi Ptolemaios XIV ile beraber Mısır'ı yönetti. Sezar'ın ölümünden sonra ikiye bölünen Roma'nın doğu yakasını yöneten Antonios ile ittifak kurduktan sonra onunla da duygusal ilişkiye başladı. Uzun ve dramatik bir aşk yaşadı. Lagoslar döneminin en gelişmiş bir döneminde yaşadı. Bu sırada Batı Roma'yı yöneten Octavianus güçlenmiş Mısır ordusuna karşı savaş açma hazırlığı içindeydi. Actium'da yapılan savaşta yenilerek Antonios ile birlikte Mısır'a kaçtı. İkisi de öfkesi dinmeyen Oktavianus'un eline geçmemek için intihar ettiler. Ancak mitolojide Mısır'a önce Kleoptra'nın kaçtığını ve ardından da Antonius 'un Mısır'a gittiği anlatılıyor. Antonius halktan Kleopatra'nın öldürüldüğünü öğrenince intihar eder. Ancak daha sonra 39 yaşında Kleopatra-'nın intihar değil de hastalıktan ölmüş olduğu yazılır. Onların öyküsü çoğu tiyatro oyunlarına konu oldu. Tasfirleri Ptolemaios döneminde bastırılan askalon sikkelerinde, Antakya tedra-drakhmonlarında ve Roma denariusla-

rında görülür. Kleopatra'ya benzer tek portre de Sersel'de bulundu ve koruma altına alındı.

Kleopatra selene: (İ.Ö. 40 civarı) Mauretania (Mauritania) Kraliçesidir. Antonius ile Kleoptra VII'nin kızıdır. Octavianus tarafından Mısır'ın kuşatması sırasında kardeşi Aleksandros Helios ile birlikte İ.Ö. 29 yılında esir alınıp evlatlık verilmek üzere Roma'ya götürüldü. İ.Ö. 20 yılında ise Mauretania Kralı Juba ile evlendirildi. Kral sarayına Yunan sanatının inceliklerini getirdi.

Knum: Bir Mısır Tanrısıdır. (Khunum ile aynı tanrı olabilir) (Bak Khunum.)

Knumhotep II: XII. Hanedan dönemi Mısır kralı Sensuret II zamanında Antilop eyaleti prensiydi. Mezarı Beni Hasan dağındaki mezar kompleksinde bulundu.

Kolon: Papirüslerden yararlanarak yapılan ahşap ya da taş taşıyıcı eleman. Gövdesi çeşitli figürlerle resimlenmiştir.

Kolos: (Ark. Dev boyutlu heykel anlamında kullanılıyor.) Mısır arkeolojisinde kolos ayakta ya da oturan bir Tanrı-kralı canlandırır şekildeki heykellerdir. En ünlü kolos olarak bilinen ve "Memnon" adı verilen Amenofis III'ün dev heykelleri ile Ebu Simbel Tapınağı'ndaki koloslardır. Amenofis III ile Ramses II'nin kolosları en ünlü kolos olarak tarihe geçti. Koloslar genellikle tapınak girişlerine sağlı ve sollu olarak konulur ve isimlendirilirlerdi. Örneğin bir kolosun adı "Atum'un sevdiği Ramses" gibi... Halk bunlara tapardı. Koloslar genellikle dinsel gelişme gösteren kralların tanrısal niteliklerini ortaya koyarlardı. Ünlü koloslardan biri de Rodos'ta bulunuyor. Koloslarla ilgili moda ortaçağda bile devam etti. Bazı kiliselerin girişlerinde koloslar yaptırıldı.

Kom Abu Billo: Mısır'da Tarrana kenti. Kıptı dilinde "Terenoutı". Klasik adı" Terenuthis" olarak bilinir. Adını bulunduğu bölgede tapınıldığı düşünülen Tanrıça Renenutet'den (Yun. Termuthis) alır. Bu tanrıça yılan şeklinde betimlenirdi. Onunla ilgili bir nekropolisle tapınağı Kom

Abu Billo tepesinde bulundu. Eski Tarrana Tanrıça Hathor adına adanmıştı. Çünkü bulunan kaynaklarda ona "Mefket'in hanımı" anlamı verilmişti. Bu tapınağın kalıntılarının onarım işleri Ptolemais I Soter tarafından başlatılıp, Ptolemaios II Philadelphios tarafından tamamlandı. Bu bölgede bulunan sığır mezarlarının Tanrıça Hathor ile ilgili olduğu söylenir. Pişmiş topraktan kral lahitleri de bulundu. Bunların kapakları ilginç sembollerle süslüydü.

Kom-el Ahmar: Hanedanlıktan önceki kralların yerleşim alanı. Mezarlık alanı olarak kullanıldı. Bütün hanedanlarla ilgili izler var. Özellikle burada Erken Hanedanlık Dönemi olan VI. Hanedan'dan XVIII. Hanedan'a kadar buluntular elde edildi. Bunların döneminde kayadan oyma mezarlar da vardı.

Kom El Hisn: Eski "İmu" kentinde bir tepenin adıdır. Bu tepenin altında yapılan arkeolojik kazılarda önemli belgeler bulundu. Yeni krallık döneminden itibaren Aşağı Mısır'ın 3 nomosunun başkentiydi. Burada bir tapınak yer alır. Diktörgen şeklinde yapılmıştır. Bu tapınakta Amenemhat III ile Ramses II'nin heykelleri yer alır. Tapınağın Sahmet-Hathor'a ait olabileceği tartışılıyor. Çünkü Hathor bu bölgenin tanrıçasıydı. Orta ve yeni krallık dönemlerine ait mezarlar da yer alır. Burada erkeklerin mezarında savaşta kullanılan silah malzemeleri bulunurdu.

Kom Medinet: (Gurab) Arkeolojik bir alan. Çölün kenarında ve El-Lahun'un güneybatısına yer alır. Burada İki tapınak ile bazı mezarlıkların kalıntıları bulunur. Tapınaklardan biri Tutmosıs III tarafından yapılmıştır. XVIII ve XIX. Hanedanlar döneminde burası değer kazanınca Kraliçe Tiye'ye bir saray yaptırır. Yapılan nesnelerin bir çoğu Thutmosis III dönemine aittir.

Kom ombo: Mısır'da bir kent. Yukarı Mısır'da (Asuan) Bu kentin tarihini kanıtlayan buluntulardan ancak bir tapınak günümüze kalabildi. Kent firavun Tutmosis III tarafından kuruldu. Ptolemaioslar döneminde yeniden yaptı-

rıldı. Nil Nehri'ne tepeden bakan bir yerde inşa edilen timsah tanrı olarak betimlenen Sobek ve şahin başlı bir insan olarak betimlenen Horus'a "Haroeris" olan saygılarından dolayı yaptırıldı. Tapınak duvarlarındaki yazılar Ptolemaioslar döneminin dinsel yapısı için büyük önem taşır. Tapınağın yakınında Hathor Capellası ile bir mammisi bulunur. Tapınak etrafındaki su kuyuları da dikkat çekicidir.

Kontamenti: V. Hanedan döneminde Menfis ve Abydos'ta tapınılan yerel bir tanrıydı. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında bilgi verilemiyor.

Koromama: Mısır kraliçesi. Amon'un sevgilisi olduğu söylenir.

Koptis: "Yoksunluk" anlamında da kullanıldı. Mısır'da "yas şehri" olarak bilinir. Osiris'in kardeşi Seth tarafından bir komployla kurşun kaplı bir sandığa kilitlendikten sonra Nil Nehri'ne atılmasını duyar duymaz komplonun gerçekleştirildiği yere gelen İsis'in saç buklelerini kestiği ve yas elbiselerine büründüğü yer. Adı İsis'in yas tutmasından sonra Koptis olarak bilindi. Muhtemelen Koptos kentiyle aynı yerdir.

Koptos: Mısır'da bir kent. 5. Nomosun merkezi. İki Koptos'un varlığından söz edilir. Biri Myos Hormos'ta "Kuseyr" diğeri de Berenki'den Kızıldeniz kıyısına ulaşan iki noktanın birleştiği yer olarak bilinir. Bu kent firavunlar tarihinin başlangıcında önemli bir rol oynadı. Yakınında önemli taş ocakları ve madenler bulunur. Liman kentidir. XI. sülale döneminde önemini yitirip, konumunu Teb'e kaptırdı. Bu kent 1517 yılında Türkler tarafından kuşatıldı. Kentte her yıl Tanrı Min onuruna törenler yapılırdı. Günümüzdeki adı "Kift"tir. (Bak Kift.)

Korosko: Yukarı Mısır'da (Asuan ili) Nil'in doğu kısmında yer alan bir köy. Bu köy Ebu Hambel'e giden yolun başlangıç noktasında bulunur.

K-p: Eski Mısır dilinde "Yumruk, kapalı el" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Bilezik" anlamına

gelen "Kap" sözcüğüdür.

Kraliçeler vadisi: Krallar vadisinin 1.5 km uzağında Teb nekropolisi. Bu vadide özellikle Ramses soyundan gelen kralların eş ve çocuklarının "Hypogeum"ları yer alır. Yapılan kazılar ve araştırmalar sonucu 80 mezar bulundu. Bu mezarlardan Ramses III'ün oğlu Amon-her Hopeçef ve Nefertari'nin mezarı çok iyi korunmuştur. Üç ara salondan oluşan Nefertari'nin mezarındaki süslemeler bozulmadan günümüze ulaşmıştır. Duvar resimlerinde tanrılara hediyeler sunan Nefertari'nin görüntüleri yer alır. Ayrıca satranç oynayan kral da vardır.

Krallar vadisi: Nil'in batı yakasıyla Deyr-ül Bahriye'ye yakın bir yerde olan arkeolojik bir alan. Bu vadide Tutmosis I den başlamak üzere yeni imparatorluk döneminin kralların mezarları da bulunur. "Maat'ın yeri" adı verilen bu vadide 61 kral mezarı bulundu. Çoğu da gerek yakın çağ ve gerekse diğer firavunlar döneminde talan edilmiş haldeydi (1922 yılında Lord Carnavon tarafından bulunan Tutankhamon'un mezarı dışında). Lord Carnavon belki de mezarı bulduğu zaman şaşırmıştı. Çünkü mezardaki süs eşyalarının değeri inanılmaz derecede yüksekti. Amenofis II'nin mumyası gibi Tutankhamon'un mumyası da lahitinin içinde bırakıldı. Buradaki mezarların diğer vadilerde ya da Nil kıyısındaki mezarlardan farklı olarak yapıldığı ilk görüşte belli oluyor. Bu mezarlar genellikle kaya içine oyularak yapılmış. Diğer mezarlardan farkı da budur. Duvarlarında çok zengin ikonların bulunduğu bu mezarların yanında küçük tapınaklar vardı. En ünlü mezarlar arasında; Amenofis II, Horembeb, Ramses III, Ramses IV, Tutmosis III, Tutankhamon ve bir labirente benzetilen Seti I'in mezarı dikkat çekicidir.

Krokodilopolis: Mısır dilinde "Per-Sobek "Timsah Tanrının Evi" anlamında tanımlandı. Mısır'da bir kent (Heptanomis). XII. hanedan döneminde Timsah Tanrı olarak betim-

lenen Sobek adına ünlü bir tapınak yaptırıldı. Tarihi kalıntıların bulunduğu bu yer Ptelemaios II Philadelphos zamanında Yunanlılar ve Yahudiler tarafından sömürge olarak kullanıldı. Burası daha sonra Yunanlaşmış Arsione sitesi haline geldi. Sitede Yunan edebiyatıyla ilgili papirüsler bulundu. Bugünkü yerinde Medinet el-Fayyum kenti bulunmaktadır.

Ks: Eski Mısır dilinde "Yalvarmak, niyaz etmek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Sormak, istemek, soru sormak" anlamına gelen "Kat" sözcüğüdür.

Kserkses: (İ.Ö. 485-464) XXVII. Hanedan döneminde birinci Pers egemenliği sırasında (İ.Ö. 525-404) Hanedanın 3. kralı olarak biliniyor.

Ksenphon: Tissaphernes'in hizmetinden Kyros'un hizmetine geçen biri. Memfisli olduğu söylenir.

Kska: Eski Mısır dilinde "Kesmek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kesmek" anlamına gelen "Hekah" sözcüğüdür.

Kral Kufu'nun hiyeroglif yazıyla adı.

Ksois: (Haset'in Yunanca adıdır.) Mısır'da IV. Monos'un başkentidir. XIII. hanedan döneminde de başkent olduğu buluntulardan anlaşılmıştır. Bu kentte XII. Hanedan bulunmaktaydı. Kentin tanrısı önceleri Ra daha sonra da Amon-Re'ydi. Kutsal hayvan olarak güneş aslanına tapınılırdı. Bugün "Saha" kentinin bulunduğu yerdir.

Ktesibios: İ.Ö. III. yüzyılda Ptolemaios Philadelphos'un hükümdarlığının son yıllarında yaşamış İskenderiye doğumlu Yunanlı bilgin.

Kufu: İ.Ö. 2551-2528 tarihlerinde II. hanedanın kralı olarak hanedanlar tablosunda yerini almış. Ancak kaynak yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Kui: Pepi I'in kayınpederidir.

Kuk: Mısır'da tapınılan bir tanrıdır. Kek, Keku adlarıyla da tapınıldığı anlatılır. Karısı Tanrıça Kauket ile karanlığı ürettiği söylenir.

Kulzüm: (Yunancada klysma) Süveyş Körfezi'nde bir kanal ve bu kanal adını taşıyan eski bir liman kenti. Bu kanalın Mısır Firavunu Nehar (Nekto olabilir) tarafından yapımına başlandı. Pers kralı Dara I tarafından tamamlandı. Ptolemaios II Philadelphos ve Trajanus tarafından onarıldı. 643 yılında Ömer bin el-Hattab bu kanalı Fustat'tan Kızıldeniz'e buğday taşımak için kullanılır hale getirdi. Eski dönemlerde "Amnis Augustos" kanalıyla Nil Nehri'ne bağlanmıştı.

Kunumhotep: VI. Hanedan kralı Pepi II'nin bir memuruydu.

Kuri: VI. Hanedan döneminde Kral Pepi I Merire zamanında Kuzey Mısır eyalet yöneticisiydi. Pepi I'in de kayınpederiydi.

Kurt-vep-vavet: (Ya da kurt) Asyüt kentinin koruyucu tanrısı olarak bilinir. Eski Mısır dilindeki karşılığı ise "yolları açan" anlamındadır. Lagitler döneminde bulunan kenti, "Kurt Şehir" anlamına gelen Likopolis diye adlandırdılar.

Kutsal hayvanlar: Mısırlılar nedeni belki de hiçbir zaman bilinmeyen ilginç tapınma yöntemleri buldular. Tanrı-krallar, tanrı-rahipler, gökyüzü, güneş ve bunlara benzer tapınmalar dışında nedeni hala bilinmeyen yüzlerce hayvana da tapındılar ve onları kutsal saydılar. Yapılan araştırmalarda Mısırlıların 38 kuş çeşidine tapındıkları belgelenmiştir. Bu kutsal hayvanlardan bu güne kadar bilinenleri şunlardır: Boğa, koç, keçi, ceylan, kurt, timsah, soreks, yılan, kedi, vaşak, kirpi, yarasa, balık, susamuru, doğan, akbaba, baykuş, kuzgun, kırlangıç, leylek, böcek, inek, koyun, antilop, köpek, şebek, gelincik, fare, aslan, ayı, tavşan, su aygırı, kurbağa, yılanbalığı, ibis (Mısırturnası), kartal, atmaca, karga, güvercin, huthut (ya da Hudhud)

kuşu, kaz ve akrep. Bunların dışında belki de bilinmeyen yüzlerce hayvan daha vardır. Antik çağın Romalı yazarları Plinius, Papinius, Statius, ve Ammianius Marcellinus bu kutsal hayvanlardan sıkça söz ederler. Nil Deltası'nda arkeologlar tarafından bulunan Bakaria ve Buheum denilen mezar alanlarında bu hayvanlar ile ilgili mezarlar ve mumyalar bulundu. Apis Papirüslerinde kutsal boğaların nasıl mumyalandığı anlatılmıştır. Hermopolis yakınlarındaki Tuna el-cebel'de İbis sandukalarının dışında yüzlerce şebek ve flamingo sandukası bulundu. Abusir'de de şaşırtıcı bir şekilde boğa mezarları bulundu. Osiris kültünün merkezi olan Abydos'ta ise yüzlerce köpek mumyası bulundu. Walter Emery, İ.Ö. 380-322 tarihleri arasında hüküm süren Nektanebo I'in tapınağının dışında Sakara'da yüzlerce İbis mumyası ve Habeş maymununun mumyasını buldu. Luksor Tapınağı'nın 50 kilometre güneyindeki Esna kentinde balık mumyaları ile Medinet el-Fayyum vahasında yüzlerce timsah mumyası dışında, ibis ve timsah yumurtalarının keten bezine sarılmış halde bulunması arkeologları şaşırtmıştır.

Kus: Yukarı Mısır'da (Kenan eyaleti) bir kent. Roma döneminde "Apollinopolos" bazen de "Diocletion" adıyla da anıldı. Kervanların geçtiği transit yol üzerinde olduğu için IV. yüzyılda ticari yönden gelişti. VIII. yüzyılda da başlıca kentler arasına girdi. Memluklar döneminde darphane bu kentteydi. Ayrıca önemli bir İslam kentidir. Ancak bu kentte Hıristiyan dinine ait kiliseler de vardır. 1403-1404 yıllarında burada veba salgınıyla 17 bin kişi ölünce kentin ekonomisi geriledi. Bugün baharat ve sebze pazarı açısından önemli bir yerdir.

Kuseyr: "Küçük şato" anlamında bilindi. Mısır'da Kızıldeniz üzerinde bir liman. Süveyş Kanalı açılmadan ve demiryolları başlamadan önce ticari gemilerin bakımlarının ya-

pıldığı bir liman olarak göze çarpar. Bölgede fosfat, demir ve uranyum maden yatakları bulunur.

Kuş: Bir kısım Afrika topraklarının Mısır'a bağlı bölümüne verilen ad. Yunanlıların günümüzde "Ethiopia" dedikleri yer. Yani Sudan'ın bulunduğu bölgenin adıdır. Bu bölgede Mısır tarihinde önemli işler başarmış Yeni İmparatorluk döneminde görev yapan valiler için "Kuş Sultanı" deniliyordu. "Kuş" sözcüğü giderek yaygınlaştı. Mısır'ın egemenliği ve sömürgeleştirdiği topraktır. XXV. Hanedanların kökenleri bu yöreye dayandığı için onlara "Kuşiler" deniliyordu.

Kuşiler: Güney Mısır dışında yaşayan Etyopya ve Güney Arabistan halkına verilen bir isim.

Kutsal el: Eski Mısır tarihinde Amon'un "karısı" Yeni İmparatorluk dönemini tanrısıyla birleştiği kabul edilen kraliçenin kendisi anlamında kullanılıyor. Osorkos III'ten itibaren kralın kızlarından biri Amon'a eş olarak adandı. Buluntular bu kraliçelerin Sapenupet ile Amenardis olduğunu kanıtlıyor. XXV. Hanedan döneminde firavunların başkenti Teb'de bu prensesler manevi güç kazandılar. Neredeyse firavunların bulunduğu konumda tanınmaya başladılar.

Küpheykel: Eski Mısır'da "blokheykel" ile eş değerde kullanıldı. (Bak blokheykel.)

Kynopolis: Mısır'da 17 Nomos'un merkezi olan Harday'a (Şeyh Fadil) Yunanlıların "Köpek şehri" anlamında verdikleri bir ad. Günümüzdeki adı "Şeyh Fazil" dir. Mısır Tanrısı Anubis'in en büyük tapınağı bu kenttedir.

Kwit: I.I Hanedan döneminde Mısırlı bir kraliçe olduğu söyleniyor. Arkeologların yaptıkları kazılar sırasında bulunan bir mezardaki notlardan varlığı öğrenildi.

L

Lagos hanedanı: Mısır'da İ.Ö. 305-30. yüzyıl arasında hüküm süren bir hanedan. Lagos'un oğlu ve Büyük İskender'in komutanı olan Ptolemaios tarafından kuruldu. Hanedanı kurduktan hemen sonra Diadokhoslar, merkezi yönetime karşı bütün bağları kopartarak baş kaldırdı. Kleomenos'u öldürerek İ.Ö. 305 yılında krallık ünvanını aldı. İ.Ö. 30 yılına kadar gelen krallar Ptolemaios adını alarak hanedanı yönettiler. Bu hanedanın kralları Mısır'daki yoksul ve güçsüz halk üzerinde terör estirerek egemenlik sürdürdü. Halkın önünde kendilerini firavunların mirasçısı ve halefi olarak gösterdiler. Firavunlar gibi yaşadılar. Topraklarını küçük savaşlarla Sirenayka, Güney Suriye ve Kıbrıs'a kadar genişlettiler. Kilikya ile Marmara'ya kadar olan bazı kentleri kuşatarak egemenlikleri altına aldılar. Yerleşim alanları başkentleri olan İskenderiye olarak tanındı. Physkon lakabıyla anılan Ptolemaios VII Eurgetes II'nin saltanatı döneminde kötü yönetimi nedeniyle hanedan geriledi. Saray entrikaları ve halk ayaklanmaları nedeniyle hanedanlık çökmek üzereyken Sezarlı Roma'nın "Papilius Laenas" müdahaleleriyle çökmekten kurtuldu. Daha sonra sahneye çıkan Kleopatra VII Ptolemaios hanedanın yeniden güçlenmesi ve genişlemesi için Sezar ve Doğu Roma'yı yöneten Antonius ile duygusal ilişki kurup hanedanı güçlü hale getirmek istemişse de Batı Roma'yı yöneten Octavianus'un gücüne karşı koyamadı. Antonios ile beraber savaşı kaybetmelerinden sonra ikisinin de intihar etmiş olabileceği tartışılıyor.

Latuka: Nil kökenli zenci Afrika dilleri.

Lekh: Eski Mısır dilinde "Yalamak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Yalamak" anlamına gelen "Le ah" sözcüğüdür.

Lenpw: (Bak Anubis.)

Leon Pellali: Yunanlı bir mitoloji yazarıdır. Mısır Tanrıları üzerine bir eser yazdı. Mısır tanrılarının gizemlerini, tapınma şekillerini, halk arasındaki belirgin özelliklerini ve yaşam tarzlarını mitolojik anlatımlarla ele alarak tanrılarla ilgili gizli kalmış bazı imgesel ayrıntıları açıkladı.

Leontopolis: (Bak Tel-el-Yahudiye.)

Letopolis: Mısır dilindeki eski adı "sekhem" dir. Aşağı Mısır'da 2. Nomosun metropolisidir. Yunanlılarca bu metropolise verilen bir addır (Günümüzdeki adı Avsim). Burada güneş biçiminde betimlenen şahin başlı Horus'a taparlardı. Mısır'ın gerileme döneminde önemli bir kült merkeziydi.

Leukos-Limen: ("Beyaz liman") da deniliyor. Kızıldeniz'in Mısır kıyısındaki topraklarında bir liman. Kuseyr ile Ras Banas arasındaki çöl yolu bu limanı Koptas'a bağlar. Bu da Arabistan ile Hindistan'a yapılacak ticaretin daha çok ilerlemesini sağlar.

Levanten: (Fr. Levantin) Mısır ya da yakın doğu asıllı Türk ya da Arap olmayan Avrupa asıllılara verilen bir lakap.

Libya çölü: Libya çölüne Mısırlılar tarafından "batı çölü" de denir. Zibesti dağı ile Nil Vadisi arasında bulunan yaklaşık 2 milyon kilometrekarelik bir alandır. Calo, Cerbub ve Siva vahalarının bulunduğu oldukça büyük ve uzun bir ova şeklindeki çöküntü alanıdır. Vahaları yetersiz olan bu ova kumlu ve taşlı düzlüklerle kaplıdır.

Libya Nomosu: Nil Nehri'nin Kanopos koluyla Maryut (Mareotis) gölü ve çöküntü alanlarıyla çöl arasındaki yer. Aşağı Mısır'daki Nomos'un adı. Merkezinin "İmu" olduğu söyleniyor.

Lindos: Rodos Adası'nda bir liman. İ.Ö. 1300 yılında Akhaların kurduğu bir ticaret limanıdır. Ticari yönden Mısır ile sürekli ilişki içindeydiler. Firavunlar bu yolla Akropolis'teki büyük Athena Tapınağı'na değerli adaklar gönde-

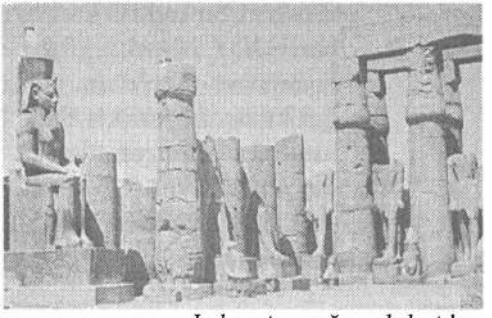
rirlerdi. Buradaki ticaret ağı Karadeniz'den Mısır'a, Asya'dan Sicilya'ya kadar uzandı.

Lişt: (El-Lişt) Yukarı Mısır'da (Gize) bir kent. Akhairalıların İ.Ö. 1300 civarında Rodos'ta kurdukları üç kentten biri. Kentin yakınında XII. sülaleden Amenemhat I'in başkenti bulunuyordu. Bu kentten geriye sadece Amenemhat I ile Sesostris I'in piramit harabeleri kalmıştır. Buradaki piramitler yağmacılar tarafından talan edilip kundaklandığı halde Sesostris I'ın piramidinde bulunan heykeller Mısır sanatının ayrıntıları için dikkat çekici olarak değerlendiriliyor.

Lokh: Eski Mısır dilinde "Yakmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kaynamak" anlamına gelen "Loc" sözcüğüdür.

Lord Carnavon: İngiliz arkeolog ve bilim adamı. Hovard Carter ile bir ekip oluşturarak Firavun Tutankhamn'un mezarını buldu. 1866 yılında doğdu. Çocukluk yıllarını büyüklerinin malikhanesi olan Highlere'de geçirdi. İlk öğrenimi sırasında özel ders aldı. O dönemde moda haline gelen "Eton" kolejine girdi. Cambridge Üniversitesi'ndeyken "Tinity" binicilik sporuyla dikkatleri üzerinde topladı. Babası ölünce 23 yaşında aile sorumluluğunu üstlendi. Binicilik ve otomobil yarışçılığı tutkusu vardı. Daha sonraki yıllarda Mısır'a giderek Howard Carterle tanışıp Tutankhamon'un mezarının bulunmasında büyük bir rol oynadı. Mezardaki büyü ve lanetler nedeniyle öldüğü düşünülüyor.

Lotus: (Yun. Loto sözcüğünden) Eski zamanlarda birçok bitki türüne verilen ortak bir ad. Yunanlılarda Lotus "yem" bitkisi anlamına gelir, Mısır'da ise "nilüfer" çeşidi olarak bilinirdi. Lotus aynı zamanda eski Mısır'daki süsleme sanatında da önemli rol oynadı. Tapınak duvarlarında kullanılan bir çeşit duvar silmesi. Tanrısal sembol olarak da kullanıldı.

Luksor tapınağının kalıntıları

Lukkalar: (Lykia; lykaonia-'dan lukkavana) Luka halkından türetildiği düşünülüyor. Ayrıca "luka ülkesi" olarak da bilinir. İ.Ö. II. yüzyılda adalardan Anadolu'nun güneybatısı'na yerleşen bir halk olduğu söyleniyor. Yerleştikleri ya da yaşadıkları bölgelere kendi adını veriyorlardı. Bunların varlığı ile ilgili bilgiler arkeologlar tarafından Tel el-Amarna'da yapılan kazılardaki buluntulardan elde edilmiştir. Bu buluntulardan birinde (Kıbrıs Kralı Alasiga'dan Ugarit Kralı'na gönderilen bir mektupta) Lukkalardan söz eder. Onların Kıbrıs Adası'na yaptıkları saldırılardan bıktığını anlatır. Araştırmalar arasında İ.Ö. 1230 yılında Mısır'a saldıran istilacılar arasında onların da bulunduğu kesinleşmiştir. Asur kaynaklarında Lykia bölgesinden "Lukka ülkesi" olarak söz edilir. Yüzlerce yıl bağımsızlıklarını koruyan bir halk olarak bilinir.

Luksor: Yukarı Mısır'da bir kent. Firavunlar döneminde Teb-'in güneyinde yer aldı. Yeni yıl şenlikleri yapıldığı zaman, Tanrı Amon, Karnak'tan yola çıkar "tören yolunu" izleyerek Luksor Tapınağı'na giderdi. Bu tapınağın tasarımı Amenofis III ile Hapu'nun oğlu olan mimar Amenhotep tarafından tasarlandı. Ramses II bu tapınağa önemli eklemeler yaptı. Tapınağın girişinde Ramses II tarafından konulan iki dikilitaş dikkat çekicidir. Bu taşlardan biri halen Luksor Tapınağı'ndadır. Diğeri ise dolaylı yollardan bulunduğu yerden alınarak 1836 yılında Paris'te Concorde Meydanı'na dikildi. Ramses II tarafından Hititlere karşı yapılan Kadeş Savaşı ile ilgili sahneler ve açıklamalı metinler bu tapınağın duvarında yer alır. Metinin geçtiği

duvarın önünde 6 kral heykeli vardır. Bu tapınaktaki kabartmalar Mısır'ın diğer kentlerindeki tapınakların kabartmalarından daha görkemli yapılmıştır. Ayrıca tapınağın kuzey köşesinde Şeyh Yusuf el-Hacca'nın gömülü bulunduğu camii yer alır.

Lupet II: İ.Ö. 754-715 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi (İ.Ö. 818-715) Mısır kralıdır. Hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

M

Ma: Eski Mısır dilinde "Anne" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Nine, büyükanne" anlamına gelen "Mam" sözcüğüdür..

Ma: Eski Mısır dilinde "Gerçek (ikili form)" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Evet ve hayır" anlamına gelen "Ma" sözcüğüdür.

Maadi: Hanedanlar döneminden kalma kalıntılar ve çeşitli buluntuların bulunduğu aşağı Mısır'da kahire ile Helvan arasındaki arkeolojik alan. Buranın önemli bir arkeolojik alan olduğu 1928 yılında bulunan belgelerden anlaşılmıştır. 1930 yılından sonra da başta Kahire Üniversitesi olmak üzere arkeologlar burada kazılara başladılar. Bu bölgede yerleşim yerlerinin etrafı surlarla çevrili değildi. Birbirinden ayrı yerlerde kurulmuş, kulübeler iki şekilde yapılmış olup, yarım daire (oval) ya da dikdörtgen şekilli yapılardır. Bu yerleşim yerlerinde yapılan kazılar ve incelemelerde taştan yapılmış kaplar ve mezarlar bulunmadı.

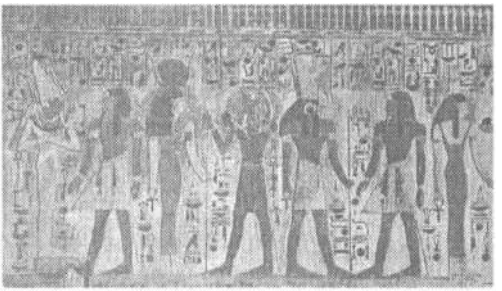
M'aba: Hiyerogliflerde 30 sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Maahes: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. (Mihos, Mahes ve Miysis adıyla da yazıldığı görülür.) "Aslantanrı" şeklinde betimlendi. Bast'ın kült merkezi olan Bubastis ve Tefnut ile Shu'nun kült merkezi olan Yukarı Mısır'da Leontopolis kentinde tapınıldı. Bu tanrının varlığına ilk defa yeni krallık döneminde varıldı. Maahes'in Nübye'de tapınılan Apademak adlı tanrıyla aynı kişi olduğu tahmin ediliyor. Aslan başlı bir insan şekliyle kabartmalarda belirtilmiştir.

Maaherurre: İ.Ö. 1773-1763 tarihlerinde XII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenemhat IV'ün Manheton listesindeki adıdır. (Bak Amenemhat IV.)

Maa-ant-f: "Kendine getirilenleri gören" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...tanrı Amsu'nun evinden geleni selamlarım, başka bir erkeğin karısıyla yatmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

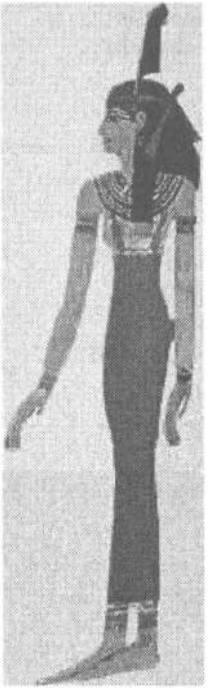
Maa-kheru: Bu sözcük İngilizce dilinde "aklanmış" şeklinde tanımlanmış ve Ma-Xeru biçiminde yer verilmiştir. Mayalarda bu sözcüğün orijinal hiyeroglif yazısıyla yazılan şekli ise "Tma-xel" olarak belirtilir. "Doğru ve temize çıkmış anlamındadır" Eski Mısır dilinde "Muzaffer" an-

Ruhun yargılama töreni

lamında bir sözcük. "Annesinin kalbi/doğduğundaki kalbi" ona karşı kötü derecede tanıklık etmemiş, yargılama sırasında ruh muzaffer olmuş. Ölüler Kitabı'nda ruh Maat'ın salonunda yargılanırken tüm sorulanları doğrulayarak, doğru ve temize çıkıp "muzaffer" olur.

Maat: Doğruluk ve adaleti temsil eden bir Mısır tanrıçasıdır. "Hayat soluğu"nu temsil eden güneş tanrısı "Re ya da Ra'nın kızı" olarak bilinir. Tanrı Thot'un karısıdır. Başının üstünde adının hiyerogliflerle yazılı bulunduğu bir deve kuşu şeklini taşıyan kadın olarak betimlendi. Kendisine atfedilen "Maat'ın açıklamaları" günlük tapınmada ana dinsel eylemi oluşturdu. Osiris'in mahkemesinde yargılanan ölünün kalbinin tartılması sırasında doğru ağırlığı simgeler. Evrendeki düzeni sağlamanın da simgesi sayıldı. Maat'ın Mısır'ın dinsel yapısında üç anlamı vardı. Bunlar, a) Öteki dünya b) Öteki dünyadaki sebep, sonuç ilişkileri c) Öteki dünyada bedenini terk eden ruhlara rehberlik yapan olarak bilinir. Ölüler divanının başkanlığını yapan Maat'a Amenofis IV bile günahlarından arınmak için sığınarak yalvarmıştı. Arkeologlar tarafından bulunan tüm tarihsel tabletlerde Tanrıça Maat'ın üstünlüğü tartışmasız olarak anlatılmaktadır. Bazı kaynaklarda 8 çocuğunun olduğu belirtilmektedir. Amon'un da Maat ile Thot'un 8 çocuğundan biri olduğu ifade edilmektedir. Hermopolis'in baş tanrıları olarak da bilinen bu sekiz çocuğun yerkürenin yaratılmasında etkin rol oynadıkları söyleniyor. Genellikle oturarak resmedilen Maat bazen de kuş gibi kanatları açık bir şekilde de betimlenmektedir.

Tanrıça Maat'ı betimleyen bir çizim

Maatkare: İ.Ö. 1479-1458 tarihlerinde XVIII. Hanedanın Mısır kralı Hatsepsut'un Manheton listesindeki adıdır. (Bak Hacsepsut.)

Maatre: İ.Ö. 740 civarında XXI. hanedan dönemi Mısır kralı Kaşta'nın Manheton listesindeki adı. (Bak Kaşta.)

Maata-f-em-seshet: Sözcük karşılığı "Ateşli gözler, yakıcı bakışlar" anlamında tanımlandı. Hiyerogliflerden Mısır diline geçti.

Madiler: Nil kökenli oldukları bilinen yetenekli zenci kabilesidir. Uganda'da yaşarlar.

Mafdet: Mısır tanrıçasıdır. Maftet adıyla da anılarak korumanın bir tanrıçası şeklinde tapınıldı. Özellikle zehirli varlıklara karşı insanları koruduğu anlatılan bir tanrıça olarak firavunfaresi şeklinde betimlendiği ifade edilir.

Magas: (İ.Ö. 330-250 civarı) Kyrene Kralı Ptolemaios I Soter'in üvey oğlu. Öz olmayan babası tarafından İ.Ö. 308 yılında Kyrenai bölgesini yönetmekle görevlendirildi. İ.Ö. 275 yılında da kral oldu. Antiokhos Soter'in kızıyla evlenerek Mısır'a bağımsızlığını ilan etti. Kızı Berenike II'yi ise Ptolemaios III Euergetes'e verdi.

Maha: Eski Mısır dilinde "Lahit" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Tükenmek, son bulmak" anlamına gelen "Mahal" sözcüğüdür.

Mahant: Eski Mısır dilinde "Aile, klan" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Aile, akraba, hısım" anlamına gelen "Mahan" sözcüğüdür.

Mahes: Yaz sıcaklığının tanrısı şeklinde tapınılan bir Mısır tanrısıdır. Sıcak ve soğuğu temsil eden bu tanrı, aslan başıyla betimlendi.

Maht: Eski Mısır dilinde "Bağırsaklar" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kasıklar" anlamına gelen "Mah" sözcüğüdür.

Maibre: İ.Ö. 1630-1522 tarihleri arasında XV ve XVI. Hyksoslar Hanedanı'nın Mısır Kralı Şeşi'nin Manheton listesindeki adıdır.

Mak: Eski Mısır dilinde "Dil" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde benzerliği de "Dil" anlamına gelen "Ak" olarak incelendi.

Makare: Psusennes'in kızı. Pinedcem ile evlendi.

Maketaton: Akhenaton'un kızlarından birinin adı.

Malcandre: Tarihçi ve araştırmacı yazar Isidore Levy'nin ifadelerine göre Fenikeli Hades'in efendisi olduğu belirtilmektedir. Kaynaklarda İsis'in kardeşi Seth'ten kaçarken bu kralın himayesinde yaşadığı belirtilmektedir. Isidore Levy onun ölüler krallığına hükmeden korkunç kişilikli "Malk-Addir" olduğunu ileri sürer. Levi bu ifadelerini 1904 yılında yayınlanmış olan "Revue Archeoloqique" dergisinin haziran-temmuz sayısındaki makalesinde belirtir. Bilgilerin kaynakları daha sonraki yıllarda E.Lefebure tarafından yazılan "Osiris Babilde" anlamındaki "Osiris a Byblos" eserinde yer aşlmıştır.

Mandulis: Mısır'da bir tanrı. Adına yaptırılan bir tapınak arkeolojik yönden zengin olan Kalabşah köyündedir. Tanrılaştırılmış Arensnufis'in kardeşidir. Dendur Tapınağı'nın duvarlarında ikisinin tanrılaşan ikili kardeşler olduğu şeklinde belirtilen kabartmalar yer alır.

Manethon: (Maneto/Manheton) Sebennytos kökenli Mısırlı rahip ve tarihçi. İ.Ö. II. yüzyılda yaşadığı tahmin ediliyor. Ptolemaios dönemi İ.Ö. 304-282 tarihlerindeki ilk kralın çağdaşı olarak bilindi. Ptolemaios I döneminde Yunanca olarak üç ciltlik "Aigyptiaka" adlı bir eser kaleme aldı. Bu eserde Mısır'da üçbin yıl hüküm sürmüş firavun ve hükümdarları 31 hanedan olarak sınıflandırıp her birinin de ayrıca yerel kökenlerini belirtti. Ancak onun aslında ne yazdığı ise tam olarak bilinmiyor. İ.S. 240 civarında ölen Yunanlı Julius Afrikanius Mısır ile ilgili yazdığı eserinde Manheton'nun bazı düşüncelerine de değindi. Bu metnin bazı bölümleri Flavius Josephus tarafından korunarak günümüze ulaştı. Manheton'un anlattığı hanedanlar liste-

si günümüz tarihçilerini şaşırtmıştır. Manheton eserinde Mısırı yönetmiş olan firavunların Horus adlarını da belirtmiştir. Nedense Mısır hanedanlar listesini hazırlayan araştırmacı, tarihçi, arkeolog ve incelemeciler firavunların Horus adlarına çoğunlukla yer vermiyorlar.

Maneros: Mısır'da kutlanan bir bayramdır. Bazı kaynaklarda bu bayramın İsis'in oğlu olduğu öne sürülen süt çocuğu "Astarte"nin onuruna atfen yapıldığı belirtilmektedir. Bazı kaynaklarda Astarte'nin nehire girip soğan toplarken boğulduğu söylenir. Bazı kaynaklarda ise farklı öyküler göze çarpar. Plutark bu çocuğa Palestinos ya da Pelusiss adını vermektedir. Pelusiss adında kurulan kentin çocuğun adından kaynaklandığı belirtilmektedir.

Manfalut: Yukarı Mısır'da kent. (Asyüt ili) Bu kent tarım pazarıdır. Tarihsel buluntuların az olduğu bir yer.

Mansure: Aşağı Mısır'da kent. Dekahlie ilinin merkezi ve ayrıca önemli bir ticaret yeri olarak da bilinir. Bu kent haçlılara karşı Dimyat'ı savunan Türkler tarafından kurulmuştur. Aziz Lous 1250'de Memlukları ve Baybars I'in yönettiği Türkleri bu bölgeden çıkarmayı başarmışsa da daha sonra zayıf düşerek esir alındı.

Manşiyya: Eski Mısır döneminde Ptolemaiosların bir kenti olarak bilindi. Bu kent yukarı Mısır'da Nil'in batı kıyısında yer alır.

Manzala: (Bak Manzala.)

Manzala el-hayıt: Manzala Gölü'ndeki bir kanal üzerinde kurulmuş aşağı Mısır'da bir şehir. Arkeolojik bir alan olduğu belirtiliyor.

Mariette Augusta: 1821-1881 tarihleri arasında yaşamış Fransız Mısır bilimci. Lauvre Müzesi'nin Mısır bölümünde görevliyken 1849 yılında Mısır'a gönderildi. 1850 yılında Sakkara'da kazılara başladı. Memfis'te de kazıları yürüttü. Sfenksli yol ile Apis boğalarının mumyalarının bulun-

duğu "Serapeion"u buldu. Mısır hükümetinin isteği üzerine eski tarihi eserlere sahip çıktı. Eserlerin satışını ve Mısır dışına çıkarılmasını yasakladı. 1857 yılında Kahire yakınındaki Bulak'ta (Boulaq) bir müze kurdu. Bu müze bugün Kahire Müzesi olarak bilinir. Yaptığı kazılarda Seti I'in tapınağını buldu. Teb ve Abydos'ta incelemeler yaparak Denderah ve Edfu tapınaklarını ortaya çıkardı. Karnak'taki kazılar nedeniyle yaptığı hizmetlerden ötürü padişahlık ünvanı verildi. Mezarı ise Kahire Müzesi'nin avlusuna konuldu. Eserleri, 5 ciltlik Denderah, 3 ciltlik Bulak müzesindeki Mısır papirüsleri (Les papyrus egyptiens du musse de Boulag). Karnak, Catalogue general des monuments d'Abydos (Abaydos anıtlar genel katalogu)dur.

Marsa matruh: Mısır'da tatil yeri. Akdeniz kıyısında yer alır. (Matruh ili) Burada sünger avcılığı gelişmiştir. İskenderiye'nin batısında yer alır.

Maryut gölü: (Eski dilde Marea ya da Mareotis) Nil Deltası'nda bir göl. Kurutularak tarım alanı haline getirilen göl, İngilizler tarafından Fransız askerlerini durdurmak için suyla dolduruldu. Güneybatısında Maryut Köyü bulunur. Üzüm, sebze ve muz yetiştirilir.

Mas: Eski Mısır dilinde "Nefret" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Yabani, evcil olmayan" anlamına gelen "Maz" sözcüğüdür.

Masaherta: İ.Ö. 1070-1055 tarihlerinde Mısır Kralı Pinecem I'in oğlu ve halefi. İ.Ö. 1017 yılında öldü.

Maspero: Ölüler Kitabı'nda adı geçen bir yılan. Güneş kayığında ölünün ruhuyla birlikte yolculuk eden evreni yöneten güçleri simgeler. Tanrıların çift yaşamını simgeleyen bu yılanın içinden on iki kadın aşağı dünyayı iple çeker. Ruh yılanın vücuduna kuyruktan girer her zaman aydınlık olan ağızdan çıkar. Bu da reenkarnasonu temsil eder.

Mastaba: (Moştaba) Sıra anlamına gelir. Eski dilde, kerevet, sedir. Memfis büyüklerinin mezarı. Araplar evlerine bitişik olarak yaptırdıkları peykellerin biçimini andıran odaların yapımı mastabalar görünümündedir. "Mastaba" adı buradan kaynaklanıyor. Mastaba İ.Ö. 2850-2650 tarihleri arasında Abydos'ta yaptırıldı. Kral mezarlarının dışında ölüyle ilgili eşyaların bulunduğu odalardır. Bunlar yeraltında bulunuyordu. Odalara bir kuyudan girilir. Ölü gömüldükten sonra da o kuyu molozlarla kapatılırdı. Bu da ölünün artık insanlar tarafından rahatsız edilmemesini işaret ediyordu. Duvarlar boyalarla kaplıydı. Çeşitli ayinler yapılarak ölüye olan son görev yerine getirilirdi. Duvarlarda Nil kıyısında yaşayan insanların günlük yaşamlarından örnekler çizilirdi.

Mezarlardan bir görünüm

Mata-f-em-seshet: "Ateşli gözler ya da yakıcı bakışlar" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Sekhem'den (Letopolis) geleni selamlarım, kimseyi aldatmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh salonunda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Matai: Eski Mısır dilinde "Halat, lif ya da iplik" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde benzerliği de "Keten, kenevir ipi" anlamına gelen "Mau" olarak incelendi.

Matariye: (Matariya-el) Aşağı Mısır'da köy. Eski Heliopolis'in yakınında bulunur. Dikilitaş ve Meryem ağacının bulunduğu yer. Aynı adla bir kent de Aşağı Mısır'da (Dek-kaliyye ili) Menzele Gölü kıyısındadır. Balıkçılık ilerlemiştir.

Mazghuna: Mısır'da bir kral. Adına IV. Hanedan döneminden kalma olduğu ihtimali verilen taş yığını bir piramit yapıldı. Harabe halinde olan bu piramit hakkında yeterli bilgi bulunamadı. Piramidın adını taşıyan bir kralın yaşamış olduğu söylenir. Bu kralın XIII. Hanedandan Nefrusobk, ya da XII. Hanedandan Amenemhat olup olduğu tartışılıyor. Bazı kaynaklarda da piramidin adından söz edilir, ancak harabeleri dahi bulunamamış olan bu piramitten açıklamalar bile yapılır.

Mead: (El-mead) Mısır'da eski dönemlere ait eserlerin bulunduğu arkeolojik bir alan. Kahire'nin yakınında yer alır. Bu bölgede bakırtaş dönemine ait bir yerleşim yerinin kalıntıları bulundu. Bulunanlar arasında Mısır hanedanlar dönemindeki yaşamdan önceki zamanlarla ilgili belgeler vardı.

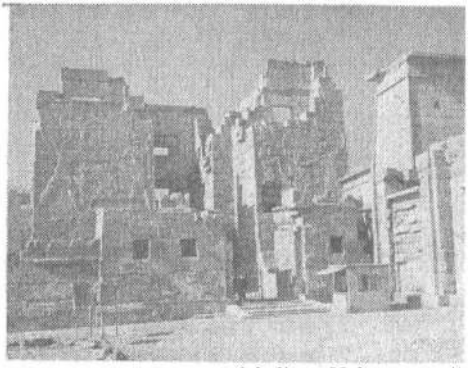
Meçer: II. hanedanlar döneminde devlet memuru. Mezarı Sakkara'da bulundu. Mezar duvarında hanedanlık ile ilgili yazıları var. Krallık ile ilgili yakınlık derecesinin az olduğu tahmin ediliyor.

Medinet el-fayum: Fayyum ilinin merkezi olarak bilinen Mısır'da bir kent. Firavunlar döneminde Şedet'ın, Ptolemaios dönemindeki Arisone'nın ve Yunanlıların Krokodilopolis'i üzerine yer alır. Orta İmparatorluk dönemine ait ve Ramses II tarafından yaptırılan "timsah-tanrı" olarak betimlenen Sobek'e adanan bir tapınak bu kentte yer alır.

Tapınağın harabelerinde birçok papirüs metni ele geçmiştir.

Medinet el-fayyum: Fayyum ilinin idare merkezi olarak bilinen yukarı Mısır'da bir kent. Bu kent Şedit adıyla kuruldu; daha sonraki yıllarda Krokodilopolis ve Arsinoe adlarını taşıdı. Burası Ptolemaioslar döneminde gelişti ve zenginleşti.

Medinet Habu: (Medinet abu) Bati Teb'de bulunan Ramses II'in mezarına günümüzde verilen ad. Bu tapınak pişmemiş tuğlalardan yapılmış karmaşık ve aynı zamanda da dinsel bir yapıdır. Medinet Habu kale-tapınak şeklinde bir yapıdır. Giriş kapısı Mısır mimarisine özgü askeri metinlerle süslenmiş. Burada Ramses II'ye ait bir saray da ortaya çıkmıştır. Bulunan metinler ve belgeler araştırmalar için önemli bir nitelik taşır.

Medinet-Habu tapınağı

Medinet madi: (Medine Madi) Mısır'da arkeolojik bir yer. Medinet el Fayyum'un yakınındadır. Yunanlılar buraya "Narmuthis" adını taktılar. 1936 yılında Milano Üniversitesi adına Vagliano'nun başkanlığında bir ekip burada kazılara başladı. Bu kazılar sırasında Mısır'ın en eski tapınağı gün yüzüne çıktı. Bölgede timsah-tanrı olarak betimlenen Sobek, tarımı koruduğu söylenen yılan-tanrıça Renenutet (Ermut) ve şahin başlı olduğu tanımlanan Horus'a adanmış bir tapınak bulunur. Bu tapınak üçlü tanrı olarak incelemeye alındı. Orta krallık döneminin firavunları Amenemhat III ve Amenemhat IV tarafından yaptırıldığı belgelendi. Mimarisi ender yapılardandır. Kazılar sırasında papirüsler

de bulundu. Ptolemaioslar döneminde eklemeler yapılmışsa da özelliğinden bir şey kaybetmemiştir. Bir süre kazılara ara verildikten sonra 1966 yılında yeniden başlandı.

Medini: Osmanlılar döneminde Mısır'da bastırılmış gümüş sikkelerin adı. Melik Müeyyet tarafından bastırılan bu küçük gümüş sikkeler daha önce halk arasında "midi" olarak bilinirdi. Zamanla bu sikkeler benimsenerek para anlamında olan "Medini" olarak ad değiştirdi.

Medj: Hiyerogliflerde on sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Medyum: Mısır'da bir köy. Gize ilinin güneyinde yer alır. Burada III. Hanedan döneminden kalma bir piramit bulunur. Piramit (III Han.) Firavun Huni tarafından yaptırılmıştır. Bu piramidi daha sonra IV. Hanedan döneminde Firavun Snefru çeşitli değişiklikler yaparak düzenli bir konuma getirmiştir. Çevredeki mezarlarda önemli arkeolojik bulgular elde edildi. Prens Rahotep ile karısı Nofreit'in cenaze törenini gösteren mezar duvarındaki kabartmaları önemli ipuçları verdi. Aynı sahneler Nefermaat ile karısı Itet'in mezarındaki kabartmalar için de geçerlidir. Bunlar Mısır'daki Kahire Müzesi'nde koruma altına alındılar.

Mefetseger: Mısır'da tapınılan bir tanrıça. Krallar Vadisi'ni koruyan bir tanrıça olarak tapınıldı.

Mehen: Yılan tanrı şeklinde ifade edilen bir Mısır tanrısıdır. Apep ile ilişkisinin olduğu şeklinde açıklamalar var. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Mehen: Eski Mısır dilinde "Doğrulmuş, vücuda getirilmiş, hasıl olmuş" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise"Doğrulmuş, oğul vücuda getirilmiş" anlamına gelen "Mehen" olarak incelendi.

Mehturat: Mehet-Weret, Mehet-Uret-Mehurt adlarıyla da tapınılan bir Mısır tanrıçasıdır. Mehturt olarak yazıldığı da görülür. Eski zamanın sular ve sellerin tanrıçası şeklinde de ilgi gördü. Bir inek şeklinde betimlenen bu tanrıça ile ilgili, ineğin iki boynuzu arasında taşıdığı bir güneş diskiyle tapınılarak tasvir edilirdi.

Mehet-Weret: (Bak Mehturat.)

Mehet-Uret: (Bak Mehturat.)

Mehurt: (Bak Mehturat.)

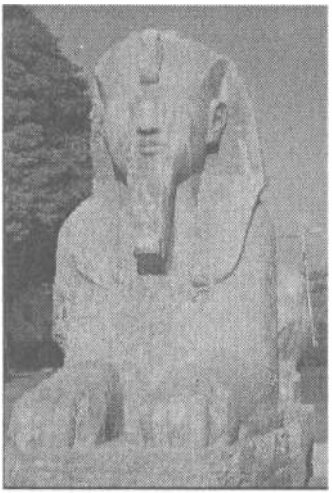
Mehturt:(Bak Mehturat.)

Meyr: Yukarı Mısır'da bir köy. Eski Kis'e (Cusae) 8 km. uzaklıktadır. Metropolis'te Orta İmparatorluk döneminin prensi "Veh-hotep" ya da "Uh-hotep" in kaya mezarı bulunur. XII. Hanedan dönemi ustaları tarafından yapılan Amenemhat dönemindeki Senbi'nin mezarındaki süslemeler canlı sahneler gibi algılandı.

Meketra: Deyr-ül-Bahri'de bir mezar alanı. Burada Amenemhat III ile Sesostris III'e ait heykelcikler bulundu.

Meketre: İ.Ö. 1957-1945 tarihlerinde XI. Hanedan döneminin başarılı kralla-rından Mentuhotep II'in (Mentuhotep II) yetenekli müsteşarı (Bakanı).

Memfis: Hiyerogliflerde "Het-ka-Ptah" olarak bilinir. Memfis bazı kaynaklarda "Mennefer"adıyla da anılmaktadır. Aşağı Mısır'ın hem idare ve hem de dini merkeziydi. Bu kentin tarihinin İ.Ö. 2920 civarında olduğu tahmin ediliyor. (Menfis ya da Memphis) Eski Mısır'da tarihi zenginlikleri çok olan bir site. Firavunların başkenti olarak bilinen arkeolojik bir alandır. Memfis sözcüğü Pepi I'in "Piramit kenti"nin Mısır'daki adı olan "Men-

Memfis kentinde bir sfenks

nefru"nun (Pepi) nin Yunan dilindeki söyleniş biçimidir. Bu durumda Memfis eski bir ad veya kentin adı değildir. I. hanedan dönemindeki firavunların başkentlerinin adı, araştırmacıların notlarından Menes (Merinarı) zamanında "beyaz duvarlar" anlamına gelen "Anbuhec" ya da" inebhec"dir. Orta krallık döneminde ise iki Mısır'ın birleşmesinin simgesi olarak düşünüldüğü için "Anh-tavi" sözcüğü uygun görülmüştü. Kral Menes'in halefi olan Athothis Memfis'teki ilk sarayı yaptıran kişi olarak tarihe geçti. Bütün İmparatorluklar döneminde başkent olarak kaldı. Orta İmparatorluk dönemindeki firavunlar buna paralel yeni bir kent kurdular. Kentin yerel tanrısı ise Ptah'tı. Ptah'ın tapınağı Tanrı Ra'nın tapınağı kadar görkemliydi. Bir kısım firavun Tanis'e yerleşmişse de Ramsesler döneminde bu kentte Ptah dinini yaymak için oldukça çaba göstermişlerdi. Burada Apis, Ptah ve Serapeum başlıca tapınaklardı. İskenderiye, Arap sitesi ve Fustat (eski Kahire) ın kurulması kentin çöküşünü sağlamış oldu.

Memnon kolosları: (Memnon heykelleri) Firavun Amenofis III'ün Teb'deki "Amenofium" olarak adlandırılan mezarının önündeki 15 metre yükseklikteki dev heykellere verilen bir ad. Kumtaşı kayalarından tek parça olarak yapılan bu heykeller dünyanın yedinci harikasından biri olarak biliniyor. Yunanlılar bu heykelleri kahramanları Tithonos ile Eros'un oğlu olan "Memnon" ile özdeşleştirdikleri için "memnon" sözcüğü koloslara eklenmişti. Bu heykellerden biri İ.Ö. 27 yılında bir depremde hasar görmüşse de Septimius Severus tarafından onarıldı.

Memphis: (Bak Memfis.) Nilos Irmağıyla aynı adı taşıdığı söylenen tanrının kızıdır. Epaphosla evlenerek Libye'yi dünyaya getirdi. Kadmos ailesinin de atasıdır. Onun onuruna firavunların başkentine adı verildi.

Menei: (Bak Menes.)

Menena: Mısır kral ailesinde yer alan soylu bir kişidir. Göre-

vi hakkında belgeler bulunmadı. Mezarı Luxor'da bulundu.

Menes: (Helenleştirilmemiş adı Menei) Genellikle tarihçiler bu kralın Tinitler dönemi olarak bilinen I. Hanedan döneminde hükümdarlık yaptığı kurucu ve ilk kral olduğunu söylüyorlar. Menes "Aka, mene, mini" olarak da anılır. Hanedanın ilk kralıdır. Tinitler için de "Tinis ya da This" diye hitap ederlerdi. Şahin adlı bir kuşla betimlenir. İ.Ö. 3315 tarihleri civarında hüküm sürdüğü söyleniyor. (İ.Ö. 3197 tarihinde birleşenler de var.) Bir baraj yaptırarak bölgeyi oturur hale getirdi. Memfis'in kalesini güvence olarak kullandı. Araştırmalarda bu kralın Narmer ya da Aha olabileceği ihtimali ağırlık kazanıyor. Bu kralın Memfis ovasını kurutarak "Beyaz duvar" olarak bilinen koruma seti ile Tanrı Ptah'ın tapınağını yaptırdığı söylenir. Abydos ile Memfis onun için büyük bir güçtü. Kuzey ve Güney Mısır topraklarında yaşayanların sosyal yaşamlarını dengelemek için "krallık şehri" olarak bugün adlandırılan bir merkez kurdu. Başkenti de Menfis "Menefer" olarak adlandırdı. Bu kral aynı zamanda düşmanlarına komplo kurup zehirlemek için "zehir çiçekleri" yetiştirdi. Bununla ilgili çalışmayı belge niteliğini taşıyan tabletlere geçirdi.

Meneptah: (Bak Merneptah.)

Menheperre: 1458-1426 tarihlerinde XVIII. Hanedanın Mısır Kralı Thutmosis III'ün Manheton listesinde Mısır dilindeki adıdır.

Menheperre: İ.Ö. 672-664 tarihlerinde XXVI. Hanedan dönemi Mısır Kralı Nekho I'in Manheton listesindeki adı. (Bak Nekho I.)

Menheprurre: İ.Ö. 1400-1390 tarihlerinde XVIII. Hanedanın Mısır Kralı Tuthmosis IV'ün Manheton listesinde Mısır dilindeki adıdır. (Bak Tuthmosis IV.)

Menhit: (Ya da Menhurit) Mısır tanrıçasıdır. Menchit adıyla da tapınıldı. Bu tanrıça dişi aslan şeklinde betimlenerek, savaş tanrıçası olarak tapınıldı. Cennetin çok eski inek görünümlü bir tanrıçası şeklinde belirtilmektedir. Ra ile İsis'in öyküsünü içeren Turin papirüsünde bu tanrının adı geçmektedir. Metinde "... Ra başına gelenleri İsis'e tekrar anlattı ve şunları da sözlerine ekledi. 'Sudan daha soğuğum, ateşten daha sıcak. Bütün vücudum terliyor. Bedenim titredi. Gözüm hareketsiz. Gökyüzüne bakamıyorum. Yüzüm suyla kaplandı tıpkı sel zamanında olduğu gibi.' Sonrasında ise İsis şöyle söyledi 'Baba, bana adını söyle, çünkü kendi adını söyleyen yaşar' Ra'nın cevabı ise şu oldu; 'Ben cennetin ve yeryüzünün yaratıcısıyım. Dağları ve üzerinde yaşayan her ne varsa hepsini ben bir araya getirdim. Suları yarattım. Görünür olsun diye Menhurit'i yarattım. Kamutef'ı yarattım. Cenneti ve ufkun iki saklı tanrısını yarattım. Tanrıların içine ruh yerleştirdim. Gözlerimi açtığımda ışık olur; gözlerimi kapadığımda ise karanlık. Bir sözümle Nil'in suları görünür, kabarır. Ben o'yum. Tanrıların bilmediğiyim, saatleri ben yaparım. Günleri ben yaratırım. Yılı ben başlatırım..."

Menchit: (Bak Menhit.)

Menthu: Mısır tanrılar mitolojisinde adı geçen bir tanrıdır. Mentu, Monto, Month adlarıyla da tapınıldı. Doğan başıyla betimlenen bir başka savaş tanrısı olduğu anlatılır.

Mentu: (Bak Menthu.)

Menkheperre: Pinecep I'in oğlu. Babası tarafından Teb'de rahiplerin en büyüğü olarak atandı.

Menkauhor: İ.Ö. 2419-2411 tarihlerinde (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2487-2348 olarak ele alınmış.) V. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Din işlerine ağırlık vererek bir güneş tapınağı yaptırdı. Halefi Cedkare'ydi. Döneminde özellikle Osiris inancı yükseldi. Mısır halkının o dönemdeki inanç-

larına göre kral öldükten sonra Osiris'e dönüşeceğine göre başka tapınaklar yapmak anlamsızdı. Döneminde heykelcilik sanatı gelişti. (Bazı kaynaklarda Menkauhor adının ele alındığı ve dönemlerinin de İ.Ö.2465-2323 ya da İ.Ö.2396-2388 tarihleri olduğu görülür.)

Menkaure: İ.Ö. 2510-2491 (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2490-2472 olarak ele alınmıştır.) tarihleri arasında II. Hanedanın Mısır kralıdır. Manheton listesinde Mısır dilindeki adıdır.

Menmaatre: İ.Ö. 1290-1279 tarihlerinde XIX. Hanedan dönemi Mısır kralı Seti I'in Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Seti I.)

Menena: (Ya da Menna) XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Thutmosis IV'ün yazıcısı olarak görev yapan yetenekli bir memurdu. Gök bilgini ve arsa müfettişi olarak bilindi. Teb'in soylu ailelerindendi. Mezarı krallar vadisinin güneyinde bulundu.

Menet Gerdanlığı: Eski Mısır tarihinde tören gerdanlığı. Bu gerdanlık cenaze törenlerinde takılırdı. Aynı renkte birkaç dizi inciden yapılırdı. Gerdanlık ilk önce Tanrıça Hathor daha sonraki dönemlerde ise tanrıça İsis ve Nepthys gibi tanrıçalar tarafında da kullanıldı.

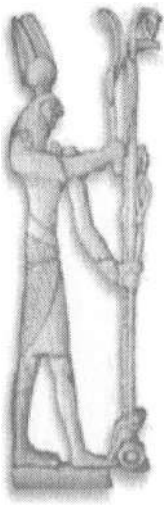
Menka: Eski Mısır dilinde "Yaratmak, biçim vermek, oluşturmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde sözcük karşılığı ise "Yapmak, imal etmek" anlamına gelen "Menta" sözcüğüdür.

Menkh: Eski Mısır dilinde "İşçi" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "İşçi, sanatkar" anlamına gelen "Men" sözcüğü olarak incelendi.

Menmaatre setepenptah: İ.Ö. 1104-1075 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Ramses XI'in Manhethon'un listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Ramses XI.)

Menourit: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda tanrısal inek olarak bilinen kutsal bir hayvan. Ölüler tanrıların dünyasına onun sırtında girerler.

Menufiye ili: Aşağı Mısır'da deltanın en yüksek noktasında kurulmuş bir kent. İdare merkezi "Şebin el-kom" dur.

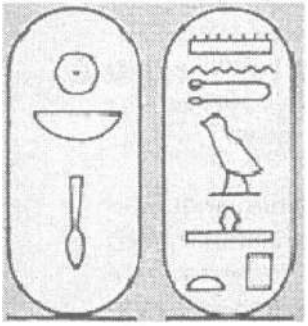

Mentu'nun bir heykeli

Mentu: (Ya da Montu) Mısır tanrısıdır. Şahin başlı olarak tanımlandı. Başında güneş kursu bulunan bir başlık takar. Başlığın yanlarında da iki tüy bulundurur. Önce güneş tanrısı olarak tapınıldı. Daha sonraki dönemlerde savaş tanrısı olarak anıldı. Tapınma şekline göre şahin ya da boğa başlı olarak betimlendi. Gerileme döneminde ise Armant'ın Bukhis boğasıyla ilişkili olmasından dolayı saygı gördü. Önceleri Hermontis'le Teb bölgesinin tanrısıyken Orta İmparatorluk dönemi sırasında yerini Amon'a bıraktı.

Mentuehmet: XXV. Hanedan (İ.Ö.712-664) Mısır kralı Taharka döneminde Teb şehrinin efendisi. Amon rahibi olarak kralın Yukarı Mısır'daki en güvenilir valisi olarak görev yaptı. Aynı zamanda da Psam-tek I, Hermopolis'ten Elefantine'ye kadar olan bölgeyi onun denetimine verdi.

Mentuhotep: (Ya da Montuhotpe) "Tanrı Mentu (Ya da Montu) hoşnut olsun" anlamında kullanıldı. XI. hanedan döneminde (İ.Ö. 2040-1991) (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2081-1938 olarak ele alınmış) birçok krala verilen ortak ad. (Bak Montuhotep.)

Kral Montuhotep'in hiyeroglif yazıyla adı.

Menuf: Aşağı Mısır'da bir kent. İnsanları tarım işleriyle uğraşan bu kent Kahire'nin yakınındadır.

Menpehtire: İ.Ö. 1292-1290 tarihlerinde XIX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Ramses I'in Manheton listesindeki adı. (Bak Ramses I.)

Menx: Eski Mısır dilinde "Oluşturma, yapma, vücuda getirme" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise

"Yapma, oluşturma, vücuda getirme" anlamına gelen "Menchahal" sözcüğüdür.

Menzele: (Ya da Manzala gölü) Nil Deltası'nda bir göl. Dimyat ile "Port-Said" arasında yer alır. Göldeki adacıklarda tarihi harabeler yer alır.

Merikare: İ.Ö. 2160-1980 tarihleri arasındaki IX ya da X. haneden dönemi Mısır kralıdır. Krallığı ve siyasal kişiliği hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Merenre: Merenre "Nemtyemzaf" olarak da bilindi. (Mısır dilinde "An Tiem Saf" olarak kayıtlara geçti.) İ.Ö. 2323-2150 tarihleri arasında Mısır'da hüküm sürmüş VI. Hanedan kralı. İ.Ö. 2255-2246 tarihlerinde hüküm sürdü. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2284-2270 - İ.Ö. 2348-2198/İ.Ö. 2348-2320 olarak ele alınmış). Kral Pepi'nin oğludur. Babasının döneminde savaş lideri olan Uni'yi Yukarı Mısır'a Müfettiş olarak tayin edince sansasyona yol açtı. Kısa sürede bu görevinden tekrar normal görevine atanır. Merenre'nin veziri Elephantineli Harkuf ile birlikte Nübye bölgesinin içlerine kadar girdi. Merenre genç yaşta ölünce üvey kardeşi Pepi II "Neferkare" krallık koltuğuna geçti.

Mereruka: İ.Ö. 2348-2320 tarihleri arasındaki hanedan döneminde yaşamış Mısır Kralı Teti'nin veziri ve damadıdır. Onun Teti Piramidi'nin yanındaki memurlar mezarlığında olan mezarındaki buluntular son derece önemlidir. Süs eşyaları ve belgeler dönemini biraz aydınlattı. Mezarı 33 odalıydı.

Meret: Mısır mitolojisinde adı geçen bir tanrıdır. Mert adıyla da tapınıldı. Bu tanrıçaya Mısır tanrılar mitolojisinde "şarkı, dans ve mutluluğun tanrıçası" olarak tapınıldı. Mısırlı gençler arasında da son derece popüler bir tanrıça olduğu anlatılır.

Mert: (Bak Meret.)

Meretseger: Mertseger adıyla da tapınıldı. Kobra yılanı şeklinde betimlenen bir tanrıçadır. Bu tanrıçaya Teb'de tapınıldı. Genellikle başının etrafında halka yapmış bir kobra yılanı şeklinde tasvir edilir. Mezarların koruyucu tanrıçası olarak ilgi gördü.

Mertseger: (Bak Meretseger.)

Merit: Mısır'da müzik ve eğlence tanrıçası.

Meritneit: (İ.Ö. 2920 civarı) I. Hanedan döneminde adından sıkça söz edilen Mısır kraliçesiydi. Kral Çer'in karısı olduğu da söylenir. Dijet'in annesi. Krallar gibi kendisine Abydos ve Sakkara'da mezar tapınakları yaptırdı.

Mer: (Asyüt ili) Yukarı Mısır'da bir kent. İl kıyısındadır. Mısır'ın eski tarihinde Kuş Hanedanı'na ait yeraltı mezarlığının bulunduğu yerdedir.

Merimde: Mısır'da "Beni-saleme" yakınında bulunan arkeolojik bir alan. En eski yerleşim yerlerinden biridir. Nil'in Rozet kolu yakınındadır. Bu arkeolojik yer H. Junker tarafından bulundu. 1928/29 yılında ise İsveç ve Almanların ortak ekipleri tarafından kazılarak incelemeye alındı. Seramikten yapılmış eşyalar bulundu. Mezarlarda tahıldan başka bir şey bulunmadı. Yapıların da üç değişik mimariyle yapıldığı anlaşıldı.

Mermire: XIX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenmesse'nin Manheton listesindeki adı. (Bak Amenmesse.)

Meriaton: Akhenaton (Amenofis IV) 'ün kızlarından biri.

Merneferre: XIII. Hanedan Mısır Kralı Aye'nin Manheton listesindeki adıdır.

Merneptah: (İ.Ö. 1235-1224) Ramses II'nin 30'ncu oğlu olduğu söyleniyor. (Bak Mineptah.)

Meroe: Sudan'da bir kent. İ.Ö. VI. yüzyılda Kuş Krallığı'nın başkentiydi. Bu krallık önceleri Mısır'a bağlıydı. İ.Ö. 633'ten sonra bağımsız oldular. Burada tuğladan örülmüş küçük piramitler var. Mısır ve Helenistik dönem sanatının

etkinlikleri görülür. Meroe uygarlığına ait çeşitli belgeler bulundu.

Meskhenet: Mısır'da doğum ve ebeliğin tanrıçası olarak bilinir. Arkologlar tarafından yapılan incelemelerde piramitlerdeki pilonların üzerinde insan başlı dikdörtgen şekilli iki obje bulunmuştur. Bu objeler "Shai" ve "Renenet" olarak belirtildiler. Meskhenet adıyla da tapınıldı. Shai ile Renenet'in de Mısır'da tapınılan birer tanrıça olduğu tahmin ediliyor.

Meskhenet: (Bak Meskhent.)

Mes: Eski Mısır dilinde "Vulva" anlamında bir sözcük olarak tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Vulva" anlamına gelen "Mah" "sözcüğüdür.

Mes-em – neter: Kimin tarafından yazıldığı belgelenmeyen bir papirüs. İ.Ö. 4266 tarihinde yazılmış olduğu tahmin ediliyor. Güney Mısır'ın güçlü Kralı Hesepti (Bu kralın gerçek adı henüz bilinmiyor.) döneminde "ilahi Hennu kayığı" ndaki türbenin kaidesi üzerinde bulunmuştur. Bu hiyeroglifli yazmanın okunması için temiz ve günahlardan arınmış olma koşlu metinin kendisinde yer almaktadır.

Messuı: (Bak Amenmesse.)

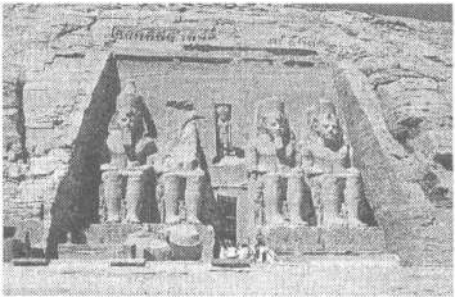
Mert: Senvosret III'ün kızlarından biridir. Mastabası Dahsur'da babasıyla Amenemhat II'nin yaptırdığı piramidin bahçesindedir.

Metyen: III. Hanedan kralı Zoser döneminde kralın bir memuru. Mezar eşyalarının arasında memurların yaşamıyla ilgili önemli buluntular elde edildi. Bu buluntular Kahire Müzesi'nde koruma altındalar.

Mezar: Ölünün gömüldüğü yer. Gömüt. Mezarların tepesinde anıt niteliğindeki tepelik. Örneğin Turgut Özal'ın mezarı, Adnan Menderes'in mezarı bu görünümdedir. Mısır mezarlarında her zaman gizli odalar bulunurdu. Bu oda-

larda ölünün ölümden sonraki yaşamında kullanıcağı eşyaları ve yiyecek maddeleri depolanırdı. Maddesiz ve sonuz olarak kabul edilen "Ka"nın dayanağı mumya bu odalara gömülürdü. Ayrıca mezar odasında bir de masa vardı. Bu masada ölü yakınlarıyla rahipler ayinler yaparlardı.

Mezarlık: Mezarların toplu bulundukları yer. (Gömütlük, Sinlik ve Kabristan olarak da bilinir.) Mısır'da Nekropolislerin önemi oldukça büyüktü. Ölülere tapınılırdı. Mısır'daki bu gelenek Yunanlılardan başlayarak Roma'ya kadar sıçradı. Mısır'da mezarlıklar yeraltı galerilerinden oluşurdu.

Haşepsut tapınağından bir görünüm

Mısır: Günümüzdeki resmi adı Mısır Arap Cumhuriyeti olan Eski Mısır'ın Nil Deltası'na doğal felaketlerden kaçarak gelip yerleşen insanların gösterdiği olağanüstü çabalarıyla bugün inanılmaz dev eserlerin yaratılacağını kuşkusuz hiç kimse düşünemezdi. Nil Deltası'ndaki ıssız çöllerin Thot adında Atlantis kökenli bir bilgenin, Mu kıtasının doğal felaketler karşısında sulara gömülmesiyle, bölgeden göç eden ve beraberinde getirdiği adamlarıyla konakladığı yer olduğu arkeolojik buluntular ve jeolojik katmanlar sonucu açıklanmıştır. Mısır'ın krallık olmadan önceki ıssız yaşamı, yani Nil Deltası'na Thot ve adamları gelmeden önce hiçbir ezoterik yelpazenin bulunmadığı belgelerle kanıtlanmak istenmiştir. Çünkü yaşamın son derece zor koşullar altında başladığı Nil Deltası'nın ataları geldikleri platodan beraberindeki ezoterik bilgileri de Nil Deltası'na yükleyerek Mısır kumlarını bugün ezoterik bir haritaya taşımayı başarmışlardır.

Thot, Nil Deltası'na göç ettiği zaman kolonisinde "Osiriş" adlı bir bilgenin düşüncelerini de beraberinde getirmişti. Bir taraftan bölge yaşanacak duruma getirilmeye çalışılıyordu, diğer taraftan da tanrısal inancın sembolü olan ezoterik yaratılışı yerleştirmeye çalışıyordu. Herşey tamamlanmış, evler kurulup, ortam yaşanacak duruma geldiğinde Thot'un düşüncelerine inandığı Osiris kültünün yaygınlaşması da ilk piramidin temellerini atmasıyla başlar. Bu inanç sonraki krallar tarafından yeryüzünün en kutsal inancı haline getirilmiş ve devasa tapınaklar yaptırılmıştır. Bu tapınaklara da arkeolojik kazılar yapanlar "Piramit" adını vermişlerdi. Yunanlılar bu kente "kara toprak" adını takmışlardı. Hiyerogliflerde de "ta-mera" olarak anılmıştır. Giritte Schliman tarafından bulunan bir tablette "... Mısırlılar 'Misar'ın soyundan gelmektedirler. Misar tarih tanrısı Thot'un çocuğuydu. Thot ise Atlantisli bir rahibin göçmen oğluydu. İlk tapınağını Sait'e kurdu. Ve orada anavatanın bilgeliğini öğretmeye başladı..." şeklinde notlar yazılıydı. Acaba Mısırlıların soyu Atlantis kıtasındaki felaketlerden kaçan bir halka mı dayanıyordu. Mısr'ın dünya literatüründe de adı iki anlamda kullanılmaktadır. Eski Mısır dilindeki adı olan Kopt (Bu sözcüğün Kemet sözcüğünün kökünden türetilmiş olduğu belirtiliyor.) ve İbranilerin "Mizraim" sözcüğünden türetilmiş olduğu öne sürülen "Mısr"dır. Hititler metinlerinde Mısır için "Miziri" adını kullanmışlardı. Avrupa dillerine de El-Kopt sözcüğü kök alınarak geçmiş olduğu ifade ediliyor. Araştırmacılar Türk diline Mısır adının geçmesini de "Mısır buğdayı" olarak bilinen tahılın daha sonraki yıllarda "Mısr" sözcüğüne ses uyumu nedeniyle sadece "Mısır" adı uygun görülerek kullanılmıştır. Nil Nehri'nin her iki yakası, Akdeniz ve Kızıldeniz yakınında Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan bir devlet ve 1 milyon metrekarelik alana sahip olan bu ülkenin başkenti Kahire,

resmi dili ise Arapçadır. Mısır topraklarının çoğu kuraktır ve kayalıklar yer alır. Kışın yağışlı bir iklime sahip olan bölgenin güneyine doğru gidildikçe sıcaklık oranı artar. Bu kentin uygarlık tarihi ancak yakın dönemlerde incelendi. Dönemin başkentleri ise Hierakonpolis ile Neheb'di. Burada Neheb (Nehetti) adında bir de tanrıça vardı. İ.Ö. 3200 yıllarında Hierakonpolis'li olduğu tahmin edilen Narmer, Nil Deltası'ndaki iki krallığı birleştirdi. Bu krallıklar yukarı ve aşağı Mısır olarak bilinirdi. Yukarı Mısır'ın başkenti Hierakonpolis'ti. Bu kentte yaşayanlar "akbaba-tanrıça" olarak betimlenen tanrıça Nehetti'ye taparlardı. Nehetti beyaz bir taç takardı. Aşağı Mısır'ın başkenti ise Buto olarak bilinirdi. Bu kent de "yılan-tanrıça" olarak betimlenen Uto'ya tapardı. Uto kırmızı bir taç takmış olarak tanınırdı. Yunan dilinde "Pskhent" olarak geçen iki taç için Mısırlılar "iki güçlü" diyorlardı. Narmer, Manheton'un çizdiği şemaya göre 30 hanedanlı ve İ.Ö. 330 yılında Büyük İskender Mısır'a girmeden üç bin yıllık firavunların ilk kralıydı. Narmer iki Mısır'ı birleştirdikten sonra başkenti olan Tis'i, Abydos yakınlarında kurdu. Bu hanedanlar hakkındaki bilgiler; Abydos, Sakkara ve Hilvan (Aşağı Mısır) daki buluntulardan öğrenilmiştir. Narmer'in delta kıyısında yeni Memfis kentini kurduğu tahmin edilmektedir. Tinit dönemi olan İ.Ö. 3200-2778 arasında tarım ve hayvancılığın ilerlemesiyle beraber tanrısal nitelikli monarşik düzenin de ilkeleri yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. III. hanedanın ilk kıralı (İ.Ö. 2778-2420) kral Coser'di. Kral Coser'in mimarı ise İmhotep'tir. Memfis'i başkent olarak seçti. III ve II. hanedanlardan günümüze Sakkara'da, Gize' de, Meydum, Abusir dışında görkemli Keops, Kefren ve Mikerinus yapılarının adları ve o adların ait olduğu mezarlar sıralandı.

Mısır'ın bugünkü sembolu

IV-I. hanedanlar döneminde firavunların kurduğu monarşik sistem Mısır topraklarına tam olarak yerleşti. Kral Snefru, kralın güvendiği ve kral adına adaletli kararlar veren bir vezir atadı. Güneş Tanrısı Ra'ye inanıyor ve onu devlet dini olarak görüyorlardı. VI. Hanedanlar döneminin firavunlarından Teti, Pepi I ve Pepi II yönetimlerinde nedimeler ve gözdelere ayrılan verimsiz zamanı fırsat bilen halk ayaklanarak uyarı sinyali verdi. Bu da hanedanların yavaş yavaş güçlerinden yoksun olabileceğini hatırlattı. VII. ve VIII. Hanedanlar döneminde ayaklanmalar daha da çoğaldı. Ülke istilalar ve bir nevi anarşik ayaklanmalarla karşı karşıya kaldı. El-feyyum'daki (Heraklepolis) IX. ve X. Hanedanlar döneminde oligarşik sistemdeki kralların pekişmesi yüzünden ayaklanmalar bu hanedanda da devam etti. XI. hanedanlar döneminde Teb prensleri ülkenin birliğini korudular. Hanedanın kralları Antefler ve Montuhotepler Amon'a öncelik tanıyan Mısır tarihinin ilk hanedanları oldular. XII. hanedan kralları Amenehmatlar, Sesostristler başkentlerini Lişt'e taşıdılar. Onlar da Amon'u benimsediler. Firavunlar artık tanrı ile insanlar arasında arabuluculuk yapan biri olarak görüldü. XIII. ve XII. hanedanlar döneminde firavunların zayıflığı istilacıların işine yaramıştı. Hayksoslar yavaş yavaş krallığı ele geçiriyorlardı. İstilacılar XV. ve XVI. hanedanlar döneminde de baskılarını sürdürdüler ancak yukarı Mısır'a dokunamadılar. Ara dönemde Kames, Ahmosis Hayksoslarını Mısır topraklarından kovdu. Avaris'i ele geçirdiler. XVIII-XX. hanedanların krallık sarayları Luksor'daydı. Başkent olarak Teb'i seçtiler. Adı geçen hanedanlar döneminde yönetimdeki firavunlar monarşinin altın çağını yaşadılar. Amenofisler, Totmosisler, Seti, Mineptah ve Ramsesler ülkesi için çok çalıştılar. XXI. Hanedanın kurucusu Smender'di. Aynı dönemde Teb'de bir yönetim daha ortaya çıktı. İstilacılar ve birçok yabancı

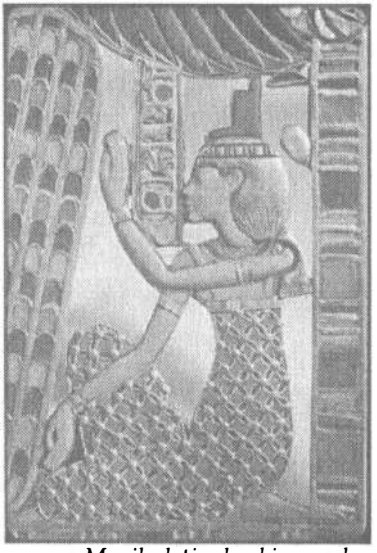
hanedanlar yüzünden gerileme dönemi başladı. XXII. hanedanı Libya kökenli olduğu söylenen Seşonk (Ya da Şoşenk) kurdu. Şeşonklar, Osorkonlar, Takelotlar Bubastis'te hüküm sürdüler. XXIII. Pedubastis Tanis'i kurdu. XXIV. Şabaka, XXVI. Psamatik I, XXVII. Ahemeni, XXVIII. Sais Kralı Amyrtoios ve XXIX. Hanedanlar ile XXX. Hanedanlar bir türlü ayaklanmaları önleyemeyince firavunluk Büyük İskender'in Mısır'a girmesiyle sona erdi. Mısır'da din yerel bir dindi. Halk önce bulundukları kentin tanrısına daha sona ise bağlı bulundukları eyaletinin tanrısına taparlardı. Bu tanrılar hayvan sembolleri, bitkilerden yapılmış süsler ya da anıt heykeller şeklindeki yapılardı.

Mısır dili: Eski Mısır'da konuşulan "Hami-Sami" dili. Mısır ve Sudan'da konuşulan Arapça lehçe. Sami ailesinin bağımsız bir dilidir. Bu dilde üç şekilde yazı yazıldı. Anıtsal yazılarda Hiyeroglifler, papirüslere işlenmiş yalınlaştırılmış hiyeroglifler, daha da yalınlaşmış demotike yazısıydı. Bu dil günümüzde dinsel tören dili olan "kıptıce" olarak bilinmektedir.

Mısır kobrası: Kuzey Afrika bölgesiyle Büyük Sahra'da yaşayan oldukça zehirli bir yılan. Roma yenilgisiyle bunalıma girmiş olabileceği söylenen Kleopatra VII'nin kendisini öldürmek için kullandığı bu yılanın zehiri kana girdikten sonra 10 dakika içinde öldürür.

Mısır sanatı: İ.Ö. 3800 yıllarında yaşadığı tahmin edilen ilk Mısır firavunu Narmer'dir. Ancak Mena, Menes diyenler de çoğunluktadır. Tarımın ilk başlama dönemi bu kentte sulu tarım kültürüyle oldu. Bu dönem sanatı tarih öncesi "neolitik çağ- taş ve bakır çağı İ.Ö. 5000-3000" dönem olarak bilinir. Heykel ve resim sanatı da gelişmişti. Mısır sanatı tarihsel dönemlere göre üç aşamada incelendi. Ancak bazı bilim adamları bu döneme ek olarak kayıp olan bir dönemden söz ederler. Bu dönem; Negade I (İ.Ö. 3400-3100) ile Negade II (3100-2800) çağlarını kapsayan dönemlerdir. Bu dönemde Mısır anıtsal mezarların ilk denemele-

rinin izine rastlandı. Ayrıca seramik eşyalar, bıçak sapları da bulundu. Dönemler; a- Eski imparatorluk: (İ.Ö. 2800-2190 (başka bir kaynakta da İ.Ö. 3. 000-2100/1-10 hanedanları) I. Hanedandan ile 10. hanedana kadar olan sanat. Sanatın merkezi ise Memfis'ti. Bu dönemde ilk anıtsal mastabalar yaptırıldı. Bunlar dikdörtgen planlı olarak yapılırdı. Bu dönemde taşları birleştiren ilk kirişler icat edildi. Ayrıca bu dönemde kum ve kireç karıştırılıp harç olarak kullanıldı. Nil kenarında yaptırılan ve tapınak görünümünde olan her piramit tünellerle birbirine bağlanmıştı. Bu yapıların içindeki mezarlar ölü gömüldükten sonra özel eşyasıyla bir daha açılmamak üzere kapatılırdı. IV. sülale döneminde Keops, Kefren, Mikerinos piramitleri yaptırıldı. Bu piramitler mimarlık örnekleriydi. Kefren'i simgeleyen Sfenks de bu önemli mimari gelişmenin içinde yer almaktadır. Bu dönemde basamaklı piramit deneyleri yapıldı. Firavun Diyozer'in (İ.Ö. 2650) Sakkara'daki piramidi buna örnektir. Davşur'da bitirilmemiş bir piramit ile firavun Snofro'nun Medum'da yaptırdığı bir piramit daha vardır. b- Orta imparatorluk dönemi: (11. hanedandan 17. hanedana kadarki "başka kaynaklarda da 11-17 hanedan olarak") dönem. Sanat merkezi Teb kentiydi. (İ.Ö. 2190-2052 "başka kaynaklarda da İ.Ö. 2100-1560") Bu dönemde merkezi sistemde zayıflama başlar. Bu zayıflama XII. hanedana kadar devam eder. Bu hanedandan sonra yapılar yeniden gözden geçirilir. Çizimler yapılır. Kayalık bir vadi olan Der el-Bahri'de çeşitli mimari yapılar yaptırılır. Burada

Muzik aleti çalan bir genç kız

Montuhotep III'ün (Mentuhotep) mezarı bulunur. Katlı bir mezardır. Dağın içine oyulan mezar odaları bulundu. Bunlarla ilgili Beni-Hasan'da çok örnekler vardır. c- Yeni İmparatorluk dönemi: (17. hanedandan 26. hanedana"başka kaynaklarda İ.Ö. 1560-715/17-24 hanedan" kadar olan dönemlerdir.) Bu dönemlerden sonra "geç dönem İ.Ö. 715-332/25-31 hanedanları" Yunan dönemi olan Ptolemaioslar dönemini de geçiştirmemek gerekiyor. Sanat merkezi Aşağı Mısır'daki bazı kentlerdir. En önemli kent ise Sais'tir. Bu dönemin sanatı da genel olarak Der el-bahri'de göze çarpmaktadır. Buradaki Montuhotep III'ün mezarının yanında Kraliçe Hacsepsut'un mezarı kaya içine oyularak yaptırıldı. Bu dönemde dikili taşlar, büyük heykeller de göze çarpmaktadır. Mısır sanatında kral mezarlarını süsleyen resimlerden çoğunlukta olan dört ırkın yaşadığı tahmin edildi. Bunlardan Mısır'ın yerlilerini kırmızı "Roten-ne-roma" renkte, Asyalılar ya da Samileri sarı "Namu" renkte, Güneyliler ya da zenciler siyah "Nahsi" renkte, Libyalıları, batılı ve kuzeylileri mavi gözlü, sarı sakallı "tamhu" olarak belirttiler. Giritte Schliemann tarafından bulunan bir tablette, "Mısırlılar, Misar'ın soyundan gelmektedirler. Misar tarih tanrısı Thot'un çocuğuydu. Thot ise Atlantisli bir rahibin göçmen oğluydu. İlk mabedini Sais'te kurdu ve orada anavatanına bilgeliği öğretmeye başladı..." şeklindeki anlatım Mısırlıların başka bir bölgeden göçmen olarak geldiler fikrini ortaya atmaktadır.

Menkaure piramidi

Mısır Mimarisi: Tanrıların onurlandırılıp, hizmetine dayanan Mısır sanatının mimari gelişmesi krallar için yapılan mezarlar, tanrılar için yapılan tapınaklar ve törenlerle başlar. Yapılan yapılar alabildiğince süslü ve duvarlar sembolik yazılarla kaplıydı. Dinsel yöndeki mimaride ilk örnek pavyon biçiminde çamur ve şeker kamışından yapılan mezarlıklardı. İlk mimari gelişmeler, Eski İmparatorluk döneminde ölüler için yapılan yapılarla olmuştur. Mastaba olarak isimlendirilen piramitler tipik örneklerdir. Bu tip yapılar dikdörtgen şeklinde planlanmıştı. Mastabaların ortasında bir kuyu vardır. Bu kuyu ölünün sakofajının indirildiği ve daha sonra taşlarla kapatılan bir hücre koridoruna açılır. Cenazeye sunulan armağanlar burada saklanır. Duvarlarda Osiris yazgısına boyun eğen ölüleri gösteren kabartmalar yer alır. Bazı mastabalar çok odalı olur. Giriş odasının önüne konulan bir masada armağanlar teşhir edilirdi. Eski İmparatorluğun en iyi mimarı buluşu piramitlerin yapılmasıydı. Bunlar Mısır'ı dünyaya tanıttılar. Yüzlerce yazar araştırmacı bilim adamının dikkati Mısır'a çevrildi. Her ne kadar firavunların mezarı olarak bilinmişse de ölüye ait bir anıt mezar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yapıların mimarları da yetenekliydiler. Bunlar arasında III. hanedan Kralı Zoser'in mimarı İmhotep'i gösterebiliriz. Piramitler ölüye ait bir yapı olmakla tanındı. Bu piramitlerde giriş holü sütunlu bir veya birkaç salon "hipostil salonlar" heykeller avlusu bir veya birkaç şapel ve gerçek mezarın bulunduğu oda. En ünlüleri Gize yakınında bulunan Keops, Kefren ve Mikerinos'tur. IV. sülale döneminde yapılan yapıların konumları biraz daha farklıdır. V. sülale döneminde süsleme sanatı başlar. Bu dönemde Lotüs ve Palmiye başlıklı sütunlar görülür. Bunlar semboller ve yazılarla süslüdür. Bu sütunlar palmiye türü, Lotus türü, Papirüs tipi, Tanrıça Hathor'un yüzünü gösteren Hathorik tipi şeklindedir. Orta ve Yeni İmparatorluk döneminde daha farklı bir mimarı gelişme görül-

Duvar resmi

dü. Bazıları yeni yapıldı. Eski ve dökün-tü olanlar da onarıldı. Bunlardan birkaçı Hıristiyanlık döneminde kilise olarak kullanıldı. Amenemhat III'ün Medinet-Madi'deki "Renenuet"u bu akibete uğ-rayan yapılardandı. Bunlardan günü-müze sağlam olarak ulaşan XII. hanedan dönemindeki Sesostris köşküdür. Bu köşk Karnak'ta İ.Ö. 1970 civarında ya-pıldı. Yeni imparatorluk döneminde ço-ğu yapılar dinsel amaçlı olarak kullanıl-dı. Çevreleri sfenkslerle kapandı. XII-XVIII. dönemde de çeşitli tapınaklar yaptırıldı. En önemlileri Karnak'taki Amon Tapınağıydı. Seti I ile Ramses II'nin yaptırdıkları 300 hipostil salonlu yapıları da gözde olanlardır. Ayrıca Teb'de Tanrı Amon, Mut ve Konsu için yaptırılan Luksor Tapınağı da önemli yer tutar. Bu tapınağın iç mimarisi ve dış ilaveleri Amenofis III tarafından yeniden elden geçirildi. Orta İmparatorluk döneminde Deyr-ül Bahri'de Mentu-hotep'e adanan bir tapınak daha öne çıkmaktadır. Ayrıca kayaya oyularak yaptırılan Hacepsut'un tapınağı da bu dönemin mimari özelliklerinden biriydi. Dikilitaşlar ve büyük memnon heykelleriyle devam etti. Orta İmparator-luk döneminde Sesostris II'nin yaptırdığı sosyal kent ilgi çekicidir.

Mısır heykelciliği: Tüm uygarlıklarda heykelcilik, sanat dal-ları arasında başlıbaşına bir emek ürünü olarak tanımla-nır. Mısır'da üç bin yıl boyunca bugün bile adından heye-canla söz edilen bir heykelcilik çalışması yapılmıştır. Ha-nedanlar değiştikçe heykelcilik sanatındaki çizgiler de değişime uğramıştır. Bugün de öyledir. Sert yüzlü insan figürlerinin yer aldığı heykelcikler Mısır hanedanlarının

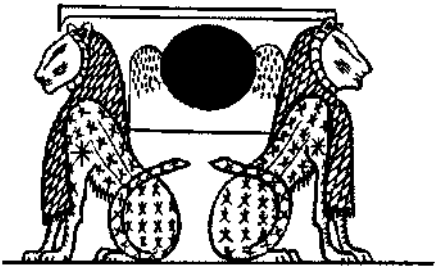
son dönemlerinde daha yumuşatıcı çizgilere yerini bıraktı. Eski çağlarda yapılan heykellerin çoğunda sanatçının adı yazılmadığı için çoğu heykellerin hangi sanatçı tarafından yapıldığı bilinmiyor. Ancak Amarna sanatçıları olarak Thutmosis ile Juty'ın adları geçmektedir. Thutmosis, Amenofis IV (Akhenaton) 'un mimarı, Juty ise Ana Kraliçe Tiye (Taya) adındaki Akhenaton'un dul eşinin emrinde çalışan bir sanatçıydı. Heykelcilik Eski İmparatorluk döneminde cenaze mimarisini hızlandıran bir şekilde ortaya çıktı. Yapılanlar ölüyü temsil etmek üzere ceset ile beraber mezara konuldu. Bu heykellere ölünün adı, ne iş yaptığı ve önemli sözleri kazılırdı. Bu da ölünün Ka'sının, mezar soyguncuları, mezarı yağmalasalar da öbür dünyada huzurunu garanti etmiş sayılırdı. Anıtsal heykelciliğin prototipi III. Hanedan Kralı Zoser'in heykeliydi. Bu heykel Sakkara'daki basamaklı piramitte bulundu. Gize'deki yüzü Kefren'e benzeyen Sfenks ilgi çekici bir sanatın zirvesi gibiydi. II. hanedan kralları Snefru ile Keopsun birkaç heykeli dışında diğer eşyaları ve onlarla ilgili belgeler soyguncular tarafından çalınmıştı. Ancak Kefren ile Mikerinos'un portreleri önemli buluntular arasındaydı. Bunların yapımları çok daha değişik birer örnekle Yeni imparatorluğun kültürel yansıması oldular. II. hanedanlar döneminde Prens Rahotep ile karısı Nofret'in heykelleri bu dönemin önemli çalışmaları arasında gösterildi. V. Hanedanlar döneminin sanatçıları nedeni belli olmayan bir şekilde genellikle halktan bazı bireylerin heykellerini de yaptılar. Bunlardan "Ka-aper" adındaki köyün yöneticisini temsil eden heykelle "oturan katip" heykeli de bu çalışmanın içinde yer aldı. Bugün Louvre Müzesi'nde sergilenmektedirler. VI. Hanedan döneminde Pepi I'in Hierakanpolis'te bulunan heykelciği Eski İmparatorluk dönemi sanatçıların yaptıkları çalışmanın ötesinde olan bakırdan bir çalışmaydı. Mısır'daki heykelcilikte insan figürleri çizilirken son dönemlerde yüz hatları daha

da belirgin olarak ele alındı. Ancak karanlık dönem olarak bilinen ilorta dönemde sanatın durduğu ortaya çıkıyor. X. hanedan döneminde heykel yapımı son derece azdı. Bunun nedenleri belge eksikliği yüzünden tam olarak bilinmiyor. XII. hanedan dönemindeki çizgiler daha az farklıydı. Orta İmparatorluk döneminde eski arayışlara dönüldü. Ancak başarılamadı. XII. Hanedan döneminde yavaş yavaş yeni ürünlerin yapımı ortaya çıktı. Örnek olarak, Amenemhat III ile Sesostris III'ün portreleri gösterilebilir. Onların minyatür heykelcikleri Deyr-ül-Bahri'deki Meketra mezarlığında bulundu. XVIII. Hanedan döneminde ülkeden kovulan istilacı Hyksoslardan sonra gelen firavunlar ülkeyi hızla geliştirdiler. Bulunan çeşitli heykeller dışında mimar Senenmut'un Deyr-ül-Bahri'deki Hacepsut Tapınağı gelişmenin örnekleri olarak bilindi. Tutankhamon ve Horembeb'lerden sonra bu çalışma yavaşladı.

Mısır resim sanatı: Diğer uygarlıklarda olduğu gibi Mısır'da da yapılan ilk resim seramik üzerine işlenen süslemelerdi. Yani ilk seramik süslemesi Mısır'da resim sanatının başlama temellerini attırdı. Topraktan çıkan doğal boyaları taşlarla ezerek bir kamışın ucuyla bu sanata başlayan Mısırlılar, tarihte kendilerinden oldukça fazla söz edileceğini bilmiyorlardı. Halkı yöneten firavunlar resim sanatında işlenen boyaları daha görsel hale getirmenin yollarını aramaları için sanatçılara özel mekanlar yaptırdılar. Eski İmparatorlukta resim yapmanın yasaları, dinsel mitolojilere dayanıyordu. Yani tanrısal yasaların koyduğu çizgilerin dışına çıkılmıyordu. Kadın gövdesi devamlı sarı ya da pembe renk, erkek gövdesinde ise kırmızı ve kahverenk kullanıldı. Çünkü tanrıların yasalarında bu renklerin kadın ve erkeği temsil edeceği yazılıydı. Ancak Tanrıça Hathor'un cildinin neden koyu renkte olduğu ise bilinmiyor. Yeni imparatorluk döneminde ise bazı fonlarda sarı renk hakim olmaya başladı. Fonlar genellikle beyaz boya

ve yapılacak konunun durumuna bağlıydı. Eski İmparatorluk döneminde sanatçılar eserlerini rölyeflere ve kireç ile boyanmış düz duvarlara yaparlardı. Hierakanopolis'te bulunan bir resim Mısır için eski resim sanatından iyi bir örnektir. Bu resimde temel renkler sarı beyaz ve siyahtır. Mezar duvarına işlenen resimler genellikle günlük yaşamdan kesitleri içerir. Resimde gösterilen bitki ve hayvanların da isimleri yazılırdı. Orta İmparatorluk döneminde değişiklikler olmuşsa da sanatta bir duraklama oldu. Ancak renk kullanımı biraz görselleşti. Bu görsellik Yeni İmparatorluk mezarlarındaki duvar resimlerinde görülür. İ.Ö. 1100-1500 arasında olduğu tahmin edilen bu değişim 400 yıl sürdü. XVIII. Hanedan dönemi biterken Tutankhamon dönemiyle Ramses mezar duvarlarında köle resimlerinin belgesel türü gösterilir. XIX-XX. yüzyıllarda resimde yetenek başlamışsa da bir durgunluk vardır.

Mısırda süsleme sanatı: Mısırlılar diğer dünyada yeniden yaşayacaklarına o kadar çok inanmışlar ki; mezarlarını bile tanrılara adanan birer tapınak şeklinde yaparlardı. Bu nedenle Eski Mısırlılar ile ilgili izleri onların mezar odalarına bıraktıkları eşyalarda buluyoruz. Mezarlarına koydukları çeşitli süs eşyalarının anlamı, ölüler ülkesi kralı Osiris'in ülkesine yapacakları yolculukta rahat etmeleri içindi. Bu nesneler seramik eşyalar, takılar ve ev eşyalarıdır. Bunlar doğaüstü güzellikte yapılırdı. Sert taşlardan yapılmış vazo ve benzeri eşyalar da özenle işlenirdi. Özellikle Eski İmparatorluk döneminde yapılan ve kumlarla silinip parlatılan taş vazolar ilgi çekicidir. Mermerden ve bakırdan da süs eşyaları yapıldı. "Albtr mermer"in yontulması kolay olduğu

Mısır'da tapınak duvarlarını süsleyen Atlantis sembolü

için çeşitleri olan süs eşyaları yapıldı. Eski imparatorluk döneminde Kral Keops'un annesi Hetephenes'in mezarında bulunan süs eşyaları inanılmaz derecede özenerek yapılmışlardı. Mezarında, koltuk sandalyeler, yatak odası takımı ve kelebek işlemeli bilezikler bulundu. Başka eşyalara işlenmiş altın işlemeler de vardı. Kraliçe Hacepsut'un mezarında bulunan mobilya süslemeleri de ilginçtir. Süsleme sanatı Mısır'da II. Hanedan döneminden sonra doruk noktaya ulaştı. XII. Hanedan dönemindeki süsleme sanatına komşu ülkelerin uygarlıklarından da esintiler ilave edildi. Girit ve Yakındoğu sanatı Mısır süsleme sanatının içine girdi. Bunlara örnek olarak, parlak bronz aynalar, papirüs yaprağından ayna sapları, altın kolyeler, iğneler, metal işleme sanatındaki süslemeler verilebilir. Bununla ilgili Dahsur'da bulunan Kraliçe Khnumet'in taçları süsleme sanatının zirvesine tanıklık etti. İlgi çekici taçlar arasında prenses Sit, Hathor ve Yunut'unkiler de bulunur. Orta İmparatorluk döneminde bir başka süsleme sanatı daha görüldü. Seramikler mavi-turkuaz işlemelerle süslendi. Tanrıça Thueris'in hipopotamındaki süslemeler bunlara örnektir. Yeni İmparatorluk döneminde süsleme sanatı en yüksek zirvesine ulaştı. Tutankhamon'un mezarında bulunan buluntular bu sanatın hanedan döneminde ne kadar ilerlediğini gösterir.

Mısır turnası: Bazı bilim adamları ve araştırmacıların ibis'e verdikleri bir ad.

Mısır dini: Nil Deltası'ndaki hareketliliği sağlayan göçlerden dolayı ilk yerleşmelerden sonra, Keops ve Sakara Piramitleri yapılmadan çok daha önceleri; Mısır'ı meydana getiren halklar topluluğunda tanrısal inançlar zamanla ezoterik bir şekilde inisiye oldu. Yaratılışın ilkeleri doğrultusunda kendilerine verdiği kurallarla yetinen Mısırlılar her sabah doğan güneşin Tanrıça Nut'un karnından çıkıp, yaşayanlara ısı ve aydınlık verdikten sonra akşam da yine Tanrıça Nut'un ağzında kaybolduğuna o kadar

çok inanmışlardı ki onları bu inançtan azletmek oldukça zor görünüyordu. Yeraltında yatan ölüler ise güneşin yapmış olduğu gece yolculuğunda Duat'ın 12 bölgesindeki değişimleri seyredebiliyorlardı. Ölüler burun deliklerinden çıkan nefesle yeniden yaşayacaklarına inanıyorlardı. Mısırlılar arasında evrenin adı "Ölülerin ziyaret ettiği yer" anlamına da gelen "Neter-khert" olarak bilindi. Bu sözcüğün bir diğer anlamı ise "Büyüsel-Tanrısal evren" şeklindedir. Mısır'ın Ölüler Kitabı'yla ilgili araştırmalar yapan E. A Wallis Budge, Neter sözcüğü için "... Mısırlılar'da tanrı, her türlü ruh, insanüstü ve doğaüstü güce sahip olduğu ileri sürülen her türden varlığa verilen genel ad olarak kullanılmıştır." demiştir. Zaten Mısır dilinde de "Tanrı ya da ilahi varlığın" adı olarak kullanıldı. Ölülerin ziyaret etiği yer anlamına gelen Neter-khert'in katları ise; "Maat Salonu, Aritler, Tuat (ya da Duat), Osiris'in Evi, Aatlar, Sekhet-hetep" olarak belirlenmişti. Bunların anlamları ise; ("Maati salonu: Ruhun geçmişteki davranış ve sözlerinin gözden geçirildiği salon. Aritler: "kabul salonu" anlamındadır. Ruhun yargılama sırasında ilerlediği 7 kabul salonu vardır. Tuat: Sözcük anlamı "astral mekan" dır. On iki bölüme ayrılır. Osiris'in Evi: 21 pilona ayrılır. Pilonlar ruhun devam edeceği diğer dünyadaki farklı sahalardır. Son dönemlerdeki tanımlamasına bakıldığında Neter-khert'in betimlemesi, "Dağ Tanrılarının Diyarı" şeklinde ifade edilmiş olduğu görülmektedir. Neter-khert'in anlam bakımından İslam dini kitabının alfabesindeki "elif" harfiyle örtüştüğü görülür. Neter sözcüğü "güç ve kuvvet" anlamına gelir. Bir başka anlamı da "kendinden var olan ya da süresiz olarak hayatı yenileme kudretine sahip olan" anlamındadır. Dr. Rouge ise bu sözcüğü "tanrının tanrısı" şeklinde tanımlar. G. Maspero ise La Mythologie-Etudes de Mythologie adlı eserinde "kuvvetli-kudretli" olarak tanımlar. Bir diğer yazar olan Le page Renouf ise, Neter sözcüğünün G. Maspero'nun

yazdığı anlamla aynı olduğu görüşünü savunur. Neter (Mısır hiyeroglif yazısında "e" harfi olmadığı için "Ntr" şeklinde belirtilen sözcüğün aralarına yerleştirilerek fonetik bir ses verilmiştir.) Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda tanrının sıfatı şeklinde belirtilir. Neter sözcüğünün resimli işareti de taştan yapılmış bir balta şeklinde belirtilir. Taş baltaya bir sopa takılır ve deri şerit ya da iplerle tutturulurdu. Tanrı adını o dönemde belirten "neter" sözcüğünün anlamı için ejiptologlar çok farklı ifadeler kullanırlar. Bazı ejiptologlar bu sözcüğün Kopt dilinde "Nuti" sözcüğüne benzerliğinden yola çıkar ve buna benzer bir sözcük türeterek "neter"in anlamına ulaşmak isterler.

Ancak Nuti'nin bir sözcük olduğu ve Mısır dilindeki Neterin Kopt dilindeki karşılığı olduğu özellikle vurgulanmıştır. Neterin anlamını araştıran önemli ejiptologlardan Dr.H.Brugsch,neter sözcüğünü "aktif kuvvet" şeklinde açıklarken, M.Maspero ise, neter sözcüğünün anlamının "güçlü,kudretli"olarak tanımlanmasının yanlış olduğunu ileri sürer ve neter (eril) ya da neterit'in dişil anlamındaki bu tanımına karşı onun ilksel tanrı adı olacağına kesin gözüyle bakar. Günümüzdeki resmi adı Mısır Arap Cumhuriyeti olan Eski Mısır'ın Nil Deltası'na doğal felaketlerden kaçarak gelip yerleşen insanların gösterdiği olağanüstü çabayla bugün inanılmaz dev eserlerin yaratılacağını kuşkusuz hiç kimse düşünemezdi. Thot adında Atlantis kökenli bir bilgenin, Mu kıtasının doğal felaketler karşısında sulara gömülmesiyle, bölgeden göç eden ve beraberinde getirdiği adamlarıyla konakladığı Nil Deltası'nı zenginleştirdiği arkeolojik buluntular ve jeolojik katmanlar sonucu açıklanmıştır.

Mısır'ın krallık olmadan önceki ısısız yaşamında, yani Nil Deltası'na Thot ve adamları gelmeden önce hiçbir ezoterik yelpazenin bulunmadığı belgelerle kanıtlanmıştır. Çünkü yaşamın son derece zor koşullar altında başladığı Nil Deltası'nın ata insanları geldikleri platodan berabe-

rindeki ezoterik bilgileri de Nil Deltası'na yükleyerek Mısır kumlarını bugün ezoterik bir haritaya taşımayı başarmışlardır. Thot, Nil Deltası'na göç ettiği zaman kolonisinde "Osiris" adlı bir bilgenin düşüncelerini de beraberinde getirmişti. Bir taraftan bölge yaşanacak duruma getirilmeye çalışılıyordu, diğer taraftan da tanrısal inancın sembolü olan ezoterik yaratılışı yerleştirmeye çalışıyordu. Her şey tamamlanmış evler kurulmuş, ortam yaşanacak duruma gelmişti. Thot'un düşüncelerine inandığı Osiris kültünün yaygınlaşması da ilk piramidin temellerini atmasıyla başlar. Bu inanç sonraki krallar tarafından yeryüzünün en kutsal inancı haline getirilmiş ve devasa tapınaklar yaptırılmıştır. Bu tapınaklara da arkeolojik kazılar yapanlar "Piramit" adını vermişlerdi. Yunanlılar bu kente "kara toprak" adını takmışlardı. Hiyerogliflerde de "tamera" olarak anılmıştır.

Giritte Schliman tarafından bulunan bir tablette "... Mısırlılar 'Misar'ın soyundan gelmektedirler. Misar tarih tanrısı Thot'un çocuğuydu. Thot ise Atlantisli bir rahibin göçmen oğluydu. İlk tapınağını Sait'e kurdu. Ve orada anavatanın bilgeliğini öğretmeye başladı..." şeklinde notlar yazılıydı. Acaba Mısırlıların soyu Atlantis kıtasındaki felaketlerden kaçan bir halka mı dayanıyordu. Mısr'ın dünya literatüründe de adı iki anlamda kullanılmaktadır. Eski Mısır dilindeki adı olan Kopt (Bu sözcüğün Kemet sözcüğünün kökünden türetilmiş olduğu belirtiliyor), İbranilerin "Mizraim" sözcüğünden türetilmiş olduğu öne sürülen "Mısr"dır. Hititler metinlerinde Mısır adını "Miziri" şeklinde kullanmışlardı. Avrupa dillerine de "El-Kopt" sözcüğü kök alınarak geçmiş olduğu ifade ediliyor. Araştırmacılar Türk diline Mısır adının geçmesini de "Mısır buğdayı" olarak bilinen tahılın daha sonraki yıllarda "Mısır" sözcüğüne ses uyumu nedeniyle sadece "Mısır" adı uygun görülerek kullanılmıştır. Dönemin başkentleri ise Hierakonpolis ile Neheb'di. Neheb (Nehetti) adında bir

de tanrıça vardı. İ.Ö. 3200 yıllarında Hierakonpolis'li olduğu tahmin edilen Narmer, Nil Deltası'ndaki iki krallığı birleştirdi. Bu krallıklar yukarı ve aşağı Mısır olarak bilinirdi. Yukarı Mısır'ın başkenti Hierakonpolis'ti. Bu kentte yaşayanlar "akbaba-tanrıça" olarak betimlenen tanrıça Nehetti'ye taparlardı. Nehetti beyaz bir taç takardı. Aşağı Mısır'ın başkenti ise Buto olarak bilinirdi. Bu kentte "yılan-tanrıça" olarak betimlenen Uto'ya taparlardı. Uto kırmızı bir taç takarak tanınırdı. Yunan dilinde "Pskhent" olarak geçen iki taç için Mısırlılar "iki güçlü" diyorlardı. Narmer, Manheton'un çizdiği şemaya göre 30 hanedanlı İ.Ö. 330 yılında Büyük İskender Mısır'a girmeden üç bin yıllık firavunların ilk kralıydı. Narmer iki Mısır'ı birleştirdikten sonra başkenti olan Tis'i, Abydos yakınlarında kurdu.

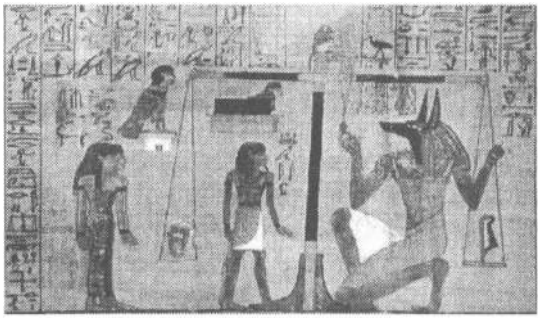
Bu hanedanlar hakkındaki bilgiler; Abydos, Sakkara ve Hilvan'daki (Aşağı Mısır) buluntulardan dolayı öğrenilmiştir. Narmer'in delta kıyısında yeni Memfis kentini kurduğu tahmin edilmektedir. Tinit dönemi olan İ.Ö. 3200-2778 arasında tarım ve hayvancılığın ilerlemesiyle beraber tanrısal nitelikli monarşik düzenin de ilkeleri yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. III. Hanedanın ilk kralı (İ.Ö. 2778-2420) Kral Coser'di. Kral Coser'in mimarı ise İmhotep'tir. Memfis'i başkent olarak seçti. III ve II. Hanedanlardan günümüze Sakkara'da, Gize'de, Meydum, Abusir dışında görkemli Keops, Kefren ve Mikerinus yapılarının adları ve o adların ait olduğu mezarlar sıralandı. IV-I. arasında Hanedanlar döneminde firavunların kurduğu monarşik sistem Mısır topraklarına tam olarak yerleşti. Kral Snefru, kralın güvendiği ve kral adına adaletli kararlar veren bir vezir atadı. Güneş Tanrısı Ra'ya inanıyor ve devlet dini olarak görüyorlardı. VI. Hanedanlar döneminin firavunlarından Teti, Pepi I ve Pepi II yönetimlerinde nedimeler ve gözdelere ayrılan verimsiz zamanı fırsat bilen halk ayaklanarak uyarı sinyali verdi. Bu da Hanedan-

ların yavaş yavaş güçlerinden yoksun olabileceğini hatırlattı. VII. ve VIII. Hanedanlar döneminde ayaklanmalar daha da çoğaldı. Ülke istilalar ve bir nevi anarşik ayaklanmalarla karşı karşıya kaldı. El-feyyum'daki (Heraklepolis) IX. ve X. Hanedanlar döneminde oligarşik sistemdeki kralların pekişmesi yüzünden ayaklanmalar bu Hanedanda da devam etti. XI. hanedanlar döneminde Teb prensleri ülkenin birliğini korudular. Hanedanın kralları Antefler ve Montuhotepler Amon'a öncelik tanıyan Mısır tarihinin ilk Hanedanları oldular. XII. Hanedan kralları Amenehmatlar, Sesostristler bunlar başkentlerini Lişt'e taşıdılar. Onlar da Amon'u benimsediler. Firavunlar artık tanrı ile insan arasında arabuluculuk yapan biri olarak görüldü.

XIII. ve XII. Hanedanlar döneminde firavunların zayıflığı istilacıların işine yaramıştı. Hayksoslar yavaş yavaş krallığı ele geçiriyorlardı. İstilacılar XV. ve XVI. Hanedanlar döneminde de baskılarını sürdürdüler ancak yukarı Mısır'a dokunamadılar. Ara dönemde Kames, Ahmosis Hayksosları Mısır topraklarından kovdular. Avaris'i ele geçirdiler. XVIII.-XX. Hanedanların krallık sarayları Luksor'daydı. Başkent olarak Teb'i seçtiler. Adı geçen hanedanlar döneminde yönetimdeki firavunlar monarşinin altın çağını yaşadılar. Amenofisler, Totmosisler, Seti, Mineptah ve Ramsesler ülkesi için çok çalıştılar. XXI. Hanedanın kurucusu Smender'di. Aynı dönemde Teb'de bir yönetim daha ortaya çıktı. İstilacılar ve birçok yabancı hanedan yüzünden gerileme dönemi başladı. XXII. Hanedanı Libya kökenli olduğu söylenen Seşonk (Ya da Şoşenk) kurdu. Şeşonklar, Osorkonlar, Takelotlar Bubastis'te hüküm sürdüler. XXIII. Pedubastis Tanis'i kurdu. XXIV. Şabaka, XXVI. Psamatik I, XXVII. Ahemeni, XXVIII. Sais Kralı Amyrtoios ve XXIX. Hanedanlar ile XXX. Hanedanlar bir türlü ayaklanmaları önleyemeyince firavunluk Büyük İskender'in Mısır'a girmesiyle sona erdi. Mısır'da din

yerel bir dindi. Halk önce bulundukları kentin tanrısına daha sona ise bağlı bulundukları eyaletin tanrısına taparlardı. Bu tanrılar hayvan sembolleri bitkilerden yapılmış süsler ya da anıt heykeller şeklindeydi. Mısır'da söz edilen dinsel mitoloji ve yaratılış mitolojisi yaklaşık 5 bin yıldan fazladır varlığını günümüze kadar taşımıştır. Günümüz dinlerinden İslam dini dahil diğer dinlerin varlıkları olmadan önce Mısır'da dinsel hortlamanın mitolojileri görülür.

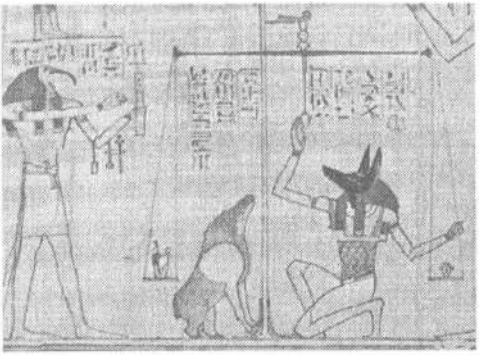
Araştırmacılar dinsel mitolojinin "Politeistik-henoteistlik" bir yapılanmanın dışında "Monotesitik" bir yapıya da sahip olduğunu ileri sürerler. Mısır'ın erken dönemindeki mitolojik dinler şimdilik beş farklı gurup halinde ele alınarak inceleniyor. Bu guruplar: Baş tanrının Atum olarak bilindiği Heliopolis'teki 9 tanrının birleştiği "Enneada" gurubu, Ra'nin baş tanrı olarak ifade edildiği Hermopolis'teki sekiz tanrının birleştiği "Ogdoad" gurubu, baş tanrının Chnum'un olduğu belirtilen Elefantine'deki üçlü tanrılar birleşmesi "Chunum-Satet-Anuket", baş tanrının Amun olduğu belirtilen Teb kentinin üç tanrı koalisyonu olan "Amun-Mut-Chons (Khons)", ayrıca baş tanrının Ptah olduğu ileri sürülen Memfis'in üç tanrı koalisyonu "Ptah-Sekhmet-Nefertem" olarak ifade ediliyor. İnançları farklı bölge ve ırklardan oluşmuş kralların zaman içinde belli değişiklikler yaparak süreci değiştirmiş olabileceği de belirtiliyor. Değişime uğrayan bu sürecin Mısır'ın eski yönetiminin çöküşünden sonra da devam ettiği belirtilir. Mısır mitolojisindeki metinlerde yer alan ifadelere bakıldığı

Duvar kabartmalarında Anubis ve Mesenet

zaman, onlar yaşamın başlangıcından önce evrenin "kaos" olarak düşündükleri kara sularla dolu olduğuna inanmışlardı. Baş tanrı olarak tapındıkları Re (Daha sonraki dönemlerde bu tanrının yüzlerce sıfatı ortaya çıkmıştır) Nil Nehri'nin her yıl taşan sularından sonra ortaya çıktığına inanılan Mısır toprağı gibi sudan yaratılmış olduğuna inanılmıştır. Re (Atum)'in yaratılışından sonra hava tanrısı Şu, nem tanrısı Tefnut yaratıldı. Tefnut ile Şu'nun doğan iki çocuğundan sonra dünya'nın yaratılma fikrinin ortaya çıktığına inanılır. Yaratılan çocuklar ise gök tanrısı Nut ve yer tanrısı Geb'di. Mitolojide Şu ve Tefnut'un karanlıklarda dolaştıkları sırada kaybolunca insanların yaratılmış olabileceği ifade edilir. Onların kaybolduşunu duyan baş tanrı Re bir gözünü karanlıklara göndererek onları aramaya koyulur. Gözünden dökülen gözyaşlarının insanları yaratmış olacağı hikaye edilir. Yaratılış hikayesinde Osiris'in iyiliği, kardeşi Seth'in de kötülüğü temsil ettiği belirtilir. Kızkardeşleri Nepthyis ve İsis'in Re'nin çocukları olduğu anlatılır. Kardeşi Seth tarafından öldürülen Osiris'i diriltip onunla birleşen İsis, Horus adında bir çocuk dünyaya getirir. Horus babasının intikamını alır ve Seth'i çöllere sürer. Seth çöllere sürüldükten sonra da fırtınaların tanrısı olarak tapınılmaya başlar. Ölen Osiris ise Anubis'in yerine ölüler dünyasının tanrısı şeklinde belirtilmiştir. Ankh, Mısır'da dinsel yaşamda hala sırı çözülmemiş bir simgedir. Betimleme çizimi de büyük "T" harfi şekli üzerine yerleştirilmiş dairesel bir şekille belirtilir. Ankh, en yaygın ve eski Mısır sembollerinden biridir. Bu simgenin sadece varlığı temsil etmediği, yaşamdaki enerjinin gerçekleşmesi ve ilerlemesi biçiminde de değerlendirildiği söylenir. Öldükten sonraki yaşamın enerjisinin devamını sağlayan bir dinsel simge olarak anlatılır. Ankh'ın izole edilmiş sırları hala çözülmediği gibi bazı araştırmacılar bu simge için gökyüzü kayığının çekici kayışı (halatı) olabileceğini ileri sürerler. "kalk ve git" an-

lamında simgesel bir düğüm, anahtar, bir insan figürü ya da gökyüzünde güneşin yoluna devam etmesini belirleyen bir simge olup olmadığı hala tartışılıyor. Simgenin gerçek anlamının da "senin arzuladığın her şey" olduğu açıklandı. Belge yetersizliği nedeniyle sırları henüz çözülemedi. Ancak Mısırlıların inandıkları bir dinsel simgedir. James Churchward'un araştırmalarında Ankh, Mu kıtasında "T" şeklinde bir sembolle belirtilmiş olup "Tau" şeklinde gösterildiği söylenmektedir. Tau'nun ise "Ta-ha" şekliyle okunduğunu ifade etmektedir. Ta-ha'nın anlamı da " yıldızlardan gelen sular" şeklindeydi. Ejiptologlar, "T"nin üstündeki dairesel şeklin Mısır tanrısı Ra'yı temsil ettiği inancında birleşirler. Osiris'in "kozmik kültür"den esinlenerek hazırlamış olduğu Kutsal Ölüler Kitabı kayıp olduğu için kitapta yer alan çoğu bilgi de tapınak duvarlarında ritüellerden elde edilmiştir. Hiyerogliflerdeki adı "Reu Pert em Hru" İngilizce çevirisi ise "Chapters of the coming forth by day" İngilizce'den Türkçe'ye çevirisinde ise "Günle gelecek olana ait bölümler" anlamını taşır. Ramses II döneminde tapınak rahibi olan Hz Musa ilk olarak tek tanrılı dinin kurucusu ve Musevi toplumunun peygamberi oldu. Kaynaklar Museviliğin temelini oluşturan 10 emrin Osiris dininin 42 kuralından alınarak derlenmiş olabileceğini gösteriyor. Nedeni de Ramses II döneminde Musa'nın tapınağın baş rahibi olmasına bağlanıyor. Rahip olduğu tapınakta Osiris kültü uygulanıyordu. Bulunan bazı papirüslerden de anlaşıldığı gibi bu kitap daha sonraki tarihlerde derlendi-

Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında kullanılan tartı aleti

ği zaman bile sıralama sistemi uygulanmamıştı. Papirüslerin adı da onları yazan katiplerin adı olarak geçti. Bu papirüsler: "Nu Papirüsü, Ani Papirüsü, Anhai Papirüsü, Nefer-uben-f Papirüsü, Turin Papirisü" adlarındaydı. Bunlara benzer yüzlerce papirüs vardır. Ancak bunlar belki de mezar soyguncuları tarafından çalınarak imha edilmişlerdir. Ölüler Kitabı şeklinde adlandırılan Mısırın din kitabı ayrıca "Heliopolis, Teb ve Saite" derlemeleri olarak da karşımıza çıkar.

Bunlardan; Teb derlemesi: XVIII.-XXII. Hanedanlar arasında papirüsler, mezar duvarları ve tapınaklara işlenmiş metinlerden derlendi. Saite derlemesi: Ölüler Kitabı'nın final bölümü olarak ortak bir karara odaklanan araştırmacılar, XXVI. Hanedandan sonraki hanedanlar tarafından Hiyeroglif, Demotike ve Hiyeratik yazı karakterleriyle papirüslere, mezar duvarlarına ve tapınaklara yazılmış olan metinlerden derlemişlerdir. Heliopolis derlemesi ise: İ.Ö. 3500 yıldan daha eski olabileceği tahmin edilen sembollerle gösterilen mezar duvarlarındaki metinlerden derlenerek hazırlanmıştır. Ancak yapılan araştırmalarda bu eski metinleri belirten çoğu sembol belirginlik özelliğini kaybettiği için belki de araştırmacılar bireysel görüşlerinden bilgiler katmışlardır. Ölüler Kitabı'nda hakim ve savcı tanrılar: Bütün ezoterik yönleriyle Mısır'ın Ölüler Kitabıyla ilgili bulunan papirüs belgelerinde Tanrıça Maat'ın adıyla "Maat Salonu" adı verilen ruhun yargılama salonunda 42 tanrı bulunmaktadır. Bu tanrıların salonda hakim ve savcı gibi görevler üstlenmiş olmaları gerekmektedir ki hepsinin konumları ayrı ayrı belirtilmiştir. Ruhun salona girer girmez bu tanrıların karşısında savunmaya geçmeleri yanında bütün tanrıların özelliklerini de bilmek zorundaydılar. Salonda görevli olan 42 tanrı ise; "Usekhnemtet, Hept-seshet, Fenti, Am-khaibitu, Neha-hrayı, Rereti, Mata-f-em-seshet, Neba, Set-gesu, Khemi, Uatchnesert, Hra-f-ha-f, Kerti, Ta-ret, Hetch-abehu, Am-senef,

Am-besek, Neb-maat, Thenemi, Anti, Tututef, Uamemti, Maa-ant-f, Her-seru, Neb-sekhem, Seshet-kheru, Nekhen, Kenemti, An-hetep-f, Ser-kheru, Neb-hrau, Serekhi, Neb-abui, Nefer-tem, Tem-sepi, Ari-em-ab-f, Ahi, Uatch-rekhit, Neheb-nefert, Neheb-kau, Tcheser-tep, An-a-f" adlarını taşırlardı. Mısır inançlarına göre ölenlerin ruhlarının gittiği yere Amenti adı verilmişti. İnançlara göre ruh batıya yani okyanusun ortasına giderdi. Okyanus dedikleri cennet, Babillerin "Aralu" diye adlandırdıkları cennetti. Kısacası Atlantis'e verilen bir yakıştırmaydı. Ancak son dönemlerde araştırmacı yazarların öne sürdükleri en ilgi çekici çalışma, Atlantis'in Mu kıtasının bir kolonisi olduğunun açıklanmasıdır. Hatta Mısır uygarlığının temellerini Nil Deltası'nda atan, Mu kıtasından göç eden bilge Thot olduğu ifade edilmektedir.

Duat'ın karşılığını araştırmacılar "Yıldızlara yükselme evi" şeklinde açıklarlar. Çoğu belgelerde "öteki alem" şeklinde belirtilir ve Osiris gibi önemli kişiliklerin gidecekleri bir yer şeklinde düşünülmektedir. Bazı kaynaklarda ise "yeraltı dünyası" şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Ezoterik bir yer olarak belgelerde adı geçen Duat'ın kapılarını koruyan kuşlar, tanrıların bulunduğu ileri sürülen mağaralar, tüneller, kendi kendilerine açılan kapılar ve kuşlar tarafından korunan odalardan söz edilmektedir. Tamamen büyülü bir ifadeyle anlatılan bu yer, on iki bölümden oluşmaktadır ve on iki saatte dolaşılabileceği belirtilmektedir. Duat'ın dünyasal yapısına kayalıklarla kaplı bir dağ geçidinden geçildiği söylenir. Duat, sembolize edildiği metinlerde dairesel, yıldız ve uçan bir şahinle de belirtilmektedir. İnanılması zor olan bazı düşünsel metinlerde "İnsanlar ölür, tanrılar göklere uçar" tanımlaması bu ezoterik metinlerin anlaşılmazlığını da ortaya koymaktadır. Firavun Teti'nin mezar duvarında yazılanlar belki de bu tanımlanmaya bir örnek olarak gösterilir. Teti'nin mezarında yer alan metin: "...İnsanlar düşer, adları yok-

tur, siz Kral Teti'yi kolundan tutun, siz Kral Teti'yi göğe alın ki dünyada insanlar arasında ölmesin.." şeklinde bilgiler içermektedir. Araştırmacı yazar Zecharia Sitchin "Gökyüzüne Merdiven" adlı eserinde, yeraltı dünyası ya da öte alem şeklinde belirtilen Duat için, "....lahitler ve tabutlar ve de papirüsler (bunlara resimlemeler de eşlik ediyordu) üstündeki daha sonraki yazılar gerçekten de dizelerin, söylemlerin ve "Yükselenlerin Bölümü" gibi adlar taşıyan bölümlerin "Ölüler Kitabı"ndan kopya edildiğini göstermektedir.

Bu kitap, "Duat'ta olan", "kapılar kitabı", "iki yol kitabı" gibi adlar da taşıyordu. Bilginler bu kitapların da aslında daha önceye ait iki temel eserin versiyonları olduğuna inanmaktalar: Ra'nın göksel yolculuğuyla ilgili eski yazılar ve dirilen Osiris'e katılanların mutluluk dolu sonraki yaşamını göksel bir evdeki içkiler, yiyecekler ve zevkleri vurgulayan daha sonraki bir kaynak (Hatta bu versiyondan dizeler, takan kişiye "gece gündüz kadınlarla olma" ve "kadın arzusu" sağladığına inanılan tılısımlara bile yazılmıştır....) şeklinde bir açıklamada bulunur. Duat, Tanrıça Nut ile sembolize edilmekte ve söndürülmeyen bir yıldıza ulaşılabilen tanrılar çemberi şeklinde gösterilmektedir. Çoğu tartışmada Mısır'ın Ölüler Kitabı'ndaki düşüncelerin tapınak duvarları üzerinde yazılan metinlerden elde edildiği ve bu metinlerden dolayı anlamların çıkarılabileceği üstünde durulur. Günümüzdeki dinlerin kaynağının Mısır tanrılar listesindeki tanrısal metinlerden kaynaklandığı açıkça ortadadır. Musevi dininin yayılma ve gelişmesi buna en iyi örnektir. Bu örneğin nedeni Hz. Musa'nın Ramses II döneminde kralın üvey oğlu olarak Amon Tapınağı'nda baş rahip olarak görev yapıp, Osiris kültünü savunmasına bağlanıyor. Tanrılar listesinde yer alan çoğu tanrıyla ilgili semboller birbirinin benzeri olarak göze çarpar. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi iki Mısır'ın birleşmesinden kaynaklanan çizimler. İkincisi de

kendisinden önce tapınılan tanrı ya da tanrıçasının sembolünü örnek alan çizimler. Bu benzerliklerin ince ayrıntılarla kime ait olduğu gösterilmiştir. Örneğin ayrıntı ya asa şeklinin öne çıkması ya da çizilen sembolün hiyeroglif tanımıydı. En çok bilinen Tanrılar; Amon (Amen) Kneph, Sati, Khem, Pah, Neith, Maat (Maut) Ra, Khefra, Shu, Mentu, Osiris, Hathor, İsis, Seb, Khons, Thoth, Anubis, Nut, Bast, Anuka ve Seth adındaki tanrılardı. Mısır dilinde "çift" anlamında tanımlanan "Ka" dedikleri kutsal bir ifade vardı. Döllenme yoluyla yaratıcı ve koruyucu işlevlerle yaşamsal enerjinin bütününü belirttiği ifade ediliyor. Thot'un (Hermes-Thot=Hermetizm) Mu kıtasından Mısır topraklarına getirdiği bilge Osiris'in öğretilerine göre insan varlığının üç aşamadan oluştuğu belirtilmektedir. Bu aşamalar "Aufu, Ka ve Shu" adlarını taşımaktadır.

Bu aşamadaki üç gücün fiziksel bedenden ayrı yaşayan varlıklar şeklinde olduğu belirtilir. Mısırlılar ölen insandan ruhun ayrılmasının, cansız kalan bedenden insan başlı bir kuşun uçmasıyla olduğuna inanır ve onu tapınak duvarlarında resmederlerdi. Eski çağlarda tanrı ya da tanrıçaların asalarının yanında kutsal obje olarak kullandıkları haç şeklinde dinsel bir sembol vardı. Ptah, Amon, Osiris, İsis gibi tanrı ve tanrıçalar bunu değişik şekillerde kullandılar. En son şekli ise, Hıristiyanların kullandıkları şekildir. Genellikle eski uygarlıklarda ezoterik davranışların en yakın desteği çeşitli semboller olmuştur. Bu sembollere dönemin insanları tarafından tanrısal şekiller olarak bakıldığından haçın ortaya çıkışının da bu tür tapınma şeklinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Haçın kutsal olarak görülen asaların yerini aldığı düşünüldüğünde dinsel hortlamanın her geçen gün uygulamaya koyduğu sembolleri nasıl da tanrıya mal ettikleri görülür. Eski Mısır inancında öldükten sonra yeniden yaşama inancı olduğu için ölüler törenlerle özel olarak hazırlanmış mezar odalarına mumyalanarak konurdu. Ölünün

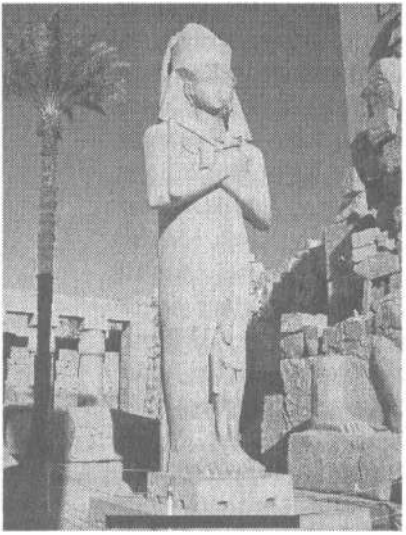
ruhu öteki dünyada huzurlu olsun diye çeşitli törenler ve dinsel ayinler yapılırdı. (Bu uygulama bugün İslam inancında da yaygındır. Ölenlere cenaze töreni ve öteki dünyada huzurlu olması için mezar başında dualar okunduğu gibi gömülmeden önce camilerde namaz töreni yapılır. Yaklaşık 40 gün sonra ise onu yeniden hatırlamak ve öteki dünyada huzurlu olması için törenlerle dualar okunur. Aynı şekilde yakın dinler olan Hıristiyan, Müsevi dinlerinde olduğu gibi hiç din kitabı olmayan ilkel toplumların çoğunda da ölü gömme gelenekleri yapılmıştır.) Öteki dünyada huzur içinde yolculuğa çıkacak olan ruh için özenle hazırlanmış tütsüler ve kötülük saçan cinlerden korunması için Ölüler Kitabı'ndan ayetler mezara bırakılırdı. Mumyalama işinin aslı ölünün kişisel özelliğini öteki dünyada da devam ettirmesi şeklinde uygulanırdı. Bu işlem insanlar dışında önem verdikleri bazı hayvanlar için de yapılırdı. Bölgede yapılan arkeolojik kazılarda binlerce hayvanın mumyası bulunmuştur. Bunların arasında boğa, köpek, kedi, kuş, balık mumyaları çoğunluktaydı. Ölü yıkandıktan sonra iç organları alınır, gözler ve ağız tamponlarla doldurulur ve bir çeşit alet kullanılarak beyin kafatasından boşaltılarak mumyalama yapılırdı. Ölünün iç organları da kanopos adı verilen kaplarda koruma altına alınırdı.

Mısır Tanrılar Listesi: Günümüzdeki dinlerin kaynağının Mısır tanrılar listesindeki tanrısal metinlerden geldiği açıkça ortadadır. Musevi dininin yayılma ve gelişmesini buna örnek olarak gösterebiliriz. Bu örneğin nedeni ise, Hz. Musa'nın Ramses II döneminde kralın oğulluğu olarak Amon Tapınağı'nda başrahip olarak görev yapması ve Osiris kültünü savunmasına bağlanıyor. Panteonda yer alan çoğu tanrıyla ilgili semboller birbirinin benzeri olarak göze çarpar. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, iki Mısır'ın birleşmesinden kaynaklanan çizimler. İkincisi de kendisinden önce tapınılan tanrı ya da tanrıçasının sem-

bolünü örnek alan çizimler. Bu benzerliklerin ince ayrıntılarla kime ait olduğu gösterilmiştir. Örneğin ayrıntı ya asa şeklinin öne çıkması ya da çizilen sembolün hiyeroglif tanımıydı. En çok bilinen tanrılar; Amon (Amen) Kneph, Sati, Khem, Pah, Neith, Maat (Maut) Ra, Khefra, Shu, Mentu, Osiris, Hathor, İsis, Seb, Khons, Thoth, Anubis, Nut, Bast, Anuka ve Seth. Bu tanrılar ve burada yer almayan diğer tanrılarla ilgili bilgiler alfabetik sıralamada kısa bir şekilde anlatılmıştır. Mısır tanrılar panteonunda yer alan tanrılardan ilk onu oluşturanların adları: Hathor, Bast, Shu, Isıs, Nut, Geb, Tefnut, Ephthys, Thoth, Ra. Net olmamak koşuluyla Panteonunu oluşturan diğer tanrılar ise; Aa, Aah, Aapep, Abtu, Ah, Ahemait, Ahti (2), Ailuros, Aken, Ake, Amathaunta, Amaunet, Amemait, Amen, Amen Ra, Amen Re, Amenhotep, Ament, Amentet, Amentit, Ammam, Ammit, Ammon, Ammon Ra, Ammon Re, Ammut, Amn, Amon, Amon Ra, Amon, Re, Amsit, Amun, Amun Ra, Amun Re, Anat, Andjety, Anedjti, Anet, Anezti, Anhur, Anit, Ankh, Ankhet, Ankt, Anouke, Anpu, Anti, Anubis, Anuket, Apademak, Apedemak, Apep, Apepi, Apet, Apis, Apophis, Aptet, Arensnuphis, Ari Hes Nefer, Arsnuphis, Aset, Aten, Aten Ra, Aten Re, Aton, Aton Ra, Aton Re, Atum, Atum Ra, Atum Re, Bab, Babay, Babi, Baneb Djedet, Banebdedet, Banebdjedet, Banebdjetet, Banebtetet, Banephthysdjedet, Bast, Bastet, Bat, Bata, Benu, Bes, Beset, Book of the Dead, Buto, Chenti Cheti, Chenti Irti, Chepri, Cherti, Chnemu, Chnoumis, Chnum, Chnuphis, Chons, Chontamenti, Cneph, Dedwen, Dua, Duamutef, Ehi, Ernutet, Geb, Ha, Haap, Hah, Hap, Hapi, Hapy, Har Nedj Hef, Har Pa Khered, Har Pa Khruti, Harensnuphis, Harmakhis, Harmatchis, Haroeris, Harpakhered, Harpakhruti, Hat Mehit, Hathor, Hatmehit, Hatmehyt, Hauhet, Hedetet, Heget, Heh, Hehet, Hek, Heket, Hektet, Hemen, Hemsut, Hemuset, Henet, Hep, Hepi, Heptet, Heqet, Heret, Herishep,

Heru Behudti, Hesa, Hesat, Het Mehit, Hetmehit, Hez Ur, Hike, Horus, Hu, Huh, Iat, Ibis, Ienpw, Ihu, Ihy, Imentet, Imeut, Imhetep, Imhotep, Imiut, Imset, Imsety, Inher, Inmutef, Inpu, Ipet, Iptet, Ipy, Isis, Iunmutef, oh, , Kakuket, Keb, Kebechet, Kebechsenef, Kehperi, Kek, Keket, keku, Kemu, Kemur, Kemwer, Ken, Khem, Khensu, Kheper, Khepera, Khepri, Kherty, Kıhnemu, Khnum, Khons, Khonsu, Kneph, Knouphis, Kuk, Lenpw, Ma'at, Maat, Mafdet, Maftet, Mahes, Mehen, Mehet, Uret, Mehet Weret, Mehturt, Mehurt, Menchit, Mendes, Menhit, Menthu, Mentu, Meret, Meretseger, Mert, Mert seger, Meskhenet, Meskhent, Min, Mnevis, Mnewer, Month, Monto, Mut, Naunet, Neb Hut, Nebthet, Ned Er Tcher, Nef, Nefer Tem, Nefer Temu, Nefertem, Nefertum, Nehab, Nehebkau, Nehebkhau, Nehebu, Kau, Neit, Neith, Nekhabet, Nekhbet, Neper, Nep-htys, Nepit, Neteraantmwmw, Nu, Nuit, Nun, Nunet, Nut, Ogdoad, Onuris, Opet, Osiris, Petbe, Ptah, Ptha, Qadesh, uadesht, Qeb, Qetesh, Qudshu, Ra, Re, Renenet, Renenutet, Renpet, Reret, Reret Weret, Respeh, Resphu, Sachmet, Sag, Sahu, Sakhmet, Sal, Satet, Seb, Sebek, Seker, Sekhet, Sekhmet, Selket, Selkit, Sep, Sepa, Septu, Serket, Serquet, Seshat, Sesmu, Set, Setekh, Setesh, seth, seti, Shai, Shait, Shay, Shed, Shenty, Shesmetet, Shu, Sobek, Sochet, Sokar, Sokarıs, Soker, Sons of Horus, Sopd, Sopdet, Sopdu, Sopedu, Sothis,Sphinx, Su, Suchos, Sutekh, Tahuti, Tatenen, Taueret, Taurt, Taweret, Tefen, Tefenet, Tefnet, Tefnut, Tehuti, Tem, Temu, Thoeris, Thot, Thoth, Tphenis, Tum, Tutu, Uadjet, Ubastet, Un, Un Nefer, Uneg, Unut, Usire, Wadj Wer, Wadjet, Waset, Wenut, Wepawet, Wosret, Wosyet, Yinepu adlarıyla tapınılmışlardır. Doğaldır ki bu listelemenin sağlıklı bir liste oluşturmadığı ve çoğu araştırmalarda aynı tanrıyla ilgili benzer adların da birer tanrısal varlık olarak gösterilmeleri panteondaki tanrıların çoğalmasını açıklar.

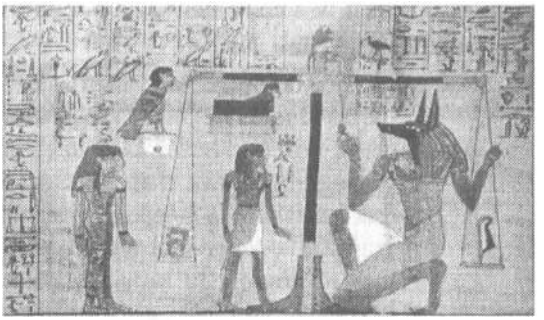
Mısır'da sayılar: Mısırlılar yazının yanında bir de sayılar dizgesi yaratmışlardı. İ.Ö. 3000 civarında gelişen bu matematiksel sayılar sistemi aşağı yukarı Mezopotamya kültürüyle aynı dönemlere denk düşer. Bunun nedeni de yapılan son arkeolojik kazılarda İ.Ö. 3300-3100 tarihleri arasındaki neolotik çağın sonlarına doğru Mısır'ın Mezopotamya kültürüyle yakın ilişki içinde olduğunun görülmesidir. J. Vercoutter'in araştırmaları sonucu Mısır yazısı olan hiyeroglif yazının tamamen Mısırlılara özgü bir yazı olduğu açıklanmıştır. Mısırlıların buldukları yazı sistemi Sümerlerin sayı sisteminden tamamen farklı bir buluştu. Hiyeroglif rakamlar şeklinde sembollerle açıklanan yazı sisteminde milyon rakamları aşacak semboller kullanıldı. Her sayının karşılığını gösterecek özel hiyeroglif semboller kullanıldı. Bir sayıyı rakamsal yönden belirlemek için onlu sayı sınıflarının tekrarını yaparak geçiştirirlerdi. Sayılar düzleminin yaratılmasındaki başlangıçta ilkel sembollerle donatılmıştı. Daha sonraki dönemlerde bu semboller basit çizimlere dönüşerek katiplerin daha rahat çalışmaları sağlandı. Sayılar düzlemindeki rakamları 10, 100=10. 2, 1000=10. 3, 10 000=10. 4, 100 000=10. 5 ve 1 000 000 = 10. 6 şeklinde göstermek için özel olarak hazırlanmış hiyeroglif semboller kullanıldı. Yapılan arkeolojik araştırmalarda bulunan rakamların kıptı dilinden adları ise şöyledir; ("1= wa, 2=senou, 3=khemet, 4=fedou, 5=diwou, 6=sersou, 7=sefekh, 8=khemen, 9=pesedj, 10=medj, 20=dwetye, 30=m'aba, 40=khem, 50=diyou, 60= (kıptıce si olarak ya-

Mısır tapınaklarını süsleyen heykellerden biri

zılmasına rağmen karşılığı bulunamadı.) 70=sefekh, 80 =khemen, 90=pesedjé) şeklindedir. Bu çözümlemeler S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından yapılmıştır.

Mısır Mitolojisi: Mısır'da söz edilen dinsel mitoloji ve yaratılış mitolojisi yaklaşık 5 bin yıldan fazladır varlığını günümüze kadar taşımıştır. Günümüz dinlerinden İslam dini dahil diğer dinlerin varlıkları olmadan önce Mısır'da dinsel hortlamanın mitolojileri görülür. Araştırmacılar dinsel mitolojinin "Politeistik-henoteistlik" bir yapılanmanın dışında "Monotesitik" bir yapıya da sahip olduğunu ileri sürerler. Mısır'ın erken dönemindeki mitolojik dinler şimdilik beş farklı gurup halinde ele alınarak inceleniyor. Bu guruplar: Baş tanrının Atum olarak bilindiği Heliopolisteki 9 tanrının birleştiği "Enneada" gurubu, Ra'nin baş tanrı olarak ifade edildiği Hermopolis'teki sekiz tanrının birleştiği "Ogdoad"gurubu, baş tanrının Chnum olduğu belirtilen Elefantine'deki üçlü tanrılar birleşmesi "Chunum-Satet-Anuket", baş tanrının Amun olduğu belirtilen Teb kentinin üç tanrı koalisyonu olan "Amun-Mut-Chons (Khons)", ayrıca baş tanrının Ptah olduğu ileri sürülen Memfis'in üç tanrı koalisyonu "Ptah-Sekhmet-Nefertem" olarak ifade ediliyor. İnançlarının farklı bölge ve ırklardan oluştuğu kralların zaman içinde belli değişiklikler yaparak süreci değiştirmiş olabileceği de belirtiliyor. Değişime uğrayan bu sürecin Mısır'ın eski yönetiminin çöküşünden sonra da devam ettiği belirtilir. (Bak Mısır dini.)

Duvar kabartmalarında Anubis ve Mesenet

Mic: Eski Mısır dilinde "Ölmek" anlamında bir sözcük olarak tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Gömme" anlamına gelen "Muk" sözcüğüdür.

Miebis: İ.Ö. 3000-2800 tarihlerinde I. Hanedan dönemi Mısır Kralı Anecib'in Manheton listesindeki adı. (Bak Anecib.)

Mihos: (Yunancada Miysis) Mısır'da bir tanrı. Tell-el-Muḳadam bölgesinde yerel tanrı olarak tapınıldı. Arslan başlı bir insan şeklinde betimlendi.

Mikerinos: (İ.Ö. 2510-2491) tarihlerinde IV. Hanedan (İ.Ö. 2600-2487 bazı kaynaklarda ise İ.Ö. 2723-2563)) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilinde Horus adı "Menkevre, menkaure" "tanrı Re'nin üretici gücü artsın" anlamındadır. (İ.Ö. 2500. civarında) IV. Hanedan dönemi firavunu Keops'un oğlu ya da kardeşi olarak düşünülüyor. Özellikle kendisi için yaptırdığı ve Tanrıça Hathor'a adadığı tapınak şeklindeki piramidi Mısır eyaletlerini birleştirdi. Bu piramit sayesinde tanındı ve ünlü oldu.

Mikkerinos piramidi: 66 metre yüksekliğinde bir piramittir. IV Hanedan dönemi Mısır kralı Mikerinos tarafından yaptırıldı. Tanrıça Hathor'a adandı.

Milam: (Bak Aniba.)

Min: Mısır tanrısıdır. Mitolojideki konumu "seks tanrısı" şeklindedir. Koptos'ta tapınılan ve erkekliği güçlü olduğu söylenen bir Mısır tanrısı. Yunanlılar bu tanrıyı, Pan ile eşdeğerli olarak düşündüler. Her yıl onun adına büyük bir kutlamayla hasat mevsiminin açılışı yapılır. Min aynı zamanda tanrı kral şeklinde kervanların koruyucusu olarak tanınırdı. Bu tanrının kökeni Kızıldeniz kıyılarına kadar uzanır. Biçim olarak Tanrı Min'e çok benzeyen Luksor'daki Amon'dur. Mısırlılar onu Amon ile bir tuttular. Min'e bazen tanrıça İsis ile beraber tapınılırdı. Kültü çok yaygınlaştı. Belli merkezler ise Panopolis (ya da Khemmis) "Akhmin" ve Koptos olarak da bilinir. (Bugünkü adı Quft). Bu Tanrıya adak olarak koç kesilirdi. Başında iki tüy ve kırmızı kurdele bulunan bir başlık ve erkeklik or-

ganı dışa doğru kalkık olarak betimlenir. Sağ kolu yukarıya doğru kalkık ve elinde kamçısı vardır. Bereket tanrısı olarak da bilinir. Bu tanrı ile Horus arasında çekişmeli geçen bir öykü anlatılır. Tanrı Ra, ikisinin barışmasını emretti.

Mini: (Bak Menes.)

Mineptah: İ.Ö. 1213-1203 tarihlerinde XIX. hanedan (İ.Ö. 1292-1188) dönemi Mısır kralı. Minephtah ya da Merneptah da olarak bilinir. Bu sözcüğün eski Mısır dilindeki karşılığı ise "Tanrı Pitah'ın seçtiği" anlamında tanımlanmıştır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Baenre meriamun" dur (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1235-1224 olarak ele alınmıştır.). Ramses II'nin evlatlığı (Ya da oğlu) ve ardılıdır. Ramsess II'nin 30'ncu oğlu olduğu söyleniyor. İlerlemiş yaşına rağmen babası tarafından tahta getirildi. Deniz halklarının (Hint-Avrupa) başlattığı istila girişimini engelledi ve Mısır'ı kurtardı. Karma Libya ordusunu Memfis'in kuzeybatısında bozguna uğrattı. Yönetiminde Mısır'da bir çöküş dönemi başlamışsa da Mısır'ın civardaki saygınlığını korumaya çalıştı. Kıtlık çeken Hitit kralına tahıl göndererek yardım etti. Filistin'deki önemli yerleri yeniden ele geçirdi. Bulunan bir tablet üzerindeki metinde bu savaş anlatılırken ilk defa İsrail'den söz ediliyordu. Deltanın doğusundaki yabancıları ve savaş tutsaklarını Mısır'ın dışına çıkardı. 8 yıl Mısır'ı çok kötü bir şekilde yönetti. Onun hükümdarlığı döneminde gerek siyasal ve gerekse ticari yönden Mısır oldukça sıkıntılı anlar yaşadı. Tevrat'ın çıkış bölümünde adından söz edilen firavundur. Mezarı krallar vadisindedir.

Minyatür: (Fr. Miniature) Eski Mısır ve Yunanistan'da doğan "Iustinianos" döneminde altın çağını yaşayan minyatür sanatı. Ortaçağ'da Avrupa ülkelerinde kitapların süsleme sanatı haline dönüştü.

Mist: İnisiyelerin sırlarını öğrenmeye aday olanlara verilen bir isimdir.

Mit gamr: Aşağı Mısır'da bir kent (Dekahliye ili). Yaklaşık 34. 500 nüfuslu küçük bir yerleşim alanıdır. Nil Nehri'nin doğu kolu kıyısındadır.

Mit rahina: Memfis yakınlarında palmiye ağaçlarıyla ünlü bir arkeolojik alan. Bir köy. Burada hala ayakta duran Ramses II'nin anıtsal heykeliyle Ptah Tapınağı'nın surlarıdır. Memfis'te en önemli tanrıydı Ptah. Bu Tanrı klasik antikte Hephaistos ve Volkan'la özdeşleştirilmişti. Ramses Tapınağı'nda Amenemhat III'e ait bir kale kapısıyla Amenofis III'e ait bloklar yer alır. Ptah tapınağını çevreleyen surların biraz dışında Tuthmosis IV tarafından yaptırılmış olduğu öne sürülen bir tapınak kalıntısı yer alır. Ayrıca geç dönemlere ait bir tapınak harabesi daha bulundu. Bu harabelerde XXVI. Hanedan krallarından Psammetikus II, Apries ve Teos'un adları yer alır. Burada ayrıca Merneptah'a ait bir saray dışında Ramses II tarafından yaptırılan ve Tanrıça Hathor'u içeren Kom-el Rabia ile Kom-el Kal sarayının kalıntıları yer alır.

Mnevis: Mnewer adıyla da tapınıldı. Güneşin boğası şeklinde tasvir edilirken boynuzları arasında güneş diskini taşıdığı ifade edilir. Mısır'da siyah renkte iri yapılı bir boğa olarak betimlenir. Heliopolis'teki (Kuzey on) güneş tapınağında bu boğayı andıran mumyalı sandukası bulundu. Strabon kitabında Mısırlıların kutsal olarak saygı duydukları bu boğalardan söz eder. Bu boğalarla ilgili Heliopolisli rahipler mektuplarında sıkça söz ederer. Rahiplerin mektubunda belirtilen 20 kol uzunluğunda keten bezinin boğanın mumyalama işinde kullanıldığı anlatılır. Heliopolis'teki halk Apis boğasının dışında Mnevis adlı boğaya da tapardı. Ancak hangisinin merkez ve hangisinin yerel bir tapınma şekli olduğu henüz bilinmiyor.

Moiris: Tarihçilerin Kral Amennemes III ile karıştırdıkları Lamares ya da Mares denen kral. Moiris Gölü'nün adı bu kralın adından gelmektedir. Fayyum'da büyük yapılar

yaptırdığı bilinir. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Moiris gölü: Fayyum'da "birket karun" gölünün Yunan dilindeki adı. Yunan dilinde yer almış olan "Moiris limne" terimi Mısır dilindeki "Hone-en-Miuer" in tercümesidir. Moiris (Ya da Miue) Gurob kentinin adıdır. Bu göl, Heredots'un anlattığına göre Kral Moiris tarafından yapılmıştır.

Momempfi: (Momemfis). Bugünkü adı Meruf. Aşağı Mısır'da bir kent. İ.Ö. 568/ 569 yılında XXVI. hanedan döneminde Mısır Kralı Ahmes, General Agries'i bu kentte yenerek esir aldı. (Bazı anlatımlarda da bu kralın General Agries'i yenerek tahta geçtiği belirtiliyor.)

Monto: (Bak Menthu.)

Month: (Bak Menthu.)

Monolit: (Fr. Monolithe) Tek bir kaya tomruğundan yontularak, üstüste sütün parçaları şeklinde örülmeyen dikilitaş. Mısır mimarisinde yaygın bir çalışmaydı. Kaya içine oyularak yapılan anıt veya tapınak, Hacşepsut Tapınağı ya da Saint-Emilion Monolit Kilise'si bu mimarinin örneklerindendir.

Montet Pierre: (1885-196) Eski Mısır uzmanı, Fransız bilim adamıdır. Yaşamı sırasıyla Villefranche, Sur, Saone ve Rhone'den sonra Paris'te son buldu ve orada öldü. Strasboug Üniversitesiyle College de France'de profesörlük yaptı. 1921-1924'te Biblos, 1929-1951 yılında Tanis kazılarını organize etti. 1925 yılında da Apollonia kazılarına başladı. Birçok eser kazandırdı. Bunlardan; Les Scenes de la Vie Privee dans les Tombeaux Egyptiens de I'Ancien Empire (Eski Krallık Döneminin Mısır Mezarlarında Günlük Hasat Sahnelerini Canlandıran Resimler), La Necropole Royale de Tanis (Tanis Kral Mezarlıkları), Les Enigmes de Tanis (Tanis'in Sırları), Le Geographie de I'Egypte Ancienne (Eski Mısır Coğrafyası/13 cilt halinde). Ayrıca Byblos'taki kazılarının hikayesini de kitaplaştırdı.

Bu kitabın adı da; Byblos et I'Egype Quatre Campagnes de Fouilles a Byblos (Biblos ve Mısır-Biblos'ta dört kazı kampanyası)

Montu: (Bak Mentu.)

Montuhotep: (Ya da Mentuhotep) "Tanrı Montu hoşnut olsun" anlamında tanımlandı. XI. hanedandan XXI. hanedana kadar yönetimde olan birçok firavun bu adı kullandı. Bu firavunlar Anteflerden sonra Mısır'ın büyümesi için çok çalıştılar. İ.Ö. 2400 yılında Heraklepolis'i kuşattılar. Memleketleri olan Teb'i başkent yaptılar. Kızıldeniz ve Punt ülkesine askeri seferler yaptılar. Montuhotep I'in Deyr-ül Bahri'deki piramit ve mezar tapınağının görkemli kalıntıları hayretler uyandırıyor. Bilinenleri: Montuhtep I, Montuhotep II, Montuhotep III, Montuhotep IV, Montuhotep V.

Montuhotep I: (Mentuhotep I) İ.Ö. 2008-1957 tarihleri arasında XI. hanedan dönemi Mısır kralıdır. Horus adı "Nebhepetre" dir. İkinci defa iki Mısır'ı birleştirdiği için halk ona "iki ülkeyi birleştiren" anlamında olan "Semataui" adını verdiler. Döneminde Deyr-ül-Bahri'de iki ülkenin ölüleri için büyük bir mezar kompleksi yaptırdı. Bu mezar kompleksinin adına "Nebhepetre'nin yerleri uludur" adını verdiler. Memurlar için yapılan mezarlar oldukça süslüydü. Öldükten sora yerine oğlu Mentuhotep II geçti.

Montuhotep II: (Mentuhotep II) İ.Ö. 1957-1945 tarihleri arasında XI. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Horus adı "Seanhkare" dir. Döneminde babası Mentuhotep'in yarım kalmış işlerine öncelik verip tamamlamaya çalıştı. Sanatçı ve yetenekli memurlar yetiştirdi. Babasının büyük imar planına önem vererek devam ettirdi. İktidarının 8'nci yılında yetenekli memurlarından Henenu'yu tütsüler diyarı olarak ün kazanmış Punt ülkesine bir sefere gönderdi. Müsteşarı (Bakan) konumundaki Meketre'nin mezarında imar ile ilgili makaleler bulundu. İlk edebi yazmalar ise

küçük bir çiftliği olan rahip Hekanakte'nin yazdığı mektuplardı.

Montuhotep III: (Mentuhotep III) İ.Ö. 145-1938 tarihleri arasında XI. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Horus adı "Nebtaure"dir. Aynı zamanda da hanedanın son kralıdır. Yasal bir kral olmadığı için krallık listesine alınmadı. O da imar planını genişletti. En iyi vezirlerinden Amenemhat'ın emrine bir ordu vererek Hammama vadisindeki taş ocağına gönderip, tasarlanan bir kral lahitinin yapımı için taş kestirdi. Vezir Amenemhat'ın, XII. Hanedan dönemindeki Amenemat ile aynı kişi olabilir görüşünü savunanlar çoğunluktadırlar.

Mormyrus: Nil Turnası (Balık) nı inceleyen bilim dalı.

Moou: Eski Mısır dilinde "Su birikimi" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Bataklık" anlamına gelen "Mu" sözcüğüdür.

Moxh: Eski Mısır dilinde "Acı çekmek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Acı çekmek, ıstırap" anlamına gelen "Moch" sözcüğüdür.

Mr: Eski Mısır dilinde "Bağlama, raptetme" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde karşılığı ise "Kollarıyla sarma" anlamına gelen "Mek" sözcüğüdür.

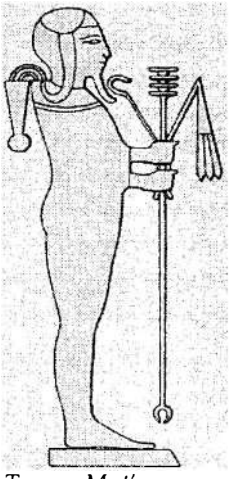
Mrib: Merneptah'ın kızı Ahwere ile Neferkaptah'ın oğludur. Küçük yaşta Thot'un büyülü olduğu söylenen kitabı yüzünden Nil'de boğularak ölür.

Mu: Eski Mısır dilinde "Anne" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Vulva" anlamına gelen "Much" "sözcüğüdür.

Munu: Bereket ve bolluğu temsil etti. Yunan Tanrısı Hermes ile eş değerde görüldü.

Mussaenda: Çiçekleri dallarının ucunda bulunan şişkin, yuvarlak ve etli meyveli bir ağaççıktır. Tropikal bölgelerde yetişir. Bu bitki Mısır'da yetiştirilen "mussaena luteola" nın kabuğu, suni kınakınalar arasındadır.

Mut: Mısır tanrıçasıdır. "Ana" tanrıça olarak bilinen Mut, Amon'un eşiydi. Karnak'ta tapınılırdı. Amonla birlikte firavunlardan daha rahat bir yaşam sürdürdü. Verdikleri kararlara halkın dışında firavunlar da uymak zorundaydılar. Anne ve annelik yapanların bereket tanrıçası olarak tapınıldı. Osiris'in parçalarının birleştirilmesi için İsis'e yardımcı oldu. Ay tanrıçası şeklinde de tapınılır. Amun-Ra onu, "tanrıların kraliçesi" olarak belirledi. Ancak alay konusu olan betimleme şekli hakkındaki belge yetersizliği nedeniyle bilinmiyor. Tasvir edildiği varlık akbabaydı.

Tanrıça Mut'un bir çizimi

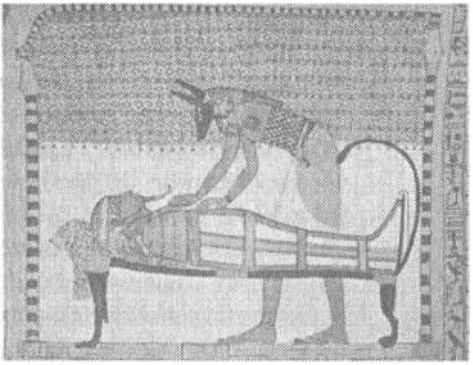
Mut tapınağı: Karnak'tadır. Amenofis III bu tapınağa tanrıça Sekhmet (Sahmet) in çok sayıda heykellerini koydurttu. Aynı tanrıçanın heykellerini ölüler tapınağına da diktirdi.

Mumya: (Frs. Mümıya) Kimyasal ve bitkilerden elde edilerek bozulmadan uzun yıllar saklanabilecek ceset. Ayrıca halk arasında eskiden bedene sürülünce bütün hastalıklardan kurtulacağına inanılan bir ilaç. Bitki patolojisinde "mumya hastalığı" adı altında bir de hastalık türü vardır. Buna meyve hastalığı da denir.

Mumyalama: Mumya haline dönüştürmek için yapılan çalışmaların tümü. Mısır inançlarına göre ölüm, canlı yaşamın öteki dünyada devam etmesi demekti. Bu nedenle inançlarına göre ölünün cesedi koruma atına alınırdı. Cesedin parçalarının dağılmaması için mumyalama işlemi yürütülürdü. Mumyalama işleminin IV, Sülaleden sonra başladığı tahmin ediliyor. İ.S. yüzyılda bile rahipler mumyalama işlemi yapıyorlardı. Mumyalamanın gerçekleştirilmesi için komşu ülkelerden getirtilen ve oldukça masraflı olan "mürrisofı, sedir yağı, tarçın ve vahalardan toplanan sodyum karbonat" gibi maddelerden yapılırdı.

Bir kedi mumyası

Anubis mumyalama sırasında.

Musa: İbranice adı Moşe olan Yahudi cemaatinin kurtarıcısı ve peygamberidir. Levi soyundan gelen bir Yahudi kadının çocuğudur. Harun ve Miryam adında iki kardeşinin de olduğu söylenmektedir. Tarihçi Manheethon Mısır dilindeki adını "Hozarsif" şeklinde belirtmektedir. Mısır ile ilgili yazdığı eserinde Musa'nın tapınak rahibi olduğunu söyler. Bunu Strabon da doğrular. Araştırmalarda Musa'nın delta'ya Gosenli Yahudilere müfettiş olarak gönderilmesiyle orada rahip Yetro'dan büyük destek gördüğü ifade ediliyor. Hatta rahibin kızı Tsippora ile evlenir. İ.Ö. XII-XIII. yüzyıllar arasında yaşadı. Ramses II tarafından rahipliğe getirildi. Osiris kültünün savunucusu olarak görev yaptı. Ramses'in eşlerinden birinin onu Nil Nehri'nde bir sepet içinde boğulmak üzereyken kurtardığı anlatılır. Tarihte İsrail halkının önde gelen kişisi ve Eski Ahit Kitabı'nda yazıldığı gibi bir peygamberdir. Mısır'da doğdu. Eski Mısır dilinde Horus adı ise "Msi" dir. Mısır tarihinde tanrı olarak bilinen Ahmosis, Tutmosis ve Ramses isimlerini de kullanmış olabileceği hala tartışılıyor. Hakkında yazılan öyküler, mitolojiler, masalımsı hikayeler onun Mısır'daki tarihini değiştiremedi. İnanılmaz mucizeler yaratarak Yahudi halkını Ramses II'nin baskı ve işkencesinden kurtardı.(Ramses II'nin Musa ve halkına karşı zor kullandığı şeklinde bilgiler yeterli olmadığından araştırmacılar taraflı bir şekilde yazarak Mısır Firavunu Ramses II'yi sürekli karalamaktadırlar. Ancak bilinen bir gerçek varsa o da Musa'nın Ramses II'nin üvey oğlu olduğu düşüncesiydi. O dönemde bile üvey evlat edinenler

gerçek evlatlarına verilen değeri ona da verirlerdi. Babası tarafından ilahiyat (tanrı bilimi) eğitimi gördükten sonra Amon Tapınağı'nın en büyük rahipliğine getirilen Musa'nın öyküsünde mutlaka değişiklikler vardır. İbraniler onun önderliğinde yaşadılar. İsrail halkı için Ramses II'ye karşı ölümüne bir ayaklanma başlattı. Ayaklanmanın nedeni Mısır halkının İsrail oğullarını hor görmesine bağlandı. Tur dağında Tanrıdan on emri aldı. Ancak bu on emir için Mısır Ölüler Kitabı'ndaki 42 babdan elde edilen paragraflar olduğu düşüncesinde olanlar da vardır. Acaba on emir "Ölüler Kitabı"nın bablarından mı esinlendi. Hatta Amon Tapınağı'nın baş rahipliğine getirilen Musa'nın Osiris felsefesiyle donatılan biri olduğu da bliniyor. Taraflı kaynaklar nedense daha sonra ilahi bir adam görünümüne sokulan Musa'nın tapınaklardan değil de bir dağda on emri aldığı fikrine inanmayı seçtikleri son derece çelişkili görülmektedir. Sözü edilen on emir zaten Amon-Ra öğretisinde vardı. On emri aldıktan sonra Mısır Firavunu Ramses II'yi hak dinine katılması için çabaladığı belirtilmektedir. Mısır Kralı Ramses II'nin de onunla alay ettiği ifade edilmektedir. Ancak birçok mucizeler yaratan Musa, firavunun gözünü korkutunca o da İsrailoğullarını af ederek Mısır'dan çıkmalarını istedi. Ancak sözünde durmadı ve Musa ile beraber olan İsrailoğullarını yok etmek için saldırıya geçti. Hesaplanmayan mucizeler karşısında Ramses II ve askerleri Kızıldeniz'de büyük bir yenilgiye uğradılar. Hatta Musa'nın deltadaki Gosenli Yahudilere müfettişlik yapmaya gönderildiği sıralarda orada Rahip Yetro'dan destek aldığı gibi kütüphanesinden de faydalandığı belirtilmektedir. Öyküler böyle devam edince yazmanların Mısır tarihindeki Musa olayını son derece taraflı bir biçimde yazmış oldukları ortaya çıkmaktadır. Aslında en büyük yanlış Musa'nın çocukluk öyküsünde görülmektedir. Sözde Ramses II'nin o dönemin kahinlerinden öğrendiğine göre o yıl doğacak olan erkek ço-

cukların öldürülmeleri kararlaştırılmıştı. Talihsiz olarak belirtilen Musa'nın da o yıl doğacak çocuklar arasında olması düşündürücüdür. Mısır kaynaklarında onun öyküsüyle ilgili belgeler bulunmamaktadır. Yıl içinde Musa'nın doğumu gerçekleşmiştir. Annesi(Kesin kişiliği hakkında belgeler bulunmamaktadır.) onu katranla izole ettiği bir sepetin içine koyarak Nil'in bataklıklarına bırakır. Bataklığın yeşillik alanlarında geziye çıkan Ramses II'nin eşi ağlayan bir bebek sesi duyunca sepet içindeki Musa olduğu söylenen bebeği alır ve sarayına götürür. Annelik duygusu ya, Ramses II'nin eşi bu çocuğu büyütmek için eşini ikna eder ve Musa büyür eğitim görür ve Amon Tapınağı'na da başrahip olarak getirilir. Ancak bu öyküyü yazanların mutlaka Mezopotamya bölgesinde Akkad (Agade) krallığını kuran Sargon I'in öyküsünü duymuş olmalılar ki onlar da Musa'nın çocukluk dönemi dramatizeli olsun diye aynı öyküyü yer ve isimleri değiştirerek farklı bir şekilde Musa'ya mal etmişlerdir. Sargon I Musa'dan yaklaşık 1200 yıl önce yaşamış bir kraldır. Onun öyküsü de kısaca; Mezopotamya bölgesinde Sümer kralı o yıl kahinlerin ifadelerine göre doğacak erkek çocuğun büyüdükten sonra Sümer krallığını bitireceğini söyler. Yıl içinde Sargon I olduğu söylenen çocuk doğar. Annesi çocuk öldürülmesin diye onu bir sepetin içine koyar, katranla izole ederek Fırat Nehri'nin bataklıklarına atar. Kralın eşi bataklığın yeşilliğinde dolaşırken çocuğun ağlama sesini duyar. Annelik duygusu ya onu alır saraya getirir kralı da ikna ederek büyümesini üstlenir. Sargon I, büyür ve Sümer Kralı'na karşı darbe yaparak Sümerlerin yönetimine son verirken Akkad Krallığı'nın da kurucusu olur. Görüleceği gibi öyküsü aynı olan çocuklardan biri peygamber biri de kral olur. Bu çelişkiyi günümüz araştırmacıları nedense gözden geçirmek istememektedirler. Daha sonraları Musa'nın 40 gün boyunca Tanrı ile konuştuğu söyleniyor. Bu konuşmalarından sonra kendisine

"Keli-mullah" lakabı verildi. 120 yıl yaşayan Musa öldü ve Moab (Tevrat'ta Lut'un kızlarından biriyle cinsel ilişkiye girerek bir erkek çocuk sahibi olduğu ve bu çocuğun da Moabilerin atası olduğu belirtmektedir.) ülkesine gömüldü.

Musavverat üs-sufa: (Ya da Müsaverat üs-sufa) Sudan'da (Yukarı Nübye) arkeolojik bir alan. Nil Nehri ile Şavlan arasında yer alır. Burada bulunan ve bir labirent gibi içiçe girmiş yapıların sırrı anlaşılamamaktadır. İ.S. I. yüzyılda yapılmış olduğu tahmin edilen bir tapınak bulundu. Bu yapı kabartma fil resimleriyle süslü sütunlarla yapılmıştır. Ayrıca İ.Ö. III. yüzyıla ait olduğu saptanan aslan-tanrı "Apedemak" onuruna yapılmış bir tapınak daha bulundu.

Mutnedgemet: Nefertiti'nin kızkardeşi. XVIII. Hanedan Mısır Kralı Horembeb ile evlendi.

Mutnofret: Tutmosis II'nin babasıdır.

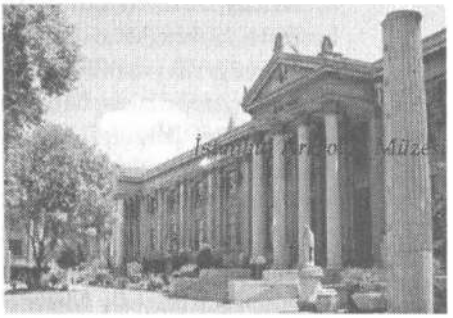
Müstekreh: "ruh yiyici" olarak tanımlanır. Osiris inancında ölünün yargılandığı Maat'in salonunda "yargılanan ruhun" suçlu bulunması halinde ruhu yemeye çalışan bir hayvan. Bu canavar şekilli hayvan terazinin yanında hazır beklerdi. Timsah ağızlı, suaygırı karınlı bir hayvan olarak betimlenir. Yakın dinlerde adına zebani diyenler çoğunluktadır.

Müzeler: Eski Mısır belgelerini koleksiyon olarak koruma altına alan bazı müzelerin adları ve bulundukları yerleri seyahat yapanların ya da araştırmacıların yararlanmaları için liste halinde belirtilmiştir: **ABD'de;** "Baltimore (Walters Art Gallery), Berkeley (Robert H. Lowie Museum of Anthropology), Boston (Museum of fine Arts), Brooklayn Museum, Cambridge (Fogg art Museum Harvard University), Semitch Museum (Harvard university), Chicago (Field Museum of Natural History, Oriental İnstitute Museum), Cincinnatı (Ohio Art Museum), Cleveland (Ohio Museum of Art), Denver (Art Museum) Detroit (Detroit

İnstitote of Arts) Cansas (William Rockhıll Nelson Gallery of Art), Los Angeles (Country Museum of Art) Minneapolis (İnstitute of Arts) New Haven (Yale Universiyt of Arts), Newyork (Metropolitan Museuö of Art), Palo Alto (Stanford Unıversity Museum), Pittsburg (Museum of Art. Carnegie Institute), Princeton (University art Museum), Providence (Rhode Island School of Design) Richmond (Musceum of fine Arts), St. Louis (Art Museum), San Diego (Museum Of Man), San Fransisco (M. H. De Young memorial Museum), San Jose (Rosicrucıan Museum), Scattle (Art Museum), Toledo (Museum Of Art), Washington (Simihsonian Instittution) Worcester (Art Museum) **Avustralya'da**; Melbourne (Natıonal Gallery of Vıctorıa) Sidney (Australlıan Museum-Nicholson Museum of Antiquities) **Avsturya'da;** Vienna (Kunsthistorisches Museum) **Almanya'da;** Berlin (Staatliche Museum Preussischer Kulturbesitz, Agyptisches Museum) Essen (Folkwang Museum) Frankfurt-am-main (Liebieghaus), Hamburg (Museum Fur Kunst und Gewerbe /Museum für Völkerkunde) Hanover (Kestner-Museum) Heidelberg (Dgyptologgisches Institut der Universitat) Hildesheim (Roemer-Pelizaeus-Museum) Karlsruhe (Badisches Landesmuseum) Münih (Staatliche Sammlung Agytischer) Kunst (Tübingen/ Agyptologisches Institut der Universitat) Würzburg (Martin Von Wagner Museum der Universitat) Dresden (Albertinium) Leipzig (Agyptisches Museum) **Belçika'da;** Antwerp (Museum Vleeshuis) Brüksel (Musees Royaux d'art et d'Historie) Liege (Musee Curtius) Mariemont (Musee de Mariemont) / **Brezilya'da;** Rio de Janerio (Museu Nacıonal) **Birleşik Krallık'ta;** Bristol (City Museum) Cambridge (Fitzwilliam Museum) Dundee (Museum and Art Gallery) Durham (Gulbenkıan Museum of Oriental art and Archacology) Edinburgh (Royal Scotish Museum) Glasgow (Art Gallery and-Museum Burrell Collectıon Hunterian Museum) Leicester

(Museums and Art Gallery) Liverpool (Merseyside County Museums School of Archaeology and Oriental Studies) Londra (Britis Museum/Horniman Museum/ Petrie Collection University College/Victoria and Albert Museum) Manchester (University Museum) Norwich (Castle Museum) Oxford (Ashmolean Museum/Pitt Rivers Museum) **Çekoslovakya'da;** Prag (Naprstkovo Museum) **Danimarka'da;** Kopenhag (Nationalmuseet Ny Carlsberg Glyptotek Thorwaldsen Museum) **Fransa'da;** Avignon (Msee Calvet) Grenobe (Musee de Peinture et de Sculpture) Limoges (Musee Municipal) Lyons (Musee des Beaux-Arts Musee Guimet) Marsilya (Musee d'archeologie) Nantes (Musee des Arts Decoratifs) Orleans (Musee Historique d'archeologie de l'Orlenais) Paris (Biblioteque Natıonale) Lauvre (Musee du Petit Palais/Musee Rodin) Strasbourg (İnstitut d'Egyptologie) Toulouse (Musee Georges Labit) **Hollanda'da;** Amsterdam (Allard Pierson Museum) Leiden (Rijksmuseum van Oudheden) Otterlo (Rijksmuseum KröllerMüller) **İrlanda'da;** Dublin (National Museum of Ireland) **İspanya'da;** Madrid (Museo Argueologico Nacıonal) **İsveç'te;** Basel (Museum Für Völkerkünde) Cenevre (Musee de'art et d'Historie) Lausanne (Musee cantonal d'archeologie et d'Historıe/Musee Cantonal des Beaux-Arts) Neuchatel (Musee d'ethnographie) Riggisberg (Abegg-Stiftung) **İtalya'da;** Bologna (Museo Civico) Floransa (Museo Arheologico) Mantua (Museo del Paazza Ducale) Milano (Museo Arheologıco) Napoli (Museo Nazionale) Parma (Museo Nazıonale di atichita) Palermo (Museo Nazıonale) Roma (Museo barracco /Mseo Capıtolino/Museo Nazıonale Romano delle Terme Diocleziane) Ravigo (Museo dell'Academia dei Concordi) Trieste (Civico Museo d storia ed Arte) Torino (Museo Egizio) Vatikan (Museo Gregoriano Egizio) Venedik (Museo Archeologico del Palazzo realedi Venezia) **Japonya'da;** Kyoto (Universite Arkeoloji Müz.) **Kanada'da;** Montreal

(McGill University, Ethnological Muse-um/Museum of Fıne Arts) Toronto (Royal Ontarıo Museum) **Küba'da;** Havana (Museu Nacıonal) **Macaristan'da;** Budapeşte (Szepmüveszet Müzeum) Meksika'da; Mexico City (Museo Nacıonal de Antropologia) **Mısır'da;** İskenderiye (Greco-Roman Museum) Asvan (Museum on the Island of Elephanine) Kahire (Egypt MuseumLuksor (Museum Luksor) Mallavı (Museum Mallavı) Minya (Museum Minya) **Polonya'da;** Krakow (Muzeum Narodowe) Varşova (Museum Narodowe) **Portekiz'de;** Lizbon (Fundaçao Calouste Gulbenkion) **Rusya'da;** Leningrad (Devlet eski eserer Müzesi) Moskova (Puşkin Güzel sanatlar Müzesı) **Sudan'da;** Hartum (Sudan Müzesı) **Türkiye'de;** İstanbul Eski Şark Eserleri, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi **Yugoslava'da** Zagreb (Arvheoloski Muzej) **Yunanistan'da;** Atina (Milli Müze).

Müzeler-2: Müzelerin tarifleri her ülkede aynıdır. Genellikle uygarlık tarihlerine ait bulunan tüm belgeler (objeler) kurallar çerçevesinde halkın beğenisine sunulan mekanlar olarak tanımlanırlar. Tarihsel verileri, belgeler doğrultusunda gelecek kuşaklara aktarma müzelerin prensipleri arasındadır. Siyasal bazı hatalar nedeniyle ülke coğrafyasındaki bazı önemli kentlerin müzeleri ne yazık ki bulunamamaktadır. Çok önemli bir noktada yer alan Ağrı ilinin müzesinin olmayışı önemli bir eksiklik olarak belirtilmektedir. Çünkü bu kentin tarihsel yapısını dinler, uygarlıklar ve savaşlar süslemiştir. Bölgede yapılan kazılarla bulunan eserler yakın kentlerin müzelerine taşınmaktadır. Türkiye'deki önemli müzeler ise; Adana Müze Müdürlüğü(Adana Arkeoloji Müzesi, Atatürk Evi Müzesi, Etnog-

rafya Müzesi, Karatepe Aslantaş Müzesi, Misis Müzesi), Adıyaman Müze Müdürlüğü(Adıyaman Müzesi), Afyon Müze Müdürlüğü (Afyon Arkeoloji Müzesi), Aksaray Müze Müdürlüğü (Aksaray Müzesi) Amasya Müze Müdürlüğü(Amasya Müzesi), Ankara Anadolu Medeniyetleri Müze Müdürlüğü (Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Gordion Müzesi), Ankara Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzeleri Müdürlüğü (Kurtuluş Savaşı Müzesi), Ankara Etnografya Müze Müdürlüğü(Etnografya Müzesi), Antalya Müze Müdürlüğü (Arkeoloji Müzesi), Antalya Alanya Müze Müdürlüğü(Alanya Atatürk Evi Müzesi), Antalya Side Müze Müdürlüğü (Side Müzesi) Aydın Müze Müdürlüğü(Aydın Müzesi), Aydın Afrodisias Müze Müdürlüğü(Afrodisias Müzesi), Aydın Millet Müze Müdürlüğü(Milet Müzesi), Balıkesir (Kuvai Milliye)Müze Müdürlüğü,Bandırma Arkeoloji Müzesi, Sıdıka Erke Müzesi, Bartın Amasra Müze Müdürlüğü(Amasra Müzesi), Bilecik Söğüt Müze Müdürlüğü(Söğüt Müzesi), Bitlis Ahlat Müze Müdürlüğü (Ahlat Müzesi), Bolu Müze Müdürlüğü (Bolu Müzesi) Burdur Müze Müdürlüğü (Burdur Müzesi), Bursa Müze Müdürlüğü (Arkeoloji Müzesi, Osmanlı Evi Müzesi, Atatürk Evi Müzesi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Yenişehir - Şemaki Evi Müzesi, Mudanya Tahir Paşa Konağı Müzesi, Mudanya Mütareke Evi Müzesi), Bursa İznik Müze Müdürlüğü (İznik Müzesi), Çanakkale Müze Müdürlüğü(Arkeoloji Müzesi) Çankırı Müze Müdürlüğü (Çankırı Müzesi), Çorum Müze Müdürlüğü (Çorum Müzesi, Alacahöyük Müze ve Örenyeri, Boğazköy Müzesi), Denizli Müze Müdürlüğü (Hierapolis Arkeoloji Müzesi, Atatürk Etnografya Müzesi), Diyarbakır Müze Müdürlüğü(Diyarbakır Müzesi) Edirne Müze Müdürlüğü (Edirne Müzesi), Elazığ Müze Müdürlüğü (Elazığ Müzesi, Harput Müzesi), Erzincan Müze Müdürlüğü(Erzincan Müzesi), Erzurum Müze Müdürlüğü (Arkeoloji Müzesi) Eskişehir Müze Müdürlüğü (Arkeoloji Müzesi, Yunus Emre Müze-

si, Seyitgazi Müzesi, İnönü Savaşları Karargah Müzesi), Eskişehir Seyitgazi Müze Müdürlüğü (Seyitgazi Müzesi), Gaziantep Müze Müdürlüğü(Gaziantep Müzesi, Hasan Süzer Etnografya Müzesi) Giresun Müze Müdürlüğü (Giresun Müzesi), Hatay Müze Müdürlüğü (Arkeoloji Müzesi), Isparta Müze Müdürlüğü(Isparta Müzesi), Isparta Yalvaç Müze Müdürlüğü(Yalvaç Müzesi), İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü (Ayasofya Müzesi ve Galeri Katı, Aya İrini Müzesi, Kariye Müzesi, Büyük Saray Mozaikleri Müzesi, İmrahor Sarayı, Fethiye Müzesi, Tekfur Sarayı) İstanbul Galata Mevlevihane Müze Müdürlüğü (Galata Mevlevihane "Divan Ed" Müzesi), İstanbul Hisarlar Müze Müdürlüğü (Anadolu Hisarı, Rumeli Hisarı, Yedikule Zindanları), İstanbul Topkapı Sarayı Müze Müdürlüğü (Topkapı Sarayı Müzesi) İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müze Müdürlüğü (Adam Mickeiexic Müzesi), İstanbul Yıldız Sarayı Müze Müdürlüğü (Yıldız Sarayı Müzesi, Sahne Sanatları Müzesi), İzmir Müze Müdürlüğü (Arkeoloji Müzesi, Atatürk Evi Müzesi, Etnografya Müzesi), İzmir Bergama Müze Müdürlüğü (Bergama Müzesi), İzmir Çeşme Müze Müdürlüğü (Çeşme Müzesi), İzmir Efes Müze Müdürlüğü (Efes Müzesi), İzmir Ödemiş Müze Müdürlüğü (Ödemiş Müzesi), İzmir Tire Müze Müdürlüğü(Tire Müzesi), Kahramanmaraş Müze Müdürlüğü (Kahramanmaraş Müzesi), Karaman Müze Müdürlüğü (Karaman Müzesi), Kars Müze Müdürlüğü (Kars Müzesi), Kastamonu Müze Müdürlüğü (Kastamonu Müzesi, Liva Paşa Konağı ve Etnografya Müzesi), Kayseri Müze Müdürlüğü (Kayseri Müzesi, Atatürk Evi Müzesi, Etnografya Müzesi), Kırklareli Müze Müdürlüğü (Kırklareli Müzesi), Kırşehir Müze Müdürlüğü(Kırşehir Müzesi), Kocaeli Müze Müdürlüğü (Kocaeli Müzesi, Arkeoloji Müzesi "Av Köşkü"), Konya Müze Müdürlüğü (Arkeoloji Müzesi, Atatürk evi Müzesi, Mevlana Müzesi, Çini Eserler Müzesi "Karatay Medresesi", Mezar Anıtları Müzesi "Sırçalı

Medrese", Taş-Ahşap Eserleri Müzesi "İnce Minare", Etnografya Müzesi), Konya Akşehir Müze Müdürlüğü (Akşehir Müzesi), Konya Ereğli Müze Müdürlüğü (Ereğli Müzesi), Kütahya Müze Müdürlüğü (Arkeoloji Müzesi), Malatya Müze Müdürlüğü(Malatya Müzesi), Manisa Müze Müdürlüğü (Manisa Müzesi), Mardin Müze Müdürlüğü (Mardin Müzesi), Mersin Müze Müdürlüğü (Mersin Müzesi, Atatürk Evi Müzesi), Mersin Anamur Müze Müdürlüğü (Anamur Müzesi), Mersin Silifke Müze Müdürlüğü (Silifke Müzesi, Atatürk Evi Müzesi), Mersin Tarsus Müze Müdürlüğü (Tarsus Müzesi), Muğla Müze Müdürlüğü (Muğla Müzesi), Muğla Bodrum Sualtı Arkeolojisi Müze Müdürlüğü (Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi), Muğla Milas Müze Müdürlüğü (Milas Müzesi), Muğla Fethiye Müze Müdürlüğü (Fethiye Müzesi), Muğla Marmaris Müze Müdürlüğü (Marmaris Müzesi), Nevşehir Müze Müdürlüğü (Nevşehir Müzesi), Nevşehir Hacıbektaş Müze Müdürlüğü (Hacıbektaş Müzesi), Nevşehir Ürgüp Müze Müdürlüğü(Ürgüp Müzesi), Niğde Müze Müdürlüğü(Niğde Müzesi), Ordu Müze Müdürlüğü (Ordu Müzesi), Rize Müze Müdürlüğü (Rize Müzesi), Sakarya Müze Müdürlüğü (Sakarya Müzesi), Samsun Müze Müdürlüğü (Samsun Müzesi) Sinop Müze Müdürlüğü (Sinop Müzesi, Tarihi Cezaevi Müzesi "Sinop Kalesi") Sivas Müze Müdürlüğü (Sivas Müzesi"), Şanlıurfa Müze Müdürlüğü (Şanlıurfa Müzesi), Tekirdağ Müze Müdürlüğü (Tekirdağ Müzesi) Tokat Müze Müdürlüğü (Tokat Müzesi), Trabzon Müze Müdürlüğü (Trabzon Müzesi (Kostaki Konağı), Ayasofya Müzesi), Uşak Müze Müdürlüğü (Uşak Müzesi), Van Müze Müdürlüğü (Van Müzesi), Yozgat Müze Müdürlüğü (Etnografya Müzesi (Nizam-

Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi amblemi

oğlu Konağı)), Zonguldak Müze Müdürlüğü (Zonguldak Müzesi), Zonguldak Ereğli Müze Müdürlüğü (Karadeniz Ereğli Müzesi) adlarını taşımaktadırlar.

Mx-ovnei: Eski Mısır dilinde "Sevmek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kucaklamak" anlamına gelen "Mekah" sözcüğüdür.

N

Na: Eski Mısır dilinde "Ev" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Ev" anlamına gelen "Na" sözcüğüdür.

Na: Eski Mısır dilinde "Yer, salon" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Salon, ev" anlamına gelen "Na" sözcüğüdür.

Na'anch-sachmet: İ.Ö 2480 yıllarında hüküm süren Firavun Sahure'nin özel doktorudur. Firavun tarafından mezarına görkemli bir kapı hediye edilmiştir.

Nac'el-Madamud: Luksor'un 8 km. güneyinde bulunan ve şahin başlı olarak betimlenen Tanrı Montu'ya tapınılan bir yer. Kalıntıları bulunan ve yok olmuş olan bir tapınağın temelleri bulundu. Bu tapınak Orta Krallık Dönemi'ne aitti. XIII. Hanedan kralları olan Amenemhat ("secefakare"), Sebekhotbe II ("Sehemrehutavi") ve Sebekhotbe III ("Sehemre-svastavi") ile XVII. Hanedan Kralı Sebekemzaf I ("sehemre-vacha'u") burada önemli yapılar yaptırdılar. Ptolemaios dönemlerinde de burada çeşitli yapılar yaptırıldı.

Naa-kal tabletleri: Bilindiği gibi araştırmacılar batık bir kıta olduğunu ileri sürdükleri Atlantis üzerine yüzlerce kitap yazdılar. Bilim adamları bu konuda konferanslar ve çeşitli yayın organlarına makaleler verdiler. Hatta bazı ülkelerde Üniversite öğrencilerine doktora konusu olan Atlantis kıtasının "Mu" adlı bir başka kıtanın kolonisi olduğu şek-

linde bilgiler verdiler. Mu kıtasının akibetinin de Atlantis kıtasının akibetine benzerliği iki kıtanın birbirlerine yakın olabileceği fikrini doğurdu. Özellikle Churchward'ın Mu kıtasıyla ilgili yazmış olduğu "The Lost Continent of Mu, The Sacred Symbols of Mu ve The Children of Mu" adlı kitaplarındaki ana tema kıtada ezoterik bir dinin olduğu ve bu dini belirtecek önemli tabletlerin ele geçtiğini ileri sürer. Tabletlerde bilimsel ve dinsel konuların olduğu da açıklamalar arasında yer alıyor. Demek ki Mu kıtasının dinsel öğretileri tabletlere geçmesi nedeniyle araştırmacılar bu belgelere "Naa-kal" adını vermeyi uygun görürler. Bu öğretilerin Orta Asyadaki "Burma" tarikatı, Hindistan ve çok daha sonraları Mısır'a yayıldığı belirtilmektedir. Mısır'ın dinsel tarihine bakıldığında Mu kıtasından bilgili bir kişi olan Thot tarafından Nil Deltası'na yayılmış olabileceği belirtilmektedir. Thot Mu kıtasına özgü öğretilerin Osiris adındaki bir kişiye ait olduğunu deltada yayarak Osiris'i tanrılaştırma yolunda başarı elde eder. Osiris adının ön plana çıkartıldığı Mu'nun öğretilerinin daha sonra Amon Tapınağı'nda eğitim gören Ramses II'nin üvey oğlu Musa tarafından deşifre edilmiş olacağı görülecek. Naa-kal tabletlerindeki bilgileri dönemindeki tarihsel olaylarla birleştirmeyi başaran Musa, yeni bir dinin reformlarını "Mu ulumü fünununu" adıyla yaymaya başlayacaktı. Türk Yazar Kemal Şenoğlu'nun "Tahsin Mayapetek Raporları/Türk Tarih Tezi ve Mu Kıtası" adlı eserinde Naa-kal'ın sözcük karşılığı için "...Naa-kal sözünün Arapçadaki Naakal (nakledici) anlamında olan söze pek benzemekte olduğunu istinaden arz ederim..." şeklinde bir ifadeye yer vermiştir. Sadece Amon Tapınağı'nda öğretilen Osiris öğretilerini (Naa-kal tabletleri) Musa'nın değil, aynı yerde eğitim gören İsa'nın da kişisel düşünceleriyle dinsel alanda yeni bir coğrafya yaratıp, reformlar yapmış olabileceği görülüyor. Bölgeye yayılan bu öğretilerden Mezopotamya bölgesindeki insanlar da etkilen-

mekte ve sonunda İslam dinine yansıyan bazı paragrflar da dikkat çekici olarak ortaya çıkmaktadır. Musa'nın ortaya koyduğu yeni reformlar insanlar üzerinde deprem etkisi yaratırken daha sonraları ülkesinden ayrılıp, Mısır'a giden İsa'nın Amon Tapınağı'nda yaklaşık iki yıl Osiris öğretileriyle eğitildiği sonra da Hindistan'a giderek Benares ve Lahor kentlerinde "Gautma Buddha" bilgilerini de öğrenerek orada bulunduğu 12 yıl içinde Mu kıtasının özel Naa-kal tabletlerindeki Osiris öğretilerini son derece iyi öğrenerek "Üstad" derecesine yükseltildiği anlatılır. İsa'nın Amon Tapınağı'nda Osiris öğretilerini öğrenerek deşifre ettiği bir örnek ise çarmıha gerildiği gün söylediği sözlerden anlaşılmaktadır. Bu sözler "Eli, eli lama sabak tanı" şeklindeydi. Etrafındaki insanlar İbranice ve bölgedeki dillere benzemeyen bu sözlerin anlamını bilmeden "allahım, allahım neden beni yalnız başıma bıraktın" şeklinde kayıtlarına geçirdiler. Oysa araştırmacılar İsa'nın çarmıhta çektiği ızdırabını başkaları anlamasın diye Hindistan bölgesindeki Himalaya manastırlarında öğrendiği Mu diliyle "...hele, hele, lamak Sabak Tanı" şeklinde "Fenalaşıyorum, fenalaşıyorum, yüzümü karanlık istila ediyor" şeklinde bir söz kullanmış olduğu ifade edilmektedir. Bu anlatımların paralelinde Mu dilinin güney Amerika Uygarlıkları olan Mayalar, Aztekler ve İnkaların kültürüne de yerleşmiş olduğuna dikkat çekmektedir. Kemal Şenoğlu konuyla ilgili İslam dininin kurucusu Muhammed için ise "...Muhameddin de tıpkı Musa ve İsa gibi Mu'nun dil ve dinini öğrendiği aşağıdaki mühim bir ipucundan istidaden anlaşılacaktır. Churchward'ın The Sacred Symbols of Mu addındaki eserinin 139. sayfasında Mu diline ait en eski sözlerden biri olarak "Ta-ha" kelimesinin zikri geçmektedir. Vaktiyle Mu kıtasına dahil olup mezkur kıta battıktan sonra ayakta kalmış olan Pasifik Denizi'ndeki adaların yerli ahalisi arasında bu sözün ecdadlarından kalma mukaddes bir söz olarak kullanıldığı hak-

kında izahata tesadüf etmişliğim üzerine derhal Kur'an'da bir süre başını teşkil eden "Ta-Ha" kelimesini göz önüne getirip Kur-an müfesirleri tarafından bu ana kadar manası izah edilmemiş olan bu sözün Mu dilinde "Ta: yıldızlar, Ha: Su "yani "su ihtiva eden yıldızlar" anlamında olduğunu Churchward'ın izahatından anladıktan sonra bu meçhulü bu suretle anlamaktan mütevellit bir sevinçle Kur'an'da daha bu gibi manası malum olmayan "Ya-sin, Ta-Sin, Ha-Mim" gibi esrarengiz sözlerin de Mu diline ait olmaları ihtimalini göz önüne getirip "Mu " dilinin az çok saf bir halde aynı olan Maya lügatine müracat ederek tahminimde aldanmadığımı ve bu sözlerin de bervechi ati manalar ifade eden halis Mu sözleri olduklarını hayretle müşahade ettim. "Ta-Sin: Ta: yıldızlar, SİN, saha, mıntıka, havali, yani yıldızların bulundukları saha, GÖK, SEMA. Ha-Mim: Ha: Su, Mim, Mu kıtasının alfabetik remizidir. Mu kıtasındaki Mim harfinin adı Mu'dur. Kuran'daki Mim harfi Mu yazısındaki Mu yani Mim harfinin aynı şekliyle yazılmıştır. Ha-Mim'in anlamı da "Suya batmış Mu kıtası" demektir. Ya-Sin: Ya: yas, teesür, elem SİN: saha, havali, yani elem ve mihnet sahası ve tabiri diğerle "Kürei arz" demektir..." şeklinde son derece ilginç düşüncelere yer vermektedir. Buradan anlaşılıyor ki Musa, İsa gibi Muhammed de ayetlerin başlıklarını Mu dilinden alarak çok daha esrarengiz bir hale getirdiği görülmektedir.

Naftera- Mernemut: Ramses II ile Efenonre'nin oğlu.

Nagada: Nekropolisleriyle ünlü yukarı Mısır'da bir arkeolojik alan. Yakınlarındaki "Kom-el Amer, El-amre, Naguddeyr ve Tuh" nekropolisleri nedeniyle arkeologlar tarafından tanınan bir yer. Burada birbirini izleyen iki kültür var. Bu kültürler "Gerze ve El-amre" dir.

Nag Hamadi: Mısır'da bir kent. 1930 yılında Nil Nehri üzerinde kurulan barajıyla ünlüdür. Yukarı Mısır'da yer alır.

Nahasa: Men-Maat-ra sarayının ve sürülerin gözetleyicisi

kraliyet yazıcısı Hunefer'in karısının adıdır. Hunefer papirüsünde eşiyle birlikte resmedilmiştir. Seti I dönemi olan İ.Ö.1370 civarında yaşadıkları belirtilmektedir.

Nahtnebtepnefer: İ.Ö. 2016-2008 tarihlerinde XI. Hanedan Mısır Kralı İnyotef III'ün Manheton listesindeki yer alan Mısır dilindeki adı. (Bak İnyotef III.)

Nahthorehbit: İ.Ö. 360-343 tarihlerinde XXX. Hanedan Mısır Kralı Serecembie'nin Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Serecembie.)

Nahtnebef Heperkare: İ.Ö. 362-360 tarihlerinde XXX. Hanedan Mısır Kralı Cedhor'un Manheton listesinde Mısır di,lindeki adı. (Bak Cedhor.)

Nak: Mısır Tanrısı Ra'nın hergün öldürdüğü bir yılan türü. Karanlığın yılanı olarak da bilinir. Ancak bu yılan için "Ölüler kitabı"nda "yılan-şeytan" olarak söz edilir. Ateşe mahkum olduğu anlatılır. Tıpkı günümüzdeki dinlerde adı geçen şeytanın kendisi olarak tahmin edilir.

Nakht: XVIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Tuthmosis IV'ün astronumu olarak görev yapan başarılı bir memurdu.

Nal: Eski Mısır dilinde "Altın, Tanrı" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilindeki karşılığı "Altın" anlamına gelen "Nab" sözcüğüdür.

Naos: Mısır tapınaklarında, genellikle tapınak merkezlerinde taş ya da tahtadan yapılmış küçük bölüm. Şekil olarak kulübeyi andırır. Bu kulübelerin içinde tanrılara ait heykeller ve bazı eşyalar saklanırdı.

Napata: Eski Mısır'da şehir. Sudan bölgesinde bir kent. Nil Nehri'nin yakınında kutsal dağ anlamına gelen "Cebelberkal" eteklerinde bulunan bir ticaret yerleşim merkezidir. Tutankhamon döneminde Vezir Ay, Amon adına bu dağ eteklerindeki kentte bir tapınak yaptırdı. Thebali rahipler XXII. hanedanın hükümdarlarının baskılarından kaçarak buraya yerleşip gerçek Thebalilere karşı rekabet etmek için bir krallık kurdular. İ.Ö. 750 civarında bu krallığa Pıankhi kral oldu. Savaşçı askerleriyle Mısır'ın çoğu-

nu ele geçirdi. XXV. Kuşi sülalesini kurdu. Bu hanedanlığı İ.Ö. 650 yılına kadar 5 hükümdar yönetti. Meroe sayesinde başkent olan bu kenti C. Petronius komutasındaki Romalılar İ.Ö. 23 yılında yakıp yıktılar. Kentin geride kalan kalıntılarında Amon Tapınağı ile yeraltı mezarları bulunmaktadır.

Narmer: "Öfkeli yayınbalığı" olarak betimlenen Kral Narmer'in adı çömlekler üzerine bile yazılmıştı. Bu isimlerin yazıldığı çömlekler Filistin'de bile bulundu. Mısır tarihinin ilk çağlardaki başlangıcına damgasını vuran "Akrep-Kral" gibi Güney Mısır ile Kuzey Mısır'ı birleştirmeye çalıştı. Hierakonpolis'teki mezarının içinde son derece önemli süs eşyaları bulundu. Ancak kralın tarihsel durumuyla ilgili herhangi bir belge bulunamadı. Mezarında bulunan iki yönlü tablette İki Mısır'ın birleşmesini gösteren külah şeklindeki tacı onun barışı sağladığı anlamında düşünüldü. Tabletin diğer yüzünde de Kuzey Mısır'ı temsil eden bir taç giydiği belirtildi. Tarihçiler onun Menes'ten daha önce birleştirici bir kral olduğuna karar verdiler. Mısırlılar iki Mısır'ı birleştiren krallar için "Nisut-biti" ünvanını takmışlardı.

Nas: Eski Mısır dilinde "Taç" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Taç" anlamına gelen "Nac" sözcüğüdür.

Naukratis: Eski Mısır'da bir şehir. "El-Gi'eyf, En-Nibeyra, En-Nikraş" köylerinin arasında yer alan bir bölge. Nil'in Kanopos kolu yakınında bulunur. İ.Ö. VII. yüzyılda XXVI. Hanedan döneminde Miletoslar bu şehre yerleşerek ticaret merkezi kurmuşlardı. İ.Ö. VI. yüzyılda firavun Ahmes (Amasis) Yunan gemilerinin Kanopos kolundan girmesini ve Naukratis Limanı'nın Yunan gemilerine açık olmasını sağladı. Ticaret amaçlı kullanılan bu liman daha sonra Yunanlılar tarafından bir koloni şekline dönüştü. Bu kolonide oligarşik bir düzen kurdular. Yunan inançlarına göre tanrılarını temsil eden "Hellenion" tapınağı İ.Ö.

VI. yüzyılda çok gelişti. İ.Ö. 378 yılında Nektanebo I. buradaki ticari hareketliliğe vergi işlemi koydu. İskenderiye'nin gelişmesiyle şehir kısa sürede geriledi.

Naunet: Mısır tanrıçasıdır. Nunet adıyla da tapınıldı. Okyanus dibindeki kuyuların tanrıçasıdır. Ra'nın güneş kayığında yolculuk yaparak rahibelere eşlik eder.

Natürmort: (Fr. nature morte) Ölü olarak gösterilmiş hayvan anlamında. Cansız eşya resmi. Mısır ve Etrüsk mezar sanatında ölünün günlük ihtiyacı olan eşyaları bütün ayrıntılarıyla gösterilirdi. İskenderiye döneminde ressamlar çiçek ve sergilerin resimlerini yaparak para kazanıyordu.

Nayta-hut: (Bak tel-el-Yahudiye.)

Neb-Hut: (Bak Nephthys.)

Neba: "Alev" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabında ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Zuhur edeni ve geri çekileni selamlarım, tanrıya ait olan şeyleri çalmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nebka: (İ.Ö. 2670-2654) Zoser ile aralarında çekişmeler geçtiği söylenen III. Hanedan kralıdır.

Nebseni: Mısır Tanrısı Ptah'ın katibi ve aynı zamanda ressamı.

Neb-er-tcher: Mısır Ölüler Kitabı'nda Tanrı Osiris'e verilen adlardan biri. Sözcük olarak eski dilde anlamı "zamanın efendisi" dir. Ezoterizmde ise "zamanın enerjisi" olarak ele alınır. Bazı ifadelerde Neb-er-tcher'in tanrının sıfatlarından biri olduğu şeklinde açıklamalar yer alır. Bu tanrı ile ilgili açıklamaların papirus'ten çevirisini yapan ve metnin tamamı 1891 yılında Archaelogie'nin Cilt 52'de yayınlayan E. A. Wallis Budge "...Ben evrimlerin (evolu-

tion) evriminden geliştim. Kendimi Tanrı Khepera'nın evrim biçimiyle evrimleştirdim, ki o tüm zamanların başlangıcında evrimleşmişti. Ben Tanrı Khepera'nın evrimleriyle evrimleştim. Ben evrimlerin evrimi vasıtasıyla evrimleştim; yani ben kendimi, kendi yaptığım ilksel maddeden geliştirdim. Benim adım Ausares'tir (Osiris), ilksel maddenin tohumu. Ben irademi bu dünyaya hakim kıldım, onu yaydım ve içini doldurdum ve kendi ellerimle güçlendirdim. Yalnızdım, çünkü hiçbir şey meydana gelmemişti; o vakit kendimden ne Shu'yu ne de Tefnut'u tezahür etmemiştim. Kendi ismimi, bir kudret kelamı olarak kendi ağzımla söyledim, ve doğrudan doğruya kendimi evrimleştirdim. Ben kendimi Tanrı Khepera'nın evrim biçimiyle evrimleştirdim, ve kendimi zamanın başlangıcından beri çok kere evrimleşmiş ilksel maddeden (primeval matter) geliştirdim. Yeryüzünde hiçbir şey yoktu ve ben her şeyi yaptım. Benimle birlikte çalışan hiç kimse yoktu. Tüm evrimleri orada biçimlendirdiğim ve sulu dipsizlikte pasif durumda kalmış ilahi ruh vasıtasıyla gerçekleştirdim. Üzerinde duracak bir yerim yoktu. Fakat yüreğim kuvvetliydi ve kendim için bir yapı teşkil ettim ve yapılmış olan her şeyi yaptım. Yalnızdım. Yüreğim (ya da irademi) için bir yapı kurdum ve kendilerini Tanrı Khepera'nın evrim biçimiyle evrimleştiren kümelerce şey yarattım ve onların nesilleri kendi doğumlarının evrimiyle vücuda geldiler. Tanrı Shu ve Tefnut'u kendi varlığımdan südur ettirdim ve bir olan ben üç oldum; Onlar benden çıktılar ve bu dünyada vücuda geldiler...Shu ve Tfnut, Seb ve Nut'u meydana getirdi ve Nut da bir batında Osiris, Horus-khent-an-maa, Sut, İsis ve Neftis'i meydana getirdi..." şeklinde çevirisini yapmıştır.

Nebhepetre: İ.Ö. 2008-1957 tarihlerinde XI. Hanedan dönemi Mısır kralı Mentuhotep I'in Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Mentuhotep I.)

Nebmaatre meriamun: İ.Ö. 1143-1108 tarihlerinde XX. Ha-

nedan Mısır kralı Ramses. VI'nın Manheton listesindeki adı. (Bak Ramses VI.)

Nebamum: Tutmosis III'ün ambar memuruydu.

Nebhet: Kral Menes döneminde krallığı koruyan tanrıçalardan biri olduğu tahmin ediliyor.

Nebmaatre: İ.Ö. 1390-1353 tarihlerinde XVIII. Hanedan Mısır kralı Amenofis III'ün Manheton listesindeki adı. (Bak Amenofis III.)

Nebtavire: İ.Ö. 2040-2160 tarihlerinde Mısır'da hüküm süren XI. hanedan dönemi Mısır kralı. İ.Ö. 1998-1991 tarihlerinde hüküm sürdü.

Nebseni: Ptah tapınağının katibi ve sanatçısı. Dönemi bilinmiyor.

Neb-abui: "boynuzların rabbi" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Sauti'den geleni selamlarım, sahtekarlık yapmadım ve kötüye bakmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nebhepetre: İ.Ö. 2008-1957 tarihlerinde II. Hanedan dönemi Mısır kralı Mentuhotep I'in Manheton listesindeki adı. (Bak Mentuhtep I.)

Nebheprure: İ.Ö. 1333-1323 tarihlerinde XVIII. Hanedan Mısır Kralı Tutankhamon'un Manheton listesindeki adı. (Bak Tutankhamon.)

Nebthet: (Bak Nephthys.)

Neb-hrau: "Yüzlerin rabbi" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrı-

nın görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Netchefet'ten geleni selamlarım, cildimi (?) delmedim(?) ve tanrıdan öç almadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nebka: (İ.Ö. 2649-2630) tarihleri arasında hüküm sürmüş III. Hanedan Mısır kralıdır. İ.Ö. 2649-2630) tarihlerinde Mısır'ı yönetti. Kral Zanath ile aynı kişi olduğu söylenir. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Neb-Maat: "Maat'ın rabbini" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...İki Maat'inin şehrinden geleni selamlarım, fitne çıkartmak maksadıyla gizli olan şeyleri gözetlemedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nebpehtie: İ.Ö. 1539-1514 tarihlerinde XVIII. Hanedan Mısır Kralı Ahmose'nin Manehton listesindeki adı. (Bak Ahmose.)

Nebt-Unnut: Ölüler Kitabı'nda adı geçen bir tanrıça. Bu tanrıça Osiris'in başının üzerinde bir koruyucu olarak betimlenmiştir.

Neb-sekhem:. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Kaui Gölü'nden geleni selamlarım, konuşurken öfkeyle ateş açmadım..."

şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Necerheperre setepenamun: İ.Ö. 978-960 tarihlerinde XXI. Hanedan Mısır Kralı Siamon'un Manheton listesindeki adı. (Bak Siamon.)

Necef taşı: Çok sert ve saydam olan camsı bir taş. Bu taş eski Mısır da vazo ve heykel kakmalarında kullanılırdı. Mısır mezarlarında ölüyle gömülen eşyalar arasında bol miktarda bulunmuştur.

Neçerihet: III Hanedan (İ.Ö. 2649-2575) dönemi Mısır Kralı Coser'in Mısır dilindeki Horus adı. (Bak Coser.)

Ned-Er-Tcher: (Bak Osiris.)

Nef: Mısır tanrısıdır. Nehab adıyla da tapınıldı. Bu tanrı yer altı tanrısı olarak mitolojide yer aldı. Araştırmacılar bu tanrının Thot'un yazmış olduğu bir kitabı korumakla görevlendirildiğini ifade ederler. Bu kitabın ise tamamen sırlarla dolu bir gizli kitap olduğu anlatılır.

Nefertum: (Bak Nefertem.)

Nefer-tem: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Ptah-het-ka'dan (Memphis) geleni selamlarım, asla kralı lanetleyen sözler söylemedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nefer-temu: (Bak Nefertem.)

Neferbire: İ.Ö. 595-589 tarihlerinde XXVI. Hanedan Mısır Kralı Psamtek II'nin Manheton listesindeki adı. (Bak Psamtek II.)

Nefer-menhes: Heykeltraşların reisi olan Nefer-ef-nesru'nun eşidir. İkisinin görüntüleri kireç taşından yapılan bir heykelle gösterildi.

Nefer-ef-Nesru: Mısır'da heykeltraşların reisi olarak bilindi.

Neferhotp: Mentuhotepler döneminde silahtardı. Mezarı Teb'in Gurna Köyü mezarlıklarında bulundu.

Neferheprure: (İ.Ö. 1353-1336) tarihleri arasında XVIII. Hanedan döneminde Mısır Kralı Amenofis IV'ün (Akhenaton) Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Akhenaton.) (Bak Amenofis IV.)

Neferronpet: XVIII. Hanedan Kralı Ramses II'in katibi. Mezarının duvarında eşiyle birlikte Osiris'in huzurunda yargılanırken gösterilmiştir.

Nefersekheru: Teb'in soylularından. XII. hanedan döneminde bir katip. Mezarı krallar vadisinin güneyinde bulundu.

Neferites: (Ya da Neiferiti) XXIX. Hanedan döneminin birinci ve sonuncu krallarına verilen ad. Menden kökenli oldukları tahmin ediliyor.

Neferites I: İ.Ö. 399-393 tarihlerinde XIX. Hanedan (İ.Ö. 399-380) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı" Baenre merinetyeru" dur. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 398-392 tarihleri arasında hüküm sürdüğü ele alınır.) Perslerin tehlikeli baskılarına karşılık Ispartalılarla ittifak kurdu. Amakono'nun yönetimindeki Lakedaimon donanmasını imha etti.

Neferites II: İ.Ö. 380-? tarihlerinde XIX. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı ise bilinmiyor. 4 ay gibi kısa bir dönem hükümdarlık yaptığı biliniyor. İ.Ö. 378 yılında Nektanebo I'in saldırısı sonucunda tahttan indirildi. Bazı kaynaklarda da XXX. Hanedanı kuran Sebennites (Samannund) tarafından tahttan indirildiği yazılıyor.

Neferirkare Kakai: İ.Ö. 2468-2449 tarihleri arasında (İ.Ö. 2487-2348) V. Hanedan Mısır kralı. (Bazı kaynaklarda V. Hanedanın tarihi İ.Ö. 2465-2323, Neferirkare Kakai'nin egemenlik tarihleri ise İ.Ö. 2446-2426 olarak ele alınmış.) Hakkında yeterli belge olmadığından fazla bilgi verilemiyor. Ancak döneminde hortlayan bir dinsel gelişme derin

etkilere yol açtı. Ölüler tapınağında Cedkare (Asosi) ve Unas döneminden kalma bir papirüs arşivi bulundu. Muhtemelen bu arşivleme Neferirkare'nin marifetidir. Döneminde Osiris dini oldukça gelişti. Anubis dini gölgede kaldı. Adına da "Ba ruhunun piramidi" anlamına gelen bir piramit yaptırdı.

Neferkaptah: Merneptah'ın oğlu ve kızkardeşi Ahwere'nin kocasıydı. Mrib adında bir çocukları oldu ve Nil'de boğularak öldü. Mitolojiye göre Ahwere erkek kardeşiyle severek evlenmiştir. Kocasının Thot'un kitabını bulma merakı yüzünden oldukça sıkıntılı günler yaşadı. Kitabı bulduktan sonra bedelini ağır ödeyen Neferkaptah oğlu gibi kendisi de Nil suyunda boğularak ölür.

Neferkare: İ.Ö. 712-698 tarihlerinde XXV. Hanedan Mısır kralı Şabako'nun Manheton listesindeki adı. (Bak Şabako.)

Neferkare: İ.Ö. 1044-1040 tarihlerinde XXI. Hanedan Mısır kralı Amenemnisu'nun Manheton listesindeki adı. (Bak Amenemnisu.)

Neferkare setepenre: İ.Ö. 1127-1108 tarihlerinde XX. Hanedan Mısır Kralı Ramses IX'un Manheton listesindeki adı. (Bak Ramses IX.)

Neferkeye-emper-Amun: XX. Hanedan döneminde firavun sözcüsü.

Nefer-Nefru-Aton: Nefertiti'nin eşi Akhenaton tarafından verilen adıdır. (Bak Nefertiti.)

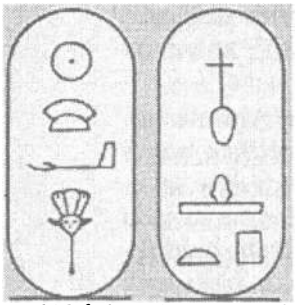
Nefertari: Ramses II'nin ilk ve en büyük eşi olan Mısır kraliçesidir. Nübye, Ebu Simbel'de Tanrı Hathor'a adanan tapınakların girişinde kendisi ve eşi Ramses II'ye ait 6 dev heykel bulunmaktadır. Mezarı kraliçeler vadisindedir.

Nefertiti'nin ünlü büstü

Nefertiti: Mısır firavunu Amenofis IV (Akhenaton) 'ün eşidir. İ.Ö. XIV. yüzyılda yaşayan Mısır kraliçesidir. Tel-el Amar-

na'da yapılan arkeolojik kazılarda bulunan renkli büstüyle varlığı bilindi. Onu her ne kadar Mitanni kökenli olarak yazanlar olduysa da Mısır kökenli olduğu belgelerle kanıtlandı. Aton kültünün ateşli bir taraftarıydı. Eşi Akhenaton ile basit bir anlaşmazlık yüzünden Vezir ay ve oğlu Tutankhamon ile birlikte Amon Tapınağı'na taşındı. Mitanni kökenli olduğunu savunanlar onun Mitanni ülkesindeki adının "Tadukhepa" olduğunu yazarlar. Akhenaton ise onu çok sevdiği için adını "Nefer-Nefru-Aton" olarak değiştirdi.

Kral Neferhotep'in hiyeroglif yazıyla adı.

Neferhotep: İ.Ö. 1705-1694 tarihlerinde XIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. (Bu tarihi yaklaşık olarak İ.Ö. 1750 olarak ele alan araştırmacılar da var) Horus adı "Hasehemre" dir. Döneminde Biblos ve Kralı Yantin-Khammu onun etkisine girdi. Mari Kralı Zimrilim ile çağdaştı. Onun krallığı Babil Kralı Hammurabi'den bir dönem öncedir. Amenemhat III 'ün yaptırdığı kale duvarı bu hanedanın işlevini yitirmesi sonucu kontrolsüz olunca Sami göçmen kabileleri içeri girip bölgeye yerleşirler. Bu göçmenler tanrıları olan Baal'ı Mısır Tanrısı Seth ile özdeşleştirmeye çalışırlar. Sanata biraz düşkündü. Orijinal bir Osiris resmi çizdirebilmek için Heliopolis kütüphanesinin arşivlerini araştırdı.

Nefertem'i belirten bir çizim.

Nefermaat: Kral Snefru'nun oğlu. Mısır prensidir.

Nefertem: Nefertum, Nefer-Tem, Nefer-temu adlarıyla tapınılan Mısır tanrısıdır. Ptah ve Sekhmet'in üvey oğludur. Yükselen güneşle dinsel çiçek olarak bilinen mavi nilüfer'in tanrısıdır. Başına nilüfer çiçeğini belirleyen bir sembol takardı. Memfis'te tapınılan bir tanrıydı. Başında lotus çiçeği bulunan bir erkek ya da bir çocuk

olarak tanımlanır. Memfis Tanrısı Ptah ile Ana Tanrıça Sekhment'in evlatlık olarak aldığı bilinir. Bu nedenle "Oğul Tanrı" olarak adlandırıldı. "Re'nin burun deliği için kokulu çiçek" olarak tanımlandı. Lotus çiçeğinden doğan bir çocuk olarak betimlendi ve doğan güneşle bir tutuldu. Ptah ile Sechment'ın evlatlık olarak aldıkları ve yetiştirdikleri Nefertum güzelliğiyle dikkat çektiği için onu güneşle aynı kategoride tuttular. Memfis'te merkez tanrılar arasında yer aldı.

Nefrusobk: XII. Hanedan döneminde yaşadığı düşünülen bir Mısır kraliçesidir. Hakkında yeterli bilgi bulunamamıştır.

Nefrure: "Tanrının Zevcesi" anlamındaki bu adı Amon'dan aldı. Amon tarafından annesi Hacsepsut'tan sonra tahtın varisi olarak ilan edilir. Ancak genç yaşta ölünce planlar değişir. Senenmut tarafından eğitim gördü.

Nefrusobk: İ.Ö. 2040-1640 tarihleri arasında Mısır'da hüküm sürmüş XI. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. İ.Ö. 1787-1783 tarihlerinde egemenliğini sürdürdü. Mısır dilindeki adı "Sebekkare" olarak bilinir.

Nefthis: (Nephthys, Neith) Nuit'in kızıdır. Mısır tanrıçalarından biridir. Ona ilk defa Diospolis Parva'da tapınıldı. Başının üstünde güneş kursunu taşıyan boynuzlar şeklinde ya da adının hiyeroglif şeklini taşıyan bir kadın biçiminde betimlendi. Osiris efsanesindeki rolüyle tanındı. Osiris ve İsis'in kardeşiydi. Aynı zamanda Osiris'in kardeşi Seth'in de karısıydı. Seth'in Osiris'i öldürtmesini kınadı. Bazen ona Teleute ya da Aphrodite, bazen de Nike adını takarlar.

Araştırmacı yazar Masphero'nun öne sürdüğü tartışmalı bilgilerinde Nefthis'in sözcük karşılığının "Şatonun hanımı" şeklinde belirtildiği görülmektedir. Bu bilgiler Masphero'nun History Anc.des Peuples "Toplumların Kadim tarihi" adlı eserinde yer almıştır. Nefthis'i çöl ve

Nefthis için yaptırılmış bir heykelcik

kuraklık tanrısı Typhon'un dişi yansıması şeklinde gösterir. Ayrıca Tanrıça Nefthis'in sulanmayan kurak toprakların tanrıçası olduğu da belirtilmektedir.

Neha-hrayı: "Kötü kokan yüz" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Restau'dan geleni selamlarım, hiç bir kadın ve erkeği katletmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nehbet: (Nehet ya da Nehabit) Akbaba biçimiyle betimlenen bir Mısır tanrıçası. Neheb ile yukarı Mısır'ın koruyucu tanrıçasıdır. Ayrıca krallığın da koruyucusudur. Kanadının biri aşağıya doğru sarkık diğeri de açık. Simgesel olarak kraliçelerin başını örter.

Neheb: Yukarı Mısır'da bir kent. III Nomos'un merkezi olarak Yunanca dilinde "iki tüy" anlamında İltiha III'ün başkenti olarak bilinir. Mısır'ın en eski sitelerinden biridir. En önemli tanrısı Tanrıça Nehbetti. Lagos döneminde Neheb, Nomos'un merkez kenti olarak yerini "Esneh (Esnek)"e kaptırdı. Günümüzdeki adı ise; Luksor ile Asuan arasında yer alan "El-kab" dır.

Neheb-nefert: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanma zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Mabedinden geleni selamlarım, ayırım yapmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nehab: (Bak Nef.)

Nehebkhau: (Bak Neheb-kau.)

Nehebe-Kau: (Bak Nehebkau.)

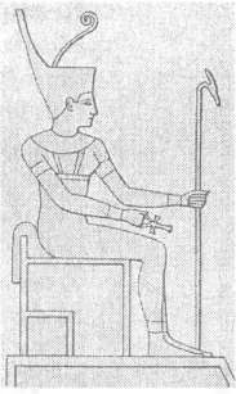
Neheb-kau: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nehebkhau ve Nehebe-Kau adıyla da tanındı. Bazı kaynaklarda kertenkele şeklinde tasvir edilmesine rağmen çoğu kaynaklar onu akrep şeklinde tanımlarlar. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Senin mağarandan geleni selamlarım, servetimi bana ait olmayan şeylerle arttırdım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nehesi: XVIII. Hanedan döneminde hazinedar olarak görev yaptı. Hanedan dönemi Kralı Hacepsut'un hazinedarıdır. Ticaret için Punt ülkesine bir sefer yaptığı söylenir.

Nehesi: İ.Ö. 1700-İ.Ö. 1630 tarihlerinde XIV. Hanedandan Mısır kralıdır. Nübyeli olduğu söylenir. Cesaretsiz, korkak ve yönetimi zayıf bir kral olarak bilindi. Hayksoslara kendini köle gibi gösterdi.

Neıt: (Bak Neith.)

Neith: Delta'da kültü olan eski bir Mısır tanrıçası. Neıt adıyla da tanınır. Aşağı Mısır taçını kullanan elinde yay ve oklar tutan bir kadın biçiminde tapınıldı. Taçı kırmızı renktedir. Attığı oklarla kötülük eden varlıkları uzaklaştırdığı söylenir. Uykuyu korurdu. Lahitleri koruyarak bekleyen tanrıçalardan biriydi. Gökkubbeyi simgeleyen Nut ile özdeşleştirildiği buluntulardan anlaşıldı. Savaş ve av tanrısı Sobek ile ilişkili olarak da bilindi.

Tanrıça Neith'e ait bir çizim

Nekhabed: Mısır tanrıçasıdır. Akbaba şeklinde betimlenen krallığın koruma tanrıçası şeklinde tapınıldı. Nekhbet

adıyla da tanındı. Çocuk emzirme tanrıçası şeklinde de ifadelerin yer aldığı kaynaklar var.

Nekhbet: (Bak Nekhabed.)

Nekhen: "bebek" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Heqat Gölü'nden geleni selamlarım, kimseyi ağlatmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Nekherafes: (Babaü) III. Hanedanın kralıdır. Döneminde Libya kuşatmasıyla karşılaştı. Libyalılar onun baskısından Mısır'ı terkettiler.

Nekho I: İ.Ö. 672-664 tarihlerinde XXV. Hanedan Mısır kralıdır. Mısır dilindeki adı "Menheperre" dir. (Noho ya da Nekao I olarak da bilnir.) Kuşilerin egemenliği altında Mısır'ı yöneten Sais kenti prenslerinden biri. XXVI. hanedanı kuran Psamatik I'in (Psamtek I) babasıdır. Döneminde oğlu veliaht olarak Athiribis Krallığı'na atanır.

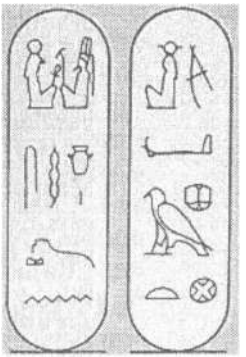
Nekho II: İ.Ö. 610-595 tarihlerinde XXVI. Hanedan Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı "Uhemibre" dir. Aynı hanedandan Psamtek I'in oğlu. Güçlü bir orduyla Asya seferine çıktı. Magiddo'da karşılaştığı Yahuda Kralı Yoşia'yı yener ve öldürür. Onun ülkesini vergilendirir. Karargahını da Orontes'teki Ribbah'a kurar. İ.Ö. 605 yılında Babil'de Nebukodnosor tarafından bozguna uğratılınca işgal ettiği toprakları terk edip Mısır'a geri döner. Kendisinin seçtiği bir adamını Kudüs'e hükümdar olarak atadı. Döneminde Kızıldeniz'i Timulat vadisi üzerinden Nil'e bağlayan bir kanalın tasarımı yapıldı.

Nekropolis: (Ya da Nekropol) (Fr. Necropole. Yun. Nekropolis) Bu sözcüğün Yunanca anlamı "ölüler kenti" olarak

bilinir. Bir bölgede ya da yerleşim yerlerinde eski tarihlerden kalma yapılar ve evler gibi anıtsal nitelikli mezarlar topluluğuna verilen bir ad. Büyük mezarlık anlamındadır. Ünlü nekropolisler; Memfis yakınındaki Gize piramitleri, Teb yakınındaki krallar vadisinde yer altı mezarları olarak bilinenlerdir.

Nektanebo I: Ya da Nekhtanibef. İ.Ö. 380-362 tarihlerinde XXX. Hanedanın ilk firavunudur (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 378-360 olarak ele alındı.). Mısır dilindeki Horus adı "heperkare" dir. Sebennytos kökenliydi. Neferites II'yi taht-tan indirdi. Ve yerli bir hükümdar olarak XXX. Hanedanı kurdu. Yunanlı paralı askerlerle anlaşmazlıktan yararlanan pers kralı Artakserkses II Nil'i yeniden işgal etme konusunu gündeme getirdi. Ancak bu girişimi Nektanebo. I karşısında başarısızlıkla sonuçlandı.

Nektanebo II: İ.Ö. 360-343 tarihlerinde XXX. Hanedan (İ.Ö. 380-343) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Senecemibre" dir. (Ya da Nektanibis) Mısır'ın son yerli firavunudur. XXX. Hanedanın üçüncü kralıdır. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 359-341olarak ele alındı.) Yunanlı (Agesilaos) Apesilas'ın katkılarıyla bir ayaklanmayı önledi. Bir çok eser yaptı. Artakserkses III'ün saldırısına uğradı. Önce Pers ordusunu bozguna uğrattı. Ancak 7 yıl sonra Persler güçlenip tekrar saldırınca yukarı Mısır'a kaçtı. O kaçınca persler bölgeyi işgal ettiler.

Kral Nektanebo II'nin hiyeroglif yazısıyla adı.

Nektanibis: Yunanca dilinde "Nektanebo". Eski Mısır dilinde ise "Nekhtanibef" dir. (Bak Nekta-nebo I ve Nektanebo II.)

Nekhtu-Amen: Osiris'in kraliyet katibinin adı.

Nemrut: Sepenupet döneminde Hermopolis kralı.

Nemrut: Psusennes II zamanına "Meşveşlerin" başşefi.

Nemrut: Osorkon I zamanındaki Herakleopolis prensi

Nemset: (Ya da Nemes) Eski Mısır uygarlığında ölü kralı belirten eserler. Bunlar ölü maskeleri, heykeller sfenksler şeklindedir. Ayrıca saç kıvrımlarını örten çizgili beze verilen bir ad.

Nemes: Çizgili sırta uzanan bir tür şapka. Bu krallar için yapılırdı. Özellikle sfenkslerin başına geçirilen bu keten kumaşlar ölüm ile ilgili olarak düşünülürdü.

Nen: Eski Mısır dilinde "Parlak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Ayna, parla" anlamına gelen "Nen" sözcüğüdür.

Neper: Mısır tanrısıdır. Neper'in sözcük karşılığı "Biçerdöğer" olarak belirtiliyor. Tahıl tanelerinin tanrısı olduğu anlatılır. Karısı da mısır tahılının tanrıçası olan Nepıt'tir.

Nepit: Mısır tanrıçasıdır. Tarladaki mısırı koruyan bir tanrıça olarak saygı gördü. Neper'in de karısıdır.

Nephthys.: Mısır tanrıçasıdır. Neb-Hut, Nebthet adlarıyla da tapınıldı. (Bak Neftis.)

Nepri: Mısır'da buğday tanrısı olarak tapınıldı. Genellikle Osiris ona benzetildi.

Neter: Mısır Hiyeroglif dilinde "e" harfi yoktur. Kelimelerin okunması için dilbilimciler tarafından kelimeye eklenir. Bu sözcük "güç ve kuvvet" anlamına gelir. Bir başka anlamı da "kendinden var olan ya da süresiz olarak hayatı yenileme kudretine sahip olan" anlamındadır. Dr. Rouge ise bu sözcüğü "tanrının tanrısı" şeklinde tanımlar. G. Maspero ise La Mythologie-Etudes de Mythologie adlı eserinde "kuvvetli-kudretli" olarak tanımlar. Bir diğer yazar olan Le page Renouf ise Neter sözcüğünün anlamının G. Maspero'nu yazdığı anlamla aynı olduğu görüşü savunur. Neter ,(Mısır hiyeroglif yazısında "e" harfi olmadığı için "Ntr" şeklinde belirtilen sözcüğün aralarına yerleştirilerek fonetik bir ses verilmiştir.) demiştir. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda tanrının sıfatı şeklinde belirtilir. Neter sözcüğünün resimli işareti de taştan yapılmış bir balta şeklinde belirtilir. Taş baltaya bir sopa takılır ve deri

şerit ya da iplerle tutturulurdu. Tanrı adını o dönemde belirten "neter" sözcüğünün anlamını ejiptologlar çok farklı ifadeler kullanırlar. Bazı ejiptologlar bu sözcüğün Kopt dilinde "Nuti" sözcüğüne benzerliğiyle yola çıkar ve buna benzer bir sözcük türeterek "neter"in anlamına ulaşmak isterler.Ancak Nuti sözcüğün bir sözcük olduğu ve Mısır dilindeki neterin Kopt dilindeki karşılığı olduğu özellikle vurgulanmıştır. Neterin anlamını araştıran önemli ejiptologlardan Dr.H. Brugsch, neter sözcüğünü "aktif kuvvet" şeklinde açıklarken, M.Maspero ise neter sözcüğünün anlamını için "güçlü;kudretli" tanımının yanlış olduğunu ileri sürmekte ve neter (eril) ya da neterit'in dişil anlamındakı bu tanımına karşı onun ilksel tanrı adı olacağına kesin gözüyle bakmamaktadır.

Neterler: Mısır'da arkeologlar tarafından yapılan kazılarda bulunan tabletler üzerindeki yazılarda Nuh Tufanı'ndan sonra ülkenin yöneticileri olduğu iddia edilen "Yarı Tanrı" varlıklara verilen ad.

Netyerihet: İ.Ö. 2654-2635 tarihlerinde III. Hanedan dönemi Mısır Kralı Zoser'in Mısır dilindeki Horus adıdır. (Bak Zoser.)

Neter-khert: Neter'in resim karşılığının İslam dininin alfabesindeki elif harfiyle örtüştüğü görülür. Mısırlılar arasında "evrenin adı" olarak bilindi. Ölülerin ziyaret ettiği yer anlamına da gelir. Bir başka anlamı ise "Büyüsel-Tanrısal evren" dir. Mısır'ın ölüler kitabıyla ilgili araştırmalar yapan E. A Wallis Budge, Neter sözcüğü için "... Tanrıya ve her türlü ruha, insanüstü ve doğaüstü güce sahip olduğu ileri sürülen her türden varlığa verilen genel bir ad." demiştir. Zaten Mısır dilinde de "Tanrı ya da ilahi varlığın" adı olarak kullanıldı. Ölülerin ziyaret etiği yer anlamına gelen Neter-khert'in katları ise; "Maat Salonu, Aritler, Tuat (ya da Duat), Osiris'in Evi, Aatlar, Sekhet-hetep" olarak belirlenmişti. Bunların anlamları ise; ("Maati salonu: Ruhun geçmişteki davranış ve sözlerinin gözden geçi-

rildiği salon. Aritler: "kabul salonu" anlamındadır. Ruhun yargılama sırasında ilerlediği 7 kabul salonu vardır. Tuat: sözcük anlamı "astral mekan"dır. On iki bölüme ayrılır. Osiris'in evi: 21 pilona ayrılır. Pilonlar ruhun devam edeceği diğer dünyadaki farklı sahalardır. Son dönemlerdeki tanımlamasına bakıldığında Neter-khert'in betimlemesinin "Dağ Tanrılarının Diyarı"şeklinde olduğu görülmektedir.

Neteraantmwmw: Mısır'ın onbirinci hanedanlığı döneminde tapınılan ve belirsiz olan bir tanrıçadır. Bu tanrıça için küçük bir açıklama Nefertiti'nin mezarında yer aldı. Aynı zamanda Nil suyunun koruyucu tanrıçası olarak da bilinir.

Nepthys: (Bak Nefthis.)

Nesi: (Ya da Neşi, Nesi-sokar) Kamose zamanında müfettiş Peti'nin eşidir. Eşi XVIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Kamose zamanında hazinedardı. Kral Kamose'nin başarılarını bir dikili taşa yazdırarak Karnak'taki Amon tapınağına diktirir. Nesi'nin mezarı soylular mezarında bulundu. Aşk ve dans tanrçası Hathor'un da rahibesidir.

Neuserre İzi: İ.Ö. 2465-2323 tarihlerinde V. Hanedan (V Hanedan bazı kaynaklarda İ.Ö. 2487-2348 ele alınmış) döneminin Mısır kralı. İ.Ö. 2416-2392 tarihlerinde Mısır'ı yönetti. Neferirkare adıya yaptırılan bir piramide el koydu. Bu piramidin anlamı ise "yerliyerine konmuş" şeklindedir. Döneminde uzun ve verimli bir saltanat sürdürdü. Güneş tapınağında "dünya odası" bölümünde kabartmalarla güneş tanrısının etkisini gösterir. Rahip ve baş memuru Ti'ydi. Ti'nin mezar odasında günlük yaşam ile ilgili eşyalar bulundu. Laouvre Müzesi'ndeki "Katip" heykeliyle, Kahire Müzesi'ndeki "Şeyh-ül-Baled" onun dönemine aittir.

Nesamun: Firavun yazıcısı. XX. hanedanlar döneminde.

Nesi-sokar: Mısır'da firavunar döneminde müfetiş Petti'nin eşidir. Aynı zamanda aşk ve dans tanrıçası Hathor'un da

baş rahibesidir.

Neyit: Sais kentinde savaş tanrısı olarak tapınıldı. Yunan Tanrısı Atena gibi kaleyi koruyucu olarak da bilindi.

Niambara'lar: Nil ile Rodi arasında yaşayan Doğu Sudan halklarına verilen bir ad.

Ni-anh-ptah: Çörekçiler ve fırıncıların kahyasıydı. Mezarı Gize'de soyluların mezarları içinde bulundu.

Nil dilleri: Zenci Afrika dillerinin gurubundadır. Nübye dilinin dışında "Nil-çad" ailesinin doğu Sudan öbeğidir. Güney Sudan'da Barı, Latuka, Nuer, Dinka ve Siluk. Uganda'da Karamoconog, Nandı ve Suk. Kenya ve Tanzanya da Luo, Tarkana ve Masai olarak kullanılır.

Nil nişanı: Ülkeye yapılan hizmetlerden dolayı 1915 yılından bu yana Mısır'da verilen nişan. Bu nişan Cumhuriyet döneminde korundu.

Nil-çad dilleri: Mısır'ın güneyinden Tanzanya ve Etiyopya'nın kuzeyine Kenya'dan da Çad'a kadar uzanan Zenci Afrika diller ailesi. Nil-Çad dilleri dört alt öbekte incelenir. Doğu Sudan, Orta Sudan, Kunama, ve Berta dilleri olarak.

Nil: (En-nil) Yunan dilindeki bu sözcüğü ilk defa Heziyod ele alarak Nil olarak kullanmış. Kuzey doğu Afrika'da bir nehir. Yalın adı "yontu" olan bu nehire firavunlar "Hapi" Yunanlılar "Khrysonoas" Araplar ise deniz anlamına gelen "Bahr" adını verdiler. Bu nehir Burundi'deki bir ırmaktan oluşan Kasumo Irmağı'ndan kaynaklanır. İki çağlayan arasındaki Kiogo (Kioga) Gölü'nü aşan bu nehir "Kagera" adını alarak Victoria Gölü'ne dökülerek kuzeye doğru akar. Daha sonra da Mabuto Gölü'ne dökülür. Burada Bahr-el cebel ("dağın ırmağı") anlamını taşıyan bir ad alır. No Gölü'nden çıktıktan sonra Bahr-el ebyad adını alır. Bu gölün çıkışında "Beyaz Nil" adını alarak sobatla birleşerek kuzeye olan akışını devam ettirir. Hartum'da Bahr-el azrak'a kavuşarak "Mavi Nil" adını aldıktan sonra Nil olarak anılmaya başlar. Bu nehrin sağlı ve sollu ta-

rihsel yerleşik alanlarında inanılmaz arkeolojik buluntular elde edilmiştir. Tapınaklar mezarlar heykeller bu nehrin mistik yapısını daha da görsel hale getirir.

Nil-sahra dileri: Songhay, Nil-Çad, Sahra, Maban Koma ve Fur dillerini içeren Afrika dil ailesine denir.

Nimaatre: İ.Ö. 1818-1773 tarihlerinde XII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenemhat III'ün Manheton listesindeki adı. (Bak Amenemhat III.)

Nima'atapi III: Hanedan Kralı He'sehem ile akrabadır. Krallığı döneminde Mısır sanatında ilerleme oldu.

Nineçer: (İ.Ö. 2760-2715) II. Hanedan kralı. Adının verildiği "Sed" şenlikleri merkezi onun tarafından kuruldu. Ölümünden sonra kraliyette büyük bir kaos ve karışıklık yaşandı.

Nipaatap: Mısır kraliçesi. III. Hanedan kralı Zoser'in annesi. Ha'sehemvi'nin kızı olduğu söylenir.

Niphururiya: Mısır kraliçesidir. Hititlerin çivi yazısı metinlerinde geçen adıdır. Asıl adı Mısır dilinde Ankhesenamondur. Mısır'da bu kraliçenin adı "Dahamunzu" şeklinde de gösterilmiştir. 1993 yılında Del Monte'nin çevirilerinde görülür. Res Gestae'nin Hitit çivi yazısı metinlerinde firavun'un karısı olarak belirtilmiştir. Çivi yazılı metinde; bu kraliçenin çocuğunun olmadığı ve kraliçenin Hitit kralından bir oğlunu eş olarak Mısır'a göndermesini istediği yazılıdır. Araştırmacılar bu tür ilişkilerin eski dönemlerde sıkça tekrarlanmış olduğunu belirtirler. Ancak Kadeş Savaşı'nın başlamasına neden olan asıl öykü; eşi öldürülerek dul kalan Mısır Kraliçesi Ankhesenamon'un dönemin Hitit Kralı Şuppiluliuma'nın bir çocuğuyla evlenmesiyle ilgili Hitit kralının oğlununun öldürülmesiyle alevlendirildiği belirtilmektedir. Ankhesenamon'un Hitit dilindeki adı Niphururiye olarak biliniyor. Bazı kaynaklarda Ankhesenamon ile Niphururiya'nın aynı kişi olmadığı belirtilmektedir.

Nisut-biti: Yukarı Mısır ile Aşağı Mısır birleştiği zaman iki Mısır'ı da yöneten firavunlara halk bu ünvanı takmıştı.

Nit: Sais kentinde "güneşin annesi" olarak tapınılan Mısır tanrıçası. Başında bir taç ve silahlı olarak betimlenirdi. Yunanlıların Elephantine ile eş değerde gördükleri bu tanrıçaya aynı zamanda Libyalılar tarafından da tapınıldığı söyleniyor.

Nitakrit: (Bak Nitokris.)

Nitokris: Bu adla ilgili üç Nitokris vardır. Bunların tümünün aynı kişi olduğu tahmin ediliyor.

Nitokris: İ.Ö. 2348-2198 tarihlerinde VI. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Nitokris: Psamtek I'in kızıdır. XXVI. Hanedan döneminde Orta Mısır'ın bağımsız Kralı Semetauitefnahte tarafından Psaamtek I'in isteğiyle Teb'e götürüldü. Teb Valisi Mentuehmat tarafından karşılandı. Daha sonra Şepenupet II tarafından "Tanrıların zevcesi" olarak evlat edindi. Şepenupet III olarak Teb'de yaşadı.

Nitokris: (Eski Mısır dilinde Nitakrit olarak bilindi. Yunanlılar tarafından ise "Nitokris" olarak kullanıldı) Mısır kraliçesi. VI. Hanedanın son ve ünlü kraliçesidir. Arkeolojik kazıların yetersizliği nedeniyle bu kraliçeyi tanımlayacak bilgiler bugün için yetersizdir. Heredotos bu kraliçeyle ilgili sıradan bir efsane yazdı. Bu öyküde Nitakrit, erkek kardeşinin intikamını almak için katilleri bir mahzende suda boğdurur. Daha sonra kendisinin de inthar ettiğini yazar. Amon'un taptığı tanrıça olarak bilindi. Kral Psamatik I'in kızıdır. XXVI. Hanedan'dan Kral Apries'in takvimine göre bu kraliçe 4 yıl hüküm sürdü. Apries'in yerine geçebilmek için Psamatik II'nin kızı olan Ankhnesneferibre'yi evlatlık olarak aldı. Manhethon Gize Piramidi'nin onun tarafından yaptırıldığını ileri sürer. Tarihi hakkında yeterli belgeler olmadığı için bazı kişilerle karıştırılmıştır. Bunlardan, Keops'un kızı Hetepkeres II, Mykerinos'un Gize'de piramit yaptırmış olduğu öne sü-

rülen kızı Khentikaus, Pepi II'nin karısı Neith, hatta İ.Ö. yaşadığı öne sürülen Naukratisli bir fahişe olan Rhodopis ile karıştırılır.

Niuserre: (İ.Ö. 2420-2396) Keops'tan yaklaşık 180 yıl sonra Mısır'ı yönetti. Keops'tan daha uzun süre Mısır'ı yönettiği söyleniyor. Kendi adına Abusir'de 51, 5 metre yüksekliğinde bir piramit yaptırdı.

Nofret: IV. Hanedan döneminde Prens Rahotep'in karısı. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında bilgi verilemiyor.

Nofretiri: Ramses II'in karısının adı. Adına Abu Simbel'de bir kaya mezarı yapıldı. Ayrıca tapınaklar da yapıldı.

Nofrit: XII. Hanedan dönemi Mısır Firavunu Sesostris II (Sesestris II) 'nin karısının adı. Tanis'te bulunan iki muhteşem heykeliyle tanındı. Bu heykeller bugün Kahire Müzesi'nde bulunmaktadır.

Nofruptah: XII. Hanedan dönemi Amenemhat III'ün kızıdır. Mezarı babasının Hawara'daki piramidinin yakınındaki küçük bir piramidin altında bulundu. Oldukça zengin süs eşyalarıyla dikkat çekti.

Nom: Mısır dilinde "İdari bölüm" anlamında tanımlandı.

Nomark: Mısır'da yerel yönetici ailelere verilen bir ad.

Nomarkhes: Yunan dilinde "Nomos" olarak kullanılan bir sözcüktür. Yunanlıların VI. yüzyılda Mısır'da bir firavuna verdikleri ad. Nomarkhes'ler bayındırlık ve vergi işleriyle uğraşırlardı. Ptolemaioslar döneminde resmileştirildi. Mısır dilinde ise "il büyüğü" anlamına gelen "heritep-ao-en-sepet" şeklindeydi.

Nome: (Yun. "nomos" tan gelir.) Mısır dilinde "sepet" olarak kullanılır. Yönetim birimlerini belirtir. Bu sistem erken hanedanlık döneminde biraz gelişmiş ancak Ptolemaioslar döneminde merkezi sisteme bağlı olarak daha modern bir şekilde uygulanmıştır.

Nomos: (Nome) Bölge, bölüm anlamına gelen Yunanca bir sözcük. Eski Mısır'daki "sepet" sözcüğüyle karşılığı "il" olarak bilinen idari bölüm anlamındadır. İ.Ö. 3200'den

önce Mısır'da "sepet" anlamında eyalet sistemi vardı. Bölgeler eyaletlere bölünmüştü. Bu eyaletlerin sorumluluğunu üstlenenlere de "ac-mer" (kanal kazıyan) ünvanı verildi. Eski imparatorluk döneminde 38, gerileme döneminde ise 42 eyalet vardı. Her Nomos'un bir tanrısı ve Nomos'u temsil eden bir anakent vardı. Nomarkheslerin yetkileri yüksekti. Sulama kanallarının gözetimi, toprak sayımı, işlenmesi, vergilerin toplanması gibi yetkileri vardı. Merkezi kentler koruma altında tutan Tanrıların başrahipliğini bazen nomarkhesler yapardı. Nomosların merkezi Nekheb (el-kab) dır.

Nout: (Ya da Nouit) Mısır tanrıçasıdır. "Gökyüzünün Anası" olarak betimlenir. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda Nouıt'in cinsel organında ruhlar ve tanrılar oluşmadan önce Seth'in var olduğu yazılır. (Bak Nut.)

Novelası: İ.Ö. 1539 civarında öldüğü söylenen bir kraldır. Onun yerine kardeşi Ahmose'nin (Nebpehtire) geçtiği söyleniyor.

Nt: Eski Mısır dilinde "Tanrı" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Anlayış" anlamına gelen "Naat" sözcüğüdür.

Nu: Osiris'in katiplerinden birinin adı. Mısır'da tanrı olarak tapınıldı. Ölüler Kitabı'ndaki metinlerin bazılarının "Nu" adı kullanılarak başladığı belirtilir.

Nubcheperra-intep: Re-Antef'in oğlu. Mısır'da bir kral olduğu biliniyor. Mezarı 1827 yılında Arap fellahlar tarafından soyuldu.

Nubheperre: İ.Ö. 1630 civarında XVII. Hanedandan Mısır Kralı İnyotef'in Manheton listesindeki adı. (Bak İnyotef.)

Nubit: (Bak Ombos.)

Nubkaure: İ.Ö. 1877-1843 tarihleri arasında XII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenemhat II'nin Manheton listesindeki adı. (Bak Amenemhat II.)

Nuerce: Nuerler tarafından konuşulan Nil dili.

Nuerler: Sudan'da yaşayan Nil halkı. Çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşırlar.

Nun: Başlangıçtaki suların tanrısı şeklinde tapınıldı. Yaratıcı tanrılar gurubu olan Ogdoad'ın gurubunda yer alır. Eşi de rahibe Nu'dur. Onların Ptah'ın anne ve babası olduğu anlatılır. Dünyayı gökyüzünden dolaşması için bir kayığının olduğu da belirtilir. Yeryüzündeki bütün suların yaratıcısı ve Nil Nehri'ni koruduğu söylenen bu Tanrı'nın betimleme şekli bilinmiyor.

Nu: (Bak Nun.)

Nut: Mısır tanrıçasıdır. Nuıt adıyla da tapınıldı.

Nuıt: (Bak Nut.)

Nut: (Nuit,Noout,Nouit şeklinde yazıldığı da görülmektedir) Eski Mısır'da gök tanrıçası. Osiris, İsis, Neftis ve Seth'in annesidir. "Ebedi anne" olarak bilinir. Bedeni yıldızlarla süslü olarak betimlenir. Bu da Nut'un kozmik hareketlerin sembolü olduğunu gösterir. Hava Tanrısı Su ile Tefnut'un kızıdır. Yeraltı tanrısı ya da toprak tanrısı Geb'in karısıdır. Kimi zaman vücudu gökten yeryüzüne eğilmiş vaziyettedir. Babası Tanrı Şu, kollarını uzatarak Nut'u yükseklerde, yeryüzü ve kocası Geb'den uzak tutar. Kimi zaman evrenin üzerinde duran bir inek görünümünde betimlenir. Cinler ona destek olur. Güneşin annesi ve karısıdır. Her sabah altın bir dana doğurur. Dana büyüyerek gökyüzünün en yüksek noktasında boğaya dönüşür ve annesi Nut'u döller. Akşam olunca da güneş onu yutar. Sabaha kadar gebeliği devam eder. Mısırlılar ona "anasının boğası" adını takarlar.

Nut-urt: Sekhet-Aaru'nun ikinci bölümünde adı geçen kutsal bir göl.

Nuit: Osiris, İsis, Neftis ve Seth'in annesidir. "Ebedi anne" olarak bilinir. Bedeni yıldızlarla süslü olarak betimlenir. Bu da Nuit'in kozmik hareketlerin sembolü olduğunu gösterir. (Bak Nut.)

Nunu: Bütün tanrıçaların tanrıçası olarak tapınıldı. Kainatın yaratıcısı olarak temsil edilir. Büyükanne anlamında da anıldı.

Nübye: (Ya da Nubya) Mısır ile Sudan sınırının her iki yanında Nil Nehri'yle kolları, Atbara Vadisi'yle çölleri kapsayan bir bölge. Bu bölgede 6 büyük Nil çağlayanı bulunur. Burada yaşayanların çoğunluğu melezdir. Bu melezler araplarla zencilerin birleşmesinden olanlardır. 3 bin yıl önce Nübye'nin komşu kentleri buradan altın, abanoz, kıymetli taşlar, fildişi, devekuşu tüyleri, tarım ve hayvancılık ürünlerini satın alıyorlardı. Çünkü Nübye zengin bir yerdi. Latin ve Yunanlı yazarlar buraya Ethiopia (ya da Habeşistan) adını verdiler. Kral Çer döneminde Mısır'ın toprakları iki çağlayana kadar genişledi. Orta İmparatorluk döneminde krallar iki çağlayanın güneyindeki Semneh'e kadar aşağı Nübye'yi egemenlikleri altına aldılar. Sesostris II döneminde ise Kermea'da Mısır dış temsilciliğini kurdular. Burada stratejik korunma için Buhen, Mirgisseh, Semneh, Kumma adlı kaleler yaptılar. XVIII. Hanedan döneminde Tutmosis III, dört çağlayana kadar Mısır topraklarını genişleterek bir kısım Afrika toprağını da sömürgesi durumuna getirdi. Burada da tanrılara tapınıldı. Amenofis II döneminde Nübye'de güneş tanrısı Mandulis için yaptırılan tapınak dışında Dakkeh'te Tutmosis III ve Tanrı Thot için de birer tapınak yaptırdı. Bu tapınak daha sonra İmparator Augustus döneminde genişletildi. Burada ayrıca Tutmosis III ile Amenofis II'nin Amarna'da Amon-re ile re-Harahte'ye yaptırdığı tapınak Bu-hen'de Kraliçe Hacepsut'un şahin-başlı tanrı Dedun için yaptırdığı tapınak, Amenofis III, Amon ve kendisi için Luksor Tapınağı'na benzer olarak yaptırdığı bir tapınak, Sedeinga'da Amenofis III'ün eşine adanan tapınak, Tutankhamon döneminde Amon çin Napata'da yaptırılan tapınaklar bu bölge tarihinin arkeolojik yönden ne kadar zengin olduğunu gösteriyor. XIX. Hanedandan Ramses II zama-

nında da yüksek tepelerde yaptırılan Derr, Gerf, Hüseyin, vadi Es Sebuah, Ebu Simbel, Akşa gibi tapınakların bir çoğu kayalardan oyularak yaptırıldı. Bu yerin tarihsel sayfaları savaş öyküleriyle doludur.

Nübye çölü: Sudan'ın Kuzeydoğu kesiminde bulunan çölün adı. Doğusunda Kızıldeniz, kuzeyinde Mısır ve güneyinde ise Nil Nehri vardır. Burası yer yer kumlarla kaplıdır. Ancak kayalıklar da oldukça fazladır.

Nübye dili: Doğu Sudan kökenli dillerden olan "Nil-Çad" dilidir. Bu diller "Kurdutan, Darfur, Sennar" olarak farklı isimlerle de anılır. XIII-XIV. yüzyıllardan kalma Nübye diliyle yazılmış belgeler bulundu.

Nübye keçisi: Nübye kökenli bir keçi cinsi. Bol süt veren bir hayvandır. Mısır'da yetiştirilir.

Nübyeliler: Mısır ve Sudan'da yaşayan halkların tümüne verilen ad. Günümüzde bunlar Araplaşarak asimlasyona uğradılar.

O

Obelisk: Yunancada "çubuk" anlamında bir sözcükten gelir. Genellikle pembe granitten ve tek parçadan (bloktan) yapılıp yukarıya doğru incelerek tepesinde piramit gibi bir şekil verilen taş blok. Anlamları piramit anlamına gelen bu taş bloklar güneşi simgelerdi. Bazı krallar mezar ve tapınakların önlerine ikişer taş diktirmişlerdi.

Oebsenuef: (Oebehsenuef, Qebehseneuef) Horus'un çocuklarından birinin adı. Tanrıça Selket tarafından koruma altında bulunduğu söyleniyor. Ölünün bağırsaklarında korundu. Kanoposlardan birinin de kapağını süsler.

Oetesh: (Qetesh) (Mısır mit.) Aşkın ve güzelliğin tanrıçası olarak tapınıldı. Bazı kaynaklarda doğa tanrıçası olarak belirtiliyor. Ancak bu tanrıçanın Mısır dilindeki adı henüz

bilinmiyor. Kaynak yetersizliği nedeniyle hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Ogdoad: (Bak Ogdoas.)

Ogdoas: (Ya da Ogdoad) Eski Mısır geleneklerinde ilk tanrısal inaçlarda yer edinen sekiz tanrıdan oluşan guruplara verilen ad. Sekiz yaşamı sembolize eden çift tanrıların varlığı ön sıralarda yer aldı. Bu grupların Tanrı Thot tarafından yaratılan dört çift tanrının olabileceği tahmin ediliyor. Dinsel mitolojide Ogdoas'ta bir yumurta yaratılır ve o yumurtadan çıkmış olan bir güneşin dünyayı aydınlattığı söylenir. Yaşam olmadan önce yani sonsuzlukta Hı (Heh) ve Hauhet, karanlığın yöneticileri olan Kuk(Kek) ve Kauket, başlangıçtaki suların yöneticileri Amun ve Amanuet gibi. Bunların mitolojisinde kozmik bir yumurtadan Atum'un dışarı çıktığı belirtilir. Ogdoas'ın tanrıları ise; Nun, Naunet (su), Amun ve Amanuet (görünmezlik), Heh ve Hauhet (Sonsuzluk), Kek ve Kauket (Karanlık) şeklindedir.

Oik: Eski Mısır dilinde "Ekmek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kahvaltı" anlamına gelen "Oc" olarak incelendi.

Oksyrrynkhos: (Ya da Oxyrrynk/Oksyrynkhos) Orta Mısır'da bir kent. Oksyrynkhos nomosunun merkezi. Mitolojik öykülerin anlatımlarına göre kardeşi tarafından öldürülüp parçalara bölünen Tanrı Osiris'in bir kısım parçasına saldırarak cinsel organını yutmuş olabileceği düşünülen Nil balığı olarak bilinen "Oxyrhyneha"ya Mısır'da tapınılırdı. Tanrısal tapınmalarda son derece dindar olan yerel halk daha sonra bölünerek bir kısmı Hıristiyanlığı kabul etti. Burada Yunan ve Roma döneminden kalma papirüsler üzerine yazılmış el yazmaları bulundu.

Oktodrakhmos: Sekiz drahmi değerinde para. En iyi altın oktodrakhmoslar İ.Ö. III ve II. yüzyıllarda Ptolemaioslar ve Suriye'de Selefkiler tarafından basıldı. Gümüşler ise

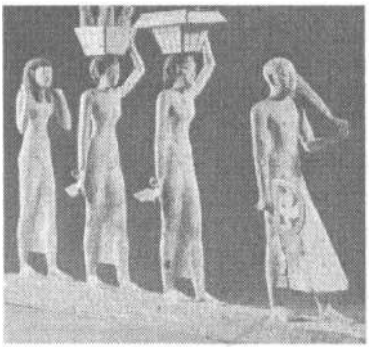
İ.Ö. V. yüzyılda Trakya'dan sonra Mısır'da ve Kartaca'da bastırıldı.

Ombos: Mısır dilinde Nubit olarak yazılır. Yukarı Mısır'da bir kentin adı. Bu kentin koruyucu Tanrısı Seth'ti. Burada Tutmosis I tarafından Tanrı Seth için yapılan tapınak bugün harabe halindedir.

Onuris: Mısır dilinde "İnher" olarak yazılır. Sebennytos'ta tapınılan bir Mısır tanrısı. Ayrıca bu Tanrıya Tis'te de tapınıldı. Mısır dilinde "uzağı yakınlaştırma" anlamında betimlendi. Onuris alacalı bir giysi içinde (uzun etekli) başında uzun tüy bulunan gökten bir ip çeken (inen adam) adam olarak betimlendi. Araştırmacılar onun efsanesinin Tanrıça Mehet'in efsanesiyle karıştırılmış olabileceğini savunuyorlar. (Bak Anhur.)

Onza: Özellikle Mısır'ın oluşumunda önemli bir payı bulunan Kral Menes, krallık kentini gelecek olan krallar ve halkın birlikte güçlü olarak yaşamaları için, Horus Ra ve Osiris ile bütünleşmelerinin sağlanmasını arzu eder. Sağlık ve güç anlamına gelen bu sözcüğün karşılığı olan farklı ifadeler Mısır inancında yer almaktadır.

Opet: (Bak Taweret.)

Orta Krallık Dönemine ait armağan taşıyan görevliler

O'pert: Koptların "Mekhir" dedikleri gün. Mısır takviminde ise altıncı ayın son günü.

Oraculum: (Tanrıların verdiği karşılık) Antik çağda herhangi bir konuda tanrılardan birine soru sorulup, karşılık beklenen yer.

Orta krallık: II. Hanedanın son iki kralı başkent olarak Teb'i seçtiler. Bu iki kral, Nebtavure ile adı kayıtlarda geçmeyen Mentu-hotbe'dir. Bunların döneminde Kızıldeniz yolu ulaşıma açılmış, Hammamat Vadisi'nde imar durumu için kireçtaşı ocakları hareket-

lendirilmiştir. Ancak tarihsel kaynaklar bu iki kralın daha sonraları iktidar kavgası içine girmiş olabileceklerini belirtir. Örnek olarak Mentuhotpe'nin veziri Amenemhat'ın kral oluşu gösterilebilir. Konuyla ilgili kaynaklarda daha kapsamlı olarak ele alınmıştır. (Bakınız kaynaklar.)

Osiris-Apis: (Bak Osieris -Apı.)

Osar-Apı: (Osiris Apis ya da Osiris Hapis olarak da kullanıldı.) Yunanlıların tanrıları olan Serapis'in adını ondan aldıkları söylenen ve öldükten sonra kutsal olan Apis boğasına verilen ad.

Osiris-Hapis: (Bak Osiris-Apı.)

Oseybus: (Öl. İ.Ö. 339) Filistin'deki Caesarea'nın piskoposu. Mısır ile ilgili yazdığı eserinde Manheton'nun düşüncelerinden alıntılarbulunmaktadır. Yazdığı eserinde canavarlardan ve canavar tipli yaratıklardan sözeder.

Osireon: XIX. Hanedanlar döneminde Seti I için Abydos'ta yaptırılan Kenotaphionu. Bu yapı onun adına yaptırılan mezar tapınağıyla aynı paralelde bir kaç metre uzaklıktadır. Yapının bir benzeri daha yapılmadı. "ilk tepe" olarak yaratılış sırasında suların çekilmesiyle beliren ilk çıkıntılı kayayı simgeler. Bu yapının yapılması sırasında kireç taşı, kum taşı ve granit kullanıldı. Duvarlarına kendi işleriyle ilgili yazıların yanı sıra tanrıları için hazırladıkları ilahiler ve dinsel dualar da yazdırıldı.

Osiris: Ned-Er-Tcher ve Usire adlarıyla da tapınıldı. Eski Mısır dilindeki "Usire"nin Yunan dilindeki karşılığıdır. Yer tanrısı Geb ile gök tanrıçası Nut'un oğludur. Mısır'ın geleneksel hiyeroglif dilinde "User " adıyla anılır. Aynı sözcük Mısır'da bugün de kullanılmaktadır. Mısırın Ölüler Kitabı'nda ayrca "Un-nefer ve neb-er-Tcher" adları da onun için kullanıldı. Elleri dışında, bedenini sıkıca saran bir giysiyle insan olarak betimlenen bir Mısır tanrısıdır. Her iki tarafında birer beyaz tüy bulunan yüksek bir taç kullanır. Ellerini ovuşturmuş şekliyle bir asa tutar. Bir de

flagellum. Önceleri bitkiler dünyasının yaşam gücünü simgelediği için bedenini genellikle yeşile boyardı. Delta'da başlayan bu kültü kısa sürede Mısır'ın tüm bölgelerine yayılırkan komşu kentlerdeki insanlar ise onu merakla izlediler. Busiris'te "Kral-Tanrı" olarak ün yapmış Ancthi'nin yerini aldı. Ölümünden sonra Delta'da onun eşi olan Tanrıça İsis ve sonradan da "Tanrı-kral" olarak anılan Horus'a tapınıldı. Heliopolis'teki "Enneadlar" adlı tanrılar gurubundan Re ile birleşti. Memfiste'ki mezar tanrısı Sokaris'in yerini aldı. Tanrı Ptah ile birleştiği de söyleniyor. Abydos'ta Nekropolis'in tanrısı Hentimentu ile aynı parelelde tapınıldı. Ondaki bu değişimler gün geçtikçe onun kültünü Mısır'da büyüttü ve efsaneleştirdi.

İnsanlara yaptığı yardımlarla çevrede sevilen Osiris'i kral olan kardeşi Seth, kıskançlık nedeniyle nasıl yok edebileceğinin planlarını yaptı. Önce bir eğlence gecesinde onu yakalayıp, bir sandığa kilitleyerek Nil Nehri'ne attı. Olayı duyan kızkardeşi Nepthys (Seth'in karısı) karısı Tanrıça İsis(Aynı zamanda da kızkardeşi) ile birlikte Byblos kıyılarında onu ölmek üzereyken bulup geri getirdier. Kıskançlık krizi geçmeyen kral Seth yeniden Osiris'i yakalayıp öldürterek 14 parçaya böldü. Her bir parçasını da değişik tapınakladaki kanallara atı. Yeniden eşininin parçalarını aramaya başlayan İsis'e, Seth'in kardeşi ve aynı zamanda da eşi Nepthys ile Tanrı Anubis parçaları teker teker toplayarak Osiris'in bedenini yeniden birleştirmesi için yardım ettiler. İki kız kardeş birer kuş gibi kanatlarını çırparak ona can verdiler. Osiris dirildi ve İsis'i hamile bıraktı. İsis bir erkek çocuk doğurdu ve adına da Horus dediler. İsis çocuğu Seth'in acımasızlığına karşı olarak gizlice Nil kıyısında büyüttü. Daha sonra Horus büyüdü babası Osiris'in intikamını amcası Seth'den aldı. Osiris'in efsanesi son derece dramatize edilerek yazılmış. Bu efsane

tıpkı Samilerdeki " Ba'al" ile Suriyelilerin "Adonis" efsanelerine benzer. Osiris kültü klasik dönemde tüm Akdeniz kıyılarına yayıldı. Osiris ile ilgili bir başka kaynakta ise; onun yaklaşık yirmibin yıl önce yaşadığı söylenir. Atlantisli bir bilgedir. Atlantisten "Mu" kıtasına yerleşen bu bilge "naa-kal" okullarında "kozmik öğretiler" le ilgili eğitim gördü. Tekrar Atlantis'e döndü. Mu kıtasında öğrendiği kozmik öğretiyi Atlantis'e yaymağa başladı. Halktan büyük bir destek gördü. Halkın dinsel yönden lideri oldu. Atlantis halkı her nekadar onu Kral Uranos'un yerine getirmek istemişse de o bu görevi kabul etmedi. Öldükten sonra halk onun Atlantis'e yaymak istediği kozmik öğretisini "Osiris dini" olarak yaydı. Daha sonakı yıllarda bu kıtalarda yaşanan felaketlerden dolayı Atlantis insanları üç bölgeye göçederek yaşamlarını sürdürdüler.

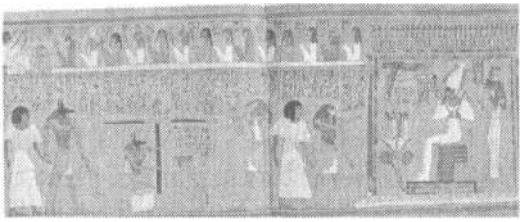
Osiris kültünün Mısır'a gelişi bölgeye yerleşen Atlantisli halkların gelişine bağlanır.Mısırlıların tapındıkları Osiris de ölülerin koruyucu tanrısıdır. Tüm doğal şeylerin simgesi olduğu bilindiğinden ölüler arasındaki yeri ve güveni tamdır. Ölüler belleğinden uzak bulunan zamanda yeniden doğacaklarına inanırlar. Bu doğuş ikinci defa doğma anlamında düşünülür. Osiris hakkında öne sürülen belgelerde yaşanılan dünya ölü bir hücre olana kadar yeryüzünde ne varsa onlar adına özellikle ölülerin "kalbı ve yüzü" olduğu için damlayan su damlacıkları gibi yeniden çoğalacaktır. Osiris bir tanrı biçiminde ölüleri yeniden doğuşu tattırmak için onların dünyasına inecektir. Kendini temize çıkaran ölü ruhu Osiris'in önünde toprakta yeniden filizlenmiş bir tohum taneciği (Mısırlılar buğday taneciği şeklinde betimlerler) gibi evrenin sonsuzluğunda bir yaşam tomurcuğudur. Ölüler "Gökyüzü anası" Tanrıça Nut'un kollarındayken Osiris'te kişileştirilebileceklerini düşünürler. Onu çoğaltırlar, Ka'larının kuşlar

gibi olmasına ve İalu tarlalarının muhteşem güzelliklerine açılırlar. Osiris'in karısı Mısır inancında sihirbaz ve büyücü olarak tanıtılan İsis'tir. İsis aynı zamanda da onun kızkardeşidir. İsis, kardeşi Seth tarafından parçalanarak öldürülen Osiris'in parçalarını birleştirerek ona canlılık kazandıran ve ölülerin iç organlarını ayrı kaplarda saklanmasını ve cesedin çürümesini önlemek için bedenin mumyalanması gerektiğini öğreten bir tanrıçadır. Osiris'in kardeşi Seth tarafından 14 parçaya ayrılarak öldürülmesi ve parçalarının da Mısırın her tarafına dağıtılmasında bir tarayıcı olarak onun bedeninin 13 parçasını bulur, ancak cinsel organı olan 14'ncü parçasını bulamaz. Bulduğu parçaları birleştirerek Osiris'i canlandıran sevgilisidir. Abydos(ölüler kenti) kentindeki Osiris Lahiti'nde ölülerin yeniden dirilmesi hakkında ilginç bir betimleme tablosu bulunmaktadır. Duvar tablosunu yapan kişi Ölüler Kitabı'ndaki betimlemeleri son derece iyi kullanır.

Duvar tablosunda Mısır Firavunu Seti I'in yeniden dirilişi gösterilmiştir. Bu kabartmada İsis ve Horus'un ölüyü kutsadıkları ve "kalk, uyan" sözcüklerinin ağızlarından çıktığına tanıklık edecektir. Duvar kabartmalarındaki ritüeller ölen firavunların tümünün Osiris'e doğru gidecekleri fikrini ortaya çıkarır. Hatta Osiris'e karşı ölünün söylemek istediği dua şeklindeki ön söylemlerde Firavun Osiris'e doğru temiz elleriyle ilerlemekte olduğunu ve kendisinin de Osiris'in bir rahibi olduğu gibi tapınakta Osiris dualarıyla yüceliği yakalamış bir rahibin oğlu olduğunu belirtecek şeklinde dualar edecektir. Hatta dua içinde, *"bağ çözüldü, bu kapıyı geçmek için bilekler serbest kaldı. Üstümdeki bütün kötülükleri yere attım..."* şeklinde kendisinin arınmış bir ruh olduğuna inandırarak Osiris'e doğru ilerlediğini söyleyecek. Osiris'e doğru ilerleyen ruhun burun deliklerine kuzeyden esen rüzgarın serinliği dolacak ve

yüzleri de yeni baştan hayat ve güç bulacak. Ruhlar Osiris yoluna girerken gökyüzündeki İalu tarlalarında "buğdayların büyümüş olduğunu" görecekler. Ruhların hepsi dirilecek ve Osiris'in karşısında ayakta duracaklar. Doğrulukları kanıtlanmış ruhlar ise her gece diğer dünyanın on iki bölgesinde yüzen kayıkla gökyüzünde dolaşacaklar. Bu dolaşma esnasında Heliopolis'in kutsal ağaçlarını araladıktan sonra kutsal kedi, işıklı hayaletler, Khepri(Skarabe) ve göksel idarecilerin önünde daha önce bedenlerinden alınmış iç organlarını görecek ve Osiris'e"*...Ey güçlü Osiris! Biraz önce doğdum! Bana bak, az önce doğduk..*" diyecekler.

Osiris ayağı: Osiris sütunu olarak da bilinir. Ön yüzü mumyalanmış dev boyutlu bir firavun ayağının heykeline verilen ad. Ramsesium ve Medinet-hapu'da bu tür heykellere rastlandı.

Osiris diniyle ilgili yargılama salonundan bir görünüm

Osiris dini: Mısır'da kültü her tarafa yayılan Osiris dini, yapılan araştırmalar sonucunda Atlantis kökenli olduğu anlatılan Thot'un (Yunanlıların Hermes'i) kıtayı terk edip Nil Deltası'nda yerleşim kolonisini kurduktan sonra başladığı söylenir. Thoth, Osiris kültünü burada yaymak için Sais kentinde ilk tapınağı yaptırarak kendi yaşamından yaklaşık altıbin yıl önce Osiris tarafından yalınlaştırılan düşünceleri dinsel hale getirerek yayılmasını sağladı. Thoth Mısır topraklarına geldiği zaman orada taştan yapılmış heykellere tapanlar vardı. Bu da gösterdi ki ilk sembollerle tapınmayı dünyaya Mısır yaymıştır. Thoth Osiris dininin saf, arı yönlerini Sais'te kurduğu tapınakta

yaymaya başladı. Daha sonraki yıllarda onun yerine tapınağın başına geçenler Osiris'in bilgilerini deşifre ederek yalınlaşma yerine yavaş yavaş kaba dinlerin oluşmalarına zemin hazırladılar.

Osorkon: XXII-XXIII. Hanedanlar döneminde Mısır'da egemenlik sürdüren ve Libya'lı oldukları kesinleşen dört firavuna verilen ortak ad.

Osorkon I: İ.Ö. 924-889 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı ise "Sehem-heperre setepenre" dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 929-893 olarak ele alınmış.) Babası Şekand I'nin yerine tahta geçti. Oğlu Şeşonk'u Teb yüksek rahipliğine getirerek aile içindeki geleneği sürdürdü. Daha sonraki tarihlerde ise oğlu Şeşonk'u iktidar ortağı yaptı.

Osorkon II: İ.Ö. 874-850 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Usermaatre setepenre" dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 870-847 şeklinde ele alınmış) Oğlu Herakle Prensi Nemrud'u kraliyet ünvanı olan Hersiesse'nin yerine Amon başrahibi olarak Teb'deki Karnak Tapınağı'nın sorumluluğuna vali olarak getirir. Mısır'da çöküş başlamadan Mısır'ın otoritesini sağladı. Veliaht Şeşonk'u da Mempfis yüksek rahipler başına getirir. Bubastis Tapınağı'ndaki muhteşem olarak adlandırılan "tören salonu"nu tamamlattı. Tanis Mezarlığı'na gömüldü. Yerine oğlu Takolet II geçer.

Osorkon III: İ.Ö. 787-759 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Usermaatre setepenamun"dur. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 757-748 şeklinde ele alınmıştır.) Onun döneminde Nil suları inanılmaz derecede yükseldi ve taştı. Başkent Teb şehrinin bir bölümüyle Amon Tapınağı sular altında kaldı. Amon'a ait özel eşyaları kendi evinde koruma altında tutmak için ilk defa Karnak Tapınağı'nda "Tanrının karı-

sı" olarak anılan kral ailesinden bir genç kızı yerleştirdi. Bu daha sonraki dönemlerde gelenek haline dönüştü.

Osorkon IV: İ.Ö. 730-715? tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı ise "Aaheperre setepenamun"dur. İ.Ö. 730 civarında Sais Prensi Tefnakth tarafından tahttan indirildi.

Ost: Mentuhotepler döneminde silahlı kuvvetler sorumlusu. Mezarı Nil'in batısında bulunan Teb'in Gurna Köyü'ndeki mezarlıklarda bulundu.

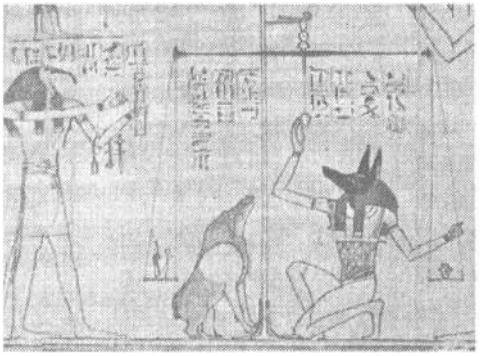
Ostrakon: Yunanca arkeolojik bir sözcüktür. Ağaç kabuklarına ya da çömlek kırıklarına yazılan ya da çizilen resim. Eski Mısırlılar kireç taşı ya da pişmiş toprak parçaları üzerine yazıp çiziyorlardı. Böylece eski antik kültürlerin tarihleri ve gelişen olayları bu ostrakonlar vasıtasıyla günümüze ulaştı. Bazen çanak ve çömleklere üzerinde sürgüne gönderilen kişilerin isimleri de yazılırdı. Halk masalları da yazılırdı.

Osymandias: Ramses II'nin Mısır dilindeki asıl adı olan Usir-maaté'ın Yunan dilinde bozularak yazılmış şeklidir. Bu adla Yunanistan'da efsaneler dizisi yaratıldı. Diyotoroso Sıkellotes'in "Osymandias'ın mezarı" eserleri buna örnek olarak verilebilir.

Oujda: Mısır Tanrısı Horus'un sihirli gözü. Bu sihirli gözün sağında ve solunda cenaze melekleri olarak bilinen Horus'un dört çocuğu yer alırdı.

Ousheptis: Mumyalanmış ölüyle beraber mezar odasına bırakılan bir heykelcik. Bu heykelciğin öbür dünyada ruhun bütün işlerini yapabileceğine inanılırdı.

Ö

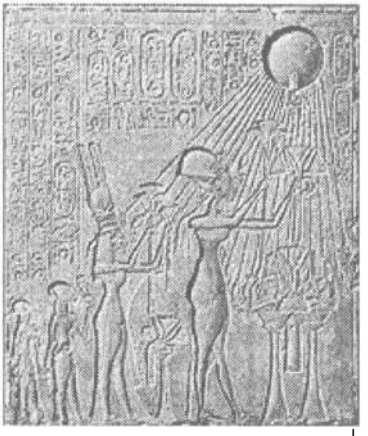

Ölüler kitabında ruhun yargılanması sırasında kullanılan tartı aleti

Ölüler Kitabı: Osiris'in "kozmik kültür"den esinlenerek hazırlamış olduğu kutsal Ölüler Kitabıdır. Hiyerogliflerdeki adı "Reu Pert em Hru" İngilizce çevirisi ise "Chapters of the coming forth by day" İngilizce'den Türkçe'ye çevirisinde ise "Günle gelecek olana ait bölümler" anlamını taşır. Ramses II döneminde tapınak rahibi olan Hz. Musa ilk olarak tek tanrılı dinin kurucusu ve Musevi toplumunun peygamberi oldu. Kaynaklar Museviliğin temelini oluşturan 10 emrin Osiris dininin 42 kuralından alınarak derlenmiş olabileceğini gösteriyor. Nedeni ise Ramses II döneminde Musa'nın tapınağın baş rahibi olmasına bağlanıyor. Rahip olduğu tapınakta Osiris kültü uygulanıyordu. Bulunan bazı papirüslerden de anlaşıldığı gibi bu kitap daha sonraki tarihlerde derlendiği zaman bile sıralama sistemi uygulanmamıştı. Papirüslerin adı da onları yazan katiplerin adı olarak geçti. Bu papirüsler: "Nu Papirüsü, Ani Papirüsü, Anhai Papirüsü, Nefer-uben-f Papirüsü, Turin Papirisü" olarak katiplerin adını taşımaktadır. Belki de daha yüzlerce bunlara benzer papirüs vardır. Ancak bunlar belki de mezar soyguncuları tarafından çalınarak imha edilmişlerdir. Bu kitap ayrıca "Heliopols, Teb ve Saite" derlemeleri olarak da karşımıza çıkar. Bunlardan Teb derlemesi: XVIII-XXII. Hanedanlar arasında papirüsler, mezar duvarları ve tapınaklara işlenmiş metinlerden derlendi. Sait derlemesi: Ölüler Kitabı'nın final bölümü olarak ortak bir karara odaklanan araştırmacılar,

XXVI. Hanedandan sonraki hanedanlar tarafından Hiyeroglif, Demotike ve Hiyeratik yazı karakterleriyle papirüslere, mezar duvarlarına ve tapınaklara yazılmış metinlerden derlenmiştir. Heliopolis derlemesi ise, İ.Ö. 3500 yılından daha eski olabileceği tahmin edilen sembollerle gösterilen mezar duvarlarındaki metinlerden derlenerek hazırlanmıştır. Ancak yapılan araştırmalarda bu eski metinleri belirten çoğu sembol belirginlik özelliğini kaybettiği için belki de araştırmacılar buna bireysel görüşlerinden bilgiler katmışlardır.

Ölü gömme geleneği: Eski Mısır'da öldükten sonra yeniden yaşama inancı olduğu için ölüler törenlerle özel olarak hazırlanmış mezar odalarına mumyalanarak konardı. Ölünün ruhu öteki dünyada huzurlu olsun diye çeşitli törenler ve dinsel ayinler yapılırdı. (Bu uygulama bugün İslam inancında da yaygındır. Ölenlere cenaze töreni ve öteki dünyada huzurlu olması için mezar başında dualar okunduğu gibi gömülmeden önce camilerde namaz töreni yapılır. Yaklaşık 40 gün sonra ise onu yeniden hatırlamak ve öteki dünyada huzurlu olması için şenlik içinde mevlit okunur.) Öteki dünyada huzur içinde yolculuğa çıkacak olan ruh için özenle hazırlanmış tütsüler ve kötülük saçan cinlerden korunması için Ölüler Kitabı'ndan ayetler mezara bırakılırdı. Mumyalama işinin aslı ölünün kişisel özelliğini öteki dünyada da devam ettirmesi şeklinde uygulanırdı. Bu işlem insanlar dışında önem verdikleri bazı hayvanlar için de yapılırdı. Bölgede yapılan arkeolojik kazılarda binlerce hayvanın mumyası bulunmuştur. Bunların arasında boğa, köpek, kedi, kuş, balık mumyaları çoğunluktaydı. Ölü yıkandıktan sonra iç organları alınır, gözler ve ağız tanponlarla doldu-

rulur ve bir çeşit alet kullanılarak beyin kafatasından boşaltılarak mumyalama yapılırdı. Ölünün iç organları da kanopos adı verilen kaplarda koruma altına alınırdı.

Ölüler Kitabı'nda hakim ve savcı tanrılar: Bütün ezoterik yönleriyle Mısır'ın Ölüler Kitabıyla ilgili bulunan Papirüs belgelerinde Tanrıça Maat'ın adıyla "Maat Salonu" adı verilen ruhun yargılama salonunda 42 tanrı bulunmaktadır. Bu tanrıların salonda hakim ve savcı gibi görevler üstlenmiş olmalılar ki hepsinin konumları ayrı ayrı belirtilmiştir. Ruhun salona girer girmez bu tanrıların karşısında savunmaya geçmeleri yanında bütün tanrıların da özelliklerini bilmek zorundaydılar. Salonda görevli olan 42 tanrı ise; Usekh-nemtet, Hept-seshet, Fenti, Am-khaibitu, Neha-hrayı, Rereti, Mata-f-em-seshet, Neba, Set-gesu, Khemi, Uatch-nesert, Hra-f-ha-f, Kerti, Ta-ret, Hetch-abehu, Am-senef, Am-besek, Neb-maat, Thenemi, Anti, Tututef, Uamemti, Maa-ant-f, Her-seru, Neb-sekhem, Seshetkheru, Nekhen, Kenemti, An-hetep-f, Ser-kheru, Nebhrau, Serekhi, Neb-abui, Nefer-tem, Tem-sepi, Ari-em-abf, Ahi, Uatch-rekhit, Neheb-nefert, Neheb-kau, Tchesertep, An-a-f adlarını taşırlardı. Bu tanrılarla ilgili açıklamalar ilgili bömlümlerde verilmiştir.

Q

Qadesh: Mısır tanrıçasıdır. Qadeshet, Qetesh, Qudshu adlarıyla da tanındı. Mısır'da sevgi ve cinselliğin tanrıçası olarak tapınıldı. Bu tanrıçanın daha önceleri Suriye'de tapınıldığı ve Mısır'ın güçlü bir ülke olarak bölgeye ağırlığını koymasıyla kültünün Suriye'den alındığı şeklinde ifadeler var. Mısır'da bir aslanın arkasından gelen çıplak bir kadın olarak tasvir edildi. Tanrıça Hathor'a yakın olan seksi görüntüsüyle Min ve Reshep'i geride bırakan bir güzelliğe sahipti.

Qadeshet: (Bak Qadesh.)

Qeb: Mısır tanrıçasıdır. Seb şeklinde de yazıldığı görülür. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor. (Bak Keb.)

Qebhsennuf: Mısır'da bir tanrı. Horus'un formlarından biriyle bütünleştiği söylenir. Bu tanrı; Hapi, Tuamutef ve Amset gibi Kuzey, Doğu, Batı ve Güney'i temsil ediyordu.

Qereret: Nil Nehri'nin doğduğu mağaranın adı. Mısır Ölüler Kitabı'nda bu yerden söz edilir.

Qetesh: Mısır'da bir tanrıça. Semetik doğa tanrıçası olarak tapınıldı. (Bak Qadesh.)

Qudshu: (Bak Qadesh.)

P

Pa: Eski Mısır dilinde "Ev, kale" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Duvar" anlamına gelen "Pak" sözcüğüdür.

Pabahi: Mısır'da firavunlar döneminde bir yazman, katip. Pabahi ile ilgili duvar metinlerinde bir açıklama yer alır. Bu metinde ressam olan babası Maaninakef için "... 'Ip seninle çalışsın' dedi, ben de sözünü dinledim. Ama şimdi gör bak, tüm günü su testisini taşıyarak geçiriyor. Ona başka hiç bir sorumluluk verilmedi. Bu her gün böyle, senin 'bugün ne yaptın' öğüdüne uygun davranmıyor. Bak, güneş battı ve o yine testiyle birlikte ortadan kayboldu..." biçiminde bir yazı yazmıştı. Sözü edilen Ip muhtemelen onun kız kardeşi olarak düşünüldü. Babasının iki kardeşe verilen iş öğüdünün kardeşi Ip tarafından yerine getirilmemesinden dolayı yakınıyor.

Pabasa: XXVI. Hanedan döneminde Teb'li bir memur. Mezar duvarında arıcılık ve sebze toplama sahneleri gösterilmiştir.

Pa-douait: Mısırlılarda mezar adı. Bu mezarın tapınma salonunda son derece gizlilik içinde nitelikleri yüksek olan "Kher-hep" rahipleri, firavunları "Tanrıların oğlu" olarak kutsarlardı.

Pahet: (Ya da Pakhet) Mısır tanrıçası. Genellikle aslan-tanrıça Sekhmet ile karıştırılan bu tanrıça kedi başlı bir kadın şeklinde betimlendi. Beni Hasan'daki "Speos Artemidos" tapınağının etrafı kedi mezarlığıyla çevrilidir.

Palaeomastodon: Fil hortumuna benzer hortumlu memeli bir hayvan fosili. Bu fosil Mısır'da Fayyum bölgesinin oligosen tabakasında bulunmuştur.

Palermo taşı: Eski Mısır'da üzerinde hiyeroglifle yazılmış taşlardır. Arkeologlar tarafından üzerinde "Horus'un hizmetkarlarından" şeklinde yazılan bir taş da bulundu. V. Haneden dönemi (İ.Ö. 3500-2500) ile ara dönemde hüküm sürmüş firavunlara kadar uzanan krallık yıllıklarına ait bulunan diyorit kapaktaşı parçaları "Museo Nazionalde" koruma altına alındılar. Bu önemli buluntulara "Pallermo taşı" ya da "Pallermo yıllıkları" adı verildi.

Pami: İ.Ö. 773-767 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı ise "Usermaatre setepenenre" dir.

Panehesi: (İ.Ö. 1188-1075) XX. Hanedan dönemi Ramses XI hükümdarlığında Kuş Eyaleti genel valisiydi. Ekonomik sıkıntılarla başbaşa kalan Mısır halkının ayaklanmasını durdurabilmek için halka karşı silaha davrandı.

Panopolis: (Pan'ın kenti) Mısır'da bir kent. Yunanlıların "Ipu ya da Hermmim" (Yunan dilinde Hemmis ya da Ahmin) kentine verdikleri ad. Yukarı Mısır'daki bu kentte halk, Koptos ile Min'e tapıyorlardı. Yunanlılar bu kenti Tanrı Pan ile özdeşleştirdiler.

Papirüs: (Lat. papyrus) Yunan dilinde "papyros"tan gelir. Eski Mısır uygarlığında kil tabletler yerine yazı yazılmak için kullanılan bitki. Bir insan kolu kalınlığında 2-3 metre boyu olan kalın ve sürüngen olan köksaplı bir otsu bitki-

dir. "Cyperus papyrus" papirüsgiller familyasındandır. Mısırlılar yazı yazmada kullanmak için bu bitkinin sapından koparıp birbirlerine yapıştırılan lameleri kullanıyorlardı. Papirüsler genellikle Nil kıyısında ve deltanın bataklık bölgelerinde yetiştirilir. Kökleri yiyecek olarak kullanılırdı. Sapları da hem yiyecek ve hem de mum fitili yapmakta kullanılırdı. Ancak bu bitki önemli derecede yazı yazma aracı olarak hizmet vermiştir. İ.Ö. 2500 yılından sonra papirüsler üzerinde hiyeroglifler işlenmeye başlandı. Bu bitkilerin sapları parçalar halinde kesilir, dokuları kesici aletlerle levha şeklinde kaldırılır, ıslatılarak uzun süre çekiçle dövülürdü. Bir nevi preslenirdi. Papirüslere yazılan yazıya "Papirüs X" adı veriliyordu. Metinler bulunduğu yerin adını alır. Örneğin tapınaktaysa onun adını, kentteyse kentin adını alırdı. Dini metinler taş ve kil tabletler üzerine; ölümden sonra korunmaya özgü metinler ise papirüs üzerine yazılırdı. Bu konu "Ölüler Kitabı'nda" belirtilmiştir. Papirüslere yazılan metinler ölünün üzerine yerleştirilirdi. Mısır'dan sonra Yunan ve Roma'da da papirüsler kullanıldı. En eski Yunan papirüsü 1752 yılında Herculanum'da bulundu. Bunlar daha çok felsefi yazılar içerirdi. Mısır'da Oksyrynkhos civarında Helenistik dönemine ait Roma ve Bizans papirüsleri bulundu. Aristoteles'in "Atınalıların Devleti" (Athenaion, Politeia), Bakkhylli Des'in "Odlar"ı, Herodas'ın "Mimosu", Timot-heus'un "Persai"si, Menandros'un komedileri, Kallimak-hos'un şiirleri, Sophokles'in "İkhneuata"sı, bulunan metinler arasındaydı. Ayrıca Roma dönemine ait olduğu söylenen büyücülük ile ilgili metinler de bulundu.

Papirüsçü: Filolog. Papiroloji uzmanı.

Papirüsgiller: Nemli ve bataklık ortamlarda yetişen kök saplı, gövdesi üçgen kesitli, otsu bir bitki. Eski Mısır'da kağıdın ham maddesiydi.

Papremis: Mısır'da kent. Bu kentin yakınlarında Libyalı İnaros ve müttefiki Yunanlılar, Pers Kralı Artakserkses I'in

satrapı Akamenış (Akamanış) komutasında bozguna uğratıldılar. İnaros savaş esnasında esir edilip hapse atıldıktan sonra Sus kentinde öldürüldü.

Paramessu: XVIII. Hanedan İ.Ö. 1539-1292 tarihlerinde Mısır'da askeri darbe yapan General Horembeb'in iktidarı döneminde yetenekli subaylarından biri. Vezirlik yaptı. Horembeb onu halefi olarak açıkladı. İ.Ö. 1292 yılında tahta geçer. Daha sonra da XIX. hanedanın kurucusu Ramses I olarak tarihe geçer.

Parapıthecus: Mısır/El-fayyum'da bulunan bir maymun fosili.

Parysatis: Artakserkses I'in oğlu Dara II'nin üvey kız kardeşi ve karısı. Dört çocuk doğurmuştur.

Pasedu: Ramsesler döneminde bir hizmetçi. Mezarı Deyr-ül bahri'de bulundu. Hangi dönemlerde çalıştığı belgelenmedi.

Pedubaste: (Bak Pedubastis.)

Pedubastis: İ.Ö. 818-793 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "User-maatre setepenamun" dur. (Bazı kaynaklarda ölümü İ.Ö. 763 tarihi olarak ele alınmış) (Pedubaste olarak da bilinir.) Mısırlı bir prens. Bubastis kentinde doğdu. Osorkon III döneminde XXII. Hanedan kralı olan Şeşonk III'e karşı (İ.Ö. 817-763) kendini Mısır kralı olarak ilan etti. Amon Rahibi Harsiese II'nin desteğiyle XXIII. Hanedanı kurdu. Manheton'a göre hanedanının kurucusu olarak bilinir. Ülkenin içindeki anlaşmazlıklarla ilgili Ptolemaiosların egemenliği sırasında "kahramanlık" adı altında yazılan "Pedubast'ın Halk Kroniği" adlı destanla tanındı.

Peftoaubast: Hermopolis Kralı Nemrut'un ittifak istemesine karşı çıkan Herakleopolis kralıdır. Ancak Nemrut onun ikametgahını kuşatır.

Peheri: Ölüler Kitabı'nda büyük tanrı olarak anılan bir tanrının adı.

Pelusium: (Yun. Pelusıon) Nil'in doğu ucunda bir kent. Kentin adı "çamurlu" anlamında bilindi. Aşırı yağmurlar ve sellerle kente giden yol çamurla kaplandığı için böyle bir adın verildiği tahmin ediliyor. Önemli bir ticaret limanıdır. Kral Kambiz II (Kambyses II) Mısır'ı işgal etmeden önce İ.Ö. 525 yılında Mısır halkını burada bozguna uğrattı. Daha sonraki tarihlerde de Mısırlılar Psamtik III ile Yunan askerlerini bu kentte bozguna uğrattı. Romalılar döneminde çok daha zengin bir ticaret yeri olan bu kentin adı daha sonra "farama" olarak değiştirildi. 640 yılında Ömer'in komutanı Amrübnülas Pelusium, Memfis ve Babil Kalesi'ni kuşatarak Nil'e egemen oldu. Bu kentin yakınında bugün harabeler var.

Pelusium kolu: (Ya da pelision) Nil Nehri'nin kollarından biri.

Pelusium körfezi: Mısır topraklarında Akdeniz kıyısındaki geniş bir girinti alanı. Eski çağlarda Nil'in kolu pelsium körfeze dökülürdü.

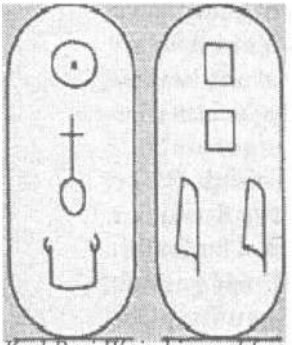
Peniut: (Pennout olarak da bilinir.) Ramses IV döneminde Nübye valisinin naibiydi. Mezarı Milam'da bulundu (Yeni Aniba). Daha sonra da Amada yakınlarında bir yere taşınmıştır. Mezar duvarlarında Osiris'in "kalbin tartılması" sahnesi betimlenmiştir.

Pentastateron: (Yunanca bir sözcük) On drahmi değerinde altın para "dekadrakhmon" adıyla da anıldığı söylenmektedir. Lagos Hanedanı döneminde basılan madeni para. Beş stater değerinde olan bu madeni paradan İulios Polydeukes söz eder.

Pentaveret: XX. Hanedan dönemi Kralı Ramses III döneminde yaşadı. Annesi kraliçe Tiye tarafından tahta çıkarılmak istendi. İ.Ö. 1155 yılında Ramses III'e karşı bir komplo düzenler. Kral öldürülür. Ancak kaynaklarda komplodan hemen sonra Ramses IV tahta geçer. Muhtemelen komplocuların lideri olarak Ramses IV tarafından öldürüldü.

Pentu: Akhenaton'un özel doktoru.

Pepe: Eski Mısır dilinde "Uçmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kelebek" anlamına gelen "Pepen" sözcüğüdür.

Kral Pepi II'nin hiyeroglif yazıyla adı.

Pepi I Merire: İ.Ö. 2316-2284 tarihleri arasında VI. hanedan dönemi Mısır kralıdır. Teti'nin oğludur. Bulunan heykeli Broklayn'da koruma altına alındı. Bu heykel güneş tanrısına kurban keserken dizüstü oturarak gösterilmiştir. Yukarı Mısır eyaletini yöneten Kuri'nin iki kızıyla evlidir. Pepi I Merire döneminde ve Arkaik dönemde önem kazanan Tanrıça Basted, Tanrıça Hathor ve bereket tanrısı olarak da bilinen Nil'in koruyucu tanrısı Min'e önem verildi.

Pepi II: Mısır dilindeki adı "Ne fer ka re" dir. İ.Ö. 2270-2205 tarihlerinde VI. hanedan Mısır kralıdır. Kral Merenre'nin üvey kardeşidir. 94 yıl hüküm sürdüğü söylenir. Krallık döneminde geç dönemin devletleri olan Vavat, İrçet ve Zatuç'un topraklarını aldı. Onları krallığıyla birleştirdi. Tahta çocuk yaşta geçti. Annesi ve ailesinin yönetime karışması krallığın çöküşünü hazırladı. Merkezi sistem iş yapamaz hale geldi. Pepi II ölünce onun yerine Antiemsaf II Merenre tahta geçti.

Kral Peribsen'in hiyeroglif yazıyla adı.

Per-baneh Cedet: (Bak Tell-el-Rub.)

Peribsen: Setli bir kraldır. (İ.Ö. 2750) II. Hanedanın altıncı firavunudur. Masal hayvanı Seth'in adını adıyla birleştirerek güçlü çöl tanrısının bedenlenmesiyle kendini özdeşleştirir. Abydos'ta tapınak şeklinde bir mezar yaptırdı. Krallığın koruyucu tanrısı Horus'un yerine Seth'i koruyarak din devrimi yapma girişiminde bulundu. Ancak başarılı olamadı. Khasekhem tarafından tahttan indirildi. Mezarı Sakkara'da, kenotaphionu ise Abydos'tadır. Mısır'da entrikalar hiç bitmez. Her ne kadar Akhenaton (Amenofis IV) tek tanrıcılıkta bir din devrimi yapmak istemişse de tarikatçı Amon rahipleri tarafından öldürül-

müştü. Peribsen biraz daha farklı bir devrim yapmak ve Seth'in kültünü ön planda görmek için tapınak rahiplerine baskı yapmıştır.

Per-sopdu: Aşağı Mısır'da 20 Nomos'un ilk başkenti. ("Sopd'un toprakları") bölgesinde yer alır. Sopdu bu bölgenin yerel tanrısıydı. Burada yerel tanrı adına yaptırılmış bir tapınağın bazalt kalıntıları vardır. Ramses II'ye ait heykel parçaları Nektanebo I tarafından Tanrı Sopdu'ya yapılmış tapınma yeri ise muhteşemdir.

Peruka: (ya da peruk) (İtl. perucca'dan) Takma saç. Eski Mısırlılar saçlarını dipten keserlerdi. Ancak törenlere ya da güneşe çıktıklarında peruka takarlardı. Bu perukalar bitki ya da at kılından yapılırdı. Medyalılar, Asurlular, Kaldeliler de peruka kullanırlardı. XVI. yüzyıldan itibaren Avrupa'ya yayıldı.

Per-ur: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ismini, kimliğini arayan ölünün adının aldığı yer. "Büyük ev" olarak bilinir. Ölen yargılama salonunda aydınlığa çıktığı zaman ruhunun kimliğini burada alırdı.

Per-Usire: Busiris'in Mısır dilindeki adı. "Osiris'in evi" anlamındadır. (Bak Busiris.)

Per-vacit: (Bak Tell-El-Fara.)

Pesedj: Hiyerogliflerde dokuz sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı. 90 sayısının karşılığı olarak da kullanılmış.

Peser: XX. Hanedanda kent idarecisi. Aynı dönemde idareci Pever ile mezar soyguncuları yüzünden yaptıkları çekişmeleri belgelere geçti.

Petbe: Mısır'da intikamın tanrısı olarak tapınıldı. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Peti: Mısır'da firavunlar döneminde bir müfettiş. Tarihi bilinmiyor. Tanrıça Hathor'un baş rahibesi olan Nesi-

Sokar'ın eşi olduğu söylenir. Mezarı Gize'de soylular arasında bulundu. Kendisi ve eşinin mezarı üzerinde lanetli sözler yazılıdır. Mezar duvarında "... Kadın ya da erkek her kim bu mezara bir kötülük yapacak ve içine girecek olursa; suyun üstünde timsahla, suyun içinde su aygırıyla ve karada akreple karşılansın... "şeklinde yazılmıştır.

Petomenope: Teb'de bir rahipti. Aynı zamanda kralın katibiydi. Onunla ilgili bulunan bir heykelin İ.Ö. 650 tarihlerinde Teb'de yapıldığı saptandı. Teb'de yapıldığna dair belgeler bulundu. Aynı heykelin G. Hervart von Hohenburg'un 1620 yılında "Thesaurus Hieroglypi-corum" adlı kitabında çizimi gösterildi. Önce Roma'da daha sonraları ise Paris Louvre Müzesi'nde koruma altına alınmıştır.

Pietro Della Vale: 1586-1652 tarihleri arasında yaşadığı anlatılan İtalyan asıllı tarihçi ve yazardır. 1614-1626 tarihleri arasında doğu Akdeniz'i dolaşarak Mısır mumyalar ve kıptı el yazmalarından oluşan bir koleksiyonla İtalya'ya döndü.

Petosiris: İ.Ö. IV. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen tapınak başrahibi. Thot'un başrahibi olduğu söylenir. 1920 yılında çölde yapılan bir kazı sonucu mezarı bulundu. Bulunan mezarı Hermopolis'in güneyinde bugünkü adıyla Tunah köyünün karşısındadır. Mezarındaki kabartmalar iki kültürü de işlemiş. Mısır ve Yunan sanatı görülür. Döneminde işgalciler ve yağmacıların Mısır'da yaptıkları düzenbazlıkları mezar duvarlarına kazıttı. Perslerin meydana getirdiği zararları da bu kabartma metinlerde görmek mümkün.

Pharos: Mısır kıyıları yakınında Akdeniz'de bir ada. Coğrafik konumu oldukça elverişlidir. Antik çağda bu adaya büyük önem verildi. Kral Tutmosis III İ.Ö. 1460'da bu adaya büyük bir liman yaptırdı. Bu limanla Pharos kısa bir sürede bölgenin ticaret üslerinden biri haline geldi. Bu ada Tır ve Sidon'dan Afrika kıyılarına (Sirenayka, Kartaca) giden Finike gemilerinin çizdiği rotanın üzerindedir.

İ.Ö. 285'te İskenderiye'ye bağlandı. Dünya'daki ilk deniz feneri Pharos'ta Ptolemaios Philadelpos, Kinodoslu Sostratos'a yaptırdı. Tepesinde geceleri ateş yakılan bu kule, İ.S. 1302'de yıkıldı.

Philai: (Philae) Mısır dilinde pilak. Nil'de özellikle İsis adına yaptırılan tapınaklarıyla ünlü bir ada. Adada Nektanibis (Mısır dilinde nekta-nibef) II'nin köşkü ile Ptolemaios II'nin mirasçıları tarafından inşa edilen yapılar görülmeye değerdir. Nektanebo I döneminde başlayan ve ptolemaioslar döneminde tamamlanan tapınak 1902 yılında kurulan "Asuan barajının" suları altında kalmaması için yerinden sökülerek Agilkia Adası'na taşındı. Tapınağın açılışı ise 1980 yılında yapıldı. Ebu Simbel'den sonra Nübye'nin en ünlü tapınağıdır. Burada Osiris'in son defa uyuduğu Abato'nun bulunduğu Biggeh Adası'nı da kapsayan dinsel bir merkezdi. Burada ayrıca Tanrıça İsis'e adanmış bir tapınak var. Adada ayrıca İsis'in kayığının konduğu bir köşk ile Hathor Tapınağı gibi başka tapınaklar da var. "Uzaktaki tanrıça" olarak anılan Hathor Mısır'a geri dönerken burada konakladığı söyleniyor. Hathor'un konakladığı tapınağa "çağrı tapınağı" diyen Mısırlılar tanrıçanın neşe içinde kendisini hissetmesi için tapınağın duvarları dans ve oyun sahneleriyle süslüdür. Burası Yunan-Roma hac merkezi olarak kullandı. İsis'i, Arensnipsus, Mandulis ve Hathor'dan başka tanrılara ait heykeller de bulundu.

Pianhi: (Bazı kaynaklarda Pi-Ankhi şeklinde yazıldığı da görülmektedir.) (Mısır dilinde Usermate) İ.Ö. 740-713 tarihlerinde XXV. Hanedan Mısır Kralı Piye'nin Manheton listesindeki adı. (Bak Piye.) (Bak Piankhi.)

Piramit: (Fr. Pyramide, lat, pyramis, pyraidis. Yunancada"pyramis, idos, pyros" sözcüğünden gelir.) "pyros" sözcüğü "ateş" anlamındadır. Ehram da denir. Firavunlar döneminde Mısır geleneklerinde mezar anıtı olarak kullanılan üçgen biçiminde dört yüzü ve tabanı dikdörtgen

şeklinde olan bir yapı biçimi. Bu yapı tepesine doğru sivri bir konumda biter. Meksika'da ise tapınakları belirlemek, yapılardaki yükseltidir. İlk piramit III. Hanedan döneminde Kral Coser'in 60 metre yükseklikteki piramididir. Tuğladan örülmüştür. Bu piramit muhtemelen "güneş tanrısı krallığına" çıkılması için dev basamaklardan yapılması düşünülmüştür. Ancak Mısır'ın dinsel geleneklerinde yeryüzü sularla kaplıyken ve suların çekilmesinden sonra ortaya çıkan ilk yükselti anlamını taşır.(Aynı dinsel düşünce Mayalar'da da vardı. Onlar da dağların yüksek yerlerine yeryüzünün sularla kaplıyken ve suların çekilmesiyle görünen ilk kara parçalarındaki yükseltiler olduğu için tepeleri kutsal saymışlardı.) Bu piramit hiyeroglif yazılarında "sonsuzluk konutu" olarak bilindi. Mimar İmhotep'in bu başarılı çalışması pramitin tek başına bir yapı olmadığını çeşitli kral ve kraliçelere hizmet edecek bir mezar kompleksi olarak kullanıldı. Bu tapınakta "hebsed" bayramı olarak bilinen (kralın tahta çıkış yıldönümü şenlikleri) törenler alçak kabartmalarla gösterilmiştir. Ayrıca bu piramitte ölülere ait mezar eşyalarının bulunduğu depolar da vardı. Buluntuların çoğu Kahire Müzesi'nde bulunmaktadır. Ayrıca piramitte ruhların dolaşması için oldukça ilginç odaların olduğu da bulundu. Piramit mimarisi Eski İmparatorluk döneminde doruk noktasına ulaştı. III. Hanedan döneminde basamaklı başka piramitler de yapıldı. Ancak bu piramitlerden günümüze harabeleri ulaşmıştır. Daha sonra piramitlerin yapımı Kral Snefru ile gelişme gösterdi. Snefru Sakkara'da Meydum ve Dahsur'da bulunan iki başka piramit yaptırdı. Yapılan piramitler arasında en ünlüsü ise Kral Keops'un yaptırdığı "büyük piramit"tir. Büyük Keops Piramidi'nden sonra IV. Hanedanlar döneminde Kefren ve Mikerinos'un yaptırdığı iki piramit, Sfenks ve mezarlar Gize'de anıtsal bir topluluk oluşturdu. V. Hanedanlar döneminde Kral Unas'ın piramidi büyük olmazsa bile mi-

maride yeni bir örnek oluşturdu. Piramitlerde bulunan metinler Mısır'daki en eski dinsel metin derlemeleri olarak kabul edildi. Eski İmparatorluk döneminden sonra nedense piramit yapımı durdu. Ancak piramitlerin altına bir labirenti andıran karmaşık odalı mezarlar yaptırdılar. XI. Hanedan döneminde Mentuhotep'in Deyr-ül Bahri'deki mezarı bu çalışmanın en belirgin örneğidir. Mısır'ın duraklama döneminden sonra Napata ve Meroe'de yeniden piramit yapımına başvuruldu. Mısır'daki piramitlere benzer piramitler Hindistan ve Güney Amerika'daki bölgelerde de görüldü. Piramitlerin tarifini yaparak nasıl yapılmış olabileceğini anlatan Herodotos, Euhemerus, Sisahili Duris, Aristogoras, Diyonisyus, Antemidorus, Alexander Polihistor, Butoridas, Antistenes, Demetrius, Demoteles ve Apion gibi yazarlar bu piramitlerin kimler tarafından yapıldığına ise değinmediler. Arkeoljik kazılarda arkeologlar tarafından günümüze kazandırılan önemli bazı piramitler ise: Abusir, Il-lahun, Bent, Beyazpiramit, Keops, Kefren, Mikerinos, Dhasur, Djetkare, Hawara, Kırmızı piramit, Amenemhat I, Maidum ve Niuserre'dir.

Piramitçik: Mısır'daki dikilitaş ve piramitlerin en yüksek tepesindeki son çıkıntı. Buna benzer çıkıntılar yeni imparatorluk dönemindeki mezarların üzerinde görüldü.

Piramit kubiti: Piramitlerin yapımında kullanılan 636, 66 mm'ye denk düşen bir ölçü birimidir. Genellikle piramitlerin yapımında kullanıldı.

Piankhi: (Pi'anh ya da Pi-ankhi şeklinde yazıldığı da görülmektedir.) ya da Pinecem. (İ.Ö. 751) Napata Sudan Kralı. Amon'a tapıp Libya dynasteslerin baskısından kaçan ve Napata'ya sığınan Mısırlıların soyundan geldiği söyleniyor. Piankhi Mısır'daki orijinal adıdır. Mısır'ın güney ve kuzeyinde egemenlik yaptı. Hermopolis ve Memfis'i ele geçirdi. XXV. Kuşi Hanedanı'nı kurdu. Her kentin yerel tanrısına saygı gösterdi. Heliopolis'te Tanrı Re'ye kendini

Mısır kralı olarak ilan etti. Ancak henüz bilinmeyen bir nedenle krallığı bırakıp Napata'ya geri döndü. Onun yerine İ.Ö. 716'da Şabaka geçti. (Bak Piye.)

Piere Motet: Fransız Mısır bilimci. 1929 yılında Pı-Ramses (Tanis) yöresinde kazılar yaptı. Şeşonk III, Amenemapit ve Psusennes'in mezarını buldu. Bunların arasında Psusennes'in mezarında bulunan süs eşyaları ve tabletler Mısır tarihi ile ilgili önemli buluntulardı.

Pinedcem: (Pinecom ya da pinecem) Teb'de iki büyük Amon rahibinin adı. Piankhi'nin oğludur. Psusennes'in kızı Makare ile evlendi. Amon başrahibi olan büyük oğlu ölünce onun yerine diğer oğlu Necer-keperre'yi atadı. Ancak Necer-keperre hesapları kendi lehine kullanarak kısa süre içinde kendini kral ilan eti. Bu oğlu yüzünden Mısır tekrar ikiye bölündü.

Pinedcem I: XXI. Hanedanı kurdu. Rahip-kral Harihor'un torunu Psusennes'in damadıdır (İ.Ö. 1054-1009). Kayınpederi onu tahtına ortak etti. Thebai üzerinde hüküm sürdü. Karnak ve Medinet Habu tapınaklarında yapılan yağmalamayı önledi. Yağmalama sonucu hasar gören çoğu kral mumyalarını da onardı.

Pilon: Mısır'da tapınakların merkeze doğru açılan kapılarına verilen ad. Bu tapınakların etrafında koruyucu bir duvar, taşlarla örülmüş ve her iki tarafında sfenkslerin bulunduğu bir yoldan girilir. Tapınağın içindeki pilonlar ise ruhsal yönden tapınağın koruyucu kapıları olarak bilinir.

Pithom: "Tanrı Atum'un evi" olarak bilinir. Deltada yer alan bir Mısır kenti. İncil'deki anlatımlarda İbranilerin burada çalıştırılmış olabileceği anlatılır. Bugünkü adı "Tel el-mashuta" dır.

Pınecem II: (İ.Ö. 1000-984) Kral Siamon'un çağdaşlarındandı. Krallığı ve siyasal kimliği hakkında yeterli belgeler bulunmadığı için bilgi verilemiyor.

Piphururievs: Nefertiti'nin kocasının adı olarak geçiyor. Ancak Mısır tarihinde adına rastlanmıyor. Acaba Akhena-

ton'un diğer adı mı yoksa Nefertiti'nin yapmış olabileceği yeni evlilikte kocasının adı mı? Bu konuda henüz yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Piye: Ya da Pianh, Piencem (Piankhi,Pi'anh ya da Pi-ankhi şeklinde yazıldığı da görülmektedir.) İ.Ö. 740-713 tarihlerinde XXV. Hanedan Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı "Usermaatre "dir. Kral Kaşta'nın oğludur. Orduları Osorkon III'ün ölümünden sonra Teb'i işgal ettiler. Babası gibi o da tuttuğunu koparan cinsten biriydi. Osorkon III'ün ölümünden sonra askeri yönden zayıf kalan Teb kentini çok zorlanmadan kuşattı.Yağmaladı. Piye'nin (İ.Ö. 751) Napata Sudan Kralı. Amon'a tapıp Libya dynastes-lerin baskısından kaçan ve Napata'ya sığınan Mısırlıların soyundan geldiği söyleniyor. Piankhi (Pi-ankhi) Mısır'daki orijinal adıdır. Mısır'ın güney ve kuzeyinde egemenlik yaptı. Hermopolis ve Memfis'i ele geçirdi. XXV. Kuşi Hanedanı'nı kurdu. Her kentin yerel tanrısına saygı gösterdi. Heliopolis'te Tanrı Re'ye kendini Mısır kralı olarak ilan etti. Ancak henüz bilinmeyen bir nedenle krallığı bırakıp Napata'ya geri döndü. Onun yerine İ.Ö. 716'da Şabaka geçti. Arkeolojik kazılarda bulunan firavun Piye'nin (Pi-ankhi) mezarı başında bulunan dikilitaştaki yazılar "Dictionnaire Geographique de I'Ancienne Egypte"adlı eserin yazarı Brugsch'in ifadelerinde, "...Ben-Ben içindeki Tanrı Ra'yı görmek üzere büyük pencereye doğru basamakları tırmandı. Kral şahsen, ayakta durarak ve yalnız başına, sürgüyü kaldırdı ve iki kapılı geçidi açtı. Derken babası Ra'yı Het-benben'in muhteşem iç odasında gördü. Ra'nın kayığı Maad'ı ve Aten'in kayığı Sektet'i gördü..."şeklinde açıklamalarda bulunur. Böyle bir ifadenin Firavun Pi-ankhi'nin (Piye) mezarının başındaki dikilitaşta yer aldığını belirtmektedir.

Plutark: Yunanlı araştırmacı ve coğrafyacı. (İ.S. 120 civarı) Mısır Tanrıçası İsis ve onun eşi Tanrı Osiris hakkında çeşitli yazılar yazdı.

Pnka: Eski Mısır dilinde "Zapetmek, yakalamak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Almak, kendine mal etmek" anlamına gelen "Pepen" sözcüğüdür.

Polis: Mısır tarihinin firavunlar döneminde 42 bölgenin başında hem güvenlik görevlisi ve hem de hakim, 42 Nomarkos'un her birinin yanında güvenlik görevlisi sorgu hakimi ve cellat olarak görev yapan bir çeşit polis şefi.

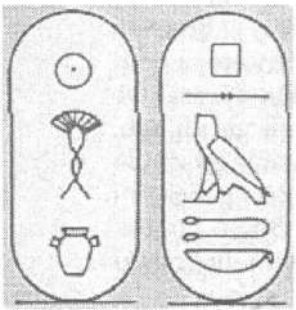
Polydamma: (Yun: Mit) Mısır Kralı Thon'un karısının adı. Kocasının tacizlerinden bıktığı için Helene'i, ona büyülü otlar vermesi için Pharos'a gönderdi.

Portre: Bir kimsenin resim ve heykel yoluyla yapılan benzeri. Edebiyat sanatında da insanların kişilik ve görünüşlerini anlatan yazı türü. Eski İmparatorluk döneminde Mısırlı heykeltraşlar portre alanında hayranlık veren bir çalışma sergilemişlerdi. Boston'daki Ankhaf'in büstü, Amenofis IV'ün portreleri benzer örneklerdir.

Port Said: Mısır'da bir liman. Akdeniz kıyısında Süveyş Kanalı'nın girişinde yer alır.

Prohylobates: Mısır'da alt Miosen'de bir maymun fosili. Günümüz Jibola soyundaki maymunların atası sanılmaktadır.

Pronaos: Tapınakların saklama bölümleri olan "naos"ların önünde bulunan bir başka oda. Tapınağın mimari yapısına göre özellikleri değişirdi.

Kral Psammetik I'in hiyeroglif yazısıyla adı.

Proskinem: (Ya da Proskynema) "secdeye kapanma" anlamında yunanca bir sözcük. Eski Mısır uygarlığında mezar taşının başındaki yazıya verilen ad.

Psammetik: (Ya da Psamtek) Mısır'da XXVI. hanedanı kuran üç krala verilen ad.

Psammetik I: (Ya da Psamtek) İ.Ö. 664-610 tarihlerinde XXV. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Uahibre" dir. Yunanca dilinde Psamme-tikhos. (bazı kaynaklarda dönemi İ.Ö. 663-609 şek-

linde ele alınmıştır.) Sais'te veliaht prens olarak Athribis kralıdır. Nek-hao'nun (Nekho I) oğlu. Rakiplerine karşı çok direndi. Egemenliğini bütün Mısır'a yaydı. Yunanlı ve Karıallı paralı askerlerle derebeylerden oluşan "askeri feodalite"ye karşı çıktı. Asurluların vasıtasıyla kral oldu. Teb'in savaşlardan dolayı talan edilmesiyle sıkıntılı günler yaşadı. Hermopolis'ten Elephantine'ye kadar Etyopyalı Vali Mentuem-het'in yönetimine verdi. Döneminde deltanın bölünmesini toparlamayı başarır.

Psamutis: (İ.Ö. 393-?) XIX. Hanedan (İ.Ö. 399-380) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Userre Setepenptah"dır. Krallığı ve siyasal kişiliği hakkında yeterli bilgi bulunmaktadır.

Psammetik II: Ya da Psamtek (İ.Ö. 595-589) tarihlerinde XXVI. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı "Neferibre"dir. Yunanca Psammis. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 594-588 olarak ele alınmış.) Psamtik I'in torunu ve Nekhao II'nin oğludur. Nübye ve Etiopya'ya askeri seferler düzenledi. Fenike'ye diplomatik bir ziyaret yaptı. Babil İmparatorluğuyla iyi geçinmiş. Mısır askerleriyle yabancı paralı askerlerin Komutanları Amasis ile Potasimto, Napata'yı kuşatırlar.

Psamtik III: İ. MÖ. 526-525 tarihlerinde XXVI. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı "Anhkaenre"dir. Yunanca Psammenitos. Amasis II'in (Ahmes II) oğlu. 6 ay gibi kısa bir süre hükümdarlık yaptı. Perslerle Pelusium savaşında tahtını kaybetti. Esir düştükten sonra Kambiz'in emriyle öldürüldü. Bazı kaynaklarda ise esir düşüp serbest bırakıldıktan sonra bir ayaklanmaya katılır ve Kambiz tarafından öldürüldüğü anlatılır.

Pselket: Yunan dilinde "Pselkhis" olarak bilinir. (Bak El-Dak-ka.)

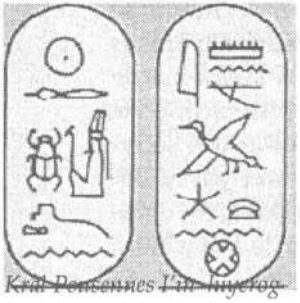
Psen: Firavun mezarlarında öldükten sonra midesini doyurması için mezar odasının giriş holündeki masaya konulan bir çeşit ekmek.

Psödo-grup: Eski Mısır'da bir ölünün farklı yaşlarda tasviri olarak düşünülen üç figürü bir arada gösteren heykel gurubu.

Pst: Eski Mısır dilinde "Sırt, bel kemiği" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Sırt, arka" anlamına gelen "Pach" sözcüğüdür.

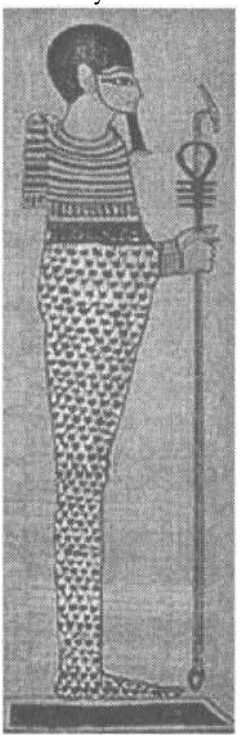
Psusennes: İki Mısır kralının adı.

Psusennes I: (İ.Ö. 1040-990) XXI. Hanedan (İ.Ö. 1075-945) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Aaheperre setepenamun" dur. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1054-1009 olarak ele alınmış) Babası Smendes'in yerine geçerek XXI. Hanedanın ikinci kralı oldu. Aşağı ve orta Mısır'ı yönetirken Amon başrahibi Pinecem I Thebais'te egemenlik sürdürdü. Tanis kentinin tapınağını ve bozuk duvarlarını onardı. Mezarı 1940 yılında Fransız Mısırbilimci olduğu öne sürülen Pierre Montet tarafından Tanis'te bulundu. Hiç bozulmadığı görülen mezardaki bazı süs eşyaları krallığın ne kadar zengin olduğunu gösterdi.

Psusennes II: İ.Ö. 960-945 tarihinde XXI. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Titheprure setepenre" dir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 984-950 olarak ele alınmış) Herihor'dan sonra Mısır'ı yöneten Amon rahiplerinin sonuncusuydu. Libyalı hükümdar Şeşonk'a babası Nemrud için cenaze töreni yetkisini verdi. Ona büyük saygı gösterdi. Döneminde Tanis kralları aleyhine Libyalı kabile şeflerinin etkisi görülür. Aşağı Mısır'daki kabile şefleri Nemrut ve oğlu Şeşonk (Ya da Şoşenk) güçlenmişlerdi. Ölümünden sonra Libyalı krallar başa geçti. Psusennes II'nin kızıyla evlenen Şeşonk daha sonra "Libyalı" denilen XXII Hanedanı kurdu.

Psykhostasia: (Yunanca sözcük.) Mısır mitolojisinde ölümden sonra ruhun değerlendirilmesi sonucu sembolik olarak yargılanması. "Ruhun tartılması" anlamında kullanıldı. Ancak Yunanlılar bunu yanlış anlayınca bir Mısır ayini şeklinde düşündüler. Eski Mısır'da Yeni İmparatorluktan başlayarak "Ölüler Kitabı" adı verilen büyük cenaze ayininin bölümlerinde ölünün kendisini yargılayacak, öteki dünyada kabul edilerek Tanrı Osiris'in kabinesinde bulunan 42 kişi karşısında yargılanmasıyla ilgiliydi. Ölüyü meclise Tanrı Anubis getiriyordu. Tanrı Anubis ile Maat tarafından Osiris ile hakimlerinin huzuruna çıkarılan ölü, itiraz itirafnamesini okur. Günah işlediğini inkar ederdi. Ölünün kalbi bir kefede tanrıça Maat'ın bir heykelciği (Tüy ve kaleminde de örnekler verilir) ya da "doğruluk-adalet" tanrısının adını gösteren hiyeroglif göstergesi terazinin öteki kefesine konuyordu. Bu işlemde ölü, kınanacak hiçbir şey yapmadığını belirterek "olumsuz itiraflarda" bulunuyordu. "düzen ve ölçü" tanrısı ayrıca tutanak yazmanı olan Thot'u denetlerken iki kefe aynı ağırlıkta durmuşsa bu da ölü için sonsuz yaşama girmesini sağlıyordu. Bu yargılama sistemi Mandeizm, Hiristiyanlık ve İslam dininde de işlenir. İkonograf sanatında yargı günü tartılmış ruhların terazisini Anubis'in halefi ve tanrıya en yakın melek olarak bilinen Mikail tutar. Ortaçağ heykellerinde bu sahnelere sık rastlanır.

Ptah'ı belirten bir çizim

Ptah: Mısır tanrısıdır. Ptha adıyla da tanındı. Memfis kentinde tapınılan Mısır tanrısı. Bu kentteki adı "Ptah-Sokar-Osiris" şeklindeydi. Ancak Mısır halkı arasında "Ptah-Sekar-Usar" şeklinde bilinirdi. Sembollerde mavi renkli

olarak gösterilmiştir. (Yunanlıların Hephaistos'u. Yunan tanrısı Vulkanla özdeşleştirildi) Elleri dışında, vücudunun tümünü sıkıca saran bir giysi içinde, saçlarını kazıtmış, elinde bir asa taşıyan insan biçiminde betimlendi. Efsanevi tanrı olarak bilinen Ptah, "Sad" şenliğinde ve kralların yıldönümünde adı geçen kral-tanrıdır. Bu tanrı aynı zamanda sanatkarlar ve kuyumcuların koruyucusuydu. Kutsal dörtlü tanrının sembolüydü. Taşın üzerine kazınarak yazılmış olan "Memfis tanrıbilim belgesinde" Ptah'ın evreni nasıl yaratmak istediği anlatılır. Kitapta,"... *Var olan her şeyi o yarattı. Ne varlık ne de yokluk vardı. Yukarıda ne uzay ne de gökyüzü vardı. Hareket eden neydi. Nerede ve kimin yönetiminde? Derin, dipsiz su mu vardı? O zaman ne ölüm ne de ölümsüzlük, ne de geceyi gündüzden ayıracak bir belirti vardı. "Bir", nefes almadan soluyordu, kendiliğinden hareketli idi, ötesinde bir şey mevcut değildi. Başlangıçta karanlıklar karanlıkları örtüyordu. Boşlukta hapsolmuş Bir, sıcaklığın gücü ile vücut buldu...* "şeklinde bir not yazılıydı. Ptah Memfis bölgesinde bir kaç yerel tanrı ile birlikte anılır. Bu bölgede Memfis Tanrıbilimine göre çoğalma organları olan "yürek ve dil" olarak bilinip tapınıldı. Sokar ve Osiris gibi tanrılarla kısa sürede eş değerde düşünüldü. Eşi Tanrıça Sekhmet, oğlu olarak bilinen Tanrı Nefertum ile (oğul-tanrı) ilişkisiyle bir üçlü oluşturarak Memfis'te tapınıldı. Memfis başkent olduktan sonra ise ünü daha da yükseldi. Ayrıca Memfis'teki hayvansal tanrıyla da bağlantılı olarak düşünüldü. Eski İmparatorluk döneminde Ptah Tapınağı'nda boğaya tapma Yeni İmparatorluk'ta Ptah ile bir tutuldu. Ayrıca "Ptah, Sokaris, Osiris" karma bir beraberlikle ölüleri korur. Popüler bir biçimde tanımlanır. Heredot onu Fenikelilerin Patek adlı tanrılarıyla karıştırdı. "Ptah-Patek" sözcükleri pigmeleri çağrıştırır. Kendisi de çirkinliğiyle pigmelere benzetildi. Bu biçimiyle kötü ruhları kovduğuna inanılırdı. Kendisini yaratırken

Atum'un düşüncesini, Horus'un kalbini ve Thot'un dilini aldığı söylenir.

Ptahhetep İlkesi: Mısır inancında dinsel metinlerden, kişilik ve ahlak ilkelerini belirten çalışmalarla tanrı fikri üzerine aydınlık getirdiği görüşü ortaya çıkar. Bu çalışma İ.Ö.3000 yıllarına dayanır ve ilkelerin Kakemna ve Ptahhetep adlarını taşıdığı belgelenmektedir. İki ilke de gençlerin yaşadığı toplumun içinde tanrıya karşı yerine getirecekleri görevlei konusunda aydınlatıcı bilgiler içerir. Ptahhetep'ın benimsediği tanrı fikrini, E.A.Wallis Budge, "...a) Hiç bir erkeği ya da kadını korkutmayacaksın, çünkü tanrı buna karşıdır ve eğer bir adam bu şekilde yaşayacağını söylerse, O onu ekmeğe muhtaç bırakacaktır (rızksız bırakacaktır). b) Çok malı mülkü olan asıl adama gelince, o kendi buyruklarına göre hareket edebilir ve onu memnun eden şeyleri yapabilir; eğer hiçbir şey yapmıyorsa, bu onu memnun ettiği için bunda serbesttir. Asil adam bir elini uzatmakla insanın (ya da bir kişinin) elde edemeyeceği şeyi yapar; fakat göz önünde bulundurulması gereken, yenilen ekmeğin (rızkın) tanrının planına göre olduğudur; bu inkar edilemez. c) Eğer ekecek toprağın varsa, tanrının sana verdiği tarlayı işle; ağzını komşularına ait olanlarla doldurmaktansa; varlıklı olanları ürkütmek daha iyidir (sana da vermeleri için). d) Eğer kusursuz bir adamın hizmetinde ona başını eğersen davranışın tanrının önünde tam kabul edilsin. e) Eğer bilge bir adam olmak istiyorsan, oğlunu tanrıyı memnun edecek bir şekilde yetiştir. f) sana bağımlı olanları elinden geldiği kadar tatmin etmeye çalış; tanrı için makbul olanı yapmak isteyenlere, böyle davranmalıdır. g) Eğer hiç itibarın yokken büyük bir insan olduysan; eğer fakir bir kişiyken zengin olduysan ve eğer şehrin idarecisi olduysan, kaydettiğin bu ilerlemeler seni kati kalpli yapmasın, çünkü sen yalnızca tanrının sana emanet ettiği bu şeylerin koruyucusu (bekçis) oldun. h) Tanrının sevdiği şey itaattır; tanrı itaat-

sizlikten nefret eder. i) Doğrusu iyi bir oğul tanrının armağanlarındandır..." şeklindeki alıntılarla ifade eder. Bu açıklamalarla Ptahhetep ilkesindeki tanrı inancının tek bir inanç olarak ortaya atıldığı görülmektedir.

Ptahhotpe: (Ptahhotep) V. Hanedan döneminde Kral İses'in veziriydi. Bilge bir kişi olduğu belirtiliyor. (Bu vezirin aynı zamanda "ptahhotep" olarak Cedkare'nin de vezirliğini yapan kişi olduğu tartışılıyor.) Sakkara'daki mastabası iyi korunmuş olarak bulundu. Mezar duvarlarına işlenen günlük yaşam sahneleri akademik bir üslubun en iyi örneklerini temsil ediyor. Ptahhotpe, "Prisse Papirüsü" sayesinde günümüze kadar ulaşabilen ve oğluna hitaben yazdığı öneriler ve öğütler adlı metiniyle ünlüdür. Bu vezir 110 yaşlarına gelince kendisini taşıyabilecek, yardımcı olabilecek, görevlerini yapabilecek bir "yaşlılık değeneği" aradı. Kendi oğlu olarak düşündüğü bu yaşlılık değeneğine atalarından kalan mirası devredecekti. Bu metin eski İmparatorluk döneminde rehber oldu. Metin, üstün insan ahlakını en üst düzeyde yaşamanın ilkelerini anlatır. Petosiris'e kadar varlığı sürdürülen bu bilge metin, edebiyatın başyapıtlarında yer aldı.

Ptolemaios: Mısır'da İ.Ö. 305-30 dönemlerinde Yunanlı kralların kurdukları bir hanedan. Lagos (Lagidler) hanedanı krallarından Ptolemaios Soter'den sonra hanedanın aldığı isimdir.

Kral Ptolemiaos I Soter'in hiyeroglif yazısıyla adı.

Ptolemaios I Soter: (İ.Ö. 360-283) tarihlerinde hüküm sürdü. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 305-283 tarihleri gösterilir). Yunan dilinde "sürdürücü-kurtarıcı" anlamındadır. Mısır'daki Yunan Lagos Hanedanı'nın kurucusudur. Makedonyalı tanınmış ve soylu olarak bilinen Lagos'un oğludur. Asya'da büyük İskender'in özel koruması oldu. İskender'le beraber girdiği bir savaşın hikayesini yazdı. İ.Ö. 323 yılında Philippos III Aridaios tarafından Mısır ve Libya satraplığına getirildi. Su-

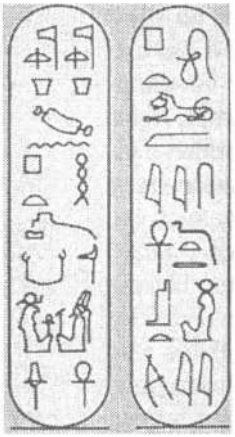
baylar konseyinde temsilcisi olan ve kendisine yardımcı olan Naukratisli Kleomenes'i öldürdü. Bireysel bir politika izlemeye başladı. Kyrne'yi kuşattı. Triparadisoss anlaşmasından sonra Antigonos Monophtalmos'a karşı Seleukos'u destekledi. Demetrios'u Gazze'de yenerek Suriye'ye yerleşti. Baskı ve gücünü Ege'de gösterdi. Küçük Asya topraklarını denetimi altına aldı. Kıbrıs'ın yöneticisi konumuna geldi. İ.Ö. 306'da Salamis'te yenilmesine rağmen Kıbrıs onun hanedanında kaldı. Mısırlılarla ilişkilerini hiç değiştirmedi. Büyük İskender'in cenazesini İskenderiye'ye gömerek Yunanlılarla yeni bir kültürün doğmasını sağladı. Yarı Yunan ve Yarı Mısır olan Serapis kültürünü oluşturdu. Yaklaşık 30 yıl hükümdarlık yaptı.

Ptolemaios II Philadelphos: "Kız kardeşini seven anlamındadır." (İ.Ö. 309/308-246) Ptolemaios I Soter ile Berenike'nin oğludur. (İ.Ö. 283-246) Mısır kralıdır. Lysimakhos'un kızı Arisnoe I ile evlendi. Daha sonra öz kardeşi Lysimakhos ile evlenir evlenmez Keraunos'un dul eşi olan Arisnoe II ile de evlendi. Komşu ülkeler ve daha uzak ülkelerde yaşayan insanları Mısır'a çekmek için olimpiyatlar düzenledi. Bu yarışmalar İskenderiye'yi Olympia, Delphoi (ya da Korintos) gibi Helenizmin başkentleri konumuna getirdi. Böylece hükümdarlığı sırasında hanedanlığı uluslar arası bir saygınlık kazandı. Ancak dış ilişkilerine pek önem vermeyince zayıf düştü. Hanedanın Ege'deki üstünlüğünü sağlayan Nesiotes Koinon karşısında geriledi. Ptolemaios II ile Antiokhos II bir anlaşma imzaladı. Anlaşma gereği Asya topraklarından geri çekildi. Bu fırsatı değerlendiren Sirenayka'daki Magos, kendini kral ilan etti.

Ptolemaios Efesil: Ptolemaios II'nin ardılı ve mirasçısı. İ.Ö. 267'de yönetime ortak oldu. Küçük Asya'daki Lagos yönetiminin sorumlusuydu. İ.Ö. 259'da babasına karşı Efes'te bir ayaklanma başlattı. Ancak başarılı olamadı. Askerleri tarafından öldürüldü.

Ptolemaios III Euergetes: (Tryphon da denir) "İyilikçi-iyiliksever" anlamında tanımlandı. (İ.Ö. 280-221) Ptolemaios II Philadelphos'un oğludur. Mısır kralı (İ.Ö. 246-221) Seleukos (Selefki) Kallinikos'un başlattığı iç ayaklanmalara inatçı bir şekilde müdahale etti. İ.Ö. 245 yılında Pers kralının Mısır'dan götürdüğü firavunlara ait heykelleri geri aldı. Bu zafer şenliklerle kutlandı. Laodike Savaşı ve Mezopotamya ile Byblonia'da(Babil) büyük bir askeri savaş yönetti. Yunanistan üzerinde oldukça etkili oldu. İ.Ö. 222'de Sparta Kralı Kleomenes'i, Sellasia'deki yenilgisine kadar destekledi. Lagos döneminin gerilemesi başlamadan öldü. Ücretli Helen askerlerini Fayyum'a yerleştirdi. Yeni bir akım olarak "Euergetes tanrılar" kültünü geliştirdi. Bununla ilgili Edfu'da birçok tapınak yaptırdı.

Ptolemaios IV Philopator: (İ.Ö. 244/246-203) Ptolemaios III Euergetes'in oğlu. (İ.Ö. 221-204/203) Mısır kralı. Ahlaksız ve tembel biri olduğu anlatılıyor. İktidarla hiç ilgilenmeyerek sorumluluğu bakan Sosibios'a bıraktı. Ailesini öldürttü. Koile Syria Valisi Theodots'un ihanetine rağmen 20 bin fellahtan oluşan bir ordu kurarak Antiokhos III Megas'ı İ.Ö. 217 yılında "Raphia" savaşında yendi. Bu zafer Mısır'da çeşitli sansasyonlara yol açtı. Halk yabancı krallara karşı ayaklanma girişiminde bulundu. Aynı tarihte "Thei Philopatoresi" kültünün destekçisi olan kızkardeşi Arsione III ile evlendi. Dionysos kültünü Mısır'da yaymayı başardı. İ.Ö. 207 yılında Yukarı Mısır'ın tamamı Ptolemaios krallarının denetiminden çıktı. Firavun unvanı taşıyan ilk Yunan kökenli hükümdardı.

Kral Ptolemaios IV Philopator'un hiyeroglif yazısıyla adı.

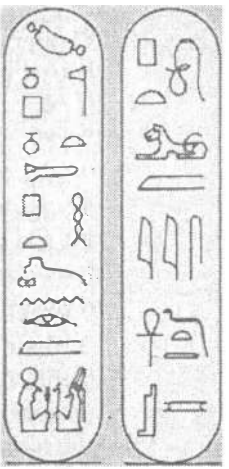
Ptolemaios V Epiphanes: "Ünlü" anlamında tanımlandı. (İ.Ö. 210/209-181) Ptolemais IV Philopatr'un oğludur. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 204/203-181 şeklinde ele alınmış) Mısır kralı. Çocuk yaşlarında babasını

kaybetti. Yönetimde bulunanlar çeşitli entrikalar içinde taht kavgasına girişti. Krallık önemini yitirmişti. Bakan Sosibios ile Agathokles halkın ısrarı üzerine annesinin bir katliamda öldürüldüğünü açıklayınca kral oldu. Sosibos öldü. Daha sonraki tarihlerde ise Agathokles İskenderiye'de bir ayaklanmada öldü. Antiokhos'un kızı Kleopatra ile evlendi. Roma'nın müdahalesiyle Antiokhos III'ün Magnesiaoie Pros Sipyl'deki yenilgisi hanedanı kurtardı.

Ptolemaios VI Philometor: "Annesini seven" anlamındadır. (İ.Ö. 186-145) Ptolemaios Epiphanes'in oğludur. Mısır kralı (İ.Ö. 181-145) Ergenlik çağına gelmeden önce annesi Antiokhos III'ün kızı Kleopatra I'e boyun eğmek zorunda kaldı. Kızkardeşi Kleopatra II ile İ.Ö. 173 yılında evlendi. Annesinin ölümünden sonra sarayda devamlı entrikalar çeviren Eualios ve Lenaios'un etkisinde kaldı. İ.Ö. 170 yılında Suriyeli Antiokhos V'e karşı başlattığı savaşı saraydaki entrikacılar yönlendirdiler. Pelusium'da yenildi. Antiokhos tarafından tutuklandı (İ.Ö. 169). İskenderiyeliler hemen kardeşi Ptolemaios VII Euergetes'i kral yaptılar. Daha sonra iki kardeş barıştı. Antiokhos V tekrar saldırmaya yeltenince Romalı Popillius Laenus tarafından durduruldu. Lagos krallığı da iki kardeş arasında bölüşüldü. Böylece Ptolemaios VII Euergetes Sirenayka'ya giderken Ptolemaios V Mısır'da kaldı. Damadı Demetrios II'yi Antiokheia (Antakya) 'ya hükümdar yaptı. Aleksandros I Balas ile savaşırken öldü.

Ptolemaios VII Neos Philopator: Ptolemaios VI'nın oğludur. Mısır kralı (İ.Ö. 145) Annesi Kleopatra II ölünce kendisini hükümdar ilan etti. Annesinin Ptolemaios VIII ile yeniden evlenmesinden sonra öldürüldü.

Ptolemaios VII Euergetes: Ona "şişko" diye de hitap ederlerdi. Bu nedenle "domuz sucuğu" anlamına gelen "Physkon" da denildi. (Öl. İ.Ö.

Kral Ptolemaios VII Euergetes'in hiyeroglif yazısıyla adı.

116) Ptolemaios VII Noes Philopator'un amcası ve iktidar ardılı. Mısır kralı (İ.Ö. 145/143-116) Hükümdarlığı Ptolemaios VI Philometor ile ortak kullandı. Sirenayka'da (Kutranaika) hüküm sürdürdü. Kendi vasiyeti üzerine öldükten sonra bölgeyi Romalılara bıraktı. İskenderiye'ye döndüğünde yengesi Kleopatra II ile evlendi. İ.Ö. 141'e doğru Kleopatra II'yı boşamadan onun kızı aynı zamanda yeğeni Kleopatra III ile evlendi. Hükümdarlığı döneminde halk üzerinde terör estirdi. Aydınlar bölgeden kaçmak için formüller aradılar. Museion'u terk ettiler. Eski karısı olan Kleopatra II onu İskenderiye'den kovmayı başardı. O da öfkeyle öz oğulları olan Ptelamios Memphites'i parçalayıp öldürdü. Krallığını da yeniden ilan etti. Uzun bir aradan sonra Kleopatra II ile barıştı. İ.Ö. 118 yılında büyük bir af ile beraber genel vergi indirimini içeren "Tebtunis Papirüsü" yayımladı.

Ptolemaios X Philometor Soter II Lathyros (IX-VIII): Takma adı olan "Nohut" şeklinde dilden dile aktardılar. İ.Ö. 143/142-81/80) Lagos Hanedanı'ndan kral. Ptolemaios VIII Euergetes II Physkon ile yeğeni Kleopatra III'ün oğlu. Önce Kleopatra IV daha sonra da Kleopatra V ile evlendi. İ.Ö. 116'da annesinin karşı durmasına rağmen kendini kral ilan etti. Ancak Kleopatra küçük oğlu Ptolemaios XI Aleksandros I'i tahta geçirmek istedi. İ.Ö. 107'de yerini küçük kardeşine bırakarak bilinmeyen nedenlerle krallığı terk etti. Uzun süre Kıbrıs'ta hüküm sürdü. İ.Ö. 88'de yeniden Mısır'a geri döndü. Yerine kral yaptığı kardeşini Mısır'dan kovdu. (Ancak bazı kaynaklar kardeşinin ölümü üzerine geri dönmüş olabileceğini açıklıyor.) Miras olarak Romalılara bırakılan Siranayka ile yeniden birleşti. Yukarı Mısır'da meydana gelen ayaklanmayı güçlükle bastırdı. Bu kralın Teb kentini ayaklanmadan dolayı yağmaladığı anlatılıyor.

Ptolemaios X Aleksandros I: (İ.Ö. 107-88) Mısır kralı. (Öl. İ.Ö. 88) Ptolemaios IX Soter II'nin küçük kardeşi. Babası

ölünce Kıbrıs'a vali olarak görevlendirildi. Kleopatra III'ün oğlu Ptelemaios IX'u devirip kral olmak için çok çalıştı. Annesinin baskılarına ve otoritesine fazla dayanamayarak krallık koltuğundayken kaçtı. Annesini öldürmek için 1 yıl sonra geri döndü. Kardeşini askeri bir ayaklanmayı fırsat bilerek kovdu. Daha sonra da öldürüldü.

Ptolemaios XI Aleksandros II: (Öl. İ.Ö. 80) Lagos Hanedanı kralı (İ.Ö. 80) Ptolemaios X Aleksandros I'in oğludur. İ.Ö. 88'de Mithridates Eupator tarafından esir alındı. Amcası ptolemaios IX ölünce üvey annesi Kloepatra Berenike'nin yanında kaldı. Sulla tarafından İskenderiye'ye gönderildi. Daha sonra üvey annesini öldürttü. Lagos Krallığı da onun vasiyetine göre Romalıların eline geçti.

Ptolemaios XIII: (İ.Ö. 61-47) Mısır kralı (İ.Ö. 51-47) Ptolemaios XII'nin oğludur. Krallığını ablası Kleopatra VII ile paylaştı. Pompeiusu öldürttü. İskenderiye Savaşı'nda öldü.

Ptolemaios XIV: (İ.Ö. 67-44) Mısır kralı. (İ.Ö. 47-44) Sezar tarafından tahta çıkarılan Kleopatra VII ile evliydi. Bu evliliği babası istemişti. Daha sonra karısıyla birlikte Roma'ya gitti. Dönüşünde bilinmeyen nedenlerle zehirlenerek öldürüldü.

Ptolemaios XV Kalsarion: (İ.Ö. 47-30) Roma İmparatoru Sezar ile Kleopatra VII'nin oğludur. Son Mısır kralı (İ.Ö. 44-30) Saltanatını annesiyle paylaştı. İ.Ö. 34'te Roma Kralı Antonius tarafından tanındı. Actium savaşında Sezar'ın yeğeni Octavius tarafından öldürüldü.

Ptolemaios: (Memfisli de denir) (İ.Ö. 144/143-132/132) Ptolemaios VIII ile kız kardeşi Kleopatra II'nin oğludur. Annesi tarafından kral ilan edilince talihsiz bir şekilde babası tarafından kaçırılıp öldürüldü.

Ptolemaios: Ptolemaios XII Auletes'in küçük kardeşi. Kıbrıs kralıydı. Romalıların işgaline kadar hükümdarlığını sürdürdü.

Ptolemaios: (öl. İ.S. 40) Moritanya kralı. (İ.S. 23-40) Juba II ile Kleopatra Selene'nin oğlu. Tacfarinos'u yendi. Romalıların yanında yer aldığını gösterdi. Oldukça lüks bir yaşam sürdürdü. Caligula onu Roma'ya çağırdı ve orada öldürttü.

Ptolemaios IX Aplon: (Apion) (İ.Ö. 117-96) Sirenayka Kralı. (İ.Ö. 101-96) Ptolemaios VII' nin evlilik dışı oğlu. Kyrene'yi yönetti.

Ptolemaios VIII Eupator: Ptolemaios VI'nın oğlu. Babası ona krallık ünvanı vererek Kıbrıs'a gönderdi. İ.Ö. 145'e doğru iktidar ortağı oldu.

Ptolemaios Kerauns: "Yıldırım" anlamında bir lakapla da tanındı. (İ.Ö. 320-279). Makedonya kralı (İ.Ö. 281-279) Ptolemaios I Soter ve Eurydike'nin büyük oğlu. Mirastan yoksun bırakıldı. Lysimakhos'un yanına sığındı. Prens Agathokhes'ten "kurtarma" görevi üstlendi. İ.Ö. 281'de Selukos Nikator'u öldürdü. Lysimakhos ölünce Makedonya kralı oldu. İ.Ö. 279 yılında Galya istilası sırasında öldürüldü.

Ptolemais: Helenistik dönemde Ptolemaios prenslerinin bazı kentlere verdikleri ad olarak bilinir. Ptolemaios I Soter döneminde "Ptolemis-Aka", Ptolemais I'in "Thebai Ptolemis" ve Ptolemaios II'nin vahşi hayvanlar anlamına gelen "Ptolemais Theron" kentleri bunlardan bir kaçıdır.

Ptolemaios Caudios: Ömrünü İskenderiye'de geçiren Yunanlı astronom ve matematikçi. (Aşağı Mısır'da Pelisium İ.S. 108-Kanobos 168) Astronomi alanında dev bir eser hazırladı. En önemli eseri; "Mathematike Syntaksis" (Matematik Bileşim) dir. Ptolemaios Sistemi olarak çok daha önemli buluşlar yarattı. Bu eser XVI. yüzyılda birkaç defa basıldı. Astroloji ve Yunan müziğinde kullanılan seslerin matematik teorisini açıkladı. Ayrıca astronomi ile ilgili çeşitli aletler yaptı. Bu aletlerden astrolapta (usturlap) kendi adını kullandı.

Pui: Eski Mısır dilinde "Vulva" anlamında tanımlandı. Maya

dilinde karşılığı ise "Vulva" anlamına gelen "Pui" "sözcüğüdür.

Punt: Eski Mısır'da Somali kıyılarını ifade eden bir sözcük. Mısırlılar eskiden Doğu Afrika ürünlerini kendi ürünleriyle değiştirmek için buraya gelirlerdi. Punt ülkesine yapılan bir deniz seferi Kraliçe Hacepsut'un tapınağının duvarında kabartmalarla belirtilmiştir.

Pygmailer: Mısır ile Libya arasındaki sınır bölgesinde yaşadığı söylenen küçük boylu insanlardan oluşan bir ırk. Yunan mitolojisine göre Herakles uykudayken onların saldırısına uğrar. Ancak karşısında küçük insanları gören Herakles gülmekle yetinir.

Pyramidion: Üst tarafı bir dikili taş ile tamamlanan küçük bir piramit.

Riamaşeşamaiamana: Hitit dilinde Mısır firavunlarının ortak adı olan Ramses'e verilen bir ad.

R

Ra: Mısır Tanrısı. (Bak Re)

Ra-cedef: Mısır kralı. İ.Ö. 2528-2520 tarihleri arasında hüküm sürdü. Mezar piramidi Ebu-Rauş'ta. Zaviyetül-Aryan'da ise tamamlanmamış bir piramidin onun döneminde yapılmış olabileceği tahmin ediliyor.

Ra-hoor-Khuit: (Ra-Horathky şeklinde yazıldığı da görülür) Ra'nın kendisi olarak tanımlanır. "Ufukların Horus'u olan Ra" anlamında betimlenen karma tanrı olarak ifade ediliyor. Horus ile bir tutulan tanımlamadır. Aleister Crowley tarafından yazılan "Book of Law" adlı kitabında "Rahoor-Khuit" adı yüceltilmiştir.

Ra-harmachi: Şafak ve öğle vaktinin güneş tanrısıdır. Şahin başlı insan şeklinde betimlendi. (Bak Re ya da Ra.)

Rafa: Mısır'da Akdeniz kıyısında bir yer. Eski Rapheia kentinin bulunduğu yer.

Rahotep: IV. Hanedan döneminde Mısır prensi. Hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Raiay: (Hatiay olarak da tanınır) Mezarı bulunduktan sonra iki adının olduğu anlaşıldı. Bir kuyumcunun oğluydu. Akhenaton döneminde hazinedardı. Değerli eşyalardan sorumluydu. Mezar duvarları o dönemin en iyi ressamları tarafından süslendi. Mezar duvarında Aton dışında Amon ve Ptah ile ilgili güzel sözler de yer aldı. Eşinin adı Maia'dır. Araştırmalarda Tutankhamon'un süt annesinin adının da aynı olduğu görüldü.. Acaba Raiay'ın karısı Maia Tutankhamon'un süt annesi miydi?

Rakotis: Eski Mısır'da Maryut Gölü'nü Akdenizden ayıran yerde bir kasaba. Büyük İskender bu kasabayı İskenderiye'ye ilave etti.

Ramesses: Ramassu olarak da bilinir. (Bak Ramses)

Ramose: Akhenaton IV dönemindeki bir vezir. Kral tarafından görevinden alındı.

Ramses: Mısır tarihinde önemli bir yer tutan 19. ve 20. hanedanlardan Ramsesler yaklaşık 214 yıl gibi uzun bir zaman firavun sıfatıyla ülkeyi yönettiler. Ramses ya da Ramases olarak adlandırıldılar. Bu kelimenin Mısır dilindeki anlamı "Tanrı 'Re' tarafından yaratıldı." Ramassu olarak da yazıldı. Kelimenin Yunan dilinde yazılışı ise "Ramses" olarak tarihe geçti. Daha sonra bu isim tarihçiler tarafından benimsenerek kullanıldı. Ramses IV ile Ramses IX arasında hüküm süren firavunları anlatacak hiçbir belge bulunamamıştır. İstilacılarla tapınak hırsızlarının yaptıkları bilinçsiz yağmalamalar bu firavunlarla ilgili bütün bilgilerin yok olmasına yol açmıştır. Hititler Ramses için "Riamaşeşamaiamana" diyorlardı.

Ramses I: İ.Ö. 1292-1290 tarihlerinde XIX. Hanedan (İ.Ö. 1292-1188) dönemi Mısır kralı. Paramessu olarak da bilinir. Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1314-1312 olarak ele

alınmıştır. Horus adı "Menpehtire" dir. Paramessu, Sile Kalesi'nin komutanıydı.Horembeb'den sonra krallık varisiydi.Soylu biri olmadığı için Paramessu sözcüğünün başındaki "pa" hecesi atılarak Ramses (Ramses I)olarak kullanılmıştır. Mısır tarihini olaylı bir şekilde devralarak firavun olan Horembeb'ın en yakın danışmanıydı. Paramessu adını taşıyan veziriydi. Hatta Horembeb'ın evlatlık olarak aldığı biri olarak düşünülüyor. Bugünkü bakanlar gibi bir konumu vardı. Onun belki de hayallerini süsleyen en güzel şey firavunluk derecesiydi. Kral Horembeb'in yerine geçerek Mısır tarihinde Ramseslerin dönemini başlatarak ilk Ramses oldu. Ramseslerin kurucusu oldu. Tanis (Nil Deltası'nın doğu kesimi) kökenli güçlü bir komutanın oğludur. M.Ö. 1292-1290 tarihleri arasında kısa bir dönem de olsa Mısır'ı yönetti. Ordusunu güçlendirerek Hititlerle savaşın başlama hazırlığını yaptı. Karnak'ta Amon-ra Tapınağı'nın başlangıç temellerini attırdı. Onun yerine krallığa oğlu Seti I geçti.

Ramses II: (Usermaatre Meriamun) Herodot'un listesinde aynı zamanda "Rhampsinitos" olarak ele alınmış. İ.Ö. 1279-1213 tarihlerinde XIX. Hanedan (İ.Ö. 1292-1188) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Usermaatre setepenre" dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1301/1298-1235- olarak ele alınmıştır.) Ramses I'in torunu ve Sethi'nin oğlu olduğu söyleniyor. Çok eşli bir firavundu. Bu eşlerden ikisi Hitit krallarının kızlarıydı. Bunlardan bir tanesi yani yedinci eşi Hitit kralı Hattuşili'nin bübüyük kızı olan Ma'at Hor-Neferure'ydi. 67 yıl hüküm sürdü. 92 yaşındayken öldüğü söyleniyor. Ramses'in hiyerogliflerde işlenen ismi "Ra Mesu Meri Amun'dur." Bir diğer ismi de "User Maat Re Setep en Re'dir". Hepsi öz olmayan yaklaşık 100 çocuğu vardı. Ancak bu çocukların çoğu ölmüştü. Ptah, Re, Amon ve Seth tarafın-

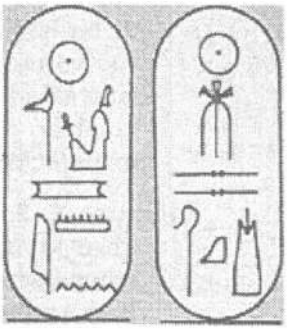

Kral Ramses II'nin hiyeroglif yazıyla adı.

dan yönetilen 4 kolordusu vardı. Musa ile çok uğraştı. Tarihçiler Musevi göçünün (exodus) onun döneminde olduğunu söylüyor. Hititlerle savaşarak Suriye'yi almak istedi. Ancak başaramadı. Hititlerin tuzağına düşerek birliği olan Ra'ya bağlı askerler öldürüldü. Amon birliği tarafından son anda yenilmekten kurtuldu. "Ben yalnızım ama Amon beni koruyacak" şeklinde kendini toparlayarak 6 kez Hititlere saldırarak onları geri püskürttü. Ayrıca bu savaşta Hititlerin yakın dostu olan Umurra Kralı Bentesina'nın Ramses tarafına geçerek ona yardım ettiği söyleniyor. Bu savaşı bütün ayrıntılarıyla tapınakların duvarlarına yazdırdı. Ve savaşı sona erdirerek Hititlerle ilk antlaşmayı yaptı. Dünyanın ilk yazılı antlaşması olan "Kadeş Antlaşması" (Kadesh Treaty) nın bir yazılı kopyası (Kil tablet üzerinde) İstanbul Arkeoloji müzesinde koruma altına alınmıştır. İktidarda iken oğlu Seth'i ortak etti. Kadeş Savaşı'ndaki zaferi sayesinde Mısır halkının gözdesi oldu. Mısır edebiyatının en güzel eseri olan" Kadeş şiirinde" halkını koruyan bir kral olarak anıldı. Bu savaşta 200 atlı araba ve 20 bin askeriyle güçlü bir orduya sahipti. Hitit kralı Hattuşili III'ün kızı Nefertari ile evlenerek o ülkeye olan yakınlığını gösterdi. Bayındırlık konusunda çaba göstererek devasa heykeller yaptırıp sayılarını arttırdı. Nübiya'da kaya içini oyarak "Ebu Simbel" i ve beş büyük tapınağın önüne Amon, Ra, Thoth ve Ramses heykellerini diktirdi. Kale şeklinde tapınaklar da bu dönemde yaptırıldı. Ayrıca eşi Nefertari için "Güneşin parladığı kadın" adlı bir tapınak yaptırdı. Teb'de Ramasseum (Ramesseion) ile Luxor'daki tapınakları yaptırarak çeşitli yazıtlar hazırladı. Bu yazıtların çoğunu kendi adına kurduğu "Pı-ramses" şehrinde hazırlattı. Bu şehir Hyksos'ların hükümdarlığı sırasında başkent olarak kabul edilen Avaris kentinin yerinde kurulmuştu. Ramseslerin bütün sülalesi daha sonra Pi-Ramses'te oturdu. XXI. sülalenin kurucusu Herihor'un en büyük rakibi Smendes (1085-1054) bu şehri terk edip Tanis'i kurdu. Tanis'e yakın

olan Pi-Ramses şehrindeki tapınakları da taş ocağı olarak kullandı. Krallar Vadisi'ndeki mezarının ziyaretçilere yasaklandığı söyleniyor. Söylentilere göre Yunanlılar ona Osymandyos diyorlardı. Sensuret III ile karıştırıldığı da söyleniyor. Musevi göçü onun hanedanlığı döneminde başlamıştır. Mütevazi bir kişi olarak bilindiği söyleniyor. Bu dönemde Mısır halkı yaşama biçimiyle Kral Keops döneminde yaşayan atalarının özelliklerinden ayrılırlar. Kıyafetler ve kullandıkları süs eşyaları bunun en iyi kanıtıdır. Ramses 25 yaşındayken bölgenin en büyük ordusunu kurdu. Bu ordunun 25 bin kişi olduğu söyleniyor.

Ramses III: İ.Ö. 1186-1155 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Usermaatre meriamun" dur. XX. hanedanın ikici firavunudur. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1187-1156 ya da İ.Ö. 1198-1166 olarak ele alınmıştır.) Sethnakh'ın oğludur. Ramses II'nin yaptırdığı yapıların kopyalarını yapmağa çalışır. Ölüler tapınağının bile kopyasını yaptırır. Libya boylarındaki saldırılardan "Deniz halklarının" istilalarını durdurdu. Bu deniz halkları Filistin, Anadolu ve Ege halklarıydı. Mısır'ın üstünlüğünü Filistin'de etkinleştirdi. Bir çok komployu atlattı. Yine de tarihçi arkeologlara göre öldürülmüş olabileceği sanılıyor. Nedeni de döneminde ekonomik dengelerin bozulması yüzünden aile içindeki bir komplo nedeniyle olabilir düşüncesi daha mantıklı görülmektedir. Kazandığı savaşları yaptırdığı "Medinet Habu" (Uadı es-Seuba) adlı mezar tapınağının duvarlarında anlatmıştır. Mezar tapınağındaki "depo-odalar" Akhenaton dönemindeki "depo-atölyeler"i çağrıştırıyor. Ramses III'ün kendi adına hazırlattığı ve "Haris" papirüsü adı verilen bilgilendirme belgesinde "...Kral Usermaatra meri-amen yaşam, güç, sağlık(onunla olsun) büyük tanrı, prenslere ve toprak sa-

Kral Ramses III'ün hiyeroglif yazıyla adı.

hiplerine ve askerlere ve arabacılara ve Shratanau askerlerine ve çok sayıdaki bütün herkese dedi ki; dinleyin, sizlere insanların kralı olduğum zamanlarda yaptığım muhteşem kahramanlıkları anlatacağım. Kamt'ın toprakları yabancılara açılmıştı, tüm insanlar kendi hakkı olan toprak parçasından zorla çıkarılmıştı, yeni bir döneme kadar eski dönemlerde uzun yıllar 'baş ağız'(hükümdar) yoktu. Mısır toprakları şehirlerin lider ve valileri arasında bölünüyordu her biri kendi komşusunu katlediyordu. Hiçlik(kıtlık) yıllarını diğer bir dönem takip etti. Arsu, kati Suriyeli, vali olarak onlarla birlikteydi ve o bütün toprakları kendi önünde tek bir çatı altında topladı. Vasallarını bir araya getirerek onları sahip oldukları mallara göre ağır para cezalarına çarptırdı. Tanrılara insan muamelesi gösteriyorlardı. Tapındıklarında(onlar için)hiç gönüllerini alıcı sunular sunmuyorlardı..." şeklinde bilgilerle devam eder.

Ramses IV: İ.Ö. 1155-1148 tarihlerinde XX. Henadan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Heka-maatre setepenamun" dur. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1156-1150 şeklinde ele alınmıştır.) Ramses III'ün bir darbe sonucu öldürülmesinden sonra tahta geçer. Geçer geçmez de bir bildiri yayınlar. Bu bildiriler "Büyük Harris Papirüsü" vasıtasıyla günümüze ulaşır. Bu bildiride komplocuların lideri intihara zorlarken, diğer destekleyicilerinin de kulakları ve burunları kesilerek cezalandırılır, şeklinde metinler yer alır.

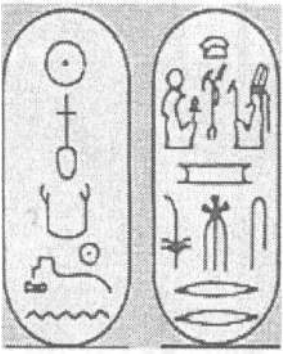
Ramses V: .İ.Ö. 1148-1143 tarihlerinde XX Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Usermaatre sehepenenre" dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1150-1145 şeklinde ele alınmıştır.) Genç yaşta çiçek hastalığında ölünce krallığa gereken katkıyı yapamaz. Ancak kendisine Krallar Vadisi'nde bir mezar yapma zamanı bulur. Hakkındaki belgeler yeterli olmadığından tam olarak bilgi verilemiyor.

Ramses VI: İ.Ö. 1143-1135 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Neb-maatre meriamun" dur. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1145-1137 şeklinde ele alınmıştır.) O da döneminde ancak Ramses V gibi Krallar Vadisi'nde mezar yapmasıyla tanınır. Hakkındaki belgeler yeterli olmadığından daha fazla bilgi verilemiyor.

Ramses VII: İ.Ö. 1135-1129 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Usermaatre setepenre meriamun" dur. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1137-1129 şeklinde ele alınmıştır.) Hakkındaki belgeler yeterli olmadığından daha fazla bilgi verilemiyor.

Ramses VIII: İ.Ö. 1129-1127 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Usermaatre achenamun" dur. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1129-1128 şeklinde ele alınmıştır.). Hakkındaki belgeler yeterli olmadığından daha fazla bilgi verilemiyor.

Ramses IX: İ.Ö. 1127-1108 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Neferkare setepenenre" dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 1128-1110 şeklinde ele alınmıştır.) Saltanatı sıkıntılı geçti. Önemli olayların başında döneminden önce Teb mezarlığında hırsızların etkili olmasıydı. Döneminde her şey inanılmaz derecede bataklığa gömülmüştü. Bu nedenle iyi bir dönem geçirmediği anlaşılıyor. Hakkındaki belgeler yeterli olmadığından daha fazla bilgi verilemiyor.

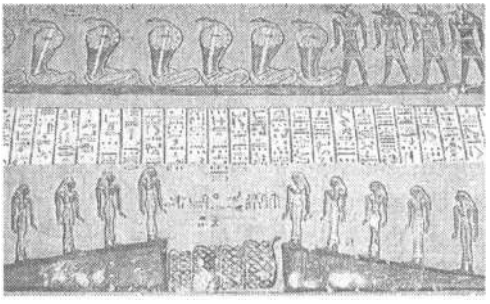
Kral Ramses IX'ün hiyeroglif yazıyla adı.

Ramses X: İ.Ö. 1108-1104 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Hepermaate setepenre" dir. (Bu tarih bazı kaynaklarda İ.Ö. 1110-1106 şeklinde ele alınmış). Gün geçtikçe sıkıntılı dönemlerle baş-

başa kalan Mısır, onun da döneminde aynı şekilde devam etti. Artık kötüye giden ekonomi yüzünden Nekropol işçileri greve gidiyor, ve yer yer iç ayaklanmalar oluyordu. Hakkındaki belgeler yeterli olmadığından daha fazla bilgi verilemiyor.

Ramses XI: İ.Ö. 1104-1075 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı ise "Menma-atre setepenptah"dır. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1106-1078 olarak ele alınmış). Artık onun da döneminde önlenemez ekonomik sıkıntılar devam ediyordu. Uğraştığı halde ekonomik sıkıntıyı çözemez. Kıtlıkla başbaşa kalır. Ekonomik sıkıntılar nedeniyle İ.Ö.1095 tarihinde halk Teb rahibi Amenhotep'e karşı ayaklanır. Güveni sağlayabilmek için Kuş eyaleti valisi Panehesi halka karşı silah kullanmak zorunda kalır. Panehesi daha sonra ölünce yüksek rahip olarak sorumluluğu Herihor alır. Amon'un tören barkası için Lübnan'dan ağaç getirmekle görevlendirilen dönemin memurlarından birinin mezar duvarında İ.Ö. 1082'de Aşağı Mısır'ın gerçek Kralı'nın Smendes ile Kraliçe Tentamon olduğu yazılır.

Ramose: Amenofis III ile Amenofis IV (Akhenaton) dönemlerinde hizmet eden bir vezirin adı (İ.Ö. 1370). Batı Teb nekropolisinde alçak kabartmalarla süslü mezarı bulundu.

Tapınak duvarlarında bir alçak kabartma

Ramesseum: (Ramesseion) Ramses II'nin Teb'de yaptırdığı mezar tapınağıdır. Dev memnon heykellerinin güneyinde bu tapınağın kalıntıları görülür. Amon ve tanrılaştırılmış Ramses'e adanan bu tapınak ayrıca "milyonlarca yıl şatosu" anlamındadır. Diodoroso Skeliotes; Ramses II'nin küçük adı olan "Usimare" değişikliğe uğramış şek-

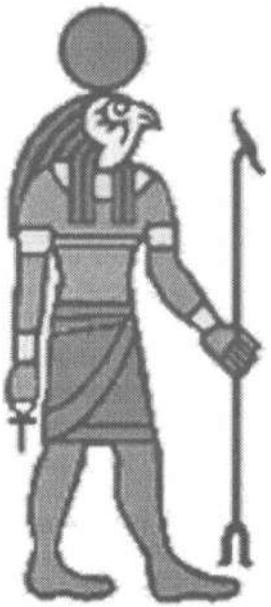
liyle "Osymandia'ın mezarı" olarak adlandırıldı. Yaptırılan bu tapınak ile ilgili geniş bilgilere yer verir. Tapınağın duvarlarında Kadeş Savaşı ile ilgili savaş sahneleri yer alır. Tanrı-kralın anıtsal temsili olan 18 metre yükseklik ve 1000 tona yakın bir heykeli yer alır. Tapınağın altındaki ambarlarda buğday küpleri yerleştirilmişti. Bu küplerin bir kısmı boş diğerleri de mumyalanmış bazı hayvanlarla çeşitli malzemeler yer almıştı. Bu buğday küplerindeki buğdaylar piramit işçilerine dağıtılan erzak olarak değerlendirildi.

Rampsinitos: Maceraları Tarihçi Heredot tarafından derlenen Mısır'ın efsanevi firavunudur. Hazinesinde hırsızlık yapan kişiye kızını nasıl verdiğini ve Demeter ile nasıl barbut oynadığını anlatan hikayeleri var.

Ras garip: Mısır'da Kızıldeniz kıyısında bir şehir. (Kızıldeniz idare bl.) Mısır'daki en verimli petrol yatakları bu şehirdedir. Arabistan sıradağlarına bağlı bir kütle olan Cebel Garip bu şehrin yakınındadır.

Ravza: Mısır'da bir kasaba (Asyüt ili). Nil Nehri üzerindeki adalardan birinde. Hermapolis (bugün Aşmuneyn) ve Antinoupolis (Antinoe) yıkıntılarının yanında yer alır. Bu yerleşim yeri nehrin sağ kıyısından Ravza kanalıyla ayrılır.

Re: (Ya da Ra) "Re-Harachte" olarak da tanındı. Mısır dilinde güneşi belirten bir nesne adıydı. Daha sonra çeşitli kentlerde tapınılan Memfis yakınlarında Heliopolis (Iunu) güneş tanrısına tapınma yaygın hale geldi. Re eski Mısır tanrıları arasında en önemli yeri aldı. Genellikle insan biçiminde tapınıldı. Heliopolis'in eski tanrılarından Atum ile bir tutuldu. Re dünyanın yaratıcısı ve büyük tanrılar topluluğu olan

Mısır tanrısı Re (Ya da Ra)

Enneadların da başkanıydı. Gündelik gezilerini özel kayığıyla yapardı. Gündüz kayığı (Mancet) gece kayığı (Mesektet) ile gezilerini yapardı. Re siyasal alanda devlet tanrısı olarak IV. Hanedandan itibaren etkili olmaya başladı. Kefren'den başlamak üzere krallar "Re'nin oğulları" onun soyundan geldiklerini savundular. Re Teb Tanrısı Amon'la da özdeşleştirildi. Böylece Amon-re olarak kralları dünyaya getirmeyi, krallığı korumayı, savaşlarda firavunlara yol göstermeyi sürdürdü. Heliopolis Tanrısı'nın yüksek kişiliği karşısında Sobek-Re, Hnum-Re ve Montu-Re gibi Tanrılar doğdu. Birçok mitolojik öykü ve masal Re ile ilgilidir. Hatta dedef-re, Ka'f-re ve Meukev-re adlarını da taşır.

Rea-mose: Mısır'da soylu biri olduğu söylenir. Görevi hakkında bilgi verilemiyor. Mezarı Luxor'da bulundu.

Recedef: (İ.Ö. 2548-2540) IV. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Kral Keops'un oğlu. Keops Piramidi'nin gemi havuzlarının üstünü örten taş bloklarda adının yazılı olduğugörüldü. Mısır tarihindeki en iyi cenaze törenleri onun döneminde yapıldı. "Recedef Gökkubeye aittir" adında Gize'nin 8 kilometre kuzeyindeki Abu Ravaş kayalıklarında bir tapınak yaptırmak istedi. Ancak ölünce bu düşüncesi gerçekleşmedi. İlk defa "Ra'nın oğlu yakıştırması ona kullanıldı. Halefi kardeşi (Ya da üvey kardeşi) Kefren'di.

Rehmire: Ya da Rekhmire. (İ.Ö. 1470 civarı) XVIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Tutmosis III döneminde vezirlik yaptı. Eski vezir Useramon'un yeğeniydi. Useramon ölünce yerine geçti. Şeyh Abdulgurne'de bulunan mezarının iç duvarında hiyerogliflerle yazılmış uzun bir metin kazınmıştı. Alçak kabartmalar ve sahneler yönetim ile ilgili önemli bilgiler vermiştir. Yazıtta mesleğinde nasıl yükseldiği yazılıyor. İmparatorluğun vergilendirmesini, Asker diyalogu, firavun ile yaptığı günlük diyaloglar ve sanatkarların çalışmalarını nasıl denetlediğini yazıyor.

Rekhmere-ra: Mısır'da kral ailesinden sayılan soylu biri. Gö-

revi hakkında bilgi verilemiyor. Mezarı Luxor'da bulundu.

Rekhti-Merti: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda adı geçen bir tanrı. "iki gözün iki kız kardeş" anlamında betimlendi.

Reneb: İ.Ö. 2800-2670 tarihlerinde II. Hanedan Mısır kralıdır. Hakkında yeterli belge bulunmamıştır.

Renenet: Eski Mısır dilinde "talih" anlamına gelen bir sözcük.

Renenet: Mısır mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. Bu tanrıça Ernutet ve Renenutet adlarıyla da anılır. Kısmet ve başarının tanrıçası şeklinde tapınıldı. Koruyucu nitelikleri olan bu tanrıça Shai'ye de benzetilmektedir.

Renenutet: (Bak Renenet.)

Renpet: Bahar ve gençliğin tanrıçası olarak tapınıldı. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Repit: (Trifis olarak da bilinir.) Adının "hut-repit" olarak bir bölgeye verilmiş olabileceği tartışılıyor. Bu tanrıça için Yunanca adı "Athribis" olan bir tapınak yaptırıldı. Tapınağın güneyinde ise Ptolemaios IX Soter II'nin mezarı bulnuyor.

Rereti: "İkili aslan-tanrı" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Gökten geleni selamlarım, yeşili yakmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Reret: Mısır tanrıçasıdır. Weret adıyla da tapınıldı. "Büyük dişi domuz" olarak tanımlandı. Tanrı Taweret'in değişik bir formatı olarak ortaya çıktı. Suaygırı şeklinde tasvirleri görülür.

Reshep: Reshpu adıyla da tapınılan Mısır tanrısıdır. Savaş tanrısı olarak bilinir. Genellikle cephede savaşçıların koruyucusu şeklinde tapınıldı. Yıldırımları yaratıp, savaşları tercih eden bir tanrıdır. Kökeni Suriye'ye dayanmaktadır. Min ve Qadesh ile üçlü bir ittifak içindeydi.

Reshpu: (Bak Reshep.)

Res Şuheyr: Mısır'da Süveyş Körfezi'nin kıyısında bir kent. Petrol limanı olarak bilinir. "Of shore petrol yatağı" olan bir kent.

Reşit: (Ya da Reşid) Eski adı Rosette. Nil'in Reşid kolunun batı kısmında kurulan bir şehir. İ.S. 750 yılında bu şehirde başarısız bir kıptı isyanı oldu. Şehrin valisi Ali Paşa limanı çamurdan temizleyip ambarları ve hanları çoğalttı. Yenilerini yaptırdı. İ.S. 1517 yılında Türkler tarafından Mısır'ın işgalinden sonra İskenderiye'nin Avrupa ile ticaretinin azalması nedeniyle Reşid, İstanbul ve Ege üzerinden Türk ülkeleriyle yapılan ticaretle deniz ticaretinin merkezi oldu.

Reşit taşı: (Fr. rozette) 1799 yılında Fransız işgali sırasına Napolyon'un İstihkam subaylarından Bouchard, "reşitite" (rozette) adı verilen siyah renkte bir taş buldu. 1801 yılında İngilizler İskenderiye'ye girip kuşatırlarken bu taşı da beraberlerinde Britis Museum'a verilmek üzere İngiltere'ye götürdüler. Bu taşın üzerinde hiyeroglif, demotike ve Yunan yazılarıyla yazılmış bir metin vardı. Yunanca olanları Weston, Skerbold Demotike yazılarını, hiyeroglifleri de Thomas Young çözerek taşın önemini açıkladılar. Taşta yazılan yazı Ptolemaios IV'ün bir kararnamesiydi. İ.Ö. 196 yılında taşa yazılmıştı. Bu taş bu gün Britişh Museum'da koruma altındadır. Ptolemaios'un yaptığı yasaları öven rahiplerin de adı geçen taşta,"... Ptah'ın gözdesi, Tanrı Epiphanes, Euchristos, Kral Ptoleme ve Kraliçe Arsiinoe'nın oğulları olan Ptoleme, tapınaklar, tapınaklarda yaşayanlar ve egemenliği atındaki tüm insanlar için çok iyilikler yaptı. Çünkü o, tıpkı İsis ve Osiris'in oğulları ve

babasının koruyucusu Horus gibi, bir tanrının ve tanrıçanın oğludur... "şeklinde bir not geçmişlerdi.

Reuter Gabriella: (1859-1941/İskenderiye-Weiman) Mısır'da yaşayan Alman kadın yazar. Özellikle Mısır'daki kadınların yaşam koşullarının düzeltilmesi için çok uğraştı. Kadınların savunucusu oldu.

Riyah: Yukarı Mısır'da XI. yüzyılda yaşadığı söylenen bir kabile. Arap kökenli oldukları tartışılıyor. Yukarı Mısır'ı terk ederek Berberilerin bulunduğu toprakları işgal ettiler. Beca'yı işgal ettiler. Karşılık vermeden teslim olan Gabes şehrini merkez olarak kullandılar. Muhriz Bin Ziyad adındaki liderleri Kartaca Harabeleri'nin bulunduğu yerde bir kale yaptırdı. Daha sonra güçlü olan Sulem kabilesinin baskısıyla Konsantine ovalarına çekildiler.

Ro-Setaou: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda yargılanan ruhlar Çıkış merdiveninin dokuzuncu basamağını tırmanırken, kabul edilmeden önce itirafta bulunurlar. Bu itirafları doğruluktan yana ise ruh, Ro Setaou kapısından içeri girerek ışık saçanlar durumuna gelir.

Roy: XVIII. Hanedan döneminde bir kahya. Tebli soylu ailelerden. Mezarı krallar vadisinin güneyinde bulundu. Mezar duvarlarında günlük yaşam ile ilgili sahneler betimlendi. Hangi kral döneminde görev yaptığı bilinmiyor.

Rudamon: İ.Ö. 757-754 tarihlerindeXXIII. Hanedan dönemi (İ.Ö. 818-715) Mısır kralıdır. Mısır dilindeki adı "Usermaatre setepenamun" dur.

Rut-tettet: Mısır mitolojisinde soylu olduğu söylenen ve üçüz doğuran bir kadın. Doğum haberini alan tanrıça İsis, Neftis, Heket ve Khnemu birlikte halk kıyafetleri içinde doğum odasında onu ziyaret ederler. Orada Tanrı Meskhenet de vardır.

S

Sa: Erkek başlı bir insan şeklinde betimlenen Mısır tanrısı olarak ifade edildi. Tapınak duvarlarında yaratılış öyküsünü belirten kabartma sahnelerinde gösterildi. Ra'nın kayığında ölünün ruhuyla gezintiye çıkan bir tanrı olarak bilinir.

Sachmet: Mısır mitolojisinde çöl tanrıçası olarak tapınıldı. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor. Büyük bir ihtimalle Sekhmet adlı tanrıçanın adının deforme edilmiş şeklidir.

Se-El-Hagar: Sais kenti. Eski Mısır'da "Zau" adlı bir kent olarak da anlatılır. Bu kent Aşağı Mısır'da 5 Nomos'un başkentiydi. Kent insanları Tanrıça Neith'e inanıyorlardı. Burada Tefnakthe ve Bokhoris 24-25 hanedanın bazı yöneticileriyle sürtüşmelere girdiler. Sais Hanedan kralların tapınak ve mezarları Se-El-Hagar kentinde yapıldı. Daha sonra da başkentleri oldu. Se-El-hagar köyünün bulunduğu yerde olan bu kentte bazı belgeler ve belge niteliğinde eşyalar bulundu. Tapınak harabeleri tamamen yok olmuş ancak bloklar vardır. Burası henüz yeterince araştırılmamıştır. (Bak Sais.)

Safaga: Mısır'da küçük bir liman. Kızıldeniz kıyısındadır. Kehen'e bağlı olan bir yerdir. Az sayıda insanın yaşadığı ve çevresinde çıkan fosfatları ihraç eden bir limandır.

Saft-el-Hinna: (Bak Per-sopdu.)

Sag: (Sal adıyla da tanınır) Mısır mitolojisinde kaderi tayin eden bir tanrıça konumunda tapınıldı. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Kral Sahure'nin hiyeroglif yazısıyla adı.

Sahure: V. Hanedanın ikinci firavunu. (İ.Ö. 2458-2446) Mısır'da Heliopolis kentinde güneşe tapınma inancının yayılmasında etkili oldu. (Bu tarih bazı kaynaklarda İ.Ö.

2480-2468 olarak ele alınmış). Kral Niuserre'den bir dönem sonra Mısır'ı yönetti. Egzotik ürünler ve günlük ihtiyaç malzemelerini karşılamak için Somali (Punt) ülkesine ilk defa bir ekip gönderdi. Mısır'ın egemenliğini Fenike limanlarına kadar yaydı. Kendi adına "Ba-ruhlarının yükseldiği piramit" anlamına gelen 47 metre yüksekliğinde bir piramit yaptırdı. Piramidi Abusir kentindedir. Mezar tapınağı ise alçak kabartmalarla süslüdür. Özel doktoru olan Na'anch-sachmet için mezar hediyesi olarak görkemli bir kapı hediye etmişti.

Shu: Ra ile Hathor'dan olan ilk çocuğun adı. Tefnut'un erkek kardeşidir. Siyah renkte betimlenen Shu için "göksel güçlerin "sembolü olarak bakıldı.

Sahu: Mısır'da tapınılan bir tanrıdır. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Sahu-ra: V. Hanedan dönemi firavunlarına ait olduğu söylenen bir piramit. Abusir'de bulunur.

Shta: Eski Mısır dilinde "Penis" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Penis" anlamına gelen "Ach (aç)" sözcüktür.

Sais: Mısır'ın en eski hanedanlarından biri. Günümüzdeki Damashur'un doğusunda yer alır. Kentin en eski tanrıçası Neith'ti. Sais hanedanlığı İ.Ö. birinci bin yılda önemli siyasal rol oynadı. XXIV-XXVI. Hanedanlar dönemiyle XXVII-XXX. döneminde hanedanlığı yerli olarak bilinen Saisli prensler yönetti. Sais krallığının oturduğu yerde geleceğe yönelik parlak bir uygarlık başladı. Bu dönem için bazı tarihçiler "Sais Rönesansı" adını verdiler. İ.Ö. 332'de İskenderiye'nin kurulması Sais'in önemini yitirdi. Günümüzdeki adı "Sa-ül-hagar" dır. Sais dönemi sanatı Orta ve Yeni İmparatorluk yapıtlarından yararlanarak "yeni klasikliğe" ulaştı. Bu dönemde sert taşlar hayranlıkla işlendi. Heykel sanatı da gelişti. (Bak Sa-ül-Hagar.)

Saite: XXVI. hanedandan sonraki hanedanlar döneminde papirüs kağıtlarına Hiyeroglif, Hiyeratik ve Demotike yazılarından derlenen metinlerdir.

Sait kolu: (Tanit olarak daha çok tanınır) Yunanca "saitikon, tanitikon" sıfatları Sais adından gelir. Mısır'da Sais adı ise Tsa'dan gelir. Nil Nehri'nin doğal bir şekilde deltanın doğusunda oluşturduğu bir kolu.

Sak: Eski Mısır dilinde "Bağlama, birbirine iliştirme" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Dokuma" anlamına gelen "Zakal" sözcüğüdür.

Sakare: Akhenaton'un kızlarından birinin adı.

Sekhmet: Sakhmet, Sekhet, Shesmetet adlarıyla da tapınılan bir Mısır tanrıçasıdır. Savaş ve yıkımların dişi aslan olarak betimlenen tanrıçası olarak belirtildi. Panteonda savaş ve intikam tanrıçası olarak tapınıldı. Kışkırtmayı ve kan dökmeyi seven azgın bir tanrıça şeklinde ifadeler var. Kendini Ra'nın kızı olarak gösterip Hathor'la aynı özelliklere sahip olduğunu belirtmek isterdi. Kaynaklarda Ptah'ın eşi olduğu anlatılıyor. Aslan başıyla temsil edilen bu tanrıça başında güneş diski de taşırdı.

Sakhmet: (Bak Sekhmet).

Sakkare: (Ya da Sakkara) Mısır'da Nil'in batı yakasında yer alan ve tarihiyle önemli bir yer tutan köy. Bu köy adını geniş alanlara yayılmış ölüm tanrısı Sakkaris'e (Sokaris) adanan en geniş Mısır nekropolisinden alır. Bu bölgede Mısır tarihiyle ilgili bütün dönemlere ait firavunlarla ilgili belgeler bulundu. Özellikle I. Hanedan Kralı Aha'nın (ya da Narmer) mezarı burada bulundu. En önemli buluşu yaklaşık 50 yılını Mısır'da kazılara veren Arkeolog J. Ph. Lauer yaptı. Lauer III. Hanedan Kralı Coser'in mezar kompleksini bulmayı başardı. Bu mezar akıllara durgunluk verecek şekilde kabartma yazılar ve resimlerle süslüydü. Mezar kompleksinde piramit, mezar odaları, kralın ailesiyle ilgili yine mezar odalarının olduğu görüldü. Ayrıca Kral Coser'in tahta çıkışını sembolleştiren "Hebsed" avlusu dışında güney ve kuzey evleri de bulundu. Bu bölgede yer alan diğer bazı anıtlar da; Sekhem-kihet'in mezarı, ilk piramit metinlerinin yer aldığı V. Hanedandan

Unas Piramidi, IV. Hanedan firavunlarından "mastaba-feraun" ya da Şepseskaf'ın mezarı, V. Hanedandan Userkaf, Teti ve Pepi II'nin piramitleri. (VI. Han.) önemli mastabalar ise, Ti, Nebhet, Nehu, Nefer ve Ka-hay, Merenuka, Kagemmi, Ptahhotep, Akhet-hotep ve prens İdut. Ayrıca General Horemheb'in mezarı, Pers asker ve kralların mezarları, Ptolemaios I Soter zamanında filozoflar anfisi, dev mezarlara mumyalanarak konmuş Apis boğalarının mezarları olan serapeion dikkat çekmektedir.

Sal: (Bak Sag.)

Salitis: (İ.Ö. 1630-1522 arihlerinde XV-XVI. Hyksos hanedanından Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Sehaenre"dir. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Samalut: Mısır'da Nil'in batısında bir kent. (Yukarı Mısır Minye ili) Buğday ve şeker pancarının yetiştirildiği bu kent tarım için önemli bir yerdir.

Samanad: (Bak Semenud ya da Sebennytos 'Sebennytes'.)

Sanenput: XII. Hanedan Mısır Kralı Sensuret I zamanında Elephantine eyaletinin sorumlusu olan bir prens.

San-ankhu: Ölünün koruyucu tesiri, kitabın eski sahibi, ölünün arkasında duran ve Karnak'ta gökyüzü kapılarının açıcısı. Kherheb rahibi San-ankhu'yu alabilmesi için büyü yöntemlerinden faydalanıyordu.

San-el -Hagar: (Bak Tanis ya da Canet.)

Sardos: Makeris'in oğludur. İehnoussa adaya ayak basınca halk adaya Sardinya adını taktı. Ayrıca Mısırlılarla Libyalıların Herakles'e verdikleri ad.

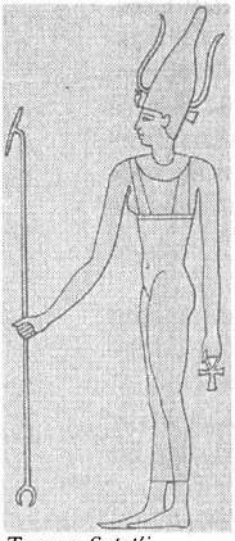
Sas: Eski Mısır dilinde "Darbe, yara" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Darbe, yara" anlamına gelen "Ze" sözcüğüdür.

Saah: Ölüler Kitabı'na adı geçen bir tanrının adı.

Saah-en-mut-f: Ölüler Kitabı'nda Maat'in salonunun giriş kapısının sürgüsüne verilen ad.

Satre: Seti I'in annesinin adı. Mezarı kraliçeler vadisindedir.

Satre Meriamun: İ.Ö. 1190-1188 tarihlerinde XIX. hanedan dönemi Mısır Kralı Tausert'in Manheton listesindeki adı. (Bak Tausert.)

Tanrıça Satet'i belirten bir çizim

Sarenput: Sensuret I döneminde Elephantineli olduğu söylenen bir prens.

Sarıp İerios: Eski Mısır tarihinde piramit işçilerine verilen ad. Bu işçileri yönetenlere de Heyrıb İerıos adını verirlerdi.

Sarkofaj: Mısır'ın antik döneminde ölülerin konulduğu bir tür mezar.

Satamon: XVIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenofis III'ün kız kardeşi ve aynı zamanda da eşiydi. Mimar Amenofisi hazinedar olarak yanına aldı.

Satet: Mısır mitolojisinde verimli ürün elde edilmesi için sellerin karşısında duran "sel tanrıçası" şeklinde tapınıldı. Panteonda verimlilik tanrısı olarak bilinen Khem'ın karısı ve Ankhet'in de kızkardeşidir. Nil suyunun koruyucu tanrıçasıdır.

Satre: Seti I'in annesinin adı. Oğlu tarafından krallar vadisinde mezarı yapıldı. Mezar yeri daha sonra krallar vadisi oldu.

Satis: (Ya da Satet, Sati) Mısır'da evlilik tanrıçası olarak tapınıldı. Khnum'un eşidir. Khnum (Hnum) ve Anukis ile Elephantine'de üçlü bir tanrılar gurubu olarak tapınıldı. Neith ve Khnum ile birleşip "Esneh" üçlüsünü oluşturdu. Bu tanrı yukarı Mısır'da "Yukarı Mısır Tacı"nı temsil edip, antilop boynuzlu olarak betimlendi. Başında tüy taşırdı. Rengi kırmızımsı insan teni renginde gösterilmiştir. Ayrıca duvar kabartmalarında bir elinde halkalı haç ve diğer elinde de Mısır dininde moda haline gelmiş ve daha sonraki dinlere de sıçramış bir asa taşırdı. Genelde Mısır'daki tanrıların çoğu asasız dolaşmazlardı.

Satranç: Satranç sözcüğünün kökü Hint dilindeki "sandregn" sözcüğünden gelir. Bu oyuna İngiliz dilinde

"Chess, check, pattems" adı verilirken, Fransızca "echers" adı verilmiştir. Önceleri satrancın Çin ya da İran'da oynanan bir oyun olduğuna inanılırdı. Ancak arkeolojik araştırma ve kazılar sonucunda İ.Ö.4000 yılına tarihlenen satranç oyununun Mısır tapınak duvarlarında alçak kabartmalarda olduğu görülmüştür. Mısır'da oynanan oyun günümüz satrancının temellerine yönelik olarak algılanmıştır. Mısır tapınak duvarlarına alçak kabartmalarla belirtilen satranç benzeri krallar oyununun Mezopotamya bölgesi ve Anadolu'daki bazı kent kralları tarafından da oynandığı belirtilmektedir. Satrancın günümüzdeki "satranç" adını alması Hindistan bölgesinde bu oyunun "çaturanga" adıyla anılmasıyla yer edinmiş bulunmaktadır. Önceleri Hindistan, İran, Arapların bölgesine daha sonraki yıllarda da Etrüskler vasıtasıyla Avrupa ülkelerine sıçramıştır. Satranç oyunun günümüzdeki haline dönüşmesi ise İ.S.450 civarında Hindistan'da başlamıştır.

Sarular: Mısır tarihinde ilk olarak komunal halde yaşayan ve bir ihtiyar meclisi tarafından yönetilmiş olduğu öne sürülen halk.

Schmoun merdiveni: Ölüler Kitabı'nda gökyüzünün dört kapısı önüne açılan yedi basamaklı bir merdiven olarak anlatılır. Gök mekaniği kanunlarının ifadesinin dayandığı basamaklardır. Yargılamadan sonra ruhu temize çıkan ölü bu basamaklardan güneş tanrısına doğru çıkardı.

Seankare: İ.Ö. 1957-1945 tarihlerinde XI. Hanedan dönemi Mısır Kralı Mentuhotep II'nin Manheton listesindeki adı. (Bak Mentuhotep II.)

Seb: (Bak Geb.)

Seb: Tanrı Shu'nun oğludur. "Tanrıların veraset yoluyla gelen reisi" anlamında olan "Erpa" diye anılırdı. Osiris'in babasıdır. Mısır panteonunda tanrıların babası olarak bilinir. İnsan başlı olarak betimlenip "yeryüzünün kişileştirilmesi" şeklinde anlatımlarda yer aldı. Ra'nın kayığında

ölünün ruhuyla gezintiye çıkan bir tanrı olarak bilinir. Tefnut'un da eşidir.

Sebek: Mısır tanrısıdır. Sobek, Sochet ve Suchos adlarıyla da tapınıldı. Taweret'in eşi olduğu anlatılır. (Ya da Sobek) Timsah Tanrı olarak betimlenen eski Mısır'da bir tanrı. El-fayyumda bulunan Kroko-eilopolis ile Karun Gölü'nün civarında "demiurgos" olarak tapınıldı. Kent Ptolemaioslar döneminde Arsione adını alınca bu kente yerleşen Helenler de "Sukhos" olarak isimlendirdikleri Sobek'e taptılar. Komombo'daki tapınağın yarısı ona ayrılmıştı. Seth, Osiris, İsis ve Nephys'nin kardeşleri ve Anubis'in de babası olduğu söylenir.

Sebek'in bir betimlemesi

Sebek kültürü: (Ya da Sobek kültürü) Mısır'da "cebel silsile" deki Asuhan arkeolojik alanda ele geçirilen bazı belgeler ve eşyalarla yontma taş dönemi endüstrisinin evrelerini içeren bir kültür. Yan kazıcılar, ön kazıcılar ve düzeltilmiş dilgiller ile ayırt edilir. Bu kültür İ.Ö. 1200 yıllarına ait olduğu tarihlenir.

Sebekemsaf: (Ya da Sebekemzaf) "Tanrı Sobek koruyucusudur" XVII. Sülaleden iki firavuna verilen ad. Haklarında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak döneminde Teb'li katiplerin eski edebi eserlerini korumaya çalışmalarını desteklediği yazılır. Bu eserlerden günümüze ulaşanlar; Matematik konularını içeren "Rhind Papirüsü", Cerrahi bilgiler içeren "Edwin Smith Papirüsü" ve belki de daha önceki dönemlere ait olarak bilinen Ptahhotep'in bilgelik öğretisi "Prisse Papirüsü" dür.

Sebekhotep: (Bak sobekhotep.) (Ya da Sobekhotep, sebehotpe) "Tanrı Sobek razı olsun" anlamında XIII. Hanedanda birkaç firavuna verilen ad.

Sebennytos: (Sebenites) Mısır dilinde "Çebnuçer" kıptı dilinde ise "çebenoute ya da cemnouti" ", Yunanca dilinde ise "Sebennytos" olarak bilinir. Nil'de bir kent. Aşağı Mısır eyaletinde 12 Nomos'un başkentiydi. Manheton'a göre

39. Hanedan kralları buradan gelmedir. Bu kentte eski Mısırlılar Tanrı Osiris'e taparlardı. Kentin hükümdarı Nektanebo I XXX. Hanedanı kurdu. Sebennytos başkent oldu. Günümüzdeki adı "Semeyua ya da Semennud"dur. Granit bloklarda Nektanebo II, İskender IV Philippos Arrhidaios ve Ptolemaios Piladelphos'un adları yazılıdır. Araştırmalarda Gesni'ye ait sahte bir kapı, Psammetikus I dönemine ait bir heykel, Amenemhat I'in sunağı, Nekanebo I'in heykeliyle Neferites I'e ait mezar kalıntıları bulundu.

Sebil: Mısır'da Asuan yakınlarında önemli bir konumu olan arkeolojik alan. Bu arkeolojik alanda "Sebil kültü" ile ilgili buluntular elde edildi. Sebilyen uygarlığının adı buradan gelmektedir.

Sebil kültürü: Yukarı Mısır'da Asuan arkeolojik alanında bulunan üst yontma taş dönemi endüstrisinin evresindeki çalışmalar. Sebil I "moustier" adı verilen endüstrinin sanatsal özellikleri "levallios" tekniğinin kullanılmasıyla ayırt edilir. Sebil II endüstrisi ise, taş işleme işi incelir ve "mikrolit" biçimler çoğalır. Sebil III endüstrisi de küçük boylu aletler ve büyük ölçüde mikrolit kullanılmasıyla ayırt edilir. Kuzey Afrika'daki "kapsu" endüstrisiyle bir tutulur.

Sebitku: Şabaka'nın yerine tahta geçti. Asya politikasına sıcak bakarak Filistin ve Asurlulara karşı ayaklanmalar başlattı.

Sechemre Vepmat: Re-antef'in oğlu.

Sechemre Schedtave: Re-Sebekemsaf'ın oğlu. Chasnub ile evlidir.

Sed şenliği: Eski Mısır'da krallar tarafından 30 yıllık hizmetleri sırasında jubile şeklinde organize ettikleri şenlikler. İlk defa İ.Ö. 3100 civarında I. Hanedanın 5. Kralı Udimu tarafından gerçekleştirildi. Bu şenlikler aynı zamanda firavunların tanrısal gücünü belirten taç takma ayının tekrarı gibi bir şenlikti. Sed şenlikleri yarışmalarıyla "ced di-

reği" dikilmesi oyunları olarak iki ayrı şekilde düzenlendi.

Sedeinge tapınağı: Sudan'da bir vadi. Arkeolojik bir alandır. Nübye Köyü olarak bilinir. Burası Amenofis III döneminde eşi Tiye için yaptırılan bir tapınağa sahip. Harabe halindeki bu tapınağın ortasında Hathor başlı bir sütun yükselir. Tiye'nin tapınağının bulunduğu köyün yakınında ayrıca Taharka ve Meneo piramit kalıntıları yanında büyük bir nekropolis de bulundu.

Sefekh: Hiyerogliflerde yedi sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıpti dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı. (Bazı kaynaklarda 70 sayısının adı olarak da ele alınmıştır.)

Sehaenre: İ.Ö. 1630-1522 tarihlerinde XV. ya da XVI. hanedanlar dönemi Mısır Kralı Salitis'in diğer adı. (Bak Salitis.)

Sehemhat: (İ.Ö. 2611-2603) Firavun Keops'tan 60 yıl öne III. Hanedan döneminin bir firavunu olarak bilindi. Kendi adına Sakkara'da son derece vasat bir piramit yaptırma girişiminde bulundu. Ancak tamamlanmadı. Bu piramit onun döneminde 8 metre yüksekliğe kadar çıktı. Ondan sonra gelen krallar da nedense bu piramidin tamamlanması için çaba gösteremediler. Firavun Sehemhat ise hiçbir iz bırakmadan ortadan kayboldu. Arkeologlar bu güne kadar onunla ilgili herhangi bir belge bulamadılar.

Sehemheperra satepenre: İ.Ö. 924-889 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Osorkon I'in Manheton listesindeki adı. (Bak Osorkon I.)

Sehemre hutaui: İ.Ö. 1759-1630 tarihlerinde XIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Sobekhotep II'nin Manheton listesindeki adı. (Bak Sobekhotep II.)

Sehemre seuactui: İ.Ö. 1759-1630 tarihlerinde XIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Sobekhotep III'ün Manheton listesindeki adı. (Bak Sobekhotep III.)

Sehertaui: İ.Ö. 2081-2065 tarihlerinde XI. Hanedan dönemi Mısır Kralı İnyotef I'in Manheton listesindeki adı. (Bak İnyotef I.)

Sehetepibre: İ.Ö. 1938-1909 tarihlerinde XII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenemhat I'in Manheton listesindeki adı. (Bak Amenemhat I.)

Sekenenre: İ. MÖ. 1560/50 civarındaki XVII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Ta'o II'nin Manheton listesindeki diğer adı. (Bak Ta'o II.)

Sekenenre-Tq'o: Yukarı Mısır'ın 9. kralıdır. Hayksoslara karşı uzun süre mücadele etti. Mezarı bulunup mumyası doktorlar tarafından incelenince kafasında darbe izleri saptandı. Savaşta ya da iç ayaklanmalar sırasında ölmüş olabileceği tahmin edildi

Seker: Mısır tanrısıdır. Sokar, Sokarıs ve Soker adlarıyla da tanınır. Hastalıkları önlediği belirtilen bir tanrıdır. Cenaze törenlerinde koruyucu görevinin dışında mimaride de uzman olduğu şeklinde ifadeler görülüyor. Ölünün yeraltı dünyasındaki yoldan başlamak üzere alt dünyaya gidene kadar ruhunu koruduğuna inanılan bir tanrı şeklinde tapınıldı."Ptah-Seker" ya da "Ptah-Seker-ausar" formlarıyla Memfis'te tapınıldı. Genelde mumyalanmış ya da şahin başlı olarak betimlenmiştir.

Sekhem: Letopolis'in Mısır'ın Ölüler Kitabı'ndaki adı.

Sekhemket: "gömülü piramit" olarak anlamlandırılan III. Hanedan dönemine ait 7 metre yükseklikte tamamlanmamış bir piramit.

Sekhmet: Mısır tanrıçasıdır. Sekhet, Serket, Serquet, Selkit adlarıyla da belirtildiği görülür. Hastalıkları iyileştirmede sargıların tanrıçası şeklinde tapınılır. Ayrıca kanobos kavanozlarına konan ölünün iç organlarını korur. Mumyalama işlerini organize ettiği ifade edilir. Akrep şeklinde bir kadın olarak betimlendi. Büyü yaptığı da açıklandı. Kötü ruhları büyü yoluyla öldürdüğü inancı vardı. Selkis ile aynı kişi olduğu söylenir. Yıkım ve savaşın dişi aslanı

şeklinde betimlenen tanrıçasıdır. Tanrıça Hathor'un ikinci kimliği olduğu ifade ediliyor.

Sekhet gemisi: Ölüler Kitabı'nda suçlarından arındığına inanılan ölüyle gökyüzünde yüzdüğü anlatılan bir geminin adı.

Sekhet-Aau: (Ya da sekhet-Aanru) V. Hanedan döneminde Ölüler Kitabı'nda belirtildiği gibi bir bölge. Dindar Mısırlılardan bir bölümünün ruhlarının konakladığı yer. Nebseni Papirüsü'nde "sekhet-Aaru" nun 16 önemli bölümde incelendiği görülür. En önemli bölümü de "Unenem-Hetep" dir.

Sekhet-her-aşt-aru: Ölüler Kitabı'nda Aritler ve Pilonlar katındaki kapılarda bekçilik yapanlara verilen ad.

Sekhet-hetepet: (Ya da Sekhet-hetep) Ölüler Kitabı'nda tanrıların oturdukları yer olarak tanımlanır. "Barış ve beslenme tarlası" olarak bilinir. 4 ana bölüme ayrılır. Ruhun ulaşabileceği en yüksek yerdir.

Sekhet-sanhemu: Ölüler Kitabı'nda adı geçen bir kent.

Sekhet: (Bak Sekhmet.)

Sel ayları: Keops Piramidi'ndeki matematiksel buluntularda bir yılın içindeki ilk dört ay olan "Tot, Paopi, Athyr, Choiak"i sel ayları olarak belirtilir.

Selket: Mısır tanrıçasıdır. Serquet, Selkıt ve Serket adlarıyla da tanındı. Hastalıkları iyileştirmede sargıların tanrıçası şeklinde tapınılır. Ayrıca kanobos kavanozlarına konan ölünün iç organlarını korur. Mumyalama işlerini organize ettiği ifade edilir. Akrep şeklinde bir kadın olarak betimlendi. Büyü yaptığı da açıklandı. Kötü ruhları büyü yoluyla öldürdüğü inancı vardı. Selkis ile aynı kişi olduğu söylenir. Kafasının üzerinde hareketsiz duran bir akreple betimlenen güzel bir tanrıça olduğu belirtiliyor. Kötü ruhlu olanlara ölüm, akrepler tarafından sokulanlara da hayat veren bir tanrıçaydı. Kadınların doğumlarına da yardım ederdi. Tanrı Ra'yı tehdit eden kötü ve şeytanı ruhları etkisiz hale getirdiği gibi, tapınak duvarlarında İsis'i

Seth'ten korumak içi sembol olarak gösterilen akreplerden yedi tanesini gönderir. Horus'un oğlu ve ölü bağırsaklarının koruyucu tanrısı olan Qebsenuef'in de koruyucusuydu. Varlığı Tutankhamon'un mezarının bulunmasıyla ortaya çıktı.

Selkıt: (Bak Selket.)

Selkis: Mısır'da bir tanrıça. Kadın başlı bir akrep olarak betimlendi. Bazen de başında bir akrep sembolü taşıyan bir kadın olarak betimlendiği söylenir.

Sepa: Mısır tanrısıdır. Sep olarak da tanınır. Verimlilik ve koruma tanrısıdır. Kırkayak tanrı olarak da tanımlanır. "Horus'un kırkayağı" şeklinde bilinen Khepri'ye benzetildiği anlatılıyor. Bir eşeğin başıyla tasvir edildiği ifade edilir.

Sep: (Bak Sepa.)

Septu: Mısır tanrısıdır. Sopd, Sopdu ve Sopedu adlarıyla da bilinir. Savaş tanrısı olarak tapınıldı.

Serket: (Bak Selket.)

Serquet: (Bak Selket.)

Selum: Mısır'da Sireanik sınırında demiryolunun son istasyonun bulunduğu şehir. Bu bölgede 1942 yılında Libya seferi sırasında birçok çatışma oldu.

Semenkhare: İ.Ö. 1336-1333 tarihlerine XVIII. Hanedan Mısır kralı. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1354/1360 civarı olarak ele alınmıştır.) Mısır dilindeki Horus adı "Anhheprure" dir. Amenofis IV (Akhenaton) 'nun küçük kardeşi va damadı. Akhenaton'un kızı Meritaton ile evlendi. Damadını iktidar ortağı yaptı. Yetkileri ellerinden alınan Amon rahipleriyle uzlaşmak için Teb'e gitti. Onun Teb'e gitme kararını "Tel-el Amarna" yönetimi verdi. Tel-el Amarna yönetiminin daha sonraki açıklamasıyla, Semenkhare'nin Amon rahipleriyle işbirliği içinde olabileceği düşüncesiyle 3 yıl sürgüne gönderildi. Ortak iktidar üç yıl sürdü. İkisi de arka arkaya öldüler. Semenkhare ölünce bacanağı aynı zamanda Akhenaton'un oğlu (Semenkhare'nin üvey kardeşi de olabilir) Tutankhamon Mısır tahtına çıktı

Sema-taui: "İki ülkeyi birleştiren" anlamında kullanıldı. Montuhotep I'in yaptığı başarılı birleşmeden sonra yaratılmış bir deyim olarak Mısır diline girdi.

Sematauitefnahte: Psamtek zamanında "gemicilik amiri". Memfis'ten Elephantine'ye kadar gemi ve limanlardan sorumlu bağımsız bir konumdaydı. Psamtek'in kızı Nitokrisi Teb'e götürmekle görevlendirilir.

Semalut: Mısır'da Nil'in batı kıyısında bulunan bir şehir. Şeker kamışı bol miktarda yetiştirilir.

Semempsen: İ.Ö. 3000-2800 tarihleri arasında I. Hanedan Kralı Semenhet'in Manheton listesindeki adı. (Bak Semenhet.)

Semetauitefnahte: Orta Mısır'da bağımsız bir konumda olan "gemicilik amiri" olarak bilinir. Psamtek I'e yardımcı oldu. İ.Ö. 656 yılında Psamtek I'in kızı Nitokris'i Teb'e götürmekle görevlendirilir. Teb Valisi Mentuehmet törenle onları karşılar. Nitokris, "Tanrının zevcesi" olarak bilinen Şepenupet II tarafından evlat edinir.

Semend: (Bak Sebennytos (sebennytes).)

Semerhet: İ.Ö. 3000-2800 tarihlerinde I. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Manheton listesindeki Yunanca adı "Semempes"olup hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Senahtenre: İ.Ö. 1570 civarlarında XVII. hanedan dönemi Mısır Kralı Ta'o I'n diğer adı. (Bak Ta'o I.)

Senb: Sağlık ve güç, Özellikle Mısır'ın oluşumunda önemli bir payı bulunan Kral Menes, krallık kentini gelecek olan krallar ve halkın birlikte güçlü olarak yaşamaları için Horus Ra ve Osiris ile bütünleşmelerinin sağlanmasını arzu eder.

Seneceu: XVIII. Hanedan döneminde bir memur. Mezarı krallar vadisinin güneyinde bulundu. Mezar duvarlarında günlük yaşam ile ilgili sahneler betimlendi. Ancak hangi dönemde çalıştığı belgelenmedi.

Senfruwa: Mısır'da soylu biri olduğu söylenir. Görevi hakkında bilgi verilemiyor. Mezarı Luxor'da bulundu.

Sennefer: XVIII. Hanedan dönemi Kralı Amenofis III zamanında Amon tapınak bahçelerinin bahçıvanı.

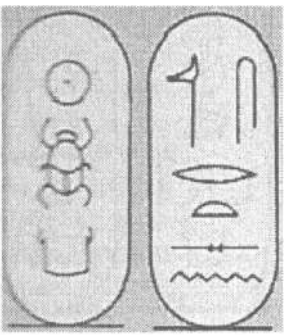
Senures: (Sinnuris) Yukarı Mısır'da şehir. Fayyum ili sınırında.

Senmut: Hacepsut tarafından kızına öğretmenlik yaptırmak için görevlendirdiği biri. Mezarı bulunamadı. Onun fiziksel yapısına benzer bir mumyanın bulunması ve mumyanın da bulunduğu mezarda Hacepsut'un taştan yapılmış sandığının yer alması bu mezarın Senmut' a ait olabileceğini ortaya koydu. Sandık ile ilgili bilgilerden yola çıkan araştırmacılar Senmut'un Hacepsut'un gizli sevgilisi olabileceği fikrini ortaya koydu. Acaba Senmut, Hacepsut'un sevgilisi miydi?

Senotaf: Kralların gerçek olan mezarlarının ya da tapınaklarının yerine yaptırdıkları simgesel yapılar. Kral Coser'in basamaklı piramidinin güneyindeki mezarı ve IV. ile VI. hanedanlarda yapılan ikinci piramitler aynı konumda yer aldı.

Senou: Hiyerogliflerde iki sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Sensuret I: (Yun. Senvosret) (İ.Ö. 1919-1875) Orta krallıkta XII. hanedan dönemi Mısır kralıdır. Horus adı "Heperkare" dir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1970-1936 şeklinde ele alınmıştır.) Nübye'de babası tarafından başlatılan politikayı devam ettirdi. Onun gibi o da El-lişt'te oturdu. Babasının ölümüyle sonuçlanan komploda Suriye'ye kaçan Snuhe'yi bu köyde karşılar. Pepi II'nin kültünü baz alarak bir mezar yaptırır. İmar durumu krallığında gelişir. Babasıyla beraber kral varisiyken de imar konusunda yenilikler yapmıştı. Etkin dış po-

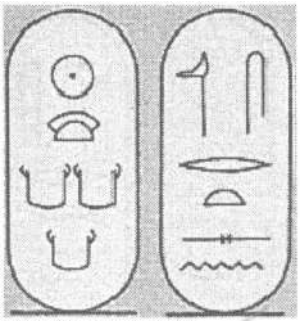

Kral Sensuret I'in hiyeroglif yazısıyla adı.

litikasını başarıyla sürdürdü. Üç çağlayana kadar ilerleyerek altın madenlerini ele geçirdi. Vadi Halfa'dan güvenli geçip madenlere ulaşmak için Buhen'de bir kale yaptırdı. Nübye'nin tamamını kolonileştirdi. Döneminde Elephantiyeli Sarenput, Antilop eyalet sorumlusu Ameni ve Siutlu Hapcefay gibi Mısır pensleriyle görev yaptı. Hayattayken büyük oğlunu tahtına ortak ilan etti.

Sensuet II: (Yun. Senvosret II) İ.Ö. 1845-1837 tarihlerinde XII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Yönetimi sırasında Nübye'nın yanısıra Fayyum'un da önemi yükseldi. Yapılan bir barajla nehir ve göl suları nedeniyle oluşan seller önlendi. Sobek kültü burada yaygınlaştı. Mezar piramidini bugünkü El-Lahun Köyü civarında yaptırdı. Kazılar sırasında bu bölgede bulunan "Kahun Papirüsleri" o dönemin dinsel ve ekonomik yaşamı hakkında önemli bilgiler verir. Saltanatı barış içinde geçer. 20 yıllık iktidarının son günlerinde naibi olan oğlu Sensuret III yerine tahta geçti.

Sensuret III: (Yun. Senvosret III) Horus adı "Hakaure" dir. (İ.Ö. 1837-1818) XII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. İki dönem üstüste huzurlu geçtiği söylenen tarihlerin aksine ani bir hareketlilik getirdiği söylenir. İç ve dış politikada inanılmaz bir hareketlilik getirir. Kendilerini kral ile aynı kulvarda görmek isteyen eyalet sorumlularının monarşisine son verdi. Krallığın otoritesini korudu. Onların heykel ve mezar yapma işlerini asgariye indirir. Elephantine, Tavşan ve Antilop eyaletlerindeki babadan oğula geçen taht politikasını merkezi krallığa bağladı. Sensuret III Yunanlılar tarafından hakkında yazılıp derlenen öykülerle tanınır. Arkeologların çoğu onun önemli bir firavun olduğuna karar verdiler. Amenemhat I ile Senvosret I'in başlattığı işleri devam et-

Kral Sensuret III'ün hiyeroglif yazısıyla adı.

tirdi. Ülkeyi dört idari bölüme ayırıp, güvenliği de sağlamak için kaleler yaptırdı. Çifte kaleler yaptırarak ülkenin güvenliğini sağladı Bu kaleler "Semna-kumma ve Oronotti" kaleleriydi. Bunlar bulunduğu yerin adını aldılar. Krallığı devam ettikçe İ.Ö. 130 ve 1822 yılında diktirdiği dikilitaşlarla artık ülkesinin sınırlarını belirlemeye başladı. Amenemhat I'in Kantir civarındaki tapınağını restore ederek genişletti. Medmud'da savaş tanrısı Month için de bir tapınak yaptırdı. Kendi piramidini de atalarının Snefru Piramidi yakınındaki piramtlerin yanında yaptırdı.

Sentsenebtis: Senvosret III'ün kızlarından biridir. Mastabası Dahsur'da babasıyla Amenemhat II'nin yaptırdığı piramidin bahçesindedir.

Sepseskaf: İ.Ö. 2472-2467 tarihlerinde II. Hanedan kralıdır. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Serapeion: (Ya da Yun. Sarapion, lat. Serapeum) Mısır'da apis lakaplı olan Hapi mezarlığıdır. Yunanistan'da "Serapis" tapınağının adı olarak da bilinir. En ünlü mezarlık (Serapeon) Menfis'te bulundu. Bu mezarlık 1850-1853 civarında Mariette tarafından Sakkara'da ortaya çıkarıldı. Burası Osiris olmayı hak kazanmış boğaların bulunduğu bir mezarlıktır. Boğaların nekropolis'i olarak da geçer. Osiris-Apis ile Tanrı Serapis arasında kalan "Osora-pis" terimi bu üçlü isimlerden oluşur. Mezar şeklindeki bu tapınağın XVIII. yüzyıldan daha önceki tarihlerde yapılmış olabileceği tartışılıyor. Her iki tarafında sfenks heykellerinin bulunduğu uzun bir yoldan tapınağa gidilir. Bu tapınağın yaklaşık 12 metre derinliğinde kutsal Apis boğalarının mezarlarıyla erken döneme ait firavunlarla ilgili bazı belgeler bulundu. Ayrıca firavunların kronolojisini gösteren mezar taşları da bulundu. Bu Nekropolisin yakınında Helenistik dönemde "serapeon" adı verilen bir bölüm vardı. Mısırlılarla Yunanlılar bu bölümde tanrılarına ayin-

ler yaptılar. Burası daha sonraları manastır olarak da kullanıldı.

Serapis: Ptolemaioslar dönemi Mısır tanrısıdır. Kökeni sırlarla dolu olan bir tanrı olarak bilindi. Efsanelere göre Ptolemaislar döneminde Kral Ptolemaios I Soter rüyasında genç ve insanüstü bir tanrı görür. Bu tanrının daha sonra Sinop'ta tapınılan bir Hades Heykeli olduğu anlaşıldı. Ptolemaios I Soter uzunca bir uğraştan sonra bu kutsal heykeli Sinop kralından almayı başardı. Bu heykel için İskenderiye'de bir tapınak yaptırıldı. Heykel tapınağa yerleştirildikten sonra mucizeler doğmaya başladı. Sinoplu Hades'e Serapis adı verildi. Bu ad muhtemelen ölen ve tanrılaşan Apis için Mısır dilinde "User-hapi" adının (Osiris ile Apis adının birleşmesi) Yunanca karşılığıdır. Bu olayın İ.Ö. 286/278 tarihlerinde olduğu tahmin ediliyor. Bir başka öyküde ise Sinop kökenli olmayıp, Babil kökenli olduğu tartışılıyor. Aslında Ptolemaioslar Mısır'da, "Yunan-Mısır" şeklinde ortak bir din düşünmüş olabilirler. Hades hem Dionysos gibi kurtarıcı ve hem de Mısır tanrısı Osiris ile ortak paydaları olan iyileştirici bir tanrı şeklinde düşünüldü. Serapis dininin merkezi Memfis'teydi. Bu din Yunan-Roma dininde çok yayılmış Osiris dininin yerini aldı.

Serekhi: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Uthent'ten geleni selamlarım,söylenmesi gerekenler dışında , çok konuşmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Ser-kheru: "Dilde ve konuşmada tasarruf sahibi olan" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42

tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüste "...Unsi'den geleni selamlarım, kalbimi acele ettirmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Sersou: Hiyerogliflerde altı sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır dilindeki sayıların kıpti dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Seshet-kheru: "Konuşmayı düzenleyen" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Urit'ten geleni selamlarım, doğru ve gerçeği söyleyen sözlere kulaklarımı kapamadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Seshat: Mısır tanrıçasıdır. Thot'un kızı olduğu söylenir. Kütüphaneler tanrıçası şeklinde tapınıldı. Seshat'ın aynı zamanda kayıt tutan biri olduğu şeklinde ifadelerin yer aldığı kaynaklar var. Burada muhtemelen arşiv görevlisi olduğu belirtilen bir tanrıça konumunda olduğu da açıklanıyor.

Sesmu: Mısır'da yağ ve şarap tanrısı olarak tapınıldı. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Sesostris: (Ya da Senusret) XII. Hanedandan Mısır'ın üç kralına verilen ortak bir ad. (İ.Ö. XX-XIX. yüzyılda yaşadı.)

Sesostris I: İ.Ö. 1970-1936 tarihlerinde kral oldu. Babasının varisi olan bir prensti. Sinuhe, öykülerinde ondan çağdaş

olarak söz eder. Siyasal yönden babasının çizdiği yolu izledi. Nübye ve Kuş ülkesini egemenliği altına almak istedi. Oğlunu tahta ortak etti.

Sesostris II: (İ.Ö. 1906-1888) Egemenliği sırasında ülkeyi Memfis ve El-Fayyum yakınlarındaki ikametgahından yönetti. Daha sonra Moeris (meoris) Gölü yakınlarındaki "İlahun" a yerleşti.

Sesostris III: (İ.Ö. 1887-1850) Byblos'u korudu. Göçebe akınını Sikhem (Şhem) yakınlarında dağıttı. Sudan tarafından gelen zenci akınını da önledi. Mısır'ın egemenliğini kısa sürede 2 şelaleye kadar yaydı. Kerma'da bir ticaret merkezi kurdu.

Seshat: (Mit) Mısır'da ölümü ve yazmayı koruduğu söylenen bir tanrı. Bazı kaynaklarda ölçüm tanrısı olarak da bilinir.

Mısır Tanrısı Seth'i belirten bir betimleme

Setau: XVIII. Hanedan döneminde Kuş genel valisi. Ramses II adına büyük bir tapınak (Ri'amses Meryamun) yaptırdı. Tanrılaştırılmış Ramses II ise bu tapınağın önlerine heykellerini dizdirdi.

Set-gesu: "Kemikleri ezen" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Suten-henen'den (Heraclepolis) geleni selamlarım, ben yalan söylemedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

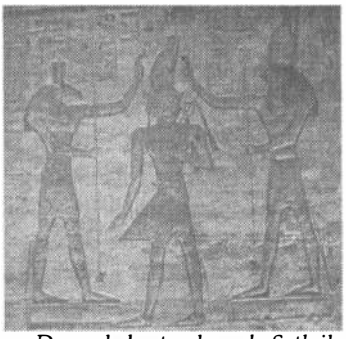
Setekh: (Bak Seth.)

Setesh: (Bak Seth.)

Seti: (Bak Seth.)

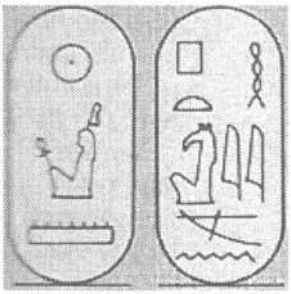
Sutekh: (Bak Seth.)

Seth: (Yunanlılar Seth için Typhon adını kullanırlar.) Yapılan arkeolojik araştırmalarda tartışmasız olarak Seth, Ombos kökenli olduğu bilinen ve II Nomos döneminde yaşadığı belirtilen bir Mısır tanrısıdır. Setekh, Setesh, Seth, Seti, Sutekh adlarıyla tapınıldı. Ancak bu tanrının Atlantis kökenli olduğunu belirten kaynaklar var. Hayvan ya da hayvan başlı bir insan şeklinde betimlenir. Kırmızı saçlı ve büyük kulaklı mitolojik bir varlık şeklinde betimlendi. Başlangıçta fırtına ve çöller tanrısıydı. Osiris efsanesindeki rolüyle kötülük saçan kuvvetlerin bir simgesi durumuna geldi. Bu efsanede kardeşi olan Osiris'i öldürtüp on dört paçaya bölerek her bir parçasını ise çeşitli kurban sunaklarına atığı yazılır. Çatal biçiminde bir kuyruk taşır. Aynı zamanda bir yiğitlik tanrısıdır. Güneş kayığının uç noktasında mızrağını Re'nin düşmanlarına saplarken gösterilir. Seth aynı zamanda savaşçı Ramseslerin koruyucusuydu. Çünkü ona karşı beslenen sempati Ramses II döneminde başladı. Ramses II, bir tapınağın kapısında kendisini Seth'in dostu olarak tanıtır. Bu nedenle Ramsesler onun kültünü yaydılar. Asyalılar Seth'i "Ba'alé, Yunanlılar da "Typhon" ile özdeşleştirirler. Heliopolis tanrılar dokuzlusunun da üyesidir.

Duvar kabartmalarında Seth ile Horus'un mücadele sahnesi

Sethnahte: İ.Ö. 1188-1186 tarihlerinde XX. Hanedan (İ.Ö. 1188-1075) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Userhaure meriamun" dur. Kökeni bilinmeyen bir kişi olarak bilinir. Haleflerinin hepsi Ramses adıyla Mısır'ı yönetti.

Mısır kralı Sethos'un hiyeroglif diliyle adı

Sethos: (İ.Ö. 701-689) Mısır kralıdır. (O.R.Gurney'in Hititler adlı eserinde aynı adla Sethıs I hakkında bilgiler bulunmaktadır. (Bak Sethos I) Heredots kitabında onun Tanrı Ptah'ın başrahbi olduğunu yazar. Daha sonra da Şabaka'nın yerine geçtiğini belirtir. Savaşçıların mallarına el koyunca onlar da Sanherib savaşına katılmak istemediler. Bu nedenle sanatçılar ve tacirleri yanlarına alarak Pelisiuma yerleşti. Mitolojik öykülerde anlatıldığına göre, Ptah geceleyin fareleri Asurluların arasına saldı. Fareler ok kirişlerini kemirdiler. Silahsız kaldıklarını anlayan Asur askerleri kaçmak zorunda kaldılar.

Sethos I: Mısır kralıdır. Araştırmacılar Mısır'da Amon rahiplerini gözaltına alan ve din devrimi yapan Akhenaton'un dinsel yöndeki duygusallığı yüzü.ıden Mısır'ın çoğu topraklarını elden çıkardığını ileri sürerler. Akhenaton'dan sonra gelen krallar kaybolan toprakları yeniden kazanmak için savaşa girişirler. Bunlardan Sethos I, Kenan ülkesine saldırır. Bu saldırıdan sonra bölgede yeni bir düzen kurulur. Sethos I, İ.Ö.1290 civarında Orontes Nehri'ne kadar ilerleyip, Kadeş'i kuşatma girişiminde bulunur. Ancak bu saldırı Hititlerin sert bir şekilde karşılık vermesine neden olur. Bu karşı direnişten sonra Hititler ile barış antlaşması yapılır ve krallığı boyunca Hititlerle barış içinde yaşar. Sethos'tan sonra Mısır'ın başına geçen Ramses II'nın hırslı olmasıyla Hititler arasındaki dostluk sona ermiş, uzun süre devam eden savaşlardan sonra yeniden barış antlaşmasına bağlanan bir sürece girmiştir.

Seti: (Ya da Sethi) XIX. Hanedan'da Mısır'ın iki kralına verilen adı.

Seti I: İ.Ö. 1290-1279 tarihleri arasında XIX. Hanedan (İ.Ö. 1292-1188) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Menmaatre" dir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1312-1298 olarak ele alınmış) Ramses I'in oğludur. Kenan ülkesi ve Fenike'de Mısır'ın egemenliğini yeniden kurdu. Libya'dan gelen istila hareketlerini geri püskürttü. Asi Irmağı'nın önünde yer alan Kadeş Kalesi'nin civarında Hititle-

re karşı önemli bir savaş kazandı. Mısır'ın diğer ülkelere karşı üstünlüğünü bir kez daha yeniledi. Nübye'deki altın işletme politikasını ele aldı. Abydos'ta 7 ayrı kutsal bölümü olan bir tapınak yaptırdı. Tapınağın arkasında ölüler Tanrısı Osiris'in mezar kopyası olarak Seti I sahte bir mezarı (Kenotaph) yaptırdı. Bu mezar görkemli kabartmalarla süslüydü. Seti I'in normal mezarı krallar vadisinde bulunurken oldukça görkemliydi. İ.Ö IX. yüzyılda mumyası mezar soyguncuları yüzünden mezarından alınmış Deyrül bahri'de bir başka yere konmuştur. Hyksos kentinde bir saray kompleksi yaptırır. Bu sarayı daha sonra kültünü geliştirmek istediği Tanrı Seth adına adar. Nedeni de büyükbabası döneminde Seti I veliaht prensken Seth de başrahipti. Seti I için papirüs metinlerinde "dört tanrı adını askeri ordularına verdi" deniliyor. Bu tanrılar Amon, Ra, Ptah ve Seth'ti. Annesi Satre için de ıssız çölde bir mezar yaptırdı. Burası daha sonraları "Kraliçeler vadisi" adını aldı. Ölünce yerine oğlu Ramses II geçti.

Seti II: İ.Ö. 1203-1196 tarihlerinde XIX. Hanedan (İ.Ö. 1292-1188) döneminde Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı ise "Userheprure setepenre" dir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1210-1205 olarak ele alınmıştır.) Kral (Merneptah) Mineptah-Sıptah'i (Merneptah) tahttan indirdi, ve öldürttü. Onun dul karısı kraliçe Tausert ile evlendi. Kendisinden önce özellikle Mine-pah-Siptah'ı hatırlatan ve onun tarafından yaptırılan anıtların tümünü yıktırdı.

Setisiton: (Ya da Thoubon). Mısır'da bir tanrı. Toprak ve çöl tanrısı olarak betimlenir. Osiris'in erkek kardeşi Seth'e Yunanlıların verdiği bir ad.

Setna: "Setna-Khaemwese" olarak da bilinir. Ramses II'nin çocuklarından biridir. Thot'un büyülerle dolu olduğuna inanılan kitabını bulmak için babasından Prens Neferkaptah'ın mezarında kazı yapma izini istedi. En cesaretli kardeşi olan Anhurerau'yu da alarak kazıya başladı. Ölüler şehrindeki mezarın kazısı sırasında oldukça dramatik

sahneler yaşandı. Bu dramatize olmuş sahneler daha sonraki yıllarda Mısır mitolojisine de yansıdı.

Sfenks: (Fr. sphinx; lat, sphinx; Yunanca, sphinks) Mitolojik canavar. Mısır dilinde "kepes ya da kepes-ankh" olarak geçer. Güneş Tanrısı Harmakhis'i temsil ettiği söylenir. Mısır mitolojilerinden sonra Yunan mitolojilerindeki öykülerde adı geçen masalsı kahraman. İnsan başlı bir aslan görünümünde olan sfenks önceleri Mısır'da mitolojik bir nesne olarak düşünüldü. En eski nesne Kefren Piramidi'nin doğusunda (İ.Ö. 2500) Nemes başlığını başına geçirmiş Kefren'in kafa görünümünde yatar halde olan bir aslanın gövdesi olarak bilindi. Halkın inançlarına göre kötü güçlere karşı durabilecek nekropolisin bir koruyucusu durumundaydı. Paralelinde iyileri koruyan, isyancıları ürküten bir simge olarak düşünüldü. Yeni imparatorluk (İ.Ö. 1500) Mısır tanrıları da sfenks biçimi alarak tapınaklarını korudular. Amon'a adanan Karnak ve Luksor Tapınakları'na giden yolun sol ve sağı koç başlı sfenkslerle süslenmiştir. İyilik seven ve koruyucu olan Mısır sfenksi anlayış bakımından Yunanlıların dişi sfenksinden ayrı tutulur. Yunanlılara göre sfenks tanrı tarafından gönderilmiş bir canavardı. Typhon ile Ekhidna'dan doğan ve Khrysippe'yi kaçırdıktan sonra cezasız kalan Laios'un yüzünden Thebaililerden öç almak için gönderildiğine inanılır. Bu canavar Thebai bölgesinde insanları durdurup soru sorar, cevap verenleri affeder bilemeyeni ise yutardı. Ancak bilgeliğiyle ünlü Oidipus canavarla karşılaşıp onu yendi. Daha sonraki yıllarda Oidipus ile sfenks miti Yunan uygarlığında yaygın bir şekilde işlendi.

Sfenks Stell: Gize'de Mısır sfenksinin bacakları arasındaki granit stell. Üzerinde İ.Ö. 1425-1408 tarihleri arasında hüküm sürmüş Tutmosis IV'ün başından geçenler yazılmıştır. Bu yazıda genç prens çölde avlanırken sfenksin yanında uykuya yatar. Sfenks onun rüyasına girer kuma gömülü heykelini çıkarırsa kral yapacağına dair söz verir.

Amenofis II'nin oğlu olan ve taht varisi olmayan Amenofis IV kral olur olmaz sfenksi kumlardan aydınlığa çıkarır.

Sf-t: Eski Mısır dilinde "Kan dökme, boğazını kesme, katletme" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Vurarak kötü davranma, dövme" anlamına gelen "Ze" sözcüğüdür.

Shai: Shay, Shait adlarıyla da tanınan Mısır tanrıçasıdır. İyilik seven ve iyilik yapan kader tanrıçası olarak tapınıldı. Karekter yapısıyla Renenuet ile ikiz olarak düşünüldü. Thot'un da en iyi yardımcısı olarak anlatılır.

Shay: (Bak Shai.)

Shait: (Bak Shai.)

Shed: Mısır tanrısıdır. Vahşi çöl hayvanlarının saldırılarına karşı bir koruma tanrısı olarak anlatılıyor.

Shai: Eski Mısır'da "keder" anlamına gelen bir sözcük.

Shens: Ölen firavunların mezar odalarındaki ön bölümde, diğer dünyada aç kalmaması için hazır bulundurulan bir çeşit ekmek.

Shenty: Mısır mitolojisinde adı geçen bir başka tanrıça. İnek tanrıça olarak da ifade edilmiştir.

Shesmu: Ölüler Kitabı'nda adı geçmektedir. Osiris'in infazcısı şeklinde belirtiliyor.

Shu: Nut ve Geb'in babası. Ra ile Hathor'un oğludur. İnsan başlı olarak betimlenerek "güneş ışığının kişileştirilmesinde" tasvir edilir. Rüzgar ve hava tanrısı olarak tapınıldı. Ra'nın kayığında ölünün ruhuyla birlikte gezintiye çıkan bir tanrı olarak bilindi. Tefnut'un ikiz kardeşi olarak bilinir.

Shunet el-zebib: Mısır Kralı Ha'shemvi tarafından Abydos'ta yaptırılan tören alanı. Yaklaşık 4600 yıllık bir eserdir.

Shemhet: İ.Ö. 2611-2603 yıllarında Kral Coserden sonra yönetime geçen III. Hanedan kralıdır. Belirsiz bir dönemde yapılmış olan piramidi nedeni bilinmeyen bir şekilde tamamlanmamıştır.

Shetait: "saklı yer" anlamında kullanıldı.

Shesmetet: (Bak Sekhmet.)

Sıcaklık ayları: Eski Mısır'da bir yıl içinde yer alan ikinci dört ay için "sıcaklık ayları" adı verilmişti. Bu ayların listesi Keops Piramidi'nde bulundu. Bunar" Pachon, Payni, Epiphi, Mesori" şeklindeydi.

Si: (Mısır dilindeki 60 sayısının kıpti dilindeki karşılığıdır.) Henüz hiyerogliflerdeki adı yazılamadı. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının Kıpti dilinden Mısır diline uyarlanışının çalışmasını yürüttü. Ancak 60 sayısının karşılığı henüz bulunamadı.

Siamon: İ.Ö. 978-960 tarihlerinde XXI. Hanedan (İ.Ö. 1075-945) döneminde Mısır kralıdır. Mısır dilinde Horus adı "Neçeheperre setepenamun" dur. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1000-984 olarak ele alınmıştır) Amenemope'nin halefiydi. Tanis kökenliydi. Edom prensliğine yaptığı yardımlarla anıldı. Yahudi Yoav'ın baskılarıyla katliamdan kaçmayı başaran Edomlu Prens Hadad'ı konuk ederek koruması altına aldı. Savaşarak "Gezer kalesini" işgal eti. Kral Süleyman ile olan ilişkilerini doruk noktaya getirdi. Siamon kendi kızlarından biriyle evlendi.

Sibel nam: Yukarı Mısır'da, Komombo civarındaki çöl ile Nil'in dere yatağında bir yer. Burada "amigdolyen" adlı çakmaktaşlarından yapılmış kesici aletler bulundu. Bu yere daha sonra bu tür buluntular nedeniyle "Sibilyen" adı verildi.

Sidi barrani: ("Matruh" yönetim bölgesi.) Mısır'da bir liman. Libya yakınında bir yer. Ticaret merkezi ve Meteoroloji istasyonudur. Burası 18. 09. 1940 yılında Graziani komutasındaki İtalyanlar tarafından alındı. Aynı yıl yani 8 Aralık 1940 yılında ise Wavel komutasındaki İngiliz birliklerinin eline geçti.

Silsile: (Cebel) Nübye kumtaşından meydana gelen tepelerin adıdır. Komombo (Asuan eyaleti). Eski tarihlerde burada

yaşayanlar nehirin bir kıyısından diğer kıyısına geçmek için zincirler kullanmışlardı.

Simbilavayn: Mısır'da bir şehir. Aşağı Mısır (Dakahliye ili) Mansure'nin güneydoğusunda yer alır.

Sin çölü: Kadeş'in güneyinde bir çöl. İbraniler Mısır'dan çıkarken bu çöl üzerindeki yolu izlediler. Tevrat'ta anlatıldığına bakılırsa İsrailoğulları bu çölde kudret helvası yediler.

Sinadağı: (Ya da Tur-i sina) Yarımadaya adını veren yüksek ya da uzun olmayan bir kütle. 2641 metrelik tepeler arasında İbranilerin "kanun dağı" olduğunu sandıkları Cebel Musa yer alır. Cebel Katherina Kilisesi bu dağdadır.

Sinnuris: Yukarı Mısır'da kent. Tarım bölgesi ve ticaret merkezidir. Hurma yetiştirilir.

Sinosefal: (Bak Kinokefal.)

Sinuhe'nin masalı: XVIII. Hanedanlar döneminde sık sık saraya girip çıkan biriydi. (Ammenemmes I'in oğlu olduğu söylenir.) Onun yaşamı daha sonra Mısır'da masal haline geldi. Ammenemes I'in ölümünden sonra onun varisi olan Prens Sesostris I'e karşı yönetim içindekilerin hazırladığı entrikaların içinde kendini gördü. Sesostris I'in kral olmasını istemedi. Buna istemeyerek karıştığı için korkudan Suriye'ye kaçtı. Bedevilerin arasına katılıp bir şeyhin kızıyla evlendikten sonra o da şeyh oldu. Yaşlandıktan sonra Mısır'ı görme özlemi tuttu. Babasının yerine geçen Sesostris I onu Mısır'a çağırdı. Mısır'a geri döndüğünde onun onuruna inanılmaz törenler yapıldı. Ve ölünceye kadar da krallar gibi yaşadı. Onun yaşamı bir katip tarafından masal olarak yazıldı. Daha sonraki yıllarda da Mısır halkı içinde çok ilgi gören bir masal oldu. Onun hikayesi Mısır edebiyatını temsil eden en iyi eserdir.

Siptah: İ.Ö. 1196-1190 tarihlerinde XIX. Hanedan (İ.Ö. 1292-1188) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Ahenre Setepenre" dir. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Sirius kültürü: Mu kıtasından Mısır'a yayıldığı tahmin edilen "kozmik kültür". Konuyla ilgili bulunan tabletlerdeki çevirileri yapan James Churchward, bu kozmik kültürle ilgili yoğun çalışmalar yaptı. İnisiyeciler tarafından hazırlanmış bir öğreti olduğu söylenir. Bu öğreti sisteminde tek tanrılı din inancı vardı. Bu kültür önce Mu kıtasında yayıldı oradan da Atlantis'e geçti. Atlantis'ten de Mısır'a yayıldı.

Sistrum: Tanrı Hathor'a adanmış kutsal bir müzik aleti. Su sesi çıkaran bir tür çıngırak. Müzik aletinin baş tarafı Hathor'un kafası biçiminde yapılırdı.

Sitatoriunet: Mısırlı bir prens. Senvosret II döneminde yaşamış olabileceği tahmin ediliyor. Onun adına El-Lahun'da bir piramit yaptırıldı. Piramit şeklindeki mezarında son derece değerli eşyalar bulunmuştur.

Sitmerhut: Amenemhat II'nin kızlarından biridir. Mastabası Dahsur'da babasıyla Senvosret III'ün yaptırdığı piramidin bahçesindedir.

Stela: Üzerinde rölyefler ve resimlerin bulunduğu taş ya da tahta levhalar. Önemli kişilerin anısına yaptırılan bu levhalar tapınaklara konurdu. Mezarlara konulanlar da süslemeler için önemli bir yer tutardı.

Siyah piramit: Amenemhat III'ün Dahşur'daki piramidi.

Smam: Sekhet-Aaru'nun üçüncü bölgesinde adı geçen kutsal bir göl.

Skarbe: (Fr. scarbee, İng; scarabı, Lat; Scarebus) Mısır çöllerinde yaşayan bir böcek türü. Hamam böceği cinsinden bir böcek türü olduğu kanıtlandı. Firavunların saygı duyduğu bir böcekti. Firavunların bu böceğe saygı duymalarının nedeni ise henüz bilinmiyor. Ancak çoğu firavun mezarında bu böceği temsilen sert mermerlerden yapılmış küçük semboller bulunmuştur. Türkçede karşılığı ise, " bok böceği"dir.

Smetti: Ölüler Kitabı'nda Aritler ve Pilonlar katında nöbet bekleyenlere verilen bir ad.

Smendes: (İ.Ö. İ.Ö.75-1044) XXI. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilinde Horus adı "Heheperre setepenre" dir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1085-1054 tarihi olarak ele alınmış). İki Mısır'ın da tacını birden takan kökeni belli olmayan bir kraldır. Ancak krallık içinde evli olduğu için akrabalık derecesi yüksekti. Döneminde Kuş eyaleti sorumlusu Heriher'in yerine Pianhi'yi atadı. Tanis kentinde hüküm sürdü. Güney Mısır'ı rahip Herihor, kuzey Mısır'ı da o yönetiyordu. Prenses Tentamon ile evliydi. Tanis'e hakim olarak bilinen Seth kültü yerine Amon, Mut ve Honsu kültünü soktu. Mezarı hala bulunamadı.

Snefru: (İ.Ö. 2600-2571) IV. Hanedanın kurucu kralıdır. (Adı Snofru, Paharano snofro olarak da kayıtlara işlendi.) (Dönemini İ.Ö. 2575-2551 ya da İ.Ö. 2571-2548 olabileceği şeklinde ele alanlar da var.) Keops'un babasıdır. İlk defa vezirlik makamını o kurdu. Nübye'ye bir askeri sefer yaptı. Toprağını genişletti. Bakır madenlerini faaliyete geçirdi. Sedir ağacı yetiştirmek için Byblos'a 40 gemiden oluşan bir deniz filosu gönderdi. 3 Piramit yaptırdı. Bu piramitlerden biri Meydum'da diğer ikisi de Dahşur'dadır. Oğlu, Prens Kanofer yönetiminde yaptırdığı "eğik piramit" ile "kızıl piramit" geometrik yönden ilgi ile araştırılıyor. Mısır'da tam bir hükümet kurdu. Sınırların güvencesini otoritesini kullanarak çözdü.

Kral Snefru'nun hiyeroglif yazıyla adı.

Sobek: (Yun adı. Suchos) Mısır'da bir Tanrı. (Bak Sebek.)

SobekhotepI: (Sebekhotep ya da Sebehotbe olarak da bilinir.) İ.Ö. 1759-1630 tarihlerinde XIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Haanhre" dir. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Sobekhtep II: (Sebekhotep ya da Sebehotbe olarak da bilinir.) İ.Ö. 1759-1630 tarihlerinde İkinci Ara Dönem XIII. Hanedan dönemi, Mısır kralıdır. Mısır dilindeki adı" Sehemre-hutaui" dir.

Sobekhotep III: (Sebekhotep ya da Sebehotbe olarak da bilinir.) İkinci Ara dönem olarak bilinen İ.Ö. 1759-1630 tarihleri arasında Kral Ugaf tarafından kurlan XIII. Hanedanın Mısır kralı. (İ.Ö. 1720 civarı) Horus adı "Tanrı Sobek razı olsun" anlamında "Sehemre-seuactaui" şeklindeydi. Tebli olan bu kral El-lit'te oturuyordu. Ancak Tanrı Month adına yapılan şenliklere katılmak için Teb'e gelirdi. Onların zayıflığı yüzünden Mısır'a gelen göçebelerden krallar oluştu.

Sobekhotep IV: Sebekhotep IV olarak da bilinir. İ.Ö. 1694-İ.Ö. 1685 tarihlerinde XIII. Hanedan (İ.Ö. 1759-İ.Ö. 1630) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Haneferre" dir. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Sobeknofru: İ.Ö. 1763-1759 tarihlerinde XII. Hanedan dönemi Mısır krallık koltuğunda ilk kadın firavun. Kardeşi Amenemhat IV ölünce yerine krallık ünvanıyla koltuğa oturdu. Dört yıl ülkeyi yönetti. Çalışmaları somut izler bıraktı.

Sobh: Eski Mısır dilinde "Cüzzam" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kasık lenf bezi iltihabı" anlamına gelen "Zob" sözcüğüdür.

Sons-of-Horus: Horus'un dört oğluna verilen ad. Çocukların adları ise; Duamutef, Şans, Amsit ve Kebechsenef'dir. Bunlar mumyalama sırasında ölünün iç organlarını kanobos kaplarına koyarak koruma altında tutarlardı. Ayrıca yeraltı dünyasında ölünün seyahatinde eşlik ederler.

Sothis: Sopdet adıyla da tapınılan Mısır tanrıçasıdır. Siriyus (Köpek yıldızı) yıldızının tanrıçası olarak tapınıldı. Bu yıldızın sellerin habercisi olduğu anlatılır. Takvim ve takımyıldızların hareketleriyle de ilgilendiği ifade ediliyor.

Sopdet: (Bak Sothis.)

Sopd: (Bak Septu.)

Sopdu: (Bak Septu.)

Sopedu: (Bak Septu.)

Sochet: (Bak Sebek.)

Sohag: (Ya da Suhac) Mısır'da kent. Yakınlarında tarihi özellikleri olan "Deyrül-ebyad, Deyrül Ahmet" adlı kıptı manastırları bulunur.

Soi: Eski Mısır dilinde "Genital oganlar" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Rahim" anlamına gelen "Zoyen" sözcüğüdür.

Sokar: V. Hanedan'dan (İ.Ö. 2487-2348) Memfis ve Abydos'ta tapınılan bir tanrıydı. (Bak Seker.)

Sokaris: Menfis'te tapınılan ölüler tanrısıdır. Önceleri Mısır tanrısı Ptah ve daha sonra ise Osiris ile bir tutuldu. Modern mezar komplekslerin bulunduğu Sakara'nın adı Sokaris'ten gelir. Mumyalanmış bir doğan şeklinde betimlendi.

Sokarıs: (Bak Seker.)

Soker: (Bak Seker.)

Sokharis: Osiris dininde "güneş kayığı" na verilen bir ad. Yargılamada iyi görülen ruh bu kayıkla gökyüzünde yüzü tanrılara dönük ayakta gezdirilirdi.

Soleb tapınağı: XVIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenofis III'ün üçüncü çağlayanın kuzeyinde yaptırdığı bir tapınak. Bu tapınakta Amon'a tapınılırdı.

Sothis: (Ya da Sohio, Sothiaque) Eski Mısır'da Sirius yıldızına verilen ad. Mısır'ın astronomi kronolojisinde önemli bir yeri olan bu yıldız bir kısım halk tarafından tanrılaştırılmıştı. Nil suyunun kabarmasıyla birlikte gökte beliren bu yıldız kutsal sayıldı. Eski astronomide 1460 yıllık bir dönemi işaretler. (1461 bazı kaynaklarda 1460 olarak ele alınmış) İngiliz dilindeki karşılığı ise burçlar kuşağı anlamına gelen "Zodyak" tır.

Sothis dönemi: (Yun. Sothiakos-Sothister) Eski Mısır'da gökbilimi takvimine dayanılarak 365 günlük dönem. Yıllık bir dönemi işaretler.

Speos: (Yun. Yeraltı mağarası anlamında sözcük.) Antik Mısır tarihinde yeraltı tapınak ve mezarlarına verilen ad.

Sopdu: Mısır'da bir tanrı. Aşağı Mısır'da 20 Nomus bölgesindeki "Per-sopdu" kentinde tapınıldı. Nektanebo I tarafından kendisine mükemmel bir türbe yaptırıldı.

Sphınx: Yunanlılarda Harmakhisle eş değerde görülen, kanatlı bir aslan şeklinde betimlenen Mısır tanrıçasıdır.

Strabon: (İ.S. 27 civarı) Yunanlı bilim adamı ve coğrafyacı. 18. eserini Mısır hakkında hazırladı. Mısır ile ilgili ele aldığı coğrafi bilgiler bu gün bile ilgiyle karşılanmaktadır.

Strategos: (Lat. sözcük.) Eski Mısır'da Ptolemaioslar ve Romalılar döneminde askeri ve sivil yönetimin başkanı. Yunanlılar tarafından da bu ad kullanıldı. Bizans İmparatorluğunun yönetiminde ise bu adın yerine "general" kullanıldı.

Su: (Bak Shu.)

Sua: Eski Mısır dilinde "Rahibe" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Bakire" anlamına gelen "Zuhuy" "sözcüğüdür.

Suchos: (Bak Şebek.)

Sudan dilleri: Etyopya'dan Çad'a, Mısır'ın güneyinden Uganda'ya ve Tanzanya'nın kuzeyine kadar yayılan Afrika dilleri gurubundandır.

Sunak: Sunmaktan; "sun-ak". Tapınaklarda kurban kesmek için kullanılan yüksek taş. Bu taşın etrafına tütsülerle törenler yapılırdı. Bu törenlerin eski dönemlerinde özellikle köleler kurban edilirdi. Mısır'da sunaklar aynı zamanda "içki masaları" olarak kullanılır. Bu masaların üzerlerinde vazolar, ekmek sepetleri, meyve, sebze vs. bırakılırdı. Köle kurbanlarının inanılmaz vahşiliği Güney Amerika uygarlıklarından olan Mayalar, Aztekler ve İnkalar'da görülür.

Suneh: Abydos'ta Mısır Kralı Ha'shemvi tarafından yaptırılan üç katlı bir depo. Bir hektar alan üzerine kurulmuştur.

Surid: Tufandan önce Mısır'da yaşamış bir kral olduğu söylenir. Döneminde iki büyük piramit yaptırıldı. Bu piramitlerde rahiplerin gözetimi altında bilim ile ilgili bazı

sırların gizlenmiş olabileceği tahmin ediliyor. Arap tarihçi Mesudi'nin anlattığına bakılırsa bu piramitlerde matematik, fizik, tıp ve kozmolojiyle ilgili bilgilerin saklanmış olabileceği açıklanıyor.

Sünnet: Önceleri sünnet Mısır'da yapılıyordu. Mısırlıların köleleri sünnet ettiklerine dair belgeleri tapınak duvarlarında göstermişlerdi. Aynı dönemlerde Mezopotamya bölgesinde de uygulanmış olduğu ahmin edilmektedir. Sünnet erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da yapılırdı. Kadınlarla ilgili sünnet Eski Arap kentleri, Avusturalya ve Afrika'daki yerli kabilelerde görülür. Frigyalılar tarafından da sünnet uygulanmıştır. Daha sonraları özellikle Müslümanların vazgeçemediği bi sembol haline dönüşmüştür.

Süveyş: Mısır'da bir kent. Süveyş Körfezi kıyısında yer alır. Bu kent tarih boyunca Mısır ile Kızıldeniz arasında önemli bir köprü olmuştur. Kahire'ye kara ve demiryolu ile bağlantılıdır.

Süveyş Kanalı: Doğu Akdeniz ile Kızıldeniz arasında bağlantı görevi üstlendi. Mısır topraklarındadır. Kanal coğrafik olarak düz bir konuma sahiptir. Acıgöller, timsah gölünün kapladığı alanlardan beslendi. 1859-1869 yıllarında Fransız Ferdinand de Lesseps yönetiminde yeniden yapıldı. 1956 yılında da Mısır'ın resmi su kanalı oldu. 1989 yılında kanalın genişlemesi tamamlandı. Genişliği 190 km, derinliği ise 20 metre civarındadır. Kanal ilk yapıldığı dönemlerde 161 km. idi, 1989 yılındaki genişleme çalışması sonucu 195 km'ye uzatıldı. Demiryolu kanal boyunca ilerler. 1981 yılında kanalın altında karayolu tüneli açıldı. Kanal fikri ilk defa İ.Ö. 600 civarında Firavun Neho tarafından gerçekleştirilerek yapımına başlatıldı. İ.Ö. III. yüzyılda Ptolemaioslar döneminde yapımı tamamlandı. XIX. yüzyılda ise yeniden projelendirildi.

Süveyş kıstağı: Mısır'da Kuzeydoğu Afrika'yı Batı Asya'ya bağlayan toprak şeridi. 1869 yılından bu güne kadar Akdeniz ile Hint Okyanusu arasındaki bağlantıyı sağlar.

Süveyş Körfezi: Kızıldeniz'in kuzeyinde biten iki körfezden biri. Mısır'ın Afrika bölümünü Sina'dan ayırır. 56 km. genişlik ve 302 km. uzunluktadır.

Sx: Eski Mısır dilinde "Kapama, önünü kesme" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde "Değeneklerle önünü kapama" anlamına gelen "Zub" "olarak incelendi.

Syene: Mısır dilindeki "suanit" ya da "sueni" nin Yunanca karşılığıdır. Eski Mısır'da Teb'de bir şehir. Firavunlar döneminde önemli bir karakol haline geldi. Yakınında "syenit" adındaki pembe granit taş ocakları işletildi.

Syrinks: (Lat. syrinx, Yun. syrigks) Eski yunan dilinde Tanrı Pan'ın flütüne verilen ad. Yontulmuş saz, flüt anlamındadır. Ayrıca Yunanlılar arasında Teb'deki kralların yeraltı mezarlarına verilen ad.

Ş

Şabaka: İ.Ö. 712-698 tarihlerinde XXI. Hanedan (İ.Ö. 712-664) dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı "Neferkare"dir. (Şabako olarak da bilinir.) "Etyopya" hanedanından bir kral olarak Sais Hanedanına son verdi. Mısır'da hüküm sürdü. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 716-701 olarak ele alınmış.). Ağabeyi Piankhi'nin başlattığı işleri devam ettirdi. Krallığı Amon rahiplerinden kurtardı. Harabe halindeki Mısır tapınaklarının onarımını üstlendi. Teb dışında da bazı yerlerde tapınaklar yaptırdı.

Şabataka: (Şabata olarak da yazıldığı görülür.) Şabaka'nın oğlu. XXV. Hanedanın 3. kralı (İ.Ö. 701-689). Sanherib komutasındaki Asur askerlerini durdurmak için Piankhi'nin oğlu Taharka komutasında bir orduyu Filistin'e

gönderdi. Ancak Mısır askerleri bozguna uğradılar. Şabata Asur ordusunun peşini bırakmadı. Pelusium önlerinde bozguna uğrattı. Daha sonra krallığı Amon rahiplerinin etkisinde kurtardı. Yeğeni Taharka tarafından öldürüldü.

Şapenupet: Teb'da Amon'a tapan ve onun kültünün yaygınlaşmasında etkili olan üç firavun tarafından görevlendirilen kutsal tapınıcılara verilen ortak ad.

Şapenupet I: Ya da Şepenupet. XXIII. Hanedan döneminde İ.Ö. 754 civarında Kral Osorkon III Teb'deki büyük Amon rahipliğini oğluna, "kutsal tapıcı" ünvanını da kızı Şapenupet I'e verdi. Kralın uygulamalarından rahatsız olan diğer Amon rahipleri başkaldırmaya ön ayak oldu. Aynı zamanda da Amon Krallığı'nın tehlikeli bir döneme girmesini sağladı. Piankhi yönetiminde Etyopyalılar İ.Ö. 751 civarında Teb'i kuşatıp, egemenlikleri altına aldılar. XXV. Hanedanı kurdular. Kuşatmayı yapan Piankhi baskı kurarak kız kardeşi Amenardis'in Şapenupet I tarafından evlat edinmesini sağladı. Böylece Amenardis'in yerini kralın öz kız kardeşi Şapenupet II aldı. Önce Etyopya hanedanlığına bağlı çalıştı. Daha sonra İ.Ö. 663'te Psamtik I ile XXVI. Hanedanı paylaşmak zorunda kaldı. Onun kızı Nitokris'i evlat edindi. Nitokris, Şapenupet III adıyla Şapenupet II'nin yerini aldı. "kutsal tapınıcı" oldu. Ancak sonraki yıllarda Persler Teb'i işgal ettiler.

Şapenupet II: Ya da Şepenupet II. XXVI. Hanedan dönemi Mısır kralı Psamtek I döneminde Teb'de "Tanrıların zevcesi" olarak yönetim yaptı. Ölünceye kadar Teb hükümdarı olarak kaldı. Psamtek I'i evlatlığa kabul ederek halefi yaptı. Nitokris ise Şepenupet III olarak tarihe geçti.

Şapenupet III: (Bak Nitokris.)

Şapsesre: İ.Ö. 725-718 tarihlerinde XXIV. Hanedan dönemi Mısır Kralı Tefnaht'ın Manheton listesinde Mısır dilindeki adı. (Bak Tefnaht.)

Şarm-el şeyh: Mısır'a ait Sina yarımadasında kaleyle çevrili yer. 1956/1967/1973 tarihlerindeki Arap-İsrail savaşlarında İsrail'in lehine stratejik bir yer oldu.

Şebitku: İ.Ö. 698-690 tarihlerinde XXV. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki adı "Cedkaure" dir.

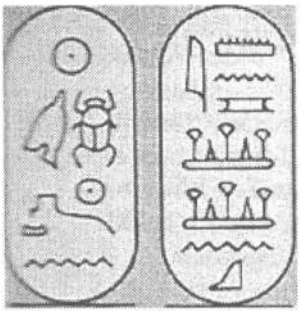
Şepseskaf: İ.Ö. 2491-2487 tarihlerinde IV. Hanedan (İ.Ö. 2600-2487) dönemi Mısır kralıdır. Hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak büyük bir ihtimalle Mikerinos'tan sonra tahta geçmiş olabileceği söylenir.

Şasu: Mısır'da yeni imparatorluk döneminde Suriye çöllerinde yağma yapan bedevilere verilen ad.

Şeşi: İ.Ö. 1630-İ.Ö. 1522 tarihlerinde XV-XVI. Hayksos hanedanından Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Maaibre"dır. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Şeşonk: Libya asıllı (XXII-XXIII) hanedanlar döneminde 5. Mısır hükümdarının adı. Ramses III'ün hükümdarlığından sonra Libyalı oldukları söylenen Maşauaşlar Nil'e yerleştiler. Mısır ordusuna paralı asker yetiştirdiler. Bunların liderleri çok ünlü oldu. Krallık kurmaya başladılar.

Şeşonk I: Ya da Şoşenk I. İ.Ö. 945-924 tarihlerinde XXII. Hanedan (İ.Ö. 945-715) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Hecheperre Setepenre"dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 950-925 olarak ele alınmış) Psusennes II'nin ölümüyle iktidarı ele geçirdi. Kraliyetten bir prensesi oğlu Osorkon'la evlendirmeyi başardı. Libya kökenli bir ailenin oğludur. XXII. hanedanı başlattı. Döneminde Mısır, Libyalı hanedanların etkisine girdi. Bubastis'i başkent ilan edip Teb'e yürüdü. Oğlu İputi'yi Amon'un başrahibi olarak Teb'e gönderdi. Döneminde Libya kraliyet sarayının bir vekilliğini kurdurarak başına da Prens Nemrut'u getirir. (Tıpkı şimdiki konsolosluklar gibi). Onun üzerine diğer Amon rahipleri Napata'ya göç ettiler. Kral Süleyman'ın ölümünden sonra meydana gelen siyasi bunalımdan faydalanarak Kudüs'e saldırdı. Kenti ele geçirdi. Yağmaladı.

Kral Şeşonk I'in hiyeroglif diliyle adı.

Fenike'de büyük saygınlık kazandı. Bütün kervan yollarını denetimine aldı.

Şeşonk II: (İ.Ö. 847 civarı) XXII. Hanedan dönemi Mısır kralı. Osorkon II'nin oğlu. Önce başkent Teb'de Amon baş rahibi, daha sonra da babasının arzusu üzerine iktidarın varisi olarak ortak çalışmaya başladı. Ancak kadersiz bir şekilde babasından önce öldü. Hakkında yeterli belgeler bulunamadı.

Şeşonk III:(İ.Ö. 825-773 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Libya kökenli Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı "Usermaatre setepenre"dir. (Bu tarih bazı kaynaklarda İ.Ö. 847-772 şeklinde ele alınmış.) Saltanatı uzun sürdü. Ekonominin kötü gidişatı ve Teb'deki Amon rahiplerinin tutumları yüzünden yönetimi zayıfladı. Saltanatı sırasında XXIII. Hanedanı kuran ve aniden ortaya çıkan Pedubastis en büyük rakibi oldu. Pedubastisle beraber İ.Ö. 730'kadar hükümdarlığı ortak kullanmak zorunda kaldı.

Şeşonk IV: İ.Ö. 767-730 tariherinde XXII. Hanedan dönemi Libya kökenli Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı ise" Aaheperre setepenre"dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 763-757 şeklinde ele alınmış.)

Şeşonk V: İ.Ö. 793-787 tarihleride XXIII. Hanedan dönemi (İ.Ö. 818-715) Libya kökenli Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı "Usermaatre meryamun"dur. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 767-730 şeklinde ele alınmış) Şeşonk IV ile çağdaş olarak otoritesiz, birbirlerine karşı rakip iki kraldı. Şeşonk V, XXII. Hanedan döneminde Sais Prensi Tefnakht tarafından tahttan indirildi.

Şepeskaf: (İ.Ö. 2491-2487) Mısır kralı. Mezar yapımında 150 yıllık geleneği yıkarak Sakkara'da piramit olarak değil de tepesi yuvarlatılmış bir mastaba yaptırdı. V. Hanedan kralıdır. Annesi ve aynı zamanda kızkardeşi Kentkaus'un oğludur. Babası bilinmiyor.

Şeta: Nil Deltası'nda Menzele Gölü'nün batısında bir kent.

Şibin el-kom: Mısır'da kent. Menufiye ilinin merkezi. Tarım bölgesidir.

Şoşenk: (Bak Şeşonk.)

Şu: Ra ile Hathor'un oğludur. Mısır'da hava tanrısı. Heliopolis'te kız kardeşi ve aynı zamanda eşi Tefnut ile birlikte Amon kültünde tapınılan ilk çift oldu. Mısır mitolojisinde Geb (yer) ve Nut (gök) tanrıların aralarında önemli bir yer tutarak birbirlerinden ayrılmalarını sağladı. Bu nedenle yer ve gök birbirlerinden uzaktalar. Hayatı, soluğu ve aydınlığı temsil eder. Leontopolis'te (Tel ülmukadem) tapınıldı. Onu temsil eden sembollerden kutsal hayvan aslandı.

Şu'nun direği: Ölüler Kitabı'nda Maat'in salonunun girişinde Osiris'i koruduğuna inanılan bekçiye verilen ad.

Şuroy: XVIII. Hanedan döneminde bir memur. Tebli soylulardandı. Mezarı krallar vadisinin güneyinde bulundu. Mezar duvarında günlük yaşam ile ilgili sahneler gösterildi.

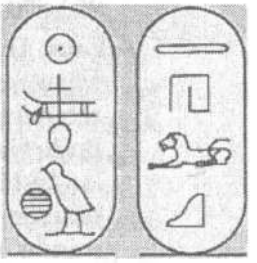
T

Ta: Eski Mısır dilinde "Baba" anlamında tanımlandı. Sözcüğün Maya dilinde "baba" anlamına gelen "tat" "olarak incelendi.

Taç: Eski Mısır'da kral ve tanrıların simgesi. Aşağı Mısır ile Yukarı Mısır'ın taçları ayrı renklerdeydi (Yukarı Mısır beyaz/Aşağı Mısır kırmızı). Krallar, halka karşı güçlerini göstermek için bazen her iki tacı da üst üste takarlardı. Tanrıların taçları ise ayrı bir şekildeydi. Osiris'in atef tacı beyazdır. İki tüy ve iki kosrac ile süslüdür. Amon iki büyük devekuşu tüyü kullanırken İsis de kutsal ineğin boynuzlarını ve ortasında bir güneş diski takardı.

Tadukhepa: Mitanni Kralı Tuşratta'nın kızıdır. XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralı Amenofis III ile evlendi.

Taharka: İ.Ö. 690-664 tarihinde XXV. Hanedan (İ.Ö. 712-664) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Huneferteme" dir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 689-663 olarak ele alınmıştır.) Piankhi'nin oğludur. Kardeşi Şabataka'dan sonra hükümdar oldu. Döneminde hiç beklenmedik bir olay olur. Nil suları on metreye kadar yükselerek seller meydana gelir. Ekonomik yönden sıkıntılar içine düşer. Ekonomisi zayıf düşüp bir de Filistin hanedanlarını desteklediği için Asarhaddon yönetimindeki Asurluların saldırılarına uğradı. Asurlular Sanherib'den sonra Memfis'i kuşatarak yağmaladılar. Daha sonra da Asurbanipal Teb'ı kuşatıp yakıp, yıktı. Bu saldırılardan sonra Taharka güneye çekildi. İkinci Asur saldırısında Asarhaddon öldürülür. İ.Ö. 664'de Taharka ölünce yerine Tantamani (Tanutamon) geçer.

Kral Taharka'nın hiyeroglif yazıyla adı.

Tahta: Mısır'da bir kent. Tarım bölgesidir. Bu kentte buğday, pamuk ve darı yetiştirilir.

Tahutı: (Bak Thoth.)

Ta-ret: "ayakları ateş çıkaran" anlamındadır. Maat'in salonunda görevli 42 tanrıdan biri olduğu söylenir.

Tasa: Siyah renkte, üzerinde beyaz çizgilerle geometrik desenlerin işlendiği eski Mısır sanatının çanak, çömlek örnekleri. Bu çanak ve çömlekler ateşte iyi pişirilmeden hazırlanırdı.

Takai: Eski Mısır dilinde "Yapıştırıcı, tutkal" anlamında tanımlandı. Maya dilinde "Tutkal" anlamına gelen "Tatak" "sözcüğüdür.

Takelot: XXII-XXIII. Hanedan döneminde Libya kökenli üç firavunun ortak adı.

Takelot I: İ.Ö. 889-874 tarihlerinde XXII. Hanedan (İ.Ö. 945-715) dönemi Mısır kralı. (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 893-870 şeklinde ele alınmış)

Takelot II: İ.Ö. 850-825 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki Horus adı ise "Hechheperre setepenre"dir (Bazı kaynaklarda bu tarih İ.Ö. 847-823 şeklinde ele alınmış) Takolet I'in oğludur. Babasıyla uzun yıllar birlikte çalışarak krallık yaptı. Babası öldükten sonra ülkenin her tarafından ona kral gözüyle bakıldı. Döneminde Mısır'ın yoksul bölgesi olarak bilinen "Kees" bölgesinde ayaklanmalar çıktı. Velihat Osorkon Teb'e yüksek rahip olarak gönderilir ve düzeni sağlar. Siyasal rakipler cezalandırılır. Kardeşi Bakenbah'ı Herakleopolis'in prensliğine getirir. İç ayaklanmaları fırsat bilen akrabası Harsiesse II Tahta rakip olur. Öldükten sonra velihatı Osorkon değil, kökeni belli olmayan Şoşenk III geçer.

Takelot III: İ.Ö. 764-757 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır kralı. Mısır dilindeki adı "Usermaatre Setepenamun"dur. Osorkon III'ün oğludur. Babasının ölümünden sonra kral olmak istemişse de Teb prensleri buna fırsat vermezler. Bu prensler krallık ünvanını başka kimselerle paylaşmak istemezler. Bu nedenle Yukarı Mısır parçalanarak birkaç krallığa bölünür. Babası hayattayken, "Tanrının zevcesi" olarak bilinen Şapenupet için Karnak tapınağının doğusunda Küçük bir Osiris Tapınağı'nın süslemesini yapar.

Tam: Eski Mısır dilinde "Altın" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Asa" anlamına gelen "Tam" "sözcüğüdür.

Tanis: (Cani'nın Yunanca yazılışı. Ya da Canet.) Tevrat'ta Zoan olarak bilinir. Aşağı Mısır'da bir kent. Nil Nehri'nin Tanis kolu civarında kuruldu. Bu kentin İ.Ö. 1730 yılında XII. hanedanların görevlerinin bitiminden sonra kurulduğu bilinir. Hyksoslar döneminde gelişti. İ.Ö. 1580 yılında Hyksosların yenilmelerinden sonra kent yakılıp, yıkıldı.

XIX. Hanedanlar döneminde ise parlak dönemini yaşadı. Araştırmacılar, Ramses II'nin kurduğu "Pi-Ramses"i bu kente taşıdığını söylerler. XXI. Hanedan prensleri Tanis kökenliydiler. XXI. ve XXIII. Hanedanlara başkent oldu. Saitler döneminde de parlak bir yaşam sergiledikten sonra önemini yitirdi. Keten bezi yetiştirilen bu kent dokuma sanayinde iyi bir durumdadır. Mısır'ın en büyük arkeolojik kazı şantiyeleri bu kentte kuruldu. Burada Ramses II dahil birçok firavuna ait buluntu elde edildi. Başta Amon Tapınağı olmak üzere birçok tapınak ortaya çıkarıldı. Mezarlar arasında XXI. ve XXII. Hanedan kralların "hypogeum"ları da yer aldı. P. Montet'in bulduğu Psusennes I'in mezarı Şeşonk II'nin gümüş tabutu oldukça anlamlı düşüncelere götürür insanı.

Tanis kolu: Nil'in ikinci kolu. Pelusium kolunun da bir dalıdır.

Tanrının babası: Va'eb rahiplerinden "saflar" anlamında yüksek olarak bilinen kişiliklere sahiptirler. Ancak peygamberlik konumunun altında görülürler. Yeni krallık döneminde tapınak rahiplerine verilen bir ad. Yani Amon'un tanrı babası gibidir.

Tanta: Mısır'da bir kent. Ganbiye ilinin merkezi. Deltanın kalabalık kentlerinden biridir. İslam bilginlerinden Ahmet el-Bedevi'nin mezarı bu kentedir. Ayrıca petrol yönünden zengin bir yerdir.

Tantamanı: (Bak Tanutamon.)

Tanrıça: Tanrı kökünden oluşmuş bir isimlendirme, lakap. Mitolojide dişi tanrılara verilen bir unvandır. Yüksek düzeydeki tanrılar arasında yer aldıkları zaman büyük tanrıça olarak saygın bir yer tutarlar. Ana tanrıça olarak betimlenenlerin doğurganlık ve verimlilik tanrıçası şeklinde tapınıldığı görülür. Bunlar arasında önemli yer tutanlar İsis, Rea, Kybele ve Demeter gibi tanrıçalar gösterilir.

Tanutamon:(İ.Ö. 664-656 tarihlerinde XXV. Hanedan Mısır kralı. Mısır dilindeki adı "Bakare" dir. (Bazı kaynaklarda

bu tarih İ.Ö. 663-656 olarak ele alınmış) Sudan kökenli. Taharka'nın yeğenidir. Onun ölümünden sonra tahta geçti. Tanutamon, Asurluların egemenliğinden kurtulmak için çok uğraşıp, savaşmak istedi. Ancak Teb prenslerinin direnişleriyle karşılaştı. Başlarında da Nekto I vardı. Nekto I bu savaşta ölür. Oğlu Psamtek I ise Asurlulara sığınır. Kendisi de Güneydeki "Kuş" eyaletine yerleşir.

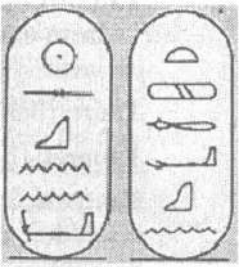
Tapınak: Tanrıya ibadet için yapılan yapı. (Tapınmaktan "tapın-ak" olarak gelir) Mısır'da tapınaklar genellikle görünen dünya ile tanrısallığın buluşma yeri olarak değerlendirildi. Tanrı tapınakları, güneş tapınakları ve cenaze tapınakları olarak üç değişik anlamda tapınaklar yapıldı. Her biri kendi konumunda kutsal görevler yaptı.

Tarikheuein: Yunanca bir sözcüktür. Yunan dilinde eski Mısır'da mumya yapanlara (Mumyacıların sınıfına) verilen bir addır. Mumyacılar sınıfı olarak adlandırdıkları Tarikheuein'ler cesedin iç organlarını çıkardıktan sonra geride kalan bölümünü 70 gün kadar "natron" banyosunda beklemeye alırlardı. Banyo işlemi bittikten sonra çeşitli reçineler sürer (ya da Yahudiye katranı) çıkardıkları iç organlarının yerini bu reçinelerle doldurarak kefene sararlardı. Yani mumyalarlardı.

Ta-ret: "Ayakları Ateş Çıkaran" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Karanlıktan geleni selamlarım, kalbimi yemedim (kendimi kaybetmedim ve öfkelenmedim)..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Ta'o I: (İ.Ö. 1570 civarı) XVII. Hanedan Mısır kralıdır. Horus adı "Senahtenre" dir. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Ta'o II: (İ.Ö. 1560/1550 Civarı) XVII. Hanedan Mısır kralıdır. Horus adı "Sekenenre" dir. Yeni krallıkta önemli bir konumu bulunan Tetişeri adında bir kraliçenin oğludur. İ.Ö. 1550 civarında Hyksosların yaşlı kralı Apepi'ye karşı direniş başlatır, ancak başarılı olamadan öldürülür. Mezarı bulunduğu zaman açılan mumyasıyla vücudundaki yaralardan böyle bir kanıya varılmıştır. Ölümünden sonra oğlu Kamose tahta geçer.

Kral Ta'o II'nin hiyeroglif yazısıyla adı

Ta-she: Fayyum'a hiyeroglif dilinde verilen ad.

Tau: Bazı Mısır tanrılarının kutsal olarak düşünüp ellerinde taşıdıkları Yunan alfabesindeki "tau" harfine benzer kutsal bir alet.

Tasa: Yukarı Mısır'da arkeolojik yer. Bakırtaş döneminin kültür evrelerinden birisine ad oldu. Çömlekçilik gelişti. Yerleşme alanları, silolar yapıldı. Ölünün hoker durumunda gömülü olduğu mezara da bu ad verildi.

Tausret: Mısır kraliçesidir. Seti II'nin eşidir. Eşiyle birlikte Seti II'nin çocuk yaştaki veliaht oğlu Siptah'ın yerine tahtı yönetti. Siptah ölünce de tek başına ülkeyi 2 yıl idare etti. İ.Ö. 1190-1188 tarihlerinde XIX. Hanedan (İ.Ö. 1292-1188) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Satre Meriamun" dur. Büyük bir ihtimalle hanedanın son kralı olarak görülür.

Tatenen: Bitkilerin tanrısı olarak tapınıldı. Onların yaşamlarını koruma altında tutan bir tanrı şeklinde ifade edildi. Başında koç boynuzlu ve tüylü bir şapka ile betimlendi.

Tattu: Amenti'nin giriş kapısının sembolü olarak "Anana Papirüsünde" gösterilmiştir. Mısır'ın Ölüler Kitabı'ndaki mitolojik anlatımda "Tat, Tattu"nun giriş bölümünü oluşturan kapı olarak tanımlanmıştır. Ölümlü ruh ile ölümsüz ruhun birleştiği ve Amenti'nin sırlarında sonsuzlaşan yapının giriş kapısı olarak ele alınmıştır.

Tau: Eski çağlarda Mısır halkı tarafından tapınılan bazı tanrıların ellerinde taşıdıkları kutsal alet. Bu alet için Yunanlıların "Tau"suna benzeyişi dikkat çeker.

Taurt: (Bak Taweret.)

Taueret: (Bak Taweret.)

Tasiyen: Orta Mısır'da bir yer adı. Arkeolojik bir yer olarak dikkat çeker. Yapılan kazılarda burada neolitik çağdan kalma çanak çömlekler ve yine aynı çağa ait olduğu belirtilen vücutları çömelmiş şeklinde gömülen insan mezarları bulundu.

Thurerıs: (Bak Taweret.)

Taveret: Mısır tanrısıdır. Apet, Aptet, Ipy, Ipet, Opet, Taurt, Taueret, Thurerıs, Toerıs adlarıyla da anıldı. Analık ve doğum tanrıçası olarak saygı gördü. Hamile bir su aygırı şeklinde betimlendi. Kadınlar ve çocukları koruduğu söylenen bu tanrıça Sebek'in eşidir. "Tılsımların hanımı" şeklinde betimlenen Thoeris adıyla da tapınıldı. Kötü ruhlardan kurtulmak için yatağının başına onun bir heykeli konurdu. Ölüler Kitabı'nda adı geçen bu tanrıçanın ölü ruhları koruduğu şeklinde açıklamalar yer alır. Kozmolojide büyüktakım yıldızını temsil ederdi. Su aygırı, aslan pençeli, gövdesi su aygırı ve timsaha benzer bir kadın şeklinde betimlendi.

Taveret'in küçük bir heykeli

Tba: Eski Mısır dilinde "Örtü, tabut" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Örtme, sarma, kefenleme" anlamına gelen "Tepp" "sözcüğüdür.

Tçatça reisleri: Cennet, dünya, ve Neter-Khert de oturdukları düşünülen tanrılara verilen bir ad. Onlara, tçatça kapısından geçtikten sonra ulaşılır. Kitapta adı geçen Tanrı Tem'in gökyüzünün doğu yamacından geçerken geçtiği kapının iki kapağı olarak tanımlanmıştır. Bu durumun kozmolojik bir konuyla da ilgili olması kesinlik kazanır.

Tçatçau: (Tçesert ya da Ta-Tcesert olarak a bilinir.) Tcatça reislerinin oturdukları mekana verilen ad.

Tcheser-tep: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...senin türbenden geleni selamlarım, tanrıya ait ve benimle beraber olana lanet okumadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Teb: (Ya da Thebai) Yukarı Mısır'da kent. Uasasası Nomos'un sınırlarındaki yerleşme yeri. Firavunlar zamanında Uaset (ya da Niut) olarak bilindi. Teb adını büyük tapınaklar ve kolosların önlerindeki büyük kapılar nedeniyle (Yüzkapılı Teb "Thebas Hekatontapylos") şeklinde yunanlılar ya da Homeros'un verdiği bir ad olabileceği tartışılıyor. XI. Hanedanın Teb prenslerinin (Montu-Hotepler) ortaya çıkması Amon ve Montu'nun da bulunduğu yer tanrıların üstünlüğünü sağladı. Ancak Amon, kısa sürede Montu'nun kültünü geride bırakarak krallık tanrısı oldu. Orta ve Yeni İmparatorluk döneminde kültü zirveye oturdu. Amenofislerle Tutmosisler Teb'i başkent yaptılar. Teb Tutmosis III ile Amenofis III döneminde Ortadoğu'nun merkezi konumuna geldi. Mısır'ın çevresinde yaşayan çeşitli kabilelerin uğrak yeri oldu. Fenikeliler bu kentte bankacılık işlemini başlattılar. Tutmosis IV zamanında uluslararası diplomasi merkezi oldu. Ancak marjinal bir yönetim uygulamaya çalışan Akhenaton (Amenofis IV) Amon rahiplerine en büyük darbeyi vurarak dinde reformlar yapmaya çalıştıysa da başarısız oldu. Ramsesler delta bölgesinde oturmaya başlayınca Teb'in önemi azaldı. Ancak dinsel özelliğini korudu. Perslerin baskılarıyla, Ptolemaioslar döneminde tamamen özelliği-

ni yitirdi. Amon, Mut, Honsu ve Opel tapınakları kentin önemini belirtir. Medinet Habu, Gurna ve Deyr ül-Bahri, memnos kolonları, krallar ve kraliçeler vadisi bu kentin oldukça önemli bir yerleşme yeri olduğuna tanıklık eder.

Tebain: (Fr. thebaine) Eskiden afyon ihraç edilen Mısır kenti.

Tefnanthe: İ.Ö. 725-718 tarihlerinde XXIV. Hanedan (İ.Ö. 725-712) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki adı "Şepsesre" dir. Sais prensidir. İktidar bölgesini Memfis'te elhibe kalesine kadar genişletir. Hermopolis Kralı Nemrut'u ittifak kurmaya zorlar, Herakleopolis'in asi Kralı Peftoaubast'ın ikametgahını işgal eder. Ancak bulunan bir zafer anıttaşta, Hermopolisli Nemrut'un dize gelişi, Herakleopoli'nin kurtarılışı ve Tefnhakt'ın yenilişi anlatılır.

Tefnut: Yağmur ve çığ tanrıçasıdır. Tefenet, Tefnet ve Tpheıns adlarıyla da tapınıldı. Mısır mitolojisinde Tanrı Ra ile Hathor'un çocuğu olduğu söylenir. Şu'nun da ikiz kardeşi ve aynı zamanda da eşidir. Ra'nın kayığında ölünün ruhuyla gezintiye çıkan bir tanrı olarak bilinir. Ancak bazı kaynaklarda eğer bir başka Tefnut yoksa onun Seb'in karısı olduğu söylenir.

Tefen: Bu tanrı için araştırmacılar "belirsizliğin" tanrısı şeklinde kullanırlar. Adının piramit metinlerinde geçtiği söylenir. Kimliği hakkında belge yetersizliği nedeniyle ayrıntılı bilgi verilemiyor.

Tefenet: (Bak Tefnut.)

Tefnet: (Bak Tefnut.)

Tehefau: Mısır Mit. Osiris'in kayıklarından birinin adı.

Tehefet: Sekhet-Aaaru bölgesinde üçüncü bölümde adı geçen kutsal bir göl.

Tehenu: Mısır hiyeroglif yazıtlarında "Marmarik"te İ.Ö. IV. bin yıl sonlarında yaşadığı gösterilen hayvan ya da ağaç yetiştiricisi bir halk. Aynı adı taşıyan Temehu'ların ayrı bir kavim olduğu söylenir. Tehenu adı daha sonraları Libya halkını belirten bir işaret oldu.

Tehutı: (Bak Thoth.)

Tehseret: Mısır Ölüler Kitabı'nda adı geçen bir tanrıça.

Tel el-kebir: Aşağı Mısır'da kent. 1882 yılında Arabipaşa bu kentte İngilizlere teslim oldu.

Tel-Atrib: Adını eski Mısır dilindeki "Hut-her-ib" ya da "hut-ta-heri-ibt" ten alır. Kıptı dilinde "Athrebi", Yunan dilinde ise "Athribis". Aşağı Mısır'da 10 Nomos'un başkentiydi. Yerel tanrıları Hentehtay'dır. Mısır dilinde "büyük siyah olan" anlamındaki "kem-ver"dir. Burada Yunan-Roma dönemlerine ait bir kent ile nekropolis bulundu. Psammetikus II'nin Karısı kraliçe Tahut, Tedubaste adlı bir saray kadını ve pefteuavyamun çaremhorimu'nun mezarları bulundu.

Tel-Basta: Eski Bast bölgesidir. "Bastet'in toprakları" anlamına gelen Tanrıça Bastet'in bölgesidir. Klasik dilde Bubastis olarak bilinir. Tanrıça Bastet aslan başlı olarak betimlenir. (Bak Bubastis.)

Tell-El-Fara'ın: Aşağı Mısır'da 6 Nomos'ta Tanrı Buto'nun bölgesi olarak bilinir. Yüksek bir tepe üstünde olduğu için buraya "firavunlar tepesi" denildi. Eski Mısır dilinde "Vacit'in mülkü" anlamına gelen "Per-vacit" olarak tarihteki yerini aldı. Kıptı dilinde ise "pouto" ydu. Kent "pe" ve "dep" olarak ikiye ayrılmıştı. Aşağı Mısır Tanrısı Vacit'in yuvası olarak bilindi. Bu tanrı kobra yılanı şeklinde betimlenmişti. Üç tepeden oluşan bu arkeolojik alanda bazı hanedanlara ait tarihi kalıntılar bulundu. Ramses II, Şoşenk IV'un birer bağış taşı bulunur.

Tell-el-Mukadam: Burası eskiden Leontopolis'in bölgesiydi. Aşağı Mısır'ın 2 Nomos'unun da önemli kentiydi. Ptolemaioslar burayı başkent yaptılar. Burada bu güne kadar yapılan kazılarda ancak Osorkon IV'ün annesi kraliçe Kamanama'nın mezarı bulundu. Tapınak kalıntıları bulunan yerel Tanrı Mihos (Yunancada Miysis) arslan başlı bir tanrı olarak betimlendi. Yakınındaki "Mit-ya'iş" te ise XXII. Hanedan dönemi krallarından Osorkon III'ün bir steli, Ptolemaios dönemine ait çeşitli malzemeler ele geçti.

XIII. Hanedan ile XII. Hanedan dönemlerinde Kral Nehesi ile Senvosret III'e ait bazı eşyalar da burada bulundu.

Tel-el-Rub'a: (Bak Tel-el-Timai.)

Tel-el-Timai: Simbellaveyn kentinin kuzeyine "Tel-el-Rub'a" ya yakın bir yerde arkeolojik alan. Birbirine yakın iki tepe şeklindedir. Aşağı Mısır 16 Nomos'un bölgesinde yer aldılar. Tel-el-Rubia eski Mısır dilinde "Cedet'in koç efendisinin toprakları" anlamına gelen "Per-Baneh-Cedet" Yunan-Roma döneminde konumunu "Tel-el-Rub'aya kaptırdı. Tel-el-Rub'a'nın ilk adları ise "Anpet" ve "Cedet" olarak bilinirdi. Burada yerel Tanrıça Hatmeit'e tapınıldı. Bu tanrıça balık şeklinde betimlendi. Ancak Hanedanlar döneminde en önemli dinsel kült Mendes' (cedet) indi. Ramses I, Merneptah ve Ramses III'e ait bazı kalıntılar var. Bu da bu bölgede bir tapınağın olabilme ihtimalini hatırlatır. Kırmızı yekpare granitten yapılmış Amasis'in tapınağı yer alır.

Tel-El-Yahudiye: Yahudilerin tepesi olarak bilinen eski Mısır'daki "Nayta-Hut" tur. (Yunanca adı Lentopolis). Aşağı Mısır'da 13 Nomos'un sınırları içinde yer alır. Burada en önemli kalıntı "Hyksos kampı" olarak bilinen surlardır. Bu surların dışında Ptolemaios IV Philometor'un sürgüne gönderdiği Yahudi rahip Onias bir tapınak yaptırdı.

Tekh-bu-maa: Ölüler Kitabı'nda "Maat salonu"nun kapı sürgülerinin tümüne verilen ad.

Tem: Mısır tanrısıdır. Bu tanrının görünmez bir ruh şeklinde olduğunu belirten metinler var. Kimliği hakkında tam olarak bilgi verilemiyor. Atum'un ruhsal kişiliği olduğu söylenir. (Bak Atum.)

Tem-sep: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Tattu'dan geleni selam-

larım, akan suyu kirletmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Temu: (Bak Atum.)

Temu: (Ya da Atmu) "Günün kapatıcısı" anlamında tanımlandı. Akşam'ın "Güneş-Tanrısı" olarak Heliopolis'in en büyük tanrısı olarak tapınıldı. İnsan şeklinde ve insan yüzüyle betimlendi. Başının üstünde Kuzey ve Güney'in tacını taşıyan bir insan şeklinde gösterildi. Kral Unas'ın babası. Heliopolis'in büyük tanrılarından. Oğluna can verdi ve onun kendisinden daha güçlü olmasını sağladı. Ölüler Kitabı'nda adı geçen Temu, ölünün ruhuyla beraber Ra'nın kayığında gezintiye çıkan bir tanrı olarak bilinir. Ölüler Kitabı'nda kendisini şöyle tanıtır. "... Ben yükseliş halindeki Tanrı Temu'yum; ben tek olanım, ben Nu'da vücuda geldim. Ben başlangıçta doğan Ra'yım." Tanrı Temu, aynı zamanda "büyük tanrılar topluluğu" Pa-ut'un başında yer alan en büyük Tanrıydı. (Bak Atum.)

Tenktamon: Taharka'nın yerine geçti. Şabakata'nın oğlu. Hükümdarlık döneminde Memfisli prensler ayaklandı. Baskılara daha fazla dayanamayıp Memfis'ten ayrılıp Teb'e yerleşti. Oradan da Napata'ya gitti.

Temu-Hermachis: Akşam ve sabah güneşi için kullanılan bir deyim. Ölüler Kitabı'nda, Katip Ani'nin duaları içinde geçer. (Bak Temu.)

Temu: Mısır tanrısıdır. Atmu adıyla da tanınmaktadır. Sözcük karşılığı "günün kapatıcısı" şeklinde tanımlanmıştır. Mısır mitolojisindeki yaratılış metininde Temu, kendini Tanrı Khepera formu altında evrimleştirdiğini açıklar. Çeşitli ilahilerde de "Tanrıları yapan, insanları yaratan" şeklinde tanıtır. Mısır tanrıları arasında Ra'nın özelliklerini alan tanrı şeklinde de görülmektedir. Eski bir tanrıdır. V. Hanedan kralları döneminde insan formuyla tapınılmıştır.

Tentamon: Herihor'un karısının adı.

Teos-ırmaterne: Mısır dilinde "Ced-hor" (İ.Ö. 361/360-359 ya da 362-360) XXX. Hanedan firavunu. Nektanebo I'in oğlu ve iktidar ortağı. Ekonomiyi düzelterek Onbirbin Atinalı ve Spartalı paralı askerleri donatarak büyük bir ordu kurdu. Suriye'yi ele geçirdi. Ancak kendisinden sonra kral olacak kardeşinin ihanetine uğradı. Önce Sidon daha sonra da İran'a sığınmak zorunda kaldı. Ardından öz yeğeni Nektanebo II yönetimi ele geçirdi (İ.Ö. 359-341).

Tet: (İng. Amulat) Arapça kökenli bir sözcük. Ölüler Kitabı'nda bir çeşit muskaya verilen ad. Altından ve akikten yapılan tet muskaları vardır.

Teti: İ.Ö. 2348-2320 tarihleri arasında hüküm sürmüş (bazı kaynaklarda İ.Ö. 2423 civarı) VI. Mısır hanedanın ilk firavunu. Unas'tan sonra krallık koltuğuna oturdu. Unas'ın erkek çocuğu yoktu Teti de Unas'ın kızı İput ile evliydi. Yaptırdığı piramidi Sakkara'da bulunan bu firavun ile ilgili belge eksikliği nedeniyle hayatından tam olarak bilgi verilemiyor. Piramidinin yanında kendi memurlarıyla ilgili mezarlar bulundu. Ancak çok eşli bir kral olarak bilindi. İktidar sevdası yüzünden sürekli sürtüşmeler içinde bulunan iki eşinin adı bilinmiyor. Bunlar İput ve Huit adlarındaydı.

Teti-anh-kem: Mısır prensi. Huit ile kral Teti'nin oğludur. 25 yaşlarında bir komplo sonucu öldürülmüş olabileceği tahmin ediliyor.

Tetişeri: XVII. Hanedan Kralı Ta'o II'nin annesidir. Yeni krallıkta önemli kadınların ilkidir.

Tf-tf: Eski Mısır dilinde "Damlama" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Damlama" anlamına gelen "Tix" "sözcüğüdür.

Thebai: (Bak Teb.)

Thebais: Mısır'da firavunların baskılarından kaçan Hıristiyan çilecilerin çekildikleri ıssız bölge.

Thebais: Eski Mısır'ın güney bölümü. Hıristiyan çileciler kentin doğu ve batısındaki ıssız yerlere çekildiler.

Thebmutis: Ramses II'nin kızıdır. Nil Nehri kıyısına bırakılmış bir bebek bulup saraya getirir. Babasının izniyle çocuğu büyütürler. Bu çocuk musevilerin lideri Musaydı. Bebeği büyütmeye başlayan Ramses ailesinden Thebmutis'in annesi de Musa'ya süt anneliği yapmıştır.

Thehennu: Ölüler Kitabı'nda yargılanmak üzere bulundurulan ölünün vücuduna sürülen kutsal krem, merhem.

Thenemi: "Münzevi" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Bast'tan (Bubastis) geleni selamlarım, dedikodu yapmak için hiç ağzımı açmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Theogomania: (Yunancada tanrıların evlenmesi, eş bulması anlamında kullanılan bir sözcük) Genellikle "tanrısal birleşme" olarak bilinir. Bu tür birleşmelerle ilgili Mısır, Atina ve Sisam'da büyük törenler eşliğinde bayramlar yapılır. Eski Mısır'da hüküm sürmüş "tanrı krallar" genellikle tanrıların çocuklarıydılar. Bazen de eşlerinin dışında başka kadınlardan elde ettikleri çocukları olurdu. Bunlara da zaman içinde tanrıların çocukları gözüyle bakıldı. Kefren'den sonra yapılan sıralamada Re beşinci sırada yer aldı. Thegomonia İ.Ö. 1520 civarında firavunlar tarafından resmileşti. Özellikle de "tanrı-kral" olan firavunların düşünceleri doğrultusunda oldu. Kraliçe Hacep-sut, Deyr ül-Bahri'de gömüldüğü tapınağının duvarlarına alçak kabartmalarla Tanrı Amon'un annesiyle nasıl bileştiğini açıklar. Amenofis III de Amon'un kendisinin tanrısal babası olduğunu belirtmiş ve Luksor Tapınağı'nın duvarlarında kabartmalarla bunu anlatmaya çalışmıştır.

Theoris: Mısır mitolojisinde adı geçen bir tanrıçadır. Su aygırı şeklinde betimlendi. Adının anlamı ise "tılsımların hanımı" şeklinde tanımlandı. Hamile kadınları ve annelerin de koruyucusu olarak bilindi. Büyükayı takımyıldızı bu tanrıçanın koruması altında bulundu. Kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Thinis: Yukarı Mısır'da bulunan "Thini" kentinin İngilizcedeki adı. "Tinis" olarak da bilinir. Bu bölgeden iki hanedanın kralları Mısır'ı yönetti. Tanrı Onuris kültünün yaygın olarak yer aldığı bir yer olmakla beraber Abydosu da içine alan Thinis adlı Nomos'un merkeziydi. Tanis ile aynı yerdir.

Thmuis: Eski Mısır'da bir kent. Antik Mendes kentinin yanında yer alan bu kentin günümüzdeki adı "Tel-timey" dir. İmparator Theodosius ve Valentinianus dönemlerinde önemli bir kentti.

Thoeris: (Bak Taweret.)

Thon: Helene Mısır'a geldiği zaman o sıralarda Thon adlı bir kral hüküm sürmekteydi. Kralın karısı Helene'ye acılarını unutturması için bir iksir gönderdiği söyleniyor.

Thoth'u belirten bir çizim

Thot: XVIII. Hanedan (İ.Ö. 1539-1292) dönemi Mısır Kralı Tuthmosis II döneminde Asya seferiyle ün yapmış bir komutanın adı. Bu komutan daha sonra gösterdiği başarılı çalışmalar nedeniyle kral tarafından kuzeydeki yabancı ülkeleri denetim altında tutmak için müfettiş olarak atandı.

Thoth: (Bak Mısır Tanrısı Thot.)

Thot: (Ya da Tot/Thoth) Hermes adyla daha sonraki dönemlerde tapınıldı. Mısır Tanrısı "Cehuti" ye Yunanlılarca verilen adı. (İng. Thoth) Mısır mitolojisinde "bilgelik tanrısı" olarak geçer. Tahuti, Tehuti ve Thot adlarıyla da tanındı. Balık başlı bir insan şeklinde betimlendi. Hatta çoğunlukla kara-

leylekbaşlı ya da köpek başlı, maymun başlı bir insan olarak da betimlendi. Tanrıça Maat'ın kocasıdır. Thot, Mısır dinsel geleneklerinde "Osiris'in doğru söyleyenidir". İnsanların yaşadıkları alemde ne yaptıklarını ve ne düşündüklerini "Maat'ı salonundaki yargılama sırasında not edip Osiris'e bildiren kişidir. Çoğu araştırmacıları onun dışardan gelen biri olduğu görüşünde birleşirler. Piramit duvarlarındaki hiyerogliflerle yazılan metinlerde "Tanrısal konuşma bilgisi" ne sahip olduğu yazılır. Aynı metinlerde sanat ve bilimin kurucusu şeklinde "Tanrıların yazıcısı" olarak anlatılır. Kökeninin Mu kıtasına ait olduğu tartışılan bir rahip olarak düşünülür. Osiris öğretilerini Mısır'a getiren bir rahiptir. Thot'un adı Yunan kültüründe "Hermes", Tevrat'ta "Enok Peygamber", İslam kültüründe ise "İdris Peygamber" olarak yer alır. Bunlar Atlantisli olduğu söylenen ve Mısır'da yaşayan Thot'la aynı kişilerdir. Bir dönem Ay Tanrısı olarak da tapınıldı. Mısır'da özellikle Thot'un kaybolan kitabından da söz edildiği görülür. Tevrat'ta "Hanok" kitabı şekline dönüştürülerek daha ezoterik bir hava verilmiştir. Hermes-Thot ikilemini araştımacılar üç kategoride ele almışlar. Birinci kategoride İlahi bir şekilde tanımlanan "Hermes-Thot" adı ortaya çıkmaktadır. İnsanın iç dünyasına ruhsal dokunmayla giren ve orantılı olarak ruhun açıklık derecesine göre vicdan sesiyle sezgisel olarak büyüyen tanrısal bir kelam şeklinde değerlendirilmiştir. İkinci kategoride "Hermes-Thot" eski metinlerde yaşamış olduğu belirlenen bir bilgenin adı olarak geçmektedir. Mısır kaynaklı Yunan metinlerinde, "Hermes-Thot'tan matematiğin, majinin, simyanın, astronominin, tıp ve bilgeliğin kurucusu şeklinde söz edilmektedir. Üçüncü kategoride ise Hermes adı bilge Thot'un düşüncelerini kayıt altında tutan rahiplere verilen bir ad şeklinde belirtilmektedir. Bu açıklama Mısır kökenli Manheto'nun sothis "sirius" adlı eserinde göste-

rilmiştir. Ancak bu üç kategoride adı geçenlerin Thot olduğu kesinlik kazanmıştır.

Thothotep II: XII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Sensuret II döneminde Hermanpolis'teki başkent ile "Tavşan Eyaletinin" efendisi olarak tarihte yer alır. Merkezi krallığın otoritesiz davranması ona kendisi için dev bir heykel yaptırmasını sağlar. Bu heykeli taş ocaklarından ikametgahına nasıl taşıdığını belirten kabartmalar mezar duvarlarını süsler.

Thueris: Eski Mısır'da iyilik tanrıçası olarak bilinir. Bedeni su aygırı biçiminde açıklanır. Aslan ayaklı, insan kollu ve timsah başlı olduğu tasvir edilir. Kötü ruhlarla düşmanı uzaklaştırır. Özellikle hamile kadınları kötü ruhlardan korur.

Thun: Eski Mısır dilinde "Yükselme" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Eğim yaptırma, aşağılama" anlamına gelen "Thon" sözcüğüdür.

Thuthu: Osiris'in katibi Ani'nin eşinin adıdır. Duvar tasvirlerinde Maat'in salonunda Ani ile birlikte yargılanırken sahnelenir.

Thutmosis: (Bak Tutmosis.)

Timsah: Mısır'da bir göl. Süveyş Kanalıyla Port-said'e eşit aralıkta bulunur. Bu gölün yakınındaki yerleşim yeri İsmailiye kentidir.

Ti: Eski Mısır dilinde "Bir reis" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Bir kral" anlamına gelen "Tepal" sözcüğüdür.

Ti: I. Hanedan dönemi (İ.Ö. 2487-2348) Mısır Kralı Neuserre'nin baş memuru ve tapınağın rahibiydi.

Tin: Mısır'da bir kral. İ.Ö. 3197-2778 döneminde hükümdarlık yaptı. Döneminde mimarı olarak mezarların içinde gömüt odaları yaptırdı. Hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Tis: (Tinis) Yukarı Mısır'da eski bir kent. Abydos yakınlarında bulunur. İlk iki Mısır hanedanının başkenti olarak bili-

nen Nomos'un merkeziydi. Burada tapınılan tanrı Osiris'ti. Kentin yıkıntıları bulunamadı.

Tis dönemi: İ.Ö. 3200-2780 tarihleri arasında Eski İmparatorluktan önce ilk iki hanedanı oluşturan kralların saltanatlarına denk düşen Tis Kenti'nin ilk büyük dönemi. Hükümdarlar disiplinli çalışarak yönetimi sağlam temeller üzerine oturttular. Önemli bir sulama kanalıyla tarımı geliştirdiler. Nübye'ye ticari seferler yaptılar. Şahin başlı Horus'un koruyuculuğunda krallığın ideolojik ve dinsel temelini kurdular. I. Hanedanın 3. Kralı olan Cet'in steli, Louvre Müzesi'nde koruma altındadır. Tapınaklar kurup dinsel törenler, ayinler yaptılar. Pallermo taşı üzerinde yaşamlarıyla ilgili bilgiler verdiler. Kurucu firavunlardan ilki Hierakonpolis kökenli Kral Narmer (Bunun Kral Menes olabileceği hala tartışılıyor) stratejik bir yaşamı düşleyerek Memfis'i kurdu. Heykelcilikte, kuyumculukta sanatı geliştirdiler. Buna "Mısır Mucizesi" olarak aydınlık çağ diyenler de var. Abydos yakınında bu krallar ile ilgili mezarlar bulundu. Ancak içleri boştu. Kral ve nedimelerin gerçek mezarları Sakara'dır.

Titheprure setepenre: İ.Ö. 960-945 tarihlerinde XXI. Hanedan dönemi Mısır Kralı Psusennes II'nin Mısır dilindeki adı. (Bak Psusennes II.)

Tiye: (Tiy ya da Taya olarak da bilinir) Mısır kraliçesidir. İ.Ö. 1408-1372 arasında yaşadı. Amenofis III'ün karısıdır. Kökeni tartışmalara konu olduğu için bilinmiyor. Aristokrat bir sınıfa dayanmayan kökünün Asya, Fenike ve Mısır olabileceğinin ihtimali yüksektir. Mısır halkı ona "Halk kızı" adını takmıştı. Kraliçenin kral üzerinde büyük bir etkisinin olduğu belgelerle kanıtlandı. Genç Amenofis IV'e 4 yıl yardımcı oldu.

Titua: Ptolemaioslar döneminde"Paphlagonia" dedikleri bir arkeolojik yer. Vezirköprü'nün doğusuyla Stavros Çayı'nın yakınında bir yer. Üzerinde kentin adı yazılı bir sınırtaşı bulunmuştur. Ancak henüz tam olarak araştırma yapılmadığı için yer ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Tiye: (Ya da Tiy) (İ.Ö. 1340 civarı) Tutankhamon'dan sonra kral olan Ay'ın karısının adıdır.

Tka: Eski Mısır dilinde "Yapıştırmak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı se "Yapıştırmak" anlamına gelen "Takah" "sözcüğüdür.

Tka-r: Eski Mısır dilinde "İpleri birleştirme" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "İpleri birleştirme" anlamına gelen "Tab" "sözcüğüdür.

Tmat: Eski Mısır dilinde "Saçmalamak" anlamında tanımlandı. Maya dilinde "Saçmalık, delilik" anlamına gelen "Tamacaz" "sözcüğüdür.

Tna: Eski Mısır dilinde "Yarım" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Orta" anlamına gelen "Tan" "sözcüğüdür.

Tod: Luksor Tapınağı'nın 20 kilometre uzağında bir kent. Kentte Montu adlı bir tanrıya tapınıldi. Bu kent Teb'in koruması altındaydı. Burada Ptolemaioslar ve Roma dönemine ait tapınakların kalıntıları incelendi. Tapınaklarda Orta İmparatorluğa ait heykeller, Asya kültürüne ait 4 bronz sandık bulundu. Bu sandıklar Amenemhat II tarafından tapınağın temellerine yerleştirilmişti.

Toerıs: (Bak Taweret.)

Toprakkhia: (Yunan dilinde; toprakkhia, topos) yer anlamındadır. Antik Helenistik dönemde Mısır'da Nomosların alt bölümü.

Tosertasis: (Bak Coser.)

Tpheıns: (Bak Tefnut.)

Trifis: Mısır'da bir tanrıça. (Bak Repit.)

Trogloditler: Mısır'ın güneydoğusunda Kızıldeniz kıyısında yaşayan bir halk. Strabon'un kitabında bu halkın toprağı işlemediğini, avlanarak geçindiğini ve kaya oyuklarında yaşadıklarını belirtir. Onun aksine Plinius ise onların yılan yediklerini ve hiçbir dil konuşmadıklarını, genizden ya da gırtlaktan sesler çıkararak anlaşabildiklerini açıklı-

yor. Ancak bu tür efsanelerin ne denli doğru olabileceği de tartışma konusudur.

Tsippora: Mısır Deltası'nda bir rahip olan Yetro'nun kızıdır. Tarihçiler Tsippora'nın Musa'nın karısı olduğunu ifade ederler. Musa deltada müfettiş olarak görevlendirildiği sırada onunla evlenir.

Tu: Eski Mısır dilinde "tepe" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Küme, öbek, yığın" anlamına gelen "Tuc" "sözcüğüdür.

Tum: (Bak Atum.)

Tumilat vadisi: Bu gün kurak bir vadidir. Eskiden Süveyş'teki bazı toprakların suya kavuşması için Nil'in bir kolundan suyun getirildiği yer. Bu vadi İsmailiye kentine kadar ulaşır. Yahudiler Mısır'dan çıkarken bu vadide konakladılar.

Tune el-cebel: Hermanopolis kentinin kenopolislerinin bulunduğu arkeolojik alan. 3 kilometrelik bir alana yayılır. Akhenaton'un dikilitaşı hemen göze çarpan eserlerdendir. Dikilitaş sınır taşı olarak kullanılıyordu. Burada İ.Ö. 5. yüzyıla ait "Aram papirüsleri" bulundu. Bu papirüsler Pers dilinde yazılmıştı.

Tunip: Mitannilerden bağımsız olan Suriye'de eski bir arkeolojik yer. İ.Ö. XIV. yy ortasından sonra Hititlerin egemenliğindeydi. Hititler Tutmosıs III'e düşman olan bir krallığın merkeziydi. (XV-XII)

Turi: XVIII. Hanedan Kralı Ahmose I tarafından güney ülkelerinin sorumlusu olarak atanan Ahmose Zatayat'ın yeğenidir. Amcasının ölümünden sonra aynı görevi devraldı.

Tut: Eski Mısır dilinde "Vücudun bir bölümü" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Göbek" anlamına gelen "Tuch" "sözcüğüdür.

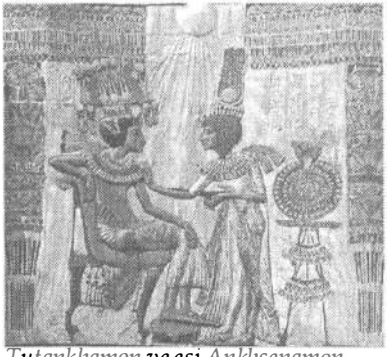
Tut: Eski Mısır'da Mısırlıların kullandığı kıptı takvimine göre birinci ay. Bu ay onların takvimine göre 4 eylülde başlar. Söz konusu tarih kıptılar tarafından yılbaşı gibi kutla-

nırdı. Osmanlılar genellikle Mısır'a vali atadıkları zaman bu takvime göre atarlardı.

Tutu: Mısır tanrısıdır. Neith'in oğludur."belirli bir mesafede düşmanları tutan" anlamında tanımlandı. Aslan vücutlu, kanatlı, yılan kuyruklu ve insan başlı olarak betimlendi.

Tu-tu: Eski Mısır dilinde "Pisletmek, pislenmek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Çürümek" anlamına gelen "Tutal" sözcüğüdür.

Tutankhamon: İ.Ö. 1333-1323 tarihleri arasında XVIII. Hanedan (İ.Ö. 1539-1292) dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı ise "Nebheprure" dir. Gelişmekte olan teknolojik çağda araştırmacı yazar, arkeolog ve bilim adamlarını hayretler içinde bırakan bir uygarlık bütün muhteşemliğiyle büyülemeye devam ediyor. Söz konusu uygarlık hepimizin bildiği gibi mitolojik öykülere bile konu olan eski antik uygarlıktır. Bu uygarlık sihirli bir kutu içinde çözüleceği günü bekliyor. Antik uygarlıkları süsleyen devasa tapınaklar, heykeller ve taş mezarların paralelinde kaybolan kentler ve hazineler düşüncenin yönünü değiştirmektedir. Büyük kaya parçaları, granit ve mermerden yapılmış mezarlar ve içindeki hazineler geçmişteki uygarlıkların izini günümüze taşıyan en kaliteli belirtidir. Bu belirtiler günümüz araştırmacılarına gelecek için mesaj vermektedir. Çoğu kral mezarları yağma edilmiş şekliyle arkeologlar tarafından bulunmasına rağmen Firavun Tutankhamon'un mezarının neden bulunamadığı iki İngiliz araştırmacı antropolog Lord Carna Von ile Howard Carter'in dikkatinin bu noktada toplamasına neden oldu. Howard Carter 1874 yılında Kensigton'da doğdu. Norfolk Swaffham'da büyüdü. Tanınmış. bir sanatçının oğluydu. 17 yaşındayken British

Tutankhamon ve eşi Anklısenamon

Museum yetkilileri tarafından Mısır'a gönderildi. Amaç Mısır'daki kral mezarlarının fotoğraflarını çekip, müzeye vermekti. M. Ö XVI. yüzyıl ile M. Ö XI. yüzyıla kadar süren imparatorluk dönemlerinde yaşamış olan çoğu firavuna ait mezarlar bulunmuş ve incelenmişti. Ancak krallar vadisi olarak tarihçiler tarafından adlandırılan bu bölgede XVIII. yüzyılda hüküm süren ve genç yaşta ölen Firavun Tutankhamon'un mezarının izine rastlanmamıştı. Krallar vadisinde yapılan kazılarda bir kuyunun yanında bulunan bir kil tablette Tutankhamon'dan söz edilince İngiliz araştırmacılar için bulunmaz bir alarmın başlamasına neden oldu. Lord Carna Von ile Howard Carter nihayet kaybolan bir mezar buldular. Bu mezar 1.67 cm boyunda ince yapılı firavun Tutankhamon'a aitti. Tutankhamon'un mumyasının bulunduğu mezar odasında altın ve gümüşten yapılmış yüzlerce süs eşyası buldular. Altından yapılmış süs eşyaları tarih için çok değerli hazinelerdi. Ayrıca önemsiz bir firavun olarak anlatılan Tutankhamon' un mezarının son derece düzenli yapılması kafalarda soru işareti bırakmıştı. Hatta mezar sandukasının üstüne bırakılan bir buket peygamber çiçeği de ayrı bir tartışma konusuydu. Bu çiçeğin Firavun Tutankhamon öldükten sonra dul kalan eşi Ankesenamon tarafından bırakılmış olabileceği tahmin ediliyor. Çünkü mezarda bulunan süs eşyaları ve resimler Ankesenamon'un kocasını çok sevdiğini işaretliyor. Ayrıca mezar kapağının üstünde "... Ey ana Nut; kanatlarını üzerime ger, tıpkı ölümsüz yıldızlar gibi... " yazısının bulunması da firavunun çok önemli biri olduğunu doğruluyor. Çünkü hiçbir firavunun mezarı Tutankhamon'un mezarı kadar önemle hazırlanmamıştı. Sonunda Tutankhamon'un da mezarı bulunmuştu. M. Ö 1333 - 1323 yılları arasında Mısır'ı yönetimine alan genç firavunun mezarı bulununca değer kazanmaya başladı. Akhenaton'un oğlu olan Tutankhamon (Tutankhaten) üvey kardeşi Ankesenamon ile evlendirildi.

Tutankhaten (Tuth-ankh-aten) olan adını firavun olduktan sonra Amon-ra'ya olan bağlılığı nedeniyle Tutankhamon olarak değiştirdi. Ankesenamon'un sayesinde firavun oldu. Ankhesenamon kendini Mısır'ın en güçlü kraliçelerinden Tiye ve onun annesi Nefertiti gibi göstermek istemişti. Ancak yanıldığını daha sonra geç de olsa öğrenmişti. Tutankhamon, çok tanrılı dinlerden yana tavır aldı. Firavun olduktan sonra yanına yardımcı olarak aldığı "Ay" gizli bir darbe yaparak onun yerine tahta geçti. Tutankhamon ise bilinmeyen nedenlerle yirmi yaşına girerken öldürüldüğü söyleniyor. Mezarındaki paha biçilmez takılar ve armağanlar özellikle "bir buket çiçek" ona muhteşem bir cenaze töreni yapıldığını göstermektedir. Tutankhamon öldükten sonra Ankhesenamon, Horembeb ile darbe girişimi yapan vezir Ay ile bir türlü anlaşamadılar. Ay, tahta geçer geçmez dul Ankhesenamon'u kendisine eş olarak almak istiyordu. Ancak Ankhe-senamon bu teklifi kabul etmemişti. Baskılara karşı direnmek için en yakın düşmanları olan Hitit Kralı Suppiluliama'dan yardım istemişse de sonuçsuz kalmıştı. İkinci defa Hitit kralından yardım istedi. Mektubunda "... Tebaamdan birisiyle evlenmek istemiyorum, korkuyorum." şeklinde bir ifadeye yer vermişti. Hitit kralı onun bu çağrısını dikkate alarak oğlu Prens Zannanza'yı Ankesenamon ile evlenmesi için Mısır'a gönderdi. Ancak oğlu Mısır'a ulaşamadan yolda öldürüldü. Zannanza'nın öldürülmesinin de gözü Ankhesenamon'da olan vezir Ay tarafından gerçekleştirildiği tartışılıyor. Bu da gösteriyor ki Firavun Tutankhamon'un, başveziri Ay ile sonradan tahta geçen General Horemheb'in ortaklaşa düzenledikleri bir komplo sonucu öldürülmüş olabileceği fikrini ortaya koyuyor. Ankhesenamon'un Hitit kralına gönderdiği bu mektuplar Beyşehir Müzesi'nde bulunmaktadır. Tutankhamon'un mezarında "Nefkepe-rur" gibi "zengin, sağlıklı olsun" yazılıdır. Tabutu 0, 5 cm. kalınlığında 120 kg. ağırlığında al-

tından yapılmıştır; ayrıca altın maskesi vardır. Babası Amenofis'in (Akhenaton) birinci karısı Tiye' den olduğu söyleniyor. Sonunda vezir Ay, Ankesenamon'u kendisine zorla aldı. Araştırmacı Niwberry tarafından kazılarda bulunan bir yüzüğün üzerinde vezir Ay ile Ankhsenamonun resimlerinin olması onların kesinlikle evlendikleri anlamını taşıyor. Bu da Ay'ın gerçekten kral olduğunu işaretliyor. Genç yaşta öldürüldüğü anlatılan Tutankhamon'un mezarının uğursuz ve çeşitli sihirlerle dolu olduğu halk arasında da anlatılıyor. Mezarı bulan ya da yerini söyleyen her kimse ölecekti. Mezarda bulunan notlarda "... Ölüm, firavunun rahatını bozanlara hızlı kanatlarla gelecektir. " yazılıydı. Çünkü mezarın lanetli olduğu anlatılmaktadır. Nitekim mezarı bulan İngiliz bilim adamı Lord Carna Von'un yüzünü bir sinek ısırdığı ve daha sonra ise öldüğü söyleniyor. Mezarı bulanlar ve kazıda çalışanlar periyodik aralarla öldüler. Çünkü mezar ve içinde bulunduğu tapınağın görevlendirilmiş cinlerle dolu olduğu söyleniyor. Mezarın bulunup açılması demek kum tepelerinde tutsak edilmiş cinlerin uyanacakları anlamındaydı. Bu şekildeki uğursuz ölümleri değerlendirmek ve araştırmak üzere Newyork Metropolitan Müzesi temsilcisi Herbert Winlock Mısır'a gitti. Kahire Üniversitesi'nden Dr. İzettin Tahayiller konuyu bilimsel yönden incelemeye aldı. Ancak Herbert Winlock da bilinmeyen bir kaza sonucu hayatını kaybetmişti. Bunu Lord Wersybury ve Lord Carnavon'un sekreteri Wersbury'nin oğlu Radyoloji uzmanı Archibald Douglas Reid, Ejiptolog Artur Weıgall, Carter ile birlikte mezar odasını açan A. C. Mace, Lord Carnavon'un üvey kardeşi Aubrey Herbert ve eşi Lady Elisabeth Carnavon'un ölümleri izledi. Bu olayı ele alan bir gazete "... İngiltere dehşet içinde!" diye manşet atınca dünyanın dikkati yeniden Tutankhamon'un ölümü üzerine çevrildi. Tutankhamon'un kendisi gibi ölümü de sırlarla doluydu. Uzun araştırmalardan sonra nihayet Mısır

Tutankhamon'un altın büstü

Eski Eserler Kurulu Başkanı Zahi Hawass, Tutankhamon'un mumyasının CT tomografı cihazıyla üç boyutlu inceleterek ölümünün kırık bacağın kangren olmasından kaynaklandığını internet üzerinden dünyaya duyurdu. Artık teknoloji ölülerin de kimliklerine ulaşıyor. İtalyan ve İsviçre'li bilim adamlarının yaptıkları konsültasyonlar sonucu firavunun ölümünün sağ bacağının kırıldıktan sonra kangren olması onun ölümünü yarattı, şeklinde doğrulamaya çalıştılar. Zahi Hawass'ın".. Firavunu artık rahat bırakabilirsiniz" dediği öğrenildi. Ancak Lord Carnavon Tutankhamon'un mezarını bulduğu zaman mumyasını Anatomi Uzmanı Dr. Derry'ye incelettirmişti. Röntgen filmleri çekilen firavunun vücudunun çoğu bölümü kömürleşmiş olduğundan ölüm nedeni açıklanamamıştı. Ayakları tamamen kömürleşmiş, firavunun kafatasının arka kısmında bir darbe izine rastlandığı açıklanmıştı. O halde Tutankhamon'un kangrenden de ölmemiş olabileceği ortaya çıkıyor!..

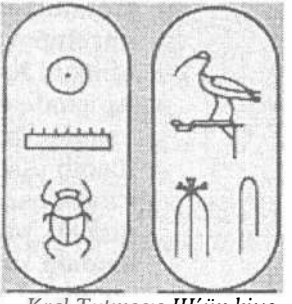
Tutmosis: 18. sülaleden aynı aileden gelen 4 firavuna verilen ad. Bu firavunların Tanrı Thot tarafından yaratıldığı hikaye ediliyor. Thutmosis (Tutmes) "Tanrı Thot onu dünyaya getirdi" anlamına gelen Mısırca "Chutimes" adının Yunanca çevirisidir.

Tutmosos I: İ.Ö. 1493-1482 tarihlerinde XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Aaheperkare" dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih M.Ö. 1530-1520 olarak ele alınmıştır.). Amenofis I'in oğludur. Savaşçı kimliğiyle ün yapan bu firavun Fırat kıyılarındaki Mitanni krallıklarıyla savaşarak Mısır bayrağını Fırat kıyılarına diktirdi. Nubye'nın bir kısmını kuşatıp, Mısır'ın bir eyaleti haline getirir. Eyaletin sorumluluğunu da Turı'ye verdi. Güneyde 3 şavlanın yukarı kısmı olan Sudan'a kadar girdi. Yakın doğuya Mısır'ın egemenliğini yaydı. Kuzeyde

Fırat Nehri kıyısına sınır taşı dikti. Ölünce yerine oğlu Thutmosis II geçti.

Tutmosis II: İ.Ö. 1482-1479 tarihlerinde XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Thutmosis I'in oğludur. Horus adı "Aaheperenre" dir. (Bazı kaynaklarda bu tarih M. Ö 1520-1504 olarak ele alınmıştır.) Üvey kardeşi Hatcsepsut ile evlenerek birinci eşi yapar. İktidarı kısa bir dönem sürer. Nübye ile Filistin'de askeri güç gösterisi ile Karnak Tapınağı'ndaki yoğun inşaat işiyle zamanı geçer. Hatscepsus'tan Nefrure adlı bir kız çocuğu olur. İkinci eşi olan İsis'ten de bir erkek çocuğu olur. Öldükten sonra krallığa İsis'ten olan oğlu tahta geçeceğine üvey annesi Hacsepsut kurnazlığını göstererek çocuk yaştaki Amenofis III ile beraber krallığı yöneteceğini açıklar. Ancak daha sonra da krallık koltuğuna tek başına geçer. Thutmosis III çocuk yaşta olduğu için Mısır dilinde ona "Thot doğdu" adını verdiler. Öldükten sonra Thutmosis III krallık koltuğuna oturur. Ancak üvey annesinin ölümü normal yoldan değil de vezir Userman tarafından olabileceği ihtimali ağır basmaktadır. Bulunan belgeler hep bu yönden gelişti. Savaşçı kimliğiyle tanınan babasının fethettiği yerleri krallığı döneminde korudu.

Tutmosis III: İ.Ö. 1458-1426 tarihleri arasına XVIII. hanedan dönemi Mısır kralıdır. Horus adı "Menheperre" dir. "Ka" sı için "Teb'de parlayan muzaffer boğa" adını aldı. M.Ö. 1504-1450 yılları arasında Mısır'ı yönetti. Aynı aileden Tutmosis II 'nin oğludur. Kraliçe Hacepsut tarafından tahtan uzaklaştırılarak arka plana itildi. Planlar kurarak kraliçeyi safdışı etmek istedi. Ancak başarılı olamadı. 22 yıl Mısır'ı yöneten Kraliçe Hacepsut öldükten sonra resmen hükümdarlığını ilan etti. Mısır ordusunu güçlendirdi. Nübye'de yeniden Mısır'ın hakimiyetini korudu. İ.Ö. 1483 yılında

Kral Tutmosis III'ün hiyeroglif yazıyla adı.

Meggido ve Kadeş savaşlarında Asya krallar koalisyonu olan Mitannileri bozguna uğrattı. Karnak'taki Amon Tapınağı'nın duvarlarında Mitannileri, Filistin, Fenike ve Suriye'ye yaptığı 17 saldırıyı yazdırdı. Nübye ve Sudan'ın bir bölümü kendisine boyun eğdi. Mitanniler, Hatti, Asur, Babil, Kıbrıs ve Girit onun üstünlüğünü tanıyarak haraç ödedi. Afrika topraklarını bir koloni sistemiyle yönetti. Asya ülkelerine ise özerklik vererek sadece vergilendirdi. Ticaretin gelişmesi için Pharos Adası'nda Mısır'ın ilk deniz limanını yaptırdı. Bu liman İskenderiye'nin yakınında bir yerdeydi. Karnak'ta ve Nübye'de Amon-ra onuruna tapınaklar yaptırdı. Ramses hanedanlarının kurucuları onun reformlarını sürdürdü. Döneminde Mısır ekonomik olarak çok güçlendi. İ.Ö. 14. 03. 126 ylında ölünce yerine oğlu Amenofis II geçti.

Tuthmosis IV: İ.Ö. 1400-1390 tarihlerinde XVIII. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Mısır dilindeki Horus adı "Menheprure" dir. (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 1425-1405 olarak ele alınmıştır). Amenofis II'nin oğludur. Tutmosis III'ün ise torunudur. Gize'deki Büyük Sfenks'in pençeleri arasına diktirdiği anıttaşta rüyasında güneş tanrısının görkemli heykelini kumlardan temizlediğinde kral olabileceğini yazdırır. Tahta çıkar çıkmaz da güneş tanrısının heykelini kumlardan temizlettirir. Mitannilerle "Naha-rira" (Mitanni ülkesi) bozulan ilişkilerini çıkarları doğrultusunda düzeltmeye önem verdi. İlginç bir diploması geliştirdi. Mitanni Kralı Artatama ile ilgili mektuplaşmalarından barış içinde oldukları düşünüldü. Bu kralın Artatama (Mutemuia olarak da bilinir) adındaki kızını da haremine aldı. (Babil) dilini diplomasi dili olarak benimsedi. Belli süreler içinde bazı yerlere elçiler atadı. Kısa iktidarında yoğun mimari programlar yaptı. Karnak Tapınağı'nın dört pilondaki kapısını altınla kaplattı. Amon Tapınağı'nın ekonomik gücünü de siyasal sınırlarda tuttu.

Tuu: Eski Mısır dilinde "Lekeli, kirli" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Çürümüş, bozulmuş" anlamına gelen "Tuu" "sözcüğüdür.

Tututef: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Ati eyaletinden geleni selamlarım, zina yapmadım ve hemcinslerimle cinsel ilişkiye girmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

U

Uahibre: İ.Ö. 664-620 tarihlerinde XXVI. Hanedan dönemi Mısır Kralı Psamtek I'in Mısır dilindeki adı. (Bak Psamtek I.)

Ugaf: İkinci Ara Dönem olarak ele alınan İ.Ö. 1759-1760 tarihleri arasında Mısır'da egemenlik sürdüren XIII. hanedanın kurucu kralı olarak bilinir. İ.Ö. 1759-1757 tarihleri arasında kısa bir dönem Mısır'ı yönetti. Horus adı "Khutauire" dir. Bu hanedan kralları kısa süreli yönetime gelince kral sayısında artma oldu. Ancak belgeler olmayınca bu kralların tam listesine ulaşmak bugün için mümkün değil. Çoğu kral, Fayyum'da etkili olan Tanrı Sobek'ten adını alır. Vezirlik makamının babadan oğula geçmesi onların döneminde başladı. Bu hanedan döneminde durgunluk olmuşsa bile Mısır önceki kralların sağlamlaştırdığı temeller nedeniyle gücünü korudu.

Ua: Eski Mısır dilinde "Uzunluk, uzun" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Uzunluk, yükseklik" anlamına gelen "Uaan" sözcüğüdür.

Uah: Eski Mısır dilinde "Beslemek, ekmek" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Ekmek" anlamına gelen "Uah" sözcüğüdür.

Uahkare: İ.Ö. 718-712 tarihlerinde XXIV. Hanedan dönemi Mısır Kralı Bakenrenef'in Mısır dilindeki adı. (Bak Bakanrenef.)

Uakh: Sekhet-Aaru'nun ikinci bölümünde adı geçen kutsal bir göl.

Uamemti: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Hayvan kesme evinden geleni geleni selamlarım, kendimi kirletmedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Uas: Eski antik Mısır'da tanrıların kullandıkları asalara verilen ad. Asanın tepesinde bir köpek başı bulunurdu. Çatallı uzun bir baston şeklindeydi.

Uacheperre: İ.Ö. 1543-1539 tarihlerinde XVII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Kamose'nin Mısır dilindeki adıdır. (Bak Kamose.)

Uatch-nesert: "Alevleri kuvvetli olan" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Het-ka-Ptah'tan (Memphis) geleni selamlarım kötü (incitici) söz söylemedim..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Uatch-rekhit: Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan bi-

rinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...(türbesinden (?) geleni) selamlarım, terbiyesizce davranmadım..." şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Uauat: Nil'in 1. çağlayanı ile 2. çağlayanı arasındaki bölgeye verilen ad. Nübye topraklarında olmasına rağmen Mısır tarafından yönetilen bir kent.

Ubastet: (Bak Bastet.)

Ubienthes: İ.Ö. 3000-2800 tarihleri arasında I. Hanedan Mısır Kralı Ka'a'nın Manheton listesinde Yunanca adıdır. (Bak Ka'a.)

Uenepher: İ.Ö. 3000-2800 I. Hanedan Mısır Kralı Cet'in Manheton listesindeki Yunanca adıdır. (Bak Cet.)

Udimu: İlk dönemlerde I. Mısır Hanedanının 5. kralı (İ.Ö. 3100 civarı) olarak bilinir. Hükümdarlığında krallık protokolünü belirleyen ilk kral unvanını aldı. "Sed şenliği" ilk defa bu kral döneminde gerçekleşti. Bir fildişi tabletinin üzerindeki yazılardan onun varlığı bilindi. Doğu Bedevilerine karşı savaşarak Mısır'ın topraklarını genişletti.

Uğur: Büyülü anlamların yüklendiği nesnelerin tümü. Çeşitli şekillerde yaptırıldığı belgelendi. Bu nesneler eski Mısır tarihinde özellikle mumyalanan cesede takılırdı. Bazıları metal bazıları da değerli taşlardan yapılır.

Uhemibre: İ.Ö. 610-595 tarihlerinde XXVI. Hanedan dönemi Mısır Kralı Nakho I'nin Mısır dilindeki adı. (Bak Nakho II.)

Unas: (İ.Ö. 2355/56-2446) İ.Ö. 2378-2348 tarihlerinde Mısır'da V. Hanedanın son kralı olarak hüküm sürdü. Muhteşem piramidi Sakkara'da bulundu. Piramidin iç duvarlarında cenaze ritüelini büyülü sözlerle yazdırdı. Daha sonra bu sözler en eski dinsel metinler olarak yer etti. Bu piramidin yapımı o dönemdeki mimarlık sanatında bir ilk

olarak alkışlandı. Piramidin içindeki mezar odalarının duvarlarında kralın öldükten sonra gökyüzüne çıkarak yeniden yaşadığını belirten duvar yazıları ve resimleri bulundu. Bu metinlerden bir bölümü "... Güçlerin efendisidir o /anası bilmez adını/Unas'ın görkemi göktedir. /gücü ise ufukta/Unas göğün boğasıdır. /Göğün sakinleri hizmet ederler Unas'a... "şeklinde bir ifadeyle yazılmıştır. Unas Mısır'daki etkinliğini Fenike limanlarında da göstererek bölgeyi egemenliği altına aldı. Byblos'taki tapınağında bir kadının kucağında şeklinde canlandırılır. Bu kadının Tanrıça Hathor olabileceği sanılmaktadır. Halk bu resme "Byblos kadını" adını verdi. Hıristiyanlık dininde İsa'nın annesinin kucağındaki tasvirinin, bu betim-lemeden geldiği tahmin edilir.

Unut: Mısır mitolojisinde Un, Wenut adlarıyla da tapınılan bir tanrıçadır. Tavşan tanrıça şeklinde betimlendi.

Un: (Bak Unut.)

Un-Nefer: Horus'un adlarından biri. (Bak Horus.) Ancak Ölüler Kitabı'nda bu ad Osiris için de kullanılmıştır. (Bak Un-nefer.)

Uneg: Mısır mitolojisinde bitki tanrısı olduğu şeklinde ifadeler var. Ancak, ne tür bitkiyi koruduğu hakkında bilgi verilemiyor.

Un-nefer: Ölüler Kitabı'nda Osiris'e verilen adlardan biri.

Unut: Ölüler Kitabı'nda adından söz edilen bir tanrıçanın adı. Kuş beyinli bir tanrıça olarak belirtildi. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında bilgi verilemiyor

Unpet-ent-Heru: Ölüler Kitabı'nda Maat'in salonunun giriş kapısından giren ölünün salonun zeminine basarken sol ayağına verilen ad.

Unti: Mısır'da bir tanrı. Heliopolis'teki (Annu) gizli tanrılardan yüce bir tanrı olarak tapınıldı.

Uni: Pepi I'in hükümdarlık döneminin sonlarına doğru ayrıca Pepi II ile Merenre döneminde devlet adına çalışan bir

memurdu. Savaş lideriydi. Mezar duvarlarında kral gözdeleri olarak belirttiği asker, sivil, dinsel yönden krala hizmet edenlerin yüceliğinden söz eder. Ancak bu gözdeler yüzünden daha sonraki yıllarda Eski İmparatorluk'ta çökme başladı.

Uoole: Eski Mısır dilinde "Taşma, çok bol akma" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Akma" anlamına gelen "Uaahal" sözcüğüdür.

Uraeus: (Naja yılanı da denir) Mısır'da çıngıraklı bir yılana verilen ad. Tanrıça Maat'ı temsil ettiği için kutsal sayıldı. Bu yılan Aşağı ve Yukarı Mısır'ı temsil eden bir sembol olarak bilindi. Ayrıca tanrısallık, krallık, doğu ve batının da sembolü olarak bilinir.

Usekh-nemtet: "Uzun adımlarla yürüyen" anlamında betimlendi. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda ruhun yargılanması sırasında "Maat"ın salonunda görevli olan 42 tanrıdan birinin adı olarak belirtilmektedir. Nu Papirüsü'nde bu tanrının adı ve işlevi ruh tarafından açıklanmak zorundadır. Ruhun bu tanrının görevini, adını, tapınma konumunu bilmesi zorunludur. Papirüs'te "...Annu'dan (Heliopolis) geleni selamlarım. Ben haksızlık yapmadım..."şeklinde tanıtılır. Ruh, salonda yargılama yapılmadan önce bu olumsuz itirafları yapmak zorundaydı.

Utko: Horus'un annesidir. (Ancak burada büyük bir ihtimalle Horus'u büyüttüğü ileri sürülen bir kadın olabilir düşüncesi içinde olan bazı araştırmacılar var) Tanrıça İsis ile aynı kategoride betimlendi.

Uto: Yılan tanrıça olarak kendisine Buto kentinde tapınılırdı. Yerel bir tanrıçaydı. Aşağı Mısır'ı ve kralı korumakla tanındı. Bir süre Tanrıça Nehbet ile eş değerde bilindi. Bir kobra yılanı ya da başında kuzey Mısır tacını takan bir kadın şeklinde tanındı.

Usaphis: İ.Ö. 3000-2800 tarihlerinde I. Hanedan Mısır Kralı Den'in Manheton listesindeki Yunanca adıdır.

Usciabti: (Ya da Uşebti) Küçük mezar heykelciklerine verilen ad. Bunlar taş, tahta, albastr ya da seramikten yapılırdı. Bu heykelciklerin ölüleri öteki dünyada kötülüklerden koruyacaklarına inanılırdı. Hatta ölünün yerine çalışması için tarla işçileri olarak yapılan heykelcikler şeklinde belirtildi. İlk başlangıçta mezara birer tane bırakılırken daha sonraları bu sayı yüzlerce oldu. Ölünün adı heykelciklere yazılırdı. Bazı zengin mezarlarda her gün için bir heykelcik bırakılırdı. Yani 365 adet heykelciğin bulunduğu mezarlar da vardı

Useramon: XVIII. Hanedan dönemi Kral Hacsepsut'un veziriydi. Thutmosis III 'ün kral olabilmesi için darbe yapmış olabileceği tartışılıyor. Vezirliği döneminde Amon başrahibi Hapuseneb ile Nefrure'nın eğitmeni Senenmut kadar Hatscepsut tarafından önemsenmedi.

Userhaure Meriamun: İ.Ö. 1188-1186 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Sethnahte'nin Mısır dilindeki adı. (Bak Sethnahte.)

Userkaf: İ.Ö. 2487-2348 tarihleri arasında V. Hanedan dönemi Mısır kralıdır. Ülkeyi İ.Ö. 2487-2480 tarihleri arasında yönetti. "Yerinde saf olan piramit" anlamına gelen 49 metre yükseklikte ölü gömme törenlerinin yapıldığı ve tören yerinin bulunduğu bir piramit yaptırdı. Bu piramidin bu günkü adı ise "el-harem-el" dir.

Userheprure setepenre: İ.Ö. 1203-1196 tarihlerinde XIX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Seti II'nin Mısır dilindeki adı. (Bak Seti II.)

Userkare: İ.Ö. 2348-2320 tarihleri arasında VI. Hanedan dönemi krallarından Teti'nin ölümünden sonra geçici olarak krallık koltuğuna oturdu. Hakkında bilgi toplanamamıştır.

Userkare: XIII. Hanedandan Mısır Kralı Hencer'in Mısır dilindeki adı. (Bak Hencer.)

Usermaatre achenamun: İ.Ö. 1129-1127 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Ramses VIII'in Mısır dilindeki adı.

Usermatre Meriamun: İ.Ö. 1186-1155 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Ramses III'e Mısır dilinde verilen ad. (Bak Ramses III.)

Usermatre Meryamun: İ.Ö. 793-787 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Şeşonk V'ın Mısır dilindeki adı. (Bak Şeşonk V.)

Usermatre Seheperenre: İ.Ö. 1148-1143 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır kralı Ramses V'in Mısır dilindeki adı. (Bak Ramses V.)

Usermatre setepenamun: İ.Ö. 818-793 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Pedubasted'in Mısır dilindeki adı. (Bak Pedubasted.)

Usermaatre setepenre: İ.Ö. 825-773 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Şeşonk III'ün Mısır dilindeki adı. (Bak Şeşonk III.)

Usermaatre setepenre: İ.Ö. 874-850 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Osorkon'un Mısır dilindeki adı. (Bak Osorkon.)

Usermaatre setepenre: İ.Ö. 773-767 tarihlerinde XXII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Pami'nin Mısır dilindeki adı. (Bak Pami.)

Usermatre Setepenru: İ.Ö. 1279-1213 tarihlerinde XIX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Ramses II'nin Mısır dilindeki adı. (Bak Ramses II.)

Usermatre Setepenamun: İ.Ö. 787-759 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Osorkon III'ün Mısır dilindeki adı. (Bak Osorkon III.)

Usermaatre setepenamun: İ.Ö. 764-757 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Takolet III'ün Mısır dilindeki adı. (Bak Takolet III.)

Usermaatre Setepenamun: İ.Ö. 757-754 tarihlerinde XXIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Rudamon'un Mısır dilindeki adı. (Bak Rudamon.)

Usermaatre Setepenamun: İ.Ö. 993-984 tarihlerinde XXI. Hanedan dönemi Mısr Kralı Amenope'nin Mısır dilindeki adı. (Bak Amenope.)

Usermatre Setepenenre Meriamun: İ.Ö. 1135-1129 tarihlerinde XX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Ramses VII'nin Mısır dilindeki adı. (Bak Ramses VII.)

Userre setepenptah: İ.Ö. 393 civarında XIX. Hanedan dönemi Mısır Kralı Psammuthis'in Mısır dilindeki adı. (Bak Psammuthis.)

Usert: Sekhet-Aaru'da Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda üçüncü bölgede adı geçen kutsal bir göl.

Usertate: XVIII. Hanedan dönemi Amenofis I'nin Nübye eyaletinin genel valisidir.

Usıre: (Bak Osiris.)

Usx: Eski Mısır dilinde "Yaka, kolye" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Yaka, kolye" anlamına gelen "U" sözcüğüdür.

W

Wa: Hiyerogliflerde bir sayısının adıdır. S. A. Gardıner ve G. Lefebvre tarafından tapınak duvarlarında yazılan Mısır sayılarının kıptı dilinden Mısır diline uyarlanışının yaklaşık adı olarak tanımlandı.

Wadjdet: Uadjet adıyla da tapınıldı. Mısırın kobra tanrıçası olarak bilinir. Nephthyst'in kötülüklerine karşılık Nekhabed ile birleştiği ifade ediliyor.

Wadj-Wer: Mısır mitolojisinde "büyük yeşilin tanrısı" olarak bilinen verimlilik tanrısıdır. Genelde mitolojide her işin mutlaka bir tanrı ya da tanrıçasının olduğu belirtilmiş.

Her ne kadar kaynak yetersizliği olmuş olsa bile Wadj-Wer'in verimlilik tanrısı olduğu belirtilmiş. Ancak Mısır dilindeki adına rastlanmadığını göz önünde bulundurursak belirsizliğini koruyan bir ad olarak da karşımıza çıkıyor.

Waset: (Bak Wosret.)

Wenut: (Bak Unut.)

Wepawet: Çakal bekçi köpeği şeklinde betimlenen bir yeraltı tanrısı şeklinde ifade ediliyor. Kaynaklar Mısır'ın dinsel inancında yer almış olan yeraltı dünyasının bir tanrısı olduğu şeklinde ifadeler veriyor.

Werhi-kaou: Ölüler Kitabı'nda adından sıkça sözedilen bir sihir objesi. Ağzı kıvrık marangozların kullandığı kalem şeklinde bilinir.

Weret: (Bak Reret.)

Wosret: (Bak Wosret.)

Wosyet: Wosret, Waset adıyla da tapınılan bir Mısır tanrıçasıdır. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

X

Xaa: Eski Mısır dilinde "Doğmuş, var" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Yaratmak" anlamına gelen "Chac" sözcüğüdür.

Xast: Eski Mısır dilinde "Bedenin bir bölümü" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kenar, yan" anlamına gelen "Xax" "sözcüğüdür.

Xart: Eski Mısır dilinde "Çocuk" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Doğurmak" anlamına gelen "Xal" "sözcüğüdür.

Xat: Eski Mısır dilinde "Kesme, ayırma" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Vura vura ayırma, parçalama" anlamına gelen "Chab" "sözcüğüdür.

Xem: Eski Mısır dilinde "Vulva" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Meni" anlamına gelen "Xex" "sözcüğüdür.

Xet: Eski Mısır dilinde "Kesme" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı ise "Kırma, parçalara ayırma" anlamına gelen "Xeth, Xel" "sözcüğüdür.

V

Vac: Mısır kralı. İ.Ö. 2920-2770 tarihlerinde hüküm sürmüş I. Hanedan Mısır kralıdır. Hakkında belge yetersizliği nedeniyle bilgi verilemiyor.

Vacit: Aşağı Mısır'da "Tell-el-Fara'ın"ın bulunduğu "per-vacit" te tapınıldı. Kobra yılanı şeklinde betimlenirdi.

Vadi Natrun: Mısır'da göller bölgesi. Bu bölgede kıptılara ait bazı tapınak ve kiliselerin harabeleri bulunur. Bunlardan aktif olan bir kaçı günümüzdeki kıptılar tarafından kullanılmaktadır.

Valentinus: (öl. İ.Ö. 160 civarı) Mısır kökenli genosisci. Roma'da yaşadı.

Verim ayları: Eski Mısır'da bir yıl içinde yer alan üçüncü dört aylık dönem içindeki aylara "verim ayları" denirdi. Bu ayları gösteren belge Keops Piramidi'nde bulundu. Bunlar "Tybi, Mechir, Phanemoth, Pharmuti" şeklindeydi.

Veser-ptah: Piramit yapımı sırasında memurların kahyası olarak bilinir. Bu kahyalar genellikle firavunların tanıdıkları arasından seçilirdi. Tanrıların en büyüklerinin onurlandırdığı biri olarak tanınırdı. Dönüşümlü olarak çalışanlarla Mısır'a dışardan gelen malzemelerin koordine-

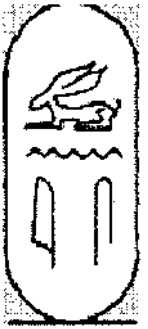
siyle ilgilenirlerdi. Öldükleri zaman onlar için ayrılmış soylular mezarına gömülürlerdi.

Vinher Khaa: Arkeolg Mara Rosa Guasch Jane liderliğindeki bilimadamları Tutankhamon'un mezarında yaptıkları incelemeler sırasında şarap testileri bulmuşlardı. Testilerdeki şarabın kırmızı şarap olduğu saptandı. Bu şarapların üretimini ise Vinher Khaa adında bir şef üstlenmişti. Khaa bu şarap şişesinde "Güney hükümdarı Tutankhamon'un evinin şarabı" olarak not düşmüş.

Vannina: Ahmim'in 10 kilometre güneybatısında yer alan arkeolojik buluntu alanı. Ptolemaios IV Sezarion tarafından yaptırılmış, Mısır dilindeki adı "Hut-Repit", Yunanca adı Athribis olan tapınağın Tanrıça Trifis (Repit) için yaptırıldığı belgelendi. Güneyinde ise Ptolemaios IX Soter II'nin mezarı bulunuyor.

Venamon: XI. Ramses döneminde Tanrı Amon için Lübnan'dan ahşap getirmekle görevlendirilen bir memur. İ.Ö. 1082'deki gezi raporunda Aşağı Mısır'ın asıl krallarının Smendes ile Kraliçe Tentamon olduğunu belirtir.

Venis: İ.Ö. 2465-2323 tarihlerinde Mısır'da hüküm sürmüş V. Hanedanın kralı. İ.Ö. 2356-2323 tarihlerinde egemenlik sürdürdü. Adına bir piramit yaptırdı. İki kayık yatağı olan ve son derece titiz rölyeflerle süslü olan bu piramit için "yerinde güzel olan" anlamı verilmiş.

Kral Venis'in hiyeroglif yazısıyla adı.

Veşer-Ptah: (Ya da veş-ptah) (İ.Ö. 2480-2350) I. hanedan döneminde bir vezir. Firavun Nefererkare'nin yanında felç geçirip öldü. Firavunların yakını olarak belgelerde adı geçer. Tanrıların en büyüklerinin "şerefli" diye sözettiği biri. Ustalar mezarlığında çeşitli sahneler çizdirdi. Piramitlerde dönüşümlü olarak çalışan işçileri ve gelen malzemelerin yerine ulaşmasını koordine ederdi.

Vusuris: (Mısır Mit) Bir Mısır kralının adıdır. Ülkesine giren her yabancıyı öldürdüğü söylenir. Mısır'a gelen Iraklis'i öldürmek istemiş, ancak başaramamış.

Y

Yakobher: İ.Ö. 1630-İ.Ö. 1522 tarihlerinde XV-XVI. Hyksos Hanedanı'ndan Mısır kralıdır. Krallığı ve siyasal kişiliği hakkında yeterli belge bulunamamıştır.

Yaratılış: Mısır mitolojisindeki metinlerden anlaşıldığına bakılırsa onların yaşamın başlangıcından önce evrenin "kaos" olarak düşündükleri kara sularla dolu olduğuna inanmışlardı. Baş tanrı olarak tapındıkları Re (Daha sonraki dönemlerde bu tanrının yüzlerce sıfatı ortaya çıkmıştır) Nil Nehri'nin her yıl taşan sularından sonra ortaya çıktığına inanılan Mısır toprağı gibi sudan yaratılmış olduğuna inanılmıştır. Re (Atum)'in yaratılışından sonra hava tanrısı Şu ve nem tanrısı Tefnut yaratıldı. Tefnut ile Şu'nun doğan iki çocuğundan sonra dünyanın yaratıldığı fikrinin ortaya çıkmasına inanılır. Yaratılan çocuklar ise gök tanrısı Nut ve yer tanrısı Geb'di. Mitolojide Şu ve Tefnut'un karanlıklarda dolaştıkları sırada kaybolunca insanların yaratılmış olabileceği ifade edilir. Onların kayboluşunu duyan baş tanrı Re bir gözünü karanlıklara göndererek onları aramaya koyulur. Gözünden dökülen gözyaşlarının insanları yaratmış olacağı hikaye edilir. Yaratılış hikayesinde, Osiris'in iyiliği, kardeşi Seth'in de kötülüğü temsil ettiği belirtilir. Kızkardeşleri Nepthyis ve İsis ile beraber Re'nin çocukları olduğu anlatılır. Kardeşi Seth tarafından öldürülen Osiris'i diriltip onunla birleşen İsis, Horus adında bir çocuk dünyaya getirir. Horus babasının intikamını alır ve Seth'i çöllere sürer. Seth çöllere sürüldükten sonra da fırtınaların tanrısı olarak tapınılmaya başlanır. Ölen Osiris ise Anubis'in yerine ölüler dünyasının tanrısı olarak belirtilmiştir.

Osiris-Mısır'ın başkenti Kahire Müzesindedir

Yınepu: (Bak Anubis.)

Yeni imparatorluk: XVIII.-XIX.-XX. yüzyıllar firavunların güçlü dönemleridir. İstilacı halklar arasında güçlü Hyksoslardan kurtulan firavunlar Mısır'ın bölgedeki gücünü yeniden göstermek için bu krallığı (Hanedanı) kurdular. Yunan kültürüyle, politika, ve dinde bir olgunluk ve yeni yapılanma dönemine girdiler. XVIII. krallığı kuran Ahmosis'ten sonraki dönemlerde firavunlar daha önceki krallıklar döneminde olduğu gibi Mısır'ın dışa yansımış gücünü yenden kazandılar. Bu firavunlardan Tutmosis III, Mitannilere karşı aralıksız olarak 17 defa askeri sefer düzenledi. Tutmosis II ise halk arasında "korumacı" bilinerek Mısır'ın üstünlüğünü Nil'in 4 çağlayanına kadar genişletti. Afrika topraklarındaki Nübye ve Sudan'a sömürgeci bir politika uyguladı. Tutmosis IV yönetimde bulunduğu dönemde çeşitli zorluklar içinde dış ülkelere karşı diplomatik bir gelenek başlattı. Krallık her geçen gün büyüyerek etkili olmaya başladı. Amenofis III dönemindeki lüks yaşam ve sanatın ilerlemesi buna en uygun örnektir. Din üzerinde düşündüğü yenilikleri ondan sonra iktidara geçen oğlu Amenofis IV (Akhenaton) başlattı. Amenofis IV Amon rahiplerinin siyasal baskılarına karşı sert bir tavır alarak onların Mısır'daki krallar üzerindeki yetkilerini tamamen kaldırarak dinde inanılmaz yenilikler yaptı. Devlet dini olarak benimsediği Aton diniyle birlikte tek tanrıcılığa inamayı ilk defa o başlattı. Bu reform ancak 14 yıl sürdü. Tutankhamon, Semenkhare ve Ay'ın kötü yönetimleri Amon rahiplerinin yeniden güçlenmesini sağladı. İç entrikalar yüzünden General Horembeb bir darbe yaparak imparatorluğun geleceğini başka yöne çevirdi. XIX. Hanedanı kurduktan sonra üvey oğlu Ramses I'e bıraktı. Ramsesler dönemi de savaşlarla başladı. Hititlerin baskısından bıkan Seti I ile Ramses II onları bozguna uğrattı. XX. Hanedan'dan Mirneptah ve Ramses III deniz halklarının istilalarını önleyerek onları Mısır'ın dışına çıkarmayı başardılar. Ancak XX. Hanedan da saray entrika-

ları ve yanlış yönetim yüzünden dağılarak krallığın, rahipler ve prenslerin eline geçmesini sağladılar. Rolf Krauss 17./18./19./20. Hanedanlar döneminde hüküm sürmüş kralların listesini Mısır Müzesi-Berlin arşivlerinde araştırma yaparak bir liste haline getirdi. Bu liste diğer hanedanlar listesine ek bilgi olabilir düşüncesiyle buraya alındı. Ahmosis (İ.Ö.1539-1514) Amenophis I (İ.Ö.1514-1493) Thutmosis I (İ.Ö.1493-1483) Thutmosis II (İ.Ö.1483-1479) Hatshepsut (İ.Ö.1479-1458) Thutmosis III (İ.Ö.1458-1426) Amenophis II (İ.Ö. 1426-1400) Thutmosis IV (İ.Ö.1400-1390) Amenophis III (İ.Ö. 1390-1353) Amenofis IV (Akhenaton İ.Ö.1353-1336) Smenkhkare (İ.Ö.1334-1333) Tutankhamun (İ.Ö.1333-1323) Ay (İ.Ö.1323-1319) Horembeb (İ.Ö.1319-1292) Ramses I (İ.Ö.1292-1290) Seti I (İ.Ö.1290-1279) RamsesII (İ.Ö. 1279-1213) Merneptah (İ.Ö.1213-1204) SetiII (İ.Ö.1204-1198) Amenmesse (İ.Ö.1203-1200) Siptah (İ.Ö. 1198-1193) Tawosret (İ.Ö.1193-1190) Sethnakhte (İ.Ö. 1190-1187) Ramses III (İ.Ö.1187-1156) Ramses IV (İ.Ö.1156-1150) Ramses V (İ.Ö.1150-1145) RamsesVI (İ.Ö. 1145-1137) RamsesVII (İ.Ö.1137-1129) RamsesVIII (İ.Ö.1129-1128) RamsesIX (İ.Ö.1128-1110) Ramses X (İ.Ö. 1110-1106) Ramses XI (İ.Ö.1106-1078)

Yeraltıkitapları: Yeni krallık döneminde kral mezarlarına bilinçli olarak bırakılan resimlerin de yer aldığı yazılı kompozisyonlardır. Bu metinlerde güneş tanrısının yeraltı dünyası ile gökyüzündeki seyahati anlatılır. Bu çalışma daha sonraki hanedanlarda önemli ve özel kişilerin mezarına da konuldu.

Yetro: Mısır Deltası'ndaki Gosenli Yahudilerin çalışltırıldığı bölgedeki bir rahip. Son derece bilgili biri olduğu şeklinde tanımlanmalar var. Firavun Ramses II tarafından Delta'ya müfettiş olarak gönderilen Musa bu rahipten çok yardım görür. Onun kızı Tsippora ile evlenir. Rahip Yetro'nun kütüphanesindeki belgelerden yararlanır.

Z

Zagazig: Aşağı Mısır'da bir kent. "El-şarkiye" ilinin merkezi. Pamuk yetiştiren bir kent merkezi olan bu yer Bubastis Harabeleri yakınında su işleriyle uğraşan işçilerin konaklama yeri oldu.

Zahi Hawas: Mısırlı arkeolog ve bilim adamı. Mısır'ın eski tarihi üzerinde etkili çalışmalar yaptı. Tapınaklar, piramitler, mezarlar ve krallar ile ilgili somut belgelerle dünyanın dikkatini Mısır'a çevirdi.

Zanath: İ.Ö. 2649-2630 tarihlerinde III. Hanedan'ın ilk kralı. "Nebka" adlı kralla aynı kişi olduğu tahmin ediliyor. (Bak Nebka.)

Zatayat: XVIII. Hanedan Kralı Ahmose I iktidarı döneminde güney ülkelerini denetleyen bir eyalet valisiydi. Kralın soyundan gelen biriydi. Ahmose Zatayat olarak da bilinir.

Zaviyet-el-Amvat: (Ya da Zaviyet-el-Aryan) Yukarı Mısır'ın 16. eyalet bölgesinde arkeolojik bir alan. III. Hanedan döneminde yapıldığı tartışılan basamaklı bir piramit var. Bu piramit adını bu yerden alır. Kim tarafından yapıldığı ise bilinmiyor. Araştırmacılar bu piramidin "Ha'ba" ya ait olabileceğini tartışıyorlar. Bu piramidin yanındaki mezarlardan Narmer mühürlü çanak çömlek bulunmuştur. Ayrıca ikinci"bitmemiş piramit" olarak bilinen bir başka piramit yer alır. Piramiti Kefren'in halefi olan bir kralın yaptırdığı düşüncesi tartışılıyor. Burada kayaya oyularak yapılan mezarlar bulunur. Bu nedenle adına aynı zamanda kaya mezarları da nekropolisi olarak bakılır.

Zehen: İ.Ö. 3050 civarında Arkaik dönem Mısır Kralı Ka'nın Mısır dilindeki adı. (Bak Ka.)

Zeda-Hons-uef: Mısır'daki Bahariye Vahası'nın en büyük kentlerinden El Bavit'te iki yüzden fazla mumyanın bulunmasından sonra Mısır'ı İ.Ö. 664-525 tarihlerinde yöneten efsanevi Vali Zed-Hons-uef Anh'ın babası ve karısının

mezarları da aynı yöredeki evlerin altındaki mezar odalarında bulundu. Bu vali diktatör olmayı seven bir valiydi. Ezerek, sömürerek bulunduğu bölgeyi yönetebileceğine inanan biriydi. Baskılar halkı canından bezdirdiği için valinin çevresi de bu zalim baskıları kınıyordu. Ancak Mısır tarihi entrikalarla dolu olduğu için valinin bulunan mezarından dolayı gizemli damgasını vuracaklardı. Onun barışçı bir vali olduğunu kanıtlayacaklardı. Sonuçta da öyle oldu. Zülmeden, baskı ve işkenceler uygulayan vali bir anda arkeologlar tarafından barışçıl bir vali olmuştu. Mısırlı arkeolg Zahi Hawass liderliğindeki bir ekip Bahariye Vahası'nda kazılar yaparken valinin babası ve karısı Naes'e ait mezarları bulmuşlardı. Ancak nedense valinin mezarı bulunmamıştı. Bu bir gerçektir ki, Mısır'da ya güçlülerin mezarları muhteşem yapılırdı ya da sevilen yöneticilerin. Arkeologların gizemli damgasını vurdukları vali bulunduğu mahalleyi iyi yönettiyse mezarı neden bulunmamıştı? Şeyh Sabi mahallesindeki evlerin altında bulunan mezarlar Zeda-Hons adına mühürlüydüler. Mezarların Menfhisli heykeltraşlar tarafından yapıldığı öne sürülüyor. Vaht-Seme-nt valisi döneminde barışçıl bir vali olarak ün yapmış. Padiset'ın çocuğu olduğu söyleniyor. Karısı Naes'in mezarı 1938 yılında bulunan mezarların oluşturduğu labirente bağlı güney diski (re) altında bulundu. Bu da Firavun Aries'in doğumdaki ilk adı olan Vahibure'yi simgeliyor. Vaht-Seme-nt sıfatının anlamı "derinlere kök salmış vaha" anlamındadır.

Zobe: Eski Mısır dilinde "Tümör, kabarma, şişme" anlamında tanımlandı. Maya dilinde karşılığı, "Ur, şişme" anlamına gelen "Zob" sözcüğüdür.

Zodyak: Gökyüzündeki nesneleri ve onlarla ilgili ruhsal imgeleri gösteren şekiller. Bu işaretler daha önceleri Babil kaynaklı olarak tarihe geçti. Sonra Yunanlılara onlardan da Roma ve Mısır'a geçti. Mısır mimarisinde tavan süslemelerinde kullanıldı.

Zoser: (İ.Ö. 2654-2635) (Bazı kaynaklarda İ.Ö. 2609-2590 tarihi ele alınmıştır.) Horus adı "Kurulun en tanrısal olanı" anlamına gelen "Netyerihet" dir. Kraliçe Nipa'atap'ın oğludur. III. Hanedan dönemi Mısır firavunudur. Mezar tapınağı olarak Sakara'daki basamaklı piramitte anıtsal heykelciliğin prototipi olan bir heykel bulundu. "Ka-Heykeli" olarak bulunan bu heykelin Kral Zoser'in gücünü göstermek amacıyla mezarda saklamış olma ihtimali yüksektir. Ancak onun taş için ölümsüz malzemeyi kullanıma açtığı şeklinde "taşı açan kişi" bir yakıştırma getirdiler. Sehel Adası'na "kıtlık anıttaşı" diktirmesi bu çalışmasının örneklerindendir. Mezarının bulunduğu nokta "iki ülkenin terazisi" olacak şekilde kesişen iki noktanın ortasında yapıldı.

Zoserheprurre: İ.Ö. 1319-1292 tarihlerinde XVIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Horembeb'in Mısır dilindeki adı. (Bak Hoembeb.)

Zoserkare: İ.Ö. 1514-1493 tarihlerinde XVIII. Hanedan dönemi Mısır Kralı Amenofis I'in Mısır dilindeki adı. (Bak Amenofis I.)

Dizin

A

Aa, Aa, Aapep, Aah, Aa, (Amsah), Aak, Aakb, Aamu, Aaalu, Aaaru, Aaheperkare, Aaheperre setepenre, Aaheperre seepenamun, Aaheperenre, Aaheperre setepenamun, Aaheprure, Aau, Abakus, Abbase, Abarım, Abçin, Abd'n Nala, Abidos, Abidos, Abidos levhası, Aboott Papirüsü, Abtu, Abu, Abu Gurab, Abu Ravvaş, Abusir, Acı göller, Acip, Adept, Aditon, Adopis, Agathodaemon, Agathokleia, Agenor, Agep, Ah, Ah, Ahenre setepenre, Aha, Aha, Ahasverus, Ahemaıt, Ahi, Ahhotep, Ahmes, Ahmes, Ahmim, Ahmose I, Ahmosis II, Ahtı (2), Ahthoes, Ahwere, Ahianteion, Aida, Aigypto, Ailuros, Ak, Aka, Ak duvar, Aken, Aker, Akert, Akhenaton, Akhetaton, Akhillas, Akhkh, Akhoris, Akrep Kral, Akropolis, Aksiothea, Aktos, Aktos, Alabarkhes, Aleksandreia, Alu, Am, Am'a, Amada tapınağı, Ammam, Amarna, Amaunet, Amathaunta, Amasis, Amastris, Am-besek, Amduat Kitabı, Amemaıt, Amenardis, Amenardis I, Amenardis II, Amenemmes I, Amenemhat, Amenemhat I, Amenemhat II, Amenemhat III, Amenemhat IV, Amenemope, Amenemope, Amenhotep, Amenhotep, Amenmesse, Amenikemau, Amenemnisu, Ameni, Amenirdis, Amenofis, Amenofis, Amenofis I, Amenofis II, Amenofis III, Amenofis IV, Amenoftis, Amenofıum, Amen, Amen-re, Amen-Ra, Amentıt, Amentet, Ament, Amenti, Amen-tet, Amheh, Amin, Amirtaios, Amn, Amofis, Amon, Ammon, Amon-Ra, Amon-Re, Ammon-ra, Ammon Re, Amosis, Amigdolyen, Am-khaibit, Amonherheşep, Ammon, Ammon, Ammonit, Am-mit, Ammıt, Ammut,Amon, Amon, Amre kültürü, Amsenef, Amset, Amsit, Amsu, Amular, Amun, Amun-Re, Amun-Ra, Amun adası, Amurtaios, Amut, Amyntas, Amyrtaios, Anat, Anaglif, Anana papirüsü, Ancti, Anecib, Ançes-en-paton, Anedjtı, Andjety, Anet, Aneztı, Anhheprure, Anhneseferibre, Anhur, An-a-f, Anıt, Ani, Aniba, Aniu, Angetf, An-hetep, Anhurerau, Anka, Ankh, Ankhet, Ankhor, Anouke, Anktifi, Annu, Anpu, Anru-tef, Antef, Anti, Antiemsaf, Anubis, Anuket, Anukis, Anusir, Antinoupolis, Antinoos, Any, Apademak, Apedemak, Apep, Apepi, Apet, Aph, Api, Apiganı, Apiru, Apis, Apries, Apoheosis, Apollinopolis, Apofis, Apofis I, Apofis II, Apophıs, Aptet, Apx, Arensnufis, Ara dönem, Arensnuphıs, Arkaplana, Arkitrav, Arı-Hes-Nefer, Arsione, Arsinoe, Arsione I, Arsione II

Philadelphos, Arsione III, Arisone IV, Arsinoıteryum, Arsinoites Nomos, Arsnuphıs, Arkaik, Arkeoloji, Artakserkses, Artakserkses I, Artakserkses II, Artakserkses III okhus, Artakserkses Artavasdes III, Artatama, Arses, Artes, Asa, Aset, Ash, Aksak, A-t, Asosi, Asuan, Asyüt, Aten, Aten-Ra, Aten-Re, Atum-Re, Athiribis, Athotsiz, Aton, Aton-Ra, Aton-Re, Atrıbu, Atum, ua-en-keb, Auibre, Augustus Henry Julius Le Plongeon, Ausim, Au-taui, Avaris, Avibre'hor, Auuserre, Ax, Ay, Aye.

B

Ba, Baah, Baba, Babı, Bab, Babay, Babylon, Badarı Uygarlığı, Baenre merinetyeru, Baeure meriamun, Bah, Bahrl-el Abvad, Bahrl-el Arab, Bahrl-el Azrak, Bahrl-el Cebel, Bahrl-el Zeraf, Bahr-ül Gazal, Bahr Yusuf, Bai, Balantines, Bak, Bak, Baka, Bakare, Bakhau efendisi, Bakenrenef, Bakenptah, Ban, Banebdjetet, Ba-Neb-Tetet, Banebdedet, Banebdjedet, Banebdjedet, Banephthysdjedet, Ba-Pef, Bat, Bast, Bata, Bari, Bas, Bast, Bastet, Beb, Beca'lar, Behbit-ül-Hacer, Behbeyt, Behutu-Tcheser, Beit-al Wali, Belos, Beni Hasan, Benu, Bes, Berenike II, Berse, Bes, Beyt-el-Vali, Besu-ahu, Beyt Hallaf, Bibanülmülk, Bhn, Biggeh, Bilbis, Bintanat, Bika, Blokheykel, Bleymmyler, Bokkhoris, Borollos, Bousiris, Bö, Bronz, Bs, Bubastis, Bubastis Kolu, Budge, Buhayre, Buhis, Bukhis, Bukranion, Burullus, Busiris, Busiris, Busiris, Buto, Buto, Bysso.

C

Campi Elysii, Canet, Cangil Kedisi, Carter Howard, Cau, Cebel-ül-Erek, Ced, Cedefhor, Cedhor, Cedkare izezi, Cedkaure, Cehutihotep, Cehuti-mu, Cer, Cet, Cha-emhet, Chaeromon, Cha-muese, Chenosiris, Chentı-Chetı, Chentı- Irtı, Chepri, Chertı, Cherheb, Chnemu, Chnoumıs, Chontamentı, Chnum, Chons, Chnuphı, Chutimes, Cit. V, Cneph, Coser, Coser-teti, Cubb-i Yusuf.

Ç

Çebnu-çer, Çeku.

D

Dabod, Dahile, Dahşur, Damanhur, Dandara, Dandara Zodyakı, Danunalar, Daphnae, Dara, Dara I, Dara II Ohos, Dara III Kodoman, Deben, Dedkere, Dedun, Dedwen, Dekkahliye, Demotike, Den, Denderah, Dendur, Deniz Halkları, Deşaşe, Dev-el-Medine, Deyr, Deyr-ül-

Ahmer, Deyr-ül-Bahri, Deyr-el-Berşa, Deyr-ül-Cebravi, Deyr-ül Ebyad, Deyr-ül-Medine, Dijet, Diktaş, Dimyat, Distatiron, Disuk, Dişaşa, Diwou, Diyaden Papirüsü, Diyou, Dodekarkhia, Dohen, Dua, Duamutef, Dum, Duşratta, Düldül, Dwetye.

E

Ebukir, Ebu Muharik, Ebu Ravaş, Ebu Simbel, Ebu Zuneyme, Ebülhevl, Ed-Dakka tapınağı, Edfu, Edjo, Eje, Edku, Egyptolog, Ehi, Ehramlar, El-Aşmuneyn, El-Hiba, El-Bahnasa, El-Baklıya, Elephantine, El-Kab, El-Kasrve'l Seyyad, El-Lahun, El-Lessiya, Elyakim, Emeni, Enneadlar, Epaphos, Epigoni, Epistrategos, Epistrategosluk, Eratoster, Erik Hornung, Erken hanedan dönemi, Erment, Ernutet, Eski Mısır yazısı, Es-Sebua, Esneh,

F

Farafıra, Fauna, Fayyum, Feaine, Fedou, Fenti, Ferafire, Firavun, Firavuninciri, Firavunlaşmak, Firavunluk, Firavunların laneti, Firavun sıçanı, Flagellum, Fonogram, Fustat.

G

Ganymedes, Garbia, Gazal, Gaziye, Geb, Gebel-el bsilsile, Gerf Hüssein, Gerileme Dönemi, G.Herwart von Hohenburg, Ger-kheru, Gerze, Giheina, Gilukhepa, Giovani Belzoni, Girge, Gize, Gize Sfenksi, Goşen, Grapow, Güneş kayığı.

H

Ha, Hah, Haaibre, Haanhre, Ha'ba, Habbaş, Habcefay, Habicefa, Hacepsut, Hacepsut Tapınağı, Haç, Hadit, Harfe, Haje, Haha, Hakheru, Hakarios, Hakahure, Hakor, Hamudi, Hamursuz, Hanedan, Hanedan öncesi Mısır, Hanhan, Haheperre, Haneferre, Haap, Hap, Hapı, Hapi, Hapi, Hap, Hapy, Har-Nedj-Hef, Har-Pa-Khered, Har-baba- khurtı, Harpakhered, Har-Pa-Khurtı, Harpakhrutı, Harmakhıs, Haroerıs, Hapiru, Hapuseneb, Harensnuphıs, Harris Papirüsü, Harahbit, Harge, Harnahte, Harkuf, Harris Papirüsü, Harmakhis, Har-medi-itef, Harpokrates, Harsafes, Harsiesse, Harut ve Marut, Ha'sehem, Ha'sehemvi, Hasehemre, Hast, Hathor, Hatmeit, Hat-Mehıt, Hatmehyt, Hatşepsut, Hauhet, Hawars piramidi, Hav, Havae, Hayan seuserense, Hbennu, He, Hecheperre setepenre, Hechheperre setepenre, Hedetet, Heget, Hegat, Heh, Hehet, Hehepere setepenenre, Heka,

Hekaib, Hekaamatre setepenamun,Hekanakte, Heket, Hek, Hektet, Heleferes Snefru, Heliak, Heliopolis, Heleferes Snefru, Helvan, Hem, Hemset, Hemiun, Hemiun, Hemen, Hemsut, Hemuset, Henet, Hencer, Henenu, Henku-en arp, Henku-en-fat-maat, Henoteist, Hentehtay, Henti-irti, Hep, Hepı, Heperheprure, Heperkare, Hepermatre setepenenre, Hep-seshet, Hep, Heredotos, Heret, Herihor, Herıshep, Heru-Behudtı, Hermann Grapow, Hermanubis, Hermakis, Hermopolis, Hernahte, Heru-Behutet, Heru-Hekennu, Heru-khuti, Heru-Khert-Khat, Heru-Khert-an-maa, Heru-Merti, Heru-Nub, Heru-ra-ha, Heru-Sam Fauli, Herutataf, Heru ur, Hesa, Hesat, Heteferes, Het-Mehıt, Hetmehıt, Hetephenes, Hetep sehemvi, Hetep-sekhus, Hetch-abehu, Heti III, Het-ka-ptah, Heqet, Heptet, Herapollon, Heyrib İerıos, Hez-ur, Hezire, Hibis, Hian, Hierakonpolis, Hieratikos, Hike, Hilvan, Hin, Hipoje, Hiposefal, Hipostil salon, Hiram, Hirhuf, Hiv, Hiyeratik yazı, Hiyeroglif yazı, Hnemmatre, Hnemt, Hnum, Hnumibre, Hons, Hor, Horembeb, Horus adı, Horus, Horverre, Hotepsehemvi, Hovard Carter, Hpt, Hra-f-ha-f, Hska, Ht, Hu, Hu, Hu, Hu, Huh, Hu-t, Hunefertemre, Hüteym, Hu, Hufu, Huni, Hurgada, Hut-her-ib, Huya, Hydreuma, Hyksoslar, Hypostylos.

I

Iat, Ienpw, Ih, Ihnasya el-Medine, Ihu, Imset, Imeut, Imsety, Inpu, Inher, Inmutef, Inmutef, Ipy, Ipet, Iunmutef.

İ

İalou, İbi, İbis, İdfu tapınağı, İdol, İdut, İher-Nofret, İhi, İkhneutai, İlahı Tapınıcılar, Imentet, İmhotep, İmsety, İngiliz-Nübye Keçisi, İnherkau, İnhagi, İnisiye, İnyotef, İnyotef I, İnyotef II, İnyotef III, İnsinger Papirüsü, İnstitut d'Egypt, İpet-Usut, İpi, Iptet, İpu-ur, İri, İri, İseon, İsi, İsisnofret, İsitnorit, İsis, İsis Düğümü, İsis Levhası, İsis ve Osiris üzerine inceleme, İsis Masası, İsis ve Osiris , İskenderiye, İskenderiye, İskenderiye Etkinliği, İskenderiye Sanatı, İskenderiye Eebiyatı, İskenderiye Feneri, İskenderiye Kitaplığı, İskenderiye Müzesi, İtet, İti, İti, İtivert, İzezi piramidi.

I

Jaspe, Joh, Jurai, Juja, Juty.

K

Ka, Ka, Ka, Ka, Ka,Ka'a, Kaa, Ka'amenemhet, Kaa, Kabi, Kab (-el), Kabartma, Kabu, Kadeş, Kadeş, Kadeş savaşı, Kagemni, Kah, Kahin, Kahire, Kahire, Kahire müzesi, Kahl, Kalabşa, Kalb, Kalibi, Kamanama, Kames, Kamose, Kamsisen, Kamutef, Kan, Kanatlı kurs, Kanopos, Kanopos, Kanopos, Kantara, Kap, Kar, Kar, Kara, Karin, Karnak, Kartonaj, Kartüş, Kas, Kaşta, Kat, Kati, Kattara çöküntüsü, Kau, Kauket, Kav-el-Kebir, Kaya mezarı, Kayık, Kedi, Kefren, Kehperı, Keleh, Keli, Kematre, Kemu, Kemur, Kemwer, Ken, Ken, Kena, Kenkenes, Kenkentet, Kentkaus, Kek, Keku, Keket, Keb, Kebechet, Kebechsenef, Keops, Keops piramidi, Kerti, Ketes, Keti I, Keti II, Khabbas, Khaemvese, Khamuast, Khasekhem, Khaemveret, Khutauire, Khebis, Khem, Khem, Khema, Khemet, Khemen, Khemennu, Khemi, Khencer, Khenfu, Khenoboskion, Khentkavas, Khnemu, Khensu, Khonsu, Khnum, Khons, Kheper, Khepera, Kherty, Khepere, Khepni, Khepri, Kher-Aoua, Kher-Heb, Kher-abadan, Kher-aha, Kheruef, Khnemu, Khunum, Kneph, Knouphıs, Knum, Khonos, Khol, Khu, Kıft, Kızıldeniz, Kinokefal, Kite, Kleomenes, Kleopatra I, Kleopatra II, Kleopatra III Evergetis, Kleopatra Thea, Kleopatra IV, Kleopatra Tryphaina, Kleopatra V Selene, Kleopatra VI, Kleopatra VII, Kleopatra selene, Knum, Knumhotep II, Kolon, Kolos, Kom Abu Billo, Kom-el Ahmar, Kom El Hisn, Kom Medinet, Kom ombo, Kontamenti, Koromama, Koptis, Koptos, Korosko,K-p, Kraliçeler vadisi, Krallar vadisi, Krokodilopolis, Ks, Kserkses, Ksenphon, Kska, Ksois, Ktesibios, Kufu, Kuı, Kuk, Kulzüm, Kunumhotep, Kuri, Kurt-vep-vavet, Kutsal hayvanlar, Kus, Kuseyr, Kuş, Kuşiler, Kutsal el, Küpheykel, Kynopolis, Kwit.

L

Lagos hanedanı, Latuka, Lekh, Lenpw, Leon Pellalı, Leontopolis, Letopolis, Leukos-Lımen, Levanten, Libya çölü, Libya Nomosu, Lindos, Lişt , Lokh, Lord Carnavon, Lotus, Lukkalar, Luksor, Lupet II.

M

Ma, Ma, Maadi, Maba, Maaherurre, Maa-ant-f, Maahes,Maa-kheru, Maata-f-em-seshet, Maat, Maatkare, Maatre, Maata-f-em-seshet, Madiler, Mafdet, Magas, Maha, Mahant, Mahes, Maht, Maibre, Mak, Makare, Maketaton, Malcandre, Mandulis, Manethon, Maneros, Manfalut, Mansure, Manşiyya, Manzala, Manzala el-hayıt, Marıette Augusta, Marsa matruh, Maryut gölü, Mas, Masaherta, Maspero, Mastaba, Ma-

tai, Matariye, Mazghuna, Mead, Meçer, Medinet el-fayum, Medinet el-fayyum, Medinet Habu, Medinet madi,Medini, Medj, Mefetseger, Mehen, Mehen, Mehturat, Mehet-Weret, Mehet-Uret, Mehurt, Mehturt, Meyr, Meketra, Meketre, Memfis, Memnon kolosları, Memphis, Menei, Menena, Menes, Meneptah, Menheperre, Menheperre, Menheprurre, Menhit, Menchit, Menthu, Mentu, Menkheperre, Menkauhor, Menkaure, Menmaatre, Menena, Menet Gerdanlığı, Menka, Menkh, Menmaatre setepenptah, Menourit, Menufiye ili, Mentu, Mentuehmet, Mentuhotep, Menuf, Menpehtire, Menx, Menzele, Merikare, Merenre, Mererukа, Meret, Mert, Meretseger, Mertseger, Merit, Meritneit, Mer, Merimde, Mermire, Meriaton, Merneferre, Merneptah, Meroe, Meskhenet, Meskhenet, Mes, Mes-em - neter, Messui, Mert, Metyen, Medyum, Mezar, Mezarlık, Mısır, Mısır dili, Mısır kobrası, Mısır sanatı, Mısır Mimaris, Mısır heykelciliği, Mısır resim sanatı, Mısır'da süsleme sanatı, Mısır turnası, () Mısır Tanrılar Panteonu, Mısır'da sayılar, Mısır Mitolojisi, Mic, Miebis, Mihos, Mikerinos, Mikkerinos piramidi, Milam, Min, Mini, Mineptah, Minyatür, Mist, Mit gamr, Mit rahina, Mnevis, Moiris, Moiris gölü, Momempfi, Monto, Month, Monolit, Montet Pierre, Montu, Montuhotep, Montuhotep I, Montuhotep II, Montuhotep III, Mormyrus, Moou, Moxh, Mr, Mrib, Mu, Munu, Mussaenda, Mut, Mut tapınağı, Mumya, Mumyalama, Musa, Musavverat üs-sufa, Mutnedgemet, Mutnofret, Müstekreh, Müzeler, Mx-ovnei.

N

Na, Na, Na'anch-sachmet, Nac'el-Madamud, Naftera- Mernemut, Nagada, Nag Hamadi, Nahtnebtepnefer, Nahthorehbit, Nahtnebef Heperkare, Nak, Nakht, Nal, Naos, Napata, Narmer, Nas, Naukratis, Naunet, Natürmort, Nayta-hut, Neb-Hut, Neba, Nebka, Nebseni, Neber-tcer, Nebhepetre, Nebmaatre meriamun, Nebamum, Nebhet, Nebmaatre, Nebtavire, Nebseni, Neb-abui, Nebhepetre, Nebheprure, Nebthet, Neb-hrau, Nebka, Neb-maat, Nebpehtie, Nebt-Unnut, Nebsekhem, Necerheperre setepenamun, Necef taşı, Neçerihet, Ned-Er-Tcher, Nef, Nefertum, Nefer-Tem, Nefer-temu, Neferbire, Nefermenhes, Nefer-ef-Nesru, Neferhotp, Neferheprure, Neferronpet, Nefersekheru, Neferites, Neferites I, Neferites II, Neferirkare, Kakai, Neferkaptah, Neferkare, Neferkare, Neferkare setepenre, Neferkeyeemper-Amun, Nefer-Nefru-Aton, Nefertari, Nefertiti, Neferhotep, Nefermaat, Nefertem, Nefrusobk, Nefrure, Nefrusobk, Nefthis, Nehahrayı, Nehbet, Neheb, Neheb-nefert, Nehab, Nehebkhau, Nehebe-Kau,

Neheb-kau, Nehesi, Nehesi, Neıt, Neith, Nekhabed, Nekhbet, Nekhen, Nekherafes, Nekho I, Nekho II, Nekropolis, Nektanebo I, Nektanebo II, Nektanibis, Nekhtu-Amen, Nemrut, Nemrut, Nemrut, Nemset, Nemes, Nen, Neper, Nepit, Nephthys, Nepri, Neter, Neterler, Netyerihet, Neter-khert, Neteraantmwmw, Nepthys, Nesi, Neuserre İzi, Nesamun, Nesi-sokar, Neyit, Niambara'lar, Ni-anh-ptah, Nil dilleri, Nil nişanı, Nil-çad dilleri, Nil, Nil-sahra dileri, Nimaatre, Nima'atapi III, Nineçer, Nipaatap, Nisut-biti, Nit, Nitakrit, Nitokris, Nitokris, Nitokris, Nitokris, Niuserre, Nofret, Nofrit, Nofruptah, Nomark, Nomarkhes, Nome, Nomos, Nout, Novelası, Nt, Nu, Nubcheperra-intep, Nubheperre, Nubit, Nubkaure, Nuerce, Nuerler, Nun, Nu, Nut, Nuıt, Nut, Nut-urt, Nuit, Nunu, Nübye, Nübye çölü, Nübye dili, Nübye keçisi, Nübyeliler.

O

Obelisk, Oebsenuef, Oetesh, Ogdoad, Ogdoas, Oik, Oksyrrynkhos, Oktodrakhmos, Ombos, Onuris, Opet, O'pert, Oraculum, Orta krallık, Osiris-Apis, Osar-Apı, Osiris-Hapis, Oseybus, Osireon, Osiris, Osiris ayağı, Osiris dini, Osorkon, Osorkon I, Osorkon II , Osorkon III, Osorkon IV, Ost, Ostrakon, Osymandias, Oujda, Ousheptis.

Ö

Ölüler kitabı, Ölü gömme geleneği.

Q

Qadesh, Qadeshet, Qeb, Qebhsennuf, Qereret, Qetesh, Qudshu.

P

Pa, Pabahi, Pabasa, Pa-douait, Pahet, Palaeomastodon, Palermo taşı, Pami, Panehesi, Panopolis, Papirüs, Papirüsçü, Papirüsgiller, Papremis, Paramessu, Parapıthecus, Parysatis, Pasedu, Pedubaste, Pedubastis, Peftoaubast, Peheri, Pelusium, Pelusium kolu, Pelusium körfezi, Peniut, Pentastateron, Pentaveret, Pentu, Pepe, Pepi I Merire, Pepi II, Per-baneh Cedet, Peribsen, Per-sopdu, Peruka, Per-ur, Per-Usire, Pervacit, Pesedj, Peser, Petbe, Peti, Petomenope, Pietro Della Vale, Petosiris, Pharos, Philai, Pianhi, Piramit, Piramitcik, Piramit kubiti, Piankhi, Piere Motet, Pinedcem, Pinedcem I, Pilon, Pithom, Pınecem II, Piphururievs, Piye, Plutark, Pnka, Polis, Polydamma, Portre, Port Said, Prohylobates, Pronaos, Proskinem, Psammetik, Psammetik I, Psamutis, Psammetik II, Psamtik III, Pselket, Psen, Psödo-grup, Pst, Psusennes,

Psusennes I, Psusennes II, Psykhostasia, Ptah, Ptahhotpe, Ptolemaios, Ptolemaios I Soter, Ptolemaios II Philadelphos, Ptolemaios Efesil, Ptolemaios III Euergetes, Ptolemaios IV Philopator, Ptolemaios V Epiphanes, Ptolemaios VI Philometor, Ptolemaios VII Neos Philopator, Ptolemaios VII Euergetes, Ptolemaios X P hilometor Soter II Lathyros (IX-VIII), Ptolemaios X Aleksandros I, Ptolemaios XI Aleksandros II, Ptolemaios XIII, Ptolemaios XIV, Ptolemaios XV Kalsarion, Ptolemaios, Ptolemaios, Ptolemaios, Ptolemaios IX Aplon, Ptolemaios VIII Eupator, Ptolemaios Kerauns, Ptolemais, Ptolemaios Caudios, Pui, Punt, Pygmailer, Pyramidion.

R

Ra, Ra-cedef, Ra-hoor-Khuit, Ra-harmachi, Rafa, Rahotep, Raiay, Rakotis, Ramesses, Ramose, Ramses, Ramses I, Ramses II Meriamun, Ramses III, Ramses IV, Ramses V, Ramses VI, Ramses VII, Ramses VIII, Ramses IX, Ramses X, Ramses XI, Ramose, Ramesseum, Rampsinitos, Ras garip, Ravza, Re, Rea-mose, Recedef, Rehmire, Rekhmere-ra, Rekhti-Merti, Reneb, Renenet, Renenet, Renenutet, Renpet, Repit, Rereti, Reret, Reshep, Reshpu, Res Şuheyr, Reşit, Reşit taşı, Reuter Gabriella, Riyah, Ro-Setaou, Roy, Rudamon, Rut-tettet.

S

Sa, Sachmet, Se-El-Hagar, Safaga, Saft-el-Hinna, Sag, Sahure, Shu, Sahu, Sahu-ra, Shta, Sais, Saite, Sait kolu, Sak, Sakare, Sekhmet,Sakhmet, Sakkare, Sal, Salitis, Samalut, Samanad, Sanenput, San-ankhu, San-el - Hagar, Sardos, Sas, Saah, Saah-en-mut-f, Satre, Satre Meriamun, Sarenput, Sarıp İerios, Sarkofaj, Satamon,Satet, Satre, Satis, Sarular, Schmoun merdiveni, Seankare, Seb, Seb, Sebek, Sebek kültürü, Sebekemsaf, Sebekhotep, Sebennytos, Sebil, Sebil kültürü, Sebitku, Sechemre Vepmat, Sechemre Schedtave, Sed şenliği, Sedeinge tapınağı, Sefekh, Sehaenre, Sehemhat, Sehemheperra satepenre, Sehemre hutaui, Sehemre seuactui, Sehertaui, Sehetepibre, Sekenenre, Sekenenre-Tq'o, Seker, Sekhem, Sekhemket, Sekhmet, Sekhet gemisi, Sekhet-Aau, Sekhet-her-aşt-aru, Sekhet-hetepet, Sekhet-sanhemu, Sekhet, Sel ayları, Selket, Selkıt, Selkis, Sepa, Sep, Septu, Serket, Serquet, Selum, Semenkhare, Sema-taui, Sematauitefnahte, Semalut, Semempsen, Semetauitefnahte, Semend, Semerhet, Senahtenre, Seneceu, Senfruwa, Sennefer, Senures, Senmut,Senotaf, Senou, Sensuret I, Sensuet II, Sensuret III, Sentsenebtis, Sepseskaf, Serapeion, Serapis, Sersou, Seshet-kheru, Seshat, Sesmu, Se-

sostris, Sesostris I, Sesostris II, Sesostris III, Seshat, Setau, Set-gesu, Setekh, Setesh, Seti, Sutekh, Seth, Sethnahte, Sethos, Seti, Seti I, Seti II, Setisiton, Setna, Sethos I, Sfenks, Sfenks Stell, Sf-t, Shaı, Shay, Shaıt, Shed, Shai, Shens, Shenty, Shu, Shunet el-zebib, Shemhet, Shetait, Shesmetet, Shesmu, Sıcaklık ayları, Si, Siamon, Sibel nam, Sidi barrani, Silsile, Simbilavayn, Sin çölü, Sinadağı, Sinnuris, Sinosefal, Sinuhe'nin masalı, Siptah, Sirius kültürü, Sistrum, Sitatoriunet, Sitmerhut, Stela, Siyah piramit, Smam, Skarbe, Smetti, Smendes, Snefru, Sobek, SobekhotepI, Sobekhtep II, Sobekhotep III, Sobekhotep IV, Sobeknofru, Sobh, Sons-of-Horus, Sothis, Sopdet, Sopd, Sopdu, Sopedu, Sochet, Sohag, Soi, Sokar, Sokaris, Sokarıs, Soker, Sokharis, Soleb tapınağı, Sothis, Sothis dönemi,Speos, Sopdu, Sphınx, Strabon,(),Strategos,(),Su,Sua,Suchos, Sudan dilleri,Sunak, Suneh, Surid, Süveyş, Süveyş kanalı, Süveyş kıstağı, Süveyş körfezi, Sx, Syene, Syrinks.

Ş

Şabaka, Şabataka,Şapenupet, Şapenupet I, Şapenupet II, Şapenupet II, Şapsesre, Şarm-el şeyh, Şebitku, Şepseskaf, Şasu, Şeşi, Şeşonk, Şeşonk I, Şeşonk II, Şeşonk III, Şeşonk IV, Şeşonk V, Şepeskaf, Şeta, Şibin el-kom, Şoşenk, Şu, Şu'nun direği, Şuroy.

T

Ta, Taç, Tadukhepa, Taharka, Tahta, Tahutı, Ta-ret, Tasa, Takai, Takelot, Takelot I, Takelot II, Takelot III, Tam, Tanis, Tanis kolu, Tanrının babası, Tanta, Tantamanı, Tanrıça, Tanutamon, Tapınak, Tarikheuein, Ta'o I, Ta'o II, Ta-she, Tau, Tasa, Tausret, Tatenen, Tattu, Tau, Taurt, Tasiyen, Thurerıs, Taveret, Tba, Tçatça reisleri, Tçatçau, Tcheser-tep, Teb, Tebain, Tefnanthe, Tefnut, Tefen, Tefenet, Tefnet, Tehefau, Tehefet, Tehenu, Tehutı, Tehseret, Tel el-kebir, Tel-Atrib, Tel-Basta, Tell-El-Fara'ın, Tell-el-Mukadam, Tel-el-Rub'a, Tel-el-Timai, Tel-El-Yahudiye, Tekh-bu-maa, Tem, Temu, Temu, Tenktamon, Temu-Hermachis, Tentamon, Teos-ırmaterne, Tet, Teti, Teti-anh-kem, Tetişeri, Tf-tf, Thebai, Thebais, Thebais, Thebmutis, Thehennu, Thenemi, Theogomania, Theorıs, Thinis, Thmuis, Thoeris, Thon, Thot, Thot, Thoth, Thothotep II, Thueris, Thun, Thuthu, Thutmosis, Timsah, Ti, Ti, Tin, Tis, Tis dönemei, Titheprure setepenre, Tiye, Titua, Tiye, Tka, Tkar, Tmat, Tna, Tod, Toerıs, Toprakkhia, Tosertasis, Tpheıns, Trifis, Troglodıtler, Tu, Tum, Tumilat vadisi, Tune el-cebel, Tunip, Turi, Tut, Tut,

Tutu, Tu-tu, Tutankhamon, Tutmosis, Tutmosos I, Tutmosis II, Tutmosis III, Tuthmosis IV, Tuu.

U

Uahibre, Uatch-rekhit, Ubastet, Ugaf, Ua, Uah, Uahkare, Uakh, Uamemti Uas, Uacheperre, Uatch-nesert, Uauat, Ubienthes, Uenepher, Udimu, Uğur, Uhemibre, Unas, Unut, Un, Un-Nefer, Uneg, Un-nefer, Unut, Unpet-ent-Heru, Unti, Uni, Uoole, Uraeus, Usekh-nemtet, Utko, Uto, Usaphis, Usciabti, Useramon, Userhaure, Meriamun, Userkaf, Userheprure setepenre, Userkare, Userkare, Usermaatre achenamun, Usermatre Meriamun, Usermatre Meryamun, Usermatre Seheperenre, Usermatre setepenamun, Usermaatre setepenre, Usermaatre setepenre, Usermaatre setepenre, Usermatre Setepenru, Usermatre Setepenamun, Usermaatre setepenamun, Usermaatre Setepenamun, Usermaatre Setepenamun, Usermatre Setepenenre Meriamun, Userre setepenptah, Usert, Usertate, Usıre, Usx.

W

Wa, Wadjdet, Wadj-Wer, Waset, Wenut, Wepawet, Werhi-kaou, Weret, Wosret, Wosyet.

X

Xaa, Xast, Xart, Xat, Xem, Xet.

V

Vac, Vacit, Vadi Natrun, Valentinus, Verim ayları, Veser-ptah, Vinher Khaa, Vannina, Venamon, Venis, Veşer-Ptah, Vusuris.

Y

Yakobher, Yaratılış Yeni imparatorluk, Yeraltıkitapları, Yınepu.

Z

Zagazig,Zahi Hawas, Zanath, Zatayat, Zaviyet-el-Amvat, Zehen, Zeda-Hons-uef, Zobe, Zodyak, Zoser, Zoserheprurre, Zoserkare.

AÇIKLAMALAR

Kralların listesini hazırlayan yazarların çalışmaları için kısa açıklamalar

Yerli ya da yabancı yazarlar, Üniversite profesörleri tarafından değişik tarihlerde hazırlanmış "Eskiçağ Mısır Hanedanlar" listesine aşağıda değiştirilmeden bir kez daha kaynak olabilir düşüncesiyle yer verdim. Araştırmalarımda nedense sağlıklı Hanedanlar listesine ulaşamadım. Yazılanların çoğunda neredeyse muhtar konumunda görev yapanlar bile hanedanlık listesine kral olarak ilave edilmiştir. Yanıltıcı tarihsel kaynakların yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın benimseneceğine inanıyorum. Eksik çalışmalar ilerde konusunda araştırma yapmak isteyen diğer araştırmacı yazarlar için inanılmaz hatalara yol açar. Bu nedenle her yeni eserde Mısır ile ilgili tarihi kaynaklar değişmektedir. Öncelikli olarak yeni çalışmalar gözden geçirilip ön değerlendirmeye alınmasının gerektiğini düşünüyorum. Hazırladığım bu kitaptaki bilgilerle Eskiçağ Mısır Uygarlığını incelerken belki de daha sağlıklı Hanedanlar listesi oluşturmuş olursunuz. Bu uygarlık ile ilgili kısaltılmış metinlerle tarihsel açıdan yaralanmanın da kolay olacağını hatırlatırım. Kitaptaki veriler kaynaklar kısmındaki kitaplardan incelenerek elde edilmiştir. Arzu edenler kaynak kitaplardan da bilgi sahibi olabilirler.

Tablo-1[1]
KRALLARIN KRONOLOJİK LİSTESİ

Hanedanlık öncesi dönem (3100 - 2780)
Akrep

I. Hanedan
Narmer (Menes) / Aha/cer/vac/Den/Acib/Semerhet/Ka'a
II. Hanedan
Hetepsehemvi/Re'nep/Ninecer/Ouneg-
Vune/Sendi/Peripsen/Ha'sehem/Ha'sehemvi.

ESKİ KRALLIK (2780 - 2400)

III. Hanedan (2778-2723)
Nebka/Neçerihet-Coser/Sehemhet/Zanaht (Nebka)
/Ha'ba/Neferka/Huni
IV. Hanedan (2723 - 2563)
Snofru/Keops/Ra'cedef/Kefren/Mikerinos/Şepseskaf.
V. Hanedan (2563 - 2423)
Userkaf/Sahure/Neferirkare-Kakai/Şepseskare.
Ra'neferet/Neuserre'izi/Menkauhor/Cedkare İzezi/Venis.
VI. Hanedan (2423 - 2300)
Teti/Usirkare/Merire-I-Pepi/Merire-
Nemtyemzaf/Neferkare-Pepi II
Birinci ara dönem (2400/2413? - 2065)
V. Hanedanın sonu
Pepi II (Saltanatın sonu) Merenre II/Nitokris

[1] Tablo 1Bu kronolojik liste Jean Vercoutter'in yazdığı ve İletişim Yayınları tarafından 1992 yılında birinci basımı ve 1994 yılında da ikinci basımı yayınlanan "Eski Mısır Tarihi" adlı eserinde isimler ve tarihler değişikliğe uğratılmadan olduğu gibi aktarılmıştır. Bu yazar da kronolojik listeyi J. Vandıer tarafından yazılan "Doğu Akdeniz Halkları" serisinin ikinci kitabı olan 1962 yılında yayınlanan "Mısır Krallarının Kronolojik Listesi" bölümünden faydalandığını belirtiyor. Ayrıca kronolojik listenin tarihçiler tarafından tartışıldığını da notlarına eklemiş.

VII. Hanedanlar (Hayali) VIII. Hanedan (? – 2220)
Çok az bilinen bir hanedan olduğundan kral listesini vermek imkansızdır.
IX. Hanedan (Herakleipolis'te) (2222 – 2130)
Heti I (2222 – 2180) Bilinmeyen pek çok kral (2180 – 2130)
X. Hanedan (Herakleipolis'te) (2130 – 2070)
Neferkare (2130 – 2020) /Heti III (2120 – 2070) /Merikare (2070-2050)
XI. Hanedan (Teb) (2160-2000)
I. İnyotef (2130 – 2120) II. İnyotef (2120 – 2070). III. İnyotef (2070 – 2065)
(X. Hanedan'la XI. Hanedan'ın başlangıçı birbirinin aynıdır.)

ORTA KRALLIK (2065 – 1785)

XI. Hanedan'ın sonu (2065 – 2000)
Mentuhotpe I (/2065-2015) /Mentuhotpe II (2015-2010) /Mentuhotpe III (2010-2000)
XII. Hanedan (2000 – 1785)
Amenemhet I (2000-1970) Senvosret I (1970-1936) /Amenemhet II (1938-1904) /
Senvosret II (1906-1888) /Senvosret III (1887-1850) /Amenemhet III (1850-1800) /
Amenemhet IV (1800-1792) /Sebekkare (1792-1785)

İkinci ara dönem (1785/1788 – 1580)
XIII. Hanedan (1785 – 1680)
Amenemhet-Sebehotpe/Sehemkare-Svactavi/Hencer/Amenemhet/Ameni-İnyotef-Amenemhet/Ka-Amenemhet/Hutavire Vegaf/Merneferre Senvosret.
İçlerinde birçok Ced'anhre, Neferhotep, Sebehotpe ve Dedumose'nin bulunduğu 27 kral vardır. XIII ve XIV. Hanedanlarınkrallarının kronolojisi kesin değildir. Bir çoğu aynı anda saltanat sürmüş olmalıdırlar.
XV. ve XVI. Hanedanlar (1730-1580)

Hian/Apofis I/Apofis II/Avoserre/III. Aakenenre-Apopi

XVII. Hanedan (1680-1580)

Inyotef ve ya Sebekemzaf adını taşıyan 15 kral vardır. Hanedan Sekenenre'Ta'o ve Kamose'nin saltanat dönemleriyle son bulur.

YENİ KRALLIK (1580-1200)

XVIII. Hanedan *(1580-1314)*

Ahmosse-İ.Ö. 1580-1558/Amenofis I-İ.Ö. 1557-1530/Tutmosis I-İ.Ö. 1530-1520/Tutmosis II-İ.Ö. 1520-1505/Hatşepsut. İ.Ö. 1505-1484/Tutmosis III-İ.Ö. 1504-1450/Amenofis II. İ.Ö. 1450-1425?/Tutmosis IV. İ.Ö. 1425-1408?/Amenofis III-İ.Ö. 1408-1372/Amenofis IV (Akhenaten) İ.Ö. 1372-1354/Semenkhare-Tutankhamon-Aya-Haremhat-İ.Ö. 1354-1314

XIX. Hanedan (1314-1200)

Ramses I İ.Ö. 1314-1312/Setos I- İ.Ö. 1312-1298/Ramses II İ.Ö. 1301-1235/
Merneptah/Amenmesse/Merneptah-Siptah İ.Ö. 1219-1210/ Setos II/Ramses-Siptah/Tvosre

Çöküş dönemi (İ.Ö. 1200-1085)

XX. Hanedan (İ.Ö. 1200-1085)

Setnahte İ.Ö. 1200-1198/Ramses III İ.Ö. 1198-1166/
Ramses IV-V-VI-VII-VIII-IX-X-XI-İ.Ö.: 1166-1085)

Geç dönem İ.Ö. 1085-332

XXI. Hanedan İ.Ö. 1085-950

Smendes ve Herihor İ.Ö. 1085-1054/Psusennes I ve Pinudcem İ.Ö. 1054-1009/
Amenoftis İ.Ö. 1009-1000/Siamun İ.Ö. 1000-984/Psusennes II İ.Ö. 984-950

XXII. Hanedan İ.Ö. 950-730

Şoşenk I İ.Ö. 950-929/Osorkon I İ.Ö. 929-893/Takelot I-İ.Ö. 893-870/Osorkon II İ.Ö. 870-847/ Şoşenk II İ.Ö. 823-772/Pami İ.Ö. 772-767/Şoşenk V (Şeşonk II) İ.Ö. 767-730.

XXIII. hanedan İ.Ö. 817?-730

Pedubaste İ.Ö. 817-763/Şoşenk IV İ.Ö. 763-757/Osorkon III-İ.Ö. 757-748/Takelot III Amonrud ve Osorkon IV İ.Ö. 748-730

XXIV. Hanedan İ.Ö. 751-656.

Pi'anh (Piye) İ.Ö. 751-716/Şabaka İ.Ö. 716-701/Şebitku İ.Ö. 701-689/Taharka İ.Ö. 689-663/ Tantamanı İ.Ö. 663-656.

XXII, XXIII, XXIV, XXV. kısmen birbirinin aynıdır.

XXIII. Hanedanın tarihleri yaklaşık olarak verilmiştir.

XXVI. Hanedan (Sais Hanedanı) İ.Ö. 663-525

Psammetikus I İ.Ö. 663-609/Nekho İ.Ö. 609-594/Psammetikus II-İ.Ö. 594-588/ Apries İ.Ö. 588-568/Amasis İ.Ö. 568-526/Psammetikus III İ.Ö. 526-525

XXVII. Hanedan ya da I Pers egemenliği İ.Ö. 525-404

Kambises İ.Ö. 525-522/Darios I (Dara I) İ.Ö. 522-485/Kserkses İ.Ö. 485-464/
Artakserkses İ.Ö. 464-424/Darios II (Dara II) İ.Ö. 424-404.

XXVIII. Hanedan,

Amirte İ.Ö. 404-398

XXIX. Hanedan İ.Ö. 398-378

Neferites I İ.Ö. 398-392/Hakoris İ.Ö. 392-380/Psammutis İ.Ö. 380-379/
Neferites II İ.Ö. 379-378.

XXX. Hanedan İ.Ö. 378-341

Nektanebo I-İ.Ö. 378-360/Teos İ.Ö. 361-359/Nektanebo II İ.Ö. 359-341

İkinci Pers egemenliği İ.Ö. 341-333

Artakserkses III Okhus İ.Ö. 341-338/Arses İ.Ö. 338-335/Darios III-kodoman İ.Ö. 335-333.,
İ.Ö. 332 yılında Büyük İskender firavunların geleneğine son verdi.

Tablo-2[2]

TİNİTLERDEN ÖNCEKİ DEVİR KRALLAR:

M.Ö. IV. Bin
Akrep-Kral/Narmer
I'inci sülale
Menes (M.Ö. 3315?) /Khent/Cet/Udimu (Den Anzib) /Semerkhet/Ka
II'nci sülale
Peribsen

ESKİ İMPARATORLUK (M.Ö. 2778-2413)
III'üncü sülale
Nekherafes (Babaü) /Ceser/Hu (Huni)
IV'üncü sülale
Snefru/Keops (Khufu) /Kefren (Khafre) /Mikerinos (Menkaure)
V'inci sülale
Uzerkof/Unas

BİRİNCİ ARA DEVİR (M.Ö. 2413-2065)
VI'ıncı sülale
Teti/Uzerkare/1'nci Pepi/Merenre/2'nci Pepi/2'nci Merenre/ VII-VIII-IX-X'ncu sülaleler

ORTA İMPARATORLUK (M.Ö. 2065-1585)
XI'inci sülale
Antef/I nci Mentuhotep/II nci Mentuhotep/III ncü Mentuhotep/ IV ncü Mentuhotep/V nci Mentuhotep

XII'nci sülale (M.Ö. 2000-1787)
I. Amenemhat. (M.Ö. 2000-1970) /I. Sesostris. (M.Ö. 1970-1939) /II. Amenemhat. (M.Ö. 1936-1887) /II. Sesostris. (M.Ö. 1936-

[2] Prof. Dr. Afet İnan'ın 1992 yılında Türk Tarih Kurumu Yayınları tarafından yayınlanan "Eski Mısır tarihi ve Medeniyeti" adlı araştırma kitabında düzenlemeye çalıştığı kronolojik liste J. Vandıer'in listesiyle hiç bağdaşmadığı ortaya çıkıyor.

1887) /III. Sesostris. (M.Ö. 1887-1850) /III. Amenemhat (M.Ö. 1849-1800) /IV. Amenemhat. (M.Ö. 1800-1792) /Sebeknefrure (Kraliçe) (M.Ö. 1791-1788)

İKİNCİ ARA DEVİR VE HİKSOSLAR (M.Ö. 1788-1580)

XIII'üncü sülale

Amenemhat-Sebekhotep/Neferhotep/Diodumes

XIV'üncü sülale

XV'inci sülale

Salitis/Bnon/Apakhnas/Apofis/İannas/Assis

XVI-XVII'nci sülaleler

YENİ İMPARATORLUK (M.Ö. 1580-1085)

XVIII nci sülale (M.Ö. 1580-1320)

I. Ahmosis. (M.Ö. 1580-1558) /I. Amenofis. (M.Ö. 1558-1530) /I. Tutmosis. (M.Ö. 1530-1520) / II. Tutmosis. (M.Ö. 1520-1505) /Haçepsut (Kraliçe) (M.Ö. 1505-1483) /III. Tutmosis. (M.Ö. 1484-1450) /II. Amenofis. (M.Ö. 1450-1425) /IV. Tutmosis. (M.Ö. 1425-1405) /III. Amenofis. (M.Ö. 1405-1370) /IV. Amenofis. (M.Ö. 1370-1352) /Semenkhare. (M.Ö. 1352-1320) /Tutankhaton. (M.Ö. 1352-1320) /Ay. (M.Ö. 1352-1320) /Horemheb. (M.Ö. 1352-1320).

XIX'uncu sülale (M.Ö. 1320-1200)

I. Ramses. (M.Ö. 1320-1318) / I. Setos. (M.Ö. 1318-1299) / II. Ramses. (M.Ö. 1298-1232) /

Mineptah. (M.Ö. 1232-1224) /Arsu. (M.Ö. 1223-1200)

XX'nci sülale

Setnakht. (M.Ö. 1200-1198) /III. Ramses. (M.Ö. 1198-1166) /IV. Ramses. (M.Ö. 1166-1160) / IX. Ramses (M.Ö. 1115) /XI. Ramses. (M.Ö. 1100-1085).

XXI'inci sülale (M.Ö. 1085-950)

Herihor/Smendes/I. Psusennes/Piankh. i (I. nci Pinecen) /Menkheperre

XXII. ve XXIII'üncü sülaleler (M.Ö. 950-730)

XXII'inci sülale

I. Şoşenk. (M.Ö. 950) /I. Oserkon/III. Şoşenk (M.Ö. 750)

XXIII'üncü sülale
Teduhast/III. Oserkon. (M.Ö. 730)
XXIV'üncü sülale (M.Ö. 730-715)
Tefnakht. (M.Ö. 730) /Bokharis. (M.Ö. 720-715)
XXV'inci sülale (M.Ö. 715-663)
Şabaka. (M.Ö. 715-701) /Şabataka. (M.Ö. 701-689) /Taharka. (M.Ö. 689-664) /Tenktamon (M.Ö. 664-663)
XXVI'ncı sülale (M.Ö. 663-525)
I. Psammetik. (M.Ö. 663-609) /II. Nekao. (M.Ö. 609-594) /II. Psammetik. (M.Ö. 594-588) /Apries (M.Ö. 588-568) /Amasis. (M.Ö. 568-526) /III. Psammetik. (M.Ö. 525)
XXVII'nci sülale (M.Ö. 525-405)
XXVIII-XXIX-XXX'uncu sülaleler (M.Ö. 405-333)
XXX'ncu sülale
Akoris

Tablo-3[3]
XVIII-XIX-XX HANEDANLAR LİSTESİ

XVIII. Hanedan kralları
Ahmosis (İ.Ö./1539-1514) /Amenophis I (İ.Ö./1514-1493) /Thutmosis I (İ.Ö./1493-1483) /Thutmosis II (İ.Ö./1483-1479) /Hatshepsut. (İ.Ö./1479-458) /Thutmosis III (İ.Ö./1458-1426) /Amenophis II (İ.Ö./1426-1400) /Thutmosis IV (İ.Ö./1400-1390) /Amenophis III (İ.Ö./1390-1353) /Amenofis IV (Akhenaton. İ.Ö./1353-1336) /Smenkhkare (İ.Ö./1334-1333) /Tutankhamun (İ.Ö./1333-1323) /Ay (İ.Ö./1323-1319) /Horembeb (İ.Ö./1319-1292).

XIX. Hanean kalları

[3] Rolf Krauss tarafından araştırılan XVII-XVIII-XIX-XX. hanedanlar döneminde hüküm sürmüş kralların listesi. Mısır Müzesi-Berlin arşivlerindeki kaynaklardan yararlanıp, araştırma yaparak bir liste haline getirilmiş. Bu tablo 1998 yılında ABD'de yayımlanan "National Geographic" adlı derginin Eylül sayısında yayınlanmıştır. Tablodaki krallar dönemini belirten tarihler nedense Prof. Dr. Afet İnan ile Jean Vercoutter'in tablolarıyla biribirini tutmuyor.

Ramses I (İ.Ö./1292-1290) /Seti I (İ.Ö./1290-1279) /Ramses II (İ.Ö./1279-1213) /Merneptah (İ.Ö./1213-1204) /Seti II (İ.Ö./1204-1198) /Amenmesse. (İ.Ö./1203-1200) /Siptah (İ.Ö./1198-1193) /Tawosret (İ.Ö./1193-1190)

XX. Hanedan kralları

Sethnakhte (İ.Ö./1190-1187) /Ramses III (İ.Ö./1187-1156) Ramses IV (İ.Ö./1156-1150) /Ramses. V (İ.Ö./1150-1145) /Ramses. VI (İ.Ö./1145-1137) /Ramses. VII (İ.Ö./1137-1129) /Ramses. VIII (İ.Ö./1129-1128) /Ramses IX (İ.Ö./1128-1110) /Ramses. X (İ.Ö./1110-1106) /Ramses. XI (İ.Ö./1106-1078)

Tablo-4[4]

Hanedanler öncesi dönem:

"Akrep"... İ.Ö. 3050, Ka (Zehen), Narmer

1. Hanedan (İ.Ö. 3000-2800) -Arkaik Dönem

Aha (Athothis), Cer (Kenkenes), Cet (Uenephes), Den (Usaphais), Anecib (Miebis), Semerhet (Semempses), Ka'a (Ubienthes)

2. Hanedan (İ.Ö. 2800-2670)

Hotepsehemvi, Reneb, Nineçer, Peribsen, Hasehemvı

3. Hanedan (İ.Ö. 2670-2600) -Eski Krallık

Nebka, Zoser. (İ.Ö. 2654-2635), Sehemhet, Huni (İ.Ö. 2625-2600)

4. Hanedan (İ.Ö. 2600-2487)

Snefru (İ.Ö. 2600-2571), Keops (Hufu) (İ.Ö. 2571 2548), Recedef. (İ.Ö. 2548-2540) Kefren (Hafre). (İ.Ö. 2540-2514), Mikerinos (Menkaure). (İ.Ö. 2510-2491), Şepseskaf. (İ.Ö. 2491-2487)

5. Hanedan (İ.Ö. 2487-2348)

[4] Erik Hornung tarafından kaleme alınan" Mısır Tarihi" adlı kitabında da hanedanlarla ilgili verilen bilgiler tam olarak tatmin edici görülmüyor. Olanakları ve araştırma yapmak için sponsorları bulunan araştırmacı yazarların içine düştükleri yalnışlar ister istemez Eskiçağ Mısır bilgileri için, içinden çıkılmaz hatalar yaratıyor. Kitabın içeriğine bakıyorsun başka verdikleri hanedan listesi ise başka. Bu kitap Kabalcı Yayınevi tarafından yayınandı.

Userkaf. (İ.Ö. 2487-2480), Sahure. (İ.Ö. 2480-2468), Neferirkare (İ.Ö. 2468-2449) Neuserre. (İ.Ö. 2443-2419), Menkauhor. (İ.Ö. 2419-2411), Cedkare (Asosi). (İ.Ö. 2411-2378), Unas. (İ.Ö. 2378-2348)

6. Hanedan (İ.Ö. 2348-2198)

Teti. (İ.Ö. 2348-2320), Userkare, Pepi I Merire.. (İ.Ö. 2316-2284), Merenre I (İ.Ö. 2284-2270), II. Pepi Neferkare. İ.Ö. (2270-2205), II. Me ren re Anti em saf, Nitokris.

7 ve 8 Hanedan (İ.Ö. 2198-2160) -İlk ara dönem

Çok sayıda kısa ömürlü kral

9 ve 10 Hanedan..... (İ.Ö. 2160-1980)

III. Heti (Ahthoes), Merikare

11. Hanedan (İ.Ö. 2081-1938)

I. İnyotef (Sehertaui).. (İ.Ö. 2081-2065), II. İnyotef (Vahanh). (İ.Ö. 2065-2016), III. İnyotef (Nahtnebtepnefer). (İ.Ö. 2016-2008), I. Mentuhotep (Nebhepetre). (İ.Ö. 2008-1957), II. Mentuhotep (Seanhkare). (İ.Ö. 1957-1945), III. Mentuhotep (Nebtauire). (İ.Ö. 1945-1938)

12. Hanedan (İ.Ö. 1938-1759) -Orta Krallık

(Orta iktidar nedeniyle kesişen tarihler)

I. Amenemhet (Sehetepibre). (İ.Ö. 1938-1909), I. Senusret (Heperkare). (İ.Ö. 1919-1875), II. Amenemhet (Nubkaure). (İ.Ö. 1877-1843), II. Senusret (Haheperre).. (İ.Ö. 1845-1837), III. Senusret (Hakaure). (İ.Ö. 1837-1818), III. Amenemhet (Nimaatre). (İ.Ö. 1818-1773), IV. Amenemhet (Maaherure). (İ.Ö. 1773-1763), Sobeknofru. (İ.Ö. 1763-1759)

13. Hanedan (İ.Ö. 1759-1630) -İkinci ara dönem

Ugaf (Khutauire). (İ.Ö. 1759-1757), I. Sobekhotep (Haanhre), Auibre, II. Sobekhotep (Sehemre-hutaui), Hencer (Userkare), III. Sobekhotep (Sehemre-seuactaui), I. Neferhotep (Hasehemre). (İ.Ö. 1705-1694), IV. Sobekhotep (Haneferre). (İ.Ö. 1694-1685, Aye (Merneferre ve daha birçokları

14. Hanedan (İ.Ö. 1700-1630)

Nehesi ve deltanın küçük kralları

15 ve 16 Hanedan (Hiksos) (İ.Ö. 1630-1522)

Salitis (Sehaenre?), Şeşi (Maaibre?), Yakobher, Hian (Hayan, Seuserense), Apepi (Aauserre). (1573-1533) Hamudi.. (1533-1522).

17. Hanedan (Teb (İ.Ö. 1640-1539)

İnyotef (Nubheperre). (İ.Ö. 1630'a doğru), I. Ta'o (Senahtenre). (İ.Ö. 1570 c.), II. Ta'o (Sekenenre). (İ.Ö. 1560/50'ye doğru), Kamose (uacheperre). (İ.Ö. 1543-1539)

18. Hanedan (İ.Ö. 1539-1292) -Yeni Krallık

Ahmose (Nebpehtire). (İ.Ö. 1539-1514), I. Amenofis (Zoserkare). (İ.Ö. 1514-1493), I. Tuthmosis (Aaheperkare). (İ.Ö. 1493-1842), II. Tuthmosis (Aaheperenre). (İ.Ö. 1482-1479) Hatşepsut (Maatkare). (İ.Ö. 1479-1458), III. Tuthmosis (Menheperre). (İ.Ö. 1458-1426) II. Amenofis (Aaheprure) (İ.Ö. 1426-1400), IV. Tuthmosis (Menheprure). (İ.Ö. 1400-1390, III. Amenofis (Nebmaatre). (İ.Ö. 1390-1353), IV. Amenofis /Akhenaton. (Neferheprure). (İ.Ö. 1353-1336) Smenhkare (Anhheprure). (İ.Ö. 1336-1333), Tutankhamon ((Nebheprure). (İ.Ö. 1333-1323), Aya (Heperheprure).. (İ.Ö. 1323-1319), Horemheb (Zoserheprure). (İ.Ö. 1319-1292)

19. Hanedan (Erken Ramses Dönemi): (İ.Ö. 1292-1188)

I. Ramses (Menpehtire). (İ.Ö. 1292-1290), I. Seti (Menmaatre). (İ.Ö. 1290-1279),

II. Ramses (Usermaatre Setepenre). (İ.Ö. 1279-1213), Merenptah (Baenre Meriamun). (İ.Ö. 1213-1203) II. Seti (Userheprure Setepenre). (İ.Ö. 1203-1196), Amenmesse (Menmire), Siptah (Ahenre Setepenre). (İ.Ö. 1196-1190) Tausret (Satre Meriamun). (İ.Ö. 1190-1188)

20. Hanedan (Geç Ramses Dönemi) (y. 1188-1075)

Sethnahte (Userhaure Meriamun) (İ.Ö. 1188-1186), III. Ramses (Usermaatre Meriamun) (İ.Ö. 1186-1155), IV. Ramses (Hekamaatre Setepenamun) (İ.Ö. 1155-1148), V. Ramses (Usermaatre Seheperenre) (İ.Ö. 1148-1143), VI. Ramses (Nebmaatre Meriamun (İ.Ö. 1143-1135), VII. Ramses (Usermaatre Setepenre Meriamun) (İ.Ö. 1135-1129), VIII. Ramses (UsermaatreAchenamun) (İ.Ö. 1129-1127), IX. Ramses (Neferkare Setepenre) (İ.Ö. 1127-1108),

X. Ramses (Hepermaatre Setepenre) (İ.Ö. 1108-1104), XI. Ramses (Menmaatre Setepenptah) (İ.Ö. 1104-1075)

21. Hanedan.. (İ.Ö. 1075-945) -Üçüncü Ara dönem

Smendes (Heheperre Setepenre). (İ.Ö. 1075-1044), Amenemnisu (Neferkare) (İ.Ö. 1044-1040)

I. Psusennes (Aaheperre Setepenamun) (İ.Ö. 1040-990), Amenemope (Usermaatre Setepenamun) (İ.Ö. 993-984), Siamon (Neçerheperre Setepenamun) (İ.Ö. 978-960)

II. Psusennes (Titheprure Setepenre) (İ.Ö. 960-945),

22. Hanedan (Bubastis) (İ.Ö. 945-715)

I. Şoşenk (Hecheperre Setepenre).. (İ.Ö. 945-924), I. Osorkon (Sehemheperre Setepenre).. (İ.Ö. 924-889) I. Takelot. (İ.Ö. 889-874), II. Osorkon (Usermaatre Setepenre). (İ.Ö. 874-850), II. Takelot (Hechheperre Setepenre). (İ.Ö. 850-825), III. Şoşenk (usermaatre Setepenre). (İ.Ö. 825-773), Pami (Usermaatre Setepenre). (İ.Ö. 773-767), IV. Şoşenk (Aaheperre Setepenre). (İ.Ö. 767-730), IV. Osorkon (Aaheperre Setepenamun). (İ.Ö. 730-715?), (ve çok yerel prenslik).

23. Hanedan (İ.Ö. 818-715)

Pedibastet (Usermaatre Setepenamun). (İ.Ö. 818-793), V. Şoşenk (Usermaatre Meryanum). (İ.Ö. 793-787), III. Osorkon (Usermaatre Setepenamun). (İ.Ö. 787-759), III. Takelot (Usermaatre Setepenamun). (İ.Ö. 764-757), Rudamon (Usermaatre Setepenamun). (İ.Ö. 757-754) II Iupet. (İ.Ö. 754-715), (ve pek çok yerel prenslik)

24. Hanedan (İ.Ö. 725-712)

Tefnahte (Şepsesre). (İ.Ö. 725-718), Bakenrenef (Uahkare). (İ.Ö. 718-712)

25. Hanedan (Etiyopya) (İ.Ö. 712-664)

Kaşta (Maatre?).. (İ.Ö.?-740), Piye (Pianhi; Usermaatre v. d.). (İ.Ö. 740-713), Şabaka (Neferkare). (İ.Ö. 712-698), Şebitku (Cedkaure).. (İ.Ö. 698-690), Taharka (Hunefertemre).. (İ.Ö. 690-664), Tanutamon (Bakare).. (İ.Ö. 664-656)

26. Hanedan (Sais) (İ.Ö. 664-525) -Geç Dönem

I. Nekho (Menheperre). (İ.Ö. 672-664), I. Psamtek (Uahibre).. (İ.Ö. 664-610), II. Nekho (Uhemibre).. (İ.Ö. 610-595), II. Psamtek (Ne-

feribre).. (İ.Ö. 595-589), Apries (Haaibre).. (İ.Ö. 589-570) Amasis (Hnumibre).. (İ.Ö. 570-526), III. Psamtek (Anhkaenre).. (İ.Ö. 526-525)

27. Hanedan (Pers İktidarı) (İ.Ö. 525-404)

28. Hanedan (Amirtaeus) (İ.Ö. 404-399)

29. Hanedan (İ.Ö. 399-380)

I. Neferites (Baenre Merinetyeru)... (İ.Ö. 399-393), Psammuthis (Userre Setepenptah). (İ.Ö.: 393), Hakor (Hnemmaatre).. (İ.Ö. 393-380), II. Neferites. (İ.Ö. 380)

30. Hanedan (İ.Ö. 380-343)

I. Nektanebo (Nahtnebef; Heperkare). (İ.Ö. 380-362), Cedhor (Teos; Irmaatenre). (İ.Ö. 362-360, II. Nektanebo (Nahthorehbit; Senecemibre. (İ.Ö. 360-343)

İkinci Pers iktidarı: (İ.Ö. 343-332)

Makedonyalılar: (İ.Ö. 332-305)

Ptolemaioslar (İ.Ö. 305-30)

Roma ve Bizans iktidarı (İ.Ö. 30-İ.S. 642)

Tablo-5[5]
MISIR FİRAVUNLARI

ERKEN SÜLALE DÖNEMİ

I. Sülale (İ.Ö. 3100-2890)

Narmer (İ.Ö. 3100) /Aha- (İ.Ö. 3100) /Cer- (İ.Ö. 3000) /Cet- (İ.Ö. 2980) /Den- (İ.Ö. 2950) /Anecip- (İ.Ö. 2925) /Semerkhe- (İ.Ö. 2900) /Ka'a- (İ.Ö. 2890)

II. Sülale (İ.Ö. 2890-2686)

Hetepsekhemni- (İ.Ö. 2890) /Raneb- (İ.Ö. 2865) /N, netcer/Veneg/Sened/Peribsen- (İ.Ö. 2700) Hasekhemni- (İ.Ö. 2686)

[5] Dorling Kindersley'in hazırladığı birinci basımı 2001 yılında İngiltere'de, ikinci basımı ise 2004 yılında Türkiye'de basılan "Turizm amaçlı" Mısır ile ilgili kitapta bile eksik bilgiler var. İddialı bir şekilde yayıma hazırlanan bu kitaptaki hanedanlar listesi kabarık bir şekilde hazırlanmasına rağmen diğer araştırmacı yazarların listelerindeki açıklamalara uymuyor.

ESKİ KRALLIK

III. Sülale (İ.Ö. 2686-2613)

Sanakht- (İ.Ö. 2686-2667) /Coser- (İ.Ö. 2667-2648) /Sekhemhket- (İ.Ö. 2648-2640) /Khaba- (İ.Ö. 2640-2637) /Huni- (İ.Ö. 2637-2613)

IV. Sülale – (İ.Ö. 2613-2498)

Snefu- (İ.Ö. 2613-2589) /Keops (Kufu) - (İ.Ö. 2589-2566) /Cedefre- (İ.Ö.2566-2558) /Kefren (Hafre) - (İ.Ö. 2558-2532) /Mikerinos ("Menkaure") - (İ.Ö. 2532-2503) /Şepseskaf- (İ.Ö. 2503-2498)

V. Sülale (İ.Ö. 2494-2345)

Userkaf- (İ.Ö. 2494-2487) /Sahure- (İ.Ö. 2487-2475) /Neferirkare- (İ.Ö. 2475-2455) /Şepseskare- (İ.Ö. 2455-2448) /Raneferef- (İ.Ö. 2448-2445) /Neuserre- (2445-2421) /Menkauhor- (İ.Ö. 2421-2414) /Cedkare- (İ.Ö. 2414-2375) /Unas- (İ.Ö. 2375-2345)

VI. Sülale – (İ.Ö. 2345-2181)

Teti- (İ.Ö. 2345-2323) /Userkare- (İ.Ö. 2323-2321) /Pepi I- (2321-2287) /Merenre- (İ.Ö. 2287-2278) /Pepi II (İ.Ö. 2278-2184) /Nitokris (Kadın firavun) - (İ.Ö. 2184-2181)

BİRİNCİ ARA DÖNEM

VII ve VIII Sülaleler - (İ.Ö. 2181-2125)

Eski Mısır tarihinin bu istikrarsız döneminde ço kısa ömürlü sayısız firavun vardı. Merkezi yöetimin zayıflaması, yerel sülalelerin kurulmasına yol açmıştır.

IX ve X Sülaleler-Herakepolis - (İ.. 2160-2035)

Heti/Merikare/İti.

XI Sülale-Sadece Teb

İntef I - (İ.Ö. 2125-2112) /İntef II - (İ.Ö. 2112-2063) /İntef III - (İ.Ö. 2063-2055)

ORTA KRALLIK

XI Sülale Bütün Mısır (İ.Ö. 2055-1985)

Mentuhotep II- (İ.Ö. 2055-2004) /Mentuhotep III- (İ.Ö. 2004-1992) /Mentuhotep IV- (İ.Ö. 1992-1985)

XII Sülale – (İ.Ö. 1985-1795)

Amenemhat I- (İ.Ö. 1985-1955) /Sesostris I- (İ.Ö. 1965-1920) Amenemhat II- (İ.Ö. 1922-1878) /Sesostris II- (İ.Ö. 1880-1874) /Sesostris III- (İ.Ö. 1874-1855) /Amenemhat III- (İ.Ö. 1855-1808) /Amenemhat IV- (İ.Ö. 1808-1799) /Sebeknefru (Kadın-firavun) - (İ.Ö. 1799-1795).

XIII Sülale (İ.Ö. 17951725) (Ayrıca İ.Ö. 1795-1650 olarak bş geçen bi zamanı belirtmiş)

XIV Sülale (İ.Ö. 1750-1650)

Muhtemelen bir önceki firavunlarla zamandaş önemsiz firavunar.

İKİNCİ ARA DÖNEM

XV Sülale-Hayksoslar- (İ.Ö. 1650-1550)

Salitis/Klıyan- (y. İ.Ö. 1600) /Apopis- (y. İ.Ö. 1555) /Khamudi.

XVI Sülale (İ.Ö. 1650-1550) XV

Xv süleleyle zamandaş önemsiz Hyksos kralları

XVII Sülale (İ.Ö. 1650-1550)

Bunun yanısıa aşağıdakiler gibiçeşitli Tebli firavunlar da hüküm srdüler.

İntef/Ta I/Sekenenre Ta II- (y. İ.Ö. 1560) /Kamose- (İ.Ö. 1555-1550)

YENİ KRALLIK

XVIII Sülale (İ.Ö. 1550-1295)

Ahmose- (İ.Ö. 1550-1525) /Amenofis I- (İ.Ö. 1525-1504) /Tutmosis I- (İ.Ö. 1504-1492) /Tutmosis II- (İ.Ö. 1492-1479) /Tutmosis III- (İ.Ö. 1479-1425) Hatşepsut (Kadın firavun) -1473-1458) /Amenofs II- (İ.Ö. 1427-1400) /Tıtmosis IV- (İ.Ö. 1400-1390) /Amenofis III- (İ.Ö. 1390-1352) /Ahenaton (Amenofis IV'tür) - (İ.Ö. 1352-1336) /Nefertiti/Smenkhare (kadın firavun) - (İ.Ö. 1338-1336) /Tutankhamon- (İ.Ö. 1336-1327) /Ay- (İ.Ö. 1327-1323) /Horemheb- (İ.Ö. 1323-1295)

XIX Sülale (İ.Ö. 1295-1186)

Ramses I- (İ.Ö. 1295-1294) /Seti I- (İ.Ö. 1294-1279) /Ramses II- (İ.Ö. 1279-1213) /Merneptah- (İ.Ö. 1213-1203) /Amenmesu- (İ.Ö.

1203-1200) /Seti II- (İ.Ö. 1200-1194) /Siptah- (İ.Ö. 1194-1188) /Tavosert (kadın firavun) - (İ.Ö. 118-1186)

XX. Sülale (İ.Ö.1186-1069)

Senaht- (İ.Ö. 1186-1184) /Ramses III- (İ.Ö. 1184-1153) /Ramses IV- (İ.Ö. 1153-147) /Ramses. V- (İ.Ö. 1147-1143) /Ramses. VI- (İ.Ö. 1143-1136) /Ramses. VII- (İ.Ö. 1136-1129) /Ramses. VIII- (İ.Ö. 1129-1126) /Ramses IX- (İ.Ö. 1126-1108) /Ramses. X (İ.Ö. 1108-1099) /Ramses. XI- (İ.Ö. 1099-1069)

ÜÇÜNCÜ ARA DÖNEM

XXI. Sülale İ.Ö. 1069-943)

Smendes- (İ.Ö. 1069-1043) /Amenemnisu- (İ.Ö. 1043-1039) /Psusennes I- (İ.Ö. 1039-99) /Amenemope (İ.Ö. 993-984) /Osorkon (yaşlı) - (İ.Ö. 984-978) /Siamun- (İ.Ö. 978-959) /Psusennes II- (İ.Ö. 959-945)

XXII. Sülale (İ.Ö. 945-715)

Şeşank I- (İ.Ö. 945-924) /Ossrkon I- (İ.Ö. 924889) /Şeşank I- (İ.Ö. 890. c) /Takolet I- (İ.Ö. 889-874) /Ososrkon II- (İ.Ö. 874-850) Takolet II- (İ.Ö. 850-825) /Şeşank III- (İ.Ö. 825-773) /Pimay- (İ.Ö. 773-767) /Şeşank. V- (İ.Ö. 767-730) /Osorkon IV- (İ.Ö. 730-715)

XXIII. Sülale (İ.Ö. 818-715)

Heraklapolis Magna, Hermopolis Magna, Leontopolis ve Tanis'teki çeşitli firavunlar. örneğin; Pedupastis I- (İ.Ö. 818-793) /Şelşank IV- (y. İ.Ö. 780)

Ososrko III- (İ.Ö. 777-749) /XXIV Sülale (İ.Ö. 818-715) /Bakenrenef- (İ.Ö. 727-715)

SON DÖNEM

XXV Sülale- (İ.Ö. 747-656)

Piy- (İ.Ö. 747-716) /Şabaka- (İ.Ö. 716-702) /Şabitka- (İ.Ö. 702-690) /Taharka- (İ.Ö. 690-664) /Tanutamon- (İ.Ö. 664-656)

GEÇ DÖNEM

XXVI Sülale-Sais firavunları- (İ.Ö. 672-525)

Neko I- (İ.Ö. 672-664) /Psamtik I- (İ.Ö. 64-610) /Neko II- (İ.Ö. 610-595) /Psamti II- (İ.Ö. 595-589) /Apries- (İ.Ö. 589-570) /Ahmose II- (İ.Ö. 570-526) /Psamtik III- (İ.Ö. 526-525) /

XXVII. Sülale-Pers Döemi (İ.Ö. 525-339) /I. Pers Dönemi

Kamyses- (İ.Ö. 525-522) /Dareios (Darius) I- (İ.Ö. 522-486) /serkses I- (İ.Ö. 486-465) /Artakserkses- (İ.Ö. 465-424) /Dareios II- (İ.Ö. 424-405) Artakserkses II- (İ.Ö.405-359)

XXVIII Sülale (İ.Ö. 404-380)

Amyrtaios- (İ.Ö. 404-399)

XXIX Sülale (İ.Ö. 404-380)

Neferites I- (İ.Ö. 399-393) /Hakor- (İ.Ö. 393-380) /Neferite II- (İ.Ö. 380. c)

XXX. Sülale (İ.Ö. 380-343)

Nektanibis I- (İ.Ö. 380-362) /Teos- (İ.Ö. 362-360) /Nektanibis II- (İ.Ö. 360-343)

II. Psrs Dönemi (İ.Ö. 343-332)

Artaserkses III/Okhus- (İ.Ö. 343-333) /Arses- (İ.Ö. 338-336) /Dareios III/Kodommanos- (İ.Ö. 336-332)

PTOLEMAİOSLAR DÖNEMİ

Makedonya sülalesi (İ.Ö. 332-305)

Büyük İskender- (İ.Ö. 332-323) /Philipus Arhidaeus- (İ.Ö. 323-317) /İsender IV- (İ.Ö. 317-305)

Ptolemaislar sülalesi (İ.Ö. 305-80)

Ptolemaios I- (İ.Ö. 305-285) /Ptolemaios II- (İ.Ö. 285-246) /Ptolameios II- (İ.Ö. 246-221) /Ptolemaios IV- (İ.Ö. 221-205) /Ptolemaios. V_ (İ.Ö. 205-180) /Ptolemaios. VI- (İ.Ö. 180-145) /Ptolemaios. VII- (y. İ.Ö. 145) /Ptolemaios. VIII- (İ.Ö. 170-116) /Ptolemaios IX- (İ.Ö. 116-107) /Ptolemaios. X- (İ.Ö. 1o7-88) /Ptolemaios. XI- (İ.Ö. 88-80) Ptolemaios. XI- (y. İ.Ö. 80) /tolemais. XII- (İ.Ö. 80-51) /Ptolemaios. XIII- (İ.Ö. 51-47) Ptolemaios. XIV- (İ.Ö. 47-44) /Ptolemaios. XV- (İ.Ö. 44-30)

Tablo-6[6]

Geç Hanedanlık Öncesi Dönem- (Yaklaşık-İ.Ö. 3000)
Zehen Na'rmer
Erken Hanedanlık Dönemi- (İ.Ö. 2920-2575)
I. Hanedan- (İ.Ö. 2920-2770)
Menes (: Aha?), cer, Vac, Den, Peribsen, Ha'sehem (vi)
II. Hanedan Dönemi- (İ.Ö. 2770-2649)
Hetepsehemvi, Re'nep, Nineçer, Acib, Semerhet, Ka'a,
III. Hanedan Dönemi- (İ.Ö. 2649-2575)
Zanaht (Nebka) - (İ.Ö. 2649-2630) /Coser (Neçerihet) - (İ.Ö. 2630-2611) /Sehemhet- (İ.Ö. 2611-2603) /Ha'ba- (İ.Ö. 2603-2599) /Huni- (İ.Ö. 2599-2575)

ESKİ KRALLIK- (İ.Ö. 2575-2134)
IV. Hanedan- (İ.Ö. 2575-2465)
Snofru- (İ.Ö. 2575-255) /Hufu (Keops) - (İ.Ö. 2551-2528) /Ra'cedef- (İ.Ö. 2528-2520) /Kefren (Rahaef) - (İ.Ö. 2520-249) /Menkaure (Mkerinos) - (İ.Ö. 2490-2472) /Şepseskaf- (İ.Ö. 2472-2467)
V. Hanean- (İ.Ö. 2465-2323)
Userkaf- (İ.Ö. 2465-2458) /Sahure- (İ.Ö. 2458-2446) /Neferirkare Kaka- (İ.Ö. 2446-2426) /Şepseskare İni- (İ.Ö. 2426-2419) /Ra'neferet- (İ.Ö. 2419-2416) /Neuserre'İzi- (İ.Ö. 2416-2392) /Menkauhor- (İ.Ö. 2396-2388) /Cedkare izezi- (İ.Ö. 2388-2356) /Venis- (İ.Ö. 2356-2323)
VI. Hanedan- (İ.Ö. 2323-2150)
Teti- (İ.Ö. 2323-2291) /Pepi. 1 (Merire) - (İ.Ö. 2289-2255) /MerenreNemtyemzaf- (İ.Ö. 2255-2246) /Pepi II (Neferkae') - (İ.Ö. 2246-2152)

[6] Bu tablo ise İletişim Yayınları tarafından yayımlanan "Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedis" nin "Eski Mısır" bölümünde ele alınmış. Değişen hiçbir şey yok. Hep aynı hatalar ve tekrarlamalar. Mısır hanedanlar listesini kitaplarına kaynak olarak ekleyen yazarların büyük bir olasılıkla doğrudan Mısır ile iletişim kuramadan yazmış olabilecekleri fikrini ortaya çıkarıyor.

VII ve VIII. Hanedan- (İ.Ö. 2150-2134)
Kısa sürede hüküm sürmüş çok sayıda kral. Bunlar arasında Neferkare...

I. ARA DÖNEM- (İ.Ö. 2134-2040)
IX ve X. Hanedan (herakleiopolis'te) - (İ.Ö. 2134-2040)
Heti, Merikare, İti adlarını alan birçok kral.
XI. Hanedan (Teb'de) - (İ.Ö. 2134-2040)
İnyotef I (Sehertavi) - (İ.Ö. 2134-2118) /İnyotef II (Vah'anh) - (İ.Ö. 2118-2069) /İnyotef III (Nahtnebtepnufer) /Nephepetre- (İ.Ö. 2061-2010) /Mentuhotpe.
Orta Krallık (Tüm mısır) - (İ.Ö. 2040-1640)
Nephepetre- (İ.Ö. 2061-2010) /Mentuhotpe/S'anhkare- (2010-1998) /Mentuhotpe/Nebtavire- (İ.Ö. 1998-1991) /Mentuhotpe.
XII. Hanedan – (İ.Ö. 1991-1783)
Amenemhat I (Shetepibre) - (İ.Ö. 1991-1962) /Senvosret I. (Heperkare) - (i.. 1971-1926) /Amenemhat II (Nubkaure) - (İ.Ö. 1929-1892) /Senvosret II. (Ha'heperre) - (İ.Ö. 1897-1878) /Senvosret III. (Ha'kaure) - (İ.Ö. 1878-1841) /Amenemhat III. (Nima'atre) - (İ.Ö. 1844-1797) /Amenemhat IV. (Ma'aherure) - (İ.Ö. 17991787) /Nefrusobk (Sebekkare) - (İ.Ö. 1787-1783)
XIII. Hanedan-İ.Ö. 1783-1640 sonrası
Bu hanedanın 70 civarındaki krallarından önemlilerin adları verildi. Adların sonundaki rakamlar hüküm sürdükleri yılları belirtiyor.
Vegaf (Hutavire) (İ.Ö. 17831779) /Amenemhat. V. (Sehemkare) /Harnecheriotef (Hetepibre) -/Amenikemau/Sebehotbe I- (Ha'anhe) (İ.Ö. 1750. civar) / (Hor-avibre) /Amenemhat. VII. (Secefakure) - Sebehotbe II. (Sehemre) /Hencer (Userkare) -/Sebehotbe III. (sehemre-svactavi) /Neferhotep I (Ha'sehemre) - (İ.Ö. 1741-1730. c) /Heti, Merikare, İti adalarını alan çeşitli krallar/Sebehotbe IV. (Ha'neferre) (İ.Ö. 1720-1715) /Sebehotbe. V. (Ha'hotepre) /Aya (Merneferre) - (İ.Ö. 1704-1690) /Mentuemzaf ("Ced'anhre") /Dedumose II. ("cedneferre") /Neferhotep III. ("Sehemres'anhtavi")

XIV. hanedan
Mutemelen hepsi XIII ya da XII. hanedanlar ile çağdaş olan ikincil önemde kral.

II. ARA DÖNEM-HİKSOSLAR- (İ.Ö. 1640-1532)
XV. Hanedan.
Salitis/Şeşi/Hian ("svoserenre") /Apofis ("avosere" ve başka adlar) - (İ.Ö. 1585-1542) /Hamdi- (İ.Ö. 1542-1532) /
XVI. Hanedan
İkincil önemde Hiksoslu çağdaş hükümdarlar. XV. Hanedan ile beraber.
XVII. Hanedan- (İ.Ö. 1640-1550) Çok sayıda tebli kral
İnyotef. V. ("Nubheperre") - (İ.Ö. 1640-1635) /Sebekemzaf I. ("Sehemre'-vacha'u") /Nebireyav ("svacenre") /Sebekemzaf II. ("sehemre-şedtavi") /Ta'o I. (Ya da Cehudi) ("senahtenre") /Ta'o II. (ya da Cehudi) ("sekenenre") /Kamose ("Vacheperre") - (İ.Ö. 1555-1550)

YENİ KRALLIK- (İ.Ö. 1550-1070)
XVIII. Hanedan- (İ.Ö. 1550-1307)
Ahmose ("nebpehtire") - (İ.Ö. 1550-1525) /Amenofis I. ("Ceserkare") - (İ.Ö. 1525-1504) /Tutmosis I. ("Aheperkare") - (İ.Ö. 1504-1492) /Tutmosis II. ("Aheperkare") - (İ.Ö. 1492-1479) /Tutmosis III. ("Menheperre") - (İ.Ö. 1479-1425) /Hatşepsut ("Ma'atkare") - (İ.Ö. 1473-1458) /Amenofis II. ("Aheprure") - (İ.Ö. 1427-1401) /Tutmosis IV ("Menheprure") Amenofis III. ("Nebma'atre") - (İ.Ö. 1381-1353) /Amenofis IV. (Ahenaton) ("neferheprure va'enre") - (İ.Ö. 1353-1335) /Semenkhare ("Anheprue") - (İ.Ö.1335-1333) /Nefertiti/Tut'anhamun ("Nebheprure") - (İ.Ö. 1333-1323) /Aya ("Keperheprre") - (İ.Ö. 1323-1319) /haremhab ("Ceserheprure")
XIX. Hanedan- (İ.Ö. 1307-1196)
Ramses I. ("Menpehtire") - (İ.Ö. 1307-1306) /Setos I. ("Menm'atre") - (İ.Ö. 1306-1290) /Ramses II. ("Userma'atre stepenre") - (İ.Ö.1290-1224) /Merneptah ("Baenre'hotephirma'at") -

(İ.Ö. 1224-1214) /Setos II. ("Userheprure'setepenre") - (İ.Ö. 1214-1204) /Amenmesse ("menmire") - (Setos II döneminde krallık koltuğunu gaspetmiştir.) /Siptah ("Ahenre setepenre") - (İ.Ö. 1204-1198) /Tvosre ("sitre meritamun") - (İ.Ö. 1198-1196) /

XX. Hanedan- (İ.Ö. 1196-1070)

Setnahte ("Userha'yure meryamun") - (İ.Ö. 1196-1194) /Ramses III. ("Userma'atre meryamun") - (İ.Ö. 1194-1163) /Ramses IV. ("Hekama'atre setepenamun") - (İ.Ö. 1163-1156) /Ramses. V. ("Userma'atre seheperenre") - (İ.Ö. 1156-1151) /Ramses. VI. ("Nebma'atre meryamun") - (İ.Ö. 1151-1143) /Ramses. VII. ("Userma'atre setepenre meryamun") - (İ.Ö. 1143-1136) /Ramses. VIII. ("Userma'atre ahenamun") - (İ.Ö. 1136-1131) /Ramses IX. ("Neferkare setepenre") - (İ.Ö. 1131-1112) /Ramses. X. ("Heperma'atre setepenre") - (İ.Ö. 1112-1100) /Ramses. XI. ("Menma'atre setepenptah") - (İ.Ö. 1100-1070)

III. ARA DÖNEM-İ.Ö. 1070-712)

XXI. Hanedan – İ.Ö. 1070-945

Smendes. ("hecheperre stepenre") - (İ.Ö. 1070-1044) /Amenemnisu. ("Neferkare") - (İ.Ö. 1044-1040) /Psusennes I. ("Akeperre setepenamun") - (İ.Ö. 1040-992) /Amenemope- (İ.Ö. 993-984) /Osorkon I. ("Userma'atre setepenamun") - (İ.Ö. 984-978) /Siamun- ("Necerkeperre setepenamun") - (İ.Ö. 978-959) /Psusennes II. ("Titkepure setepenre") - (İ.Ö. 959-945)

XXII. Hanedan- İ.Ö. 945-712

Şeşonk I. ("Heckeperre setepenre") - (İ.Ö. 945-24) /Osorkon II- (İ.Ö. 924-909) /Takolet I. ("Userma'atre setepenamun") - (İ.Ö. 909?) /Şoşenk II. ("Hekakeperre setepenre") - (krallığın bitişi İ.Ö. 883) /Osorkon III. ("Userma'atre setepenamun") - (İ.Ö. 883-855) /Takolet II. ("Heckeperre setepenre") - (İ.Ö. 860-835) /Şoşenk III. ("Userma'atre setepenreamun") - (İ.Ö. 835-783) /Pami. ("Userma'atre setepenre'amun") - (İ.Ö. 783-773) /Şoşenk. V. ("Akheperre") - (İ.Ö. 773-735) /Osorkon. V. ("Akheperre setepenamun") - (İ.Ö. 735-712)

XXIII. Hanedan – İ.Ö. 828-712

Teb'de, Hermapolis'te, Herakleopolis'de, Leontıopolis'te ve Tanis'te birbirleriyle çağdaş çeşitli krallar tanınmıştır. Bunların am sırası hala tartışılmalıdır.
Pedubaste. (İ.Ö. 28-803) /Osorkon IV. (İ.Ö. 777-749) /Peftoau'ibast. ("neferkare") - (İ.Ö. 740-725)

XXIV. Hanedan – İ.Ö. 724-712 (sais'te)

Tefnakte. ("sepsesre) - (İ.Ö. 724-717) /Bokhorris ("Vahkare") - (İ.Ö. 717-712)
XXV. Hanedan. Nübye ve Teb Bölgesi- (İ.Ö. 770-712)
Kaşta ("Nimatre") - (İ.Ö. 770-712) /Pie ("Usermaatre") - (İ.Ö. 750-712) ve başkaları

GEÇ DÖNEM. -İ.Ö. 712-332

XXV. Hanedan-Nübye ve Tüm Mısır- (İ.Ö. 712-657)

Şabaka ("neferkare") - (İ.Ö. 712-698) /Şebitku ("Cedkaure") - (İ.Ö. 698-690) /Taharka- ("Kure'nefertem") - (İ.Ö. 690-664) /Tantamanı ("bakare") - (İ.Ö. 664-657) /Hanedanın daha sonra Nubye'de sürmüş olması muhtemeldir.

XXVI. Hanedan-İ.Ö. 664-525

Nekho I. (İ.Ö. 672-664) /Psammetikus I (Vahibre") - (İ.Ö. 664-610) /Nekho II. ("Vehemibre") - (İ.Ö. 610-595) /Psammetikus II ("neferibre") - (İ.Ö. 595-589) /Apries ("Ha'a'ibre") - (İ.Ö. 589-570) /Amasis ("Kinembre") - (İ.Ö. 570-526) /Psammetikus III. ("Ankikaenre") (İ.Ö. 526-525) /

XXVII. Hanedan- İ.Ö. 525-404-Persli krallar

Kambies. (İ.Ö. 525-522) /Darios I. (İ.Ö. 521-468) /Kserkses I. (İ.Ö. 486-466) /Artakserkses I. (İ.Ö. 465-424) /Darios II. (İ.Ö. 424-404)

XXVIII. Habedan. -İ.Ö. 404-399

Amirtaios. (İ.Ö. 404-399)

XIX. Hanedan – İ.Ö. 399-380

Neferites I. ("Baenre merinetceru") - (İ.. 399-393) /Psammutis ("Userre'setepentah") - (İ.Ö. krallığın bitişi 393) /Hakoris ("kinnema'atre") (İ.Ö. 393-380) /Neferites II. (İ.Ö. krallığın biişi 380)

XXX. Hanedan-İ.Ö. 380-342

Nektanebo I. ("keperkare") - (İ.Ö. 380-362) /teos ("irma'atene") - (İ.Ö. 365-360) /Nektanebo II. ("seneçemibre setepenanhur") - (İ.Ö. 360-343) /

II. PERS DÖNEMİ-İ.Ö. 343-332

Artakserkses Okhus- (İ.Ö. 343-338/Arses- (İ.Ö. 338-336) /Drios Kodoman III. (İ.Ö. 335-332) /Dönem yerli bir hükümdarla kesilir. Hababaş (senentanen setepenptah)

Yunan-Roma dönemi-İ.Ö. 332-İ.S. 395)

Makedonya Hanedanı-İ.Ö. 332-304

Aleksandros III (Büyük İskender) - (İ.Ö. 332-323) /Philippos Arrhideaos- (İ.Ö. 323-316) /Aleksandros IV- (İ.Ö. 316-304) /

Ptolemaios Hanedanı- (İ.Ö. 3o4-30)

Ptolemios I. Soter (I) - (İ.Ö.304-284) /Ptolemaios I. - (İ.Ö. 285-246) /Philadelphos/Ptolemaios III. Euergetes I- (İ.Ö. 246-221) /Ptolemaios IV Philopator- (İ.Ö. 221-205) /Ptolemaios. V Epiphanes- (İ.Ö. 205-180) /tolemaios. V PhilometorI- (İ.Ö. 180-164 ve İ.Ö. 163-145) /Ptolemaios. VIII. Euergetes II- (İ.Ö. İ.Ö. 170-163 ve İ.Ö. 145-116) /Ptolemaios. VII. Ptolemaios Neos Philopator- (İ.Ö. krallığın bitişi İ.Ö. 145) /Kleopatra K III. ve IX- (İ.Ö. 116-107) /Ptolemaios II Soter (Lathyros) /Kleopatra III. K ve Ptolemaios. X I Alekander- (İ.Ö. 107-88) /Ptolemaios. X Aleksander I ve Ptolemaios IX Soter II- (İ.Ö. 88-81) /Kleopatra Berenika K- (İ.Ö. 81-80) /Ptolemaios. XI lexander II- (İ.Ö. bitiş 80) /Ptolemaios neos. XII- (İ.Ö. 80-58 ve İ.Ö. 55-51) /Dionysos (Auletes/Berenika IV K- (İ.Ö.58-55) /Kleopatra. VII K- (İ.Ö. 51-30) /Ptolemaios. XIII- (İ.Ö.51-47) /Ptolemaios. XIV- (İ.Ö.47-44) /Ptolemaios. XV Caesarion- (İ.Ö. 44-30) Bu hanedandan adları Arsione, beenike ve kleopatra olan kraliçelerin naipliğinde bazı yönetimler oldu. Ancak bunların ağımsızlığı yokt. yerli taht gaspçıları olan Harvennofre (İ.Ö. 205-199) ve Anhevennofre (İ.Ö. 199-186) ve Harsiese (İ.Ö. 131)

Mısır tanrılar listesi

Bu listeler genellikle sağlıklı listeler değildir. Nedeni de herhangi bir tanrının adının orijinali belirtilmişse bu ad diğer diller karşısındaki çeviriler sırasında değişime uğramış bir harf eksikliği ya da fazlalığıyla yeni bir tanrı varmış gibi listelere eklenmiştir. Araştırmacıların bu ince ayrıntıyı gözden geçirmeleri gerekmektedir.

Aa, Aah, Aapep, Abtu, Ah, Ahemait, Ailuros, Aken, Aker, Amathaunta, Amaunet, Amemait, Amen, Amen-ra, Amen-re, Amenhotep, Ament, Amentet, Amentit, Ammam, Ammit, Ammon, Ammon-ra, Ammon-re, Ammut, Amn, Amon, Amon-ra, Amon-re, Amsit, Amun, Amun-ra, Amun-re, Anat, Andjety, Anedjti, Anet, Anezti, Anhur, Anit, Ankhet, Ankt, Anouke, Anpu, Anti, Anubis, Anuket, Apademak, Apedemak, Apep, Apepi, Apet, Apis, Apophis, Aptet, Arensnuphis, Ari-hes-nefer, Arsnuphis, Aset, Aten, Aten-ra, Aten-re, Aton, Aton-ra, Aton-re, Atum , Atum-ra, Atum-re, Ba, Baneb-tetet, Ba-pef, Bab, Babay, Babi, Baneb-djedet, Banebdedet, Banebdjedet, Banebdjetet, Banebtetet, Banephthysdjedet, Bast, Bastet , Bat, Bata, Benu, Bes, Beset, Buto, Chenti-cheti, Chenti-irti, Chepri, Cherti, Chnemu, Chnoumis, Chnum, Chnuphis, Chons, Chontamenti, Cneph, Dedun, Dedwen, Dua, Duamutef, Ehi, Ernutet, Geb, Ha, Haap, Hah, Hap, Hapi, Hapy, Har-pa-khered, Har-pa-khruti, Harensnuphis, Harmakhis, Harmatchis, Harpakhered, Harpakhruti, Harpocrates, Hat-mehit, Hathor, Hatmehit, Hatmehyt, Hauhet, Hedetet, Heget, Heh, Hehet, Hek, Heket, Hektet, Hemen, Hemsut, Hemuset, Henet, Hep, Hepi, Heqet, Heret, Herishep, Herubehudti, Hesa, Hesat, Hetmehit, Hez-ur, Hike, Hnum, Horos, Horus, Hu, Huh, Iat, Ibis, Ienpw, Ihu ,Imeut, Imhetep, Imhotep, Imiut, Imset, Imsety, Inher, Inmutef, Inpu, Ipet, Iptet, Ipy, Isis, Iunmutef, Joh, Kauket, Keb, Kebechet, Kebechsenef, Kehperi, Kek, Keket, Keku, Kemu, Kemur, Kemwer, Ken, Khem, Kheper, Khepera, Khepri, Kherty, Khnemu, Khnum, Khons, Khonsu, Kneph, Knouphis, Kuk, Lenpw, Ma'at,

Maat, Mafdet, Maftet, Mahes, Mehen, Mehet-uret, Mehet-weret, Mehturt, Mehurt, Menchit, Mendes, Menhit, Menthu, Mentu, Meret, Meretseger, Mert, Mertseger, Meskhenet, Meskhent, Min, Mnevis, Mnewer, Month, Monto, Mut, Naunet, Neb-hut, Nebthet, Ned-er-tcher, Nefer-tem, Nefer-temu, Nefertem, Nefertum, Nehab, Nehebkau, Nehebkhau, Nehebu-kau, Neit, Neith, Nekhabed, Nekhbet, Neper, Nephthys, Nepit, Neteraantmwmw, Nu, Nuit, Nun, Nunet, Nut, Ogdoad, Opet, Osiris, Petbe, Ptah, Ptha, Qadesh, Qadeshet, Qeb, Qetesh , Qudshu, Ra, Re, Renenet, Renenutet, Renpet, Reret, Reret-weret, Reshef, Reshep, Reshpu, Sachmet, Sag, Sahu, Sahmet, Sal, Satet, Seb, Sebek, Seker, Sekhet, Sehmet, Selket, Selkit, Sep, Sepa, Septu, Serket, Serquet, Seshat, Sesmu, Set, Setekh, Setesh, Seth, Seti, Shai, Shait, Shay, Shed, Shenty, Sobek, Sochet, Sokaris, Soker, Sopd, Sopdet, Sopdu, Sopedu, Sothis, Sphinx, Su, Suchos, Sutekh, Šu (Shu), Tahuti, Tatenen, Taueret, Taurt, Taweret, Tefen, Tefnet, Tefnut, Tehuti, Tem, Temu, Thoeris, Thot, Thoth, Tphenis, Tum, Tutu, Uadjet, Ubastet, Un-nefer, Uneg, Unut, Usire, Wadjet, Waset, Wepawet, Wosret, Wosyet, Yinepu.

Araştırmalarım sırasında Kesin olmamakla beraber ortaya çıkan Mısır tanrılar listesi.

Yüzlerce tanrıya tapınmış oldukları anlatılan Mısırlıların eski dinsel geleneklerinin ortaya çıkmasını gerçekleştiren bölgedeki arkeolojik kazılar sırasında bulunan belgeler kısmen de olsa bazı tanrıların varlığını ortaya çıkarmıştır. Bulunan belgeler üzerinde incelemeler yapan, tabletlerdeki çevirilerin şifrelerini çözen yazıtbilimciler; ayrıntılı bilgi veren çevirilerinde çoğu tanrının varlığını ortaya çıkardılar. Dinsel kült ile ilgili kutsal kişilikler, kutsal görülen cinler, periler ve kutsal nesneler de yer almıştır. Bini aşkın tanrının Nil deltasında ezoterik bir hareketliliğe yol açan varlıkları ne yazık hiyeroglif yazılı belge yetersizliğinden ayrıntılı bir listesi verilemi-

yor. Tabletlerdeki ifadelerin çoğunda yer alan belli tanrılar dışında yerel konumda tapınılan bazı tanrı adlarına da rastlayınca Mısır tanrılar listesinin yeni şeklinin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu liste hiçbir kaynakta yer almamaktadır. Araştırmalarım sonucunda alfabetik bir şekilde ele alınan yeni bir liste şeklinde ortaya çıkmıştır.

Aa, Aapep, Ab, Abtu, Agathodaemon, Agep, Aha, Ahemaıt, Ahi, Ahtı, Aken, Aker, Amathaunta, Amaunet, Am-besek, Amduat Kitabı, Amenardis, Amenhotep, Ament, Amheh, Amn, Amofis, Am-khaibitu, Am-mit, Amon, Am-senef, Amset, Amsit, Amsu, Amun, Amun-Ra, Amut, Anat, Andjety, Anet, Anhur, An-a-f, Anıt, Ani, Aniu, Anget, An-hetep-f, Anka, Ankh, Ankhet, Anouke, Anti, Anubis, Anuket, Anukis, Apademak, Apet, Apiganı, Apis, Arkaplana, Ari-em-ab-f, Asa, Aten-Ra, Aton, Atum, Ba, Babı, Bakhau efendisi, Banebdjetet, Ba-Pef, Bat, Bastet, Beb, Benu, Bes, Boğa, Bukhis, Ced, Chentı-Chetı, Chentı-Irtı, Chertı, Chontamentı, Cit. V, Çakal, Dedun, Dua, Duamutef, Duat, Edjo, Enneadlar, Fallus, Fenti, Geb, Ha, Haç, Hadit, Hapı, Har-Nedj-Hef, Har-Pa-Khered, Harmakhıs, Haroerıs, Harmakhis, Har-nedi-itef, Harpokrates, Harsafes, Hast, Hathor, Hatmeit, Hauhet, Hedetet, Heh, Heka, Heket, Heliak, Heliopolis, Hemen, Hemsut, Henet, Hentehtay, Henti-irti, Hept-seshet, Her-seru, Heru-Behudtı, Hermanubis, Hermakis, Heru-ra-ha, Hesa, Hetch-abehu, Heptet, Hez-ur, Hike, Hnum, Hons, Horus, Hra-f-ha-f, Huh, Iat, Ihu, Inmutef, İbis, İhi, Imentet, İmhotep, İmsety, Iptet, İsis, Joh, Ka, Kartal, Kauket, Kayık, Kedi, Ken, Kenemti, Kenkentet, Kebechet, Kebechsenef, Khem, Khonsu, Khnum, Khemi, Khepri, Kher-Aoua, Khnemu, Khunum, Kneph, Knum, Kinokefal, Knum, Kuk, Kurt-vep-vavet, Kutsal hayvanlar, Maahes, Maa-ant-f, Maat, Mafdet, Mandulis, Maspero, Mata-f-em-seshet, Mefetseger, Mehen, Mehturat, Memphis, Menhit, Menthu, Menourit, Mentu, Meret, Meretseger, Meskhenet, Mihos, Min, Mnevis, Mut, Musa, Müstek-

reh, Naunet, Neba, Nebseni, Neb-er-tcher, Neb-abui, Nebhrau, Neb-Maat, Nebt-Unnut, Neb-sekhem, Nef, Nefertum, Nefer-tem, Nefertem, Nefrure, Nefthis, Neha-hrayı, Nehbet, Neheb-nefert, Neheb-kau, Neith, Nekhabed, Nekhen, Neper, Nepit, Nephthys, Nepri, Neter, Neterler, Neter-khert, Nit, Nout, Nu, Nun, Nut, Nuit, Nunu, Oebsenuef, Oetesh, Ogdoas, Onuris, Onza, Osar-Apı, Osiris, Oujda, Qadesh, Qeb, Qebhsennuf, Qetesh, Pahet, Peheri, Per-ur, Psykhostasia, Ptah, Ra-hoor-Khuit, Ra-harmachi, Re, Rekhti-Merti, Renenet, Renpet, Rereti, Reret, Reshep, Ro-Setaou, Rut-tettet, Sa, Sachmet, Sag, Sahu, Sekhmet, San-ankhu, Satet, Schmoun merdiveni, Seb, Sebek, Sebekemsaf, Seker, Sekhet gemisi, Sekhet-her-aşt-aru, Sekhet-hetepet, Selket, Sepa, Septu, Serapis, Serekhi, Ser-kheru, Seshet-kheru, Seshat, Set-gesu, Seth, Setisiton, Sfenks, Shaı, Shed, Shu, Sons-of-Horus, Sothis, Sokaris, Sopdu, Sphınx, Şu, Ta-ret, Tatenen, Tattu, Tau, Taveret, Tçatça reisleri, Tcheser-tep, Tefnut, Tefen, Tehseret, Tem, Tem-sep, Temu, Thenemi, Theogomania, Theorıs, Thot, Thueris, Trifis, Tutu, Tututef, Uamemti, Uas, Uatch-nesert, Uatch-rekhit, Unut, Uneg, Unti, Usekh-nemtet, Utko, Uto, Wadjdet, Wadj-Wer, Wepawet, Wosyet,

KAYNAKLAR

Kaynak Ansiklopediler

1-Groiler International Americana Encyelopedia-Sabah Gazetesi Yayınları-1990-İst.
2-Harikalar Ansiklopedisi-Tercüman Gazetesi - İst.
3-Meydan Larousse-Meydan Yayınları - İst.
4-Büyük Larousse-Sözlük Ansklopedi-Milliyet Yayınları-İstanbul.
5-Memo Larousse Ansklopedi-Milliyet Yayınları-İstanbul.
6-Themea Larousse Ansklopedisi-Milliyet Yayınları-İstanbul
7-Temel Britanika-Ana Yayıncılık-İstanbul.
8-Gelişim Corafya Ansiklopedisi-Gelişim Yayınları-İstanbul.
9-Dıctionarıe Larousse/Ansiklopedi sözlük-Milliyet Yaynıları-İstanbul.
10-Ana Britanika-Hürriyet Yayınları-İstanbul.
11-Meydan Larousse/Büyük Lugat Ansikklopedisi-Sabah Yayınları-İstanbul
12-Guınness-Genel Kültür Ansiklopedisi-Güneş Gazetesi Yayınları-İstanbul
13-Grand Master/Genel Kültür Ansklopedisi-Milliyet Yayınları-1992-İstanbul
14-Genel Bilgi Ans-Niyazı Akşit/Ferruh Sarır-Serhat Dağ-Ankara-1981
15-Sanat Ansiklopedisi-Celal Esad Erseven-Mey Yayınları-İst-1966
16-Büyük Dünya Tarihi-Jacques Pienne-Meydan Yayınları-İst
17-Sanat Tarihi ve Ansiklopedisi-Bateş Yayınları-İst-1980
18-Ne nerededir-Sımonne Monlaü-Georges Monlaü-Baskan Yayınları-İst
19-Dünya tarihi-Kaynak Kitapları-İst.
20-Tarih Ansiklopedisi-Karagöz Yayınları-İst
21-Eski Mısır Tarihi ve Medeniyeti-Prof. Dr. Afetinan-TTK Yay. Ank-1992
22-Genel Bilgi Ans-Niyazi Akşit-Ferruh Sanır ve Arkd. Serhat yay-İst- 1981.
23-Tarih Bilinci-Arnold Toynbee-Bateş Yayınları-İst.
24-Sanat tarihi ve Ansk. Gina Pischel-Görsel yayınlar-İst-1981
25-Gelişim Hachette-Gelişim Yayınları-1983-İst
26-Büyük Ansklopedi-Milliyet yayınarı-İst-1990
27-Lexikon-Alfabetik Genel Kültü Ansk. Özbaşkan yayınarı-İst
28-Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ans-Eski Mısır-İletişim Yayınları-İstanbul
29-Çok Lüzümlü Tarih Ans-Paul Kuttner-Aykırı Yay-İst-2002
30-Dünya Coğrafyası-Prof. Dr. İbrahim Atalay-İnkilap Yay-İst-2001
31-Türk ve Dünya Tarihi Ansk-Gelişim yay-İst-1985
32-Başlangıçtan Bu güne Dünya Tarihi-Kaynak yay-İst-1974
33-Tarih Atlası-Faik Reşit Unat-Kanaat yay-1983
34-Tarihi Şahsiyetler ve Eserler-Hasan Aktaş-Çizgi yay-2002
35-Kısa Dünya Tarihi-H. G. Wells-Varlık yay-İst-1959
36-Herodot Tarihi-Heredotos-Remzi Kitabevi-İst-1983
37-Images of Egypt-Sır Mıchael Weir-Pyramıdbooks-Hongkong.

38-Mezopotamya ve Eski yakın doğu Ansiklopedisi-İletişim yay

Kaynak sözlükler

1-Mitoloji Sözlüğü-Pierre Grımal-Sosyal Yayınları - İst.
2-Kültür sözlüğü-Aziz Çalışlar-Altın Kitaplar-1983-İstanbul
3-Türkçe sözlük-TDK-Milliyet Yayınları-İstanbul (2 cilt)
4-Modern Tarih sözlüğü-Güneş Gazetesi Yayınları-İstanbul
5-Oxford Ans sözlük-Sabah Yayınları-İstanbul
6-Tarih Deyimleri ve Terimleri Söz-Mehmet Zeki Pekalın-M. E. Y. 1946-İst.
7-Mitoloji Sözlüğü-Azra Erhat-Remzi Kitabevi-İst-1993
8-Büyük Sözlük-Arkın Yayınevi-İst
9-Arkeoloji sözlüğü-Secda Saltuk-İnklap Kitapevi-1990-İstanbul
10-Tarihsel Terimler Sözlüğü-A. Timur Bilgiç-Piramit Yayınları-2005-İst
11-Tarih Terimler Sözlüğü-Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykın-TDK-Ank-1974
12-Coğrafya Terimler Sözlüğü-Prof. Dr. Reşat İzbırak-MEB-Ank-1992

Kaynak kitaplar

1-Mitoloji-Ernest Granger-Cem Yayınevi-1983 - İst.
2-Dünya Mitolojisi-Donna Rosenberg-İmge Yayınları-1998 - İst.
3-Firavun Keops ve Büyücü-İlya Yayınları-2004 - İzmir
4-Antik Mitolojide Kim Kimdir-Gerhard Fink-İlya Yayınları-2004 - İzmir
5-Tanrıların Vatanı Anadolu-C. W. Cream-Koza Yayınları-1974 - İst.
6-Büyük İskender-Sıegfried Lauffer-İlya Yayınları-2004 - İzmir
7-Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler-C. W. Cream-Remzi Kitabevi-1969
8-Yüce Tanrı'nın İzninde-Erich Van Danıken-Cep Kitapları -1995 – İst
9-Tanrıların Mucizeleri - Erich Van Danıken -1985 - İst
10-Tanrıların Stratejisi - Erich Van Danıken -İst.
11-Tanrıların Geldiği Gün - Erich Van Danıken - İst.
12-Yoksa Yanıldım mı-Erich Van Danıken-Cep kitapları-1996 - İst.
13-Tanrı ve Bilim-Jean Guıton-Grichka/Igor Bogdanov-Simavi Yayın-1993
14-Tohum ve Evren - Erich Van Danıken - Cep kitapları -İst
15-Coğrafya (Anadolu) -Strabon-Arkeoloji ve Sanat Yayınları
16-Evrenin Harikaları-Milliyet Yayınları-1986 – İst.
17-Mitologya – Edith Hamilton – Varlık Yayınları – 1974
18-Firavunun Gözü-Lynda S. Robinson-Martı Kitabevi-2000
19-Çöl Yasası-Christian Vaco-Doğan Kitap-1999-İstanbul
20-Katledilen Piramit-Christian Vaco-Doğan Kitap-1999-İstanbul
21-Vezirin Adaleti-Christian Vaco-Doğan Kitap-1999-İstanbul
22-Ramses" Batı Akasyanın altında" Christıan Jacq-Remzi Kitapevi-1999-İst.
23-Bir ada uğrına-Chrıstıan Jacq-Arıon Yayınları-2002-İstanbul
24-Eski Mısır-Jean Vercoutter-İletişim Yayınları-1992-İstanbul

25-Kısa Dünya tarihi-H. G. Wels-Varlık Yayınları-1962-İst.
26-Yüzyıllar Gerçeği ve Miras-Server Tanili-Say Yayınları-1984-İstanbul
27-Tarih Bilinci-Arnold Toynbee-Ağaç Yayınları-İst-1991
28-Medeniyet Yargılanıyor-Arnold Toynbee-Bateş Yayınları-İst-1991
29-Sfenks'in gözleri-Erich Von Danıken-İnkilap Yayınevi-İst-1990
30-Antik Mısır Sırları-Ergun Candan-Sınır Ötesi Yayınları-2005-İstanbl
31-Mısırlılar ve Mezopotamya'da Astronomı, Matematik ve Tıp, Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı-T. T. K Yayınları-1966-İstanbul
32-Mısır Tarihinin kaynakları/ Osmanlı Arşivi-Başbakanlık-1997-Ankara
33-Mısır Tarihi-Ord. Prof Yusuf Ziya Özer-Türk Tarih Kurumu-1982
34-Eski Mısır-John Bainer-Jaromir Malek-İletişim Yay-1986-İstanbul
35-Tanrı Nil Kıyısında Öldü-Naval Al Saadavi-Belge Yayınları-İst-1995
36-Mısır Sanatını Tanıyalım-Giorgıo Lise-İnkılap kitabevi-1986
37-Ölüler Kitabı-Albert Champdor-Ruh ve Madde Yayın-1984-İstanbul
38-Mısır Dili-Prof. Yusuf Ziya Bahadırlı-İstanbul
39-Aziz Nesin –Dünya Kazan Ben Kepçe-Adam yay. 1984
40-Firavunların Laneti-Philipp Wandenberg-Kamer Yayınları-1999-ist.
41-Mısır Tarihi-Erik Hornung-Kabalcı Yayınları-İstanbul-2004
42-Mısır Geceleri-Aleksander Puşkin-Rus ed Ser. 1937-İst.
43-Mısır ve Ege Tarhi, notları-Dr. Arif Müfid Marsel-İstanbul-1938
44-Çorlu'da Bulunan bir Kitabe-Halil Ethem Eldem-1935-İst
45-Mısır İhtilalinin İçyüzü-Cemal ABD-El-Nasser-1953-İst
46-Mısırlı Sinuhe-Mika Valtarı-Yıdız Yay-1955-İst.
47-Firavun ile Hz. Musa-İst. M. kitaplığı
48-Mısırkal Yoniğne-İlhan Berk-Dost Yay-Ankara-1965
49-Mısır-Dorlıng Kındersley –Dost Yayınevi-2004-İstanbul
50-Anabasis (Onbinlerin dönüş) -Ksenophon-Sosyal yayınlar-1984-İst.
51-Mısır'da Ölüm sonrası fikri-E. A. Wallis Budge-Ege Meta Yay-2001-İzmir
52-Mısırlıların Kökeni-Dr. Augustus LePlongeun-İst
53-Kozmik Devirler-Rene-Guenon-İnsan yay-İst-1997
54-Büyük Sfenks'in sırrı-Georges Barbarin-Ruh ve Mad Yay-İst-1989
55-Mısırbilimne Giriş-Erik Hornung-Kabalcı yay-İst-2004
56-Tarih ve Uygarlık-Şerefhan Ciziri-Doruk yay. 1997-Ankara
57-Kayıp Uygarlıklar-Rupert Furneaux-Altın kitaplar-1979-İst
58-Anitta'nın Laneti-Mahfi Eğilmez-Om yay-2001-İstanbul
59-Kırık Mızraklar-Mıguel leon-Portılla-Aykırı Tarih Yay-2004-İstanbul
60-Anitta'nın laneti-Mahfi Eğilmez-Om Yaynıları-2001-İst
61-Yamhad Krallığı-Prof Dr. Füruzan Kınalı-Ank Ünv. dergisi-1967
62-Atlantis'in Esrarı-Charles Berlitz-Milliyet Yayın-İstanbul-1976
63-Maya Mitolojisi (Maya Kehanetleri) -Ronald Bonewitz-Gün Yay-2000-İst.
64-Sakkaranın Kumları-Glenn Meade-1999-Doğu Kitapları-İst
65-Gizemli Bilgilerin Kaynakları-R. Emmanuel-Ruh/Madde yay-1995-İstanbul

66-Yazı Kitabı-Carl Faulmann-İşbankası Yayınları-2005-stanbul
67-Maya Takvimi-Carl Johan Calleman, Ph. D-Akaşa Yay-2004-İstanbul
68-Sanat Ans-Mi, lliyet Yayınları-1991-İstanbul
69-Dünya tarihi Ans-Milliyet Yayınları-1991-İstanbul
70-Atlantis Troya'dır-Eberhard Zangger-Pan Yay-İstanbul-1999
71-Mu'nun Kutsal Sembolleri-james Churchward-Ege meta-izmir-2005
72-A. P. Sinnett-Piramitler ve Stonhehenge
73-Mısırlıların Kökeni-Dr. Augustus LePlongeon-Ege Meta Yay-İzmir
74-Akdeniz Kıyılarında hesap-Georges Ifrah-Tubitak Yayınları-Ankara-2000
75-Evrende En büyük sır-Ara Avedisan-Sumer Yayınevi-İstanbul
76-Yaratıcı Mitoloji"Tanrının Maskeleri"-Joseph Campbell-İmge-Ank-1994
77-İstanbul Arkeoloji Müzeleri-Resimli Rehber-1962-İstanbul
78-Uygarlık Tarihi-Ivar Lıssner- Milliyet-1973-İstanbul
79-Tapınakçılar (Tarih ve Spekülasyon) Göktuğ Halis-Toroslu Kitaplığı-İstanbul-2006
80-Mısır'ın Ölüler Kitabı-Albert Champdor-Ruh ve Madde yay-İst-2006
81-Kayıp Diyarlar-Zecharia Sitchin-Ruh vc Madde yay-İst-2005
82-Kürt Mitolojisi-Cemşid bender-Berfin Yay-2007-İstanbul
83-Dharma Ansiklopedi-Alparslan Salt-Cem Çobanlı-Dharma yay-İstanbul-2001
84-İlahi Karşılaşmalar-Zecharıa Sıtchın-Ruh ve Madde yay-2007-İstanbul
85-Gökyüzüne Merdiven- Zecharıa Sıtchın-Ruh ve Madde yay-2004-İstanbul
86-Enki'nin kayıp kitabı- Zecharıa Sıtchın-Ruh ve Madde yay-2008-İstanbul
87-Büyük İnisiyeler-Eduard Schure- Ruh ve Madde yay-1999-İstanbul
88-Osiris ve İsis-Plutark- Ruh ve Madde yay-2006-İstanbul
89-Uygarlığın Kökeni-Sümerler(1) Muazzez İlmiye Çığ-Kaynak yay-İst-2007
90-Türban nedir Ne değildir-Dr.Edip Yüksel-Ozan Yay-2008-İst

Yabancı dilden kaynak kitaplar

1-Arielle P. Kozloff-Betsy M. Brayn -Lavrence M. Berman, Amenophis III le Pharaon – Soleil, Paris 1993.
2-E. Bille de Mot, Die Revolution des Pharao Echnaton, Callev 1965.
3-Manfred Bietak, Avaris the Capital of the Hyksos, The Trustees of the British Museum, London 1996.
4-Jean– Louis de Cenival, Ägypten, Hirmer Verlag, München 1964.
5-Kurt Lange – Max Hirmer, Ägypten, München 1967.
6-Cyril Aldred vd., Le Temps des Pyramides, Gallimard, Paris 1978.
7-Vang Poulsen, Ägyptisch Kunst – Altes und Mittleres Reich, Amerikanisches Copyright, 1968
8-Cyril Aldred, Akhenaton, Jardin des Arts Tallandier, Paris 1969.
9-Christiane Desroches–Noblecourt, Vie et Mort d'un Pharaon - Toutankhamon, Hachette, Paris 1963.
10- Stephen Quirke - Jeffrey Spencer, The British Museum Book of Ancient
11-London 1992. Richard H. Wilkinson, Symbol & Magic in Egyptian Art,

Thames and Hudson, London 1994.
12-Georges Posener, Dictionnaire de la Civilisation Egyptienne, Hazan, Paris.
13-Isabelle Franco, Petit Dictionnaire de Mythologie Egyptienne, Paris 1993.
13-Description de l' Egypte, küçük boyutlu tıpkıbasım, Taschen 1997.
14-Discovering Egyptian Hieroglyphs-Karl -Theodor Zauzich-Thamos/Hudson
15-Clark Rundle-Myth and Symbol in Ancient Egypt
16-Prisse d'Avennes-Historıa de I'rt Egyptien
17-Richard Mooney-Colony Earth
18-G. Allen-Horus in the Pyramidal Text
19-Bryan. Emery-Archaic Egypt
20-E. Amelineau-Le Geıgrahhıe de I'Egypte
21-Igratıus Donelly-Atlantis the Antedilvian World
22-Helena P. Blavatsky-Isıs Unveıled
23-E. G. Smith-Contrıbution to the Study in Egypt
24-E. A. Wallis Budge-Amulets and Talismans
25-E. Rouge-Etudes sur le Rituel des Anciens Egyptiens
26-E. A. Wallis Budge-Egyptıon Magic
27-A. C. Randall-El Amrah and Abydos
28-E. A. Wallis Budge-An Egyptıon Hieroglyphic Dictionary
29-S. Mayasis-Le Livre des Morts de Egypte İnititatıon
30-M. Nina Davies-Ancient Egyptıon Paintings
31-Le Page Renouf-The Book of the Dead
32-Robert Scrutton-The Other Atlantis
33-Ancient Egypt-Britişi Museum
34-Etemal Egypt-Pierre Montı-Phoenix Press.

Kütüphaneler

1-Bakırköy Belediye kütüphanesi-Bakırköy/İstanbul
2-İstanbul Devlet Kütüphanesi-Beyazıt/İstanbul
3-İstanbul Halk kütüphanesi-Beyazıt/İstanbul
4-Yeditepe kültür derneği kütüphanesi-Bakırköy/İstanbul.
5-Abidin Pak Öğretmenevi kütüphanesi-Bahçelievler/İstanbul
6-Eski Şark Eserlei Müzesi-İstanul
7-Arkeoloji Müzesi-İstanbul
8-Truva kitaplığı-Bakırköy
9-Atatürk kitaplığı-İstanbul
10-Ufo Derneği kitaplığı-İstanbul

Kaynak dergiler

1-National Geographic Türkiye Eylül 2001

2-Natıonal Geographic-Haziran 2005
3-Natıonal Geographic /ABD-Eylül - 1998
4-Natıonal Geographic Türkiye Ekim 2002
5-Toplumsal Tarih Dergisi-Türkiye/Aralık 2005 sayı: 144
6-Dış Pazar Anlaşması-Pamukbank Yayınları-İstanbul
7-Resimlerle İnsanlık Tarihi-Karacan Yayınları-İstanbul
8-Şok Gazetesi-9. 01. 2006-İstanbul
9-Natıonal GeographıcTürkiye-Kasım-2001
10-Natıonal Geographıc-Türkiye Nisan 2001 ve Nisan 2002
11-Natıonal Geographic-Türkiye-Ekim 2002
12-Natıonal Geographic-Türkiye-Nisan 2005
13-National Geographic-Türkiye-Ocak-2003
14-Tarih ve Toplum dergisinin tüm sayıları
15-Atlas dergisinin tüm sayıları
16-Bilim ve teknik dergisi sayı:153 -1980/209-1985
196-1984/146-1980/153-1980

Resim kaynakları CD ve İnternet siteleri

1-sabahgazetesi.org-NationalGeographicvideo-cd/a-Mısır-sonsuzluğun peşinde/anlatım ve film/ b-firavunların sırları
2-Tempo Dergisi-Planet serıes-Mısır gezi ve anlatım.
3-www.piramidix.sitemynet.Com
4-www.wonders.synnegonia.com
5-www. keyops. net
6-www. xtec. es
7-www.firavunlarmisiri8m.Com
8-www.crystallinks.com
9-(Cd-Film)/muratguven@yahoo.com
10-www.bilinmeyen.com
11-www.wikipedia.org
12-www.dunyadinleri.com
13-www.kanka. net
14-www.turkcebilgi.com
15-www.islamiyetgercekleri.org
16-www.geocities.com
17-www.arkeo.org
18-www.felsefeekibi.com
19-www.pet.gen.tr
20-www.msxlabs.org.

Ali Narçın

A'dan Z'ye MISIR

Eski Mısır uygarlığı, inanılmaz ama ezoterik bir uygarlık olarak bilimsel tarih açısından hala güncelliğini korumaktadır. Yapılan inceleme ve araştırmalarda; Eski Mısır'ın tarihsel çizgisinde yer alan Firavunlar, Tanrılar, gizemli piramitler ve inanılmaz imgelerle hazırlanan söylencelerle birlikte, ölümden sonraki yaşamda "ruh" için yapılan dinsel ayinler ve törenler de bütün sırlarıyla karşımızda durmaktadır.

Kültü; piramitlerde, tapınak duvarlarında gösterilen Osiris dini, bölgeden komşu kent devletlerine kadar yayılmıştır. Bu nedenle Firavunlar da dahil öldükten sonra yeniden dirilmenin gerçekleşeceğini düşünerek yaşayan ve ölümden sonra ikinci yaşamın yeraltı dünyasında başlayacağına inanan Mısırlılar, mezar odalarını son derece görkemli yaparlar ve çeşitli süs eşyalarıyla donatırlardı. İlginçtir ki öldükten sonra çıkacaklarına inandıkları tanrısal yolculukta ihtiyaç duyacakları çeşitli aletler dışında yiyecek ve giyeceklerini mezar odalarına alırlar, öldükten sonraki yeni yaşamlarında onlara hizmet edecek hizmetçilerinin de kendileriyle birlikte gömülmesini sağlarlardı.

Ali Narçın, bu verilerin paralelinde, oldukça uzun bir süre emek vererek, Mısır uygarlığıyla ilgili, bugüne kadar ortaya çıkan ya da geniş literatür içinde değersiz gibi düşünülerek kaybolmaya yüztutan tüm verileri esas alarak Mısır'ı araştırdı ve bulduğu doneleri bu çalışmayla noktaladı.

Oldukça geniş bir kaynak taraması ile hazırlanan "A'dan Z' ye MISIR" kitabı, bir anlamda Eski Mısır uygarlığının kronolojik tarihini ortaya koyduğu gibi, uygarlığın yaşam sistematiğini alfabetik sıralamayla ele alarak daha da anlaşılır bir tarzda okurlarına sunmaktadır.

ISBN 9944-143-06-6

